Világ proletárjai egyesüljetek!

LENIN

MŰVEI

7

AZ OROSZNYELVŰ KIADÁS
AZ OK(b)P IX. KONGRESSZUSÁNAK
ÉS A SZOVJETEK
II. ÖSSZSZÖVETSÉGI KONGRESSZUSÁNAK
HATÁROZATA ALAPJÁN JELENIK MEG

V. I. LENIN

MŰVEI

SZIKRA KIADÁS BUDAPEST

V. I. LENIN

MŰVEI

7.

KÖTET

1903 szeptember—1904 december

SZIKRA KIADÁS BUDAPEST 1953

Az orosz eredeti címe:

ИНСТИТУТ МАРКСА—ЭНГЕЛЬСА—ЛЕНИНА ПРИ ЦК ВКП(б)
В. И. ЛЕНИН. СОЧИНЕНИЯ
ИЗДАНИЕ ЧЕТВЕРТОЕ. ТОМ 7. ГОСПОЛИТИЗДАТ 1950

Lenin műveinek magyar kiadása a moszkvai Marx—Engels—Lenin Intézet által sajtó alá rendezett negyedik orosznyelvű kiadás nyomán, a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének határozata alapján jelenik meg.

ELŐSZÓ

A hetedik kötet V. I. Leninnek 1903 szeptembere és 1904 decembere között írt műveit tartalmazza.

Ez a kötet magában foglalja az „Egy lépés előre, két lépés hátra“ c. könyvet, amely a bolsevik párt szervezeti előkészítéséül szolgált.

A kötetben megjelent munkák jórésze — az „Ismertetés az OSzDMP II. kongresszusáról“, az „Egy lépés előre, két lépés hátra. N. Lenin válasza Rosa Luxemburgnak“ c. cikk, az Orosz Forradalmi Szociáldemokrácia Külföldi Ligájának kongresszusán és a Párttanács ülésein elhangzott beszédek és az ott hozott határozatok, „A párthoz“ intézett felhívás tervezete, „A zemsztvo-kampány és az «Iszkra» terve“ c. brosúra — a mensevikek szervezeti és taktikai opportunizmusa és szakadár tevékenysége ellen irányul.

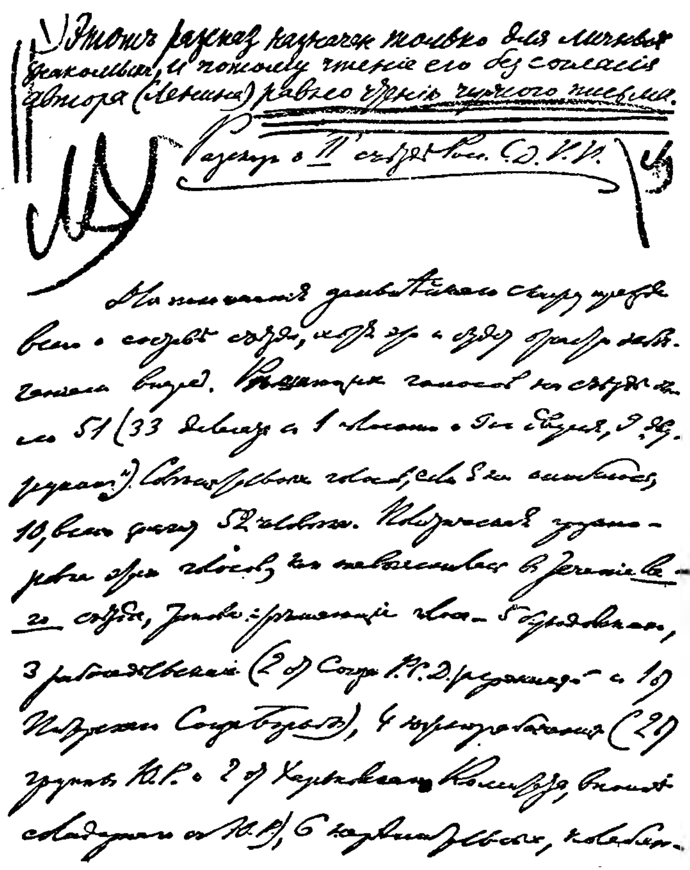
A kötetbe felvett levelek — a „Levél a Központi Bizottság tagjaihoz“, „A Központi Bizottság öt tagjának“, a „Levél a II. pártkongresszus többsége mellett állást foglaló központi bizottsági megbízottakhoz és OSzDMP bizottsági tagokhoz“, a „Levél Glebovhoz (V. A. Noszkovhoz)“ — Leninnek a békülékenyek ellen vívott harcát tükrözik.

A „Mire törekszünk?“, „A párthoz“, „Levél az elvtársakhoz“, „Közlemény a Szervező Bizottság megalakulásáról és az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt III. rendes kongresszusának összehívásáról“ c. művek megmutatják, miképpen irányította Lenin az OSzDMP III. kongresszusának előkészítését, a Többségi Bizottságok Irodájának és a „Vperjod“ c. bolsevik lapnak megszervezését.

Elsőízben szerepelnek Lenin Műveiben a kötetben megjelenő következő okmányok: „Nyilatkozat Martov beszámolójával kapcsolatban", levél „Az OSzDMP Központi Lapjának szerkesztőségéhez" Leninnek az „Iszkra" szerkesztőségéből való kilépéséről, határozati javaslat a III. pártkongresszus összehívásáról, Lenin negyedik beszéde a pártirodalom kiadásáról a Párttanács ülésén és az „Értesítés a Többségi Bizottságok Irodájának megalakulásáról".

ISMERTETÉS AZ OSzDMP II. KONGRESSZUSÁRÓL[1]

A megírás ideje:
1903 szeptember első fele.
Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik" VI. köt. 1927.

Этот рассказ назначен только для личных знакомых, и поэтому чтение его без согласия автора (Ленина) равносильно чтению чужого письма.

Рассказ о II съезде Р.С.Д.Р.П.

Lenin. „Ismertetés az OSzDMP II. kongresszusáról".
A kézirat első oldala. — 1903

Kisebbítve

Ez az ismertetés csak személyes ismerősök részére készült, ezért a szerző (Lenin) hozzájárulása nélküli elolvasása **idegen levél elolvasásával egyértelmű.**

Hogy a továbbiakat érthetővé tegyem, mindenekelőtt a kongresszus összetételéről szólok, jóllehet ezzel részben elébevágok a dolgoknak. A kongresszuson 51 szavazat volt (33 delegátus 1 szavazattal és 9 kettővel, vagyis 9 „két kézzel szavazó")[2]. Tanácskozási joga, ha nem tévedek, 10-nek volt, ez összesen tehát 52 ember. Ezeknek a szavazatoknak politikai megoszlása, amint az *egész* kongresszus során kiderült, a következő: szavazati joggal bírt — 5 bundista, 3 rabocsejegyelós (kettő az Orosz Szociáldemokraták Külföldi Szövetségétől és egy a pétervári „Harci Szövetségtől"), 4 juzsnijrabocsijista (kettő a „Juzsnij Rabocsij"-csoporttól és kettő a „Juzsnij Rabocsij"-jal teljesen szolidáris harkovi bizottságtól), 6 határozatlan, ingadozó („mocsár" — az **összes** iszkrások így nevezték őket, természetesen tréfásan), végül körülbelül 33 iszkrás, többé vagy kevésbbé szilárdak és következetesek iszkrás mivoltukban. Ez a 33 iszkrás — akik, míg egységesek voltak, mindig eldöntötték minden egyes kérdés sorsát a kongresszuson, — 2 alcsoportra oszlott, de véglegesen csak a kongresszus végén szakadt két részre: az egyik alcsoport iszkrásai körülbelül 9 szavazattal **az** „engedékeny, helyesebben zegzugos vonalat" (vagy ahogy egyes tréfacsinálók nem minden alap nélkül élcelődve mondották, a női vonalat) képviselték, azok az iszkrások, akik (amint később látni fogjuk) az igazság, a középút

etc.* mellett szálltak síkra; és körülbelül 24 szilárd iszkrás szavazata, akik a központi pártszervek taktikájában és személyi összetételében egyaránt a következetes iszkrás álláspontot védelmezték.

Ismétlem, ez a csoportosulás véglegesen csak post factum** alakult ki és tisztázódott teljesen a kongresszusnak (amelynek 40 ülése volt!) a végén, és elébevágok az eseményeknek, mikor ezt a csoportosulást az elején felvázolom. Azt is eleve kijelentem, hogy ez a csoportosulás csak a szavazatok *hozzávetőleges* számát mutatja, mert egyes kisebb kérdésekben (sőt egyszer egy jelentős kérdésben is: a „nyelvek egyenjogúságának" kérdésében, melyre még visszatérek) a szavazatok gyakran megoszlottak, volt, aki tartózkodott a szavazástól, a csoportok összekeveredtek stb.

A kongresszus összetételét előzetesen meghatározta a Szervező Bizottság, amelynek a kongresszus szabályzata szerint joga volt tanácskozási joggal meghívni a kongresszusra azt, akit szükségesnek tartott. A kongresszuson mindjárt az elején mandátumvizsgáló bizottságot választottak, s ennek hatáskörébe utaltak minden olyan kérdést, amely a kongresszus összetételére vonatkozott. (Zárójelben mondva, ebbe a bizottságba bekerült egy bundista, aki a kifárasztás taktikáját alkalmazta az összes bizottsági tagok ellen, mert éjjel 3 óráig tartotta fel őket, és mégis kitartott „különvéleménye" mellett *minden kérdésben.)*

A kongresszus az összes iszkrások békés és barátságos együttműködésével kezdődött, bár árnyalati véleménykülönbségek természetesen mindig voltak köztük, kifelé azonban ezek az árnyalati különbségek nem jelentkeztek politikai nézeteltérésekként. Egyébként eleve leszögezzük, hogy az iszkrások szakadása a kongresszus egyik fő politikai eredménye volt, és éppen ezért annak, aki ezzel a kérdéssel meg akar ismerkedni, különös figyelmet kell fordítania minden olyan epizódra, amely, ha távolról is, de kapcsolatban van ezzel a szakadással.

---

* — et cetera — és a többi. — *Szerk.*

** — később. — *Szerk.*

Meglehetősen fontos aktus volt már a kongresszus elején a *titkárság*, illetve *elnökség* megválasztása. Martov azt akarta, hogy 9 tagot válasszunk, s ezek minden ülésre 3—3 tagot választottak volna a titkárságba, s e 9 közé még egy bundistát is felvett. Én azon az állásponton voltam, hogy csak három tagot válasszunk az egész kongresszus idejére, mégpedig olyanokat, akik „szigorú rendet" tartanak. Megválasztották Plehanovot, engem és T elvtársat[3] (akiről alább gyakran lesz szó — szilárd iszkrás, a Szervező Bizottság tagja). Ez utóbbi egyébként nem nagy szótöbbséggel került be egy juzsnijrabocsijistával (szintén szervezőbizottsági taggal) szemben. A titkárság kérdésében köztem és Martov közt felmerült nézeteltérés (amely jellemző a továbbiak szempontjából) mindamellett nem vezetett semilyen szakadáshoz vagy konfliktushoz, a dolog valahogy békésen, magától, „családiasan" intéződött el, ahogy az ügyek javarésze az „Iszkra" szervezetében és az „Iszkra" szerkesztőségében általában elintéződött.

Ugyancsak a kongresszus elején folyt le az „Iszkra"-szervezet (természetesen titkos, nem hivatalos) ülése a szervezet kongresszusi mandátumainak kérdésében. Az ülés ezt a kérdést ugyancsak békésen, „barátságosan" oldotta meg. Csak azért említem meg ezt az ülést, mert jellemzőnek tartom előszöris az iszkrások baráti együttműködését a kongresszus elején, másodszor azt az elhatározásukat, hogy kétséges és vitás esetekben az „Iszkra"-szervezet (helyesebben az „Iszkra"-szervezetnek a kongresszuson résztvevő tagjai) tekintélyéhez folyamodnak, emellett persze ezeken az üléseken a szavazások nem voltak kötelező érvényűek, mert azt a szabályt, hogy „a kötött mandátumok el vannak törölve", a kongresszuson mindenki szavazhat és köteles is egyéni, szabad meggyőződése szerint szavazni, anélkül hogy bármely szervezetnek alárendelné magát, — ezt a szabályt, mondom, minden iszkrás elismerte, és az elnök az „Iszkra" csaknem minden ülése elején hangosan proklamálta.

Továbbá. A kongresszuson az első incidens, amely feltárta, hogy az iszkrások között nincs minden rendben, és amely a végén lejátszódó dráma (vagy tragikomédia?)

„magvának“ tekinthető, a hírhedt *„szervezőbizottsági incidens“* volt. Ezzel az incidenssel részletesebben kell foglalkoznunk. Ez még akkor történt, amikor a kongresszus megalakulásával volt elfoglalva, amikor még a kongresszus szabályzatát tárgyalták (ami mellesleg rengeteg időt rabolt el a bundisták obstrukciója miatt, akik egyetlen alkalmat sem mulasztottak el, hogy akarva, nem akarva, ahol csak lehet, és ahogy csak lehet, gátolják a munkát). A szervezőbizottsági incidens lényege az volt, hogy a Szervező Bizottság egyrészt még a kongresszus előtt elutasította a „Borba“ (a „Borba“-csoport)[4] tiltakozását: a „Borba“ azt követelte, hogy engedjék meg a kongresszuson való részvételét, s a Szervező Bizottság ezt az elutasítást a mandátumvizsgáló bizottságban is támogatta, másrészt azonban ugyanez a Szervező Bizottság *a kongresszuson* váratlanul közölte, hogy tanácskozási joggal meghívja Rjazanovot. Ez az incidens a következőképpen zajlott le.

Martov még a kongresszus üléseinek megkezdése előtt bizalmasan közölte velem, hogy az „Iszkra“-szervezet egyik tagja, aki tagja a Szervező Bizottságnak is (nevezzük ezt a személyt N-nek[5]), a Szervező Bizottságban követelte, hogy tanácskozási joggal hívjanak meg a kongresszusra egy személyt, akit maga Martov sem tudott jellemezni másként, mint a „renegát“[6] szóval. (Ez a személy egy időben csakugyan az „Iszkra“ felé hajlott, később viszont, mégpedig már néhány hét mulva, átpártolt a „Rabocseje Gyeló“-hoz, jóllehet az már akkor a teljes hanyatlás stádiumában volt.) Én beszéltem erről Martovval, s mindketten fel voltunk háborodva, hogy az „Iszkra“-szervezet tagja ilyen lépést tesz, holott természetesen tudja (mert Martov figyelmeztette N elvtársat), hogy ez a lépés nyilt arculcsapása az „Iszkrá“-nak és mégsem tartja szükségesnek, hogy a szervezettel tanácskozzék. N csakugyan javaslatot tett a Szervező Bizottságnak, a javaslatot azonban elutasították, ami T elvtárs heves tiltakozásának volt köszönhető, aki felvázolta a „renegát“ változékony politikai arculatát. Jellemző, hogy Martov — ahogy maga mondja — már akkor szóba se tudott állni N-nel — bár régebben jó viszonyban voltak —, annyira felháborította

ez a lépés. N-nek az a törekvése, hogy köveket dobjon az „Iszkra“ kerekei alá, még abban is megnyilvánult, hogy támogatta a Szervező Bizottság határozatát, amely az „Iszkra“ szerkesztőségét megrovásban részesítette; igaz ugyan, hogy ez a megrovás igen jelentéktelen esetre vonatkozott, Martovot mégis hallatlanul felháborította. Az Oroszországból érkezett hírek, amelyeket szintén Martov közölt velem, ugyancsak arra mutattak, hogy N igyekszik elterjeszteni azt a hírt, hogy a külföldi és az orosz iszkrások között nézeteltérések vannak. Mindez az iszkrásokat a legnagyobb bizalmatlanságra hangolta N irányában, és akkor ráadásul ez az eset történt. A Szervező Bizottság elutasította a „Borba“ tiltakozását, a Szervező Bizottság tagjai (T és N), akiket meghívtak a mandátumvizsgáló bizottságba, mindketten *(N-t is beleértve!!!)* ugyancsak a leghatározottabban a „Borba“ ellen foglaltak állást. Mindamellett a Szervező Bizottság a kongresszus egyik reggeli ülésének szünetében váratlanul külön ülést tartott az „ablakmélyedésben“, és ezen az ülésen elhatározta, hogy tanácskozási joggal meghívja Rjazanovot! *N a meghívás mellett volt.* T persze határozottan ellene volt, s kijelentette, hogy a Szervező Bizottságnak ez a döntése törvénytelen, minthogy a kongresszus összetételének kérdését már átadták egy a kongresszus által megválasztott külön bizottságnak, a mandátumvizsgáló bizottságnak. Természetesen a Szervező Bizottság juzsnijrabocsijista tagjai + a bundista + N leszavazták T elvtársat, és így a Szervező Bizottság határozata megszületett.

T erről a határozatról értesítette az „Iszkra“ szerkesztőségét, amely (nem teljes létszámban. de Martov és Zaszulics részvételével) természetesen egyhangúlag elhatározta, hogy a kongresszuson harcot indít a Szervező Bizottság ellen, mert a kongresszuson már sok iszkrás nyilvánosan állást foglalt a „Borba“ ellen, és ebben a kérdésben lehetetlen a visszavonulás.

Amikor a Szervező Bizottság (a délutáni ülésen) bejelentette határozatát a kongresszusnak, T kijelentette, hogy ő ez ellen tiltakozik. A Szervező Bizottság juzsnijrabocsijista tagja ekkor rátámadt T-re, s fegyelemsértéssel (!) vádolta meg, mert a Szervező Bizottság úgy dön-

tött, hogy ezt nem tárja fel a kongresszus előtt (sic!*). Érthető, hogy mi (Plehanov, *Martov* meg én) ekkor erélyesen megtámadtuk a Szervező Bizottságot és azzal vádoltuk, hogy vissza akarja állítani a kötött mandátumokat, megsérti a kongresszus szuverenitását stb. A kongresszus mellénk állt, a Szervező Bizottság vereséget szenvedett, a kongresszus hozott egy határozatot, amely a Szervező Bizottságtól mint kollégiumtól megvonta azt a jogot, hogy a kongresszus összetételére befolyást gyakoroljon.

Ez volt a „szervezőbizottsági incidens". Ez először is sok iszkrásban végérvényesen megrendítette a politikai bizalmat N iránt (és megerősítette a bizalmat T iránt), másodszor nemcsak bebizonyította, hanem szemléltetően *megmutatta*, milyen ingadozó még az iszkrás irányzat akár az olyan központi, állítólag ízig-vérig iszkrás szervben is, mint a Szervező Bizottság. Világosan kiderült, hogy a bundistán kívül a Szervező Bizottságban vannak még 1) különleges politikát követő juzsnijrabocsijisták, 2) olyan „iszkrások, akik szégyenlik azt, hogy iszkrások", és csak *részben* (3) olyan iszkrások, akik ezt nem szégyenlik. A juzsnijrabocsijisták magyarázatot kívántak adni az „Iszkra" szerkesztőségének (mint magánszemélynek, persze) e miatt a szomorú incidens miatt, *N elvtárs — s ezt nagyon fontos megjegyezni — akkor egyáltalán nem mutatott hajlandóságot arra, hogy magyarázatot adjon*, s én a szerkesztőséggel folytatott kimagyarázkodás során nyiltan megmondtam a juzsnijrabocsijistáknak, hogy a kongresszus végleg felfedte azt a jelentős politikai tényt, hogy a pártban sok iszkrás szégyenli iszkrás mivoltát, és képes az „Iszkra" bosszantására olyan rossz tréfát elkövetni, mint Rjazanov meghívása. Engem annyira felháborított N-nek ez a rossz tréfája, azok után, hogy a bizottságban a „Borba" *ellen* lépett föl, hogy a kongresszuson nyilvánosan kijelentettem: „azok az elvtársak, akik voltak külföldi kongresszusokon, tudják, milyen viharos felháborodást keltenek ott mindig az olyan emberek, akik a bizottságokban így beszélnek, a kongresszuson meg amúgy"**. Az olyan

* — Így! — *Szerk.*
** Lásd *Lenin* Művei. 6. köt. 1953. 503. old.

„iszkrások", akik féltek azoktól a bundista „szemrehányásoktól", hogy ők az „Iszkra" „kreatúrái", és *csakis emiatt politikai tréfákat* követtek el az „Iszkra" ellen, természetesen nem kelthettek bizalmat maguk iránt.

Az iszkrások általános bizalmatlansága N iránt erősen fokozódott, amikor Martov kimagyarázkodási kísérlete N-nel úgy végződött, hogy *N kijelentette, hogy ő, N, kilép az „Iszkra"-szervezetből!!* Ettől a pillanattól kezdve az N „ügy" átkerül az „Iszkra"-szervezethez, amelynek tagjait felháborította az *ilyen* kilépés, és a szervezet *4 ülést* tartott ebben a kérdésben. Ezek az ülések, különösen az utolsó, rendkívül fontosak, mert ezeken véglegesen kialakult az iszkrásokon belüli szakadás, *főleg* a Központi Bizottság összetétele kérdésében.

De mielőtt rátérnék az „Iszkra" ezen üléseinek (mégegyszer ismétlem, magánjellegű és nem forma szerinti üléseinek) leírására, a kongresszusi munkáról szólok néhány szót. A munka abban az időben egyetértésben folyt, abban az értelemben, hogy valamennyi iszkrás egységesen foglalt állást mind a napirend első pontjával (a Bund helye a pártban), mind a másodikkal (a programm), mind a harmadikkal (a párt Központi Lapjának megerősítése) kapcsolatban. Az iszkrások egyetértése erős, összeforrott többséget biztosított a kongresszuson (kompakt többséget, ahogy a bundisták keserűen mondogatták!), s ugyanakkor a „határozatlanok" (vagy a „mocsár") és a juzsnijrabocsijisták apróságokban itt is gyakran tanújelét adták teljes állhatatlanságuknak. A nem teljesen iszkrás elemek politikai csoportosulása a kongresszuson egyre világosabban kibontakozott.

Visszatérek az „Iszkra"-szervezet üléseire. Az első ülésen elhatározták, hogy magyarázatot kérnek N-től, s módot adnak ennek az N-nek arra, hogy maga jelölje meg, hogy az „Iszkra"-szervezet mely tagjai előtt akar magyarázatot adni. Én határozottan elleneztem ezt a kérdésfeltevést, s követeltem, hogy válasszák szét a politikai kérdést (az iszkrások politikai bizalmatlansága N iránt a mostani kongresszuson) és a személyi kérdést (bizottság kijelölése N különös magatartása okainak megvizsgálására). A második ülésen bejelentették, hogy N

csak T *távollétében* akar magyarázatot adni, jóllehet N nem szándékozik semmi olyat mondani, ami T személyét illeti. Én másodszor is tiltakoztam, nem voltam hajlandó jelen lenni egy olyan kimagyarázkodásnál, amelyen olyasvalaki, aki nem tagja a szervezetnek, akár egy másodpercre is eltávolít egy tagot, pedig nem is róla beszél; én ebben méltatlan játékot és a szervezet arculütését láttam: N még annyira sem bízik a szervezetben, hogy rábízná a kimagyarázkodás feltételeinek megszabását! A harmadik ülésen megtörtént N „kimagyarázkodása", amely azonban a jelenlevők többségét *nem elégítette ki*. A negyedik ülés valamennyi iszkrás jelenlétében folyt le, de ezt az ülést *megelőzte* a kongresszus számos fontos epizódja.

Először is érdemes megemlíteni a „nyelvek egyenjogúságával" kapcsolatos epizódot. A programm elfogadásáról, a nyelvek egyenlősége és egyenjogúsága követelésének megfogalmazásáról volt szó. (A programmnak minden pontját külön-külön tárgyalták és fogadták el. A bundisták itt **kétségbeesett** obstrukciót rendeztek, és a kongresszus idejének csaknem $^2/_3$-része a programm megvitatásával telt el!) A bundistáknak itt sikerült megingatniok az iszkrások sorait, egy részüknek azt a gondolatot sugalmazva, hogy az „Iszkra" nem akarja a „nyelvek egyenjogúságát", — holott valójában az „Iszkra" szerkesztősége csak ezt az ügyetlen, véleménye szerint ostoba és felesleges megfogalmazást ellenezte. Elkeseredett harc tört ki, a kongresszus *két részre* szakadt, *két egyenlő részre* (néhányan tartózkodtak a szavazástól): az „Iszkra" (és az „Iszkra" szerkesztősége) javaslata mellett kb. 23-an szavaztak (lehet, hogy 23—25-en, nem emlékszem pontosan), s ugyanannyian szavaztak ellene. A döntést el kellett halasztani, át kellett adni a bizottságnak, amely megtalálta azt a formulát, amelyet aztán az egész kongresszus *egyhangúlag* elfogadott. A nyelvek egyenjogúságának kérdésével kapcsolatos incidens azért fontos, mert újból felfedte az iszkrás nézetek ingatagságát, véglegesen feltárta a határozatlanok (akiket, ha nem tévedek, éppen akkor és éppen *maguk* a martovista iszkrások neveztek el *mocsárnak!)* ingatagságát és a

juzsnijrabocsijistákét is, akik valamennyien az „Iszkra" ellen voltak. A szenvedélyek rendkívüli módon fellángoltak, és az iszkrások, *különösen a martovisták, megszámlálhatatlan gorombaságot* vágtak a juzsnijrabocsijisták fejéhez. A martovisták egyik „vezetője" a szünetben majdnem botrányt rendezett a juzsnijrabocsijistákkal, és én siettem újból megnyitni az ülést (Plehanov sürgetésére, aki félt, hogy verekedésre kerül sor). Meg kell említenem, hogy e közül a legállhatatosabb 23 iszkrás közül a martovisták (vagyis a később Martovot követő iszkrások) *kisebbségben* voltak.

Egy másik epizód — „a párt szervezeti szabályzatának" 1. pontja körül vívott harc. Ez már a Tagesordnung* 5. pontja volt, a kongresszus a vége felé közeledett. (Az 1. ponttal kapcsolatban határozatot hoztak a föderalizmus ellen; a 2. pontnál elfogadták a programmot, a 3. pontnál az „Iszkrá"-t elismerték a párt Központi Lapjának**, a 4. ponthoz meghallgatták a „küldöttjelentések" egy részét, a többit átadták a bizottságnak, mert kiderült, hogy a kongresszusnak már nem maradt ideje (az anyagi eszközök is, a résztvevők is kimerültek).)

A szervezeti szabályzat első pontja meghatározza a párt-

---

* — napirend. — *Szerk.*

** Feltétlenül figyelembe kell venni, hogy a kongresszus Tagesordnung-ján, amelyet az én beszámolóm alapján a *Szervező Bizottság* elfogadott és *a kongresszus jóváhagyott*, szerepelt két külön pont: a *3. pont* „A párt Központi Lapjának megalapítása, illetve megerősítése", és a *24. pont* „A párt központi szerveinek megválasztása". Mikor egy rabocsejegyelős megkérdezte (a 3. ponttal kapcsolatban), kit hagyunk jóvá, talán a címet? hiszen a szerkesztőséget nem is ismerjük!, akkor *Martov* szót kért és megmagyarázta, hogy az „Iszkra" *irányzatát* hagyjuk jóvá, függetlenül a személyi összetételtől, hogy a szerkesztőség összetételét ez egyáltalán nem dönti el, mert a központi szervek megválasztása a 24. pontnál fog megtörténni, és mindenféle kötött mandátum el van törölve.

Martovnak ezek a szavai (a 3. ponttal kapcsolatban, *az iszkrások közötti szakadás előtt*) rendkívül fontosak.

Martov magyarázata teljesen megegyezett azzal, ahogy mi a Tagesordnung 3. és 24. pontjának jelentését *általában* értelmeztük.

A 3. pont után Martov beszédeiben nem egyszer használta a kongresszuson ezt a kifejezést: az „Iszkra" szerkesztőségének *volt* tagjai.

tág fogalmát. Az én tervezetemben ez a meghatározás így szólt: „Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt tagjának számít mindenki, aki elismeri a párt programmját és támogatja a pártot mind anyagi eszközökkel, mind pedig személyes *részvételével valamelyik pártszervezet munkájában*". Martov viszont a kiemelt szavak helyett ezt javasolta: *munkájával valamely pártszervezet ellenőrzése és vezetése alatt*. Az én fogalmazásomat támogatta Plehanov, Martovét a szerkesztőség többi tagja (nevükben a kongresszuson Akszelrod beszélt). Mi azt bizonyítottuk, hogy a párttag fogalmát *szűkíteni* kell annak érdekében, hogy különválasszuk a munkát végzőket a fecsegőktől, hogy megszüntessük a szervezeti káoszt, hogy megszüntessük azt a képtelen és ostoba állapotot, hogy lehetnek olyan szervezetek, amelyek párttagokból állnak, de nem pártszervezetek stb. Martov a párt *kiszélesítése* mellett foglalt állást és széleskörű osztálymozgalomról beszélt, amely széleskörű — szétfolyó szervezetet követel stb. Különös, hogy Martovnak csaknem összes követői nézeteik védelmében a „Mi a teendő?"-re* hivatkoztak! Plehanov hevesen szembeszállt Martovval és rámutatott arra, hogy az ő jaurèsista megfogalmazása szélesre tárja a kapukat az opportunisták előtt, akik egyebet sem kívánnak, mint hogy ilyen legyen a helyzet a pártban és a szervezeten kívül. „Ellenőrzése és vezetése alatt" — mondtam én — valójában nem jelent se többet, se kevesebbet, mint *minden ellenőrzés és minden vezetés nélkül*. Martov itt *győzelmet* aratott; az ő fogalmazását fogadták el (szótöbbséggel, körülbelül 28 szavazattal 23 ellen, vagy így valahogy, nem emlékszem pontosan), ami a Bundnak *köszönhető*, amely természetesen rögtön észrevette, hol van egy kis rés, és mind az *öt* szavazatával keresztülvitte azt, „ami rosszabb" (a „Rabocseje Gyelo" küldötte így is indokolta Martovra adott szavazatát!). A szervezeti szabályzat első pontja feletti heves viták és a szavazás újból feltárták a kongresszuson kialakult politikai csoportosulást és szemléltetően megmutatták, hogy a Bund + „Rabocseje Gyelo" bármely határozat *sorsát*

* Lásd *Lenin* Művei. 5. köt. 1953. 357—554. old. — *Szerk.*

eldöntheti, ha az iszkrások kisebbségét támogatja a többséggel szemben.

A szervezeti szabályzat első pontja feletti viták és a szavazás *után* folyt le az „Iszkra"-szervezet *utolsó* (negyedik) ülése. Az iszkrások közötti nézeteltérés a Központi Bizottság összetételének kérdésében már egészen világosan megmutatkozott és szakadást idézett elő soraikban; egyesek iszkrás Központi Bizottság mellett szálltak síkra (tekintve, hogy az „Iszkra"-szervezetet és a „Munka Felszabadítása" csoportot feloszlatták, és az „Iszkra" ügyét győzelemre kellett vinni), másoknak az volt az álláspontjuk, hogy juzsnijrabocsijistákat is vegyenek be, és legyenek többségben a „zegzugos vonalú" iszkrások. Egyesek feltétlenül N jelölése ellen voltak, mások mellette. A *16-ok gyűlését* (az „Iszkra"-tagok gyűlését, amelyen, ismétlem, a tanácskozási joggal résztvevők szavazatai is számítottak) éppen azért hívták össze, hogy még egy utolsó kísérletet tegyenek a megegyezésre. A szavazás eredménye a következő volt: N ellen — 9, mellette — 4, a többiek tartózkodtak a szavazástól. Ezután a többség, amely mégsem kívánta a kisebbséggel való harcot, a béke érdekében egy 5 főből álló névsort javasolt, ebben egy (a kisebbségnek megfelelő) juzsnijrabocsijista és a kisebbségnek egy harcos tagja is szerepelt, a többiek következetes iszkrások voltak (akik közül — és ez fontos — egy csak a kongresszus végén vett részt a kongresszusi veszekedésben és lényegében nem volt részrehajló, ketten pedig egyáltalán nem vettek részt a veszekedésben és a személyi kérdésben teljesen pártatlanok voltak). E névsor mellett 10 kéz emelkedett a levegőbe (később még egy és így 11 lett), ellene — 1 (egyedül Martov!); a többiek tartózkodtak a szavazástól! A békéltető névsort tehát *Martov* gáncsolta el. Ezután a két fél egy-egy „harcos" névsora felett szavaztak még, de mindkettő kisebbségben maradt.

Így tehát az „Iszkra"-szervezet utolsó gyűlésén a martovisták *mindkét kérdésben kisebbségben maradtak*, és mégis ők üzentek hadat, amikor a többség egyik tagja (egy pártatlan vagy az elnök) odament hozzájuk a gyűlés után, hogy egy utolsó kísérletet tegyen a megegyezésre.

A martovisták számítása világos és *pontos* volt: a bundisták és a rabocsejegyelósok kétségtelenül támogatták volna a *zegzugos vonal* ajánlotta névsort, mert a kongresszus egy hónap óta folyó ülései során az összes kérdések annyira tisztázódtak, az egyes küldöttek egyéniségei olyan világosan körvonalazódtak, hogy a kongresszus *egyetlen* tagja számára *sem* okozott volna nehézséget a választás: mi a jobb, vagy melyik a kisebbik rossz. S a Bund + „Rabocseje Gyelo“ szemében természetesen a kisebbik rossz a zegzugos iszkrások voltak és mindig azok is maradnak.

A 16-ok gyűlése *után*, amikor az iszkrások végleg szétváltak és hadat üzentek egymásnak, megkezdődtek az ülései annak a két pártnak, amelyekre a kongresszus felbomlott, vagyis az egy nézetet vallók nem hivatalos jellegű, külön összejövetelei. A következetes iszkrások először 9-en (16-ból 9), majd 15-en, végül *24-en* gyűltek össze, ha a *szavazatokat és nem a személyeket* számítjuk. Ez a gyors növekedés azzal magyarázható, hogy a névsorok (a Központi Bizottság névsorai) már kezdtek közkézen forogni és a martovisták névsorai azonnal és végleg elriasztották az iszkrások túlnyomó többségét, mert ingatag névsorok voltak; a Martov által javasolt jelöltek a kongresszuson határozottan negatív oldalukról mutatkoztak be (csűrés-csavarás, következetlenség, tapintatlanság stb.). Ez volt az egyik ok; a másik az volt, hogy megmagyarázták az iszkrásoknak, mi történt az „Iszkra“-szervezetben, s ez az iszkrásokat igen sok esetben a többség pártjára állította, és az, hogy Martov nem képes meghatározott politikai vonalat követni, mindenki előtt nyilvánvalóvá vált. Ezért a 24 szavazat könnyen és gyorsan tömörült a következetes iszkrás taktika, a Központi Bizottság névsora, a háromtagú szerkesztőség megválasztása körül (a régi, tehetetlen és szétfolyó hattagú szerkesztőség megerősítése helyett).

A kongresszus ebben az időben fejezte be a szervezeti szabályzat tárgyalását, s ennek során Martov és társai mégegyszer (sőt nem is egyszer, hanem többször), az iszkrások többsége *fölé kerekedtek* a *Bund* + *„Rabocseje Gyelo“ nemes közreműködésével* — pl. a központi szervekbe

való kooptálás kérdésében (ezt a kérdést a kongresszus *Martov szellemében* döntötte el).

Jóllehet a szervezeti szabályzat ilymódon rosszabb lett, ezt a szabályzatot teljes egészében elfogadták az összes iszkrások és az egész kongresszus. Az általános szervezeti szabályzat után azonban rátértek a Bund szabályzatára, és a kongresszus *túlnyomó* szótöbbséggel elvetette a Bund javaslatát (hogy elismerjék a Bundot a zsidó proletariátus *egyedüli* képviselőjének a pártban). Úgylátszik, a Bund egyedül állt szemben csaknem az egész kongresszussal. Akkor *a bundisták kivonultak a kongresszusról, s bejelentették, hogy kilépnek a pártból.* Eltávozott a martovisták öt hű szövetségese! Azután, amikor az Orosz Forradalmi Szociáldemokrácia Külföldi Ligáját elismerték az *egyetlen* külföldi pártszervezetnek, a rabocsejegyelósok is kivonultak. A martovisták még két hű szövetségest elvesztettek! A kongresszuson összesen 44 (51—7) szavazat maradt, és ezek közül a *többség* következetes iszkrás volt (24); a martovisták koalíciója a juzsnijrabocsijistákkal és a „mocsárral" mindössze 20 szavazatot képviselt.

A zegzugos vonalú iszkrásoknak engedelmeskedniök kellett, — ahogy szó nélkül engedelmeskedtek a szilárd iszkrások, amikor Martov a Bunddal való koalíciójával *megverte* és szétverte őket. De a martovisták már annyira elbízták magukat, hogy engedelmeskedés helyett a botrányt és a szakadást választották.

Botrány volt a régi szerkesztőség megerősítése kérdésének felvetése, mert elegendő akár egyetlen szerkesztőnek a bejelentése ahhoz, hogy a kongresszus köteles legyen *megvizsgálni* a Központi Lap összetételének egész kérdését, nem szorítkozva az egyszerű megerősítésre. A szakadáshoz vezető lépés az volt, hogy *megtagadták* a Központi Lap szerkesztőségének és a Központi Bizottságnak megválasztását.

Először a szerkesztőség megválasztásáról. A Tagesordnung-on, ahogy már fentebb említettem, a 24. pont szerint a központi pártszervek *megválasztása* szerepelt. Az *én* Tagesordnung-hoz írt kommentáromban[7] (ezeket a kommentárokat már *jóval a kongresszus előtt* ismerte *m i n d e n iszkrás* és a kongresszus *minden tagja)* ezt írtam a margóra: meg kell választani *h á r o m e l v t á r s a t a*

Központi Lap szerkesztőségébe és hármat a Központi Bizottságba. Ennélfogva egyáltalán nem kétséges, hogy háromtagú szerkesztőbizottság választásának követelése a szerkesztőségben merült fel és ez ellen a szerkesztőségből *senki* sem tiltakozott. Sőt Martov és a martovisták egy másik vezetője is *számos delegátus előtt* védelmezte ezt a „két hármasbizottságot" még a kongresszus előtt.

Jómagam néhány héttel a kongresszus előtt kijelentettem Sztarovernek[8] és Martovnak, hogy a kongresszuson követelni fogom a szerkesztőség *megválasztását;* beleegyeztem két háromtagú bizottság megválasztásába, s emellett az volt az elgondolás, hogy a háromtagú szerkesztőbizottság *vagy* kooptál hét (esetleg még több) tagot, *vagy* egyedül marad (ez utóbbi lehetőséget én külön kikötöttem). Sztarover nyiltan meg is mondta, hogy a háromtagú bizottság ezt jelenti: Plehanov + Martov + Lenin, és én *egyetértettem* vele, — annyira világos volt mindenki számára, hogy csak ilyen embereket lehet vezetőknek megválasztani. Nyilvánvaló, hogy egyesek a kongresszusi harc után megdühödtek, megsértődtek és elvesztették a fejüket, különben nem vonták volna kétségbe utólag a háromtagú szerkesztőbizottság célszerűségét és akcióképességét. A régi hattagú bizottság annyira akcióképtelen volt, hogy *három év alatt egyszer sem* gyűlt össze teljes létszámban — ez hihetetlen, de tény. Az „Iszkra" 45 száma közül *egyet sem* állított össze (a szó szerkesztési és technikai értelmében) más, mint Martov vagy Lenin. És Plehanovon kívül *soha* senki nem vetett fel *nagyfontosságú* elméleti kérdést. Akszelrod egyáltalán nem dolgozott (a „Zarjá"-ba egy cikket sem írt, és az „Iszkra" mind a negyvenöt számába összesen hármat vagy négyet). Zaszulics és Sztarover a közreműködésre és a tanácsadásra szorítkoztak, *sohasem* végeztek tisztán szerkesztői munkát. Hogy kit kell *politikai vezetőnek, központi* szervbe megválasztani — ez a kongresszus egyhónapos munkája után napnál világosabb volt a kongresszus minden tagja előtt.

Az, hogy a kongresszus elé vitték a régi szerkesztőség megerősítésének kérdését, *ostoba botrányprovokálás volt.*

Azért volt ostoba, mert céltalan volt. Ha a hattagú

szerkesztőbizottságot megerősítették volna is, a szerkesztőség egyik tagja (például én) követelte volna a kollégium összetételének felülvizsgálását, a szerkesztőség belső viszonyainak megvizsgálását, és a kongresszusnak a dolgot elölről kellett volna kezdenie.

Azért volt botrányprovokálás, mert a *meg nem erősítést* feltétlenül *sértésnek* fogták volna fel, az új választásban pedig éppenséggel nem volt semmi sértő. Megválasztják a Központi Bizottságot, — válasszák meg a Központi Lap szerkesztőségét is. Nincs szó a Szervező Bizottság megerősítéséről, — ne legyen szó a régi szerkesztőség megerősítéséről sem.

De érthető, hogy amikor a martovisták a megerősítést *követelték* és a kongresszus erre tiltakozással válaszolt, a tiltakozást *sértésnek*, megbántásnak, *kiebrudalásnak*, eltávolításnak fogták fel ... és megkezdődött mindazon szörnyűségek kifundálása, amelyekkel most a ráérő pletykafészkek fantáziája táplálkozik!

Arra az időre, míg a kongresszus a választás vagy megerősítés kérdését tárgyalta, a szerkesztőség kivonult a kongresszusról. Roppant szenvedélyes szócsata után *a kongresszus úgy döntött*, hogy *a régi szerkesztőséget nem erősíti meg**.

Csak ez után a határozat után mentek be a terembe a szerkesztőség *volt* tagjai. Ekkor Martov feláll és a *maga*, valamint kollegái nevében megtagadja a választásban való részvételt, és mindenféle szörnyű és szánalmas dolgot mond „a pártban uralkodó ostromállapotról" (a meg nem választott miniszterek szempontjából?), „az egyes személyek és csoportok ellen hozott kivételes törvényekről" (olyasféle személyek ellen, akik az „Iszkra" nevében elhozzák a pártnak Rjazanovot, és akik a bizottságban így beszélnek, a kongresszuson meg amúgy?).

Én válaszoltam neki, s rámutattam arra, hogy Martov a *politikai fogalmakat elképesztő módon összezavarja*, és hogy ez a választás elleni tiltakozáshoz vezet, tiltako-

* Egy martovista ekkor *olyan* beszédet mondott, hogy utána egy küldött odakiáltotta a jegyzőkönyvvezetőnek: pont helyett tégy könnyet a jegyzőkönyvbe! A régi szerkesztőséget a „*legmocsarasabb*" emberek védelmezték különösen hevesen.

záshoz vezet* az ellen, hogy a pártfunkcionáriusok testületeinek összetételét a kongresszus felülvizsgálja.

A választások eredménye: Plehanov, Martov, Lenin. *Martov újból visszautasította* a szerkesztőségi tagságot. Kolcov (aki három szavazatot kapott) ezt szintén visszautasította. A kongresszus ekkor határozatot fogadott el, amely a Központi Lap szerkesztőségének két tagját megbízza, hogy kooptáljon egy harmadikat, *ha majd megfelelő személyt találnak.*

Ezután megválasztották a Központi Bizottság három tagját, és a szavazócédulákat számláló elvtárs ezek közül *csak az egyiket nevezte meg a kongresszusnak,* — ugyancsak megválasztották (titkosan, szavazócédulákkal) a Párttanács ötödik tagját.

A martovisták és utánuk az egész „mocsár" *nem adtak le szavazócédulákat* és erről a titkárságnak írásbeli nyilatkozatot tettek.

Ez kétségtelenül lépés volt a szakadás felé, *a kongresszus robbantása felé,* a párt el nem ismerése felé. Mikor azonban az egyik juzsnijrabocsijista kereken kijelentette, hogy *kételkedik* (sic!) a kongresszus határozatainak törvényességében, Martov elszégyelte magát, megcáfolta őt, *s nyilvánosan kijelentette, hogy a határozatok törvényességében nem kételkedik.*

Sajnos Martovnak e szép és lojális szavaival nincsenek összhangban az ő (és a martovisták) tettei és cselekedetei...

A kongresszus azután áttette a „jegyzőkönyvi bizottsághoz" a jegyzőkönyv nyilvánosságrahozatalának kérdését és 11 taktikai határozatot fogadott el:

1) A tüntetésekről.
2) a szakszervezeti mozgalomról.
3) a szekták körében végzett munkáról.
4) a tanuló ifjúság körében végzett munkáról.
5) a kihallgatásokon való magatartásról.
6) a gyári bizalmiakról.
7) az 1904-es amszterdami nemzetközi kongresszusról.

---

* Lásd *Lenin* Művei. 6. köt. 1953. 524. old. — *Szerk.*

8) a liberálisokról (Sztarover javaslata).
9) a liberálisokról (Plehanov javaslata).
10) a szociálforradalmárokról.
11) a pártirodalomról.

Ezután az elnök egy rövid beszédben figyelmeztette a jelenlevőket arra, hogy a kongresszus határozatai kötelezők és berekesztette a kongresszust.

Ha szemügyre veszem a martovisták magatartását a kongresszus után, a közreműködés megtagadását *(holott a Központi Lap szerkesztősége hivatalosan felkérte őket a közreműködésre)*, a Központi Bizottság munkájában való részvétel *megtagadását*, bojkott-propagandájukat, — csak azt mondhatom, hogy ez párttagokhoz méltatlan, esztelen kísérlet a párt kettészakítására... és miért? *Csakis* azért, mert elégedetlenek a központi szervek összetételével, hiszen *objektíve csak* emiatt váltunk szét, a szubjektív megítélések pedig (mint a sértődöttség, megbántódás, kiebrudalás, eltávolítás, bemocskolás etc. etc.) *a sértett hiúság és a beteges fantázia szülöttei*.

Ez a beteges fantázia és sértett hiúság közvetlenül a leggyalázatosabb *pletykákhoz* vezet, amikor egyesek, jóllehet *még nem ismerik és nem látják az új központi szervek tevékenységét*, „akcióképtelenségükről", Ivan Ivanovics „vasmarkáról", Ivan Nyikiforovics „ökléről" stb. pletykáznak.

Akik a központi szerveket *bojkottálják*, hogy bebizonyítsák a központi szervek „akcióképtelenségét", azok sehol sem tapasztalt, hallatlan módon megszegik a *párt iránti kötelességüket*, és semilyen szofizmák sem leplezhetik azt, hogy *a bojkott a pártszakadás felé tett lépés*.

Az orosz szociáldemokráciának az utolsó nehéz átmenetet kell megtennie a körösditől a *pártszerűséghez*, a nyárspolgáriasságtól *a forradalmi kötelesség tudatához*, a pletykák és a körök kényszeréből fakadó tevékenységtől a *fegyelemhez*.

Aki becsüli a pártmunkát és a szociáldemokrata munkásmozgalom javát szolgáló tevékenységet, az nem tűri el az olyan szánalmas szofizmákat, mint a központi

szervek „jogos“ és „lojális“ bojkottja, az nem tűri el, hogy az ügy szenvedjen és a munka álljon azért, mert egy tucatnyi ember elégedetlen azzal, hogy ők és barátaik nem kerültek be a központi szervekbe, — az nem tűri el, hogy magánúton és titokban befolyásolják a pártfunkcionáriusokat az együttműködés megtagadásával való fenyegetőzéssel, bojkottal, az anyagi támogatás megvonásával, pletykákkal és hazug fecsegésekkel.

NEM TALÁLT CÉLBA!..

— No és ha az ön nagyhangú, fellengző és dagályos kijelentései már jellegüknél fogva bizalmatlanságot keltenek?

— Azt szeretném én látni, hogy valaki kételkedni merészel az én szavaimban!

— De hátha mégis kételkednek?

— Ismétlem, nem engedem meg, hogy egy forradalmár szavaiban kételkedjenek, semmitől sem fogok visszariadni, elmegyek a végsőkig, követelni fogom, hogy vagy nyiltan fejezzék ki bizalmatlanságukat, vagy nyiltan vonuljanak vissza, én...

— És ha teljesítik azt a követelését, hogy nyiltan fejezzék ki bizalmatlanságukat?

— Hogy értsem ezt?

— Ha nyiltan és határozottan megmondják, hogy nem hisznek önnek?

— Akkor azt, aki ilyet merészel mondani, aljas rágalmazónak fogom nevezni, ország-világ előtt megbélyegzem példátlan eljárását...

— És ha válaszképpen módszeresen bebizonyítják önnek, hogy az ön magatartása már régóta okot ad arra, hogy ne bízzanak meg önben?

— Akkor mindenfelől tiltakozásokat fogok gyüjteni e testvérgyilkos polémia ellen, mindenkihez érzelmes szavakkal fogok fordulni, beszélni fogok az igazságról és a méltányosságról, a tisztátalan kezek által beszennyezett kristálytisztaságról, a durva, piszkos, kicsinyes önszeretetről, a tisztító lángról, mely határtalan lelkesedéssel tölti el lelkemet, ellenségeimet Poncius Pilátushoz fogom hasonlítani...

— És ha efféle beszédei miatt önt Tartuffe-fel fogják összehasonlítani?

— Akkor döntőbíróságot követelek!

— Azonnal azt fogják válaszolni, hogy szívesörömest elfogadják kihívását, s mindenekelőtt azt javasolják, egyezzenek meg abban, hogy a bíróság megvizsgálja azt a kérdést, volt-e joga az ön ellenfelének ahhoz, hogy az ön szavahihetőségében kételkedjék.

— Akkor... akkor... akkor ki fogom jelenteni, hogy *„a történtek után"* még beszélni is nevetséges valamiféle *„megegyezésről"* valamiféle *„felek"* között!

* * *

Ilyen volt a „Revoljucionnaja Rosszija"[10] szavai szerint a „példátlan kampány az április másodikai ügyben"[11]. Az igen tisztelt lapnak teljesen érthető okokból nem igen akarózik elismerni, hogy ez az eset valóban így történt. Az igen tisztelt lap egy csomó kifogás mögé bújik, s ezeket közelebbről szemügyre kell vennünk.

A „Revoljucionnaja Rosszija" előszöris azon csodálkozik, hogy „a szervezett orosz szociáldemokrácia helyett", melyhez Balmasov társai fordultak, az „Iszkra" szerkesztősége válaszol. Balmasov társai — mondják — „nem kaptak választ egészen pontos javaslatukra, amelyet egészen pontos címre küldtek".

Ez nem így van, uraim. Önök ugyanolyan jól tudják, mint mindenki más, mi is voltaképpen a szervezett orosz szociáldemokrácia, milyenek *összes* szervezeteink. Nem úgy van az nálunk, mint egyeseknél, hogy az új szervezetek csak úgy a földből nőnek ki. Nálunk vannak pártbizottságok, van „Iszkra", van Szervező Bizottság, amely régen megkezdte a második pártkongresszus előkészítését. Miféle „pontos címhez" fordultak önök? A második kongresszushoz? A Szervező Bizottsághoz? Nem; hiába beszélnek önök *pontos* címről, mert ezt a címet *semmiképpen* sem határozták meg pontosan. Önök maguk is megállapították, hogy az „Iszkrá"-t a bizottságok többsége elismeri, és ezért önöknek senki sem válaszolhatott az „Iszkrá"-n kívül. Ha második pártkongresszusunk elismeri majd az

„Iszkrá"-t a párt sajtószervének, akkor az „Iszkra" válasza a párt válasza lesz. Ha nem, — akkor más szervvel lesz dolguk. Ez olyan egyszerű, hogy még egy hatesztendős gyerek is megérti.

A „Revoljucionnaja Rosszija" „azon csodálkozik, hogy ahelyett, hogy nyilt választ adnának Balmasov társainak nyilt javaslatára" (arra a javaslatra, amely állítólag arra irányul, hogy a szociáldemokrácia számára lehetővé tegyék, hogy megismerje az április másodikai ügy valódi lényegét) „azt javasolják nekünk, hogy Balmasov társai tekintsék magukat és az «Iszkrá»-t olyan feleknek, akik között a történtek után lehetségesek bizonyos előzetes tárgyalások, «megállapodások» a kérdésfeltevést illetően". A „Rev. Rosz." tehát most azt állítja, hogy nekünk nem döntőbíróságot javasoltak, hanem csak felajánlották, hogy lehetővé teszik a megismerést. Ez nem igaz. Az „R. R." 27. számában megjelent „Nyilatkozat" szószerint a „rágalmazásnak nem ellenőrzött vádjáról" (az „Iszkra" által emelt vádról), a vád *megvizsgálásáról* és arról beszél, hogy „egy olyan személynek, akinek a jóhiszeműségében és konspiratív megbízhatóságában egyaránt megbízhatunk mi is, az orosz szociáldemokrácia Központi Lapja is (ezt jegyezzék meg!)", rendelkezésére kell bocsátani „a megfelelő bizonyítékokat". „A vád ellenőrzése", „a bizonyítékok megvizsgálása" egy olyan személy által, akiben a vádló és a vádlott egyaránt megbízik, — ez talán nem döntőbíróság? Ez csak javaslat a megismerésre?? Ne tréfáljanak az urak. Miután már azt javasolták, hogy állapodjunk meg egy jóhiszemű személyben, most a rajtakapott Nozdrjov utánozhatatlanul büszke ábrázatával kijelentik, hogy semmiféle megállapodás nem lehetséges!

A „Rev. Rosz." „továbbá azt kérdezi, kiből akar csúfot űzni az «Iszkra», amikor a kérdésfeltevésben való megállapodásról beszél, s ugyanakkor dekretálja saját állásfoglalását és kategorikusan kijelenti, hogy más kérdésfeltevés nem lehetséges". A bíróság előtt mindenki kategorikusan megmondja a véleményét és azt állítja, hogy ez az egyetlen helyes vélemény. Gőgös ellenfelünk, ahelyett, hogy saját *határozott* kérdésfeltevését ismer-

tetné, nagyképűsködni kezd és fennkölt kijelentéseket tesz!

A „Rev. Rosz.“, miután már eleget nagyképűsködött, mégis kegyeskedik néhány megjegyzést tenni a mi kérdésfeltevésünkre. Véleménye szerint az „Iszkra“ kibúvókat keres és hátrál. Szerinte nem arról van szó, hogy „a Harci Szervezet merényletet követett el az «Iszkrá»-nak azon joga ellen, hogy azt gondolja, amit akar (!) és a maga szemszögéből szabadon mondjon véleményt a politikai cselekedetekről, sőt (sic!*) belsőleg bármiben kételkedhessen is“. Ez a „belsőleg kételkedni“ valóban párját ritkítja. „A Harci Szervezet“ olyan rendkívül liberális, hogy hajlandó (most, több mint egy esztendei harc után!) *még* azt is engedélyezni, hogy kételkedjünk, — de csak belsőleg, vagyis valószínűleg úgy, hogy erről senki ne tudjon magán a kételkedőn kívül... Ezek a harcos emberek talán a „szabad véleménynyilvánítást“ is csak úgy engedélyezik, ha véleményünket megtartjuk magunknak?

„Azt hihetnénk — mondja a „Rev. Rosz.“ —, hogy csak az volt a rágalmazási vád alapja, hogy az «Iszkra» megtagadta ennek a követelésnek elfogadását.“ Következnek idézetek a „Forradalmi erkölcs Tartuffe-jei“ c. cikkből és az a megjegyzés, hogy „itt nem valami szerény és határozatlan kétségekről van szó, hanem nagyonis szerénytelen és nagyon határozott vádakról“.

Felkérjük az olvasót, idézzen emlékezetébe néhány közismert tényt. Az „Iszkra“ 20. számában (1902 május 1) véleményt mondunk Balmasov tettéről, anélkül hogy sejtelmünk volna bármiféle harci szervezet létezéséről. Ez a harci szervezet levelet ír nekünk és követeli, hogy Balmasov elhatározásának indítékait a szervezet hivatalos nyilatkozataiban keressük. Az ismeretlen szervezetnek ezt a levelét szó nélkül a papírkosárba dobjuk. A levél megjelenik a „Rev. Rosz.“ 7. számában (1902 június); a lap szerkesztősége pusztán hallgatásunk miatt már üvöltve tiltakozik az ellen, hogy a tettet erkölcsi szempontból befeketítsük, hogy jelentőségét kisebbítsük stb.

---

* — így! — *Szerk.*

Mi a „Kényszerű polémia“ c. cikkel válaszolunk (az „Iszkra“ 1902 augusztus 1-i 23. száma), s ebben kinevetjük a haragos Jupitert, fenntartjuk az április 2-i tettre vonatkozó véleményünket és kijelentjük, hogy nézetünk szerint Balmasovnak a „harci szervezethez“ tartozása „több mint kétséges“. Erre a szociálforradalmár urak, miután belső kétségünknek külső kifejezését kierőszakolták, hisztérikus üvöltözésbe törnek ki a „példátlan eljárás“ miatt és nem beszélnek se többről, se kevesebbről, mint „piszokról“ és „inszinuációkról“ („Rev. Rosz.“ 11. sz., 1902 szeptember).

Röviden összefoglalva ezek a legfőbb mozzanatai irodalmi vitánknak. Az az ember, aki jól tudja, hogy az ellenfél csendes bizalmatlansággal fogadja szavait, a nyilvánosság előtt ellenfele torkára teszi a kést, követelve, hogy nyiltan fejezze ki vagy bizalmát, vagy bizalmatlanságát, és amikor az utóbbit megkapta, veri a mellét és panaszkodik urbi et orbi*, hogy őt, aki oly nemes lélek, ilyen gyalázatosan megbántották. Mi ez, ha nem nozdrjovizmus, ha nem forradalmi krakélerkedés? Hát nem érdemelte meg az ilyen ember a Tartuffe nevet?

Honnan veszi a „Rev. Rosz.“, hogy mi meghátrálunk, és nem akarjuk vállalni a felelősséget a Tartuffe-ökről szóló cikkért és cikkekért? Talán onnan, hogy kérdésfeltevésünk nem tartalmazza ezeknek a cikkeknek a téziseit? De vajjon a bíróságot nekünk bizonyos meghatározott cikkekkel kapcsolatban javasolták, és nem az „Iszkrá“-nak a „szociálforradalmár párt“ állításaival szemben tanusított egész magatartása miatt? Vajjon Balmasov társainak a „Rev. Rosz.“ 27. számában megjelent nyilatkozata a legelején nem éppen az egész vita kiindulópontját idézi-e — az „Iszkra“ 23. számának azokat a szavait, hogy Balmasovnak a „harci szervezethez“ tartozása az „Iszkra“ nézete szerint több mint kétséges? Biztosíthatjuk a „Rev. Rosz.“-t, hogy *valamennyi* cikkünkért vállaljuk a felelősséget, készek vagyunk kérdéseinket a bíróság részére az „Iszkra“ *bármely* számára való hivatkozásokkal kiegészíteni, készek vagyunk bárki előtt bizonyítani, hogy teljes

* — az egész világnak. — *Szerk.*

erkölcsi jogunk és alapos okaink voltak arra, hogy Tartuffe-öknek nevezzük a „Rev. Rosz." azon publicistáit, akik a fentebb idézett kifejezésekre ragadtatták magukat, mert a „Rev. Rosz." szavahihetőségében kételkedni merészeltünk.

„Meghátrálás és kibúvók", csakugyan, de kinek a részéről? Talán azoknak a részéről, akik *most* hajlandók nagylelkűen elismerni, hogy jogunk van a szabad véleménynyilvánításra és a belső kételkedésre, és akik *több mint egy évig* undorítóan fennhéjázó szavalatokban gyakorolták magukat, mert az „Iszkra" továbbra is makacsul kételkedett és bebizonyította, hogy minden komoly ember köteles kételkedni a forradalmi belletrisztikában. Amikor önök észrevették, hogy az eszményi becsületességről hangoztatott érzelgős frázisok valójában csak megnevettetik, nempedig megríkatják a hallgatókat, — akkor új szenzációra éhesen a bíróság követelésével álltak elő. A külföldi kolóniák közönségének szenzációéhes része elégedetten dörzsölte a kezét és felvillanyozva sugdosta: „bíróság elé idézték őket... no végre! Most majd meglátjuk." És most meglátták — a vaudeville utolsó jelenetét, amikor a hős a nemeslelkű férfiú leírhatatlanul sértett ábrázatával kijelentette, hogy „a történtek után" semmiféle megállapodás a bíróság előtti kérdésfeltevésről nem lehetséges.

Csak folytassák nyugodtan ebben a szellemben, uraim! De jegyezzék meg, hogy semmiféle szánalmas szóáradat nem gátolhat bennünket kötelességünk teljesítésében: abban, hogy leleplezzük a szószátyárságot és a szélhámosságot, akárhol nyilvánuljon is meg, akár a forradalmi kalandorok „programmjaiban", akár belletrisztikájuk talmi csillogásában, vagy az igazságról, a tisztító lángról, a kristálytisztaságról és sok egyébről szóló fennkölt prédikációkban.

„Iszkra" 48. sz.
1903 szeptember 15.

A FORRADALMI IFJÚSÁG FELADATAIRÓL SZÓLÓ LEVELEK TERVEZETE

A forradalmi ifjúság feladatairól szóló leveleket a következő tervezet szerint lehetne felosztani:

I. Mi a mai diákság és miben rejlik eszmei egyesítésének feladata?

II. A marxizmus jelentősége a diákság forradalmasításában (a forradalmi mozgalomban).

III. A szociáldemokraták és a szociálforradalmárok Oroszországban. Miben különböznek egymástól elméletileg és taktikailag? A terror.

IV. A diákszervezet problémái a „diákság forradalmasítása" szempontjából.

V. A diákság és a munkásosztály (?).

Eszmei egyesítés = bizonyosfokú eszmenélküliség. Az általános érv — különböző csoportok a diákság soraiban. Annak elemzése, hogy melyek ezek a csoportok, ezeknek a csoportoknak véletlenszerűsége, respective* szükségszerűsége.

A kultúrabarátok a különféle társadalmi osztályokban.
„ „ mint a liberálisok bázisa.

A 6 csoport nem eléggé határozott osztályjellege: leginkább az önkényuralom határozza meg (reakciósok — kultúrabarátok — liberálisok). Kispolgárság, munkások, burzsoázia — már kibontakoznak az *o s z t á l y**-csoportosulások*.

---

* — illetve. — *Szerk.*

** Nem a „legutóbbi idő" terméke (mármint a szocialista értelmiség), hanem félévszázad során alakult ki, körülbelül a petrasevisták köre óta[12].

Az osztály- (és a politikai) differenciálódás progresszív jelentősége. *Példa. Az akadémisták és kiválásuk a „liberálisok" közül.* Ez a kiválás nem gátolja, hanem elősegíti a politikai felhasználást (fejlődést, növekedést).

„Eszmei egyesítés." Quid est?* Kinek az egyesítése kivel? Akadémisták + liberálisok? Liberálisok + szocialisták?

Csak szociálforradalmárok és szociáldemokraták?

Eszmei egyesítés = meghatározott eszmék terjesztése, az osztályviszály *megmagyarázása*, eszmei elhatárolás.

Eszmei egyesítés = *a haladást szolgáló* eszméknek, az élenjáró osztály eszméinek terjesztése.

A forradalmi marxizmus, fellépése Európában 1848 előtt, szerepe Nyugat-Európában és Oroszországban.

{*b e i k t a t a n d ó:* arról a „superklug"** érvelésről, mely szerint a burzsoá diákságot nem hathatja át a szocializmus.}

A megírás ideje:
1903 augusztus—szeptember.
Először megjelent:
„Krasznaja Mologyozs" 1. sz. 1924.

---

* — Mi az? — *Szerk.*
** — „túlokos". — *Szerk.*

A FORRADALMI IFJÚSÁG FELADATAI

ELSŐ LEVÉL[13]

A „Sztugyent"[14] c. lap szerkesztőségi nyilatkozata, melyet — ha nem tévedünk — először az „Oszvobozsgyenyije"[15] 4. (28.) száma közölt és az „Iszkra" is megkapott, véleményünk szerint arról tanuskodik, hogy a „Sztugyent" 1. számának megjelenése óta a szerkesztőség nézetei sokat fejlődtek. Sztruve úr nem tévedett, amikor sietett kijelenteni, hogy nem ért egyet a nyilatkozatban kifejtett nézetekkel; ezek a nézetek valóban gyökeresen különböznek a liberális burzsoá lap által olyan következetesen és buzgón képviselt opportunista irányzattól. A „Sztugyent" szerkesztősége elismerte, hogy „a forradalmi érzés *egymagában* nem teremtheti meg a diákság eszmei egyesülését", hogy „e cél eléréséhez erre vagy arra a szocialista világszemléletre támaszkodó szocialista eszmény" és emellett „meghatározott világszemlélet szükséges", ezzel elvben már szakított az eszmei közönnyel és az elméleti opportunizmussal, s helyes mederbe terelte a diákság forradalmasítására szolgáló eszközök kérdését.

Igaz, a vulgáris „forradalmiság" közkeletű álláspontja szerint a diákság eszmei egyesítése nem követel egységes világszemléletet, sőt ezt ki is zárja; az eszmei egyesülés „türelmes" magatartást jelent a különféle forradalmi eszmékkel szemben, feltételezi, hogy tartózkodunk valamely meghatározott eszmekör teljes elismerésétől, szóval, a politikai intrika e bölcsei szerint az eszmei egyesülés feltételezi az eszmeiség bizonyos hiányát (amelyet természetesen többé-kevésbbé ügyesen lepleznek a nézetek nagyvonalúságáról, a bármi áron és azonnal megteremtendő egység fontosságáról stb. stb. szóló elcsépelt formulákkal)

A kérdés ilyen felvetése mellett eléggé tetszetős és az első pillantásra nagyon meggyőző érvként mindig azt a közismert és vitathatatlan tényt hozzák fel, hogy a diákság körében a politikai és társadalmi nézetek tekintetében igen különböző csoportok vannak, ami szükségszerű, s ezért egységes és meghatározott világnézet követelése elkerülhetetlenül eltaszítana egyes csoportokat, — tehát gátolná az egyesülést, tehát az együttes munka helyett széthúzást idézne elő, tehát gyengítené a közös politikai roham erejét, és így tovább a végtelenségig.

Vegyük szemügyre ezt a tetszetős érvelést. Nézzük például a diákság csoportokra oszlását, a „Sztugyent" 1. száma alapján — ebben az első számban a szerkesztőség még nem állította fel a meghatározott és egységes világszemlélet követelését, s ezért aligha lehetne a szociáldemokrata „szűklátókörűség" iránti elfogultsággal gyanúsítani. A „Sztugyent" 1. számában megjelent szerkesztőségi cikk a mai diákságot négy nagy csoportra osztja: 1) a közönyös tömeg — „azok, akik teljesen közömbösen viselkednek a diákmozgalommal szemben"; 2) az „akadémisták", akik hívei a diákmozgalmaknak, de kizárólag akadémista alapon; 3) „a diákmozgalmak ellenfelei általában — a nacionalisták, antiszemiták stb."; 4) a „politikusok", akik a cári zsarnokság megdöntéséért folyó harc hívei. „Ez a csoport maga is két ellentétes elemből — a forradalmi hangulatú, merőben burzsoá politikai ellenzékből, és a legutóbbi idők (valóban csak a legutóbbi idők? — *N. Lenin)* termékéből, a szocialista érzelmű forradalmi értelmiségi proletariátusból áll." Ha figyelembe vesszük, hogy az utóbbi alcsoport — amint mindenki tudja — ugyancsak feloszlik szociálforradalmár diákokra és szociáldemokrata diákokra, akkor megállapíthatjuk, hogy a mai diákság körében *hat* politikai csoport van: a reakciósok, a közömbösek, az akadémisták, a liberálisok, a szociálforradalmárok és a szociáldemokraták.

Kérdés, nem véletlen-e ez a csoportosulás? vajjon nem múló hangulatok alapján alakult-e ki? Elég, ha világosan feltesszük ezt a kérdést, s máris tagadólag válaszol rá mindenki, aki csak valamelyest ismeri a problémát. Diákságunk körében nem is volna lehetséges más csoporto-

sulás, mert a diákság az értelmiség legfogékonyabb része, az értelmiséget pedig éppen azért nevezik értelmiségnek, mert a legtudatosabban, a leghatározottabban és a legpontosabban tükrözi vissza és fejezi ki az osztályérdekek és a politikai csoportosulások fejlődését az egész társadalomban. A diákság nem volna az ami, ha politikai csoportosulása meg nem felelne az egész társadalomban végbemenő politikai csoportosulásnak — „meg nem felelne" ennek nem abban az értelemben, hogy a diákok csoportjai és a társadalmi csoportok erejüket tekintve és számszerűleg tökéletesen arányosak, hanem abban az értelemben, hogy a diákság körében szükségképpen meg kell lenniök azoknak a csoportoknak, amelyek a társadalomban megvannak. És az egész orosz társadalomra, mely az osztályellentétek fejlődésének (viszonylag) kezdeti állapotában van, mely politikailag szűztalaj, melyben a rendőri zsarnokság a népesség óriási, megszámlálhatatlan tömegét félemlíti meg és nyomja el, éppen ez a hat csoport jellemző: a reakciósok, a közömbösek, a *kultúrabarátok*, a liberálisok, a szociálforradalmárok és a szociáldemokraták. „Akadémisták" helyett itt „kultúrabarátokat" mondtam, vagyis olyanokat, akik hívei a politikai harc nélküli és a mai törvények keretében történő haladásnak, az önkényuralom talaján végbemenő haladásnak. Ilyen kultúrabarátok az orosz társadalom minden rétegében akadnak, és ezek, az „akadémista" diákokhoz hasonlóan, csupán a szakmai érdekek kis körére, a népgazdaság egyes ágainak vagy az államigazgatásnak és a helyi közigazgatásnak a megjavítására szorítkoznak, mindenütt félénken távol tartják magukat a „politikától", nem tesznek különbséget (mint ahogy az akadémisták sem tesznek különbséget) a különböző irányokhoz tartozó „politikusok" között és politikának neveznek mindent, ami . . . a kormányzás formájára vonatkozik. A kultúrabarátok rétege nálunk mindenkor a liberalizmus széles bázisa volt és ma is az; „*békés*" időkben (vagyis „orosz" nyelvre lefordítva, a politikai reakció éveiben) a kultúrabarát és a liberális fogalma szinte teljesen egybeolvad, de gyakran homályos a különbség e fogalmak közt még háborús időkben is, a politikai érdeklődés megélénkülésének idején, az ön-

kényuralomra gyakorolt nyomás növekedésének idején is. Az orosz liberális, még amikor a szabad külföldi sajtóban lép is a nyilvánosság elé s leplezetlenül és nyiltan tiltakozik az önkényuralom ellen, még akkor is elsősorban kultúrabarátnak érzi magát és nem sok választja el attól, hogy elkezdjen szolgamódra, vagy ha úgy tetszik legálisan, lojálisan, hű alattvalóhoz illően okoskodni: lásd az „Oszvobozsgyenyijé“-t.

A kultúrabarátok és a liberálisok között nincs éles, mindenki által világosan felismerhető határvonal, s ez jellemző általában az orosz társadalom egész politikai csoportosulására. Mondhatná talán valaki, hogy a fentemlített hat csoportra való felosztás helytelen, mert nem felel meg az orosz társadalom osztálytagozódásának. Ez az ellenvetés azonban nem volna helytálló. Az osztálytagozódás természetesen a politikai csoportosulás legmélyebb alapja; *végeredményben* persze mindig ez határozza meg ezt a csoportosulást. De ez a mélyenfekvő alap csak a történelmi fejlődés folyamán tárul fel, mégpedig abban a mértékben, amelyben fokozódik e fejlődés résztvevőinek és alakítóinak tudatossága. Ez a „végeredmény“ csak a politikai harcból adódik — néha hosszas, szívós, évekig és évtizedekig tartó harc után, amely hol viharosan nyilvánul meg különböző politikai válságokban, hol elcsendesedik és egy időre látszólag megszűnik. Például Németországban, ahol a politikai harc különösen éles formákat ölt, s ahol az élenjáró osztály — a proletariátus — különösen öntudatos, nem ok nélkül vannak még mindig olyan pártok (mégpedig hatalmas pártok), mint a centrum, amely heterogén (de általában feltétlenül proletárellenes) osztálytartalmát a vallási jelleg kidomborításával leplezi. Annál kevésbbé csodálkozhatunk azon, hogy Oroszországban az egész nép politikai jogfosztottsága, egy nagyszerűen szervezett, eszmeileg egybeforrott, régtőlfogva elzárkózott bürokráciának a nép feletti uralma a legnagyobb mértékben elhomályosítja a mai politikai csoportok osztályeredetét. Inkább azon csodálkozhatunk, hogy Oroszország európai-kapitalista fejlődése ázsiai politikai rendszere ellenére is milyen erősen rányomta már bélyegét a társadalom politikai csoportosulására.

Az ipari proletariátus, minden tőkés ország élenjáró osztálya, a szociáldemokrácia vezetésével és annak a programmnak zászlaja alatt, amely már régen az egész nemzetközi öntudatos proletariátus programmjává lett, már nálunk is a szervezett tömegmozgalom útjára lépett. A politika iránt közömbösek kategóriája Oroszországban természetesen hasonlíthatatlanul nagyobb, mint bármely európai országban, de már nálunk sem beszélhetünk ennek a kategóriának primitív és ősi érintetlenségéről: az elmaradott munkások — és részben a parasztok — közömbösségét egyre gyakrabban váltják fel a politikai erjedés és az aktív tiltakozás fellobbanásai, ami szemléltetően bizonyítja, hogy *ennek* a közönynek semmi köze sincs a jóllakott burzsoák és kispolgárok közönyéhez. A kispolgári osztály, amely Oroszországban, ahol a kapitalizmus viszonylag még gyengén fejlett, különösen nagyszámú, egyfelől már kétségtelenül tudatos és következetes reakciósokat is kitermel, másfelől — és hasonlíthatatlanul gyakrabban — még alig emelkedik ki a szürke és tudatlan „dolgozó nép“ tömegéből, s ideológusai annak a raznocsinyec-értelmiségnek széles rétegeiből kerülnek ki, amelynek világszemlélete teljesen kialakulatlan, amely öntudatlanul összekeveri a demokratikus és a primitíven szocialista eszméket. Éppen ez az ideológia jellemző a régi orosz értelmiségre, annak mind liberális-narodnyik jobbszárnyára, mind legszélsőbb balszárnyára, a „szociálforradalmárokra“.

Azt mondottam: a „régi“ orosz értelmiség. De nálunk már az *új* értelmiség is a színre lép, s ennek liberalizmusa úgyszólván teljesen megtisztult a primitív narodnyikságtól és a szétfolyó szocializmustól (természetesen nem az orosz marxizmus segítsége nélkül). Az igazi burzsoáliberális értelmiség kialakulása hétmérföldes léptekkel halad nálunk előre, főleg azért, mert kialakításában olyan mozgékony és az opportunizmus minden divatos megnyilvánulása iránt annyira fogékony emberek vesznek részt, mint Sztruve, Bergyajev, Bulgakov urék és társaik. Végül, ami az orosz társadalomnak nem az értelmiséghez tartozó liberális és reakciós rétegeit illeti, burzsoáziánk és földbirtokosaink egyik vagy másik csoportjának osz-

tályérdekeivel való kapcsolatuk eléggé világos mindenki előtt, aki valamennyire is ismeri például zemsztvóink, dumáink, tőzsdei, vásári bizottságaink stb. tevékenységét.

Tehát arra a vitathatatlan következtetésre jutottunk, hogy diákságunk politikai csoportosulása nem véletlenül, hanem szükségszerűen és elkerülhetetlenül olyan, amilyennek fentebb, a „Sztugyent“ c. lap 1. számával egybehangzóan vázoltuk. Miután ezt a tényt megállapítottuk, könnyen eligazodhatunk abban a vitás kérdésben, mit is kell érteni voltaképpen a „diákság eszmei egyesítésén“, „forradalmasításán“ stb. Az első pillanatra már az is rendkívül furcsa, hogy ilyen egyszerű kérdés vitás lehetett. Ha a diákság politikai csoportosulása megfelel a társadalom politikai csoportosulásának, nem következik-e ebből, hogy a diákság „eszmei egyesítését“ csak kétféleképpen érthetjük: vagy úgy, hogy minél több diákot megnyerünk egy teljesen meghatározott társadalmi-politikai eszmekörnek, vagypedig úgy, hogy az egy meghatározott politikai csoporthoz tartozó diákság és e politikai csoportnak a diákság körén kívül álló képviselői között a lehető legszorosabb kapcsolatot létesitjük? Nem magától értetődő-e, hogy a diákság forradalmasításáról csakis e forradalmasítás tartalmáról és jellegéről alkotott, pontosan meghatározott nézet alapján beszélhetünk? A szociáldemokrata számára, például, ez előszöris jelenti a szociáldemokrata meggyőződés terjesztését a diákság körében és a harcot azon nézetek ellen, amelyeket „szociálforradalmi“ nézeteknek neveznek ugyan, de a forradalmi szocializmushoz semmi közük sincs, másodszor pedig jelenti azt a törekvést, hogy a diákság mindennemű demokratikus mozgalmát — tehát az akadémisták mozgalmát is — kiszélesítsék, tudatosabbá és határozottabbá tegyék.

Nagyon érdekes és nagyon jellemző, hogy ezt az egyszerű és világos kérdést miképpen zavarták össze és miképpen tették vitás kérdéssé! A vita a „Revoljucionnaja Rosszija“ (13. és 17. sz.) és az „Iszkra“ (31. és 35. sz.) között folyt az egy vidékről való diákok egyesült segélyegyletei és a diákszervezetek kievi szövetségi tanácsának

„nyilt levelével“ kapcsolatban (megjelent a „Revoljucionnaja Rosszija“ 13. és a „Sztugyent“ 1. számában). A kievi szövetségi tanács „szűknek“ találta az 1902. évi II. Összoroszországi Diákkongresszus határozatát, amely kimondja, hogy a diákszervezetek tartsanak kapcsolatot az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt bizottságaival, de azt a teljesen nyilvánvaló tényt, hogy egyes helyeken a diákság bizonyos része a „szociálforradalmárok pártjával“ rokonszenvez, ügyesen elleplezi azzal a fölötte „pártatlan“ és fölötte helytelen érveléssel, hogy a „diákság mint olyan nem csatlakozhat teljes egészében sem a szociálforradalmárok pártjához, sem a szociáldemokraták pártjához“. Az „Iszkra“ rámutatott ennek az érvelésnek a gyengeségére, a „Revoljucionnaja Rosszija“ viszont természetesen teljes erejéből védelmére kelt és „tapintatlansággal“, a kellő politikai érettség hiányával vádolta az iszkrás „egységbontó és szakadár fanatikusokat“.

A fentebb mondottak után ennek az állításnak a képtelensége nagyonis nyilvánvaló. A diákság ilyen vagy olyan politikai szerepéről van szó. Így hát, ugyebár, először figyelmen kívül kell hagyni azt a tényt, hogy a diákság nincs elvágva a társadalomtól, s ezért mindenkor és elkerülhetetlenül teljesen visszatükrözi a társadalom politikai csoportokra való oszlását. Azután, mindezt figyelmen kívül hagyva, szavalnak a diákságról mint olyanról, vagy a diákságról általában. És arra a következtetésre jutnak, hogy ... ha a diákság ehhez vagy ahhoz a politikai párthoz csatlakozna, az káros volna, mert megbontaná a diákság egységét és szakadást idézne elő. Napnál világosabb, hogy ehhez a különös okoskodáshoz a politika teréről szakmai vagy oktatási térre kellett átugrani. És a „Revoljucionnaja Rosszija“ a „Diákság és forradalom“ c. cikkében (17. szám) éppen ilyen szaltomortálét csinál, hivatkozva először a diákság közös érdekeire, közös harcára, másodszor pedig a diákság tanulmányi céljaira, a jövendőbeli társadalmi tevékenységére való felkészülés feladataira, az öntudatos politikai harcosok nevelésének feladataira. Mindkét szempont nagyon helyes, csak éppen nem tartozik a dologhoz és csupán

összezavarja a kérdést. A *politikai* tevékenységről van itt szó, amely már lényegénél fogva elválaszthatatlan kapcsolatban van a pártok harcával és elkerülhetetlenül megköveteli egy meghatározott párt *kiválasztását*. Hogy lehet ez alól a választás alól kibújni azzal az ürüggyel, hogy *mindennemű* politikai tevékenységhez a legkomolyabb tudományos felkészültségre, szilárd meggyőződés „kimunkálására" van szükség, vagy azzal, hogy *semmiféle* politikai munka sem szorítkozhat valamely meghatározott irányzathoz tartozó politikusok körére, hanem át kell fognia a lakosság egyre szélesebb rétegeit, egybe kell kapcsolódnia minden egyes réteg szakmai érdekeivel, egyesítenie kell a szakmai mozgalmat a politikai mozgalommal, a szakmai mozgalmat a politikai mozgalom színvonalára kell emelnie?? Hiszen már egymagában az a tény, hogy ezeknek az embereknek álláspontjuk védelmére ilyen kibúvókhoz kell folyamodniok, kézzelfoghatóan bizonyítja, hogy nekik maguknak nincs sem határozott tudományos meggyőződésük, sempedig szilárd politikai vonaluk! Bármily szempontból vizsgáljuk is a dolgot, újból és újból beigazolódik az a régi igazság, amelyet régóta hirdetnek a szociáldemokraták, akik mind tudományos-elméleti, mind gyakorlati-politikai téren harcolnak a szociálforradalmároknak egyfelől a marxizmus, másfelől a nyugateurópai „kritikai" opportunizmus, végül az orosz kispolgári narodnyikság között járt kötéltánca ellen*.

Valóban, képzeljenek el valamennyire is fejlett politikai viszonyokat és vegyék szemügyre „vitás kérdésünk" gyakorlati vonatkozásait. Tegyük fel, hogy van három párt: a klerikálisok, a liberálisok és a szociáldemokraták pártja. Ezek bizonyos helyeken, mondjuk a diákság és ha úgy tetszik a munkásosztály bizonyos rétegei közt működnek. Arra törekszenek, hogy ennek is, annak is minél több befolyásos tagját nyerjék meg maguknak. Kérdezzük: elképzelhető-e, hogy ha ezeknek a választása

* Magától értetődik, hogy a szociálforradalmárok programmjának és taktikájának következetlenségéről és belső ellentmondásáról szóló tétel külön, kimerítő magyarázatot igényel. Reméljük, hogy egyik következő levelünkben részletesen foglalkozhatunk majd ezzel a kérdéssel.

egybizonyos pártra esne, akkor ez ellen azon az alapon tiltakoznának, hogy az egész diákságnak és az egész munkásosztálynak bizonyos közös tanulmányi és szakmai érdekei vannak? Ez olyan volna, mintha a pártok harcának szükségességét a könyvnyomtatásra való hivatkozással tagadnák, mert hiszen az minden párt számára egyaránt hasznos. Nincs a civilizált országokban egyetlen olyan párt sem, amely meg ne értené, mennyire hasznosak a lehetőleg nagy tömegeket átfogó és jólszervezett diák- és szakmai szervezetek, de mindegyik arra törekszik, hogy ezekben a szervezetekben az ő befolyása uralkodjék. Ki ne tudná, hogy az egyik-másik intézmény pártatlanságára való hivatkozás rendszerint nem egyéb, mint az uralkodó osztályok képmutató frázisa: az uralkodó osztályok leplezni akarják, hogy a fennálló intézményeket az esetek 99 százalékában igen határozott politikai szellem hatja át. És a mi szociálforradalmár uraink voltaképpen éppen a „pártatlanságról" zengenek dicshimnuszokat. Olvassák el például a „Revoljucionnaja Rosszija" (17. szám) következő érzelmes tirádáját: „Miféle rövidlátó taktika az, amikor egy forradalmi szervezet minden más önálló, neki alá nem rendelt szervezetben feltétlenül *versenytársat* lát, olyan szervezetet, amelyet meg kell semmisíteni, amelynek soraiba okvetlenül meghasonlást, egyenetlenséget, dezorganizációt kell bevinni?" Ezt a moszkvai szociáldemokrata szervezet 1896. évi felhívásával kapcsolatban mondják, amely korholja a diákságot, mert az utóbbi években bezárkózott egyetemi érdekeinek szűk körébe, s amelyet a „Revoljucionnaja Rosszija" kioktat, hogy a diákszervezet fennállása sohasem akadálya annak, hogy a munkásság ügyének szenteljék erejüket mindazok, akik „forradalmi tekintetben kiforrottak".

No lám, mekkora itt a zűrzavar. Versengés csak politikai és politikai szervezet között, csak politikai és politikai törekvés között lehetséges (és elkerülhetetlen). Segélyegylet és forradalmi kör között nem lehet versengés, s amikor a „Revoljucionnaja Rosszija" azt mondja, hogy az utóbbi feltétlenül meg akarja semmisíteni az előbbit, ostobaságokat beszél. De ha ugyanabban a segélyegyletben megnyilvánult egy bizonyos politikai

törekvés, például az a törekvés, hogy ne segítse a forradalmárokat, vagy a könyvtárból kirostálja az illegális könyveket, akkor a versengés és a nyilt harc minden becsületes „politikusra“ nézve *kötelező*. Ha vannak olyanok, akik a köröket a szűkkörű egyetemi érdekekre akarják korlátozni (márpedig ilyenek kétségtelenül vannak és 1896-ban még sokkal többen voltak!), akkor éppúgy szükséges és kötelező a *harc* az ilyen emberek és azok között, akik nem az érdekek szűkítését, hanem kiszélesítését hirdetik. De a kievi tanács nyilt levelében, amely a „Revoljucionnaja Rosszija“ és az „Iszkra“ közti vitát kirobbantotta, nem a diákszervezetek *és* a forradalmi szervezetek közötti választásról, hanem a különböző irányú forradalmi szervezetek közötti választásról volt szó. Tehát éppen azok kezdtek *választani*, akik már „forradalmi tekintetben kiforrottak“, a mi szociálforradalmáraink azonban *vissza*rángatják őket azzal az ürüggyel, hogy a versengés egy forradalmi szervezet és egy tisztán diákszervezet között rövidlátásra vall ... Ez már aztán igazán túlságosan zavaros, uraim!

A diákság *forradalmi* része választani kezdett két forradalmi párt között, s ezért ilyen bölcs oktatásban részesítik: „nem egy meghatározott“ (persze, jobban szeretik a határozatlanságot ...) „pártcímke“ (kinek címke, kinek pedig — zászló) „ráerőszakolásával“, nem a „diáktársak szellemi lelkiismeretén elkövetett erőszakkal“ (a burzsoá sajtó világszerte mindig azzal magyarázza a szociáldemokrácia növekedését, hogy a vezetők és az uszítók erőszakot követnek el békés társaik lelkiismeretén ...) „érték el ezt a befolyást“, vagyis a szocialista diákságnak a diákság többi részére gyakorolt befolyását. Azt hiszem, minden jóravaló diák érdeme szerint fogja megítélni azt a vádat, hogy a szocialisták címkéket „erőszakolnak“ másokra és „erőszakot követnek el“ mások lelkiismeretén. És ezeket a gerinctelen, színtelen és elvtelen beszédeket Oroszországban mondják, ahol még oly rendkívül fejletlen a pártszervezetnek, a párttag helytállásának, a pártbecsületnek, a párt-zászlónak a fogalma!

A mi „szociálforradalmáraink“ a forradalmi diákság elé a korábbi diákkongresszusokat állítják mintaképül,

amelyek „azt hirdették, hogy szolidárisak az általános politikai mozgalommal és egyáltalán nem törődnek a forradalmi táborban dúló frakciós viszályokkal". Mi az az „általános politikai" mozgalom? Szocialista mozgalom plusz liberális mozgalom. Aki ezt a különbséget nem veszi figyelembe, az a közvetlen és legközelebbi mozgalom, vagyis éppen a liberális mozgalom mellé áll. És erre buzdítanak a „szociálforradalmárok!" Olyan emberek, akik *különleges* pártnak nevezik magukat, a pártharctól való visszavonulásra buzdítanak! Nem mutatja-e ez, hogy az ilyen párt nem képes politikai áruját saját lobogója alatt szállítani s ezért kénytelen-kelletlen csempészethez folyamodik? Nem világos-e ebből, hogy ennek a pártnak nincsen semmiféle *saját* határozott programmbázisa? Ezt azonnal látni fogjuk.

A szociálforradalmároknak a diákságra és a forradalomra vonatkozó nézeteiben mutatkozó hibái nem magyarázhatók egyes-egyedül a logika hiányával, amit fentebb igyekeztünk bizonyítani. Bizonyos értelemben éppen az ellenkezője állítható: a szociálforradalmárok nézeteinek logikátlansága alapvető hibájukból ered. A szociálforradalmárok mint „párt" kezdettől fogva belsőleg annyira ellentmondó, olyan csuszamlós álláspontra helyezkedtek, hogy azon teljesen becsületes és politikai gondolkodásra minden tekintetben képes emberek állandó ingadozások és bukdácsolások nélkül nem tudtak megmaradni. Mindig szem előtt kell tartani, hogy azt a kárt, amelyet a „szociálforradalmárok" a szocializmus ügyének okoznak, a szociáldemokrácia nem egyes írók, nem egyes politikusok különféle hibáival magyarázza, hanem fordítva, ezeket a hibákat a hamis programm és politikai álláspont elkerülhetetlen következményének tekinti. Olyan kérdésben, mint a diákkérdés, ez a hamis álláspont különösen világosan megmutatkozik, s nyilvánvalóvá válik az ellentmondás a *burzsoá-demokratikus* nézőpont és a magukra öltött talmi csillogású forradalmi szocialista lepel között. Vizsgálják csak meg tüzetesebben a „Revoljucionnaja Rosszija" „Diákság és forradalom" c. programmcikkének gondolatmenetét.

A szerző különösen az „ifjúság“ „törekvéseinek önzetlenségét és tisztaságát“, „ideális indítóokainak erejét“ hangsúlyozza. Ebben keresi az ifjúság „újító“ politikai törekvéseinek magyarázatát, nempedig Oroszország valóságos társadalmi életviszonyaiban, amelyek egyfelől kibékíthetetlen ellentétet szülnek az önkényuralom és a lakosság igen nagy és igen különböző rétegei között, másfelől pedig rendkívüli módon megnehezítik (nemsokára már azt kell mondanunk: megnehezítették), hogy a politikai elégedetlenség nemcsak az egyetemek útján, hanem más úton is megnyilvánulhasson.

A szerző azután rátámad a szociáldemokratákra, mert megkísérlik, hogy tudatosan állást foglaljanak a diákság különböző politikai csoportjai tekintetében, hogy szorosabban tömörítsék az egynemű politikai csoportokat és szétválasszák azt, ami politikailag különnemű. Nem mintha a szerző egyik-másik kísérlet helytelenségét bírálná — nevetséges volna azt állítani, hogy ezek a kísérletek mindig mindenben szerencsések voltak. Nem, a szerzőtől teljesen idegen még a gondolata is annak, hogy az osztályérdekek különbözőségének a politikai csoportosulásban is elkerülhetetlenül tükröződnie kell, hogy a diákság, bármily önzetlen, tiszta, eszményi is stb., nem lehet kivétel a társadalomban, hogy a szocialistának nem az a feladata, hogy elkenje ezt a különbözőséget, hanem ellenkezőleg az, hogy minél nagyobb tömegeknek megmagyarázza és egy politikai szervezetben lerögzítse. A szerző a burzsoá-demokrata idealista szempontjából, nempedig a szociáldemokrata materialista szempontjából szemléli a dolgokat.

A szerző ezért nem restelli a forradalmi diákságot „általános politikai mozgalomra“ felhívni és ezt a felhívást többször megismétli. Az ő véleménye szerint a súlypont éppen az általános politikai, vagyis az általános demokratikus mozgalomban van, s ennek egységesnek kell lennie. Ezt az egységet nem szabad megzavarniok a „tisztán forradalmi köröknek“, amelyeknek „az általános diákszervezetekkel párhuzamosan“ kell csoportosulniok. E széleskörű és egységes demokratikus mozgalom szempontjától a pártcímkék „ráerőszakolása“ és az elvtársak

szellemi lelkiismeretén elkövetett erőszak természetesen bűn. Pontosan így gondolkodott a burzsoá demokrácia 1848-ban is, amikor „az egységbontás és szakadás fanatikusainak“ azok a kísérletei, hogy rámutassanak a burzsoázia és a proletariátus osztályérdekeinek ellentéteire, „közfelháborodást“ keltettek. Pontosan így vélekedik a burzsoá demokrácia legújabb válfaja is — az opportunisták és a revizionisták, akik egy egységes nagy demokratikus párt után sóvárognak, mely békésen halad a reformok útján, az osztályok együttműködése útján. Ezek mindig valamennyien ellenségei voltak a „frakciós“ viszályoknak és hívei „az általános politikai“ mozgalomnak, és nem is lehetnek mások.

Látjuk tehát, hogy a szociálforradalmárok nézetei, melyek a szocialista szempontjából szinte nevetségesen zavarosak és ellentmondók, burzsoá-demokratikus szempontból teljesen érthetőkké és következetesekké válnak. Ennek az az oka, hogy a szociálforradalmárok pártja lényegében nem más, mint a burzsoá-demokrácia *frakciója*, összetételénél fogva főleg intellektuel, álláspontját tekintve főleg kispolgári frakció, mely elméleti zászlaját tekintve eklektikusan egyesíti a legújabb opportunizmust és a nagyapáink-korabeli narodnyikságot.

A burzsoá-demokrata egységről hajtogatott üres szólamainak legjobb cáfolata a politikai fejlődés és a politikai harc menete. Ilyenformán a valóságos mozgalom növekedése Oroszországban is rácáfolt már *ezekre* a szólamokra. Az „akadémistáknak“, mint a diákság külön csoportjának különválására gondolok. Amíg nem volt igazi harc, az akadémisták nem váltak külön az „egész diákság“ tömegétől, és a diákság egész „gondolkodó részének“ „egysége“ megbonthatatlannak látszott. De mihelyt *tettre* került a sor, a különnemű elemek szétválása elkerülhetetlenné vált*.

---

* Ha hihetünk bizonyos híreknek, a diákság különnemű elemeinek további szétválása az utóbbi időben egyre világosabban megnyilvánul, nevezetesen a szocialisták különválása a *forradalmár*-politikusoktól, akik hallani sem akarnak a szocializmusról. Azt beszélik, hogy a Szibériába száműzött diákok között nagyon határozott ez az utóbbi irányzat. Meglátjuk, igaznak bizonyulnak-e ezek a hírek.

A politikai mozgalomnak és az önkényuralomra gyakorolt közvetlen nyomásnak az erősödése azonnal megmutatkozott a politikai csoportosulás további tisztulásában is, az általános és egyetemes egyesülésről szóló szóbeszéd ellenére. Aligha akad valaki, aki kételkedik abban, hogy az akadémisták és a politikusok különválása nagy haladás. De vajjon ez a különválás azt jelenti-e, hogy a szociáldemokrata diákok „szakítanak“ az akadémistákkal? A „Revoljucionnaja Rosszija“ úgy vélekedik, hogy azt jelenti (lásd 17. szám, 3. old.).

De hogy így vélekedik, annak oka csupán a fentebb feltárt zűrzavar. A politikai irányzatok teljes elhatárolódása korántsem jelent „szakítást“ a szakmai és diákszervezetekkel. A szociáldemokrata, aki azt a feladatot tűzi maga elé, hogy a diákság körében dolgozzék, *okvetlenül* arra fog törekedni, hogy maga vagy megbizottjai révén minél több széleskörű „tisztán diák“-körbe és kulturális körbe hatoljon be, arra fog törekedni, hogy tágítsa azok látókörét, akik csak akadémiai szabadságot követelnek, arra fog törekedni, hogy azok között, akik még csak keresnek valamilyen programmot, éppen a szociáldemokrata programmot terjessze.

Összegezzük. A diákság bizonyos része arra törekszik, hogy kialakítsa meghatározott és egységes szocialista világnézetét. Azoknak a diákoknak a szempontjából, akik gyakorlatilag kívánnak résztvenni a forradalmi mozgalomban, ennek az előkészítő munkának végső célja csak a forradalmi táborban jelenleg kialakult két irányzat közötti tudatos és visszavonhatatlan választás lehet. Aki ez ellen a választás ellen a diákság eszmei egyesítésének nevében, a diákságnak általában vett forradalmasítása nevében stb. tiltakozik, az elhomályosítja a szocialista tudatot, az valójában csupán elvtelenséget hirdet. A diákság politikai csoportosulásának szükségképpen vissza kell tükröznie az egész társadalom politikai csoportosulását, s minden szocialistának kötelessége, hogy a politikailag különnemű csoportok lehető legtudatosabb és legkövetkezetesebb elhatárolására törekedjék. A szociálforradalmárok pártjának felhívása, melyben arra ösztönzi a diákokat, hogy „nyilvánítsák magukat szolidárisaknak az általános politikai

mozgalommal, s egyáltalán ne törődjenek a forradalmi táborban dúló frakciós viszályokkal" — lényegét tekintve nem egyéb, mint felhívás arra, hogy a diákság a szocialista álláspontról térjen *vissza* a burzsoá-demokratikus állásponthoz. Ezen nincs is mit csodálkozni, mert hiszen a „szociálforradalmárok pártja" nem egyéb, mint az oroszországi burzsoá demokrácia frakciója. Amikor a szociáldemokrata diák szakít minden más irányzathoz tartozó forradalmárral és politikussal, ez egyáltalán nem azt jelenti, hogy szakít az általános diák- és kulturális szervezetekkel; ellenkezőleg, csakis teljesen határozott programm talaján állva lehet és szabad dolgozni a diákság legszélesebb köreiben, hogy tágítsuk az akadémikus látókört és propagáljuk a tudományos szocializmust, vagyis a marxizmust.

P. S.* A következő levelekben arról szeretnék beszélgetni a „Sztugyent" olvasóival, hogy mi a marxizmus jelentősége az egységes világszemlélet kialakítása szempontjából, beszélni szeretnék továbbá a szociáldemokrata párt és a szociálforradalmár párt elvi és taktikai különbségeiről, a diákszervezet kérdéseiről és a diákságnak a munkásosztályhoz való viszonyáról általában.

Megjelent: „Sztugyent" 2—3. sz.
1903 szeptember.
Aláírás: N. Lenin.

* — Postscriptum — utóirat. — *Szerk.*

A MÁSODIK PÁRTKONGRESSZUS

CIKK-VÁZLAT[16]

Régvárt kongresszus.

Miért lassan? (Szociálforradalmárok és szociáldemokraták. Valóban tömegmozgalom. Nyárspolgáriasság és politika.)

A kongresszus fő munkája: formába öntés.

1α A programm. A programm jelentősége. Véget vet a „nomád" időszaknak[17]. Támasz a liberálisok, a szociálforradalmárok etc.* elleni harcban.

A vezetés a propagandában.

„ „ az agitációban.

2β A szervezeti szabályzat. A szervezeti szabályzat jelentősége. Centralizmus. Helyi autonómia. (2 központ.) Elvtársi viszony a vezetőkhöz. Egyéni és politikai kapcsolatok. A szervezeti szabályzat értelmezésének és alkalmazása módszereinek kidolgozása.

3γ Határozatok.

liberálisok (kettő) szociálforradalmárok	tüntetések szakszervezeti harc
pártirodalom	

* — et cetera — és a többi. — *Szerk.*

1. liberálisok 2. liberálisok 3. szociálforradalmárok 4. pártirodalom 5. tüntetések 6. szakszervezeti harc	fontosak
7. gyári bizalmiak 8. 1904. évi kongresszus 9. kisinyevi pogrom 10. szekták 11. tanulók 12. a vallatásoknál tanusított magatartás	nem fontosak

4 δ A Bund kiválása. Jobb nyiltan. Taktika: megmagyarázni, milyen káros az elkülönülés. (Nacionalizmus és a bundisták szervezeti pletykái.)

5

Jegyzőkönyv.

A megírás ideje:
1903 szeptember vége—október eleje.
Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik“ VI. köt. 1927.

AZ ARCÁTLANSÁG MAXIMUMA ÉS A LOGIKA MINIMUMA

A 46. számban közzétettük a Bund V. kongresszusa határozatát a Bundnak az OSzDMP-ben elfoglalt helyzetéről és bírálatot mondtunk a határozatról. A Bund külföldi bizottsága igen részletesen és fölöttébb haragosan válaszol nekünk szeptember 9-i (22-i) röplapjában. Ennek a haragos válasznak leglényegesebb része a következő fenomenális felfedezés: *„A maximális szabályzaton kívül* (sic!*) *a Bund ötödik kongresszusa egy minimális szabályzatot is kidolgozott"*, és ezen minimumot közlik is teljes szövegében, s két jegyzetben megmagyarázzák, hogy „az autonómia elvetését" és azt a követelést, hogy a párthoz tartozó más részek ne fordulhassanak a zsidó proletariátushoz a Bund Központi Bizottságának hozzájárulása nélkül *„ultimátumként kell felállítani"*. Így döntött a Bund V. kongresszusa.

Ugye milyen... szép ez? A Bund kongresszusa *egyszerre* két szabályzatot dolgozott ki, egyszerre meghatározta kívánságainak vagyis követeléseinek — maximumát is, minimumát is. Emellett ezt a minimumot igen bölcsen (ó milyen bölcsen!) zsebre dugják. Csakis a maximumot hozzák nyilvánosságra (az augusztus 7-i (20-i) röplapban) és emellett *nyilvánosan*, világosan és félreérthetetlenül kijelentik, hogy a maximális szabályzatnak ezt a tervezetét „az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt II. kongresszusa elé kell terjeszteni, mint tárgyalási *alapot* (ezt jegyezzük meg!) a Bund pártban elfoglalt helyzete kérdésében". Az opponálók persze különösen hevesen támad-

* — Így! — *Szerk.*

ják ezt a maximumot, éppen mert — maximum, mert egy általuk elitélt irányzat „utolsó szava"*. Akkor, *egy hónappal később* ezek az emberek anélkül, hogy a legkevésbbé is zavarba jönnének, kihúzzák a zsebükből a „minimumot" és fenyegetően hozzáfűzik: „*ultimátum*"!

Ez már nem „utolsó szó", hanem igazán a *legvégső ár*... Igazán a legvégső, uraim? Nincs a másik zsebükben egy minimális minimum? Nem kerül-e mégis napvilágra, mondjuk úgy egy hónap mulva?

Nagyon félünk, hogy a bundisták nemigen értik meg ennek a maximumnak és ennek a minimumnak egész „szépségét". Háromszoros árat kérni, azután az árat 75%-kal leszállítani és kijelenteni: „a végső ár" — hát lehet másképp kereskedni? Hát van valami különbség e kufárkodás és a politika között?

Igenis van, uraim, biztosítjuk önöket, hogy van. Először is a politikában bizonyos pártok rendszeresen bizonyos *elvek* megvalósítására törekszenek, elvekkel pedig nem illik kufárkodni. Másodszor, amikor olyan emberek, akik egy párthoz tartozónak tekintik magukat, bizonyos követeléseiket ultimátumnak, vagyis a párthoz tartozás feltételének tekintik, akkor a politikai tisztesség azt követeli, hogy ezt a körülményt ne rejtsék el, ne dugják zsebre „*egy bizonyos időre*", hanem ellenkezőleg, kezdettől fogva nyiltan és világosan tárják fel.

Mi már régóta prédikáljuk a bundistáknak ezeket az egyszerű igazságokat. Még februárban (33. sz.) írtuk, hogy oktalan és méltatlan dolog bujócskát játszani, s hogy a Bund azért lépett fel külön (a Szervező Bizottságra vonatkozó nyilatkozattal), mert az egész pártnak *feltételeket*

* Egyébként igen jellemző a Bund polémiájára, hogy ezért a kifejezésért a „Poszlednyije Izvesztyija"[18] különösen hevesen ránktámadt. Miért az „utolsó szó", amikor ezt a szót (a föderáció követelése) több mint két esztendővel ezelőtt mondottuk? Az „Iszkra" az olvasó feledékenységére számít!.. Nyugodjanak meg, nyugodjanak meg az urak: a cikk szerzője az önök maximális szabályzatát éppen azért nevezte utolsó szónak, mert *ezt a szót* (mintegy) két nappal az „Iszkra" 46. számának megjelenése előtt, nempedig két évvel ezelőtt mondották.

szabó *félként* akart fellépni*. A helyzet ilyen megítéléséért akkor a jellegzetesen bundista (ugyanolyan joggal mondhatnánk: jellegzetesen vásári) szitkokat egész vödörrel zúdították ránk, holott *az események most megmutatták, hogy igazunk volt.* Igenis külön *félként* lép fel a Bund az V. kongresszus határozataiban, és az egész pártnak határozott ultimátumokat küld! A kérdésnek éppen ilyen feltevését akartuk mindig elérni a bundistáktól, amikor bizonygattuk, hogy ez szükségszerűen adódik állásfoglalásukból; a bundisták dühösen tiltakoztak, mellébeszéltek és kibúvókat kerestek, végül mégiscsak kénytelenek voltak megmutatni a „minimumot".

Ez különös, de még sokkal különösebb, hogy a Bund még most is kibúvókat keres, továbbra is azt hangoztatja, hogy „koholmány" „az «Iszkrá»-nak az a régi, közismert állítása, hogy a Bund föderatív szövetségre akar lépni az orosz párttal". Koholmány azért, mert, úgymond, a Bund által javasolt szabályzat 1. pontja világosan leszögezi, hogy a Bund a párt egy része kíván lenni, nempedig szövetségese.

Nagyszerű, uraim! De vajjon nincs szó ugyanebben a pontban arról, hogy a Bund a párt *föderatív* része? az egész maximális szabályzatban nem szerződő felekről beszélnek-e? nem beszél a minimális szabályzat *ultimátumiól* és arról, hogy az „alapvető pontok" csupán a párthoz tartozó részek kölcsönös hozzájárulása alapján módosíthatók, s ebben a vonatkozásban sem a helyi, sem a kerületi szervezeteket nem ismerik el a párthoz tartozó részeknek? Önök maguk mondják, hogy sem helyi, sem kerületi szervezet nem lehet szerződő fél, hanem csakis „olyan jellegű egybekovácsolódott rész, mint a Bund". Önök maguk felhozzák példának, hogy ilyen összekovácsolódott rész lehetne „a lengyel, a litván, a lett szociáldemokrácia", „*ha benn volnának a pártban*", amint önök óvatosan hozzáfűzik. Nos, de ha nincsenek bent a pártban? és ha a nemzeti szervezetek föderációját, amelyet önök kívánatosnak tartanak, az egész párt nem tartja kívánatosnak és a leghatározottabban elveti? Hiszen önök nagyon jól tudják,

---

* Lásd *Lenin* Művei. 6. köt. 1953. 323—330. old. — *Szerk.*

hogy a dolog így áll, önök maguk nyiltan kijelentik, hogy már nem támasztanak olyan követelést, hogy az egész párt a nemzetiségek föderációjának alapján épüljön fel. Kérdezzük, *kihez* intéznek önök *ultimátumot?* Hát nem nyilvánvaló, hogy az egész párthoz, a Bundot kivéve? Ahelyett, hogy bebizonyítanák, hogy az „Iszkra" állítása koholmány, kibúvóikban csak a logika minimumát mutatják.

De már megbocsássanak — felelik nekünk a bundisták — hiszen még a föderációt is töröljük minimális szabályzatunkból! A „borzadálytkeltő" szónak ez a törlése csakugyan a legérdekesebb epizódja a maximumról a minimumra való dicső áttérésnek. A Bund közönye az elvekkel szemben talán sehol sem nyilvánult meg ilyen naív formában. Önök dogmatikusok, reménytelen dogmatikusok, önök a világ minden kincséért sem akarják elismerni a föderatív „szervezeti elvet". Mi ellenben nem vagyunk dogmatikusok, mi „a kérdést merőben gyakorlati síkra visszük át". Önöknek itt valamiféle elv nem tetszik? Különös emberek! Hát akkor megleszünk minden elv nélkül, „úgy fogalmazzuk meg az 1. pontot, hogy az ne egy meghatározott szervezeti elv deklarációja legyen". „A kérdés súlypontja nem a szabályzat bevezetésében foglalt elvi megfogalmazásban, hanem a szabályzat konkrét pontjaiban van, amelyeket egyrészt a zsidó munkásmozgalom szükségleteinek, másrészt az egész mozgalomnak tanulmányozása alapján állítottak össze" (szeptember 9-i (22-i) röplap, 1. old.).

Ez az érvelés együgyűségében olyan bűbájos, hogy az ember szeretné megcsókolni a szerzőt. A bundista komolyan elhitte, hogy a dogmatikusok csupán egyes borzadálytkeltő szavaktól félnek, és úgy gondolta, hogy ha ezeket a szavakat kihagyják, akkor a dogmatikus a konkrét pontokból egy szót sem fog érteni! Így hát a bundista orcája verejtékével összeállítja a maximumot, tartalékolja (ínséges napokra) a minimumot, elkészíti az 1. sz. ultimátumot, a 2. sz. ultimátumot... Oleum et operam perdidisti, amice! Barátom, kárbaveszett idő és fáradság ez. Bár a cégért ravaszul (ó, csodálatosan ravaszul!) eltávolították, a dogmatikus a minimum „konkrét pont-

jaiban" is észreveszi a föderatív elvet. Megmutatkozik ez az elv abban a követelésben is, hogy a párt részét ne szorítsák semmiféle kerületi korlátok közé, abban az igényben is, hogy a Bund a zsidó proletariátus „egyetlen"* képviselete legyen, abban a követelésben is, hogy „képviseletük" legyen a párt Központi Bizottságában, és hogy a párt Központi Bizottságától vonják meg azt a jogot, hogy a Bund részeivel a Bund Központi Bizottságának hozzájárulása nélkül kapcsolatba lépjen, továbbá, abban a követelésben, hogy az alapvető pontok csak a párt *részeinek* hozzájárulásával legyenek módosíthatók.

Nem, uraim. Annak a kérdésnek a súlypontja, hogy milyen a Bund helyzete a pártban, éppen egy bizonyos szervezeti elv deklarálásában, és egyáltalán nem a konkrét pontokban van. A súlypont — az út *megválasztása.* Törvényesítsük-e a Bund történetileg kialakult különállását, vagy elvben elvessük és nyiltan, határozottan, félreérthetetlenül és becsületesen az egész párthoz való egyre nagyobb közeledés és az egyre szorosabb összeolvadás útjára lépjünk-e. Fenntartsuk-e az elkülönültséget vagy *az egybeolvadás útjára lépjünk.* Ez a dilemma.

Ennek a dilemmának a megoldása a Bund jóakaratától függ, mert „nem lehet erőltetni a szeretetet", amint azt már a 33. számban megmondottuk. Ha önök az egybeolvadás útjára *akarnak* lépni, akkor elvetik a föderációt és elfogadják az autonómiát. Akkor megértik, hogy az autonómia biztosítja az egybeolvadásnak azt a fokozatosságát, amely mellett az átszervezés minimális töréssel mehetne végbe, s amellett úgy, hogy a zsidó munkásmozgalom semmit sem veszít, de annál többet nyer ezzel az átszervezéssel és egybeolvadással.

Ha nem akarnak az egybeolvadás útjára lépni, —

---

* „Ennek a szónak nincs jelentősége", bizonygatja most a Bund. Furcsa! Minek beiktatni a minimumba is, a maximumba is olyan szavakat, amelyeknek nincs jelentőségük? Az orosz nyelvben ennek a szónak teljesen meghatározott jelentése van. Az adott esetben éppen a föderalizmus és a nacionalizmus „deklarálását" foglalja magában. Azt ajánljuk a bundistáknak, akik nem látják a kapcsolatot a nacionalizmus és a föderáció között, hogy gondolkozzanak ezen.

akkor a föderációért fognak síkra szállni (annak maximális vagy minimális formájában, deklarációval vagy anélkül), akkor félni fognak a „majorizálástól“, akkor a Bund szomorú különállását fetisizálni fogják és a különállás megszüntetésekor a Bund megszüntetésén fognak jajveszékelni, akkor indokokat keresnek majd a különállásra és e keresés közben hol a zsidó *„nemzet“* cionista eszméjébe[19] fognak belekapaszkodni, hol pedig demagógiához és pletykákhoz fognak folyamodni.

A föderalizmus elméletileg csak nacionalista eszmékkel indokolható meg, és különösnek tartanánk, ha bizonyítanunk kellene a bundistáknak, hogy a föderalizmust nem véletlenül deklarálták ugyanazon a IV. kongresszuson, amely deklarálta a zsidó nemzet létezését.

Az egybeolvadás eszméjét csupán a nem öntudatos és félénk elemeknek az „Iszkra“ „szörnyűséges“, „arakcsejevi“ szervezeti terve ellen való uszításával lehet gyakorlatilag diszkreditálni, mert az „Iszkra“ a bizottságokat állítólag „egy kaptafára akarja húzni“ és nem akarja megengedni, hogy „akár egy lépést is tegyenek felülről jövő parancs nélkül“. Micsoda szörnyűségek! Nem kételkedünk benne, hogy most valamennyi bizottság siet fellázadni a szigorú fegyelem, az arakcsejevi ököl stb. ellen. ... De honnan értesültek az urak erről a rettenetes szervezeti tervről? Az irodalomból? Akkor miért nem idézik? Ráérő párt-pletykanénikék elbeszéléseiből, akik a leghitelesebb forrásból minden, de igazán minden részletet tudnak erről az arakcsejevi rendszerről? Az utóbbi feltevés alighanem a valószínűbb, mert még a logika minimumával sem lehetne egykönnyen egy kalap alá venni az olyan szükséges követelést, hogy a Központi Bizottságnak „legyen módja arra, hogy a pártban a legkisebb emberhez is eljusson“*, és az olyan nyilvánvalóan kiagyalt mumust, hogy a Központi Bizottság fog „mindent intézni“ és hogy „mindent regulázni“ fog. Vagy továbbá: miféle ostobaság az, hogy „a periféria és a centrum között“ „lose Organisationen“** lesznek? Sejtjük: derék bundistáink hallottak valamiről harangozni,

---

* Lásd *Lenin* Művei. 6. köt. 1953. 506. old. — *Szerk.*

** — laza, szabad szervezetek. — *Szerk.*

de nem tudják, honnan hallatszik a harangszó. Alkalomadtán majd valahogy részletesen meg kell nekik ezt magyarázni.

A legrosszabb azonban az, hogy nemcsak a helyi bizottságoknak kell fellázadniok, hanem a Központi Bizottságnak is. Igaz, hogy ez még nem született meg, de a pletykanénikék nemcsak az újszülött születésnapját, hanem egész sorsát pontosan ismerik. Kiderül, hogy ez olyan Központi Bizottság lesz, *„amelyet egy irodalmárcsoport irányít"*. Nemde kipróbált és olcsó harci módszer? A bundisták nem az elsők és bizonyára nem is az utolsók, akik alkalmazzák. Ahhoz, hogy erre a Központi Bizottságra vagy Szervező Bizottságra valami hibát rábizonyíthassunk, bizonyítékokra van szükség. Ahhoz, hogy rábizonyíthassuk valakire, hogy nem saját meggyőződése szerint cselekszik, hanem idegen kéz *irányításával*, kell hogy legyen annyi bátorságunk, hogy nyilt vádlóként lépjünk fel, és az egész párt előtt vállaljuk a felelősséget ezért a vádért ! Mindez — túlságosan drága, minden tekintetben drága. A pletykanénikék meséi viszont olcsók... Talán lesz, aki bekapja a horgot. Hiszen nagyon kellemetlen dolog, ha valakit olyan embernek (vagy intézménynek) tartanak, akit „irányítanak", akit pórázon vezetnek, aki az „Iszkra" játékszere, bábja, csatlósa... Jaj a mi szerencsétlen leendő Központi Bizottságunknak! Kinél kereshet majd oltalmat az arakcsejevi rendszer elnyomásával szemben? Talán az „öntevékeny" és minden „gyanútól" ment bundistáknál?

„Iszkra" 49. sz.
1903 október 1.

A KÖZPONTI BIZOTTSÁGNAK ÉS A KÖZPONTI LAP SZERKESZTŐSÉGÉNEK AZ ELLENZÉK TAGJAIHOZ INTÉZETT FELHÍVÁSA. TERVEZET

VARIÁNS

A párt Központi Bizottsága és a Központi Lap szerkesztősége kötelességének tekinti, hogy — több személyes kimagyarázkodási kísérlet kudarca után — az általuk képviselt párt nevében hivatalos közléssel forduljanak önökhöz. Az a körülmény, hogy Martov elvtárs nem hajlandó az „Iszkra" szerkesztőségének tagja és az „Iszkra" munkatársa lenni, hogy az „Iszkra" volt szerkesztőségi tagjai nem hajlandók közreműködni, hogy néhány gyakorlati munkát végző elvtárs ellenséges magatartást tanúsít pártunk központi szerveivel szemben — azt eredményezi, hogy ennek az úgynevezett „oppozíciónak" teljesen abnormális a viszonya az egész párthoz, A passzív visszavonulás a pártmunkától, kísérletek a párt központi szerveinek „bojkottálására" (ami például abban jutott kifejezésre, hogy nem dolgoznak az „Iszkrá"-ban a 46. számtól kezdve, vagy abban, hogy Blumenfeld elvtárs kivált a nyomdából), az a tény, hogy a Központi Bizottság egyik tagjával való beszélgetésben[20], szemben a szervezeti szabályzattal, makacsul „csoportnak" nevezték magukat, az a körülmény, hogy hevesen támadják a központi szervek személyi összetételét, melyet a kongresszus jóváhagyott, az a követelésük, hogy a bojkott megszüntetésének feltételeképpen ezt az összetételt változtassák meg, — ez az egész magatartás, nem egyeztethető össze a párttag kötelességeivel. Ez az egész magatartás a fegyelem nyilt megsértésének határát súrolja, és semmivé változtatja a kongresszus által (a párt szervezeti szabályzatában) elfogadott határozatot, mely a párt erőinek és

anyagi eszközeinek elosztását a Központi Bizottságra bízza.

Ezért a Központi Bizottság és a Központi Lap szerkesztősége az úgynevezett „ellenzék“ valamennyi tagját emlékezteti pártkötelességeire. A központi szervek személyi összetételével való elégedetlenség, akár egyéni ingerültségből, akár egyik-másik párttag által komolynak tartott nézeteltérésekből fakad, nem vezethet illojális magatartáshoz, nem szabad, hogy illojális magatartáshoz vezessen. Ha a központi szervek egyesek véleménye szerint ilyen vagy olyan hibákat követnek el, akkor valamennyi párttag kötelessége, hogy ezekre a hibákra a párt valamennyi tagja előtt rámutasson, és elsősorban maguknak a központi szerveknek a figyelmét hívja fel rájuk. A Központi Bizottság és a Központi Lap szerkesztősége ugyancsak köteles — ez pártkötelességük — ezeket a figyelmeztetéseket a leggondosabban megvizsgálni, akárkitől származzanak is. De sem a Központi Lap szerkesztősége, sem a Központi Bizottság nem kapott az úgynevezett ellenzéktől semmiféle közvetlen és határozott figyelmeztetést hibáira vonatkozólag, az ellenzék semmi jelét nem adta annak, hogy bármivel is elégedetlen, vagy hogy bármiről is eltérő véleménye van; sőt, Martov elvtárs nem is hajlandó a Központi Lap szerkesztőségének és a legfőbb Párttanácsnak tagja lenni, holott csakis ezen a poszton tárhatná fel a párt előtt mindazokat a hibákat, amelyeket a központi szervek tevékenységében tapasztal.

A Központi Bizottságnak és a Központi Lap szerkesztőségének szilárd meggyőződése, hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt nem fogja megengedni, hogy az általa létrehozott intézményekre az erőszak és a bojkott törvénytelen, rejtett (a párt előtt rejtett) és illojális eszközeivel befolyást gyakoroljanak. A Központi Bizottság és a Központi Lap szerkesztősége kijelenti, hogy mindenképpen helyén marad, míg a párt le nem váltja, hogy teljesíti kötelességét és minden erőt latba vet a rábízott feladatok végrehajtása érdekében. A „bojkott“-kísérletek egy hajszálnyira sem fogják eltéríteni sem a Központi Lap szerkesztőségét, sem a Központi Bizott-

ságot arról az útról, amelyen — a kongresszus akaratát teljesítve — halad, ezek a kísérletek csak kis kellemetlenségeket és a pártmunka egyes területein nagy károkat okoznak, ezek a kísérletek csak azt mutatják meg, hogy azok, akik ezeket továbbra is folytatnák, nem értik és megsértik pártkötelességüket.

A megírás ideje: 1903 október első fele.
Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik" VI. köt. 1927.

AZ OROSZ FORRADALMI SZOCIÁLDEMOKRÁCIA KÜLFÖLDI LÍGÁJÁNAK II. KONGRESSZUSA[21]

1903 OKTÓBER 13—18 (26—31)

Megjelent: „Az Orosz Forradalmi Szociáldemokrácia Külföldi Lígája II. rendes kongresszusának jegyzőkönyve" c. könyvben. Genf 1904 január.

1

ELŐZETES MEGJEGYZÉSEK AZ OSzDMP II. KONGRESSZUSÁRÓL OKTÓBER 13-ÁN (26-ÁN) TARTOTT BESZÁMOLÓHOZ

I

Lenin néhány előzetes megjegyzést fűz beszámolójához. Előszöris javaslom, hogy tartsuk meg a kongresszuson használt fedőneveket, mert túlságosan megszoktam őket és könnyebb lesz számomra, ha ezeket használom, mint minden alkalommal gondolkoznom azon, hogy melyik szervezet delegálta az illető elvtársat. Másodszor az a szándékom, hogy az „Iszkra"-szervezetnek a kongresszus ülései között tartott, hogy úgy mondjam magánjellegű üléseit is érintsem. Úgy vélem, ezt megtehetem előszöris azért, mert a Liga az „Iszkra"-szervezet külföldi tagozata volt, másodszor, mert az „Iszkra"-szervezet most feloszlott, harmadszor, mert ezek nélkül az adatok nélkül nehezebben tudnám a pártkongresszus eseményeinek valódi értelmét megvilágitani.

II

Martov elvtárs ellenzi, hogy foglalkozzam az „Iszkra"-szervezet külön üléseivel, mert ezekről nem vettek fel jegyzőkönyvet, de most még a pártkongresszus jegyzőkönyve sem áll rendelkezésünkre és erre sem hivatkozhatom. Hiszen Martov elvtárs jelen van; ha a beszámolóba bizonyos pontatlanságok csúsznának be, helyreigazíthatja őket. Ha az „Iszkra" külön üléseinek az ügy szempontjából jelentőségük van, akkor úgyis fel fogom tárni őket a szélesebbkörű nyilvánosság előtt is, — Martov

elvtársnak nem fog sikerülni titokban tartania őket („Ohó!“). Nagyon jól emlékszem, kit nem engedtem ezekre az ülésekre, ki hagyta el az üléseket, s erről sokat fogok beszélni. Tévedések persze lehetségesek, és mindent nem tudok emlékezetből rekonstruálni. A legfontosabb — az elvtársak politikai csoportosulása. Ezt minden egyes szavazásnál persze csak megközelítőleg tudom rekonstruálni, de általánosságban teljesen világos előttem. Nem szolgálja az ügy érdekeit, ha elleplezzük a Liga előtt azt, ami a már feloszlatott „Iszkra“-szervezetet érinti, és ami már a párt közkincsévé vált. Ami a jegyzőkönyvben szereplő fedőneveket illeti, azok persze jobbak, de nem ismerem őket, mert még nem olvastam a jegyzőkönyvet.

III

Martov elvtárs attól tart, hogy ha az „Iszkra“ külön üléseiről beszélünk, a pletykák területére tévedhetünk. Nem volt szándékomban a pletykák területét érinteni, és „majd meglátjuk“, ki tud megmaradni az elvi vita magaslatán, s ki lesz kénytelen leszállni erre a sivár területre („Ohó!“). „Majd meglátjuk“, „majd meglátjuk“! Úgy vélem, vitathatatlan jogom, hogy a szerkesztőségi ülésekről beszéljek, s semmi kifogásom sem lesz ellene, ha Martov elvtárs is beszél róluk, de mégis meg kell jegyeznem, hogy a kongresszus alatt egyszer sem volt nálunk külön szerkesztőségi ülés.

IV

Beszámolóm fő célja annak bizonyítása, hogy Martov elvtárs tévedett, de Plehanov elvtársra tett célzásában egészen másvalamit látok. Emlékezetükbe idézem azt a mondatot, amelyet a pártkongresszuson mondottam valamivel kapcsolatban: „micsoda viharos felháborodást keltenek mindig az olyan emberek, akik a bizottságokban így beszélnek, a kongresszuson meg amúgy“*. Aki ilyen

* Lásd *Lenin* Művei. 6. köt. 1953. 503. old. — *Szerk.*

magatartásra tesz célzásokat, az nem a politikai magatartást bírálja, hanem már személyeskedik. Ami pedig P. B. Akszelrodnak azt a kijelentését illeti, hogy X elutazott, anélkül hogy bármiféle tájékoztatást kapott volna, kijelentem, hogy ez egyáltalán nem felel meg a valóságnak. Ő maga levelet írt nekem és ebben közölte, hogy véleménye szerint ez az egész megoszlás jelentős mértékben személyi és nem elvi okokból történt. Ebből arra következtetek, hogy már tájékozva volt. És minthogy megkért, hogy közöljem vele, mi a véleményem a kongresszusról, én is többízben írtam neki.

2

BESZÁMOLÓ AZ OSzDMP II. KONGRESSZUSÁRÓL OKTÓBER 14 (27)

Lenin, mielőtt beszámolóját megkezdi, kitér az előző ülésen lezajlott vitára, amely akörül forgott, hogy mennyiben lehet az iszkrásoknak a pártkongresszus idején tartott külön üléseivel foglalkozni. A kongresszus tegnapi határozatát Lenin úgy értelmezi, hogy az előadók a jegyzőkönyvbe nem vett tényeket csak igen kis mértékben érinthetik, és ezért az a szándéka, hogy az „Iszkra"-szervezet tagjainak gyűléseiről szólva csak a szavazások eredményeit ismerteti.

E bevezetés után áttér annak az időszaknak ismertetésére, amely a pártkongresszust közvetlenül megelőzte. A Szervező Bizottságban, amelynek feladata a kongresszus előkészítése volt, az iszkrások voltak túlsúlyban, és a Szervező Bizottság tevékenysége valóban iszkrás irányban folyt. De már a kongresszus előkészítése idején kiderült, hogy a Szervező Bizottságban korántsincs teljes egyetértés. Először is volt egy bundista tagja, aki igyekezett minden alkalmat felhasználni arra, hogy egy iszkrás irányú pártkongresszus összehívását megnehezítse; a Szervező Bizottságnak ez a tagja mindig a maga külön politikáját folytatta. A Szervező Bizottsághoz tartozott a „Juzsnij Rabocsij" két tagja is; ezek ugyan iszkrásoknak tartották magukat, sőt be is jelentették, hogy csatlakoznak az „Iszkrá"-hoz, amiről igen soká folytak tárgyalások, de mégsem lehetett őket teljesen iszkrásoknak elismerni. Végül még a Szervező Bizottság iszkrás tagjai közt sem volt teljes egyetértés, köztük is voltak nézeteltérések. Feltétlenül meg kell említenünk a Szervező Bizottságnak a kötött mandátumok kérdésében hozott

határozatát is. Ez a kérdés jóval a kongresszus előtt merült fel, és a Szervező Bizottság úgy döntött, hogy a kötött mandátumokat meg kell szüntetni. A szerkesztőség is ugyanilyen értelemben foglalt állást ebben a kérdésben, mégpedig igen határozottan. Ez a döntés rá is kiterjedt. Olyan határozatot hoztak, hogy a kongresszuson, amely legfelsőbb szerve a pártnak, egyetlen párttag s ugyanúgy a szerkesztőségnek egyetlen tagja se érezze magát kötve annak a szervezetnek az utasítása által, amely a kongresszusra küldte. Tekintettel erre a határozatra, ki is dolgoztam a kongresszus Tagesordnung-jának* a tervezetét, kommentárokkal együtt, s elhatároztam, hogy ezt a tervezetet saját nevemben terjesztem be a kongresszusra. Ennek a tervezetnek 23. pontjában, a margón, egy megjegyzést tettem három-három elvtársnak a szerkesztőségbe és a Központi Bizottságba való megválasztásáról. Még egy körülmény összefügg ezzel a ponttal. Minthogy a szerkesztőség 6 tagból állt, közös megegyezés alapján úgy döntöttünk, hogy abban az esetben, ha a kongresszus alatt szerkesztőségi értekezletet kell tartani és a szavazatok egyenlően oszlanak meg, szavazati joggal meghívjuk erre az értekezletre Pavlovics elvtársat.

A küldöttek egy része már jóval a kongresszus megkezdése előtt megérkezett. A Szervező Bizottság módot nyujtott nekik arra, hogy a szerkesztőséggel előzetesen megismerkedjenek. Egészen természetes, hogy az iszkrások a kongresszuson egyetértésben, összhangban akartak fellépni, és ebből a célból külön beszélgetéseket folytattak a megérkezett delegátusokkal, s azonkívül értekezleteket tartottak az egységes állásfoglalás kialakítására. Ezeken az értekezleteken néhány küldött arculata elég világosan kibontakozott. Például az egyik ilyen megbeszélésen, amikor felolvastam a nemzeti kérdésről szóló referátumot[22], a bányavidék küldötte a PPS[23] szellemében nyilatkozott, s általában teljes eszmei zűrzavart árult el.

Ilyen volt a helyzet a kongresszus előtt.

Most megmagyarázom, hogyan történt, hogy én

* — napirend. — *Szerk.*

lettem a Liga egyetlen küldötte, holott a Liga kettőt választott meg. Kiderült, hogy az „Iszkra" oroszországi szervezete részéről, amelynek szintén két küldöttet kellett volna küldenie, egy küldött sem érkezett meg a kongresszusra. Akkor a kongresszus megkezdése előtt az iszkrások egyik értekezletén elhatároztuk, hogy a Liga által választott két küldött közül az egyik lemond mandátumáról, s ezt átadja a másik küldöttnek, maga pedig az „Iszkra"-szervezet küldötteként lép fel és átveszi az „Iszkra" két mandátumát azzal a fenntartással, hogy ha megérkezik Oroszországból egy megválasztott küldött, átadja neki az „Iszkra"-szervezet két mandátuma közül az egyiket. Természetesen én is, Martov is, az „Iszkra" küldöttei akartunk lenni, tekintettel arra, hogy a Ligának a szerepe jelentéktelen volt. Ezt a vitát sorshúzással döntöttük el.

Az első előzetes kérdésben — a kongresszus titkársága megválasztásának kérdésében — bizonyos, bár jelentéktelen nézeteltérés merült fel köztem és Martov között. Martov ragaszkodott 9 tag megválasztásához, s ezek közé még egy bundistát is be akart venni. Én viszont olyan titkárság megválasztását tartottam szükségesnek, amely képes szilárd, határozott politika folytatására, s szükség esetén még az úgynevezett „vasököl" alkalmazására is. Megválasztották Plehanovot, Lenint és Pavlovicsot.

Az öt bundistán kívül résztvett a kongresszuson az Orosz Szociáldemokraták Külföldi Szövetségének két küldötte is, és a pétervári „Harci Szövetségnek" majdnem mindig velük együtt szavazó küldötte. Ezek az elvtársak kezdettől fogva roppantul elhúzták a vitákat. Már a kongresszus ügyrendje is hallatlanul sok időt vett igénybe. Végnélküli viták folytak a Bund helyéről a pártban, — ez a vita több ülésen át tartott. Ugyanilyen huzavonát okozott a bundista, aki a mandátumvizsgáló bizottságba került be. Lépten-nyomon obstruált, egyetlen kérdésben sem értett egyet a bizottság többi tagjával, — a bizottságnak egyébként én is tagja voltam — és állandóan „különvéleményt" jelentett be. Arra a megjegyzésre, hogy ilymódon a kongresszus elhúzódhat, a bundista azt válaszolta: „csak húzódjon el", és kijelentette, hogy hajlandó bármeddig ülésezni a bizottságban. A mandátum-

vizsgáló bizottságnak csak jóval éjfél után sikerült befejeznie munkáját.

A kongresszus üléseinek legelső napjaiban egy incidens történt a Szervező Bizottsággal. A Szervező Bizottság által kidolgozott szabályzat szerint a kongresszusra tanácskozó joggal csupán a „párt tekintélyes tagjait" lehetett meghívni; a mandátumvizsgáló bizottság elutasította a „Borba"-csoportnak azt a kérését, hogy neki egy mandátumot adjanak. Ebben a bizottságban résztvett a Szervező Bizottság két tagja, és ezek kategorikusan tiltakoztak az ellen, hogy a „Borba" képviselőjét meghívják a kongresszusra. Amikor a bizottság referense közölte a kongresszussal ezt a határozatot, hosszas viták kezdődtek a meghívás „mellett" és „ellen", s az egyik iszkrás azt a kijelentést tette, hogy a „Borba" képviselőjét semmiképpen sem szabad meghívni a kongresszusra, mert ez a csoport csak intrikákkal foglalkozott, minden résen igyekezett befurakodni, mindenhol csak viszályt szított stb. (T r o c k i j : „Nyugodtan megnevezheti a szónokot, — ezt én mondottam." P. A k s z e l r o d: „A referens ezt nyilván nem tartja előnyösnek a maga számára.") Csakugyan, Trockij elvtárs volt az, aki a „Borba"-csoportot ilyen éles szavakkal jellemezte. A „Borba"-csoport képviselőjének a kongresszusra való meghívásáról folyó vita csúcspontján a „Juzsnij Rabocsij" egyik küldötte, aki későn érkezett és csak ekkor jelent meg a kongresszuson, öt perc szünet elrendelését kérte, hogy megismerhesse a vitával összefüggő körülményeket. Amikor a szünethez hozzájárultak, a Szervező Bizottság tagjai ugyanabban a teremben az ablaknál tanácskozást tartottak. Megjegyzem, hogy a Szervező Bizottság néhány tagjának már a kongresszus előtt voltak bizonyos kifogásai a szerkesztőség ellen. Így a Szervező Bizottság bundista tagja szörnyen felháborodott azon, hogy a szerkesztőség a német szociáldemokratáknak a választásokra küldött 500 márkát úgy jelölte meg, mint a szerkesztőség és a Szervező Bizottság adományát, holott ehhez a Szervező Bizottság előzetes hozzájárulását nem kapta meg. Ebből az ártatlan dologból, amely egészen természetes volt, tekintettel arra, hogy lehetetlen gyorsan kapcsolatba

lépni az Oroszországban dolgozó elvtársakkal, a bundista azt a következtetést vonta le, hogy a külföldön működő szerkesztőség a Szervező Bizottság nevét annak megkérdezése nélkül felhasználja. Sőt a Szervező Bizottságban még az a javaslat is elhangzott, hogy részesítsék ezért a szerkesztőséget megrovásban, ami meg is történt, minthogy a bundistához csatlakozott NN elvtárs, az „Iszkra"-szervezet tagja. Amikor ezt közöltem Martovval, nagyon megharagudott és kijelentette, hogy ez „aljasság." (M a r t o v : „Nem, az «aljasság» szót nem használtam.") Nem emlékszem pontosan, milyen kifejezést használt. Martov még hozzáfűzte, hogy „ezt nem hagyja annyiban". Én igyekeztem meggyőzni arról, hogy ez nem olyan fontos, s jobb, ha hallgatunk a dologról és nem tulajdonítunk jelentőséget ennek az incidensnek. Amikor befejeződött a Szervező Bizottságnak az ablakmélyedésben lefolytatott tanácskozása, Pavlovics elvtárs, a Bizottság tagja, közölte a titkárság másik két tagjával, hogy a „Juzsnij Rabocsij" elkésve érkezett küldöttének javaslatára, aki ugyancsak tagja a Szervező Bizottságnak, vele, Pavlovicscsal szemben, szótöbbséggel azt a határozatot hozták, hogy tanácskozási joggal meghívják a kongresszusra Rjazanovot, a „Borba"-csoport képviselőjét. Pavlovics elvtárs határozottan ellenezte ezt a döntést, és minthogy nem voltak kötött mandátumok, feljogosítottnak tartotta magát arra, hogy a kongresszuson tiltakozzék ellene. Bennünket, a titkárság tagjait — ugyanúgy mint a szerkesztőséget és más iszkrásokat —, a legnagyobb mértékben felháborított a Szervező Bizottságnak ez a határozata. A Szervező Bizottságnak az a tagja, akit már említettem, NN elvtárs, a mandátumvizsgáló bizottság ülésén maga is a „Borba" képviselőjének a kongresszusra való meghívása ellen foglalt állást; most viszont, a Szervező Bizottság tanácskozásán, beleegyezett a meghívásba. Most maga csempészte be a kongresszusra Rjazanovot. Így hát kelepcébe estünk. Akkor elhatároztuk, hogy erélyesen harcolni fogunk a Szervező Bizottság e felháborító határozata ellen. Sokan felszólaltak ellene. Jómagam ezzel kapcsolatos beszédemben a következőket mondottam: „micsoda viharos felháborodást keltenek az európai kongresszusokon az olyan embe-

rek, akik a bizottságokban így beszélnek, a kongresszuson meg amúgy". Ezzel NN-re, az „Iszkra"-szervezet tagjára céloztam. Amikor Pavlovics elvtárs közölte a kongresszussal, hogy tiltakozik a Szervező Bizottság e döntése ellen, a „Juzsnij Rabocsij" egyik tagja ebben fegyelemsértést, dezorganizáló tevékenységet stb. látott, és azt követelte a kongresszustól, hogy Pavlovics elvtársat eljárásáért részesítse a megérdemelt büntetésben. De mi mindezeket az érveket szétzúztuk. A Szervező Bizottság többsége vereséget szenvedett. Határozatot hoztunk arról, hogy a Szervező Bizottságnak mint testületnek nincs joga befolyást gyakorolni a kongresszus összetételére akkor, amikor a kongresszus a mandátumvizsgáló bizottságot már megválasztotta. A Rjazanov meghívására vonatkozó javaslatot elvetettük. De én még a kongresszus után is beszéltem olyan iszkrásokkal, akik nem értették, miért ne lehetett volna a kongresszusra engedni a „Borba" tagját. (D e u t s c h : „Én a kongresszuson is ezt hangoztattam.") Ez igaz, sőt Deutsch elvtárs más kérdésekben — amelyekről még szólni fogok — sem szavazott mindig együtt az iszkrásokkal, például a nyelvek egyenjogúságának kérdésében sem. Néhány iszkrás most olyan, a legnagyobb mértékben különös nézeteket is hangoztat, hogy a Központi Bizottság tevékenységében tükröződnie kell a pártban észlelhető minden ingadozásnak, a pártban felbukkanó minden primitív nézetnek. Ugyanilyen szellemben szólalt fel a kongresszuson néhány határozatlan, ingadozó iszkrás. Eszerint kiderül, hogy teljesen téves az a nézet, hogy mindazok, akik az iszkrások közé számítják magukat, valóban iszkrások. Vannak olyan iszkrások, akik szégyellik iszkrásoknak nevezni magukat, ez tény. Vannak olyan iszkrások, akik harcolnak az „Iszkra" ellen, különféle akadályokat gördítenek útjába, gátolják tevékenységét. Az „Iszkra" népszerű lett, divat lett iszkrásnak lenni, de ez többeket nem gátol abban, hogy megmaradjanak azoknak, akik azelőtt voltak, még mielőtt az „Iszkrá"-t számos bizottság elismerte. Az ilyen megbízhatatlan iszkrások sokat ártottak az „Iszkrá"-nak. Még ha közvetlenül, nyíltan harcoltak volna ellene... De nem, alattomban, orvul, észrevétlenül, titokban dolgoznak.

A pártkongresszuson a Tagesordnung második pontja a pártprogrammal foglalkozott. A „Rabocseje Gyelo" hívei, a bundisták, és különböző más küldöttek, akik a kongresszus idején a „mocsár" csúfnevet kapták, hallatlan obstrukciót vittek véghez. A programmról folyó viták hihetetlenül elhúzódtak. Csak maga Akimov több mint egy tucat módosító javaslatot nyujtott be. A szó szoros értelmében egyes szavakon, az egyik vagy a másik kötőszón vitatkoztak. Az egyik bundista, a programmtervezetet felülvizsgáló bizottság tagja, teljes joggal kérdezhette, — voltaképpen kinek a tervezetét is vizsgáljuk meg, az „Iszkra" által javasolt tervezetet vagy egy Akimov által benyujtott tervezetet? — olyan sok módosító javaslatot kellett megvitatni. Ezek a módosító javaslatok jelentéktelenek voltak, és a programmot minden komolyabb változtatás nélkül fogadták el; mindamellett megvitatásához vagy húsz ülésre volt szükség. Ennyire terméketlen volt a kongresszus munkája a különféle iszkraellenes és quasi*-iszkrás elemek oppozíciója miatt.

A másik jelentős incidens, amely a szervezőbizottsági incidens után zajlott le a kongresszuson, a nyelvek egyenjogúságával, vagy ahogy a kongresszuson irónikusan mondták, a „nyelvek szabadságával" kapcsolatban robbant ki. (M a r t o v : „Vagy «a szamarakkal»." D e r ü l t s é g.) Bizony „a szamarakkal" is. A dolog úgy áll, hogy a pártprogramm tervezetében valamennyi állampolgár egyenjogúságáról van szó, nemtől, nemzetiségtől, vallástól stb. függetlenül. A bundisták ezzel nem elégedtek meg és azzal a követeléssel álltak elő, iktassuk be a programmba, hogy minden nemzetiségnek joga van arra, hogy saját nyelvén tanuljon és saját nyelvén forduljon a különböző társadalmi és állami intézményekhez. Az egyik bőbeszédű bundista megjegyzésére, aki példaképpen az állami lótenyésztésre hivatkozott, Plehanov elvtárs megjegyezte, hogy lótenyésztésről nem lehet szó, mivel a lovak nem beszélnek, „csak a szamarak beszélnek". A bundisták ezen megsértődtek, nyilván magukra vették a tréfát.

A nyelvek egyenjogúságának kérdésében nyilvánult

---

* — ál. — *Szerk.*

meg először a szakadás. A bundistákon, a rabocsejegyelósokon és a „mocsáron“ kívül néhány iszkrás is a „nyelvek szabadsága“ mellett foglalt állást. Deutsch elvtárs ebben a kérdésben leadott szavazataival meglepett, felháborított, megbotránkoztatott stb. bennünket; hol tartózkodott a szavazástól, hol ellenünk szavazott. Végül a kérdést békésen és egyhangúlag döntöttük el.

A kongresszus első felében az iszkrások általában egységesen léptek fel. A bundisták azt mondták, hogy összeesküdtünk ellenük. Az egyik bundista beszédében a kongresszust mint „kompakt többséget“ jellemezte. Erre válaszolva azt az óhajt fejeztem ki, hogy bár egész pártunk egyetlen kompakt többséggé válna.

Egész más képet mutat a kongresszus második fele. Ebben az időben kezdődik Martov történeti pálfordulása. A köztünk felmerült nézeteltérések egyáltalán nem voltak jelentéktelenek. Abból fakadtak, hogy Martov helytelenül ítélte meg a valóságos helyzetet. Martov elvtárs elhajlott attól az irányvonaltól, amelyet régebben követett.

A Tagesordnung ötödik pontja a szervezeti szabályzattal foglalkozott. A szervezeti szabályzat első pontja miatt már a bizottságban is vita indult köztem és Martov között. Különböző megfogalmazásokat javasoltunk. Én azt javasoltam, hogy azt ismerjük el a párt tagjának, aki elfogadja a párt programmját, a pártot anyagilag támogatja és valamely pártszervezet tagja, — Martov viszont az első két feltételen kívül elegendőnek tartotta a valamelyik pártszervezet ellenőrzése alatt végzett munkát. Én kitartottam megfogalmazásom mellett és rámutattam arra, hogy másként nem határozhatjuk meg a párttag fogalmát, anélkül hogy el ne térnénk a centralizmus elvétől. Ha a párt tagjának ismerjük el azt, aki nem tartozik egy pártszervezethez sem, akkor állást foglalunk minden pártellenőrzés ellen. Martov itt az „Iszkra“ elveivel szöges ellentétben álló új elvet vetett fel. Martov megfogalmazása kitágította a párt kereteit. Arra hivatkozott, hogy pártunknak a tömegek pártjának kell lennie. Szélesre tárta a kaput mindenféle opportunisták előtt, a párt kereteit annyira kitágította, hogy azok teljesen elmosódtak. A mi viszonyaink között ez nagy veszéllyel

jár, mert nagyon nehéz határt vonni a forradalmár és a fecsegő között; ezért szűkítenünk kellett a párt fogalmát. Martov hibája abban rejlett, hogy szélesre tárta a párt kapuit minden jöttment előtt, pedig kiderült, hogy még a kongresszus résztvevőinek harmadrésze is közönséges cselszövő. Martov ebben az esetben opportunista módon viselkedett. Megfogalmazása hamis hangot vitt be a szervezeti szabályzatba: minden párttagnak úgy kell a szervezet ellenőrzése alatt állnia, hogy a Központi Bizottság eljuthasson kivétel nélkül minden párttagig. Az én megfogalmazásom a szervezkedésre ösztönzött. Martov elvtárs lealacsonyította a „párttag" fogalmát, pedig ezt az én véleményem szerint magasra, igen magasra kell emelnünk. A „Rabocseje Gyelo", a Bund és a „mocsár" átpártolt Martovhoz, s ezeknek a segítségével Martov elfogadtatta a szervezeti szabályzat első cikkelyét.

Martov elvtárs azután arról kezdett beszélni, hogy „kompromittáló híreket" terjesztenek róla. Semmi sértő nem volt abban, hogy megemlítettük, kivel lépett Martov szövetségre. Nekem ugyanilyen szemrehányásokat tettek, amikor Bruker elvtárssal voltam szövetségben. És egy cseppet sem sértődtem meg, amikor Martov egy cédulát küldött nekem, amelyen ezt írta: „nézd meg, ki szavaz veled". Igaz, az én szövetségem Bruker elvtárssal időleges és véletlenszerű volt. Ezzel szemben Martov szövetsége a Bunddal tartósnak bizonyult. Elleneztem Martov megfogalmazását, mert Versumpfung-ot* jelentett. Figyelmeztettem erre Martovot, és az, hogy ellenfeleink egy emberként Martov mellé álltak, ezt a hibát ékesen bizonyítja. De nem az a legnagyobb veszély, hogy Martov mocsárba került, hanem az, hogy amikor véletlenül odakerült, nem igyekezett kikászolódni belőle, hanem mind mélyebbre süllyedt. A bundisták megérezték, hogy ők lettek a helyzet urai, és rányomták bélyegüket a párt szervezeti szabályzatára.

A kongresszus második felében ugyancsak kompakt többség alakult ki, csakhogy ez már a martovisták koali-

* — elmocsarasodás. — *Szerk.*

ciójából állt, plusz a „mocsár“, plusz a „Rabocseje Gyelo“ és a Bund kompakt kisebbsége. S ez a kompakt többség szembenállt az iszkrásokkal. Az egyik bundista az iszkrások közti viszály láttán ezt mondta: „Kellemes dolog vitatkozni, ha a vezetők hajbakapnak.“ Érthetetlen számomra, miért hagyta el a Bund a kongresszust ilyen körülmények között. Úra volt a helyzetnek és sok mindent keresztülvihetett volna. A legvalószínűbb az, hogy kötött mandátuma volt.

Miután a szervezeti szabályzat első pontját elrontották, a széttört fazekat minél szorosabban, lehetőleg kétszeres kötéssel kellett összedrótoznunk. Természetszerűleg attól kezdtünk tartani, hogy fondorlatot szőnek ellenünk, félrevezetnek bennünket. Ennélfogva szükségessé vált, hogy bevezessük a központi szervekbe való kölcsönös kooptálást abból a célból, hogy a párt számára e szervek akcióegységét biztosítsuk. Ebben a kérdésben újra fellángolt a harc. Úgy kellett cselekednünk, hogy a III. pártkongresszuson ne ismétlődhessék meg az, ami a Szervező Bizottsággal történt. Következetes, becsületes iszkrás kormányt kellett teremtenünk. Ezen a ponton ismét vereséget szenvedtünk. A központi szervekbe való kölcsönös kooptálásról szóló pontot elgáncsolták. A „mocsár“ által támogatott Martov hibája még élesebben kidomborodott. Ettől a pillanattól kezdve a koalíció véglegesen kialakult és minthogy az a veszély fenyegetett bennünket, hogy vereséget szenvedünk, kénytelenek voltunk dupla töltéssel megtölteni fegyvereinket. Ott ült a Bund és a „Rabocseje Gyelo“, és szavazataikkal eldöntötték a kongresszus sorsát. Ebből makacs, elkeseredett harc keletkezett.

Most térjünk át az „Iszkra“-szervezet külön üléseire. Ezeken az üléseken főleg a Központi Bizottság összetételének kérdésével foglalkoztunk. Az „Iszkra“-szervezet mind a négy ülésén vita folyt NN elvtárs körül, mert az iszkrások egy része kifejezésre akarta juttatni, hogy politikailag bizalmatlan vele szemben, de egyáltalán nem a szó szorosabb értelmében, mert senki sem vádolta NN-t semmiféle becstelenséggel, hanem abból a különleges szempontból vizsgálva a kérdést, alkalmas-e NN egy iszkrás kormányba; ekörül ádáz harcok folytak. A 16-ok

utolsó ülésén 9-en NN ellen, 4-en mellette szavaztak, a többiek tartózkodtak a szavazástól. Itt döntöttük el azt a kérdést is, milyen legyen most kormányunk összetétele.

Martov és én különböző „hármasbizottságokat“ javasoltunk, de nem tudtunk megegyezésre jutni. Minthogy nem akartuk, hogy szavazataink a kongresszuson szétforgácsolódjanak, elhatároztuk, hogy egy kompromisszumos listát javasolunk. Minden lehető engedményre hajlandók voltunk: én beleegyeztem egy olyan listába, amelyen két martovista szerepelt. A kisebbség ezt nem fogadta el. Többek között a „Juzsnij Rabocsij“ tagja nem óhajtott a mi listánkon szerepelni, de ugyanakkor beleegyezett abba, hogy felvegyék a martovisták listájára. A „Juzsnij Rabocsij“ — egy kívülálló elem — döntötte el a Központi Bizottság kérdését. Miután az iszkrások két részre szakadtak, össze kellett gyüjtenünk elvbarátainkat és lelkes agitációba kezdtünk. A Bund váratlan távozása egy csapásra megváltoztatta az egész helyzetet. Távozásával újra kialakult a kompakt többség és a kisebbség. Mi voltunk többségben és a Központi Bizottságba már azokat választottuk be, akiket akartunk.

Ezek azok a körülmények, amelyek a szakadáshoz vezettek. Martov nagy tapintatlanságot követett el azzal, hogy a kongresszuson felvetette az „Iszkra“ mind a hat szerkesztője megerősítésének kérdését, holott tudta, hogy én választott szerkesztőséghez fogok ragaszkodni. Ez azt jelentette, hogy a szerkesztőség megválasztásának kérdését leszűkítjük a szerkesztőség egyes tagjai iránti bizalmatlanság kifejezésére.

Szombaton 5 órakor befejeződtek a választások. Hozzáfogtunk a határozatok megvitatásához. Erre mindössze néhány óránk maradt. A „mocsár“ fékező tevékenysége és huzavonája folytán egy csomó fontos pontot le kellett vennünk a Tagesordnung-ról; így egyáltalán nem maradt időnk arra, hogy minden taktikai kérdést megvitassunk.

A kongresszus a határozatokat illetőleg annyira egységesen foglalt állást, hogy benyomásunk szerint immár békülékeny hangulat alakult ki; úgy véltük, hogy

Martov a felmerült nézeteltérésekből nem csinál államügyet. Még meg is jegyezte a „Juzsnij Rabocsij“ egyik tagjának a választások törvényességére vonatkozó kérdésére, hogy a kisebbség a kongresszus minden határozatának aláveti magát. Valamennyi határozat megszavazása békés és barátságos légkörben folyt le; csupán Sztarovernek a liberálisokra vonatkozó határozati javaslatával kapcsolatban merültek fel nézeteltérések. Ennek a határozatnak az a hibája, hogy szétfolyó és ismét megnyilvánul benne az opportunizmus; mi harcoltunk e határozat ellen és elértük, hogy a kongresszus ugyanebben a kérdésben még egy másik határozatot is elfogadott.

A kongresszusról az az általános benyomásunk alakult ki, hogy mi intrikák ellen harcoltunk. Lehetetlenné tették számunkra a munkát. Arra a következtetésre jutottunk, hogy „isten mentsen meg bennünket az ilyen barátoktól“, vagyis a quasi-iszkrásoktól. Martov ezt a körülményt egyáltalán nem értette meg. Téves állásfoglalását elvvé emelte. Martovnak a többség által teremtett „ostromállapotra“ vonatkozó állítása kiáltó ellentétben van a párt valóságos szükségleteivel. Hogy a munkát eredményesebbé tehessük, el kellett távolítanunk a zavaró elemeket és olyan helyzetbe kellett hoznunk őket, hogy ne árthassanak a pártnak: csak ebben az esetben tudunk majd a következő kongresszuson termékeny munkát végezni. Ezért volt szükség arra, hogy a központi pártszervek között megteremtsük a teljes egységet.

A kongresszus első fele a másodiknak szöges ellentéte. Az egész kongresszus fő pontjai négy fontos mozzanatra redukálhatók, ezek: 1) a Szervező Bizottsággal való incidens; 2) a nyelvek egyenjogúságáról lefolyt vita; 3) a szervezeti szabályzat első pontja körüli vita és 4) a párt központi szerveinek megválasztása körül vívott harc.

A kongresszus első felében én Martovval együtt szemben álltam a Szervező Bizottsággal, a Bunddal, a „Rabocseje Gyeló“-val és a „mocsárral“, a második felében Martov véletlenül a mocsárba került. A véletlen Versumpfung-ból most, a kongresszus után, már igazi Versumpfung keletkezik. (T a p s.)

3

NYILATKOZAT MARTOV BESZÁMOLÓJÁVAL KAPCSOLATBAN OKTÓBER 15 (28)[24]

A legerélyesebben tiltakozom Martov *szánalmas* harci módszere ellen, aki azt a kérdést veti fel, hogy ki hazudott vagy ki intrikált a köztem, közte és Sztarover között lefolyt magánbeszélgetés ismertetésében. Megállapitom, hogy ez a módszer kiáltó ellentétben áll magának Martovnak tegnapi kijelentésével, amely szerint undorodik attól, hogy a magánbeszélgetésekről szóló beszámolók megbízhatóságának amúgyis megoldhatatlan kérdését firtassa! Kijelentem, hogy Martovnak a szóbanforgó magánbeszélgetésre vonatkozó beszámolója *egyáltalán nem felel meg a valóságnak*. Kijelentem, hogy bármilyen döntőbíróságot elfogadok és megidézem rá Martovot, ha ő engem a pártban betöltött felelős posztommal összeférhetetlen cselekedetekkel vádol. Kijelentem, hogy Martovnak, aki most nem nyiltan vádol, hanem homályos célzásokat tesz, erkölcsi kötelessége, hogy vádjait férfias nyiltsággal az egész párt előtt megerősítse aláírásával, és én, mint a párt Központi Lapja szerkesztőségének tagja, az egész szerkesztőség nevében azt javaslom Martovnak, hogy azonnal *adjon ki* külön brosúrát, s abban *valamennyi* vádját hozza nyilvánosságra. Ha Martov ezt nem teszi meg, csak azt bizonyítja be, hogy nem a párt erkölcsi megtisztítása volt a célja, hanem csak botrányt akart rendezni a Liga kongresszusán.

4

BESZÉD A LÍGA SZABÁLYZATÁRÓL OKTÓBER 17 (30)

Főképpen egy ponttal kívánok foglalkozni, nevezetesen az előadónak azzal a nézetével, hogy a Liga, szervezeti szabályzatának kidolgozása tekintetében autonóm. Véleményem szerint ez teljesen téves felfogás, mert a Központi Bizottság — amelynek a párt szervezeti szabályzata 6. pontja értelmében joga van bizottságok alakítására — az egyetlen instancia, amely a Liga szabályzatának kidolgozásával foglalkozhat; hiszen a szervezés mindenekelőtt a szabályzat kidolgozását jelenti. És amíg a Központi Bizottság jóvá nem hagyja a Liga szabályzatát, addig a Ligának *nincs* szabályzata. Az autonómia fogalma itt egyáltalán nem alkalmazható, mert ez a fogalom ellentétben van a párt szervezeti szabályzatával. Ismételten erélyesen hangsúlyozom, hogy a Ligának nincs szabályzata, amíg azt a Központi Bizottság jóvá nem hagyja. Ami pedig azt illeti, hogy a pártkongresszus jóváhagyta a Ligát, ez nem a Liga érdemeire való tekintettel történt, hanem talán inkább minden hibája ellenére, — csakis elvhűségére való tekintettel.

EGY BE NEM NYUJTOTT NYILATKOZAT[25]

1903 október 29.

Elvtársak! Tegnap (X/28) elhagytam a kongresszus ülését, mert elviselhetetlenül visszataszító volt számomra a hisztérikusan üvöltöző Martovnak a szennyes pletykákban, híresztelésekben és magánbeszélgetésekben való vájkálása, a botránykedvelők örömujjongása közepette. Ugyanez a Martov tegnapelőtt, minthacsak önmagából akarna gúnyt űzni, nagy ékesszólással beszélt arról, hogy nem illendő magánbeszélgetésekre hivatkozni, hiszen ezek nem ellenőrizhetők és szinte provokálják azt a kérdést, hogy az illetők közül ki *hazudott.* Éppen erre a nem illendő cselekedetre mutatott példát Martov, amikor tegnap hisztérikusan faggatott, hogy a híres hármaskollégiumra vonatkozó híres magánbeszélgetés ismertetésénél *ki hazudott*, én-e vagy ő.

Ez a módszer — botrányt okozni ilyen kérdésfeltevéssel: *ki hazudott?* — vagy krakélerre vall, aki olcsó alkalmat keres a verekedésre, vagy hisztérikusan felzaklatott emberre, aki képtelen felmérni magatartásának ostobaságát. De ha egy politikus, akit bizonyos politikai hibákkal vádolnak, ilyen módszerhez nyúl, az csalhatatlan bizonyítéka annak, hogy más védelmi eszközei nincsenek, hogy a politikai nézeteltérést szánalomraméltó módon átviszi a veszekedés és a pletyka területére.

Felmerül az a kérdés, milyen védelmi eszközökhöz nyúlhatunk általában az összes krakélereknek és botrányhősöknek azon módszerével szemben, hogy magánbeszélgetésekre hivatkozva *bebizonyíthatatlan* vádakat emeljenek? „Bebizonyíthatatlan" vádakról beszélek, mert a jegyző-

könyvbe nem vett magánbeszélgetések lényegüknél fogva kizárják a bizonyítás *minden* lehetőségét, és az ezeken alapuló vádak a „hazugság“ szó egyszerű ismételgetéséhez és ragozásához vezetnek. Martov tegnap az ilyen ismételgetés terén valóságos bűvészmutatványt rendezett, és én nem fogom követni a példáját.

Tegnapi nyilatkozatomban már megjelöltem a védekezés *egyik* módját és ehhez kategorikusan ragaszkodom. Javaslom ellenfelemnek, hogy azonnal ismertesse külön brosúrában valamennyi vadat, amelyeket beszédében hazugságra, intrikálásra stb. stb. való végnélküli és számtalan homályos célzás formájában emelt ellenem. *Követelem*, hogy ellenfelem igenis az *egész* párt előtt lépjen fel aláírásával, mert meggyanusított engem, a párt Központi Lapja szerkesztőségének tagját, amikor arról beszélt, hogy bizonyos emberek nem tölthetnek be felelős pozíciót a pártban. Kötelezem magam arra, hogy nyilvánosságra hozom ellenfelem *összes* vádjait, mert jól tudom, hogy éppen a veszekedés és a pletykák nyilt megvitatása lesz számomra a párt előtt a legjobb védekezés. Ismétlem, hogy az ellenfél, ha nem fogadja el kihívásomat, bizonyságot tesz arról, hogy vádjai nem egyebek, mint egy gazember rágalmaiból vagy egy félresiklott politikus hisztériás beszámíthatatlanságából származó sötét gyanusítás.

Van egyébként egy közvetett védelmi eszközöm is. Tegnapi nyilatkozatomban megmondtam, hogy a szóbanforgó magánbeszélgetést Martov egészen hamisan reprodukálta. Nem fogom ezt újra kezdeni, éppen a *bizonyíthatatlan* állítások reménytelensége és céltalansága miatt. De gondolkozzék mindenki azon a „dokumentumon“, melyet tegnap átadtam Martovnak, s amelyet ő a kongresszuson felolvasott. Ez a dokumentum a kongresszus programmja és az ahhoz fűzött kommentárom, — ezt a kommentárt pedig a „magánbeszélgetés“ *után* írtam, *elküldtem Martovnak*, s ő visszaküldte nekem módosításaival.

Ez a dokumentum *kétségkívül* beszélgetésünk quintesszenciáját tartalmazza, és ahhoz, hogy rámutathassak Martov vádjainak pletykajellegére, teljesen elegendő, ha pontos szövegét elemezem. Íme a teljes szöveg:

„23. pont (a kongresszus Tagesordnung-jából*). *A párt Központi Bizottságának és a párt Központi Lapja Szerkesztőségének megválasztása.*

Kommentárom: „A kongresszus *három* elvtársat választ a Központi Lap szerkesztőségébe és *hármat* a Központi Bizottságba. Ez a hat elvtárs szükség esetén *együttesen*, kétharmados többség határozata alapján kooptálás útján kiegészíti a Központi Lap szerkesztőségét és a Központi Bizottságot, s erről a kongresszusnak jelentést tesz. Ha a kongresszus ezt a jelentést jóváhagyta, a további tagokat a Központi Lap szerkesztősége, illetve a Központi Bizottság külön-külön kooptálja."

Martov azt bizonygatta, hogy ezt a rendszert *kizárólag* a hattagú szerkesztőbizottság kibővítése végett fogadtuk el. Az ilyen állításoknak határozottan ellentmondanak ezek a szavak: „szükség esetén". Világos, hogy már akkor is számoltunk azzal a lehetőséggel, hogy erre nem lesz szükség. Továbbá, ha a kooptáláshoz 6 közül 4-nek a hozzájárulására volt szükség, akkor nyilvánvaló, hogy a szerkesztőség kiegészítése *nem történhetne meg nem-szerkesztők hozzájárulása nélkül*, legalább egy központi bizottsági tag hozzájárulása nélkül. Ennélfogva a szerkesztőség kibővítése olyasvalakinek a véleményétől függött, akinek személyét illetően akkor (a kongresszus előtt egy, ha ugyan nem másfél hónappal) csak a legbizonytalanabb találgatások voltak lehetségesek. Világos tehát, hogy *akkor* Martovnak is az volt a nézete, hogy a hattagú szerkesztőség mint olyan *nem állhat fenn tovább önállóan*, ha a választott hármasbizottság kibővítésében a döntő szavazat egy ugyancsak választott *nem-szerkesztőt* illet meg. Külső, szerkesztőségen kívüli segítség nélkül Martov is lehetetlennek tartotta a régi „Iszkra"-szerkesztőségnek a párt Központi Lapja szerkesztőségévé való átszervezését.

Menjünk tovább. Ha *kizárólag* arról lett volna szó, hogy kibővítjük a hatosbizottságot, akkor minek kellett hármasbizottságról beszélni? Akkor elég lett volna az egyhangú kooptálást ilyen vagy olyan többséggel történő

---

* — napirend. — *Szerk.*

kooptálással felcserélni. Akkor egyáltalán felesleges lett volna a szerkesztőségről beszélni, elég lett volna általában a pártszervekbe vagy különösképpen a központi pártszervekbe való kooptálásról beszélni. Világos tehát, hogy nemcsak kizárólag a kibővítésről volt szó. Világos az is, hogy a kibővítés lehetőségének a régi szerkesztőség *nem* egy tagja állt az útjában, *hanem talán kettő, sőt három is*, ha már egyszer elismerték, hogy a hatosbizottság kibővítése érdekében kívánatos, hogy azt előbb hármasbizottságra *korlátozzák*.

Végül hasonlítsuk össze a központi szervek „kiegészítését", kibővítését a pártnak a kongresszuson elfogadott jelenlegi szervezeti szabályzata szerint, és azon eredeti tervezet szerint, amelyet mi, Martov meg én, a napirend 23. pontjára vonatkozó imént idézett kommentárban lerögzítettünk. Az eredeti tervezet szerint *négy tagnak* a hozzájárulására volt szükség *kettővel szemben (a Központi Lap szerkesztőségének* és a Központi Bizottságnak kibővítéséhez), a jelenlegi szervezeti szabályzat szerint végső soron *háromnak* a hozzájárulására van szükség *kettővel szemben*, mert most a központi szervekbe való kooptálás kérdését véglegesen a Tanács dönti el, és ha a szerkesztőség két tagja plusz még a Tanács egy tagja a szerkesztőség kibővítését kívánja, akkor ők eszerint ezt a kibővítést a harmadik tag akarata ellenére végrehajthatják.

Ilymódon semmi kétség nem fér ahhoz (egy pontos dokumentum pontos értelme szerint), hogy a szerkesztőség összetételének megváltoztatását jóval a kongresszus előtt tervbe vettük (én meg Martov, s a szerkesztőség tagjai közül senki sem tiltakozott ellene), s a változtatást végre kellett volna hajtani a hatosbizottság egy, esetleg két-három tagjának akaratától és hozzájárulásától függetlenül is. Ebből megítélhetjük, milyen súlyuk van most ezeknek a szánalmas szavaknak — a nem formális kötött mandátumról, amely megkötötte a hatosbizottság kezét, a hatosbizottságon belüli erkölcsi kényszerről, a megrendíthetetlen testület jelentőségéről — és más efféle kibúvóknak, amelyekben bővelkedett Martov beszéde. Mindezek a kibúvók határozottan ellentétben vannak a kom-

mentár félreérthetetlen szövegével, amely a szerkesztőség *megújítását* követeli, eléggé bonyolult, és ennélfogva jól megfontolt módszer alapján.

Még kétségtelenebbül kitűnik ebből a kommentárból, hogy a szerkesztőség összetételének megváltoztatása legalább két, a kongresszus által megválasztott oroszországi elvtársnak, a Központi Bizottság tagjainak hozzájárulásához volt kötve. Kétségtelen tehát, hogy én is, Martov is azt *reméltük*, hogy e két leendő központi bizottsági tagot *meggyőzzük* majd arról, hogy a szerkesztőség összetételében szükség van bizonyos változtatásra. Mi tehát a szerkesztőség összetételének eldöntését átengedtük olyan központi bizottsági tagoknak, akiket még nem ismertünk pontosan. Mi tehát készek voltunk a harcra, *abban a reményben, hogy megnyerhetjük magunknak ezeket* a központi bizottsági tagokat, és ha most a kongresszuson a befolyásos oroszországi elvtársak többsége mellettem és nem Martov mellett foglalt állást (a köztünk felmerült nézeteltérésekben), akkor Martov részéről megengedhetetlen és szánalmas harci módszer, ha hisztérikusan jajveszékel vereségén, és lényegüknél fogva bizonyíthatatlan pletykákat és rágalmakat terjeszt.

N. Lenin (V. I. Uljanov)

Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik" VII. köt. 1928.

NYILATKOZAT A PÁRTTANÁCSBÓL ÉS A KÖZPONTI LAP SZERKESZTŐSÉGÉBŐL VALÓ KILÉPÉSRŐL[26]

Minthogy nem vagyok egy véleményen G. V. Plehanovval, a Párttanács és a Központi Lap szerkesztősége tagjával, abban a kérdésben, hogy jelenleg a martovistáknak tett engedmény és a hatosbizottság kooptálása a pártegység érdekeit szolgálja, bejelentem a Párttanácsból és a Központi Lap szerkesztőségéből való kilépésemet.

N. Lenin

Genf, 1903 november 1.

P. S. Természetesen mindenkor hajlandó vagyok munkámmal a párt új központi szerveit erőmhöz képest támogatni.

Plehanovnak átadva: 1903. XI. 1-én.

1904-ben jelent meg.

A BUND HELYZETE A PÁRTBAN[27]

Ilyen címmel adta ki a Bund az „Arbeiterstimme“[28] 34. számában megjelent cikk fordítását. Ez a cikk, melyet csatoltak a Bund V. kongresszusának határozataihoz, mintegy e határozatok hivatalos kommentárjának tekinthető. Megkísérli mindazoknak az érveknek rendszeres kifejtését, amelyekből szükségképpen következik, hogy a „Bundnak“ a párt föderatív részének „kell lennie“. Érdemes megvizsgálnunk ezeket az érveket.

A szerző azzal kezdi, hogy az egyesülés kérdése az oroszországi szociáldemokráciának megoldásra váró, legégetőbb kérdése. Milyen alapon történhet az egyesülés? Az 1898-as kiáltvány[29] az autonómia elvéből indult ki. A szerző elemzi ezt az elvet és úgy véli, hogy ez az elv logikai képtelenség és belső ellentmondásokat tartalmaz. Ha a zsidó proletariátust különösképpen érintő kérdéseken csak az agitációs módszerek kérdéseit értjük (a zsidók sajátos nyelvének, sajátos lelki alkatának, sajátos kultúrájának figyelembevételével), akkor ez technikai (?) autonómia lesz. De az ilyen autonómia minden önállóság megszűnését jelenti, mert ilyen autonómiája minden pártbizottságnak van, ha pedig a Bundot egy színvonalra helyeznénk a bizottságokkal, akkor ez az autonómia tagadása lenne. Ha ellenben autonómián azt értjük, hogy autonóm módon dönt a programm egyes kérdéseiben, akkor ostobaság megfosztani a Bundot minden önállóságtól a programm többi kérdésében; a programm kérdéseiben való önállóság mindenképpen feltételezi, hogy a Bund mint olyan képviselve van a párt központi szerveiben, ez pedig nem autonómia, hanem föderáció. A Bundnak a

párton belüli helyzete számára a szilárd alapot az oroszországi zsidó forradalmi mozgalom történetében kell keresni. Ez a történet azt mutatja, hogy mindazok a szervezetek, amelyek a zsidó munkások körében működtek, egybeolvadtak egyetlen szövetségbe — a Bundba, és ennek tevékenységét kiterjesztették Litvániáról Lengyelországra, majd pedig Oroszország déli részére. A történelem tehát ledöntötte az összes területi válaszfalakat és a „Bundot“ a zsidó proletariátus egyetlen képviselőjévé tette. Ez az az elv, amely nem valami renyhe elme (?) szüleménye, hanem a zsidó munkásmozgalom egész történetének folyománya: a Bund a zsidó proletariátus érdekeinek egyetlen képviselője. És magától értetődik, hogy egy egész nemzetiség proletariátusának a szervezete csak akkor léphet be egy pártba, ha ez a párt föderatív alapokon épül fel: a zsidó proletariátus nemcsak a proletárok nemzetközi családjának része, hanem része a zsidó népnek is, amely különleges helyet foglal el a többi nép között. Végül, a párt részei közötti szoros egység éppen a föderációban fejeződik ki, mert ez utóbbinak legfőbb ismertetőjegye, hogy mindegyik alkotórésze közvetlenül résztvesz a párt ügyeiben; akkor a párt valamennyi része egyenjogúnak érezheti magát. Az autonómia ellenben a párt részeinek jogfosztottságát feltételezi, a közös ügyek iránti közömbösséget, a kölcsönös bizalmatlanságot, súrlódásokat és összeütközéseket.

Ez a szerző érvelése, — mi csaknem kizárólag tulajdon szavait ismételjük. Az érvelés három fő pontban foglalható össze: általános jellegű megfontolások az autonómia belső ellentmondásaira és az autonómia alkalmatlanságára vonatkozólag a párt részeinek szoros egysége szempontjából; a történelem tanulságai: a történelem a Bundra a zsidó proletariátus egyetlen képviselőjének szerepét osztotta ki, és végül a hivatkozás arra, hogy a zsidó proletariátus egy egész nemzetiség proletariátusa, s ez a nemzetiség különleges helyet foglal el. A szerző tehát támaszkodni kíván mind az általános szervezeti elvekre, mind a történelem tanulságaira, mind pedig a nemzetiség eszméjére. A szerző igyekszik — ezt el kell ismerni — minden oldalról megvizsgálni a kérdést. És fejtegetése éppen ezért tükrözi

vissza olyan világosan a Bundnak ebben a mindannyiunkat nyugtalanító kérdésben elfoglalt álláspontját.

A föderációban, mondják, a párt részei egyenjogúak és közvetlenül vesznek részt a közös ügyek intézésében; az autonómiában nincsenek jogaik és ezért nem vesznek részt az általános pártéletben. Ez az érvelés teljes egészében a nyilvánvaló képtelenségek területére tartozik, — szakasztott mása azoknak az érveléseknek, amelyeket a matematikusok matematikai szofizmáknak neveznek, s amelyek — az első pillantásra szigorú logikával — bebizonyítják, hogy kétszer kettő öt, hogy a rész nagyobb mint az egész stb. Vannak ilyen matematikai szofizmagyüjtemények, és az iskolás gyermekek haszonnal forgatják őket. De kínos dolog, amikor azoknak, akik a zsidó proletariátus kizárólagos képviselőinek tartják magukat, meg kell magyarázni egy olyan elemi szofizmát, mint a „párt részének" különböző értelmezése ugyanannak az érvelésnek első és második felében. Amikor föderációról beszélnek, akkor a párt részén a különböző helyeken levő szervezetek összességét értik; amikor autonómiáról beszélnek, a párt részén az egyes külön helyi szervezetet értik. Helyezzük egymás mellé egy szillogizmusban ezeket az állítólag azonos fogalmakat, és elkerülhetetlenül arra a következtetésre kell jutnunk, hogy kétszer kettő öt. És ha a bundisták előtt mégsem világos szofizmájuk lényege, vessenek egy pillantást tulajdon maximális szabályzatukra és abból megláthatják, hogy a helyi szervezeteknek éppen a föderációban csak közvetett kapcsolatuk van a párt központjával, autonómiában viszont ez a kapcsolat közvetlen. Jobb ha a mi föderalistáink nem beszélnek „szoros egyesülésről"! Aki cáfolja azt a tételt, hogy a föderáció *elkülönülést* jelent, az autonómia pedig a párt részeinek *egybeolvadását* jelenti, az csak nevetségessé válik.

Nem sokkal szerencsésebb az a kísérlet, hogy kimutassák az autonómia „logikai képtelenségét", olymódon, hogy az autonómiát felosztják programmbeli és technikai autonómiára. Már maga ez a felosztás a legnagyobb mértékben értelmetlen. Hogyan nevezhetnők a zsidó munkások közötti agitáció speciális eszközeire vonatkozó kérdéseket technikai kérdéseknek? Mi köze ehhez a techni-

kának, amikor a nyelv, a lelki alkat, az életfeltételek sajátszerűségéről van szó? Hogyan beszélhetünk önállóságról a programm kérdéseiben például a zsidók állampolgári egyenjogúsága követelésével kapcsolatban? A szociáldemokrácia programmja csak az alapvető követeléseket állítja fel, amelyek az egész proletariátusra vonatkoznak, függetlenül a szakmai, helyi, nemzeti, faji különbségektől. Ezek a különbségek határozzák meg azt, hogy az állampolgárok törvény előtti egyenlőségének egy és ugyanazon követelése egyhelyütt a jogegyenlőség hiányának egy bizonyos formája elleni agitációhoz, másutt, illetve a proletariátus más csoportjaival kapcsolatban — a jogegyenlőség hiányának más formája stb. elleni agitációhoz vezet. Ugyanazt a programmpontot különbözőképpen alkalmazzák az ország különböző részeiben az életfeltételek különbözőségének, a kulturális különbségeknek, különböző társadalmi erőviszonyoknak stb. megfelelően. Az agitáció a programm ugyanazon követeléséért különböző módszerekkel, különböző nyelveken folyik, mindezeknek a különbségeknek figyelembevételével. Az autonómia tehát azokban a kérdésekben, amelyek éppen egy bizonyos fajhoz, egy bizonyos nemzethez tartozó, egy bizonyos területen élő proletariátust érintenek, azt jelenti, hogy az általános programm végrehajtása érdekében felállítandó külön követelések meghatározása, az agitációs módszerek meghatározása tekintetében a megfelelő szervezet önállóan dönt. A párt egésze, a párt központi szervei a programm és a taktika általános alapelveit határozzák meg; azokat a különböző módszereket viszont, amelyekkel ezeket az elveket a gyakorlatban és az agitációban megvalósítjuk, a központnak alárendelt különböző pártszervezetek a helyi, faji, nemzeti, kulturális stb. különbségeknek megfelelően állapítják meg.

Felvetődik az a kérdés, vajjon nem világos-e az autonómiának ilyen felfogása? És nem merő skolasztika-e az autonómia felosztása programmbeli és technikai kérdésekre?

Figyeljük meg, milyen „logikusan elemzi“ a szóbanforgó brosúra az autonómia fogalmát. „Az egész kérdéskomplexumból, amellyel itt a szociáldemokráciának foglalkoznia kell — mondja ez a brosúra az autonómia elvéről, amely az 1898-as kiáltvány alapja —, különválasz-

tanak (sic!!*) néhány kérdést, amelyekről elismerik, hogy különösen a zsidó proletariátust érintik... A Bund autonómiája ott végződik, ahol az általános kérdések területe kezdődik... Ebből fakad a Bund kettős helyzete a pártban: a különleges kérdésekben Bundként lép fel... az általános kérdésekben elveszti sajátos arculatát és egyenlővé válik egy egyszerű pártbizottsággal." ... A szociáldemokrata programm az összes állampolgárok teljes törvény előtti egyenlőségét követeli. E programm *megvalósítása érdekében* a vilnai zsidó munkás ilyen különleges követelést, a baskír, az ufai munkás pedig egészen más különleges követelést állít fel. Vajjon ez azt jelenti, hogy a „kérdéskomplexumból" néhány kérdést *különválasztunk?* Ha az egyenjogúság általános követelését úgy valósítjuk meg, hogy felállítunk egy sereg különleges követelést az egyenlőtlenség különleges formáinak megszüntetésére, talán *különválasztjuk* a különleges kérdéseket az általános kérdésektől? A különleges követeléseket nem választjuk el az általános követelésektől, hanem a programm általános követeléseinek *megvalósítása érdekében* állítjuk fel őket. Azt, ami csak a vilnai zsidóra vonatkozik, különválasztjuk attól, ami csak az ufai baskírra vonatkozik. Követeléseik általánosítása, *közös osztályérdekeik* (és nem a külön, szakmai, faji, helyi, nemzeti stb. érdekeik) képviselete az egész párt ügye, a párt központi szervének ügye. Az ember azt hinné, hogy ez eléggé világos! A bundisták azonban összezavarták az egészet, mert logikai elemzés helyett újból meg újból csak a logikai képtelenségek iskolapéldáit szolgáltatták. Egyáltalán nem értették meg, milyen a viszony a szociáldemokrácia általános követelései és a különleges követelések között. Azt képzelték, hogy „abból az egész kérdéskomplexumból, amellyel a szociáldemokráciának foglalkoznia kell, különválasztanak néhány kérdést", holott a valóságban a programmunk által érintett *minden egyes* kérdés egész sereg különleges kérdés és követelés általánosítása; a programm *minden egyes* pontja az *egész* proletariátusra vonatkozik, s ugyanakkor különleges kérdésekre tagolódik, a proletárok szak-

* — *Így!! — Szerk.*

májának különbözősége, az életfeltételeikben mutatkozó különbségek, nyelvi különbségek stb. stb. szerint. A bundistákat megzavarja a Bund helyzetének ellentmondásos volta és kettőssége, amely ugyebár abban rejlik, hogy a különleges kérdésekben mint Bund lép fel, az általános kérdésekben pedig elveszti sajátos arculatát. Ha egy kicsit gondolkodnának, rájöttek volna, hogy ez a „kettősség" *feltétlenül minden egyes* szociáldemokrata munkás helyzetében megvan, aki különleges kérdésekben mint egy bizonyos szakma képviselője, mint egy bizonyos nemzet tagja, mint egy bizonyos vidék lakosa lép fel, az általános kérdésekben pedig „elveszti sajátos arculatát" és *minden más* szociáldemokratával egyenlővé válik. A Bundnak az 1898-as szabályzat alapján megállapított autonómiája és a tulai bizottság autonómiája teljesen azonos jelenség; csak éppen ennek az autonómiának a határai az első esetben némileg mások és valamivel tágabbak, mint a második esetben. És egyebet mint égbekiáltó logikai képtelenséget nem tartalmaz a következő tétel, amellyel a Bund ezt a következtetést meg akarja cáfolni: „Ha a Bundnak önállóságot biztosítanak a *programm* bizonyos kérdéseiben, akkor milyen alapon fosztják meg *minden* önállóságtól a programm többi kérdésében?" A külön kérdéseknek az általános kérdésekkel, amint mondják, „egyes" kérdéseknek ez a „*többivel*" való szembeállítása a bundista „logikai elemzésnek" remek példája! Ezek az emberek képtelenek megérteni, hogy ez ugyanaz, mint ha egyes almák különböző színét, ízét és illatát a „többi" alma *számával* állítanák szembe. Biztosítjuk önöket, uraim, hogy nemcsak egyes almáknak, hanem minden egyes almának megvan a maga sajátos íze, színe és illata. A programmnak nemcsak „egyes" kérdéseiben, hanem *kivétel nélkül minden egyes* kérdésében önállóságot biztosítunk önöknek, uraim, de éppen csak annyiban, amennyiben ezeknek a kérdéseknek a zsidó proletariátus külön sajátosságaihoz való alkalmazásáról van szó. Mein teuerer Freund, ich rat' Euch drum zuerst Collegium logicum!*

* — Drága barátom, ezért azt tanácsolom, először tanulmányozza a logikát! — *Szerk.*

A bundisták második érve — hivatkozás a történelemre, amely állítólag a Bundra a zsidó proletariátus egyetlen képviselőjének szerepét osztotta.

Ez a tétel előszöris nem felel meg a valóságnak. A brosúra szerzője maga mondja, hogy „a többi szervezet munkája (a Bundon kívül) ebben az irányban (vagyis a zsidó proletariátus körében végzett munka) nem járt eredménnyel, vagy legalábbis nem járt figyelemreméltó eredménnyel". Tehát folyt munka, saját bevallása szerint, és ennélfogva a Bund a zsidó proletariátusnak *nem volt egyetlen* képviselője; e munka eredményeinek megítélésében persze senki sem fogja alapul venni magának a Bundnak a véleményét; végül az is tudott dolog, hogy a Bund *gátolta* a többi szervezetnek a zsidó proletariátus körében végzett munkáját (elég ha megemlítjük azt az ismert esetet, amikor a Bund harcot indított a jekatyerinoszlavi pártbizottság ellen, mert az proklamációt merészelt intézni a zsidó munkásokhoz[30]), tehát mégha az eredmények csakugyan nem voltak is figyelemreméltók, ebben részben maga a Bund a hibás.

Továbbá az a szemernyi igazság, amelyet a „Bund" történelmi megállapításai tartalmaznak, még korántsem bizonyítja érvelésének helyességét. A valóban megtörtént tények, amelyekre a Bund célzott, nem mellette, hanem ellene szólnak. Ezeknek a tényeknek az a lényege, hogy a Bund — az első kongresszus óta eltelt öt év folyamán — a többi pártszervezettől teljesen önállóan és függetlenül állt fenn és fejlődött. Általában ebben az időben a párt szervezetei között igen gyenge volt a tényleges kapcsolat, de a Bund és a párt többi része közti kapcsolat nemcsak hogy még sokkal gyengébb volt, mint a többi szervezet közötti kapcsolat, hanem egyre jobban gyengült. Hogy ezt a kapcsolatot maga a Bund *gyengítette*, azt világosan bizonyítja pártunk külföldi szervezeteinek története. 1898-ban a Bund tagjai egy közös külföldi pártszervezet tagjai voltak; 1903-ban kiváltak és egy teljesen önálló és független külföldi szervezetet alapítottak. A Bund önállóságához és függetlenségéhez nem fér kétség, ugyanúgy mint ennek az önállóságnak és függetlenségnek fokozatos erősödéséhez sem.

Mi következik ebből a kétségtelen tényből? A bundisták számára ebből az következik, hogy e tény előtt hajoljanak meg, hódoljanak meg szolga módra, emeljék elvvé, egyetlen elvvé, amely szilárd alapot teremt a Bund helyzete számára, törvényesítsék ezt az elvet a szervezeti szabályzatban, amelynek el kell ismernie a Bundot a zsidó proletariátus egyetlen képviselőjének a pártban. A mi véleményünk szerint azonban ez a következtetés merő opportunizmus, a legrosszabbfajta „uszálypolitika". A szétforgácsolódás ötéves történetéből nem azt a következtetést kell levonnunk, hogy a szétforgácsolódást törvénnyé kell emelnünk, hanem azt, hogy ennek egyszersmindenkorra véget kell vetnünk. Vagy van, aki még mindig tagadja, hogy ez valóban szétforgácsolódás volt? Önállóan és függetlenül fejlődtek ez alatt az idő alatt a párt *összes* részei, — nem kellene-e már ennek alapján felállítani a Szibéria, Kaukázus, Ural, Dél stb. közötti föderáció elvét?? A bundisták maguk is azt mondják, hogy a párt, mint a részek szervezeti egyesítése, valójában nem létezett, — hogy lehet tehát abból, ami a párt nemléte alatt alakult ki, a szervezeti egység *visszaállítására* vonatkozólag következtetést levonni? Nem, uraim, az önök hivatkozása a szétforgácsolódás történetére, amely létrehozta az elkülönülést, nem bizonyít semmit a világon, legfeljebb ennek az elkülönültségnek a természetellenességét. Aki a párt *dezorganizáltságának* néhány esztendejéből *szervezeti* „elvet" von le, úgy jár el, mint a történeti iskolának azok a képviselői, akik Marx ismert szarkasztikus megjegyzése szerint a korbácsot azzal az indokolással védték, hogy az történelmi korbács.

A Bund elkülönülését tehát egyáltalán nem indokolhatja „elvileg" sem az autonómia „logikai elemzése", sem a történelmi áttekintés. Ezzel szemben kétségtelenül elvi jellegű a Bund harmadik érve, amely a zsidó nemzet eszméjéhez appellál. Csakhogy ez a cionista eszme, sajnos, lényegénél fogva teljesen hazug és reakciós. „A zsidóság ma már nem nemzet, mert nemzet meghatározott terület nélkül elképzelhetetlen" — mondja Karl Kautsky, az egyik legkiválóbb marxista teoretikus (lásd az „Iszkra" 42. számában és különlenyomatában: „A kisinyevi mészárlás

és a zsidókérdés“, 3. old.). És amikor nemrégen ugyanez az író az ausztriai nemzetiségek kérdését vizsgálta és megpróbálta tudományosan meghatározni a nemzet fogalmát, e fogalom két alapvető ismérveként a nyelvet és a területet jelölte meg („Die Neue Zeit“[31]. 1903. 2. sz.). Szószerint ugyanezt írja egy francia zsidó, a radikális Alfred Naquet, aki az antiszemitákkal és a cionistákkal polemizál. „Ha Bernard Lazare-nak — mondja erről az ismert cionistáról — kedve van egy külön nemzet polgárának tartani magát, ez az ő dolga; de én kijelentem, hogy, bár zsidónak születtem ... nem ismerem el a zsidó nemzetiséget ... én csakis francia nemzetiségű vagyok ... Külön nép-e a zsidóság? Bár valaha régesrégen kétségtelenül nép volt, erre a kérdésre mégis kategorikusan *nemmel* felelek. A nép fogalma bizonyos feltételekhez fűződik, s ezek ebben az esetben nincsenek meg. A népnek területtel kell rendelkeznie, amelyen fejlődik, továbbá a népnek — legalábbis a mi időnkben, amíg a világkonföderáció ki nem szélesítette ezt a bázist — közös nyelven kell beszélnie. A zsidóknak nincs már sem területük, sem közös nyelvük ... Bernard Lazare, akárcsak jómagam, bizonyára egy szót sem tud héberül, és ha a cionizmus elérné célját, nem egykönnyen tudná megértetni magát a világ más részeiről származó testvéreivel (congénères)“ („La Petite République“. 24 sept. 1903*). „A német és a francia zsidók egyáltalán nem hasonlítanak a lengyel és az orosz zsidókhoz. A zsidók jellegzetes vonásaiban semmi olyasmi nincs, ami magán viselné a nemzeti jelleg bélyegét (empreinte). Ha megengedhető volna, hogy Drumont-nal együtt nemzetnek ismerjük el a zsidóságot, ez mesterséges nemzet volna. A modern zsidó annak a természetellenes kiválasztásnak a terméke, amelyre csaknem 18 évszázadon át kényszerültek ősei.“ A bundisták, úgy látszik, nem tehetnek egyebet, mint hogy kidolgozzák az orosz zsidók külön nemzeti voltának eszméjét, akiknek nyelve — a zsargon, területe pedig — a hatóságok által kijelölt települési körzet.

A külön zsidó nép eszméje tudományos szempontból

* — „Kis Köztársaság“. 1903 szeptember 24. — *Szerk.*

teljesen tarthatatlan*, politikai jelentőségét tekintve reakciós. Ennek megcáfolhatatlan gyakorlati bizonyítékai a legújabb kor történelmének s a mai politikai életnek közismert tényei. A középkor bukása és a politikai szabadság fejlődése egész Európában együttjárt a zsidók politikai emancipációjával, azzal, hogy a zsidók áttértek a zsargonról annak a népnek a nyelvére, amelynek körében élnek, és hogy általában kétségtelenül gyorsult a környező lakossághoz való asszimilációjuk. Hát csakugyan megint visszatérjünk az eredeti elméletekhez és kijelentsük, hogy éppen Oroszország kivétel, noha Oroszországban a zsidók szabadságmozgalma a zsidó proletariátus hősi öntudatra ébredése következtében sokkal mélyrehatóbb és sokkal szélesebb körű? Hát magyarázható-e véletlennel az a tény, hogy egész Európában és különösen Oroszországban éppen a reakciós erők lépnek fel a zsidóság asszimilációja *ellen* és igyekeznek fenntartani a zsidóság elkülönültségét?

A zsidókérdés így *vetődik fel:* asszimiláció vagy elkülönültség? — és a zsidó „nemzet" eszméje nyilvánvalóan reakciós jellegű nemcsak következetes híveinél (a cionistáknál), hanem azoknál is, akik megpróbálják összeegyeztetni a szociáldemokrácia eszméivel (a bundisták). A zsidó nemzet eszméje ellentétes a zsidó proletariátus érdekeivel, mivel közvetlenül és közvetve asszimiláció-ellenes hangulatot, „gettó"-hangulatot ébreszt benne. „Amikor 1791-ben a Nemzetgyűlés proklamálta a zsidók emancipációját — írta Renan —, igen keveset foglalkozott a faj kér-

* A modern tudományos kutatás a zsidóságnak nemcsak nemzeti, hanem még faji sajátosságait is tagadja, és a zsidóság *történelmének* sajátosságait helyezi előtérbe. „Vajjon a zsidóság sajátszerűsége faji jellegéből következik-e?" — kérdezi Kautsky és azt feleli, hogy még azt sem tudjuk pontosan, mi is voltaképpen a faj. „Semmi szükségünk sincs arra, hogy a faj fogalmához folyamodjunk, amely nem ad valóságos választ, hanem csak új kérdéseket vet fel. Elegendő nyomon követnünk a zsidó nép történetét, hogy felderítsük jellemének okait." És a zsidók történetének olyan ismerője, mint Renan, ezt mondja: „A zsidók sajátos vonásai és életmódjuk sokkal inkább tekinthetők azon társadalmi feltételek (nécessités sociales) eredményeinek, amelyek a századok folyamán hatottak rájuk, mint faji jellegzetességnek (phénomène de race)"[82].

désével ... A XIX. század feladata valamennyi «gettó» lerombolása, és én nem üdvözlöm azokat, akik a gettók visszaállítására törekednek. A zsidó faj igen nagy szolgálatokat tett a világnak. Ha majd asszimilálódott a különböző nemzetekhez, ha harmonikusan egybeolvadt a különböző nemzeti egységekkel, a jövőben is tesz majd olyan szolgálatokat, amilyeneket a multban tett." Karl Kautsky pedig, különösen az orosz zsidókat tartva szem előtt, még határozottabban fejezi ki magát. A lakosság idegen származású rétegeivel szemben táplált ellenséges érzület csak akkor küszöbölhető ki, „ha a lakosság más származású rétegei nem lesznek többé idegenek, egybeolvadnak a lakosság tömegével. *Ez a zsidókérdés egyedül lehetséges megoldása, és nekünk támogatnunk kell mindent, ami a zsidók elkülönültségének megszüntetését elősegíti.*" És éppen ezzel az egyetlen lehetséges megoldással helyezkedik szembe a Bund, amikor a zsidó „nemzet" eszméjének, s a zsidó és nem zsidó proletárok föderációja tervének propagálásával nemhogy kiküszöbölné, hanem erősíti és törvényesíti a zsidók elkülönültségét. Ez a „bundizmus" fő hibája, s ezt a zsidó szociáldemokrácia következetes képviselőinek ki kell javítaniok, és ki is fogják javítani. Ez a hiba az oka annak, hogy a bundisták olyasmire vetemednek, amire nem volt példa a nemzetközi szociáldemokráciában: bizalmatlanságot keltenek a zsidó proletárokban a nem zsidó proletárokkal szemben, meggyanusítják a nem zsidó proletárokat, hazugságokat terjesztenek róluk. Íme egy bizonyíték ugyanabból a brosúrából: „Ilyen képtelenséget (hogy egy egész nemzetiség proletariátusa szervezetének ne legyen képviselete a párt központi szerveiben) csak (ezt jól jegyezzük meg!) a zsidó proletariátusra vonatkozóan lehet nyiltan hirdetni, amelynek a zsidó nép sajátos történelmi sorsa következtében még harcolnia kell azért, hogy a világproletariátus családjában egyenjogú helyzete (!!) legyen." Nemrégiben ugyanilyen kirohanással találkoztunk egy cionista röplapban, amelynek szerzői kénköves villámokat szórnak az „Iszkrá"-ra, mert az „Iszkrá"-nak a Bund elleni harcában azt látják, hogy az „Iszkra" nem akarja elismerni a zsidók és a nem zsidók egyenjogúságát. És a bundisták most megismétlik a cionista kiro-

hanásokat! Szemenszedett hazugságot terjesztenek, mert mi nem „csak“ a zsidókra vonatkozóan, hanem az örményekre, a grúzokra stb. vonatkozóan is azt „hirdettük“, hogy „ne legyen képviseletük“, és a lengyelekkel kapcsolatban is azt hangoztattuk, hogy közeledjék, egyesüljön és olvadjon egybe a cári önkényuralom ellen harcoló egész proletariátus. Nem ok nélkül támadott bennünket a PPS (Lengyel Szocialista Párt)! Amikor a Bund a zsidó nemzet cionista *eszméjéért*, a párt szervezetének föderatív *elvéért* vívott harcáról azt mondja, hogy az „harc a zsidók egyenjogú helyzetéért *a világ proletariátusának családjában*“, lesüllyeszti a harcot az eszmék és elvek területéről a gyanusítások, uszítások, történelmileg kialakult előítéletek felszításának területére. Ezzel nyilvánvalóvá teszi, hogy harcában nem használ valóban eszmei és elvi fegyvereket.

* * *

Ilymódon arra a következtetésre jutottunk, hogy a Bundnak sem logikai, sem történelmi, sem nacionalista érvei nem bírják el a kritikát. A szétforgácsolódás időszaka, amely fokozta az orosz szociáldemokraták körében az ingadozást és az egyes szervezetek elkülönültségét, ugyanilyen irányban, sőt még erősebben hatott a bundistákra. Ahelyett hogy jelszavukul tűzték volna ki, hogy küzdenek ez ellen a történetileg kialakult (és a szétforgácsolódás által fokozódott) elkülönültség ellen, elvvé emelték, s ebből a célból az autonómia belső ellentmondásairól gyártott szofizmákba, a zsidó nemzet cionista eszméjébe kapaszkodtak. Csak ennek a hibának határozott és nyilt beismerése és az *egybeolvadás felé való fordulás* proklamálása térítheti le a Bundot arról a téves útról, amelyre rálépett. S meggyőződésünk, hogy azok, akik a zsidó proletariátus soraiban a szociáldemokrata eszmék legjobb képviselői, előbb vagy utóbb rábírják a Bundot, hogy visszaforduljon az elkülönülés útjáról és rálépjen az egyesülés útjára.

„Iszkra“ 51. sz.
1903 október 22.

NARODNYIKOSKODÓ BURZSOÁK ÉS FEJVESZTETT NARODNYIKOK

Az orosz marxisták már régóta felhívták a figyelmet a régi orosz klasszikus forradalmi narodnyik irányzatnak a mult század nyolcvanas évei óta állandóan folyó elfajulására. Elhalványult a parasztgazdaság sajátos formájába, az obscsinába mint a szocializmus csírájába és bázisába vetett hit, nem hittek többé abban, hogy a kapitalizmus útja elkerülhető az azonnali szociális forradalom révén, amelyre a nép már készen áll. Politikai jelentősége már csak a paraszti gazdaság és általában a „kis népi termelés" megerősítését szolgáló intézkedések követelésének volt. Lényegében ez már nem volt több burzsoá reformátorságnál; a narodnyikság feloldódott a liberalizmusban; kialakult egy liberális-narodnyik irányzat, amely nem akarta vagy nem tudta meglátni, hogy a tervezett intézkedések (mindezek a hitelek, szövetkezetek, talajjavítási munkálatok, a földbirtoklás általánosabbá tétele) nem lépik túl a *fennálló* burzsoá társadalom kereteit. V. V. és Nyikolaj —on[33] úréknak valamint számos majmolóiknak narodnyik elméletei csupán ennek a kellemetlen, de kétségtelen ténynek quasi*-tudományos burkolására szolgáltak. A marxista kritika szétzúzta a burkot, és a narodnyik eszméknek az orosz forradalmi körökre gyakorolt befolyása meglepő gyorsasággal csökkent. Ezek az eszmék már a valóságban is kizárólagos tulajdonává váltak annak a rétegnek, amelyhez közel állottak, — az orosz liberális „társadalom" tulajdonává.

A nyugateurópai bernsteinizmus volt az az új áramlat,

* — ál. — *Szerk.*

amely erősítette és ugyanakkor módosította ezt az irányzatot. Nemhiába mondják, való igaz, hogy „senki sem próféta a maga hazájában". Bernstein nem sokra vitte hazájában, ezzel szemben Franciaországban, Olaszországban, Oroszországban néhány gyorsan a burzsoá reformizmus képviselőjévé átvedlett szocialista „komolyan vette" és a gyakorlatban alkalmazta eszméit. A mi liberális-narodnyik irányzatunk ezektől az eszméktől megtermékenyülve új híveket toborzott magának az ex-marxisták közül, és ugyanakkor belsőleg is megérett, megszabadult néhány primitív illúziótól és reakciós koloncától.. A bernsteinizmus teljesítette hivatását — nem azzal, hogy átalakította a szocializmust, hanem azzal, hogy kialakította a burzsoá liberalizmus új fázisának sajátos arculatát és lerántotta a szocialista álarcot néhány quasi-szocialistáról.

Az európai opportunista és az orosz narodnyik eszmék közeledésének és összeolvadásának rendkívül érdekes és tanulságos példája L. úrnak „Az agrárkérdéshez" c. cikke az „Oszvobozsgyenyije" 9. (33.) számában. Ez valóságos programm, amelyben a szerző lelkiismeretesen kifejti általános credóját*, valamint ennek a credónak egy meghatározott területre való rendszeres alkalmazását. Mérföldkő lesz ez a cikk az orosz liberalizmus történetében, mert igen nagy lépést tesz előre az orosz liberalizmus kialakulása és megszilárdulása útján.

A szerző burzsoá liberalizmusát a legújabb divat szerint szabott köntösbe bujtatja. Csaknem szószerint ismétli Bernstein szavait és komikus komolysággal igyekszik elhitetni az olvasóval, hogy „a liberalizmus és a szocializmus semmiképpen sem választható el egymástól, és éppenséggel nem állítható szembe egymással; legfőbb eszményüket tekintve a kettő azonos és nem választható el — a szocializmus nem veszélyezteti a liberalizmust, bár sokan ettől tartanak, nem azért jön, hogy megsemmisítse, hanem hogy valóra váltsa a liberalizmus tanítását". Tudott dolog: ki-ki örömest elhiszi, amit óhajt, márpedig L. úrnak

* — hitvallás, programm, valamely világnézet kifejtése. — *Szerk.*

és híveinek valóban hő óhaja, hogy a szociáldemokraták ne különüljenek el a liberálisoktól, s a szocializmust ne tekintsék „kész dogmáknak és merev doktrináknak, amelyek arra tartanak igényt, hogy előre kiszámítják a történelmi fejlődés egész menetét . . ." (stb., egészen a „Revoljucionnaja Rosszija" szellemében) . . ., hanem „általános etikai eszménynek . . ." (amelyet, mint tudjuk, minden filiszter, beleértve a liberálisokat is, a földi életben elérhetetlen ábrándok, a túlvilági élet és a „magábanvalók" régiójába helyez).

A liberálisok persze szeretnék — bocsánat a vulgáris hasonlatért! — a legjobb oldaláról bemutatni az árut, azonosítani az oroszországi politikai liberalizmust a társadalomgazdasági demokratizmussal. A gondolat nagyon „derék", de ugyanakkor igen zavaros és igen ravasz. Derék, mert a liberálisok bizonyos részének azt a tiszteletreméltó szándékát fejezi ki, hogy síkraszálljanak a széleskörű szociális reformokért. Zavaros, mert a demokratikus liberalizmusnak a burzsoá liberalizmussal való szembeállításán alapul (megint egészen a „Rev. Rosszija" szellemében!); a szerzőnek szemmelláthatóan sejtelme sincs arról, hogy minden kapitalista társadalomban szükségképpen vannak bizonyos *burzsoá*-demokratikus elemek, amelyek széleskörű demokratikus és társadalomgazdasági reformok hívei; a szerző, mint minden orosz Millerand[34], a *burzsoá* reformátorságot egy színvonalra akarja helyezni a természetesen nem „kész dogmákként" stb. értelmezett szocializmussal. Ez a gondolat, végül, igen ravasz, mert a szerző elhiteti önmagával és másokkal, hogy a reformok iránti rokonszenv — „a nép szükségleteivel és érdekeivel való törődés, a «narodnyikság» e szó valódi és nagyszerű etikai értelmében" — a liberálisok bizonyos részénél egy bizonyos történelmi pillanatban a liberalizmusnak általában állandó sajátsága, illetve azzá lehet. Megható együgyűség! Ki ne tudná, hogy minden lemondott burzsoá kormány, „Őfelsége mindenféle és fajta ellenzéke" mindenkor fennen hirdeti valódi, nagyszerű és etikai „narodnyikságát" mindaddig, amíg ellenzékben van. Az orosz burzsoázia éppen azért játszik narodnyikosdit (és olykor őszintén játssza), mert ellenzékben van, és még nem jutott ura-

lomra. Az orosz proletariátus az „Oszvobozsgyenyije“ urainak hízelgő és ravasz beszédeire ezt fogja válaszolni: pas si bête, messieurs! Nem vagyok én olyan ostoba, uraim, hogy ezt elhiggyem!

A liberalizmus és a szocializmus azonosságára vonatkozó általános fejtegetésekről L. úr áttér az agrárkérdés általános elméletére. Tíz sorban megsemmisíti a marxizmust (megintcsak a „Rev. Rosszija“ szellemében), s evégből, mint az már szokás, vulgáris, leegyszerűsített formában ismerteti, kijelentve, hogy a marxizmus sem a tapasztalattal nincs összhangban, sem tudományosan nincs bebizonyítva, és általában téves! Rendkívül jellemző, hogy egyetlen érve, mellyel ezt alátámasztja, az európai *szocialista* (L. úr kiemelése) irodalomra — nyilván a bernsteinista irodalomra — való hivatkozás. A hivatkozás nagyon meggyőző. Ha az európai *(európai!)* szocialisták burzsoá módra kezdenek gondolkodni és érvelni, miért ne nevezhetnék ki magukat az orosz burzsoák narodnyikoknak is, meg szocialistáknak is? A parasztkérdés marxista felfogása — bizonygatja L. úr —, „ha vitathatatlan és az egyetlen lehetséges felfogás volna, szörnyű, tragikus helyzetbe döntené, tétlenségre kárhoztatná az egész zemsztvo- (sic!*) Oroszországot, minthogy bebizonyítja a progresszív agrárpolitikának és általában a parasztgazdaság értelmes, célszerű megsegítésének lehetetlenségét“. Amint látjuk, ez az érv megcáfolhatatlan: *minthogy* a marxizmus bebizonyítja, hogy a kapitalizmus alatt a parasztság valamelyest szélesebb rétegeinek valamennyire is tartós felemelkedése lehetetlen, *ezért* szörnyű, tragikus helyzetbe dönti a „zemsztvo“-(nem elírás ez „földbirtokos“ helyett?) Oroszországot, vagyis azt az Oroszországot, amely éppen a parasztság elnyomorodásából és elproletarizálódásából él. Igen, a marxizmus egyik világtörténelmi érdeme éppen az, hogy egyszersmindenkorra szörnyű, tragikomikus helyzetbe hozta a burzsoázia ideológusait, akik a narodnyikság, a társadalomgazdasági demokratizmus stb. köntösét öltik magukra.

---

* — így! — *Szerk.*

Hogy végére jussunk L. úr elméleti gyakorlatai taglalásának, még a következő gyöngyszemet kell idéznünk. „Itt (vagyis a mezőgazdaságban) — mondja — nincs és nem is lehet olyan automatikus (!) haladás, amely bizonyos fokig lehetséges az iparban a technika objektív (!) fejlődésével kapcsolatban." Ez a páratlanul mélyenszántó gondolat teljes egészében Kablukov, Bulgakov, E. David és tutti quanti* uraktól származik, akik nézeteik elmaradottságát „tudományos" munkákban a mezőgazdaság technikai, gazdasági és szociális elmaradottságával igazolják. A mezőgazdaság elmaradottsága kétségtelen, és teljes mértékben megmagyarázható, a marxisták ezt régen felismerték, de az „automatikus haladás (ha csak bizonyos fokú haladás is) az iparban" és a technika objektív fejlődése — ez már aztán fából vaskarika.

A tudomány területére tett kirándulások azonban L. úr cikkének csak architektonikus díszítményei. Mint igazi reálpolitikus, L. úr az általános érvelések legnagyobb zűrzavara mellett egy a legnagyobb mértékben józan, tárgyilagos és gyakorlati programmal áll elő. Igaz, szerényen előrebocsátja — az ő orosz hivatali stílusában —, hogy nem kíván programmot adni és csupán álláspontja ismertetésére szorítkozik — de ez csak szerénykedés. Valójában L. úr cikke az orosz liberálisok rendkívül részletes és teljes agrárprogrammját tartalmazza, — csak éppen stilisztikai változtatásokat kell eszközölni és pontokba kell foglalni. A programm következetesen liberális szellemben íródott; politikai szabadság, demokratikus adóreform, a szabad költözködés joga, a földtulajdon demokratizálására irányuló paraszti demokratikus agrárpolitika. E demokratizálás céljából szükség van az obscsinából való kilépés szabadságára, az obscsinának kényszerű társulásból bármely más gazdasági egyesüléshez hasonló szabad társulássá való átalakítására, a demokratikus bérleti jog megteremtésére. Az „állam" számos intézkedéssel segítse elő „a földnek a dolgozó tömegek kezébe való átmenetelét", ilyen intézkedések például: a parasztbank tevékenysé-

* — az összes hozzájuk hasonló. — *Szerk.*

gének kiszélesítése, a koronabirtokok állami tulajdonba vétele, „saját munkán alapuló kisgazdaságok megteremtése egyéni vagy szövetkezeti alapon", végül a parasztok számára szükséges földek kényszerű kisajátítása vagy kötelező megváltása. „Persze ezt a kötelező megváltást a törvényesség szigorú talajára kell állítani és minden egyes esetben biztosítékokkal kell körülbástyázni", egyes esetekben azonban „csaknem (sic!) fenntartás nélkül" kell végrehajtani, — például a „lehasított földek" tekintetében, amelyek a feudális viszonyokhoz hasonló viszonyokat teremtenek. A félfeudális viszonyok megszüntetése végett el kell ismerni az állam jogát megfelelő parcellák kényszerkisajátítására és kényszertagosítására.

Ez a liberálisok agrárprogrammja. A párhuzam e között és a szociáldemokrata agrárprogramm között önmagától kínálkozik. A hasonlóság a legközelebbi tendencia azonosságában és a követelések zömének hasonlóságában nyilvánul meg. A különbség a következő két kardinális jelentőségű pontban rejlik. Először is a feudalizmus maradványainak kiküszöbölését (mindkét programm világosan kitűzi ezt a célt) a szociáldemokraták forradalmi úton és forradalmi határozottsággal akarják megvalósítani, a liberálisok reformok útján és határozatlan formában. Másodszor, a szociáldemokraták hangsúlyozzák, hogy a feudalizmus maradványaitól megtisztított rend burzsoá rend, már eleve és azonnal leleplezik ennek a rendnek összes ellentmondásait, és egyben arra törekszenek, hogy máris kiszélesítsék, tudatosabbá tegyék azt az osztályharcot, amelyet ez az új rend magában rejt, s mely már most is a felszínre tör. A liberálisok nem veszik tudomásul a jobbágyságtól megtisztított rend burzsoá jellegét, elkenik ellentmondásait, arra törekszenek, hogy a méhében rejlő osztályharcot letompítsák.

Vizsgáljuk meg tüzetesebben ezeket a különbségeket.

A liberális agrárprogramm reformista és határozatlan jellege világosan látható először is abból, hogy nem megy túl a „kötelező megváltáson", s ezt is csupán „csaknem" fenntartás nélkül ismeri el, — a szociáldemo-

krata agrárprogramm ellenben a lehasított földeknek régi tulajdonosaiktól való kártalanítás nélküli kisajátítását követeli, a megváltást pedig csak különleges esetekben és a nemesi nagybirtok terhére ismeri el. A szociáldemokraták, mint tudjuk*, az összes földesúri földek kisajátításáról sem mondanak le, csupán megengedhetetlen kalandorpolitikának tartják ennek a — nem minden körülmények között helyénvaló — követelésnek a programmba való beiktatását. A szociáldemokraták kezdettől fogva arra hívják fel a proletariátust, hogy a jómódú parasztsággal együtt tegye meg az első forradalmi lépést, és azután azonnal menjen tovább a földbirtokos osztály ellen vagy a paraszti burzsoáziával együtt, vagy a parasztburzsoázia ellen, ha ez a földbirtokos osztállyal egyesült. A liberálisok már itt, a félfeudális viszonyok elleni harcban is idegenkednek az osztályok öntevékenységétől és az osztályharctól. Az „államra" akarják bízni a reformot (megfeledkezve az állam osztályjellegéről), mely azt az önkormányzati szervek és a „különleges" bizottságok segítségével valósítaná meg, s egy sorba állítják — ez különösen jellemző rájuk — a lehasított földek kényszerkisajátítását a vasútvonalak mentén levő földek kényszerkisajátításával!! Ennél világosabban liberálisaink nemigen fejezhették volna ki, illetve nemigen *árulhatták* volna *el* azt a titkos vágyukat, hogy az új reformot az uralkodó osztályok számára ugyanolyan „előnyös" feltételek mellett hajtsák végre, ahogy a földeket a vasútnak mindenkor és mindenütt el szokták adni. És ugyanakkor nagyhangú frázisokat pufogtatnak a rendi-arisztokratikus agrárpolitikának paraszti-demokrata agrárpolitikával való felváltásáról! Hogy csakugyan megtörténjen ez a változás, nem a „közérdekhez" kell apellálni, hanem az elnyomott rendhez — a parasztsághoz az elnyomó renddel, a nemességgel szemben, *harcra kell mozgósítani* a parasztságot a nemesség ellen, a parasztokat kell felhívni forra-

---

* Lásd Plehanov nyilatkozatát a „Zarja" 4. számában és az enyémet X-nek írt válaszomban (*Lenin* Művei. 6. köt. 1953. 463—465. old. — *Szerk.*)

dalmi öntevékenységre, nempedig az államot reformtevékenységre. Továbbá, amikor a liberálisok a félfeudális viszonyok megszüntetéséről beszélnek, nem akarják tudomásul venni, hogy voltaképpen milyen viszonyokat is tisztítanak ők meg a feudalizmustól. L. úr például ismétli Nyikolaj —on, V. V. stb. urék szólamait, „a földművelőknek az általuk megművelt földre való joga elismerésének elvéről", a parasztság „életerejéről", de szerényen hallgat a burzsoá gazdálkodás „elvéről" és arról, hogyan zsákmányolnak ki bérmunkát ezek az életerős parasztok. A burzsoá demokraták nem sejtik és nem is akarnak tudni róla, hogy a demokratizmus következetes megvalósítása a mezőgazdaság terén éppen a parasztság kispolgári elemeinek elkerülhetetlen megerősödését és megszilárdulását jelenti. L. úr a parasztság proletarizálódásában nem hajlandó (ismét a narodnyikok nyomán és a „Rev. Rosszija" szellemében) „fejlődési típust" látni, hanem a „hűbéri jog maradványaival" és „a falu általános patológikus állapotával" magyarázza! Valószínű, hogy nálunk, mihelyt alkotmányunk lesz, megszűnik a városok növekedése, a falusi szegénység menekülése a faluból, a földbirtokosok áttérése a ledolgozás rendszeréről a bérmunkára stb.! L. úr leírja a francia forradalom jótékony hatását a francia parasztságra és patetikus hangon beszél az éhínségek megszűnéséről, a mezőgazdaság fellendüléséről és fejlődéséről, arra azonban, hogy ez burzsoá fejlődés volt, amely a mezőgazdasági bérmunkások „szilárd" osztályának kialakulásán és a parasztság *alsó* rétegeinek krónikus nyomorán alapult, a narodnyikoskodó burzsoá persze nem veszteget egy árva szót sem.

Egyszóval, az L. úr agrárprogrammja és a szociáldemokrata agrárprogramm közti különbség kicsiben csodálatosan pontosan tükrözi a liberális és a proletárdemokrácia minimális programmja közti összes általános különbségeket. Akár ezeket a programmokat nézzük, ahogy azokat a megfelelő ideológusok elméletileg felállítják, vagy, ahogy azokat a megfelelő pártok és irányok a gyakorlatban végrehajtják, akár a történelmet, például az 1848-as év történetét vesszük szemügyre, — éppen ezt a két gyökeres különbséget fogjuk látni a közvetlen

gyakorlati feladatok liberális és szociáldemokrata felvetése között: az egyik oldalon a reformista határozatlanság a feudalizmus maradványai elleni harcban és a „modern“ társadalom osztályellentmondásainak elkenése — a másik oldalon forradalmi harc a régi csökevényei ellen az osztályharcnak az új társadalom talaján való kiszélesítése, fejlesztése és kiélezése végett. Ezek a gyökeres különbségek persze magának a fejlődő kapitalista társadalomnak természetéből adódnak, s a különböző nemzeti államokban és különböző időszakokban igen különböző formákban jelennek meg. A burzsoá demokrácia következetes és nem következetes ideológusainak jellegzetes vonása, hogy az új és eredeti formák mögött nem képesek felismerni a „régi“ burzsoá demokráciát. Az utóbbiakhoz kell sorolnunk például a „fejvesztett narodnyikok“ képviselőjét — P. Novobrancev urat is (lásd a „Rev. Rosszija“ 32. és 33. számát), aki ironikusan jegyzi meg az „Iszkrá“-nak az „Oszvobozsgyenyije“ mint burzsoá osztálylap ellen intézett támadásaival kapcsolatban: „Szó se róla, felfedezte a burzsoáziát.“ „Sztruve úr — oktat ki bennünket leereszkedően a „Rev. Rosszija“ — az «intelligenciának», nempedig a «burzsoáziának mint osztálynak» a képviselője, mert semmiféle osztályokat és rendeket nem egyesít és nem ragad magával.“ Remek, uraim! De ha egy kicsit gondolkodtak volna a dolgon, rájöttek volna, hogy Sztruve úr — a *burzsoá* intelligencia képviselője. A burzsoáziát pedig mint osztályt az orosz proletariátus csak akkor fogja a történelem színpadán látni, ha kivívták a politikai szabadságot, amikor a kormány csaknem közvetlenül a burzsoázia egyik vagy másik rétegének a „bizottsága“ lesz. És csak a „félreértésből szocialisták“ feledkezhetnek meg arról, hogy az ő kötelességük felnyitni a munkásosztály szemét, hogy lássa, milyen a burzsoázia tevékenységében, gondolkodásában, érett formájában és ábrándos ifjúkorában egyaránt.

Ami az ábrándozást illeti, itt aztán csak Novobrancev urat kell megnéznünk. De cikkünk olyan hosszúra nyúlt, Novobrancev úr világnézete és az agrárkérdésben elfoglalt álláspontja, valamint történelemszemlélete pedig igen sok

szempontból annyira érdekes, kiváltképpen ha L. úrral állítjuk párhuzamba, hogy annak megbeszélését egy más alkalomra kell elhalasztanunk.

A megírás ideje: 1903 november 5 (18).

Megjelent: „Iszkra" 54. sz. 1903 december 1.
Aláírás: N. Lenin.

AZ OSzDMP KÖZPONTI LAPJÁNAK SZERKESZTŐSÉGÉHEZ

Tisztelt elvtárs! Szíveskedjék az „Iszkrá"-ban a következő nyilatkozatot közzétenni:

„N. Lenin 1903 november 1-től nem tagja többé az «Iszkra» szerkesztőségének."

Szociáldemokrata üdvözlettel

N. Lenin

A megírás ideje: 1903 november 5 (18).
1904-ben jelent meg.

KIADATLAN NYILATKOZAT[35]

Az OSzDMP Központi Bizottsága 1903 november 27-én Genfben tartott ülésén egyhangúlag a következő határozatot hozta.

Az a tény, hogy Plehanov elvtárs martovistákat kooptált a szerkesztőségbe, azt jelenti, hogy Plehanov nyiltan átpártolt a pártkongresszus kisebbségéhez, ahhoz a kisebbséghez, amelyet maga Plehanov nemegyszer nyilvánosan úgy jellemzett, hogy az opportunizmus és az anarchizmus felé hajlik. A pártkongresszusnak és a Liga kongresszusának a jegyzőkönyvéből ez a legvilágosabban kiderül. Ezzel az átpártolással Plehanov — a Külföldi Liga befolyására — az oroszországi pártbizottságok zömének félreérthetetlenül leszögezett határozata ellenére nyiltan ellene szegült a pártkongresszus akaratának. A KB annál kevésbbé nézheti el a kongresszus akaratának ilyen semmibevevését, mert Plehanov elvtárs, felhasználva Lenin elvtárs lemondását, egyszerűen visszaélt a bizalommal, hiszen Lenin elvtárs feltételesen mondott le, a pártbéke érdekében. A martovisták azonban, a KB november 25-i ultimátumát elutasítva[36], elvetették a békét és ezzel megüzenték a háborút.

A Központi Bizottság ezért forradalmi úton kezébe veszi a párt Központi Lapját és kijelenti, hogy minden erejével arra fog törekedni, hogy a párt további sorsát a párt egészének akarata, nempedig a Külföldi Liga akarata vagy egyetlen személy árulása döntse el.

Központi Bizottság

A megírás ideje: 1903 november 14 (27).

Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik" VII. köt. 1928.

LEVÉL AZ „ISZKRA" SZERKESZTŐSÉGÉHEZ[87]

A „Mit ne tegyünk?" c. cikk pártéletünknek olyan fontos, éppen a jelenlegi helyzetben olyan égető kérdéseit veti fel, hogy nehéz ellenállni annak a kívánságnak, hogy azonnal elfogadjam a szerkesztőség szíves meghívását, amely kész vendégszeretően megnyitni lapja hasábjait, — különösen nehéz ez az „Iszkra" állandó munkatársának, különösen nehéz olyan pillanatban, amikor az, hogy egy hetet kések a szavazással, esetleg azt jelentheti, hogy teljesen lemondok a szavazásról.

Márpedig szeretnék élni tanácskozási jogommal, hogy néhány lehetséges, sőt alighanem elkerülhetetlen félreértést kiküszöböljek.

Mindenekelőtt kijelentem, hogy a cikk szerzőjének véleményem szerint ezerszeresen igaza van, amikor hangsúlyozza, hogy meg kell őrizni a párt egységét és el kell kerülni az újabb szakadásokat, különösen az olyan nézeteltérések által előidézett szakadásokat, melyeknek nem tulajdoníthatunk jelentőséget. Általában, de a jelenlegi helyzetben különösen, a legnagyobb mértékben dícséretreméltó, ha egy vezető békeszeretetre, jóakaratra, engedékenységre int. Kiátkozni, vagy kizárni a pártból nemcsak a volt ökonomistákat, hanem azoknak a szociáldemokratáknak a csoportocskáit is, akik „némi következetlenség" hibájába estek, minden bizonnyal oktalan, olyannyira oktalan cselekedet volna, hogy teljes mértékben megértjük a cikkíró ingerült hangját a lelki szemei előtt megjelenő merev, konok, ostoba Szobakevicsekkel szemben, akik képesek a kizárás mellett síkraszállni. Mi még tovább megyünk: ha lesz pártprogrammunk és párt-

szervezetünk, nemcsak vendégszeretően meg kell nyitnunk a párt lapjának hasábjait a véleménycsere előtt, hanem azoknak a csoportoknak, vagy a szerző kifejezésével élve, csoportocskáknak is, amelyek következetlenségből a revizionizmus néhány dogmáját védelmezik, és amelyek egy vagy más oknál fogva ragaszkodnak csoportjuk sajátszerűségéhez és egyéni vonásaihoz, módot kell nyujtanunk arra, hogy rendszeresen kifejthessék akár egészen jelentéktelen mértékben eltérő véleményeiket is. Éppen hogy ne legyünk túlságosan merevek és Szobakevics módján ridegek az „anarchikus individualizmussal" szemben, véleményünk szerint feltétlenül minden lehetőt meg kell tennünk — beleértve még a centralizmus szép sémáitól és a fegyelem feltétlen megtartásától való bizonyos eltéréseket is — annak érdekében, hogy biztosítsuk ezeknek a kis csoportoknak a véleménynyilvánítás szabadságát, hogy az egész párt számára lehetővé tegyük a nézeteltérések mélységének, illetve jelentéktelenségének felmérését, annak meghatározását, hogy voltaképpen hol, miben, és *voltaképpen kinek a részéről* állapítható meg *következetlenség.*

Csakugyan itt az ideje, hogy végleg elvessük a szektás körösdi hagyományait és — egy olyan pártban, amely a *tömegekre* támaszkodik — határozottan kiadjuk a jelszót: *több világosságot*, a párt tudjon *mindenről*, legyen birtokában az *egész, feltétlenül az egész anyag*, amelynek alapján valamennyi nézeteltérést, a revizionizmushoz való visszatéréseket, fegyelemsértést stb. megítélheti. Bízzunk jobban a pártmunkások egész tömegének önálló véleményében: ők és csakis ők tudják majd megfékezni a szakadásra hajlamos kis csoportok túlbuzgóságát, ők érhetik el majd lassú, észrevétlen, de annál kitartóbb ráhatásukkal, hogy e csoportokban meglegyen a jóakarat a pártfegyelem betartására, ők csillapíthatják az anarchikus individualizmus hevét, ők azok, akik már magával közönyük tényével dokumentálhatják, bebizonyíthatják és feltárhatják, milyen csekély jelentőségűek azok a nézeteltérések, amelyeket a szakadásra hajló elemek felnagyítanak.

Arra a kérdésre: „mit ne tegyünk?" (mit ne tegyünk általában és mit ne tegyünk azért, hogy ne idézzünk elő

szakadást), mindenekelőtt ezt válaszolnám: ne titkoljuk a párt előtt, hogy szakadást előidéző okok merülnek fel és érlelődnek, ne titkoljunk el semmi olyan körülményt és eseményt, amely ilyen oknak tekinthető. Mi több, ne csak a párt előtt, hanem lehetőleg a kívülálló közönség előtt se titkoljuk ezeket. Azt mondom, „lehetőleg“, mert arra gondolok, hogy van, amit konspirációs okokból el kell titkolni, — de a mi szakadásainkban az ilyenfajta körülmények egészen jelentéktelen szerepet játszanak. A nagy nyilvánosság, — ez a legbiztosabb és egyetlen megbízható eszköz arra, hogy elkerüljük azokat a szakadásokat, amelyek elkerülhetők, hogy a minimumra csökkentsük az olyan szakadásokból származó kárt, amelyek már elkerülhetetlenné váltak.

Gondoljuk csak el valóban, milyen kötelezettségeket ró a pártra az a körülmény, hogy a pártnak már a *tömeggel*, nempedig körökkel van dolga. Ahhoz; hogy ne csak szavakban legyünk a tömegek pártja, egyre nagyobb tömegeket kell bevonnunk a pártügyekben való részvételbe, szakadatlanul törekedve arra, hogy fejlesszük őket a politikai közömbösségtől a tiltakozásig és a harcig, a tiltakozás általános szellemétől a szociáldemokrata nézetek tudatos elfogadásáig, e nézetek elfogadásától a mozgalom támogatásáig, a támogatástól a pártban való szervezett munkáig. Vajjon elérhetjük-e ezt az eredményt, ha nem a legszélesebb nyilvánosság előtt tárgyaljuk azokat a kérdéseket, amelyeknek eldöntésétől függ az, hogy a tömegekre milyen befolyást gyakorolunk. A munkások nem fognak minket többé megérteni és faképnél hagynak bennünket, mint hadsereg nélküli vezérkart, ha jelentéktelen nézeteltérések szakadáshoz vezetnek — mondja teljes joggal a szerző. De hogy *ne történhessék* meg az, hogy a munkások nem értenek meg többé bennünket, hogy az ő harci tapasztalataik és proletár ösztönük *egy s másra megtanítson bennünket*, „vezetőket“ is — ahhoz a szervezett munkásoknak meg kell tanulniok, hogy keletkezésükben figyelemmel kísérjék a szakadás okait (ilyen okok mindig voltak és mindig újra lesznek egy tömegpártban), hogy tudatosan mérlegeljék ezeket az okokat, hogy valamely orosz vagy külföldi eldugott Posehonje

eseményeit az egész párt érdekeinek, az egész mozgalom érdekeinek szempontjából ítéljék meg.

A szerzőnek nagyonis igaza van, amikor hangsúlyozza, hogy a mi központi szervünknek sok jogot fogunk adni, de sokat is fogunk tőle kívánni. Csakugyan így van a dolog. És éppen ezért kell, hogy az *egész párt* rendszeres, fokozatos és kitartó munkával *neveljen* a központi szervekben való munkára alkalmas elvtársakat, hogy mindazoknak a tevékenységét, akiket erre a magas posztra jelöl, úgy ismerje, akár a saját tenyerét, hogy még egyéni sajátságaikat, erős és gyenge oldalaikat, győzelmeiket és „vereségeiket“ is ismerje. A szerző igen elmés és szemmelláthatóan gazdag tapasztalatokból leszűrt megjegyzéseket tesz az efféle vereségek néhány okára vonatkozóan. És éppen azért, mert ezek a megjegyzések olyan elmések, az egész pártnak fel kell őket használnia, hogy a párt *mindig lássa* egyik vagy másik vezetőjének minden egyes, akár részleges „vereségét“ is. Egyetlen politikus sem futotta be pályáját úgy, hogy olykor vereséget ne szenvedett volna, és ha komolyan beszélünk a tömegekre gyakorolt befolyásról, arról, hogy meg akarjuk nyerni a magunk számára a tömegek „jóakaratát“, akkor minden erőnkkel arra kell törekednünk, hogy ezek a vereségek ne bújjanak meg a körök és kis csoportok fülledt légkörében, hogy a nagy nyilvánosság ítélőszéke elé kerüljenek. Ez első pillantásra kínosnak látszik, ezt olykor egyes vezetők bizonyára „sértőnek“ tartják majd, — de le kell küzdenünk ezt a hamis kínos érzést, kötelességünk ez pártunkkal szemben, a munkásosztállyal szemben. Ezzel, és csakis ezzel tesszük lehetővé valamennyi befolyásos pártfunkcionárius számára (és nem egy esetleges összetételű kör vagy kis csoportok számára), hogy megismerjék vezetőiket és *mindegyiket a megfelelő helyre állítsák*. Csak a széleskörű nyilvánosság terelhet a helyes útra minden merev, egyoldalú, szeszélyes elhajlást, csak az változtatja a „csoportocskák“ olykor ostoba és nevetséges „kontrázásait“ a párt önnevelésének hasznos és szükséges anyagává.

Világosságot, több világosságot! Óriási zenekarra van szükségünk; tapasztalatokat kell gyüjtenünk, hogy

helyesen oszthassuk el ebben a zenekarban a szerepeket, hogy az egyiknek a szentimentális hegedűt, a másiknak a szilaj nagybőgőt adjuk a kezébe, a harmadikra a karmesteri pálcát bízzuk. Hadd valósuljon meg a szerző nagyszerű felhívása: adjunk helyet a pártlap és minden pártkiadvány hasábjain a szabad véleménynyilvánításnak, hadd ítélje meg mindenki „vitáinkat és nézeteltéréseinket“, melyek valamiféle „hang“ miatt robbantak ki, amely egyesek szerint túlságosan éles, mások szerint hamis, megint mások szerint fátyolozott volt. Csak az ilyen nyilvános megvitatások egész sora után alakulhat ki nálunk egy valóban összehangolt vezető testület, csak ebben az esetben lesznek a munkások olyan helyzetben, hogy továbbra is megérthetnek bennünket, csak akkor támaszkodik majd valóban „vezérkarunk“ olyan hadsereg *céltudatos jóakaratára* és *öntudatára*, amely követi a vezérkart és ugyanakkor irányítja is vezérkarát!

Lenin

„Iszkra“ 53. sz.
1903 november 25.

MIÉRT LÉPTEM KI AZ „ISZKRA“ SZERKESZTŐSÉGÉBŐL?*

LEVÉL AZ „ISZKRA“ SZERKESZTŐSÉGÉHEZ[38]

Ez egyáltalán nem személyes ügy. Arról a kérdésről van itt szó, milyen viszony van pártkongresszusunk többsége és kisebbsége között, és kötelességem, hogy erre a kérdésre azonnal és nyiltan válaszoljak, kötelességem nemcsak azért, mert a többséghez tartozó küldöttek a kérdések özönével árasztanak el, hanem azért is, mert a „Kongresszusunk“ című cikk az „Iszkra“ 53. számában *egészen hamis* megvilágításba helyezte az iszkrásoknak azt a nem nagyon mély, de nagyon bomlasztó hatású megoszlását, amelyhez a kongresszus vezetett.

A cikk úgy ismerteti a kérdést, hogy senki még nagyítóval sem fedezheti fel benne a megoszlás *egyetlen* valóban komoly okát *sem*, senki még nyomát sem találja meg benne az olyan jelenség magyarázatának, amilyen a Központi Lap szerkesztősége összetételének megváltoztatása, senki nem talál még a legkisebb mértékben is elfogadható magyarázatot arra, hogy miért léptem ki a szerkesztőségből. Mi — mondja a cikk szerzője — a párt központi szerveinek szervezeti kérdésében, a Központi Lap és a Központi Bizottság viszonyának, a centralizmus megvalósítása módjának, a lehetséges és hasznos centralizálás határainak és jellegének, a bürokratikus formalizmus káros mivoltának kérdésében különböztünk össze.

---

* Ezt a levelet nyomban az 53. szám megjelenése után küldtem el az „Iszkra“ szerkesztőségének. A szerkesztőség nem volt hajlandó közzétenni a levelet az 54. számban, s ezért kénytelen voltam külön röplap formájában kiadni.

Csakugyan? Hát nem a központi szervek személyes összetételének kérdésében *különböztünk össze*, abban a kérdésben, megengedhető-e ezeknek a központi szerveknek a bojkottja azért, mert elégedetlenek a kongresszuson megválasztott tagokkal, megengedhető-e a gyakorlati munka dezorganizálása, a pártkongresszus határozatainak megváltoztatása holmi külföldi szociáldemokrata *kör*, például a Liga többsége kedvéért?

Az elvtársak jól tudják, hogy éppen így történt a dolog. De a legbefolyásosabb és a legtevékenyebb pártmunkások óriási többsége ezt még nem tudja, és ezért röviden megemlítem a legfontosabb tényeket, — azért röviden, mert amint az „Iszkra" 53. száma bejelenti, hamarosan megjelenik nézeteltéréseink történetének teljes anyaga.

Kongresszusunkon, amint arra mind a tárgyalt cikk szerzője, mind éppen megjelent beszámolójában a Bund küldöttsége helyesen rámutat, az „iszkrások" jelentékeny többségben voltak, becslésem szerint még a Bund és a „Rabocseje Gyelo" küldötteinek távozása előtt is a szavazatoknak mintegy $^3/_5$-ével rendelkeztek. A kongresszus első felében ezek az iszkrások egységesen szemben álltak az összes iszkra-ellenesekkel és következetlen iszkrásokkal. Különösen szemléletesen megmutatkozott ez a kongresszus első felének két, nézeteltéréseink megértése szempontjából fontos incidense során: a Szervező Bizottsággal történt incidens és a nyelvek egyenjogúságával kapcsolatos incidens során (ebben az esetben az iszkrások kompakt többsége egyetlen alkalommal $^3/_5$-ről $^1/_2$-re csökkent). A kongresszus második felében *megkezdődött* az iszkrások összekülönbözése, és a kongresszus végére bekövetkezett a *teljes* különválás. A párt szervezeti szabályzatának első pontjával és a központi szervek megválasztásával kapcsolatos viták világosan megmutatják ennek az összekülönbözésnek a jellegét: az iszkrások kisebbsége (élén Martovval) fokozatosan egyre nagyobb számban tömöríti maga köré a nem-iszkrásokat és a határozatlan elemeket, s szembehelyezkedik az iszkrások többségével (Plehanov és jómagam is ezek közé tartoztunk). A szervezeti szabályzat 1. pontjáról folyó vita

során ez a csoportosulás még nem öltött végleges formát, de a bundisták szavazatainak és a három rabocsejegyelós szavazat közül kettőnek a segítségével az „iszkrás“ kisebbség mégis felülkerekedik. A központi szervek megválasztásakor az iszkrás többség (minthogy a kongresszusról öt bundista és két rabocsejegyelós eltávozott) a pártkongresszus többségévé válik. És *csak ekkor kerül sor köztünk* a szó valódi értelmében vett *kenyértörésre.*

Mélységes ellentét van köztünk előszöris a Központi Bizottság összetételének kérdésében. Az iszkrások már a Szervező Bizottsággal történt incidens után is, a kongresszus legelején hevesen vitatják a különböző szervezőbizottsági tagoknak *(és nem-tagoknak)* jelölését a Központi Bizottságba, és az „Iszkra“-szervezet nem-hivatalos gyűlésein hosszú és heves viták után kilenc szavazattal négy ellen — hárman tartózkodtak a szavazástól — elvetik az egyik Martov által támogatott jelölést; tíz szavazattal kettő ellen — négyen tartózkodnak a szavazástól — elfogadják az öttagú listát, amelyen *az én javaslatomra* a nem-iszkrás elemek és az iszkrás kisebbség egy-egy vezetője szerepel. De a kisebbség ragaszkodik ahhoz, hogy az öt tag közül hárman az *ő* képviselői legyenek, és ennek folytán teljes vereséget szenved a pártkongresszuson. Ugyanígy végződik az a nagy csata, amely akörül folyt a kongresszuson, hogy a Központi Lap szerkesztőségének régi hattagú szerkesztőségét erősítsék-e meg, vagy egy új háromtagú szerkesztőséget válasszanak-e*.

Csak ettől a pillanattól kezdve válik a nézeteltérés

---

* Tekintettel arra, hogy ez a híres „háromtagú“ bizottság töméntelen híresztelésre és fecsegésre adott okot, máris megjegyzem, hogy valamennyi némileg közelálló elvtárs már jóval a kongresszus előtt ismerte a kongresszus Tagesordnung-jának (napirendjének. — *Szerk.)* tervezetéhez írt kommentárjaimat. Ezekben a kommentárokban, amelyek a kongresszuson kézről kézre jártak, ezt olvassuk: „A kongresszus három elvtársat választ a Központi Lap szerkesztőségébe és hármat a Központi Bizottságba. Ez a hat elvtárs *együtt* kétharmados többség határozata alapján szükség esetén kooptálás útján kiegészíti a Központi Lap szerkesztőségét és a Központi Bizottságot, s erről a kongresszusnak jelentést tesz. Ha a kongresszus ezt a jelentést jóváhagyta, a további tagokat a Központi Lap szerkesztősége, illetve a Központi Bizottság külön kooptálja.“

olyan teljessé, hogy felmerül a szakadás gondolata; csak ezzel a pillanattal kezdődik a kisebbségnek (amely már igazi „kompakt“ kisebbséggé válik) olyan mérvű tartózkodása a szavazástól, amilyenre még nem volt példa kongresszuson. És ez a nézeteltérés egyre jobban kiéleződik a kongresszus után. Az elégedetlen kisebbség áttér a bojkottra, ez pedig hónapokig tart. Hogy az ebből a talajból kisarjadt vádak, amelyek szerint formalista bürokraták vagyunk, feltétlen, mechanikus engedelmességet követelünk, és más hasonló ostobaságok csak kísérletek arra, hogy hibájukat másra kenjék, ez egészen világos, és ezt eléggé mutatja akár a következő tipikus eset is. Az új szerkesztőség (vagyis Plehanov meg én) közreműködésre kéri fel az összes régi szerkesztőket, persze eleinte „formaságok“ nélkül, szóbelileg. Kérését elutasítják. Akkor „írásban“ kérjük (mi bürokraták!) a „tisztelt elvtársakat“, hogy vegyenek részt a munkában általában, különösképpen pedig *fejtsék ki nézeteltéréseiket az általunk szerkesztett kiadványok hasábjain.* Erre kapunk egy „formális“ nyilatkozatot arról, hogy *egyáltalán nem kívánnak résztvenni az „Iszkra“* munkájában. Hónapokon át nem is dolgozik az „Iszkrá“-ban senki a nem-szerkesztők közül. A kapcsolatok kizárólag formális-bürokratikus jellegűekké válnak, — s vajjon kinek a „kezdeményezésére“?

Megkezdődik az illegális irodalom megteremtése, amely elárasztja a külföldet, amelyet megküldenek a bizottságoknak, és amely most már részben visszaérkezik Oroszországból külföldre. A szibériai küldött jelentése, — — n levele az „oppozíció“ jelszavairól, Martov „Mégegyszer kisebbségben“ c. cikke tele van a legmulatságosabb vádakkal Lenin ellen: „önkényuralommal“ vádolják, továbbá azzal, hogy megteremti a kivégzések robespierre-i rendszerét (sic!*), hogy politikai temetéseket rendez régi elvtársaknak (azt, hogy nem választottuk meg őket a központi szervekbe, temetésnek nevezik!) stb. Az ellenzéket a dolgok folyása olyan irányba tereli, hogy a szervezeti kérdésekben olyan „elvi“ nézetelté-

* — Így! — *Szerk.*

rések után kutatnak, amelyek lehetetlenné teszik a közös munkát. Különösen sokat csepülik emellett a Párttanács híres „ötödik tagját“. A Párttanácsot minden említett írás Lenin diplomáciai sakkhúzásának vagy bűvészmutatványának tünteti fel, eszköznek a külföldi Központi Lap kezében az oroszországi Központi Bizottság elnyomására — pontosan úgy, ahogy a dolgot a Bund delegációja a kongresszusról írt beszámolójában feltünteti. Mondanunk sem kell, hogy ez az elvi nézeteltérés ugyanolyan születlenség, mint a híres bürokratikus formalizmus: az ötödik tagot a kongresszus választja; ennélfogva lényegében arról a *személyről* van szó, amely a legjobban kiérdemelte a többség bizalmát; márpedig a pártkongresszus többségének akarata mindenkor, a párt központi szerveinek bármilyen szervezete esetén, meghatározott személyek megválasztásában fog kifejezésre jutni.

Hogy külföldön milyen széles körben elterjedt ez az egész effajta irodalom, látszik abból, hogy még a derék Parvus is hadba szállt az ellen a törekvés ellen, hogy minden szál egy kézben fusson össze és a munkásoknak valahonnan Genfből „parancsolgassanak“ (sic!) („Aus der Weltpolitik“* V. évf. 48. sz. 1903 november 30.). Eltelik majd egy-két hónap, önkényuralmunk új ellenfele elolvassa majd a pártkongresszusnak és a Liga kongresszusának jegyzőkönyvét és meggyőződik arról, milyen könnyen nevetségessé válik az, aki készpénznek vesz minden Parteiklatsch-ot**.

Az ellenzéknek a központi szervek ellen irányuló hadműveletei a Liga kongresszusán érték el tetőpontjukat. A kongresszus jegyzőkönyvéből az olvasók látni fogják, vajjon igazuk volt-e azoknak, akik ezt a kongresszust a pártkongresszussal kapcsolatos leszámolások küzdőporondjának nevezték, volt-e az ellenzék támadásában olyasmi, ami a Központi Bizottságot egészen rendkívüli intézkedések megtételére provokálta (így fejezte ki magát a Központi Bizottság maga, amikor a szerkesztőség összetételében történt változás reményt nyujtott

* — „A világpolitikából“. — *Szerk.*
** — pártpletyka. — *Szerk.*

a pártbéke helyreállítására). Ennek a kongresszusnak a határozatai megmutatják, milyen jellegük van az önkényuralmi bürokratizmus kérdésében felmerült „elvi" nézeteltéréseknek.

A Liga kongresszusa utáni légkörben a szakadás veszélye olyan fenyegetővé vált, hogy Plehanov elhatározta a régi szerkesztőség kooptálását. Én eleve tudtam, hogy az ellenzék nem fog ezzel megelégedni, és megengedhetetlennek tartottam a pártkongresszus döntésének megváltoztatását egy *kör* kedvéért. De még kevésbbé tartottam megengedhetőnek, hogy a lehetséges pártbékének útját álljam, ezért kiléptem a szerkesztőségből az „Iszkra" 51. számának megjelenése után, s kijelentettem, hogy közreműködésre hajlandó vagyok, sőt ahhoz sem ragaszkodom, hogy nyilvánosságra hozzák kilépésemet, ha a pártban helyreáll a béke. Az ellenzék követelte (nem azt, hogy a bürokratizmus, formalizmus, önkényuralom, mechanizmus stb. nemlétező rendszerét megváltoztassák, hanem), hogy állítsák vissza a régi szerkesztőséget, hogy az ellenzék képviselőit kooptálják a Központi Bizottságba, két helyet adjanak át neki a Tanácsban, és érvényesnek ismerjék el a Liga kongresszusát. A Központi Bizottság felajánlotta, hogy a béke biztosítására beleegyezik két tagnak a Központi Bizottságba való kooptálásába, egy hely átadására a Tanácsban, a Liga fokozatos átszervezésébe. Az ellenzék ezeket a feltételeket is elvetette. A szerkesztőséget kooptálták, a béke kérdését azonban nem oldották meg. Ilyen volt a helyzet az „Iszkra" 53. számának megjelenésekor.

Aligha kételkedhetünk abban, hogy a párt a békét és a pozitív munkát akarja. De olyan cikkek, mint a „Kongresszusunk", akadályozzák a béke helyreállítását, akadályozzák azáltal, hogy csak célzásokat és kérdéstöredékeket tartalmaznak, s ezek érthetetlenek és nem is lehetnek érthetőek, ha nem ismertetjük a nézeteltérés minden részletét, akadályozzák azáltal, hogy egy külföldi kör hibáját a párt tényleges egyesítésének nehéz és fáradságos munkáját végző gyakorlati központunkra hárítják, amely a centralizmus megvalósítása során amúgyis túlontúl sok akadályba ütközött és ütközik most is. Az orosz-

országi bizottságok harcolnak a kisebbségnek az egész munkát akadályozó bomlasztó tevékenysége és bojkottja ellen. A pétervári, a moszkvai, a nyizsnyijnovgorodi, a tveri, az odesszai, a tulai bizottság, az Északi Szövetség már megküldte ilyen értelmű határozatát.

Elég a külföldi Literatengezänk-ből*! Szolgáljon ez most tanulságul az oroszországi gyakorlati pártmunkásoknak arra, „*mit ne tegyenek*"! Hívjon fel a párt Központi Lapjának szerkesztősége mindenkit minden bojkott megszüntetésére, bármely oldalról induljon is az ki, s a párt Központi Bizottságának vezetésével végzett egyetértő munkára!

* * *

És az iszkrások közti árnyalati különbségek? — kérdi majd az olvasó. Először is, válaszoljuk mi erre, a különbség abban rejlik, hogy a többség véleménye szerint felfogásunkat érvényesíthetjük és érvényesítenünk is kell a pártban a központi szervek személyi összetételének megváltoztatásától függetlenül. Minden körnek, még ha rabocsejegyelós kör is, joga van megkövetelni, ha belép a pártba, hogy módja legyen véleménye nyilvánítására és érvényesítésére, de egyetlen körnek, még a generálisok körének sincs joga arra, hogy képviseletet követeljen a maga számára a párt központi szerveiben. Másodszor, a különbség abban rejlik, hogy a többség véleménye szerint az vádolható formalizmussal és bürokratizmussal, aki vonakodott attól, hogy a központi szervek vezetésével dolgozzon, és ezáltal megnehezítette a nem formalista ügyintézést. Harmadszor csak egy, *egyetlenegy* szervezeti kérdésben felmerült elvi nézeteltérésről tudok, nevezetesen arról a nézeteltérésről, amely a párt szervezeti szabályzata 1. pontjáról folyó vitákban fejeződött ki. A kongresszus jegyzőkönyvének megjelenése után igyekszünk majd visszatérni erre a kérdésre. Akkor megmutatjuk, hogy Martov megfogalmazását nem véletlenül fogadtatták el a nem-iszkrás és quasi**-iszkrás elemek, hanem

---

* — irodalmár-civakodás. — *Szerk.*

** — ál. — *Szerk.*

azért, mert ez lépés az opportunizmus felé, s hogy ez a lépés még világosabban látható — — n levelében és a „Mégegyszer kisebbségben“ c. cikkben*. A jegyzőkönyv majd megmutatja, mennyire téves a „Kongresszusunk“ c. cikk szerzőjének az a véleménye, hogy „a párt szervezeti szabályzatának megvitatása során a vita csaknem kizárólag a párt központi szerveinek szervezeti kérdése köré összpontosult“. Éppen ellenkezőleg. Az egyetlen valóban elvi vita, amely a két „tábort“ (vagyis az iszkrások többségét és kisebbségét) némileg határozottan szétválasztotta, a párt szervezeti szabályzatának 1. pontja körül folyó vita volt. Azok a viták viszont, amelyek a Tanács összetételéről, a központi szervekbe való kooptálásról stb. folytak, kizárólag az egyes küldöttek, köztem és Martov stb. között folyó viták voltak; ezek a viták viszonylag nagyonis részletekbe menő kérdésekre vonatkoztak és nem vezettek az iszkrások semmiféle határozott csoportosulásához; az iszkrások szavazataikkal hol egyikünk, hol másikunk túlzásait korrigálták. Aki a centralizmus megvalósításának módszereivel, határaival, jellegével stb. kapcsolatos kérdésekben felmerült nézeteltéréseknek forrását ezekben a vitákban látja, az egész egyszerűen szépíti a kisebbség állásfoglalását és annak a harcnak a módszereit, amelyet a központi szervek személyi összetételének megváltoztatásáért vívott, s amely egyedüli előidézője volt a szó valódi értelmében vett összekülönbözésünknek.

A megírás ideje: 1903 december eleje.

Megjelent: 1903 decemberében
külön röplap formájában.
Aláírás: N. Lenin.

---

* Akkor magyarázatot kérünk majd arra is, mit jelentenek a „Kongresszusunk“ c. cikk utalásai a nem-iszkrások indokolatlan mellőzésére, s arra, hogy a szervezeti szabályzat szigorú pontjai nem felelnek meg a párt reális erőviszonyainak. Mire vonatkoznak ezek az utalások?

AZ OSzDMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK LEVELE A KÜLFÖLDI LÍGA VEZETŐSÉGÉHEZ, A PÁRT KÖZREMŰKÖDÉSI CSOPORTJAIHOZ ÉS VALAMENNYI KÜLFÖLDÖN TARTÓZKODÓ PÁRTTAGHOZ

Elvtársak! A párt végleges egyesítése azt a sürgető és nagyfontosságú feladatot tűzi elénk, hogy a szociáldemokrácia külföldi munkáját széles körben kibontakoztassuk és az összes ezen a területen működő pártmunkásokat szilárd egységbe tömörítsük.

A párt szervezeti szabályzata értelmében (13. pont) a párt egész külföldi munkája két — szervezeti típusa tekintetében különböző — nagy területre oszlik. Egyrészt a külföldi propagandát és agitációt közvetlenül a Külföldi Líga irányítja és fogja össze. A Központi Bizottság mindent meg fog tenni annak elősegítésére, hogy ezt az egész munkát a Líga központilag irányíthassa és hogy a Líga autonómiája ebben a munkában biztosítva legyen. Másrészt a Líga az oroszországi mozgalmat csakis a Központi Bizottság által külön kijelölt személyek és csoportok útján támogatja.

A Központi Bizottságnak, amely a Líga valamennyi tagját, a párt valamennyi közreműködési csoportját és valamennyi külföldön tartózkodó párttagot felhívja arra, hogy a Líga propaganda- és agitációs munkáját minden tekintetben támogassa, az a szándéka, hogy most minden erejét latba veti e közvetítő csoportok szervezésére, mert ezeknek az útján kell támogatni az oroszországi mozgalmat.

A Központi Bizottság az e területen megoldásra váró feladatait a következőképpen fogja fel.

Az oroszországi mozgalomnak külföldről való támogatása főként a következőkben jut kifejezésre: 1) hivatásos

forradalmárok Oroszországba való küldése; 2) a külföldön összegyüjtött pénzösszegek elküldése Oroszországba; 3) oroszországi kapcsolatok, információk és útbaigazítások szerzése külföldön, s Oroszországba való azonnali továbbításuk az ott működő elvtársak megsegítése, a lebukások megelőzése stb. végett; 4) irodalom küldése Oroszországba stb.

Ez a felsorolás egyáltalán nem meríti ki az oroszországi mozgalom külföldről való támogatásának valamennyi formáját, de azt gondoljuk, hogy egyelőre elég, ha e támogatás fő formáit megjelöljük és a létrehozandó szervezetet ezekkel a formákkal összhangba hozzuk. A tapasztalat majd megmutatja, milyen mértékben kell a jövőben ezen a szervezeten változtatni.

Kezdjük az elvtársaknak oroszországi munkára való küldésén. Természetesen kívánatos volna, ha az Oroszországba utazó elvtársak közül minél többen közvetlen érintkezésbe lépnének a Központi Bizottság fő külföldi képviseletével — nevezetesen a genfivel, amelytől megkapnák a titkos címeket, a jelszavakat, a pénzt és a szükséges útbaigazításokat. De persze az Oroszországba utazó elvtársak közül igen soknak nincs módjában előbb Genfbe utazni, és ezért a Központi Bizottságnak az a szándéka, hogy minden jelentősebb külföldi központban: Londonban, Párizsban, Bruxelles-ben, Berlinben, Bécsben stb. megbízottakat jelöl ki. Mindazokat, akik Oroszországba akarnak utazni, hogy ott végezzenek munkát, felhívjuk arra, hogy forduljanak a Központi Bizottság helyi megbízottjához, és ez a megbízott minden intézkedést meg fog tenni annak érdekében, hogy az illető elvtársak mielőbb és minél kisebb kockázattal érkezzenek meg rendeltetési helyükre, hogy az Oroszországba utazó elvtársak első lépései megfeleljenek a Központi Bizottság általános tervének az erők és anyagi eszközök elosztását stb. illetően. A Központi Bizottság reméli, hogy a Külföldi Liga minden támogatást megad majd a Központi Bizottság e megbízottainak — például olymódon, hogy a külföldi elvtársak közül minél többel ismerteti ezeknek a megbízottaknak a funkcióit, a velük való kapcsolat felvételének feltételeit, elősegíti azt, hogy e kapcsolatokat a kon-

spiráció követelményeinek a lehető legjobban megfelelő formában alakítsák ki stb.

Minthogy az elvtársaknak a külföldi nagy központokból Oroszországba való küldése igen nagy feladat, és minthogy egy elvtárs nem mindig képes úgy megismerni az Oroszországba küldött elvtársakat, amint arra szükség van, a Központi Bizottság szükség esetén nem egy megbízottat, hanem a megbízottak egy csoportját jelöli ki, a párt szervezeti szabályzata 13. pontja értelmében.

Továbbá. Ami a pénzküldést illeti, különösen kívánatos, hogy a pénzgyűjtést külföldön teljesen a Liga kezében összpontosítsuk, és hogy a Liga vezetősége adja át az összegeket a Központi Bizottságnak. Csak szükség esetén kell majd esetleg, a tapasztalat útmutatásainak figyelembevételével, bizonyos összegeket a Liga helyi szekcióitól közvetlenül a Központi Bizottság helyi megbízottaihoz eljuttatni, amikor például rendkívüli körülmények azonnali segítséget követelnek egy szökéssel, valakinek Oroszországba küldésével, irodalom küldésével stb. kapcsolatban. A Központi Bizottság reméli, hogy a Liga vezetősége megfelelő útmutatásokat fog adni a szekcióknak és kialakítja az összegyűjtött és felhasznált pénzösszegekkel való elszámolás legjobb formáit.

Köztudomású továbbá, hogy az Oroszországból külföldre érkező elvtársak nagyon gyakran olyan híreket közölnek, amelyek fontosak volnának az oroszországi funkcionáriusok számára, — például híreket a lebukások arányairól, arról, hogy óvatosságra kell inteni bizonyos elvtársakat, akik a lebukás helyétől távoleső városban élnek, arról, hogy fel kell használni Oroszországban bizonyos kapcsolatokat, amelyeknek a felhasználására valamely elmenekült vagy elutazott elvtársnak már nem volt ideje vagy nem volt módja stb. Persze amilyen mértékben az egész pártmunkát végleg a Központi Bizottság vezetése alá vonjuk, mind gyakrabban nyílik majd lehetőség arra, hogy mindezeket a kapcsolatokat és útbaigazításokat magában Oroszországban gyűjtsük össze, s ennek ez az egyetlen normális és kívánatos útja. De kétségtelen, hogy még sokáig lesznek olyan esetek, amikor Oroszországból különböző okokból elmenekülő

vagy legális úton elutazó elvtársaknak nem jutott idejük arra, hogy továbbadják a kapcsolatokat Oroszországban, úgy hogy erre külföldi tartózkodásukat kell majd felhasználni.

Végül a Központi Bizottság természetesen arra fog törekedni, hogy az irodalom szállítását egy külön szállító csoport, amennyire csak lehet, központilag irányítsa; e csoport tagjainak egy része mindig külföldön fog tartózkodni. Ezért a Központi Bizottság külön megbízottakat fog kijelölni, akiknek az lesz a feladatuk, hogy a különböző külföldi központokban a pártirodalom raktárait kezeljék, fenntartsák a kapcsolatot a határállomásokkal stb. De persze még a szállítás legjobb megszervezése esetén is mindig maradnak olyan hézagok, amelyeket különleges alkalmak felhasználásával kell kitölteni, (esetleg) úticsomagok küldésével, a kereskedelmi kapcsolatok, a vízi közlekedés stb. felhasználásával. Minden ilyen vonatkozású közlést, útbaigazítást és felvilágosítást ugyancsak a Központi Bizottság megbízottaihoz kell eljuttatni, akik mindezeket az ügyeket központosítják és a Központi Bizottság általános terve és a Központi Bizottság utasításai szerint fognak eljárni.

A Központi Bizottság, amikor munkatervét ismerteti a Liga vezetőségével, kifejezi azt a meggyőződését, hogy a Liga a maga részéről minden támogatást megad a Központi Bizottság külföldi megbízottainak és hogy különösképpen minden intézkedést megtesz annak érdekében, hogy ezek a megbízottak a közreműködési csoportokat, az ifjúsági köröket stb. stb. minél jobban megismerjék.

A megírás ideje: 1903 december eleje.

Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik" VII. köt. 1928.

MEGJEGYZÉS AZ ÚJ „ISZKRA“ ÁLLÁSFOGLALÁSÁHOZ

Ami engem a „martovi“ „Iszkra“ jelenleg elfoglalt álláspontjában különösen felháborít, az *belső hamissága és hazugsága*, a dolog lényegének megkerülésére, a párt közvéleményének és döntésének eltitkolására irányuló kísérletei, a fogalmak és tények *meghamisítására* irányuló kísérletei. És csak az ügy nemismerésével magyarázható az az érdektelenség és közöny, az az érzéketlenség, amelyet e hazugsággal szemben néhány elvtárs tanúsít. A tudatlanság ellen felvilágosítással kell küzdeni, és én semmiesetre sem állok el attól a szándékomtól, hogy az egész ügyet a legeslegrészletesebben megmagyarázzam (szükség esetén *minden* dokumentummal alátámasztva magyarázatomat) mégpedig egy külön brosúrában, amelynek megírásához nyomban hozzálátok, mihelyt megjelenik a pártkongresszusnak, valamint a Líga kongresszusának a jegyzőkönyve, vagyis igen hamarosan[39].

A martovisták legfőbb ferdítése, amellyel *rászedik* a pártot (bár lehet, sőt valószínű, hogy elsősorban önmagukat csapják be hisztériájukkal), előszöris az iszkrások közti nézeteltérés valódi forrásainak és okainak *meghamisítása*. Másodszor a körösdi és a bomlasztás, a szektásság és a pártelv fogalmának *meghamisítása*.

Az első hamisítás abban rejlik, hogy „elvi“ nézeteltérésnek tüntetik fel azt a voltaképpeni *szócsatát*, amely a két fél között a kongresszus után a központi szerveknek az ellenzékkel folytatott harca idején lefolyt. A szócsata abban állt, hogy az ellenzék a többséget kiskirályoknak, formalistáknak, bürokratáknak stb. nevezte, a többség pedig az ellenzéket *hisztériás intrikusoknak*, a kiselejtezett

miniszterek vagy hisztériás botrányhősök pártjának nevezte (lásd a Liga kongresszusát). Most pedig ezeknek a kölcsönös „bókoknak“ *egyik* részét a Központi Lapban *elvi* nézeteltérésként teregetik ki! Hát nem ocsmányság ez?

Valójában az összekülönbözés oka éppen a *martovistáknak a mocsár felé tett fordulatában* rejlett. Ez a fordulat világosan kifejeződött a kongresszuson a szervezeti szabályzat első pontjával kapcsolatban és a központi szervekbe való választásnál kialakult csoportosulásban. *Ezt* a nézeteltérést, amely bizonyos részében kétségkívül *elvi jellegű*, megkerülik és elhallgatják.

A második hamisítás abban rejlik, hogy a martovisták, miután *három hónapon* át *bomlasztották* az egész pártot és az egész munkát egy *kör* érdekében, a központi szervekbe való befurakodás érdekében (mert hiszen senki sem vetett gátat a lényeges kérdésekben folyó polémiának és a szabad véleménynyilvánításnak, ellenkezőleg, felhívták és kérték a martovistákat, hogy írjanak), most, miután a hátsó ajtón befurakodtak a szerkesztőségbe, most ehelyett a bomlasztó formalizmus, a bürokratizmus stb. nevetséges vádjával illetik a többséget, *elhallgatva* bojkottjukat, intrikáikat stb. Hát nem ocsmányság ez? Vagy — vagy: vagy *fátyolt borítunk* az egész „civakodásra“ és akkor *egyáltalán* nem beszélünk róla, nem engedjük meg, hogy a Központi Lap *felújítsa a civakodást*, mert a bürokratizmus miatti jajveszékelés nem egyéb, mint a hitvány intrikák *felújítása*. Vagypedig felvetjük az összekülönbözés kérdését — és akkor csakugyan **mindent** *felfedünk*.

A megírás ideje: 1903 december.

Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik“ X. köt. 1929.

ELŐSZÓ A „LEVÉL EGY ELVTÁRSHOZ SZERVEZETI FELADATAINKRÓL" CÍMŰ BROSÚRÁHOZ

A „Levél egy elvtárshoz"*, amelyet újra közzéteszek, több mint egy évvel ezelőtt íródott, — ha emlékezetem nem csal, 1902 szeptemberében. Eleinte másolatokban járt kézről kézre, s úgy terjesztették Oroszországban, mint az „Iszkra" szervezeti kérdésekben vallott nézeteinek a kifejtését. Mult év júniusában azután a Szibériai Szövetség ezt a levelet közzétette és igen nagy példányszámban terjesztette. Ilymódon a levél immár teljesen közkinccsé vált, és most semmi ok sincs arra, hogy megjelenését halogassuk. Az a meggondolás, amely eddig arra késztetett, hogy ne tegyem közzé ezt a levelet, — az tudniillik, hogy irodalmi szempontból teljesen kidolgozatlan, teljesen „nyers" — elesik, mert sok oroszországi gyakorlati pártmunkás már éppen ebben a nyers formájában olvasta. Ezenkívül most még fontosabb érv e levélnek még nyers formájában való közzététele mellett (csak a legszükségesebb stilisztikai javításokat eszközöltem rajta) a levélnek mint „dokumentumnak"** a jelentősége. Az „Iszkra" új szerkesztősége, mint tudjuk, már az 53. számban előhozakodott a *szervezeti* kérdésekben felmerült nézeteltérésekkel. Sajnos, a szerkesztőség nem nagyon siet világosan rámutatni arra, hogy voltaképpen miben is rejlenek ezek a nézeteltérések, s jórészt olyan utalásokra szorítkozik, amelyeket senki sem ért meg.

---

* Lásd *Lenin* Művei. 6. köt. 1953. 231—253. old. — *Szerk.*

** Miután ellenlábasaim nem egyszer kifejezték azt az óhajukat, hogy ezt a levelet dokumentumként felhasználják, úgy vélem, hogy ha az újabb közzététel során bármiféle módosításokat eszközölnék, az ... enyhén szólva — tapintatlanság volna.

Arra kell törekednünk, hogy az új szerkesztőség nehéz feladatát megkönnyítsük. Ismertessük a legrészletesebben az „Iszkra" *régi* szervezeti nézeteit — ismertessük még az első fogalmazványokat is —, akkor talán az új szerkesztőség hajlandó lesz végre az általa „eszmeileg vezetett párt előtt" feltárni *új* szervezeti nézeteit. Akkor talán az új szerkesztőség közli végre velünk azoknak a gyökeres módosításoknak *pontos megfogalmazását*, amelyeket pártunk szervezeti szabályzatában tervez. Mert ugyan ki nem érti meg, hogy éppen ez a szervezeti szabályzat foglalja magában azokat a szervezeti terveket, amelyek mellett mindenkor síkraszálltunk?

Ha az olvasók a „Mi a teendő?"-t* és az „Iszkrá"-ban szervezeti kérdésekről megjelent cikkeket összevetik ezzel a „Levél egy elvtárshoz" c. írással, ez utóbbit pedig azzal a szervezeti szabályzattal, amelyet a második kongresszuson elfogadtunk, akkor világos képük lesz arról, mennyire következetesen valósítottuk meg mi, az iszkrások többsége és a pártkongresszus többsége, a mi szervezeti „vonalunkat". Az „Iszkra" új szerkesztőségétől pedig azt várjuk, s igen türelmetlenül várjuk, hogy kifejti új szervezeti nézeteit, azt várjuk, hogy megmondja, voltaképpen miben és mikor csalódott és miért „égeti el azt, amit imádott".

1904 január. *N. Lenin*

Megjelent: N. Lenin.
„Levél egy elvtárshoz szervezeti feladatainkról"
c. brosúrában. Genf 1904.

---

* Lásd *Lenin* Művei. 5. köt. 1953. 357—554. old. — *Szerk.*

UTÓSZÓ A „LEVÉL EGY ELVTÁRSHOZ SZERVEZETI FELADATAINKRÓL“ CÍMŰ BROSÚRÁHOZ

Az „Iszkra“ szerkesztősége az 55. számban azt mondja, hogy a Központi Bizottság és az ellenzék között „megegyezés jött létre arra vonatkozólag, hogy a feledés fátylát borítják“ azokra a tényekre, amelyekről „Levél az «Iszkra» szerkesztőségéhez“ („Miért léptem ki az «Iszkra» szerkesztőségéből?“) c. írásomban* említést teszek. A szerkesztőségnek ez a kijelentése valóban formalista, bürokratikus és tintanyalókra valló „irka-firka“ (hogy Akszelrod elvtárs szép stílusában fejezzem ki magam). Valójában ilyen megegyezés *nem volt*, amint azt a Központi Bizottság külföldi képviselője egy nyomban az „Iszkra“ 55. száma után megjelent külön röplapban határozottan kijelenti. Ilyen megegyezés *nem is lehetett*, amit világosan látnia kell levelem minden figyelmes olvasójának, mert hiszen az ellenzék *elutasította* a „békét“, amelyet a Központi Bizottság javasolt, és amely *minden bizonnyal* tartalmazta volna azt a feltételt, hogy borítsuk a feledés fátylát mindarra, ami megérdemli, hogy elfeledjük. Csak nem volt a szerkesztőség annyira együgyű, hogy miután elutasította a békét és *az 53. számban háborút indított a hírhedt bürokratizmus ellen*, azt remélte, hogy a másik fél hallgatni fog ezeknek a bürokratizmusról szóló meséknek *igazi* forrásáról?

A szerkesztőségnek bizony nagyon nem tetszett, hogy én e mesék igazi forrásaként a *civakodásokat* jelöltem meg (Literatengezänk — irodalmár-civakodás). Meghiszem azt! De azzal, hogy e valóban kellemetlen tényről minden-

* Lásd ebben a kötetben 113—120. old. — *Szerk.*

féle szánalmas zagyvaságot hordanak össze, még nem cáfolják meg a tényt.

Legyen szabad a tisztelt szerkesztőségnek két kérdést feltennünk.

Első kérdés. Mi az oka annak, hogy *egyesek* csupán *mulatságosaknak* tartják az önkényuralom, robespierre-i rezsim, államcsíny elkövetése stb. stb. miatt emelt legdühödtebb vádakat is, *másokat* viszont vérig *sért*, ha valaki nyugodtan beszél a tényekről és a ténylegesen követelt tábornoki posztokról? Annyira sérti őket, hogy „hetethavat" összehordanak „személyeskedésekről", „befeketítésről", sőt „alantas (honnan veszik ezt??) indítékokról"? Nos, miből ered ez a különbség, — barátaim? Csak nem abból, hogy a tábornoki „poszt" „alantasabb", mint az egyeduralkodói?

Második kérdés. Mi az oka annak, hogy a szerkesztőség nem magyarázza meg az olvasóknak, *miért* fejezte ki (azokban a régmult időkben, amikor az ellenzékhez tartozott és valójában „kisebbségben" volt) azt az óhaját, hogy bizonyos tényekre *a feledés fátylát borítsuk?* Nem gondolja-e a szerkesztőség, hogy már maga a gondolata annak a kivánságnak, hogy *elvi* nézeteltérésekre „a feledés fátylát borítsuk", képtelenség és egyetlen józan gondolkodású embernek sem juthatott az eszébe?

Látjátok, milyen ügyetlenek vagytok, kedves „politikai ellenfeleim"! Meg akartatok engem semmisíteni azzal a váddal, hogy *én* viszem át az elvi vitát a civakodás mezejére, s ehelyett *megerősítettétek* egyes „nézeteltéréseitek" igazi forrására vonatkozó állításomat.

Továbbá. A szerkesztőség, amely ügyetlenségében beismerte, hogy voltak civakodások, nem vette azt a fáradságot, hogy megmagyarázza az olvasónak, hol végződik véleménye szerint az elvi nézeteltérés, és hol kezdődik a civakodás. A szerkesztőség elhallgatja, hogy levelemben megkisérlem e két terület *egészen pontos* elhatárolását. Megmutatom, ogy az elvi nézeteltérés (mely korántsem olyan mély, hogy igazi *összekülönbözésre* vezessen) a szervezeti szabályzat 1. pontjával kapcsolatban nyilvánult meg és az iszkrás kisebbségnek a nem-iszkrás elemekhez való közeledésével a kongresszus végén kiszélesedett.

Megmutatom azt is, hogy a bürokratizmusra, formalizmusra stb. vonatkozó szóbeszéd mindenekelőtt nem egyéb mint egyszerűen a *kongresszus utáni* civakodás *visszhangja*.

A szerkesztőség valószínűleg nem ért egyet az „elvinek" és az „elfeledhetőnek" *ilyen* elhatárolásával? De miért nem vette azt a fáradságot, hogy közölje a *maga* véleményét e területek „helyes" elhatárolásáról? Talán azért, mert ezek a területek az ő tudatában még nem határolódtak el (és nem határolhatók el)?

Az igen tisztelt Akszelrod elvtársnak az „Iszkra" ugyanazon 55. számában megjelent tárcájából az olvasók megítélhetik, mire vezet az, ha valaki... nem válogat, és mivé válik pártunk Központi Lapja. A szervezeti szabályzat 1. pontja körül folyt vitáinkról Akszelrod elvtárs a lényeget illetően *egy szót sem* szól és a „bizottságok körül csoportosuló társaságokra" való célzásokra szorítkozik, amelyek teljesen érthetetlenek az olyan ember számára, aki nem vett részt a kongresszuson. Akszelrod elvtárs valószínűleg elfelejtette, milyen hosszú és részletekbe menő vitát folytattunk az 1. pontról! ezzel szemben Akszelrod elvtárs olyan „elméletet" agyalt ki, amely szerint „a kongresszuson megjelent iszkrások többségében az a meggyőződés élt, hogy fő feladatuk... a belső ellenség elleni harc". „E misszió mellett" a többség szemében „elhalványult (az igen tisztelt Akszelrod elvtárs szilárd meggyőződése szerint) a rájuk háruló pozitív feladat". „A pozitív munka perspektívája a bizonytalan jövő ködös messzeségébe vész"; a párt a „belső ellenség megfékezésének" sokkal halaszthatatlanabb „katonai feladata" előtt áll. És Akszelrod elvtárs nem talál szavakat, hogy megbélyegezze ezt a „bürokratikus* (vagy mechanikus) centralizmust", ezeket a „jakobinusi" (!!?) terveket, ezeket a „bomlasztó elemeket", akik egyeseket „szorongatnak és lázadókként kezelnek".

---

* Egyébként felhívom a szerkesztőség figyelmét arra, hogy brosúrám a „megállapított címmel" jelenik meg. Mint meggyőződéses centralista, alávetem magam Központi Lapunk „elvi" utasításainak, amely az 55. számban szemlerovatot nyitott a pártkiadványoknak a „címek" szempontjából való megbírálására (a formalizmus elleni harc nevében).

Hogy megmutassuk, mi az igazi értéke ennek az elméletnek, — helyesebben a kongresszus többsége megvádolásának azzal a bomlasztó tendenciával, hogy el akarja fojtani a (bizonyára csak a *képzeletben* létező) lázadást és elhanyagolja a pozitív munkát, — elég lesz, ha a feledékeny Akszelrod elvtársat emlékeztetem *egyetlen* (egyelőre csak egyetlen) kicsiny tényre. 1903 október 6-án Plehanov meg én, miután többízben figyelmeztettük a kisebbség tagjait bojkottjuk ostobaságára és bomlasztó jellegére, *hivatalosan* meghívtuk a „lázadó" publicistákat (köztük Akszelrod elvtársat is), hogy lássanak hozzá a pozitív munkához, hivatalosan kijelentettük, hogy ennek a munkának a megtagadása egyaránt értelmetlen akár az egyéni ingerültség, akár ilyen vagy olyan nézeteltérések szempontjából (amelyeknek kifejtésére *helyt adunk* kiadványaink hasábjain)*.

Akszelrod elvtárs erről megfeledkezett. Megfeledkezett arról, hogy akkor minden megokolás nélkül határozott nemmel felelt. Megfeledkezett arról, hogy számára akkor, ezekben a régmult időkben „a pozitív munka a bizonytalan jövő ködös messzeségébe veszett", s ez a jövő csak 1903 november 26-án vált óhajtott jelenné[40].

Akszelrod elvtárs nemcsak „megfeledkezett" erről, hanem egyáltalán azt szeretné, ha az ilyen „személyes" ügyekre általában „a feledés fátylát borítanánk", nemde?

Ha szemére vetjük a kisebbségnek, hogy *hónapokon át* bomlasztotta a pártot, elhanyagolta a pozitív munkát, *tömérdek energiát* vont el civakodásaival a Központi Bizottságtól, akkor ez „személyeskedés", akkor ez befeketítés, akkor az irányzatok harcát a civakodások színvonalára süllyesztjük. Az ilyesminek nincs helye a Központi Lap hasábjain.

De megvádolni a pártkongresszus többségét azzal, hogy időt merészelt vesztegetni a „lázadók" figyelmeztetésére, megvádolni azzal, hogy a *(képzelt)* bomlasztók elleni harccal bomlasztotta a pártot — ezek elvi nézeteltérések, amelyek számára „fenn kell tartani" az „Iszkra" hasábjait. Nemde, igen tisztelt Akszelrod elvtárs?

---

* Lásd ebben a kötetben 375. old. — *Szerk.*

Lehet, hogy Akszelrod elvtárs, ha körülnéz, jelenleg is bőven talál példát arra, hogy „a pozitív munka" a kisebbség gyakorlati pártmunkásai számára is az ugyancsak óhajtott, de még mindig bizonytalan jövendő ködös messzeségébe vész?

Hát bizony előnyösebb volna az önök számára, ha egyáltalán nem érintenék azt a kérdést, mi a viszonya a többségnek és a kisebbségnek a pozitív munkához! Előnyösebb volna, ha nem emlékeztetnének arra, amiről például —v város egyik üzemi munkása hozzám intézett levelében ír:

„*Kedves elvtársam!*

Az utóbbi időben, vagyis a második pártkongresszus után, közölték velünk, hogy a Központi Bizottságot a kongresszus nem egyhangúlag választotta meg, hogy a kongresszus két részre szakadt a Központi Lapnak a Központi Bizottsághoz való viszonya kérdésében, és egy úgynevezett többség és kisebbség alakult ki. Mindez úgy ért bennünket, mintha nehéz kő esett volna ránk és egész súlyával ránk nehezedne, mert a Központi Lap és a Központi Bizottság viszonyának kérdése váratlan és meglepő volt számunkra: hiszen a kongresszus előtt nemcsak semmiféle körben vagy gyűlésen nem merült fel, de ha jól emlékszem a pártirodalom is hallgatott róla. S éppen azt nem értem, miért hallgattak erről a kongresszus előtt. Ha feltételezzük, hogy ilyen kérdés egyáltalán nem is létezett, akkor meg kell állapítanunk, hogy azoknak az elvtársaknak, akik minden erejüket latba vetették a párt egyesítéséért, nem volt világos elképzelésük a párt szervezetéről vagyis felépítéséről. Ám ez teljesen lehetetlen, mert az a kérdés, amely most a pártban szakadást idézett elő, világosan megmutatta, hogy a párt felépítésére vonatkozólag voltak elképzelések, és hogy nem mindenkinek voltak egyforma elképzelései. De ha így áll a dolog, akkor először is miért titkolták ezt? Másodszor pedig — maga ez a probléma, ha meg kell oldanom, felteszem magamnak ezt a kérdést: a párt milyen felépítése fogja biztosítani a párt ortodox irányzatát, és itt azonnal felmerül bennem az a gondolat is, hogy a párt felépítésén kívül fontos az is, hogy kik a vezetői, vagyis ha azok ortodoxok, akkor a párt iránya is ortodox, ha — opportunisták, akkor a párt is az. Mármost ezekből a feltevésekből kiindulva és ismerve a párt vezetőit, feltétlenül amellett foglalok állást, hogy a párt

eszmei vezetésében a Központi Lapnak a Központi Bizottság felett kell állnia. Erre az állásfoglalásra még jobban kényszerít az orosz élet: akármilyen ortodox is a Központi Bizottság, minthogy Oroszországban van, nem biztosítható lebukás ellen, s ennélfogva az ellen sem, hogy akarata ellenére elveszítse ortodox jellegét, mivel az utódok nem mindig felelnek meg azoknak, akiknek a helyébe lépnek. Vajjon melyik olyan elvtárs, aki csak valamennyit is dolgozott a bizottságokban, ne ismerne olyan jelenségeket, amikor a sok véletlen egyikének következtében a legjobb bizottságot rossz váltja fel vagy fordítva. Egyáltalán nem így áll a dolog a Központi Lappal: itt mások a körülmények (vegyük figyelembe, hogy a Központi Lap külföldön fog megjelenni), és ezek biztosítják huzamosabb fennmaradását, s ennélfogva azt a lehetőséget is, hogy megfelelő utánpótlást neveljen ki. De nem tudom, elvtársam, vajjon egyszersmindenkorra eldönthető-e ez a kérdés, vagyis az, hogy a Központi Lap mindig a Központi Bizottság felett álljon vagy — a Központi Bizottság a Központi Lap felett. Azt hiszem, ez nem dönthető el egyszersmindenkorra. Tegyünk fel egy ilyen helyzetet: a Központi Lap összetétele hirtelen megváltozott, és ortodoxból opportunistává vált, mint például a «Vorwärts» Németországban; nos, rábízhatjuk-e akkor az eszmei vezetést? Mit tennénk akkor mi, akik ortodox szellemben nevelkedtünk, talán egyetértsünk vele? Nem, nekünk az volna a kötelességünk, hogy megfosszuk e Központi Lapot a vezetőszerepre való jogától és ezt a jogot más szervre ruházzuk át, és ha ez valamilyen oknál fogva nem történne meg — akár a pártfegyelemre való tekintettel, akár más okból —, valamennyien megérdemelnénk a szociáldemokrata munkásmozgalom árulóinak a nevét. Így látom ezt a kérdést és — néhány elvtárssal ellentétben — semmiképpen sem érthetek egyet olyan döntéssel, mely egyszersmindenkorra érvényes lenne.

Teljesen érthetetlen előttem az a harc, amely most a többség és a kisebbség közt folyik, és ezt a harcot nagyon sokan helytelennek tartjuk. Mondja meg az elvtárs, természetes-e az olyan helyzet, amikor minden erőt arra használunk fel, hogy az egyik bizottságtól a másikhoz utazzunk csak azért, hogy a többségről és a kisebbségről beszéljünk? Ebben bizony kételkedem. Hát igazán annyira fontos ez a kérdés, hogy minden erőnket erre fordítjuk és emiatt majdhogynem ellenségnek tekintjük egymást? S valóban olyan helyzet alakult ki, hogy olyan bizottságba, amelynek a tagjai, tegyük fel, az egyik táborhoz tartoznak, a másik táborból már senki nem kerülhet be, akár-

mennyire alkalmas is a munkára, sőt mondhatnám, még akkor sem kerül be, ha a munka érdekei feltétlenül megkívánják, ha a munka megsínyli, hogy ő nem vesz részt benne. Ezzel persze nem azt akarom mondani, hogy ebben a kérdésben egészen szüntessék be a harcot; korántsem, csakhogy véleményem szerint a harcnak más jellegűnek kellene lennie, és nem szabad megfeledkeznünk miatta fő feladatunkról, nevezetesen a szociáldemokrata eszméknek a tömegek közti propagandájáról, mert ha erről megfeledkezünk, gyengítjük pártunkat. Nem tudom, becsületes dolog-e ez, de amikor azt kell látnom, hogy az ügy érdekeit sárba tiporják és hogy teljesen megfeledkeztek róluk, akkor mindezeket az embereket politikai intrikusoknak nevezem. Fáj a szívem és féltem az ügyet, amikor látom, hogy azok, akik az élén állnak, valami mással vannak elfoglalva. Amikor az ember ezt látja, arra gondol: vajjon a mi pártunk örök szakadásokra van kárhoztatva ilyen apróságok miatt, hát valóban képtelenek vagyunk arra, hogy egyidejűleg vívjunk belső és külső harcot. Mire valók akkor a kongresszusok, ha határozataikat nem veszik figyelembe, és mindenki azt csinálja, ami éppen eszébe jut, s azzal igazolja magát, hogy a kongresszus, úgymond, helytelen döntést hozott, a Központi Bizottság nem cselekvőképes stb. És ezt azok teszik, akik a kongresszus előtt unosuntig centralizációról, pártfegyelemről és hasonlókról szavaltak, most meg mintha azt akarnák megmutatni, hogy fegyelemre csak az egyszerű halandóknak van szükségük, de nem nekik, a vezetőknek. Alighanem megfeledkeztek arról, hogy példájuk hallatlanul elrontja a tapasztalatlanabb elvtársakat, máris hallatszanak újra olyan hangok a munkások közt, hogy elégedetlenek az intellektuelekkel, akik maguk közt marakodnak, s közben megfeledkeznek a munkásokról; a hevesebbek máris elkedvetlenedtek, mert nem tudják, mit tegyenek. Ez a helyzet, s egyelőre a munka egész központosított megszervezése üres beszéd. Csak abban reménykedhetünk, hogy a jövőben minden jobbra fordul“[41].

A megírás ideje: 1904 január.

Megjelent: N. Lenin.
„Levél egy elvtárshoz szervezeti feladatainkról“
c. brosúrában. Genf 1904.

A PÁRT TAGJAIHOZ

FELHÍVÁSTERVEZET[48]

Kör vagy párt? Ez az a kérdés, amelyet Központi Lapunk vitára bocsát.

A legnagyobb mértékben időszerűnek tartjuk ennek a kérdésnek megvitatását. Felkérjük Központi Lapunk szerkesztőségét, hogy előszöris nézzen körül a saját portáján. Mi ez a szerkesztőség voltaképpen? Olyan embereknek a köré-e, akik jónéhány évig együtt csücsültek és most bojkott, bomlasztás és szakadással való fenyegetőzés útján befurakodtak a szerkesztőségbe, vagypedig pártunk funkcionáriusainak a testülete?

Ne próbáljanak a kérdés elől kitérni arra hivatkozva, hogy önöket törvényes úton, a szervezeti szabályzat értelmében kooptálták. Nem kételkedünk ebben a törvényességben, de felkérjük önöket, ne szorítkozzanak egy formális szempontra, hanem válaszoljanak érdemben a kérdésünkre. Nem csak jogi, hanem politikai választ is akarunk kapni. Éppen önöktől akarjuk megkapni ezt a választ, a kongresszus által meg nem választott és a párt által ki nem jelölt „szerkesztő" urak, nempedig Plehanov elvtárstól, akinek, úgylehet, nem is volt más választása, mint kooptálni önöket a szakadás elkerülése végett.

Kör vagy pártfunkcionáriusok testülete?

Ha kör, akkor minek ez a képmutatás és hamis játék a valamiféle pártról hangoztatott frázisokkal? Hát nem robbantották fel önök valójában ezt a pártot heteken és hónapokon át gúnyt űzve szerveiből és szervezeti szabályzatából? Hát nem tépték darabokra valójában e párt második kongresszusának határozatait, hát nem vitték szakadásig a dolgot, nem tagadták meg azt, hogy alá-

vessék magukat a Központi Bizottságnak és a Tanácsnak, hát nem helyezik magukat a párton kívül az olyan beszédekkel, hogy a pártkongresszusokat nem tisztelik bálványként, vagyis azok önökre nézve nem kötelezőek? Lábbal tiporják a pártszerveket és a párt törvényeit, és ugyanakkor a „párt Központi Lapjának“ címével büszkélkednek!

Ha viszont önök a párt funkcionáriusai, nem méltóztatnának-e megmagyarázni ennek a pártnak, hogy miért és milyen alapon követeltek helyet maguknak a központi pártszervben a kongresszus által ki nem jelölt személyek? Talán a szerkesztők régi családi körének „folytonossága“ alapján? És azok, akik a Líga kongresszusán határozatot hoztak erről a nyárspolgári „folytonosságról“, most a pártról való fecsegéssel akarnak bennünket félrevezetni! Hát van önöknek joguk most a pártról beszélni?

Önök formalistáknak nevezik azokat, akik a II. kongresszus formális határozataira támaszkodnak, — mert el kell kenniök és el kell palástolniok azt a tényt, hogy *visszaéltek* azoknak az elvtársaknak a *bizalmával*, akik egytől-egyig valamennyien számtalanszor ígéretet tettek egymásnak arra, hogy a kongresszus határozatait tiszteletben tartják. Önök nem vetik alá magukat a formális határozatoknak, amikor azok önök ellen szólnak, de ugyanakkor skrupulus nélkül a Líga formális jogaira támaszkodnak, amikor ezek a jogok előnyösek az önök számára, a Párttanács formális határozataira támaszkodnak, amikor a párt akarata ellenére sikerült befurakodniok ebbe a legfelsőbb pártszervbe!

Önök bürokratáknak nevezik azokat, akik a pártkongresszus akaratából, nempedig egy külföldi irodalmár kör szeszélyéből töltenek be pártfunkciót. Önöknek erre azért van szükségük, hogy leplezzék azt az önök számára kellemetlen tényt, hogy éppen a bürokratizmus szellemével, a rangkórság szellemével, a címkórság szellemével voltak átitatva azok, akik semmiképpen sem tudtak dolgozni a pártban a központi pártszerveken kívül. Igen, az önök magatartása csakugyan szemléltetően megmutatta, hogy pártunk a bürokratizmus betegségében szenved, amikor a pozíciót többre tartja a munkánál, amikor nem

riad vissza a bojkottól és a bomlasztástól a pozíció elnyerése érdekében.

Önök durván-mechanikusnak nevezik a pártkongresszus többségi határozatát, de nem tartják durván-mechanikusnak és botrányosnak azokat a harci módszereket a külföldi kolóniákban és a Liga külföldi kongresszusán, amelyek hozzásegítették önöket a mi pártszerkesztőségünkön aratott becstelen győzelmükhöz! Nem veszik észre, mennyi farizeuskodás van abban, amikor azok, akik a párt Központi Lapjának irányítására törekedtek és ezt el is érték, bár a pártkongresszuson *kisebbségben* voltak, azt bizonygatják, hogy elismerik a pártot!

És ezeket a méltatlan, pártellenes magatartásuk képmutató palástolására irányuló sikertelen erőfeszítéseket, az anarchia hirdetését, a pártkongresszus kigúnyolását, a nyárspolgáriasságnak és a körösdinek opportunista igazolását, — ezt nevezik önök új szervezeti szempontjuknak!

Elvtársak! Aki párttagságát komolyan veszi, annak erélyesen fel kell emelnie tiltakozó szavát és véget kell vetnie ennek a felháborító helyzetnek. Aki komolyan veszi az „Iszkra" hároméves munkáját és az „Iszkra" által előkészített pártkongresszust, amely a valóban elvi meggyőződéssel bíró és valóban munkát végző oroszországi szociáldemokraták akaratát fejezte ki, az nem fogja megengedni, hogy a külföldi körök lábbal tiporják mindazt, amit ez a pártkongresszus megvalósított.

Vagy — vagy.

Vagy nincs pártunk, s korlátlan hatalma van felettünk az irodalmárok, szerkesztők külföldi körének, melyet kongresszusunk félreállított, — és akkor pokolba ezekkel a képmutató beszédekkel a pártról, pokolba az ilyen hamis címekkel, mint: „pártkiadványok", pártszervek és pártintézmények. Nem vagyunk szociálforradalmárok, nincs szükségünk festett díszletekre. A proletariátus pártja az igazságot követeli. A proletariátus pártja az elavult körösdi kíméletlenül nyilt leleplezését követeli. Lesz bátorságunk elismerni, hogy nincs párt, és hozzálátunk elölről, egészen elölről az igazi párt megteremtésének és megszilárdításának munkájához. Bennünket nem zavar meg a

körösdi időleges győzelme, hisszük és tudjuk, hogy az öntudatos orosz proletariátus ki tud kovácsolni magának egy olyan pártot, amely valójában és nem szavakban párt, párt valódi pártszervek formájában, s nem hamis címek formájában.

Vagy van pártunk, — és akkor pokolba a körösdi érdekekkel, pokolba a botrányhősök külföldi gyűléseivel! Akkor azonnal távozzanak a mi *párt*szerkesztőségünkből azok, akiket a pártkongresszus nem jelölt erre a posztra. Akkor állítsuk vissza a Központi Lapnak a kongresszus által megválasztott elvtársakból álló szerkesztőségét. Akkor érvényesüljenek a *mi* pártlapunkban a párt többségének a nézetei, védelmezze a *mi* pártlapunk a pártszervezetet és a pártszerveket, és ne tiporja őket a sárba.

Le a körösdivel és mindenekelőtt ki vele pártszerkesztőségünkből!

Le a bomlasztó elemekkel!

Éljen a proletariátus pártja, amely tiszteletben tartja a gyakorlatban a pártkongresszus határozatait, amely tiszteli a pártfegyelmet és a párt szervezetét!

Le a farizeus beszédekkel és a hamis címekkel!

A megírás ideje: 1904 január második fele.

Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik" X. köt. 1929.

AZ OSzDMP TANÁCSA

1904 JANUÁR 15—17 (28—30)[43]

Megjelent: N. Sahov. „Harc a kongresszusért" c. brosúrában. Genf 1904.

Az 1904 január 17-én (30-án) mondott beszédek és benyujtott határozati javaslatok először 1929-ben a „Leninszkij Szbornyik" X. kötetében jelentek meg.

1

HATÁROZATI JAVASLAT A PÁRTBÉKE HELYREÁLLÍTÁSÁT CÉLZÓ INTÉZKEDÉSEKRŐL JANUÁR 15 (28)

A Párttanács, tekintettel a párttagok közt a második rendes pártkongresszussal kapcsolatban felmerült ellentét jellegére és megjelenési formáira, elengedhetetlenül szükségesnek tartja, hogy erélyesen felszólítsa az összes párttagokat a párt két központi szervének, a Központi Lapnak és a Központi Bizottságnak vezetésével egyetértésben végzett közös munkára.

Az a történelmi pillanat, amelyben Oroszország él — a forradalmi erjedés óriási fokozódása az országban és a nemzetközi nehézségek, melyek háborúhoz vezethetnek —, különösen nagy kötelezettségeket ró az öntudatos proletariátus pártjára, a proletariátusára, amely az első sorokban küzd az egész népnek az önkényuralom igájától való felszabadulásáért. Soha nem volt még oly égetően szükség, mint éppen ma; szervezetünk megerősítésére, a munkásosztály minél nagyobb tömegei öntudatának és egybeforrottságának fejlesztésére irányuló egyetértésben végzett közös munkára a párt mindkét központi szervének vezetésével.

Mindig voltak és elkerülhetetlenül lesznek is ilyen vagy olyan nézeteltérések a legkülönbözőbb kérdésekben olyan pártban, amely gigantikus népi mozgalomra támaszkodik, s amely feladatul tűzi maga elé, hogy e mozgalom tudatos kifejezője legyen, s határozottan elvet minden körösdit és szűklátókörű szektás nézetet. De hogy pártunk tagjai az öntudatos, harcoló proletariátus méltó képviselői, a nemzetközi munkásmozgalom méltó harcosai legyenek, minden erejükkel arra kell törekedniök, hogy a pártprogrammunk által elismert elvek értelmezése és

megvalósításuk eszközei tekintetében semmiféle személyes nézeteltérés ne zavarja és ne zavarhassa a központi szerveink vezetésével egyetértésben végzett közös munkánkat. Minél mélyebb és tágabb értelemben fogjuk fel programmunkat és a nemzetközi proletariátus feladatait, minél többre becsüljük a propaganda, az agitáció és a szervezés fejlesztésére irányuló pozitív munka jelentőségét, minél távolabb vagyunk a szektásságtól, a kicsinyes körösditől és a klikk-harcoktól — annál nagyobb eréllyel kell törekednünk a párttagok közt felmerült nézeteltérések nyugodt és tárgyilagos megtárgyalására, hogy e nézeteltérések ne gátolhassák munkánkat, ne bomlaszthassák tevékenységünket, ne fékezhessék központi szerveink rendes működését.

A Párttanács, mint a párt legfelsőbb szerve, határozottan elítél minden bomlasztó kísérletet, bárkinek a részéről történjék is, a munkától való minden húzódozást, a központi pártpénztár anyagi támogatásától való húzódozást, minden bojkottot, amely csak arra alkalmas, hogy a vélemények, nézetek és árnyalatok merőben eszmei harcát a durván mechanikus ráhatás módszereinek, valami méltatlan csetepaténak a színvonalára süllyessze. A párt belefáradt a marakodásba, mely már csaknem egy félév óta tart, és nyomatékosan békét követel. Sem a párttagok közt felmerült nézeteltérések, sem az egyik vagy másik központi szerv személyi összetételével való elégedetlenség nem igazolhatja a bojkottot és az ehhez hasonló harci módszereket, amelyek éppen az elviség és eszmeiség hiányáról tanúskodnak, arról tanuskodnak, hogy a párt érdekeit feláldozzák egy kör érdekeinek, a munkásmozgalom érdekeit szűkkörű klikkérdekeknek. Vannak nálunk persze, és egy nagy pártban mindig lesznek is olyan esetek, amikor a tagság kisebb-nagyobb része elégedetlen az egyik vagy a másik központi szerv tevékenységének bizonyos árnyalatával, irányának bizonyos vonásaival, vagy személyes összetételével stb. Ezeknek a tagoknak módjukban van és kötelességük is, hogy elégedetlenségük okait és jellegét egy elvtársi eszmecsere vagy a pártkiadványok hasábjain folyó polémia során megmagyarázzák, de teljesen megengedhetetlen és forradalmárokhoz méltatlan

volna, ha elégedetlenségüket bojkottban fejeznék ki, vagy vonakodnának minden erejükkel támogatni a párt két központi szerve által összefogott és irányított pozitív munkát. A két központi szerv támogatása, a közvetlen vezetésükkel egyetértésben végzett munka — közös és közvetlen pártkötelességünk.

Az ilyen nem eszmei, durván mechanikus harci módszerek, amilyenekre fentebb rámutattunk, feltétlenül elítélendők, mert teljesen tönkretehetik a pártot, amelyet teljesen és kizárólag a forradalmárok jóakarata forraszt egybe. És a Párttanács minden tagját emlékezteti arra, hogy ez a jóakarat már egészen világosan megnyilvánult a mi közös, senki által nem kifogásolt döntésünkben, amely szerint minden párttagra nézve kötelezőnek ismerjük el a második kongresszus valamennyi határozatát és valamennyi választását. Már a Szervező Bizottság, amelynek a kongresszus összehívása körül kifejtett tevékenysége kiérdemelte elismerésünket, a második kongresszus szabályzatának 18. pontjában a következő, valamennyi pártbizottság által helyeselt határozatot hozta:

„A kongresszus valamennyi határozata és a kongresszuson megejtett választások a párt döntésének tekintendők, s valamennyi pártszervezetre nézve kötelezők. Senki semmiféle ürüggyel nem támadhatja meg, és csak a következő pártkongresszus helyezheti hatályon kívül, illetve módosíthatja őket."

Ez a döntés, amelyet a kongresszus előtt az egész párt elfogadott, és amelyet a kongresszuson is néhányszor megerősítettek, annyi, mintha a szociáldemokraták önszántukból becsületszavukat adták volna egymásnak. Ne feledkezzenek hát meg erről a becsületszóról! Vessenek hát véget mielőbb a kicsinyes civakodásoknak, tereljék az eszmei harcot egyszersmindenkorra olyan mederbe, hogy az ne vezessen a szervezeti szabályzat megsértéséhez, ne legyen a gyakorlati tevékenység és a pozitív munka kerékkötője!

2

A KÖZPONTI BIZOTTSÁG KÉPVISELŐINEK JANUÁR 17-ÉN (30-ÁN) BENYUJTOTT KÜLÖNVÉLEMÉNYE

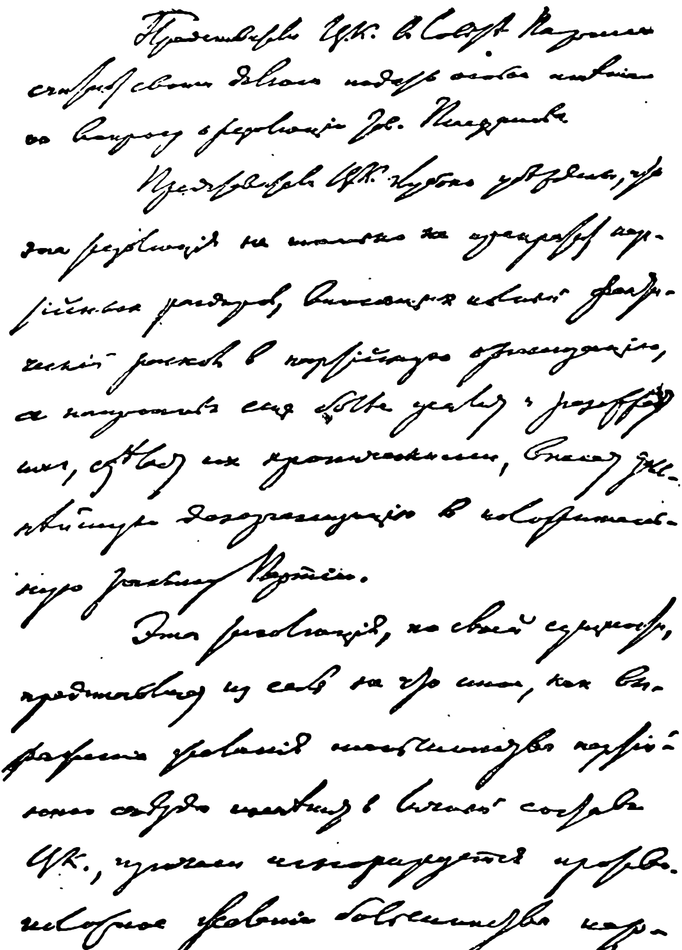
A Központi Bizottságnak a Párttanácsba beküldött képviselői kötelességüknek tartják, hogy Plehanov elvtárs határozatával kapcsolatban bejelentsék különvéleményüket.

A Központi Bizottság képviselőinek mély meggyőződése, hogy ez a határozat nemcsak nem vet véget a pártviszálynak, amely tényleges, teljes szakadásra vezet a párt szervezetében, hanem ellenkezőleg, azt még jobban fokozza és szítja, krónikussá teszi, s tovább bomlasztja a párt pozitív munkáját.

Ez a határozat lényegében nem egyéb, mint a pártkongresszus kisebbsége azon kívánságának kifejezése, hogy változtassák meg a Központi Bizottság személyi összetételét, mit sem törődve a pártkongresszus többségének ellenkező kívánságával.

Szilárd meggyőződésünk, hogy ez a határozat lényegében folytatása a Tanácsban annak a politikának, amelyet az ellenzék a pártkongresszus óta folytatott, ez a politika pedig a bojkott, a bomlasztás és az anarchia politikája volt, s az volt a célja, hogy elérje a központi szervek összetételének megváltoztatását, elérje olyan úton, amely nem felel meg a valamennyire is rendezett pártélet szabályainak, és amelyet most a bizottságok többségének határozataiban a forradalmi rétegek közvéleménye is elítélt.

Ez a határozat azt a kívánságot juttatja kifejezésre, hogy a Központi Bizottság kezdjen újabb tárgyalást az ellenzékkel. A tárgyalások már több mint 5 hónap óta húzódnak s teljesen demoralizálják a pártot. A Központi

Представители Ц.К. в Совете Партии считают своим долгом подать особое мнение по вопросу о резолюции Г.В. Плеханова.

Представители Ц.К. нисколько не отрицают, что

Lenin, „A Központi Bizottság képviselőinek a Párttanács ülésén 1904 január 17-én (30-án) benyujtott különvéleménye“. A kézirat első oldala.

Kisebbítve

Bizottság már közölte, hogy kimondta az utolsó szót, amikor elvtársi bizalmának tanujeléül még 1903 november 25-én beleegyezett két tagnak a kooptálásába.

A tárgyalások az utazások folytán máris óriási összegeket s még hasonlíthatatlanul több energiát és időt emésztettek fel, mert a forradalmárokat elvonták munkájuktól.

A Központi Bizottság képviselői nem tekintik magukat feljogosítottnak arra, hogy felújítsák ezeket a végnélküli tárgyalásokat, amelyek mindkét fél részéről újabb elégedetlenséget szülnek, újabb klikk-harcokat idéznek elő, s hallatlanul zavarják a pozitív munkát.

Nyomatékosan felhívjuk a figyelmet arra, hogy az ilyen tárgyalások a szabályos pártélet teljes megszűnésével járnak.

Kijelentjük, hogy a Központi Bizottság ezekért a tárgyalásokért minden felelősséget a kisebbségre hárít.

Kijelentjük, hogy határozott és szilárd meggyőződésünk szerint annak, hogy megtaláljuk a becsületes és helyes kivezető utat a jelenlegi pártvitákból, hogy véget vessünk a központi szervek összetétele körül folyó megengedhetetlen harcnak, csak egy módja van: a pártkongresszus azonnali összehívása.

Ugyanakkor úgy véljük, hogy Plehanov elvtárs határozati javaslatának elfogadásával a mi régebben benyujtott határozati javaslatunkat lényegében elvetették, és ez teljesen tárgytalanná vált; ezért ezt a javaslatot visszavonjuk.

A Tanács tagjai

N. Lenin

F. Vasziljev

3

HATÁROZATI JAVASLAT A III. PÁRTKONGRESSZUS ÖSSZEHÍVÁSÁRÓL JANUÁR 17 (30)

A Párttanács, miután meggyőződött arról, hogy a párt központi szervei nem képesek véget vetni a pártban a II. kongresszus után létrejött és több mint öt hónapja uralkodó teljesen rendellenes és bomlasztó viszonyoknak, elhatározza a III. pártkongresszus összehívását.

4

HATÁROZATI JAVASLATOK JANUÁR 17 (30)

I

A Párttanács kéri a Központi Lap szerkesztőségét, hogy mielőbb tegye meg az összes hatáskörébe vágó intézkedéseket annak érdekében, hogy a Központi Bizottság a legközelebbi jövőben megkapja azt az öt-hatezer rubelt, amelyről a Központi Lap és a Központi Bizottság között levelezés folyt, és amelyre ebben a pillanatban a központi pártpénztárnak sürgősen szüksége van, tekintettel a legutóbbi oroszországi lebukások által előidézett egészen rendkívüli helyzetre.

II

A Párttanács helytelennek tartja, hogy a Központi Lap szerkesztősége a Központi Bizottság hozzájárulása és tudta nélkül megbízottakat küld a bizottságokhoz, mert ez bomlasztja a pártot és sérti a II. kongresszus határozatát, amely pontosan megállapítja a két központi szerv hatáskörét.

III

A Párttanács helytelennek tartja, hogy a Központi Lap szerkesztősége a Központi Bizottság hozzájárulása nélkül információkat küld a bizottságoknak a Központi Bizottság összetételéről.

5

BESZÉDEK A PÁRTBÉKE HELYREÁLLÍTÁSÁT CÉLZÓ INTÉZKEDÉSEKRŐL JANUÁR 15 (28)

I

Azért vetettem fel azt a kérdést, hogy miképpen lehetne helyreállítani a pártban a békét és a rendes viszonyokat, mert a pártfunkcionáriusok közt felmerült félreértések immár fenyegető méreteket öltöttek. Nem hiszem, hogy lehetséges lesz termékeny pártmunka, ha nem lesz olyan közös alap, amelyre tevékenységükben támaszkodhatnak azok a párttagok, akik ilyen vagy olyan körülmények folytán kölcsönösen félreértették egymást. Senki előtt sem titok, hogy az egyes párttagok, illetve a párt egyes részei között annyira abnormális viszonyok alakultak ki, hogy — hacsak nem játszunk a szavakkal — nemigen beszélhetünk most *egységes* szociáldemokrata munkáspártról. Szükség esetén természetesen részletes bizonyítékokkal igazolhatom ezt az állítást (emlékezzünk, például, a Központi Bizottság és a Központi Lap hivatalos levelezésének jónéhány részletére), meglehet azonban, hogy tekintettel az általam állított tény közismert voltára, helyesebb volna, ha most nem folyamodnánk az efféle kényes illusztrációkhoz. Meg kell tehát kísérelnünk, hogy erélyesebb intézkedéseket hozzunk a fő baj kiküszöbölése érdekében. Különben olyan helyzet fog előállni, hogy a legegyszerűbb, legmegszokottabb pártténykedéssel kapcsolatban a legnagyobb mértékben nem kívánatos eszmecserére kerül sor, igen erős kifejezések és a legválogatottabb ... nem akarok erős szót használni ... bókoknak, vagy minek ... állandó kíséretében ... Bár talán olyan színe van a dolognak, hogy titokban a „nyelv szabadsága" ellen tervezek valamiféle merényletet, de az a lényeg, hogy

a tettek terén sincs minden a legnagyobb rendben. Mint a Tanács tagjainak, akiknek legfőbb feladatuk, hogy a pártban egyesítsék azt, ami szétválásra törekszik, meg kell kísérelnünk a pártmunkák menetét akadályozó súrlódások kiküszöbölését, s ha megvan hozzá a jószándék, ez nem lehetetlen. Kérdem tehát, nem lehet-e valamiféle intézkedéseket hozni a pártban alkalmazott egyes harci módszerek ellen, amelyek a pártot szervezetlen csoport színvonalára süllyesztik, puszta fikcióvá változtatják. A Tanács a közös ügy érdekében talán hozhatna egy határozatot, — e határozat tervezetét elkészítettem, s mindjárt fel fogom olvasni. Elvi szempontból fontosnak tartom, hogy a Tanács ilyen határozatot hozzon, amelynek célja, hogy kiküszöböljük és elítéljük a megengedhetetlen harci formákat a párt egyes tagjai vagy csoportjai között, amelyek bizonyos kérdésekben nem értenek egyet. Ismétlem, a jelenlegi helyzet túlságosan rendellenes és azt korrigálni kell. (A k s z e l r o d: „Ebben mindannyian egyetértünk.") Kérem a jegyzőkönyvvezetőket, hogy Akszelrod elvtárs megjegyzését vegyék jegyzőkönyvbe.

Most felolvasom az általam javasolt határozat tervezetét*.

Ez a tervezet, amelyet a Központi Bizottság nevében mindkét képviselőjének aláírásával nyujtok be, alkalmat adhatna, ha nem is arra, hogy a párttagok közt felmerült egyik-másik nézeteltérés kiküszöbölésével kapcsolatos részletkérdéseket megoldjunk, de arra, hogy megteremtsük a közös alapot a közös ügy érdekében dolgozó orosz szociáldemokraták számára.

II

A Központi Lap két képviselőjének beszédéből örömmel győződtem meg arról, hogy elvben egyetértenek azzal, hogy szükség van a párt tényleges egységének helyreállítására irányuló erélyes intézkedésekre. Ez máris bizonyos közös alapot teremt számunkra. Plehanov elvtárs javaslatával kapcsolatban viszont szükségesnek tartom a kö-

---

* Lásd ebben a kötetben 143—145. old. — *Szerk.*

vetkezőnek a megállapítását: Plehanov elvtárs azt ajánlja nekem, hogy határozattervezetemben válasszam külön a párt életében megállapított baj kiküszöbölésére irányuló leglényegesebb gyakorlati intézkedéseket, s ugyanakkor megjegyzi, hogy ennek a határozattervezetnek felhívásjellege van; igen, javaslatomnak csakugyan felhívásjellege van, de hiszen felhívásnak is szántam. Ennek a „felhívásnak“ alapgondolata az, hogy a Tanács a két központi szerv nevében foglaljon állást a pártban megengedhető harci formáknak a megengedhetetlen harci formáktól való elhatárolása mellett. Tudom, hogy általában a harc maga elkerülhetetlen, csakhogy különbség van harc és harc között. Vannak olyan harci módszerek, amelyek teljesen rendellenesek és megengedhetetlenek egy valamelvest életképes pártban. És Martov elvtárs joggal mondotta, hogy az eszmék harcán kívül volt még más is, az, amit ő „szervezeti bonyodalmaknak“ nevezett.

Mi azonban, akik nem azért gyűltünk itt össze, hogy harcoljunk, hanem hogy a párt életéből kiküszöböljük az abnormális feltételeket, befolyást gyakorolhatunk, és kell, hogy befolyást gyakoroljunk többi elvtársunkra azzal, hogy tekintélyünket latba vetve rámutatunk a párton belül megengedhető harc határaira. De a befolyásolás más eszközét, mint a felhívást, nem ismerem. A gyakorlati javaslatok különválasztásának itt nem volna értelme... Ami pedig a Központi Lap képviselőinek azt a kijelentését illeti, hogy én, amikor megállapítom a pártélet abnormális jellegét, nem érintem az effajta rendellenességek okait, kijelentem, hogy nem véletlenül, hanem tudatosan követtem ezt az utat, mert attól tartottam, hogy ha mi most csak valamennyire is érintjük ezt az amúgyis roppant összekuszált csomót, akkor nemcsak hogy nem bogozzuk ki, hanem csak még jobban összekuszáljuk. Hiszen valóban nem feledkezhetünk meg arról, hogy e csomó kibogozásában mi két egyformán érdekelt és szerfelett szubjektív beállítottságú fél vagyunk, úgyhogy ha meg is kell kísérelni a kibogozását, azt semmiesetre sem nekünk kell megtennünk, hanem azoknak, akiknek semmi része nem volt az összekuszálásában. Ha mi kísérelnénk meg ilyesmit, az szükségessé tenné mindenféle dokumentumok átnézését, ami a Tanács

jelenlegi összetétele mellett, ismét csak... marakodáshoz vezetne.

Induljunk ki gondolatmenetünkben abból, ami adva van, hiszen a valóságot nem lehet eltörölni, és én szívesen egyetértek Martov elvtárssal abban, hogy nem lehet az összes nézeteltéréseket és összeütközéseket valami varázsszóval megszüntetni: Ez igaz, de ki lehet bírája pártéletünk ilyenfajta sajnálatos megnyilvánulásainak? Úgy vélem, hogy ez a szerep mindenesetre nem minket magunkat illet meg, hanem azt a számos elvtársat — az ügyet odaadóan szolgáló gyakorlati pártmunkás-forradalmárokat —, akik nem vettek részt a marakodásban. Óvatosan megkerülve azt a kérdést, mik voltak marakodásaink okai, vagyok bátor mindamellett gondolatomat egy a közelmultból vett példával megvilágítani. A harc immár öt hónapja tart. Ez alatt az időszak alatt azt hiszem, már vagy 50 közvetítő megkísérelte, hogy véget vessen a pártviszálynak, de csak egyről tudok, akinek ilyen irányú tevékenysége, jóllehet igen szerény, de viszonylag mégis jó eredménnyel járt. Travinszkij elvtársról[44] beszélek, akiről meg kell állapítanom, hogy olyan ember, aki, hogy úgy mondjam, ki se látszik a pozitív gyakorlati forradalmi munkából, úgy hogy figyelme csaknem teljesen erre a munkára összpontosul, s nem vett részt a vitában. Valószínűleg csak ezzel a szerencsés körülménnyel lehet magyarázni, hogy békítő kísérletei nem voltak teljesen eredménytelenek. Azt hiszem, ha ilyenfajta emberek vennének részt a szerencsétlen pártviszályok okainak elemzésében, ki lehetne bogozni azt a csomót, amely előtt most értetlenül állunk. Nekünk viszont óvakodnunk kell attól, hogy belemenjünk a viszály különféle okainak elemzésébe, mert ez akaratunk ellenére arra vezethetne, hogy (Martov elvtárs kifejezésével élve) újabb sebeket ütünk egymáson a számos régi mellett, amelyek még korántsem hegedtek be. Ezért ellenzem az okok elemzését és amellett foglalok állást, hogy keressük meg azokat az eszközöket, amelyek a harci módszereket legalább többé-kevésbbé a megengedhető keretek közé szorítanák. Vagy — vagy: ha lehet valamit tenni ebben az irányban, akkor kíséreljük meg, ha pedig nem, ha nem lehet a küzdő felekre tekintéllyel

és meggyőzéssel hatni, akkor egy lehetőség marad: olyan kívülálló személyekhez kell fordulnunk, akik távolmaradtak a harcok mezejétől és pozitív gyakorlati feladataikat hajtják végre, amelyekről már szóltam. Kétlem, hogy mi magunk meg tudnók győzni egymást az egyik vagy a másik fél igazáról. Azt hiszem, ez lehetetlen.

III

Nem egészen értem Plehanov elvtárs javaslatát. Arról beszél, hogy bizonyos gyakorlati intézkedéseket kell foganatosítani, de hiszen az én tervezetemben már van utalás ilyen gyakorlati intézkedés lehetőségére. Csak ki kell mondani, s mértékadó szervnek kell kimondania, hogy a normális harc, az eszmei harc, a bizonyos határok között folyó harc — megengedhető, ezzel szemben nem engedhető meg a bojkott, a Központi Bizottság irányításával végzendő munka megtagadása, a központi párt-pénztár anyagi támogatásának megtagadása stb. Azt mondják, hogy szavakkal senkit sem fogunk meggyőzni. Én sem merném azt állítani, hogy ez elegendő volna a párt két része közti jóviszony helyreállításához, mert az a betegség, amelyet gyógyítani kell, valóban idült betegség, mert amint Martov elvtárs mondja, a párt két részét csakugyan nagyon magas fal választja el. Lehet, hogy ezt a falat mi, akik emeltük, nem is tudjuk lerombolni, de semmi lehetetlent nem látok abban, hogy mi, akik a legtöbb sebet ejtettük egymáson, — mi, mint a Tanács tagjai, a tekintély súlyával bíró felhívásunkkal visszatartsuk az elvtársakat a méltatlan harci formáktól. A fal lerombolásában pedig, véleményem szerint, az időnek olyan szerepe lesz, hogy a továbbiakban enyhülés fog beállni. S ami azt illeti, hogy a felhívás némely részét mindkét fél a maga módján értelmezheti, véleményem szerint bármit mondunk is, lehetséges, hogy mindent a maguk módján fognak értelmezni. (A k s z e l r o d: „Éppen ezért nem csak beszélni, hanem cselekedni is kell.") Hogy azután Akszelrod elvtárs miért gondolja, hogy javaslatom csak a harc új forrása lehet — ezt nem értem.

Ismétlem, hogy a párt két része közt emelkedő falat mi nem fogjuk lerombolni, hiszen sok erőfeszítéssel magunk emeltük, de azok az elvtársaink, akik, gyakorlati munkával lévén elfoglalva, kívül állnak marakodásainkon, le tudnák dönteni ezt a falat. Martov elvtárs, amint ma erről örömmel meggyőződtem, elvben egyetért ezzel az állítással — azzal, hogy viszályunkban hasznos szerepe lehet e viszályon kívül álló más elvtársainknak. De ezenkívül azt gondolom, hogy már maga az a tény, hogy a központi szervek képviselői megegyeznek arra nézve, hogyan lehet, és hogyan nem lehet harcolni — már ez egymagában az első rést ütné a két félt elválasztó falba, s ez után a pártéletből fokozatosan eltűnnének a rendellenességek.

IV

Plehanov elvtárs javaslata igen vegyes érzéseket keltett bennem. Amikor a harc okairól kezdett beszélni, ezen az úton pontosan elérkezett azokhoz a sebekhez, amelyekről Martov elvtárs is megállapította, hogy kölcsönösen ejtettük egymáson. Jómagam tervezetemben megkísérlem elhatárolni azt, ami harcunkban megengedhető, attól, ami megengedhetetlen, bárkinek a részéről induljanak is ki a támadások. Ha arról kezdenénk beszélni, hogy mikor, kitől mi indult ki, akkor ez máris a vég kezdete, vagyis beszélgetésünk végének kezdete volna. Mi magunk nem ítélhetjük meg magunkat — ez már egyszerűen lélektanilag, erkölcsileg is teljesen lehetetlen. Ha mi itt ismét elkezdjük tárgyalni, hogy mi az oka a párttagok közti viszony kiélezódésének, kérdéses, vajjon mi magunk felül tudunk-e emelkedni a kicsinyes veszekedések színvonalán. (A k s z e l r o d: „Felül tudunk emelkedni!") Én nem vagyok olyan optimista, mint Akszelrod elvtárs. Plehanov elvtárs a pártszakadást előidéző okok elemzése során kommentálta a tényeket; én nem értek egyet vele. Ha vitát kezdünk, elő kell szedni a jegyzőkönyvet és ahhoz kell fordulni adatokért. Így például Plehanov elvtárs azt mondja, hogy a központi szervek tagjainak megválasztása kérdésében a kongresszus

két csaknem egyenlő részre oszlott, s amikor a kongresszus egyik tagja átpártolt a többségtől a kisebbséghez, a két fél számaránya egyenlő lett, hogy eszerint a Központi Bizottság a partnak csupán egyik részét képviseli stb. De nem lehet így okoskodni; nem lehet valójában arról beszélni, hogy a pártnak csak egyik része létezik, az, amely a Központi Bizottságot megválasztotta. Lehet, hogy most néhány kérdésben sokan nem úgy szavaznának, ahogy a kongresszuson szavaztak. Az is lehetséges, hogy sok kérdésben magam is másképpen szavaznék. De ez nem azt jelenti, hogy az e téren lehetséges változások és új kombinációk valamiképpen kérdésessé teszik a régebbi szavazások eredményeit. Ha harcról van szó, mindig megvan az egésznek részekre való oszlása. Igen, a Központi Bizottság *most*, nempedig a kongresszuson, egy résznek a képviselője, de jól tudom, hogy az elvtársak véleménye szerint ilyen értelemben a Központi Lap is csak egy résznek a képviselője. Plehanov elvtárs kifejezését csak egy szempontból ismerhetném el helyesnek, nevezetesen a valóban fennálló szakadás szempontjából. Nem azért beszélhetünk az egyik vagy a másik központi szerv összetételének „abnormális jellegéről", mert a kongresszus valamiben hibás, hanem csak azért, mert bizonyos körülmények között az emberek nem óhajtanak együttműködni egymással... Alig érintettük tehát az abnormális helyzet okait, ismét oda lyukadunk ki, hogy ki kell bogoznunk azt a csomót, amelyet pedig nemcsak hogy kibogozni nem tudunk, hanem csak még jobban összekuszálunk. Hogy a Központi Bizottság összetételével sokan elégedetlenek, az igaz; de ugyanannyira igaz az is, hogy van igen sok elvtárs, aki a Központi Lap jelenlegi összetételével elégedetlen. Martov elvtársnak arra a kérdésére, megengedhető-e a fennálló szervezetek „lerombolása", ezt válaszolnám: „Igen! a szervezetek átalakítása kétségkívül megengedhető!" Arra a kérdésre, megengedhető-e, hogy az illetékes pártszerv eltiltsa egyik vagy másik elvtársat a forradalmi munka egyik vagy másik formájától — azt válaszolom: „Igen, megengedhető!" De ha megkérdezem, miért és miképpen jött létre ez vagy az a „merénylet" valamely szervezet integritása és sérthetetlensége

ellen, miért zárták el egyik vagy másik elvtárs előtt a pártmunka egyik vagy másik területét stb. — akkor ezzel ismét afelé a csomó felé nyujtom ki kezemet, amelynek kibogozása meghaladja erőnket. Tehát ismét nézeteltérések merülnének fel köztünk abban a kérdésben is, hogy a szervezetek „lerombolása" megengedhető-e vagy megengedhetetlen. Mindez azt bizonyítja, hogy teljesen haszontalan, sőt káros időpazarlás volna, ha most viszálykodásunk okait firtatnók. Visszatérek az arányos képviselet kérdéséhez. Erről csak a már fennálló szakadás elismeréséből kiindulva lehetne beszélni. Mi itt két harcban álló fél képviselői vagyunk... (P l e h a n o v: „Mi itt mint a Tanács tagjai, nempedig mint harcban álló felek gyűltünk össze.") Plehanov elvtárs megjegyzése ellentmond tulajdon határozati javaslatának, melyben arról a pártviszályról van szó, amely a pártot két részre szakította, úgy hogy az egyik rész, a határozati javaslat szövege szerint, egyáltalán nincs képviselve az olyan központi szervben, mint a Központi Bizottság. Persze hivatalosan nem két harcban álló fél képviselői vagyunk, de minthogy ez a képviselet vitáink menetéből következik, logikailag jogosan beszélhettem róla. (P l e h a n o v: „Ön úgy fejezte ki magát, hogy mi mint két harcban álló fél képviselői gyűltünk itt össze, s ezért tettem ezt a megjegyzést.") Nem tagadom, lehetséges, hogy nem egészen pontosan fejeztem ki magam... (P l e h a n o v: „Ön helytelenül fejezte ki magát.") Az is lehet, hogy helytelenül fejeztem ki magam, nem akarok ezen vitatkozni. Csak azt állítom, hogy Plehanov elvtárs határozati javaslata a vitát a szakadás tényleges elismerésének síkjára viszi át. Mi két részre szakadtunk, ezt megállapítom. Ha nem így állna a dolog, akkor a határozat törvénytelen volna. A párt többsége a Központi Lap összetételével is elégedetlen, mert a Központi Lapban 5 elvtársból 4 a kisebbséghez tartozik. A Központi Bizottság ugyanolyan igényt támaszthatna a Központi Lap összetételének megváltoztatását illetően, amilyet most a Központi Bizottsággal szemben támasztanak. Plehanov elvtárs határozata lényegében nem más, mint csupán az egyik fél feltételeinek a bejelentése... (P l e h a n o v: „Én nem tartozom sem a

többséghez, sem a kisebbséghez.“) Plehanov elvtárs azt mondotta, hogy nem tartozik sem a többséghez, sem a kisebbséghez, de rajta kívül a Tanácsban ezt senki sem állítja. Ha formalista módon gondolkodunk, a szervezeti szabályzat szempontjából, a Plehanov elvtárs által benyujtott határozati javaslat törvénytelen. De ismétlem, lényegében érthető, mert a „szakadás“ tényéből indul ki. De ha már egyszer az egyik fél közli „feltételeit“, akkor a másik félnek is joga volna pontosan ugyanígy megjelölni „feltételeit“. Mi nem állunk a „két fél“ fölött, hanem éppen mi vagyunk e „két fél“. Ezért, ha már egyszer a tényleges pártszakadás elismerésének talajára álltunk, vitáink és „félreértéseink“ megoldására csak egyetlen radikális eszközt ismerhetünk el — kívülálló személyekhez kell fordulnunk. A pártban vannak olyan emberek, amint ezt már régebben is megmondottam, akik pozitív munkát végeznek és nem vettek részt a „többség“ és a „kisebbség“ harcában. Csakis ezekhez az emberekhez fordulhatunk.

V

Nem értek egyet sem Martovval, sem Plehanovval. Azt mondják, szó sem lehet róla, hogy ez a határozati javaslat törvénytelen, és két érvet hoznak fel. 1) Martov azzal érvel, hogy a Tanács a párt legfelsőbb szerve. De hiszen a Tanács illetékességét a szervezeti szabályzat külön rendelkezései korlátozzák, aminek érdekében annakidején sokat fáradozott maga Martov elvtárs is. 2) A második érv abban áll, hogy a Tanács a javasolt határozattal csupán véleményét és óhaját nyilvánítja. A Tanács, természetesen, nyilváníthat véleményt és kifejezheti óhaját, de nem olymódon, hogy merényletet tervez valami ellen. (P l e h a n o v: „Természetes! Természetes!“) A Tanács csak javasolhatja a kooptálást a Központi Bizottságnak, de akkor a Központi Bizottság a Központi Lap összetételének megváltoztatását fogja követelni. Én bizonyos feltételekkel hajlandó vagyok beleegyezni az arányos képviseletbe. De kérdem, van-e a Központi Lapban arányos képviselet? A Központi Lap összetétele: egy a négyhez,

és ráadásul az az egy nem tartozik sem a többséghez, sem a kisebbséghez. A Központi Bizottság annakidején 2 a 9-hez arányt javasolt[45], ez a teljes zűrzavar korszakában, a szakadás előestéjén volt. Bizonyos értelemben minden viszálykodás szakadás, ha pedig a két rész nem akar együttműködni, akkor ez tényleges szakadás. Csak ha a szakadás szempontjából néznénk a dolgot, ismerhetnők el, hogy Plehanov elvtárs határozati javaslatának van értelme. Úgy tekinthetnők, mint ultima ratió-t*, de ebben az esetben mindkét félnek egyaránt joga lenne a központi szervek összetételének megváltoztatására. Szilárd meggyőződésem, hogy a Központi Bizottság is elégedetlen a Központi Lap összetételével. Mihelyt a lezajlott kongresszus kérdését érintjük, összeütközésre kerül sor, s nem jutunk semmire. Így például Plehanov azt mondja, hogy a kongresszus azért nem választott harmadik tagot a szerkesztőségbe, mert nem volt kit megválasztani. Én állítom, hogy a kongresszus azért nem választott harmadik tagot, mert biztos volt benne, hogy Martov elvtárs be fog lépni a szerkesztőségbe. Ugyanezt mondhatjuk a Tanács összetételéről is. A kongresszuson sokan azt gondolták, hogy Martov elvtárs mint a szerkesztőség tagja benne lesz a Tanácsban. A többség joggal mondhatja és fogja is mondani, hogy ha már arányos képviseletről van szó, a Központi Lapot ki kell egészíteni még hat taggal az ú. n. többségből. De az efféle okoskodások nem visznek közelebb a dolog befejezéséhez, melyet mindannyian óhajtunk, s ezért azt hiszem, hogy Plehanov elvtárs határozati javaslata rosszabb az enyémnél. Az én határozati javaslatomnak a „megengedhetőről és megengedhetetlenről" az volna a jelentősége, hogy mi, mint a harcban álló felek képviselői, azt javasolnók a többi elvtársnak, hogy ne lépjék túl a megengedett harci formák kereteit.

Nem csak jogi álláspontot kell elfoglalnunk, mert az a tény, hogy mindnyájan elismerjük a pártban fennálló viszonyok abnormális jellegét, annyi, mintha elismernők, hogy mi — a Központi Lap és a Központi Bizottság — két harcban álló fél vagyunk. (Pl e h a n o v: „Most nem

* — végső érv. — *Szerk.*

a szerkesztőség ülésén, hanem a Tanács ülésén vagyunk.“) Igen, erről nem feledkezem meg. Jogi szempontból nem beszélhetünk arányos képviseletről a központi szervekben. De politikai szempontból sem célszerű, hogy ezzel a gondolattal operáljunk, mert akkor figyelembe kell vennünk az egyik fél óhaját, nem hallgatva meg a másik fél óhaját. Nincs itt köztünk az a harmadik, aki eldönthetné vitánkat. Márpedig csak e harmadik véleményének lehetne politikai és erkölcsi jelentősége. A szakadás ténylegesen fennáll, s ha a kisebbség az eszközök megválogatása nélkül továbbra is arra fog törekedni, hogy többséggé váljék, be fog következni a forma szerinti szakadás.

6

BESZÉDEK A PÁRTBÉKE HELYREÁLLÍTÁSÁT CÉLZÓ INTÉZKEDÉSEKRŐL JANUÁR 16 (29)

VI

Szükségesnek tartom, hogy főképpen Martov elvtárs részletes ellenvetéseire válaszoljak; hogy azonban Plehanov elvtárs ellenvetéseit se hagyjam megválaszolatlanul, előbb röviden az utóbbiakat érintem. Úgy láttam, hogy ő elvileg az arányos képviselet mellett foglalt állást... (Plehanov: „Nem!"). Lehet, hogy nem jól értettem, de én így láttam. Nálunk, a pártban, nem elfogadott elv az arányos képviselet elve, és egy olyan szerv összetétele törvényességének, melynek tagjait a kongresszus választotta, egyetlen kritériuma a kongresszus többségének világosan kifejezésre juttatott akarata. De itt azt mondják, hogy a kongresszus törvényes választásai olyan „törvényes" helyzetet teremtettek, amely rosszabb a törvénytelennél. Ez igaz, de miért? Azért, mert a többség csak jelentéktelen volt, vagy azért mert a kisebbség tényleges szakadást idézett elő? Amikor azt mondják, hogy a Központi Bizottságot csak 24 szavazattal választották meg, vagyis elenyésző többséggel, és hogy éppen ebben a körülményben rejlik a pártélet minden további kellemetlen bonyodalmának az oka, akkor állítom, hogy ez nem igaz. Ami pedig Plehanov elvtársnak „formalista gondolkodásomra" tett megjegyzését illeti, amely szerinte meggátol abban, hogy a dolgok gyökeréig hatoljak, hát őszintén szólva nem érem fel ésszel, mit is jelent ez tulajdonképpen? Lehet, hogy a „dolgok gyökere" a kongresszusban van? Ebben az esetben valamennyien formalisták vagyunk, mert ha gondolatban a kongresszushoz térünk vissza, a kongresszus formális határozataiból kell kiindulnunk.

Ha pedig a „dolgok gyökere“ a kongresszuson kívül van, akkor hol van tulajdonképpen? Csakugyan úgy alakultak a dolgok, hogy a helyzet a pártban rosszabb, mint a törvénytelen helyzet (ezek igen komoly szavak), de éppen az a kérdés, miért történt ez így? vajjon a kongresszus hibás ebben, vagy a kongresszus után bekövetkezett körülmények a hibásak? Sajnos ezt a kérdést Plehanov elvtárs nem veti fel.

Most Martov elvtárs szavaira térek át. Azt állítja, hogy a kisebbség nem húzódozik és nem húzódozott az együttműködéstől. Ez nem igaz. Három hónapon át — szeptemberben, októberben és novemberben — a kisebbség számos képviselője ténylegesen bebizonyította, hogy nem kíván együttműködni. Ilyen esetekben a bojkottált fél csak egy eszközhöz folyamodhat — a megállapodáshoz, az alkuhoz a munkától visszahúzódó „megsértődött“ ellenzékkel, amely a szakadás felé sodorja a pártot, mert a közös munkától való visszahúzódásnak már maga ez a ténye nem egyéb, mint szakadás. Amikor egyesek kereken kijelentik, hogy mi, úgymond, nem akarunk veletek együtt dolgozni, s ezzel a gyakorlatban bizonyítják, hogy az „egységes szervezet“ — puszta fikció, hogy ez már voltaképpen szét van rombolva, akkor ilyenformán, ha nem is meggyőző, de valóban *megsemmisítő* érvet hoznak fel... Áttérek Martov elvtárs második ellenvetésére — Ru[46] elvtársnak a Tanácsból való kiválására vonatkozólag. Ez a kérdés két külön kérdésre oszlik. Előszöris, jogos volt-e az, hogy a szerkesztőség Rut jelölte a Tanácsba, jóllehet Ru nem volt tagja a szerkesztőségnek? Azt hiszem, jogos volt. (M a r t o v: „Persze, hogy jogos!“) Kérem jegyzőkönyvbe venni Martov megjegyzését. Másodszor, leválthatók-e a Tanács tagjai az őket beküldő szervek kívánságára? Ez bonyolult kérdés, melyet különbözőképpen lehet felfogni. Mindenesetre rámutatok arra, hogy Plehanov, aki november elseje után az egyedüli szerkesztőségi tag maradt, *nem mentette fel* Rut tanácstagi tisztje alól november 26-ig, amikor Martovot és társait kooptálta. Ru maga lépett ki, félreállt, hogy személye körül ne robbanjon ki vita. (P l e h a n o v: „Úgy vélem, hogy a Ru elvtárs körüli vita itt nem helyénvaló. Ez a kérdés nem

szerepel napirendünkön, s nem tudom, minek vesztegessük a drága időt ennek az adott esetben számunkra mellékes kérdésnek a megvitatására.") Meg kell jegyeznem, hogy Martov elvtárs az elmúlt ülésen kérte, hogy vegyék jegyzőkönyvbe azt a magyarázatot, amelyet ebben a kérdésben adott, — s amellyel én egyáltalán nem értek egyet, s ha nem engedik meg a másik félnek, hogy véleményt nyilvánítson ugyanebbben a kérdésben, akkor ez a kérdés itt a Tanácsban helytelen, egyoldalú megvilágításba kerül. (Plehanov: „Nyomatékosan figyelmeztetem, hogy ez a kérdés nincs napirenden és nincs közvetlen kapcsolatban tanácskozásunk fő tárgyával.")

Lenin tiltakozik ez ellen a megfogalmazás ellen és a Tanácshoz apellál, döntse el, vajjon joga van-e neki (Leninnek) arra, hogy amikor Martovnak válaszol, megvilágítson egy olyan tényt, amelyet itt annyira különféleképpen értelmeznek. (Plehanov ismét hangsúlyozza, hogy az adott esetben nincs helye a Ruról való vitának.)

Lenin ragaszkodik ahhoz a jogához, hogy a Tanácstól engedélyt kérjen arra, hogy beszélhessen egy olyan kérdésről, amely a Tanácsban már felmerült és vitákra adott okot. (Martov: „Tekintettel arra, hogy Lenin elvtárs itt azt az igen fontos kérdést érintette, vajjon joguk van-e a Tanácsban képviselt testületeknek küldötteik visszahívására, kijelentem, hogy külön javaslatot teszek ennek a kérdésnek egyszersmindenkori eldöntésére. Talán ez a nyilatkozat kielégíti Lenint és arra indítja, hogy a jelenlegi vitákban ne foglalkozzék Ru kérdésével.")

Martov elvtárs nemcsak hogy nem cáfolja, hanem megerősíti annak a szándékomnak az indokoltságát, hogy máris kellő magyarázatot adjunk arra a kérdésre, miért lépett ki Ru elvtárs a Tanácsból. Megállapitom, hogy az én erre vonatkozó magyarázatom csak válasz volt Martov elvtárs ilyen irányú megjegyzéseire. (Plehanov figyelmezteti Martovot és Lenint, hogy Ru kérdése most nem tárgyalható meg, mivel nem tartozik azoknak a kérdéseknek a körébe, amelyekre a Tanács jelenlegi ülésszakán a Tanács tagjainak figyelmét összpontosítani kell.) Tiltakozom Plehanov elvtárs azon megjegyzése ellen, hogy a Ru elvtárssal kapcsolatos kérdésnek a megtárgyalása itt nem

helyénvaló; Ru elvtárs a Tanács tagjainak leválthatósága ellen foglalt állást, úgy hogy Runak a Tanácsból való távozását úgy kell tekintenünk, mint a pártbéke érdekében az ellenzéknek tett engedményt. (Plehanov: „Tekintve, hogy a Tanácsnak nincs kifogása a Ru elvtárs kérdésére vonatkozó eszmecsere ellen, javaslom, hogy Lenin beszéljen róla tovább.“) Már befejeztem. (Plehanov: „Ha befejezte, akkor javaslom a Tanácsnak, térjünk rá a tegnap Lenin elvtárs által benyujtott határozati javaslat és az általam benyujtott határozati javaslat megtárgyalására.“)

Egyetértek Martov elvtárssal abban, hogy a Tanács határozatainak nem jogi, hanem erkölcsi jelentőségűeknek kell lenniök. Plehanov elvtárs azt mondta, hogy kívánatos volna, ha én belépnék a szerkesztőségbe. (Plehanov: „Ezt nem mondtam.“) Legalábbis így jegyeztem fel szavait: „A legjobb az volna, ha Lenin belépne a szerkesztőségbe, a Központi Bizottság pedig három tagot kooptálna.“ (Plehanov: „Igen, azt mondtam, hogy a pártbéke helyreállítása érdekében bizonyos feltételekkel megengedhető Lenin elvtárs belépése a szerkesztőségbe és a kisebbség képviselőinek kooptálása a Központi Bizottságba.“)

Válaszolva arra az itt feltett kérdésre, hogy a Központi Lap szerkesztőségének összetételében milyen változtatásokat tartok kívánatosnak, könnyen hivatkozhattam a „többség“ véleményére, amely kívánatosnak tartotta Akszelrod, Zaszulics és Sztarover elvtárs távozását a szerkesztőségből. Ki kell még jelentenem, hogy a Központi Bizottság tevékenységében nem volt egyetlen olyan eset sem, hogy valakit eltávolítottak volna a pártmunkától. Ugyanígy tiltakoznom kell Martov elvtársnak ama kijelentése ellen is, amely szerint a Központi Bizottság az egyik fél eszközévé vált a másik ellen viselt háborújában. A Központi Bizottságnak az a feladata, hogy a pártfunkciók végrehajtásának eszköze legyen, nempedig „az egyik fél eszköze a másik ellen viselt háborújában“. Martov elvtársnak ez az állítása teljesen ellentmond a tényeknek. Senki egyetlenegy ténnyel sem fogja bebizonyítani, hogy a Központi Bizottság indított és viselt „hábo-

rút“ a kisebbség ellen. Ellenkezőleg, a kisebbség viselt háborút azzal, hogy bojkottot kezdett, s ezzel elkerülhetetlen ellenállásba ütközött. Ezenkívül tiltakozom az ellen az állítás ellen is, hogy a Központi Bizottsággal szemben megnyilvánuló bizalmatlanság jobban zavarja a Központi Bizottságot, mint amennyire a Központi Lappal szemben megnyilvánuló bizalmatlanság zavarja a békés pozitív munkát. Ami azt illeti, hogy a zűrzavar központja nem külföldön, hanem Oroszországban van, amint ezt Martov elvtárs hangoztatja, meg kell jegyeznem, hogy a pártokmányok ennek ellenkezőjét fogják mutatni. Martov elvtárs, a november 25-i okmányra hivatkozva azt mondotta, hogy a Központi Bizottság elvben maga is elismerte összetételének egyoldalú jellegét azzal, hogy beleegyezett a kisebbség két tagjának kooptálásába. Tiltakozom ennek a dokumentumnak ilyen értelmezése ellen, mert magam is résztvettem megfogalmazásában. A Központi Bizottság okmányának egészen más volt a jelentősége. A Központi Bizottság nem azért szánta rá magát két tag kooptálására, mert elismerte összetételének egyoldalúságát, hanem azért, mert láttuk a teljes, tényleges pártszakadást. Helyesen vagy helytelenül képzeltük-e el magunknak a helyzetet — az más kérdés... Akkor olyan híresztelések jutottak a fülünkbe, hogy új lap kiadását készítik elő... (Plehanov: „Ha híresztelésekre fogunk hivatkozni, nem vergődünk zöldágra.“ Akszelrod: „Én meg azt hallottam, hogy most készítik elő egy új lap kiadását...“) A Tanácshoz fordulok: minthogy a Központi Bizottság iratának[47] Martov elvtárs bizonyos értelmezést ad, kénytelen vagyok erre vonatkozóan a magam értelmezését ismertetni... Nem értem, miért keltett itt olyan izgalmat a megjegyzésem. (Plehanov: „Nem az izgalomról van szó, hanem arról, hogy híresztelésekre való hivatkozások itt nem helyénvalók.“) Mondhatják, hogy indokaim alaptalanok. Meglehet! De mindenesetre megállapítom, hogy ezeknek az indokoknak igenis az a jellegük volt, amelyre az imént utaltam.

Folytatom a dolog érdemére vonatkozó megjegyzéseimet: Martov elvtárs a Központi Bizottságnak azokat

az indokait, amelyek alapján beleegyezett két tag kooptálásába, gyanusaknak mondotta. Én pedig megállapítom, hogy a Központi Bizottság abból indult ki, hogy a pártban már tényleges szakadás áll fenn, és hogy a teljes, formális szakadás küszöbén állunk, abban az értelemben, hogy külön lapot fogunk kiadni, külön történik a szállítás, és külön oroszországi szervezetünk lesz. A napirendre vonatkozólag máris megállapítom: Martov elvtárs megjegyzése a dolog érdemére, nempedig a napirendre vonatkozik. Azzal a kérdéssel fordulok a Tanácshoz: vajjon helyes volt-e ebben az esetben az elnök eljárása?

VII

Martov elvtárs kijelentette, hogy én azonnal a polémián kezdtem, ahelyett, hogy békésen és nyugodtan hozzákezdtem volna annak megvitatásához, milyen intézkedések szükségesek a pártbéke létrehozására. Ezzel nem értek egyet, mert a polémiát nem más *kezdte*, mint maga Martov elvtárs. Az én határozati javaslatomban semmi polémia nincs. Nem ok nélkül nevezte ezt a határozati javaslatot Akszelrod elvtárs „pásztorlevélnek". S amint tudjuk, pásztorlevelekben nem szokott polémia lenni. És én valóban ebben a javaslatban csak arról beszéltem, milyen határok között szabad folynia a pártonbelüli harcnak, mely harci formák tekinthetők megengedetteknek, és melyeket kell megengedhetetleneknek nyilvánítanunk, olyan formáknak, amelyek nemcsupán a pártélet normális menetét, hanem még magának a pártnak a létét is veszélyeztetik. Emellett gondosan igyekeztem elkerülni az olyan kérdésfeltevést, amely újabb meddő polémiához vezethetett volna, — igyekeztem javaslatomban nem azoknak a harci módszereknek értékeléséből kiindulni, amelyek emlékezetessé tették a párt két része közt immár csaknem egy félesztendeje folyó háborút. Martov elvtárs viszont nem óhajtott ezen a talajon maradni és megindította a polémiát. De én mégis hajlandó leszek, ha úgy tetszik, később visszatérni ahhoz, amin kezdtem. Most pedig rámutatok a következőkre. Martov elvtárs arra

hivatkozott, hogy Travinszkij üdvözölte a régi szerkesztőségi tagoknak a szerkesztőségbe való kooptálását. Szükségesnek tartom hangsúlyozni itt azt a körülményt, hogy a magánbeszélgetéseknek vagy tárgyalásoknak nincs jelentőségük. Travinszkij minden hivatalos társalgást írásban folytatott. Magánjellegű kijelentéseit pedig Martov elvtárs, úgy látszik, félreértette, és ezt *más alkalommal*, ha szükségesnek mutatkozik, bebizonyíthatom.

Martov elvtárs továbbá úgy fejezte ki magát, hogy a Központi Bizottság tevékenységében sok különféle hiba észlelhető; ezzel Martov elvtárs megintcsak a polémia területére lép. Lehetséges, hogy a Központi Bizottság tevékenységében csakugyan vannak hibák, de e tevékenység bírálata a Központi Lap képviselője részéről valóban nem egyéb, mint polémia. Én például a magam részéről úgy látom, hogy a Központi Lap tevékenységében letért a helyes útról, de itt mégsem azzal kezdtem, hogy bíráltam a Központi Lap tevékenységének irányát, hanem azzal a kijelentéssel, hogy a Központi Bizottság és a Központi Lap *kölcsönösen* elégedetlenek egymással. Tiltakozom azonkívül az ellen az állítás ellen, hogy határozati javaslatom, ha azt a Tanács elfogadná, a Tanácsot „a háború eszközévé“ tenné. Felhívásomban csak arról van szó, melyek a megengedhető és melyek a megengedhetetlen harci formák... Mi köze van ehhez a „háború eszközének“? Akszelrod elvtárs azt mondta, hogy én „melegen kezdtem, fagyosan végeztem“, és szememre vetette, hogy figyelmemet teljesen a pártszakadás bizonyítására fordítottam... De hiszen még tegnap azzal kezdődött, hogy megállapítottuk a szakadást... Martov elvtárs továbbá annak igazolására, hogy a zűrzavar központja nem külföldön van, Vasziljev elvtárs december 12-i levelét idézte, amelyben azt olvashatjuk, hogy Oroszország valóságos pokol[48]. Erre az a megjegyzésem, hogy gyengébb csoportok is „pokollá tehetik“ az életet, mert éppen a kicsiny és kicsinyes civakodások gátolják a leggyakrabban és a legkönnyebben a munkát. Már említettem szeptember 13-i levelemet, melyet az egyik volt szerkesztőhöz írtam. Ezt a levelet közzé fogom tenni[49]. Plehanov elvtárs azt mondja, hogy a „mocsár“ szó sértő. Emlékeztetem arra,

hogy a német szocialista irodalomban és a német pártban a kongresszusokon a versumpft* kifejezésen olykor mosolyognak, de sohasem jajveszékelnek sértő volta miatt. Sem én, sem Vasziljev elvtárs nem akartunk senkit sem megsérteni, amikor ezt a szót használtuk. Amikor két meghatározott irányt képviselő félről beszélünk, akkor azokat, akik határozatlanok vagy ingadoznak e két irány között, a „mocsár“ szóval jelöljük, amely helyett mondhatnánk éppen „arany középutat“ is.

A Központi Bizottságot excentrikusnak nevezni — ez lehet szellemes, de ugyancsak polémiához vezet. Hiszen ugyanilyen értelemben nyilatkozhatnék én a Központi Lapról is. Azt mondják, hogy az én „felhívásom“ homeopatikus szer egy allopatikus baj ellen. Nem is tagadom, hogy az általam javasolt szer csupán fájdalomcsillapító, de allopatikus szerek *itt* nincsenek. Ha önök arról kezdenek beszélni, hogy „allopatikus“, radikális szerekre van szükség a meglévő baj ellen, akkor legyenek mindvégig következetesek. Van ilyen szer, és ez az egyetlen radikális szer — nem egyéb, mint a *kongresszus.* Már öt hónapja hiába próbálunk megegyezésre jutni egymással, („ez nem igaz!“) ... de ez bizony igaz, és hogy így van, okmányokkal bizonyíthatom ... Szeptember 15-től fogva tárgyalunk és mindmáig nem jutottunk megállapodásra. Hát nem jobb ilyen esetben olyan testülethez fordulnunk, amilyenről tegnap Martov elvtárs is beszélt, ez a testület pedig csakis pártmunkásaink kongresszusa lehet. A pártkongresszus — ez az a testület, amely eldönti a „karmesteri pálca“ kérdését. Azért gyűlünk egybe kongresszusra, hogy többek között, a „karmesteri pálcáért“ is „verekedjünk“ (persze ezt nem szószerint kell érteni). Ott a harc szavazócédulák útján, az elvtársakkal való érintkezés útján stb. folyik, és ott a központi szervek összetétele körül ilymódon folyó harc — megengedett, a kongresszuson kívül viszont nem lehet helye a pártéletben.

Ha tehát „pásztorlevelem“ csillapítószer, akkor más, radikálisabb szer nincs, csupán a kongresszus, ha nem akarják, hogy ez a baj krónikussá váljék. Akszelrod elvtárs

* — mocsaras. — *Szerk.*

rámutatott arra, hogy Nyugat-Európában a központi szervek képviselői figyelembe veszik politikájuknak még a párt legeldugottabb zugaiban fellelhető ellenzékét is, és megbeszélések útján igyekeznek a felmerült konfliktusokat kiküszöbölni... De ugyanezt teszi a mi Központi Bizottságunk is. A Központi Bizottság ebből a célból két tagját elküldte külföldre[50], a Központi Bizottság *számtalan* megbeszélést folytatott az ellenzék különböző képviselőivel, bebizonyítva nekik érveik képtelenségét, aggodalmaik kiagyalt voltát stb. stb. Meg kell jegyeznem, hogy ez lehetetlen erő-, pénz- és időpazarlás, és e tekintetben valóban történelmi felelősség terhel bennünket.

Visszatérve a gyakorlati javaslatok kérdésére, ismétlem, hogy önök csak egy radikális eszközzel rendelkeznek a polémia e sajnálatos időszakának lezárására s ez — a kongresszus. Az én határozati javaslatomnak az volt a célja, hogy a pártonbelüli harcot normálisabb keretek közé szorítsuk... Azt mondják, hogy a szálka mégis bennmarad, hogy a betegség mélyebben van... Ebben az esetben csakis a kongresszus összehívásával lehet az egész szálkát kihúzni.

VIII

Nevetséges dolog sértőnek mondani egy olyan követelést, amely lényegében szabatosságra és pontosságra törekszik. Számtalanszor láttuk (mégpedig különösen a Liga kongresszusán), milyen töméntelen félreértésre, sőt botrányra adhat okot a magánbeszélgetések helytelen közlése. Különös volna, ha ezt a tényt tagadnánk. Kijelentem, hogy Travinszkij elvtárs magánbeszélgetéseit félreértette a Központi Lap képviselője is, s részben Plehanov elvtárs is. Hallgassák meg különben, mit ír nekem Travinszkij elvtárs december 18-i levelében: „Éppen most kaptunk hírt arról, hogy a szerkesztőség nagyon *helytelen* tartalmú (a levélíró erősebb kifejezést használ) hivatalos levelet küldött szét a bizottságoknak. A levélben a szerkesztőség egyenesen nekimegy a Központi Bizottságnak, azzal fenyegetőzik, hogy a Tanács útján most is kikényszeríthetné bárkinek a kooptálását,

de még nem akar ilyen rendszabályokhoz nyúlni és a bizottságok előtt rámutat a Központi Bizottságban érvényesülő sógor-komaságra, a Központi Bizottság tehetetlenségére, Lenin kooptálásának törvénytelen voltára... Egy csomó személyes kirohanás. Egyszóval, felháborító és... (megintcsak kihagyok egy túlságosan erős kifejezést) megszegése mindazoknak az ígéreteknek, melyeket tettek nekem. Hallatlanul fel vagyok háborodva. Lehetséges, hogy Plehanovnak része van ebben? A jekatyerinoszlavi bizottság mélységes felháborodással olvasta ezt a levelet és igen éles hangon válaszolt... A kisebbség most meggondolatlanul széttépi az összekötő szálakat. A bizottságoknak szétküldött levél véleményem szerint az utolsó csepp és nyilt kihívás. És ami személy szerint engem illet, úgy vélem, Leninnek teljes joga van ahhoz, hogy levelét az «Iszkrá»-n kívül kiadja. Azt hiszem, hogy más elvtársaknak sem lesz semmi kifogása ez ellen."

Ezek azok a körülmények, amelyek bizonyítják, hogy Travinszkij elvtárs álláspontjáról helytelen kép alakult ki. Travinszkij elvtárs *gondolhatott* a kooptálásra, abban reménykedve, hogy így a pártban helyreáll a béke, de reményei egyáltalán nem igazolódtak.

Kiderült, hogy béke helyett Martovnak és társainak a szerkesztősége háborút indított a többség ellen. Travinszkij pedig a békében reménykedett és reménykedhetett.

Kiderült, hogy Plehanovnak az „anarchikus individualisták" fékentartására irányuló kísérleteit nem koronázta siker (erőfeszitései ellenére sem). Ezért azok a remények, melyeket én meg Travinszkij tápláltunk, azok a remények, hogy Plehanovnak sikerülni fog az új szerkesztőséget visszatartani attól, hogy a többséggel háborút viseljen, ezek a remények nem teljesültek. Ez csak azt bizonyítja, hogy nem minden remény teljesül; magam is azért léptem ki a szerkesztőségből, mert azt reméltem, hogy ez elősegíti a békét, de az én reményeim sem teljesültek. Senki sem tagadja a magánjellegű megbeszélések tényét, csak különbséget kell tenni egyes személyek reményeinek, várakozásainak kifejezése és egész testületek döntései között. A Tanács tagjaira nézve semmi sértő sincs abban a megjegyzésemben, hogy itt nem helyes

magánjellegű megbeszélésekből következtetéseket levonni. Határozottan elutasítom azt az állítást, hogy Travinszkij elvtárs kategorikusan megígérte a Központi Bizottságba való kooptálást. Nem kétséges, hogy amikor elutazott, azt remélte, hogy helyreáll a béke és ennek a békének eredményeképpen lehetségesnek tarthatta a kooptálást, de nem ígérhette meg kategorikusan.

Felhívásom ellen Martov elvtárs azt az érvet hozza fel, hogy csak az egyik félnek a támadásait tartalmazza. Szó sincs róla. Végeredményben benyujthatok egy pótjavaslatot és módosíthatom azokat a kifejezéseket, amelyek nem tetszenek Martov elvtársnak, de az az állítása, hogy határozati javaslatom egyoldalú — csakugyan nonsens*. Azelőtt azt mondták határozati javaslatomról, hogy pásztorlevélre emlékeztet, hogy tele van elkoptatott közhelyekkel stb., de senki sem tulajdonította neki azt a szándékot, hogy új sebeket ejtsen. Martov elvtárs szememre veti, hogy nem akarok egyenes választ adni Plehanov elvtársnak arra a kérdésére, vajjon a Központi Bizottság óhajtja-e kooptálni a „kisebbség" képviselőit vagy sem. Hogyan válaszolhatnánk az önök által feltett kérdésre, ha nem tudjuk, hogy a Központi Bizottság 9 tagja közül a többiek hogyan ítélik meg most ezt a kérdést. (Plehanov: „Ön nem értette meg Martov elvtársat.") Nevetséges állítás, hogy én szándékosan kitérek a válasz elől. Nem is adhattam választ arra a kérdésre, amely miatt szememre vetik, hogy kitérek a válaszadás elől. Határozottan megmondtam, hogy a központi szervek összetételével való elégedetlenség kölcsönös. Hiszen a többi elvtárs véleményét is figyelembe kell venni. Önök azt mondják: meg kell egyezni, de hiszen mi már öt hónapja egyezkedünk. Ezért Martov elvtársnak az a feltevése, hogy amikor a Központi Bizottság a kongresszust javasolja, ezzel elismeri tulajdon gyengeségét és tehetetlenségét — egyszerűen nevetséges. Vajjon a Központi Bizottság nem kísérelt-e már meg minden lehetőt annak érdekében, hogy a konfliktust saját hatáskörében megoldja? „A Központi Bizottság alkalmatlanságáról tesz

* — értelmetlenség. — *Szerk.*

tanuságot“... Mire alkalmatlan? a harcra? a pártbéke létrehozására? Ó, igen! Ezt az én itt megbírált határozati javaslatom is szemléletesen megmutatta. Az önök határozati javaslata szerint az ellenféltől, hogy úgy mondjam, területet kell elvenni, de hiszen az ilyen követelés ellenkövetelésekbe ütközik, sőt így teszem fel a kérdést: jogában van-e a Központi Bizottságnak újra tárgyalásokba bocsátkozni ilyen alapokon? Hiszen vannak olyan bizottságok, amelyek *megrótták* a Központi Bizottságot azért, mert engedményeket tett a Ligának[51]. Önök azt akarják, hogy számoljunk a kisebbséggel, *de ne számoljunk* a többséggel. Ez mulatságos. De a kongresszus elől való kitérés ilyen feltételek mellett a kongresszustól való félelemhez hasonlítana. Ezért ismerjük el tehetetlenségünket, de nem úgy, ahogy ezt Martov elvtárs érti. A Központi Bizottságnak valóban nincs ereje ahhoz, hogy elsimítsa a pártban az egyenetlenségeket, ezért is fordulunk a Tanácshoz azzal a javaslattal, hogy hívja össze a kongresszust. Ezenkívül Martov elvtárs a legnagyobb mértékben helytelenül fogja fel azt a merőben jogi vonatkozású kérdést, hogy joga van-e a Tanácsnak a kongresszus összehívására. A szervezeti szabályzat így szól: „A kongresszust (lehetőleg kétévenként legalább egyszer) a Párttanács hívja össze.“ Tehát a Tanácsnak *mindenkor joga van* összehívni a kongresszust. A Tanács csak egy meghatározott esetben *köteles* összehívni a kongresszust. (M a r t o v: „A szervezeti szabályzatból világosan következik, hogy a Tanács akkor köteles összehívni a kongresszust, amikor ezt meghatározott számú jogképes szervezet követeli, vagy az utolsó kongresszustól számított két év elteltével. Tehát amíg nem telt le a kétéves határidő és amíg meghatározott számú szervezet a kongresszust szükségesnek nem nyilvánítja, a Tanács azt nem hívhatja össze.“ P l e h a n o v: „A kongresszus összehívása feltételeinek megtárgyalása véleményem szerint most nem tartozik ide, mert az előttünk álló feladatok szempontjából ez mellékes kérdés.“)

Martov elvtárs vetette fel ezt a kérdést, és mi nem úgy döntöttünk, hogy levesszük a napirendről. Martov azt mondja, hogy a Tanács nem hívhat össze kongresszust,

én pedig azt mondom, hogy összehívhat. A kongresszust a Párttanács minden külön felhatalmazás nélkül összehívja, amikor jónak látja, — de lehetőleg kétévenként legalább egyszer. Martov elvtárs azt mondja, hogy a kongresszus összehívása — ultima ratio. Igen, vitáink meddősége most is ezt igazolja.

Emlékeztetek arra, hogy Martov elvtárs elvben maga is elismerte, hogy az olyan személyekből álló testületnek, akik nem vettek részt marakodásainkban, hasznos szerepe lehet a pártbéke helyreállításában. S minthogy a mi saját békítő kísérleteink semmiféle eredményre nem vezettek, minthogy még az irodalomban is alig tartjuk be a polémia megengedhető formáit, állítom, hogy csak külső elvtársak mondhatják ki a döntő szót. Mi, a Központi Bizottság képviselői, nem vállaljuk a felelősséget a pártbéke helyreállításának további kísérleteiért, és nem látunk más tisztességes eszközt arra, hogy véget vessünk a viszálynak, mint a kongresszushoz való fellebbezést. Áttérek Plehanov elvtársnak a „mocsár" szóra tett megjegyzésére. (P l e h a n o v: „Én Vasziljev elvtárs kérdésére válaszoltam, aki ezt a kifejezést a párt egy részével kapcsolatban használta; ismétlem, én, mint elnök, nem tűrhetem, hogy ilyen kifejezéseket használjanak a párt Tanácsában.") Itt azt a megjegyzést tették, hogy egyáltalán nem beszélek a Központi Bizottság abnormális és egyoldalú összetételéről, de megállapítom azt a tényt, hogy a pártban két fél van, s ezek megengedhetetlen eszközökkel harcolnak. Olyan talajra léptünk, amelyen semmiféle pozitív munka nem lehetséges.

IX

Mielőtt a kérdés érdeméről szólnék, mellesleg még megjegyzem, hogy a Sumpf* szó soha senkire nézve nem sértő.

Rátérek a Travinszkijjal folytatott megbeszélésekre. Abból, amit itt elmondtam, azt a következtetést vonták le, hogy tagadom a Travinszkijjal folytatott megbeszélé-

* — mocsár. — *Szerk.*

sek tényét. Erről szó sincs. Nem tagadtam a megbeszélések tényét, hanem csak megállapítottam, hogy különbség van a magánjellegű megbeszélések esetleges jelentősége és a hivatalos megbeszélések jelentősége között. Itt felolvastam magának Travinszkijnak a *levelét* annak bizonyítására, hogy ha Travinszkij elvtárs régebben úgy látta a helyzetet, ahogy Plehanov elvtárs látja, később nézetei megváltoztak. Ennélfogva egyáltalán nem tartanám helyénvalónak annak a kérdésnek a felvetését, kinek fog hinni Franciaország. Semmi szükség sincs arra, hogy „Franciaországhoz" apelláljunk.

Plehanov elvtárs megjegyezte, hogy az én békeszerető „felhívásom" még rám magamra sem tett hatást. Ismétlem, „felhívásomban" csupán azt az óhajomat fejezem ki, hogy bizonyos harci módszereket ne alkalmazzunk. A békére hívom fel a szembenálló feleket. Azzal válaszolnak rá, hogy *megtámadják* a Központi Bizottságot, aztán meg csodálkoznak, hogy *erre* én megtámadom a Központi Lapot. *Az után*, hogy támadást intéztek a Központi Bizottság ellen, nekem vetik szememre a békeszeretet hiányát a támadásra adott válaszom miatt! Elég, ha figyelemmel kisérjük az összes vitákat nálunk a Tanácsban, hogy lássuk, ki javasolt békét a status quo* alapján, és ki folytatta tovább a háborút a Központi Bizottság ellen. Azt mondják, hogy Lenin mást sem csinált, csak szakadatlanul mondogatta az ellenzéknek: „engedelmeskedj és ne okoskodj!"... Nem egészen így áll a dolog. Egész szeptemberi és októberi levelezésünk az ellenkezőjéről tanuskodik. Emlékeztetek akár csak arra, hogy október elején én (Plehanovval együtt) hajlandó voltam két tagot kooptálni a szerkesztőségbe. Azután, ami az ultimátumot illeti, amelyben nekem is részem volt, én akkor átengedtem önöknek két helyet a Központi Bizottságban. Ez után újabb engedmény következett részemről: kiléptem a szerkesztőségből, kiléptem azért, hogy másokat ne tartsak vissza a belépéstől. Ebből következik, hogy nemcsak azt mondottam: „engedelmeskedj és ne okoskodj", hanem engedményeket is tettem. Rátérek a dolog lényegére.

* — előbbi állapot. — *Szerk.*

A határozati javaslatommal kapcsolatos állásfoglalást igen különösnek tartom. Csakugyan, talán vádol valakit ez a javaslat, vagy támadó jellegű valakivel szemben? Csak arról van benne szó, hogy megengedhető-e az ilyen harc vagy sem. Hogy harc folyik — az tény, és voltaképpen csak az a kérdés, hogy e harc megengedhető formáit elválasszuk a megengedhetetlenektől. Kérdem hát, elfogadható-e ez a gondolat vagy sem? Eszerint az olyan kifejezések, mint „harci eszköz", „támadás a kisebbség ellen" stb. — határozati javaslatommal kapcsolatban egyáltalán nem helyénvalók. Lehet, hogy a határozati javaslat formája nem szerencsés, — ezen nem vitáznék különösképpen és hajlandó volnék a fogalmazáson változtatni, de a lényege, amely abban a követelésben foglalható össze, hogy a párton belül harcban álló felek úgy folytassák ezt a harcot, hogy nem lépnek túl bizonyos megengedett határokat, ez a lényeg nem vitatható. A határozat olyan megítélését, amilyenben itt részesül, egyoldalúnak tartom, mert az egyik érdekelt fél, minthogy valami veszélyt szimatol benne magára nézve, elutasítja. (P l e h a n o v: „Emlékeztetek arra, hogy már többször megjegyeztem: a Tanácsban nincs két fél.") Megjegyezhetem, hogy a ténylegesen létező *két félről* beszélek, nempedig arról, hogy a Tanács jogilag két részre oszlik. Plehanov elvtárs határozati javaslatához, amelyről érdemben itt nem mondottak semmit, a szerkesztőség képviselői semmit sem fűztek hozzá. Pedig én az egész idő alatt azt vártam, hogy megváltoztatják e határozati javaslat egyoldalú jellegét.

7

BESZÉDEK A III. PÁRTKONGRESSZUS EGYBEHÍVÁSÁRÓL JANUÁR 17 (30)

I

A kongresszus összehívásának kérdéséhez nem sokat fűzhetek hozzá. A párt szörnyen súlyos helyzetét a Tanácsban folyó viták is illusztrálják. Már nem egyszer rámutattak arra, hogy a kongresszus két csaknem egyenlő részre oszlott, úgy hogy a „többség" egyik tagjának a távozásával teljesen egyenlő lett az arány. Nem tudom elképzelni, hogyan vezethet ez az egyenlő arány a békéhez pártkongresszus nélkül. Senki sem kételkedik abban, hogy a zűrzavar felháborító rendellenességekhez vezet. Kétségtelen ténynek kell tekintenünk, hogy *mindkét fél* harcias hangulatban van. Mindezen körülmények figyelembevétclével nem képzelhető el semmiféle más becsületes és helyes megoldás, mint a kongresszus összehívása. Martov elvtárs rámutatott arra, milyen technikai, pénzügyi stb. nehézségei vannak a kongresszus összehívására vonatkozó javaslatom megvalósításának, de a dolgok jelenlegi állása sokkal rosszabb, mint mindezek a nehézségek.

II

Nem érthetek egyet Martovval; helytelenül vázolta fel a kongresszus feladatait. Azt mondja, hogy a nézeteltéréseket még nem minden elvtárs látja tisztán, hogy a kongresszus összehívása félbeszakítaná a szervezeti konfliktus elhatárolását és megvilágítását az irodalomban. Azt hiszem, hogy éppen az *elvi* nézeteltérések szabad

tisztázása érdekében kell megszüntetni a válságot, kell megtisztítani a légkört a civakodásoktól, ehhez pedig össze kell hívni a kongresszust. Nem azért van szükség a III. kongresszusra, hogy elfojtsuk a harcot, hanem azért, hogy normális keretek közé szorítsuk. Különös dolog még csak beszélni is arról, hogy a kongresszus el fogja fojtani az elvi harcot. Emlékeztetek azokra a szavakra, amelyeket az elnök mondott a II. kongresszuson, s amelyeknek az volt a lényege, hogy még programmunknak is tovább kell fejlődnie és tisztulnia; de éppen azért, hogy a vélemények elvi harca eredményes és termékeny legyen, olyan feltételekre van szükség, amelyek ebben a pillanatban nincsenek meg. Tiltakozom az itt megvont történelmi párhuzamok és a „Rabocseje Gyeló"-ra való célzás ellen. A jelenlegi helyzet és a három év előtti helyzet között az a különbség, hogy akkor még nem volt egységes párt, most pedig már van. Éppen azoknak a szempontjából, akik itt leszakadt részről beszélnek, éppen az ő szempontjukból nem lehet tiltakozni a kongresszus ellen, azoknak a rendellenességeknek a kiküszöbölése érdekében, amelyeket a magunk erejéből most nem tudunk megszüntetni. Csak akkor lesz lehetséges a pozitív munka és az elvi nézeteltérések tisztázása, amikor a III. kongresszus kiküszöböli ezeket a rendellenességeket és a vélemények harcát bizonyos keretek közé szorítja.

III

Plehanov elvtárs világosan kimondott egy „erős", de helytelen érvet. Ha a III. kongresszus szakadáshoz vezetne, ez azt jelentené, hogy a kisebbség nem kívánja alávetni magát a többségnek, nem óhajt együttműködni, vagyis voltaképpen nincsen nálunk párt. Mindenki elismerte, hogy Travinszkij elvtárs nem eredménytelenül próbálkozott a konfliktus megoldásával, márpedig olyan elvtárs, mint Travinszkij, sok van, és a kongresszus éppen az ilyen elvtársaknak találkozása és megbeszélése lesz. Az ádáz harc, az engesztelhetetlen harc, még ha lépten-nyomon kilengései is vannak, még nem sza-

kadás. Ha csakugyan megvan az együttműködés óhaja, akkor meg kell lennie annak az óhajnak is, hogy alárendeljük magunkat a többség akaratának, vagyis a kongresszusnak.

8

BESZÉDEK A PÁRTIRODALOM KIADÁSÁRÓL JANUÁR 17 (30)

I

A végén kezdem. Martov elvtárs helytelenül fogta fel és világította meg a Központi Bizottság leveleit, főként a pénzügyi kérdésekben írt leveleket. Szem elől tévesztette, hogy ezek a levelek annak a beszélgetésnek a folytatásai, amelyeket ő, Martov, Travinszkijjal folytatott. Maga Martov ennek a beszélgetésnek a tartalmáról ilyen formában írt: „Travinszkij elvtársnak, valamint önnek személyesen is, említettem azt az öt-hatezret, amely előreláthatólag a minimuma annak, ami *egy év* alatt a párt részére befolyhat a szerkesztőség tagjai számára hozzáférhető két forrásból." Kijelentem, hogy Travinszkij velünk azt közölte, hogy ezt az összeget egyszerre utalják ki részünkre, nempedig egy év alatt, úgy hogy itt valami félreértés van. Tény, hogy mi számítottunk erre az ötezerre és ennek megfelelően osztottuk el a pénzt az oroszországi és a külföldi pénztár között.

Martov elvtárs azt mondotta, hogy mi mindkét pénzforrást (mellesleg, hogy a szerkesztőség (ingerültségében) mennyire helytelenül adja elő a dolgot, látható abból is, hogy a Központi Bizottsághoz írt levelekben Martov idézőjelben még a „pénzeszsákok" szót is használta, és bennünket illetett szemrehányással e kifejezés miatt. Valójában ez a kifejezés nem tőlünk, hanem Martovtól származik) — szóval Martov elvtárs azt mondta, hogy mi mindkét pénzforrásról tudunk. Igen, tudunk, de nem az a lényeg, hogy tudjunk róluk, hanem hogy hozzáférhetőek legyenek számunkra. Tudom, hogy az

egyik forrásból évente mintegy 10 ezerre, a másikból mintegy 40 ezerre lehet számítani, de ez nem könnyíti meg a dolgot, mert *nem hozzáférhetőek* számomra. Éppen abban a tényben, hogy ezeket a forrásokat hozzáférhető forrásokból *hozzáférhetetlenekké* tették, jut kifejezésre az anyagi eszközöknek megvonása, amely a pártharcnak teljesen megengedhetetlen eszköze.

Ráadásul éppen nemrégiben voltak lebukások, amelyek olyan elvtársakat érintettek, akiknek Oroszországban pénzt kellett volna kapniok. Itt nincs pénz, Oroszországból nem tudunk egyhamar kapni, s többszáz rubel rá fog menni a pénzért küldött külön megbízottak utazásaira. Persze azért kapunk majd pénzt, hacsak valami szerencsétlenség nem történik, de nem egyhamar, s aligha kapunk eleget.

Egyáltalán nem felel meg a valóságnak, hogy a Központi Bizottság levelében fenyegetőzött. Egyáltalán nem fenyegetőzött, hiszen a Központi Bizottság minduntalan kifejezésre juttatta, hogy szívén viseli a Központi Lap kiadásának ügyét. A titkos címekért Vasziljev elvtárs lesz felelős. Tudomásunk szerint a szerkesztőség megbízottakat küld Oroszországba. Ez feltételezi, hogy a Központi Lapnak külön pénztára legyen, ami tényleges pártszakadást jelent. Ez ellentétben van a szervezeti szabályzattal, amely megköveteli, hogy a Központi Bizottság teljesen tájékozott legyen, és az egész *pénzkészlet* és a gyakorlati ügyek egész szervezése *teljesen* a Központi Bizottság kezében összpontosuljon. A Központi Lap felháborító módon fittyet hány erre a szervezeti szabályzatra, s megteremti saját ügynökségi központját, saját utazási központját, saját központját a gyakorlati vezetés és a bizottsági ügyekbe való beavatkozás céljaira. Az ilyen ügynökség, amely ellentmond a párt szervezeti szabályzatának, határozottan bomlasztja a pártot. A Központi Bizottság nem lehet felelős az ügyintézésért és nem is felel érte, ha maga a Központi Lap rendszeresen káoszt idéz elő. Vannak nálam levelek Odesszából és Bakuból, amelyek ebben a vonatkozásban illusztrálják a dolgok állását. Odesszából december 24-én ezt írják: „Tegnap nálunk volt Zagorszkij[52], aki kijelentette, hogy őt a szerkesztőség küldte mint megbízottját, s az a feladata,

hogy tájékoztassa a bizottságokat a legutóbbi eseményekről, a tárgyalásokról, a szerkesztőségben jelenleg fennálló helyzetről, a szerkesztőségnek arról a kéréséről, hogy küldjenek anyagot, működjenek közre, rendeljenek röplapokat vagy küldjenek témákat közös röplapokhoz, valamint brosúrákhoz is, amelyeknek kiadására egy csoport alakult. A régi nótát fújta és erősen bizonygatta a kisebbség igazát, nemeslelkűségét és «lojalitását». A bizottság meghallgatta, feltett néhány kérdést, megkérdezte többek között, hogy a Központi Bizottság tudtával vállalta-e ezt a küldetést, mire ő rövid és egyenes válasz helyett: igen vagy nem, igazolni akarta eljárását és azt bizonygatta, hogy a szerkesztőségnek teljes mértékben joga van ahhoz, hogy a Központi Bizottság tudta nélkül is fordulhasson a bizottságokhoz. Azt kívánta, hogy azonnyomban, az ő jelenlétében tárgyalják meg jelentését, és hozzanak határozatot, mire a bizottság kijelentette, hogy a jelentést tudomásul veszi, ami viszont megvitatását és a határozatot illeti, erre majd akkor kerül sor, amikor a bizottság azt szükségesnek látja, most pedig a soronlévő ügyekkel foglalkozik"[53]. A Bakuból január 1-én írott levélben pedig ezt olvashatjuk: „A bakui bizottságot felkereste Martin[54], hogy a Központi Lap megbízásából beszámolót tartson, valamint azzal a leplezetlen céllal, hogy bizalmatlanságot keltsen a Központi Bizottság iránt. Amikor beszámolója után megkérdezte a bizottságot, mi a véleménye, ezt válaszolták neki: fenntartás nélkül megbízunk a Központi Bizottságban. Amikor pedig erre megjegyezte, hogy érdekli őt a Központi Lappal kapcsolatos állásfoglalásuk, köntörfalazás nélkül megmondották, hogy az imént hallottak (küldetésének ismertetése) után a Központi Lap iránti bizalmuk «megrendült»"[55].

Ugyanilyen törvénytelen és a konspirációs elveknek meg nem felelő eljárás az, hogy a Központi Lap a Központi Bizottság összetételéről nemcsak a bizottságoknak küld információkat, hanem magánszemélyeknek is (például Drujannak, amire a Központi Bizottság a Központi Laphoz írt levelében rámutatott). Ami pedig a „háborús viszonyokat" illeti, éppen arról van szó, hogy Martov elvtárs itt összekever két egészen különböző dolgot. A pozi-

tív munka és az anyagi eszközök megszerzése terén a háborús módszerek (bojkott stb.) mindenképpen megengedhetetlenek, és a Központi Bizottság sohasem folyamodott ilyenekhez. Az irodalom terén viszont a „háború" megengedhető, és soha senki sem korlátozta a Központi Lap polémiáját. Emlékeztetek arra, hogy a Központi Bizottság már jóval régebbben kijelentette, hogy kész kiadni Dannak az ellenzék jelszavairól írott levelét és Martov „Mégegyszer kisebbségben" c. brosúráját, jóllehet mindkét írás tartalmaz támadásokat a Központi Bizottság ellen.

A Központi Lap írásainak kiadásában a Központi Bizottság részéről semmi fennakadás nem volt. Egyetlen olyan eset sem volt, hogy a Központi Bizottság helytelenül vagy részrehajló módon osztotta volna szét az irodalmat, hogy „megbántotta" volna a kisebbségi bizottságokat. Ellenkezőleg, Travinszkij tanusította és bebizonyította, hogy a legbőkezűbben a kisebbségi bizottságok voltak ellátva, és Martov elvtársnak el kellett ismernie, hogy e téren a Központi Bizottság tevékenysége kifogástalan. Ami a pártirodalom kiosztásának megtagadását illeti, a következőképpen áll a helyzet. Kivétel nélkül *minden* párttagnak (ha konspirációs magatartása stb. alapján megbízhatónak látszik) *ingyen* adunk ki irodalmat azért, hogy magával vigye Oroszországba és ott szétosztás céljából átadja a Központi Bizottság megbízottainak. De amikor akadnak olyanok, akik párttagoknak merészelik nevezni magukat és ugyanakkor nem hajlandók átadni az irodalmat a Központi Bizottság megbízottainak szétosztás céljából, akkor érthető, hogy ilyen emberekkel a Központi Bizottságnak nincs módja (sőt joga sem) együttműködni. Ha pedig az ilyen emberek azután kezükbe kaparintják az irodalmat a közös munkát bomlasztó külön kontár vállalkozásaik számára, annál rosszabb rájuk nézve.

II

Egyáltalán nem tudom megérteni, mi az arcátlanság a sajtóelosztó első és második levelében[56]. A hivatalos elszámolás szempontjából fontos adatokat kér, a szer-

kesztőség pedig, ahelyett hogy elvtársi választ adna a kérdés érdemére vonatkozóan, a választ éppenséggel nem adja meg és merőben bürokratikus, semmitmondó felelettel akarja elintézni a dolgot. Példának felhozom a Központi Lap szerkesztőségének a Központi Bizottsághoz intézett, már csakugyan arcátlan levelét: „A Központi Lap szerkesztősége felhívja a Központi Bizottság figyelmét arra a tényre, hogy a Központi Bizottság három tagjának külföldi tartózkodása — minthogy azt semmiféle gyakorlati szempont nem indokolja és minthogy olyan új szervezeti központ megalakulásához vezet, melyről a párt szervezeti szabályzata nem intézkedik — a pártéletben elkerülhetetlenül politikai intrikákra ad alkalmat és bomlást idéz elő“ ... Hiszen ez egyenesen *szidalmazás* (politikai intrika), anélkül hogy csak nyoma is volna tényeknek és adatoknak! A Központi Bizottság erre azt válaszolta: „Ha a szerkesztőség nem a legnagyobb ingerültség állapotában cselekedett volna, akkor könnyűszerrel észrevehette volna, mennyire nem helyénvalók arra vonatkozó megjegyzései, hogy a Központi Bizottságnak hány tagja tartózkodik külföldön.“ Erre és a szerkesztőség más durva kirohanásaira (mint például valami állítólag „titkos“ nyomtatásra való nevetséges célzásra) a Központi Bizottság külföldi képviselője csak azzal a felhívással válaszol, hogy „emlékezzünk pártkötelességünkre és szüntessük meg az olyan akciókat, melyek alkalmasak arra, hogy irodalmi polémiából ürügyet kovácsoljanak a szakadásra“[57] ...

Arról, hogy még polgári kiadók is *többszáz* példányt adnak a szerkesztőknek, bevallom, nem hallottam. Csak próbálja meg Martov elvtárs — ha nem a levegőbe beszél — megkérdezni Dietzet, ad-e 400 példányt Kautskynak terjesztésre a „Neue Zeit“-ből*? Vagy kérdezze meg Singertől, vagy pedig Fischertől, kér-e Gradnauer 200 példányt a „Vorwärts“-ből[58] ugyancsak arra a célra, hogy saját szakállára terjessze? A német szociáldemokraták tudják, mi a különbség anarchia és szervezettség közt. A pénz-kérdés még a lebukás előtt vetődött fel,

* — „Új Kor“. — *Szerk.*

de én egyébként is csak e kérdésfeltevés módosulására mutattam rá, amelyet a lebukások idéztek elő.

Hogy a szerkesztőség miképpen keveri össze a megengedett polémiát a megengedhetetlen bojkottal, különösen világosan látszik a következőből: a szerkesztőség január 4-i levelében, válaszolva a pénzre vonatkozó kérdésünkre, azon „körülmények között, amelyek megnehezítik számára, hogy ismerősök körében a központi pénztár aktív támogatásáért propagandát fejtsen ki", megemlíti a következőt: „a Központi Bizottság megbízottai és az általuk protezsált személyek a gyűléseken fenyegető kijelentéseket tesznek, mert szerintük a szerkesztőség jelenlegi összetétele törvénytelen (amiről, egyebekben, szó esik Lenin, központi bizottsági tag, levelében is...)". Ez aztán elképesztő elferdítése a politikai fogalmaknak! Az anyagi eszközök átutalásának (vagy megvonásának) kérdését *összekapcsolják* a beszédekben és brosúrákban folytatott polémia kérdésével! Hát nem az eszmei harcnak a pozícióharccal és a marakodással való összekeverése ez?! Azt a kérdést, vajjon a párttagok a szerkesztőség összetételét (és tevékenységét) helyeslik-e vagy sem, *összekeveri* a „törvényesség" kérdésével! Hát nem bürokratikus formalizmus ez?! Természetes, hogy a Központi Bizottság külföldi képviselője erre ezt válaszolta: ... „Mint a Központi Bizottság képviselője, szükségesnek tartom felhívni a szerkesztőség figyelmét a következőkre: semmiféle indok sincs arra, hogy a külföldi beszámolók során mondott heves beszédek és az irodalmi polémia alapján felvessük a *törvényesség stb.* kérdését ... Ha a szerkesztőség úgy látja, hogy a polémia során támadásokat intéznek ellene, akkor teljes, a legteljesebb lehetősége van arra, hogy válaszoljon. Okos dolog-e (a szerkesztőség szempontjából) felháborodni a polémia során elhangzott ilyen vagy olyan erős kifejezéseken, amikor sehol sincs szó sem a bojkottról, sem másvalami illojális (a Központi Bizottság szempontjából illojális) akciókról"[59] ... Valóban, hallatlanul furcsa dolog holmi „protezsált" emberekről beszélni ... Mit jelent ez? Miféle bürokratikus stílus ez? Mi köze van a Központi Bizottságnak a beszámolók során elhangzó fel-

szólalásokhoz? Cenzúra nincs nálunk, hogy korlátozhatnók a beszédek szabadságát és a polémia szabadságát. Vajjon nem kell-e az *ilyen* harcot elhatárolni a bojkottól?

Martov elvtárs elbeszélése az odesszai bizottságról (amely állítólag megkérdezte a Központi Bizottságot, küldjön-e leveleket a Központi Lapnak) nyilvánvalóan tréfa. Komolyan nem lehet erről beszélni.

Ismétlem, egyetlen olyan eset sem történt, hogy a Központi Bizottság a kisebbséget eltávolította volna a munkától. Hangsúlyozom, hogy Martov elvtárs maga is elismeri, hogy nem ismer olyan eseteket, amikor az irodalmat helytelenül, egyoldalúan vagy részrehajlóan osztották volna szét.

III

Martov elvtárs úgy látja, hogy puccsra készülünk. Ez nevetséges. (M a r t o v : „Hát az ultimátum?") A Központi Bizottság „ultimátuma" válasz volt Sztarover ultimátumára. Az ultimátum a mi utolsó szavunk a számunkra elfogadható békefeltételek kérdésében. Ez az egész. Csak beteges képzelet láthatott puccsra való törekvést a pártot kétségkívül a szakadásig vivő kisebbségnek adott válaszunkban. A többségnek nincs oka arra, hogy puccsra gondoljon. Ami az „Iszkra" szétosztását illeti, valamennyi száma lehetőség szerint rendszeresen került szétosztásra, és ha valamelyik bizottság e tekintetben „elfeledettnek" vélte magát, akkor erről egyszerűen elvtársias formában értesíteni kellett volna a Központi Bizottságot. Mindeddig nem kaptunk ilyen értesítéseket. A szerkesztőségnek a bizottságokhoz intézett levele pedig nem elvtársi, hanem háborús cselekedet.

A Központi Bizottság azt a nézetet vallja, hogy az irodalom elosztásának egy kézen kell átmennie, és egy második elosztó központ szükségtelen és káros. Most néhány szót a sajtóelosztást végző elvtársról. Ismétlem, hogy a sajtóelosztást végző elvtárs csak azért került a vádlottak padjára, mert lelkiismeretesen akarta teljesíteni kötelességét és egy ügykezeléssel kapcsolatos kérdést intézett a szerkesztőséghez. A szerkesztőségnek

ez után támasztott követelése: „ne okoskodjon!“ „adjon 100 vagy 200 példányt“ stb. — a bürokratikus magatartásnak minden jelét magán viseli, annak legtisztább formájában.

A címekről csak azt mondom, hogy a szerkesztőségnek mindent átadtunk, ami rá tartozik. Csak a személyi és szervezeti levelezést választottuk külön, minden egyebet átadtunk a szerkesztőségnek. Ezenkívül emlékeztetek arra, hogy a Szervező Bizottság az egész szervezeti levelezésre még Londonban formálisan rátette a kezét. Új központról beszélni azért, mert vannak külföldön tartózkodó központi bizottsági tagok, nyilvánvaló kötekedés és bürokratikus beavatkozás a Központi Bizottság önálló hatáskörébe tartozó terület kérdéseibe.

IV

Martov elvtárs teljesen helytelenül értelmezi a szervezeti szabályzatot. A Központi Lap tájékozottságának teljesnek és sokoldalúnak kell lennie, — ezt követeli a szervezeti szabályzat is, az ügy érdeke is. De megbízottak szétküldése szervezeti célokból — mint például Z[60] kiküldése az odesszai bizottsághoz a Központi Bizottság tudta nélkül — nyilvánvaló módon megzavarja a funkciók természetes elosztását a párt két központi szerve között. Egyáltalán nem teszik ezt szükségessé a tájékozódás érdekei sem, ez csak szervezetlenséget idéz elő, megbontja a párt egységét. Éppen az ilyen intézkedés fokozza a káoszt a párt ügyeiben, s a gyakorlatban azt jelenti, hogy a párt két részre szakad — ahelyett, hogy a két központi szervet választanánk szét funkcióik alapján.

A PÁRTHOZ

FELHÍVÁSTERVEZET

Elvtársak! Hogy pártunk súlyos válsággal küzd, azt ma már mindenki tudja, azt világosan és nyiltan megállapítja Központi Lapunk is.

Kötelességünknek tartjuk, hogy az összes párttagokat felhívjuk arra, hogy tevékenyen és öntudatosan vegyenek részt minden olyan munkában, amelyre szükség van ahhoz, hogy minél gyorsabban és minél kevesebb megrázkódtatással jussunk ki a válságból.

Plehanov elvtárs, aki a pártkongresszuson és — jóval ez után — a Külföldi Liga kongresszusán a pártkongresszus többségéhez tartozott, most az „Iszkra" 57. számában a kisebbség követeléseinek védelmében lép fel, s „excentrikussággal", csak az ellenség javát szolgáló konoksággal, valamint azzal vádolja a Központi Bizottságot, hogy nem akarja kooptálni a kisebbség híveit. Plehanov éppen ezt a kooptálást nem tartja sem többnek, sem kevesebbnek, mint „az egyetlen eszköznek, melynek segítségével pártunk kijuthat abból a súlyos válságból, amely rendkívüli módon gyöngíti a mi állásainkat és erősíti nagyszámú ellenségünk és ellenfelünk állásait". Nemcsak a szervezeti szabályzattal kell számolni — mondja Plehanov elvtárs, valószínűleg erre a súlyos válságra gondolva —, hanem a tényleges helyzettel is, a pártban meglevő erőviszonyokkal. Felül kell emelkedni a körösdi és a doktrinérség szempontján, amely azt tolja előtérbe, ami megosztja, nempedig azt, ami egyesíti a munkásokat.

Ezek az általános tételek feltétlenül igazak, és csak arra van szükség, hogy az összes szociáldemokraták pontosan megismerjék a tényeket, komolyan gondolkozzanak

a helyzeten, hogy ezeket az általános tételeket helyesen alkalmazzák.

Igen, ha törik, ha szakad, minden erőnket latba vetve, nem riadva vissza a hosszú és kitartó munkától, ki kell gyógyítanunk pártunkat a körösdiből, a nem fontos kérdésekben felmerülő nézeteltérésekből és viszálykodásból, a karmesteri pálcáért folytatott szégyenletes és méltatlan marakodásból! Vessünk egy pillantást az eseményekre, melyek pártunkban a II. kongresszus óta lejátszódtak. Legyen bátorságunk ahhoz, hogy feltárjuk fekélyeinket, hogy képmutatás nélkül, hivatalos szépítgetés nélkül megállapítsuk a diagnózist és helyesen gyógyítsuk a bajokat.

A második kongresszus jegyzőkönyve most jelent meg teljes egészében; a párttagok részére kiadtuk a Külföldi Liga kongresszusának jegyzőkönyvét is. A pártirodalom már válságunk számos megnyilvánulását és szimptómáját felfedte, és bár még sok a tennivaló ebben a tekintetben, bizonyos következtetéseket már most is levonhatunk és le is kell vonnunk.

A második kongresszus azzal végződött, hogy elkeseredett harc tört ki központi szerveink összetétele miatt. 24 szavazattal 20 ellen megválasztották a Központi Lap háromtagú szerkesztőségét (Plehanovot, Martovot és Lenint), és az ugyancsak három elvtársból álló Központi Bizottságot. Martov visszautasította a tisztséget, és az egész kisebbséggel egyetemben megtagadta a Központi Bizottság megválasztásában való részvételt. Már közvetlenül a kongresszus után megkezdődött a kisebbség elkeseredett harca a központi szervek ellen, igazi harc a karmesteri pálcáért, a körösdi igazi harca a pártelv ellen, harc a régi szerkesztőség visszaállításáért, megfelelő (a kisebbség felfogása szerint megfelelő) számú tagnak a Központi Bizottságba való kooptálásáért. Ez a harc hónapokon át folyt, s a kisebbség teljesen félrevonult a központi szervek vezetésével folyó munkától, bojkottálta a központi szerveket és merőben anarchikus nézeteket hirdetett, amire a párttagok bőven találnak példát a Liga kongresszusának jegyzőkönyvében. Ez a harc főként a külföldre összpontosult, a pozitív munká-

tól és a proletariátus öntudatos képviselőinek részvételétől legtávolabb eső talajon folyt. Ez a harc a II. kongresszuson megteremtett központi szervektől mérhetetlenül sok energiát vett el utazgatásokra, találkozásokra, tárgyalásokra, melyeknek célja a számtalan apró elégedetlenség, konfliktus és civakodás kiküszöbölése volt. Hogy az ellenzék követelései nem számoltak sem a II. kongresszusnak, sem általában a pártnak az erőviszonyaival, az látható abból, hogy például a Központi Lap szerkesztősége (Plehanov és Lenin) még abba is beleegyezett, hogy két tagot kooptáljanak, vagyis, hogy a pártkongresszus többsége és kisebbsége egyenlő arányban legyen képviselve. Az ellenzék óriási többséget követelt a szerkesztőségben (négyet — kettővel szemben). Minthogy az elkerülhetetlen és azonnali szakadás veszélye fenyegetett, végülis mindkét központi szerv több engedményt tett a karmesteri pálcára vonatkozó követelések terén: kooptálták a szerkesztőséget, Lenin lemondott a szerkesztőségben és a Tanácsban betöltött tisztségéről, kilépett a Tanácsból a többség egyik tagja, nem szervezték át a Külföldi Ligát, mely kongresszusán megtagadta mindazt, amit a pártkongresszus elhatározott, felajánlottak az ellenzéknek két helyet a Központi Bizottságban.

Az ellenzék elutasította ezt az utóbbi feltételt. Úgy látszik, több helyet követel, s amellett nem azoknak a személyeknek a részére, akiket a Központi Bizottság választana, hanem azoknak, akiket az ellenzék kijelöl. Az efféle követeléseket semmiféle erőviszony, az ügynek semmiféle érdekei nem indokolják; ezeket az ultimátumokat csak a szakadással való fenyegetőzés támasztja alá, csak az olyan durván mechanikus kényszerítő eszközök, mint a bojkott és a pénz visszatartása.

A pártot a legnagyobb mértékben bomlasztja és demoralizálja ez a pozíciókért folyó harc, amely elvonja az erőt a pozitív munkától. A pártot nem kevésbbé, sőt talán még jobban demoralizálja az, hogy a kisebbség úgynevezett elvi nézeteltérései ezt a harcot hamis színben tüntetik fel.

Mindannyian egyhangúlag megállapodtak abban — és ezt sokszor kategorikusan kijelentették —, hogy a

II. kongresszus összes határozatait és összes választásait feltétlenül kötelezőknek ismerik el magukra nézve. Most a kisebbség a valóságban már megsemmisítette az egész szervezeti szabályzatot és az összes választásokat, most „formalistáknak“ bizonyulnak azok, akik az együtt elfogadott határozatokat védelmezik, — „bürokratának“ neveznek mindenkit, aki meghatalmazását a kongresszustól kapta, — durván mechanikus és formalista állásfoglalással vádolják azt, aki a szótöbbségre támaszkodik, amely (közös megállapodásunk szerint) a párt erőviszonyait fejezte ki. Azokat, akik a kongresszuson a párttagság megbízásából hivatva voltak arra, hogy a vezetőket megválasszák, s akik néhány szerkesztőt munkatársi beosztásba tettek át és a Szervező Bizottság néhány tagját egyszerű pártmunkára osztották be, most azzal vádolják, hogy a párttagokat kis csavarokká és kerekekké változtatják stb. stb. Az a helytelen és labilis álláspont, melyet a kisebbség már a pártkongresszuson is elfoglalt, szükségképpen ehhez a hamis beállításhoz vezetett, melyet egyáltalán nem akarunk valakinek a szubjektív akaratára visszavezetni.

Vajjon nem jött-e el az ideje annak, hogy véget vessünk ennek a zűrzavarnak? Gondolkozzék ezen mindenki, aki szívén viseli pártunk sorsát.

Vajjon nem jött-e el az ideje, hogy valóban véget vessünk ennek a központi szervekért folyó harcnak, ennek a pozícióharcnak, amely olyan bomlasztó hatással van egész munkánkra? Vajjon helyénvaló-e, hogy hosszú hónapokig tartó tárgyalások után ismét és ismét újabb tárgyalásokat kezdjünk az ellenzékkel, hogy felvessük a Központi Bizottság egyoldalúságának vagy excentrikusságának a kérdését? Hiszen ennek a kérdésnek a feltevése azok után, hogy a béke a szerkesztőség kooptálásával már biztosítottnak látszott, elkerülhetetlenül újra meg újra felveti Központi Lapunk egyoldalúságának és excentrikusságának, sőt pártellenességének kérdését. Meddig folytatjuk még ezt a méltatlan torzsalkodást a központi szervek összetétele miatt? És hogyan dönthetjük el az egyik vagy másik fél követelései jogosságának kérdését? Hol a mértéke e követelések jogosságának? Miért a

„szilárdakat“ kell hajthatatlannak tekinteni, akik nagyon-nagyon sokat engedtek abból, amit a kongresszuson határozatba foglaltunk, és miért nem az „engedékenyeket“, akik a valóságban rendkívül szilárdaknak bizonyultak szakadásra való törekvésükben és a szakadás nyilt előkészítésében?

Gondolkozzanak az elvtársak azon, hogyan juthatunk ki ebből az abnormális helyzetből. A Központi Bizottság abban reménykedett, hogy a Központi Lapban történt kormányváltozás békéhez fog vezetni. Amikor a vitatkozó felek már nagyon messzire mentek, amikor a karmesteri pálcáért folyó harc már egészen a szakadáshoz juttatott minket, — már csak egy reménysugár maradt: az a lehetőség, hogy legalább valamennyire meg tudjuk vonni a határt, hogy ne zavarjuk egymást, hogy egy pártban dolgozva fokozatosan minden surlódást kiküszöböljünk, hogy ne érintsük vagy ritkábban érintsük a „kényes“ kérdéseket. Azt hinné az ember, hogy a központi szervek megosztása legalább részben biztosította a válság megszűnését: a kisebbségnek megvolt a Központi Lapja, és tetszése szerint csoportosulhatott körülötte, tetszése szerint érvényesíthette felfogását, tetszése szerint folytathatta pártmunkáját, anélkül hogy „idegennek“ érezné magát a pártban. Az a tény, hogy a többségnek is volt központi szerve (illetve az, hogy a Központi Bizottságban a többség volt túlsúlyban), legalább némi elégtételt adott a többségnek is. A központi szervekért folyó harc megszűnhetett volna és a harc a nézeteltéréseknek és árnyalatoknak merőben elvi tisztázására irányulhatott volna.

Az a körülmény, hogy az „Iszkra“ felveti a Központi Bizottságba való kooptálás kérdését, szertefoszlatja ezt a reményt. Már nem tartjuk lehetségesnek, hogy újrakezdjük a helyekért folyó alkudozást, mely útálatot kelt bennünk. Sőt, más megoldás híján, inkább átadnók az *összes* karmesteri pálcákat a kisebbségnek, ha már teljesen képtelen a pártban másként dolgozni, mint a vezető helyeken. Erre a lépésre való hajlandóságunk olyan mértékben fokozódik, amilyen mértékben mozgalmunk új, undorító betegsége állandósul, — amilyen mértékben

krónikussá válnak ezek a kicsinyes civódások, amelyek annál elviselhetetlenebbek, minél kicsinyesebbek.

De előszöris szeretnők megismerni minél pontosabban a párt véleményét, szeretnénk számolni a forradalmi körök, különösen az oroszországiak, véleményével is. Felkérjük az elvtársakat, vizsgálják meg és tanulmányozzák gondosan a „válságunkra“ vonatkozó adatokat, értékeljék minden szempontból a párt jelenlegi helyzetét és foglaljanak állást minden felmerült kérdésben.

A megírás ideje: 1904 február eleje.

Először megjelent:

„Leninszkij Szbornyik“ X. köt. 1929.

AZ „ISZKRA" SZERKESZTŐSÉGÉBŐL VALÓ KIVÁLÁSOM KÖRÜLMÉNYEIRŐL

Genf, 1904 február 20.

Tisztelt elvtársak!

Minthogy önök brosúrájukban érintik azokat a körülményeket, melyek engem az „Iszkra" szerkesztőségéből való kiválásra késztettek, kérem önöket, tegyék közzé brosúrájuk mellékleteként válaszomat Plehanov elvtársnak 1904 január 29-én Martov elvtárshoz írt levelére, amely Martovnak az „ostromállapot" elleni harcról szóló brosúrájában jelent meg.

Plehanov elvtársnak az a véleménye, hogy a szerkesztőségnek írt levelemben a tényállást *pontatlanul* ismertetem. Mindamellett *egyetlen ténybeli* korrektúrát sem eszközölt és nem is eszközölhetett. Csupán a kettőnk közt lefolyt magánbeszélgetés *pontatlan* ismertetésével egészítette ki előadásomat.

Általában véve, a magánbeszélgetésekre való hivatkozásokat úgy tekintem, mint a komoly érvek hiányának biztos jelét. Most is azt a nézetet vallom, melyet nemrégen Plehanov elvtárs is vallott, amikor Martov elvtárs hivatkozott magánbeszélgetésekre (a Liga jegyzőkönyve, 134. old.), nevezetesen azt, hogy aligha lehet az efféle beszélgetéseket „pontosan reprodukálni" és hogy az ezekkel kapcsolatos „polémia" *„nem vezet semmire"*.

De ha már egyszer Plehanov elvtárs idézte magánbeszélgetéseinket, feljogosultnak tekintem magam arra, hogy ezeket megmagyarázzam és kiegészítsem, annál is inkább, mert ezek a beszélgetések mások jelenlétében folytak le.

Az első beszélgetés — amikor Plehanov elvtárs

arról az elhatározásáról* beszélt, hogy lemond tisztjéről abban az esetben, ha én semmiképpen sem járulok hozzá a kooptáláshoz — a Liga kongresszusának utolsó napján zajlott le, este, és másnap reggel, a Párttanács két tagjának jelenlétében. A beszélgetés az ellenzéknek teendő engedmények körül forgott. Plehanov ragaszkodott ahhoz, hogy engedményeket tegyünk, mert kétségtelennek tartotta, hogy az ellenzék a Párttanács semmiféle határozatának sem fogja alávetni magát, és hogy a teljes pártszakadás azonnal bekövetkezhet. Én azt hangsúlyoztam, hogy mindazok után, amik a Ligában történtek, a Központi Bizottság képviselőjének a Liga kongresszusán tett intézkedései után (márpedig Plehanov elvtárs résztvett mindegyik intézkedés megtárgyalásában és teljes egészükben helyeselte őket), lehetetlen engedményeket tenni az anarchikus individualizmusnak, és hogy egy külön irodalmi csoport fellépése (amelyet a Plehanovval folytatott beszélgetéseimben többízben teljesen megengedhetőnek ismertem el, szemben az ő véleményével) talán még nem feltétlenül jelent szakadást. Amikor a beszélgetés arra a kérdésre terelődött, hogy egyikünk mondjon le tisztjéről, én nyomban kijelentettem, hogy én fogok kiválni, mert nem akartam gátolni Plehanovot abban, hogy megkísérelje a konfliktus rendezését, megkísérelje annak elkerülését, amit ő szakadásnak tekintett.

Plehanov elvtárs most olyan szeretetreméltó irányomban, hogy lépésemre nem talál más indokot, mint a leggyávább ravaszkodást. Hogy ezt a jellemvonásomat a legélénkebb színekkel ecsetelje, Plehanov elvtárs ezeket a szavakat tulajdonítja nekem: „Mindenki azt fogja mondani: Leninnek bizonyára nincs igaza, ha még Plehanov is összekülönbözött vele."

---

* Plehanov elvtárs pontosságra való törekvésében egy kis túlbuzgóságról tett tanuságot, amikor megjegyezte: Plehanovnak nem volt joga arra, hogy a kooptálást *elhatározza*, mert a kooptálás a szervezeti szabályzat szerint egyhangú. Ez — nem kiigazítás, hanem kötekedés, mert a szervezeti szabályzat megtilt ugyan bizonyos szervezeti *akciókat*, ha nincs meg az egyhangúság, de nem tiltja meg a *határozatokat*, amelyeket sokan gyakorta csak színleg fogadnak el és nem váltanak valóra.

A színek vastagon vannak felkenve, annyi szent! Olyan vastagon, hogy egy nyilvánvaló képtelenség is kisül a dologból, amelyet még Plehanov elvtárs sem vett észre. Ha én meg volnék győződve arról, hogy „mindenki“ Plehanovnak ad majd igazat (ezt gondolja magáról szerényen Plehanov), és ha szükségesnek tartanám, hogy törődjek ennek a „mindenkinek“ a véleményével, nyilvánvaló, hogy sohasem szántam volna rá magam arra, hogy összekülönbözzek Plehanovval, hanem ebben az esetben is követtem volna. Plehanov elvtárs, aki magatartásomat a lehető legrosszabb színben és a legrútabb indokokból fakadónak kívánta feltüntetni, *teljesen képtelen* indokot tulajdonított nekem. Eszerint én annyira féltem attól, hogy bármiben is összekülönbözzek Plehanovval, hogy — összekülönböztem vele. Plehanov elvtárs okoskodása itt egy kicsit sántít.

Valójában ez volt az elgondolásom: jobb, ha én válok ki, mert másként különvéleményem kerékkötőjévé válik Plehanov békekötésre irányuló *kísérleteinek*. Nem akarom e kisérleteket akadályozni; lehet, hogy a békefeltételekben is megegyezünk, de nem tartom lehetségesnek, hogy olyan szerkesztőségért legyek felelős, amelyre a külföldi körösdi *ilyen módon* erőszakolja rá jelöltjeit.

Néhány nappal később a Párttanács egyik tagjával együtt csakugyan elmentem Plehanovhoz, s beszélgetésünk így alakult:

— Tudja, akadnak néha olyan botrányosan viselkedő feleségek — mondotta Plehanov —, akiknek a hisztériás rohamok és a nyilvános hangos botrány elkerülése érdekében engedni kell.

— Lehetséges — feleltem —, de úgy kell engedni, hogy maradjon erőnk egy még nagyobb „botrány“ megakadályozására.

— Nos, a kiválás azt jelenti, hogy mindenben engedünk, — válaszolta Plehanov.

— Nem mindig, — feleltem, és Chamberlain példájára hivatkoztam. Elgondolásom ugyanis, amint a sajtóban is kifejezésre juttattam, az volt: ha Plehanovnak sikerül létrehoznia egy olyan békét, mely elfogadható a többség számára is, melynek soraiban Plehanov olyan

sokáig és olyan energikusan harcolt, akkor én sem kezdek háborút; ha nem sikerül, — nekem megmarad cselekvési szabadságom, hogy leleplezzem a „botrányosan viselkedő feleséget", ha *még* Plehanov sem nyugtatja meg és nem csillapítja le.

Ugyanannak a beszélgetésnek a során szóltam Plehanovnak (aki még nem ismerte az ellenzék feltételeit) arról az „elhatározásomról", hogy belépek a Központi Bizottságba (én ezt „elhatározhattam", de természetesen ehhez a Központi Bizottság valamennyi tagjának a hozzájárulása volt szükséges). Plehanov a legnagyobb rokonszenvvel fogadta ezt a tervet, mint utolsó kísérletet arra, hogy a „botrányosan viselkedő feleséggel" valamiféle alapon összeférjünk. Amikor 1903 november 6-án Plehanovhoz írt levelemben kifejeztem azt a nézetemet, hogy Plehanov talán egyszerűen átadja a szerkesztőséget a martovistáknak, Plehanov ezt válaszolta (november 8-án)... „Ön úgylátszik félreértette szándékaimat. Tegnap ismét megmagyaráztam őket Vasziljev elvtársnak" (a Központi Bizottság tagjának, aki résztvett a Liga kongresszusán). Ugyancsak Vasziljev elvtársnak írt Plehanov november 10-én arról a kérdésről, hogy siettetni vagy halogatni kell-e az „Iszkra" 52. számának megjelenését a kongresszusra vonatkozó tudósításokkal... „A kongresszusra vonatkozó közlemény közzététele ezt jelenti: 1) vagy nyilvánosságra hozzuk, hogy Martov és a többiek nem működnek közre az «Iszkrá»-ban, vagy 2) megtagadjuk ezt Martovtól, és akkor ezt ő külön röplapban hozza nyilvánosságra. Mindkét esetben nyilvánosságra kerül a szakadás, *pedig éppen ezt kell most elkerülnünk*" (kiemelés tőlem. *N. L.*). November 17-én Plehanov ugyanennek az elvtársnak ezt írja: „Mi a véleménye Martov és mások azonnali kooptálásáról? Kezd kialakulni bennem az a vélemény, hogy ilymódon lehetne a dolgot a legkevesebb nehézséggel megoldani. *Ön nélkül nem akarok cselekedni*"... (Plehanov kiemelése).

Ezekből az idézetekből világosan látható, hogy Plehanov igyekszik a többséggel egyetértésben cselekedni, a szerkesztőséget csupán a béke érdekében és a béke feltételével akarja kooptálni, s egyáltalán nem a többség

elleni háborúskodás céljából. Ha a dolog visszafelé sült el, ez csak azt mutatta, hogy az anarchikus individualizmus szekere a bojkott és a bomlasztás taktikájában túlságosan eliramodott; a legerősebb fékek is felmondták a szolgálatot. Ez persze igen sajnálatos dolog, és Plehanov, aki őszintén óhajtotta a békét, kellemetlen helyzetbe került; de az mégsem járja, hogy mindezért egyedül rám hárítsa a felelősséget.

Ami Plehanovnak azt a megjegyzését illeti, hogy én hajlandó vagyok hallgatni megfelelő „ekvivalens“ ellenében, továbbá ezt a büszke kijelentését: „Nem tartottam szükségesnek, hogy megvásároljam hallgatását“, ez a polemikus fogás csupán komikus benyomást kelt, ha összevetjük a november tizediki levélből általam fent idézett szavakkal. Éppen Plehanov tulajdonított óriási fontosságot a hallgatásnak, annak, hogy semmi se szivárogjon ki a szakadásról*. Nem volt hát természetes, hogy közöltem vele: ebbe is beleegyezem, s feltételem a béke? Az „ekvivalens“ fejében tett engedményről és a „megvásárlásról“ való fecsegés alapján csak azt várhatjuk, hogy Plehanov legközelebb azt fogja a nyilvánosság elé tálalni, hogy Lenin efféle „vásárlások“ céljából bankóhamisítással foglalkozik. Hiszen történt ilyesmi az emigránsok közötti viták során — a megfelelő légkör megvan hozzá.

Plehanov elvtárs levele önkéntelenül ezt a gondolatot ébreszti bennünk: talán most kell *megvásárolnia* azt a jogot, hogy a kisebbség soraiban lehessen? A kisebbség taktikája úgynevezett pártlapunkban már kialakult. Arra kell törekednünk, hogy elleplezzük a vitás kérdéseket és tényeket, amelyek valójában szétválásunkhoz vezettek. Arra kell törekednünk, hogy bebizonyítsuk, hogy Martinov

* A propos (Mellesleg. — *Szerk.)*. Éppen Plehanov volt az, aki különösen erélyesen követelte, hogy ne tegyük közzé a Liga jegyzőkönyvét és a pártkongresszus jegyzőkönyvének *utolsó részét*, azt a részt, amelyben Plehanov kijelenti, hogy minden erkölcsi felelősséget magára vállal a régi úgynevezett szerkesztőség elleni nyilt szavazásért, azt a részt, amelyben kifejezi azt a reményét, hogy a párt irodalmi erői nem apadtak ki, — ezt a kijelentést egyébként a kisebbség egyik képviselője álklasszikus stílusú parádés frázisnak nevezte.

sokkal közelebb állt az „Iszkrá“-hoz, mint Lenin, — hogy miképpen, miben és mennyiben, azt soká fogja elemezgetni az új „Iszkra“ összezavarodott szerkesztősége. Arra kell törekednünk, hogy a polémia során farizeus módon elítéljük a személyeskedést, — valójában pedig az egész harcot egyes elvtársak elleni hadjáratra kell korlátoznunk, nem riadva vissza attól sem, hogy az „ellenségnek“ egészen képtelen ártalmas sajátságokat tulajdonítsunk, kezdve a legnyeglébb szókimondástól a leggyávább ravaszkodásig. Csak minél erősebb hatást érjünk el. És új szövetségeseink, Plehanov és Martov elvtárs, olyan erős szavakat találnak, hogy hamarosan semmiben sem fognak elmaradni a nevezetes bundisták mögött az ő nevezetes „szemétnépségükkel“. A szövetségesek olyan buzgón bombáznak engem páncélos hajóikról, hogy felmerül bennem ez a gondolat: vajjon nem esküdött-e össze ellenem a szörnyű hármasbizottság kétharmada? Nem kellene-e nekem is megsértettnek tettetnem magam? Ne kezdjek-e én is üvölteni, hogy „ostromállapot“ van? Hiszen ez olykor olyan kényelmes és hasznos...

Egyébként Plehanov elvtársnak ahhoz, hogy a kisebbség igazi hívévé válhasson, alighanem meg kell még tennie két kis lépést: először is el kell ismernie, hogy a szervezeti szabályzat első pontjának az a megfogalmazása, amelyet Martov és Akszelrod elvtárs a kongresszuson védelmezett (és amelyről most mélyen hallgatnak), nem az opportunizmus irányában tett lépés, nem fegyverletétel a burzsoá individualizmus előtt, hanem új, valóban szociáldemokrata, akimovista-martovista és martovista-akszelrodista szervezeti nézetek csírája. Másodszor, el kell ismernie, hogy a kongresszus után a kisebbség ellen vívott harc nem a pártfegyelem durva megsértése ellen, a csupán felháborodást szülő agitációs módszerek ellen, nem az anarchizmus és az anarchista frázis ellen vívott harc volt (lásd a Liga jegyzőkönyvének 17, 96, 97, 98, 101, 102, 104. és más oldalain), hanem az „ostromállapot“, a bürokratizmus, a formalizmus stb. ellen vívott harc volt.

Az effajta vitás kérdésekkel részletesen kell majd fog-

lalkoznom a most készülő brosúrában. De addig is... addig is megtekintjük a gogoli típusoknak azt az arcképcsarnokát, melyet vezető lapunk nyitott meg; ez a lap azt a gyakorlatot követi, hogy talányokat ad fel az olvasóknak. Ki hasonlít a szögletes Szobakevicshez, aki mindenkinek az önérzetébe, vagyis a tyúkszemére tapos? Ki hasonlít a furfangos Csicsikovhoz, aki a holt lelkekkel együtt a hallgatást is megvásárolja? Ki Nozdrjovhoz és Hlesztakovhoz? Ki Manyilovhoz és Szkvoznyik-Dmuhanovszkijhoz? Érdekes és tanulságos talányok... „Elvi polémia“...

N. Lenin

Megjelent: „Kommentár az Orosz Forradalmi Szociáldemokrácia Külföldi Ligája második kongresszusának jegyzőkönyvéhez“ c. brosúrában. Genf 1904.

MÁJUS ELSEJE

RÖPLAPTERVEZET

Munkások! Elvtársak! Közeleg május elsejének napja, amikor a világ munkásai megünneplik azt, hogy öntudatos életre ébredtek, megünneplik azt, hogy egyesültek az erőszak és az elnyomás minden formája ellen vívott harcban, a dolgozó millióknak az éhségtől, a nyomortól és a megaláztatástól való megszabadításáért vívott harcban. Két világ áll egymással szemben ebben a nagy küzdelemben: a tőke világa és a munka világa, a kizsákmányolás és rabszolgaság világa, a testvériség és szabadság világa.

Az egyik oldalon — maroknyi gazdag henyélő. Ezek kezükbe ragadták a gyárakat, a szerszámokat és a gépeket. Magántulajdonukká tettek millió meg millió gyeszjatyina földet és pénzhegyeket. Kényszerítették a kormányt és a hadsereget, hogy szolgájuk legyen, s híven őrizze összeharácsolt gazdagságukat.

A másik oldalon — a kisemmizettek milliói. Ezek kénytelenek könyörögni a gazdagoknak, hogy dolgozhassanak számukra. Ők hoznak létre munkájukkal minden gazdagságot, de nekik egész életükön át küzdeniök kell a betevő falatért, úgy esedeznek a munkáért, mint valami kegyért, tönkreteszik erejüket és egészségüket az erejüket meghaladó munkával, éheznek a falusi viskókban, a nagyvárosok pincéiben és padlásain.

És lám, ezek a kisemmizettek és dolgozók hadat üzentek a gazdagoknak, a kizsákmányolóknak. A világ munkásai harcolnak, hogy felszabadítsák a munkát a bérrabszolgaság alól, a nyomor és a szükség alól. Olyan társadalmi rendért harcolnak, amelyben a közös munkával megteremtett gazdagság minden dolgozó javát, nem-

pedig maroknyi gazdag javát szolgálja. Arra törekednek, hogy a földet, a gyárakat, a gépeket minden dolgozó közös tulajdonává tegyék. Azt akarják, hogy ne legyenek gazdagok és szegények, hogy a munka gyümölcsei azoknak jussanak, akik dolgoznak, hogy az emberi elme minden vívmánya, a munka minden tökéletesítése annak életét tegye jobbá, aki dolgozik, és ne szolgáljon a dolgozó elnyomásának eszközéül.

A munkának a tőke ellen folytatott nagy harca rengeteg áldozatába került a világ munkásainak. Sok vérük hullott a jobb élethez és az igazi szabadsághoz való joguk védelmében. A kormányok kíméletlenül üldözik azokat, akik a munkások ügyéért harcolnak. De a világ munkásainak szövetsége minden üldözés ellenére is növekszik és erősödik. A munkások egyre szorosabban tömörülnek a szocialista pártokban, a szocialista pártok híveinek száma milliókra rúg, és lépésről lépésre, feltartóztathatatlanul nyomulnak előre a teljes győzelem, a kizsákmányoló tőkésosztály teljes legyőzése felé.

Új életre ébredt az orosz proletariátus is. Az is csatlakozott ehhez a nagy harchoz. Elmúltak azok az idők, amikor a mi munkásunk engedelmesen hétrét görnyedt, s nem látta a kivezető utat a leigázottságból, nem látott reménysugarat fegyencéletében. A szocializmus megmutatta ezt a kivezető utat, s a vörös zászló köré, mint vezérlő csillag köré ezer meg ezer harcos sereglett. A sztrájkok megmutatták a munkásoknak a szövetkezés erejét, megtanították őket az ellenállásra, megmutatták, milyen veszedelemmel fenyegeti a tőkét a szervezett munkás. A munkások saját szemükkel látták, hogy az ő munkájukból élnek és szedik meg magukat a tőkések és a kormány. A munkások az együttes harcra, a szabadságra és a szocializmusra törekedtek. A munkások megértették, milyen gonosz és sötét erő a cári önkényuralom. A munkásoknak szabad térre van szükségük a harchoz, de a cári kormány béklyót rak kezükre, lábukra. A munkásoknak szabad gyűlésekre, szabad szövetségekre, szabad könyvekre és lapokra van szükségük, de a cári kormány börtön, korbács és szurony segítségével elfojt minden szabadságtörekvést. Végigzúgott Oroszországon ez a kiáltás: „Le az önkény-

uralommal!" Mind gyakrabban és gyakrabban hangzott fel ez a kiáltás az utcán, a munkások sokezer főt számláló gyűlésein. A mult év nyarán munkások tízezrei keltek fel Oroszország déli részén, harcra keltek a jobb életért, a rendőri elnyomástól való megszabadulásért. A burzsoázia és a kormány megremegett a fenyegető munkássereg láttán, mely egy csapásra óriási városok egész iparát megállította. A munkások ügyének számos harcosát terítették le a belső ellenség ellen mozgósított cári csapatok golyói.

De ezt a belső ellenséget semmiféle erővel nem lehet legyőzni, mert csakis az ő munkájából tartják fenn magukat az uralkodó osztályok és a kormány. Nincs a földön olyan erő, amely meg tudná törni a munkások millióit, akik egyre öntudatosabbakká, egyre egységesebbekké és szervezettebbekké lesznek. A munkások minden veresége újabb és újabb harcosokat mozgósít, nagyobb tömegeket ébreszt új életre és késztet új harcra.

Oroszország most olyan eseményeket él át, amikor a munkástömegek ébredésének szükségképpen még gyorsabb ütemben és nagyobb arányokban kell végbemennie, amikor minden erőnket meg kell feszítenünk a proletariátus sorainak tömörítésére, a proletariátusnak a még elszántabb harcra való előkészítésére. A háború a proletariátus legelmaradottabb rétegeinek az érdeklődését is felkelti a politikai események és a politikai kérdések iránt. A háború egyre világosabban, egyre szemléltetőbben leleplezi az önkényuralmi rendszer egész rothadtságát, az Oroszországot kormányzó rendőri és udvaronc banda egész elvetemültségét. Népünk nyomorog és éhenhal odahaza, — s belesodorták egy pusztító és esztelen háborúba idegen nép lakta és sokezer verszt távolságban lévő új idegen földekért. Népünk politikai rabságban sínylődik, — és háborúba sodorták új népek leigázásáért. Népünk a belső politikai rend megváltoztatását követeli, — és ágyúdörgéssel terelik el erről figyelmét a világ másik végén. De a cári kormány belebukott ebbe a hazárdjátékba, a nép vagyonának és a Csendes-óceán partján elpusztuló fiatal erőknek bűnös tékozlásába. Minden háború a nép erőfeszítéseit kívánja, a kulturált és szabad Japánnal

folytatott súlyos háború pedig óriási erőfeszítést kíván Oroszországtól. És erre az erőfeszítésre olyan időpontban van szükség, amikor a rendőri önkény épülete már megrendült az ébredő proletariátus ökölcsapásai alatt. A háború leleplezi a kormány minden gyengéjét, a háború letépi a hamis cégéreket, a háború feltárja a belső rothadtságot, a háború annyira fokozza a cári önkényuralom ostobaságát, hogy kivétel nélkül mindenkinek szemébe ötlik, a háború mindenki előtt felfedi a régi Oroszország, a jogfosztott, tudatlan és megfélemlített Oroszország, a rendőr-kormány jobbágyi függőségében maradt Oroszország agóniáját.

A régi Oroszország haldoklik. Egy szabad Oroszország lép helyébe. Pusztulnak azok a sötét erők, amelyek a cári önkényuralmat védelmezték. De csak az öntudatos, csak a szervezett proletariátus képes halálos csapást mérni e sötét erőkre. Csak az öntudatos és szervezett proletariátus vívhatja ki a nép számára az igazi, a nem látszat-szabadságot. Csak az öntudatos és szervezett proletariátus verhet vissza minden olyan kísérletet, amely a nép félrevezetésére, jogainak megnyirbálására, a burzsoázia puszta eszközévé változtatására irányul.

Munkások! Elvtársak! megtízszerezett erővel készüljünk hát a közeli, döntő harcra! Zárják szorosabbra soraikat a szociáldemokraták, a proletárok! Szavuk hallatsszon mind messzebbre és messzebbre! A munkáskövetelésekért folyó agitáció vegyen merészebb lendületet! Május elsejének ünnepe nyerje meg számunkra az új harcosok ezreit és kettőzze meg erőnket az egész nép szabadságáért, az összes dolgozóknak a tőke igájából való felszabadításáért vívott nagy harcban!

Éljen a nyolcórás munkanap!

Éljen a nemzetközi forradalmi szociáldemokrácia!

Le a bűnös és rabló cári önkényuralommal!

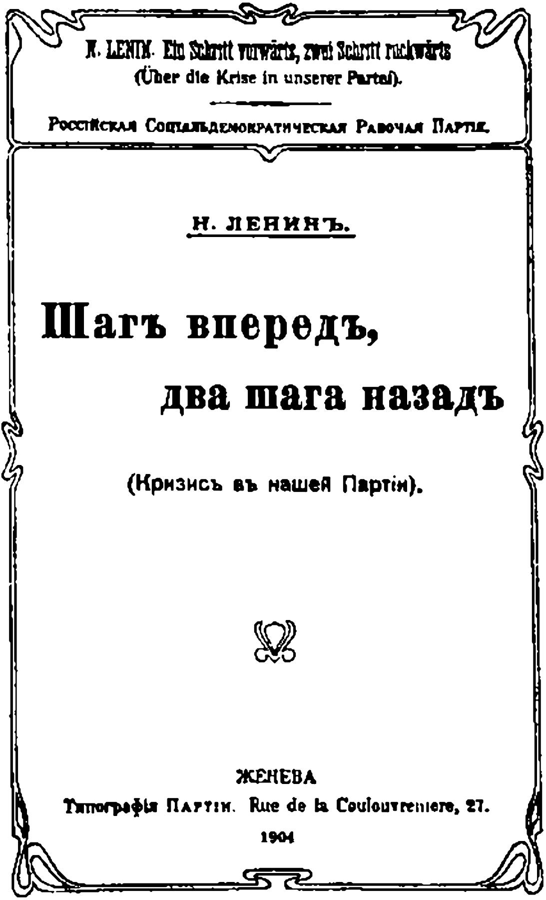
A megírás ideje: 1904 április.

Megjelent változtatásokkal,
külön röplap formájában. 1904 április.

EGY LÉPÉS ELŐRE, KÉT LÉPÉS HÁTRA

(PÁRTUNK VÁLSÁGA[81])

A megírás ideje: 1904 február—május.
Megjelent külön könyv alakjában.
Genf, 1904 május.

N. LENIN. Ein Schritt vorwärts, zwei Schritt rückwärts
(Über die Krise in unserer Partei).

Россійская Соціальдемократическая Рабочая Партія.

Н. ЛЕНИНЪ.

Шагъ впередъ, два шага назадъ

(Кризисъ въ нашей Партіи).

ЖЕНЕВА
Типографія Партіи. Rue de la Coulouvreniere, 27.
1904

Lenin „Egy lépés előre, ket lépés hátra"
c. könyvének borítólapja. — 1904

Kisebbítve

ELŐSZÓ

Amikor hosszantartó, konok, heves harc folyik, bizonyos idő elteltével rendszerint kezdenek kikristályosodni azok a központi, alapvető vitás kérdések, amelyeknek eldöntésétől függ a küzdelem végleges kimenetele, és amelyekhez képest a harc valamennyi apró és jelentéktelen epizódja mindinkább háttérbe szorul.

Így van ez a mi belső pártharcunkkal is, amely immár egy félév óta leköti valamennyi párttag figyelmét. És éppen, mert ebben az ismertetésben, mely az egész harcot tárgyalja, sok olyan apróságot kellett érintenem, amelyeknek alig van fontosságuk, sok civódást, amelyeknek lényegében semmi fontosságuk sincs — éppen ezért szeretném az olvasó figyelmét mindjárt kezdetben felhívni két valóban központi, alapvető kérdésre, amelyek roppant nagyfontosságúak, amelyeknek kétségtelenül történelmi jelentőségük van, és amelyek a pártunkban napirenden levő politikai kérdések közül a legégetőbbek.

Az első ilyen kérdés: mi a politikai jelentősége pártunk „többségre“ és „kisebbségre“ való oszlásának, amely a II. pártkongresszuson ment végbe és az orosz szociáldemokraták minden előző megoszlását teljesen háttérbe szorította.

A második kérdés: mi az elvi jelentősége az új „Iszkra“ szervezeti kérdésekben elfoglalt álláspontjának, amennyiben az valóban elvi állásfoglalás.

Az első kérdés pártharcunk kiindulópontjára, forrására, okaira, alapvető politikai jellegére vonatkozik. A második kérdés ennek a harcnak végső eredményeire, kimenetelére, arra a végső elvi eredményre vonatkozik,

amelyet akkor kapunk, ha összegezzük mindazt, ami az elvek területére tartozik, és levonjuk mindazt, ami a civakodás területére tartozik. Az első kérdést a pártkongresszuson vívott harc elemzése, a másodikat az új „Iszkra" új elvi tartalmának elemzése dönti el. Ebből a két elemzésből, amely brosúrám tartalmának kilenctized része, az következik, hogy a „többség" pártunk forradalmi, a „kisebbség" pedig pártunk opportunista szárnya; azok a nézeteltérések, amelyek e két szárnyat jelenleg egymástól elválasztják, főként nem programmbeli és nem taktikai, hanem csupán szervezeti kérdésekre vonatkoznak; a nézeteknek az az új rendszere, amely az új „Iszkrá"-ban annál világosabban kibontakozik, mennél inkább igyekszik álláspontját elmélyíteni, és mennél inkább megtisztul ez az álláspont a kooptálás körül kitört civakodástól, a szervezeti kérdésekben megnyilvánuló opportunizmus.

A pártválságunkkal foglalkozó irodalom fő fogyatékossága a tények tanulmányozása és megvilágítása terén az, hogy majdnem teljesen hiányzik belőle a pártkongresszus jegyzőkönyvének elemzése, a szervezeti kérdés alapelveinek tisztázása terén pedig az, hogy hiányzik annak a kapcsolatnak az elemzése, amely kétségtelenül megvan egyfelől Martov elvtársnak és Akszelrod elvtársnak a szervezeti szabályzat első pontja megfogalmazásában és e megfogalmazás védelmében elkövetett alapvető hibája, másfelől pedig az „Iszkrá"-nak a szervezeti kérdésben vallott jelenlegi elvi nézetei egész „rendszere" (ha itt rendszerről egyáltalán szó lehet) között. Az „Iszkra" jelenlegi szerkesztősége, úgylátszik, még csak észre sem veszi ezt a kapcsolatot, bár a „többség" az irodalomban már igen sokszor felhívta a figyelmet az első pontról szóló vita jelentőségére. Akszelrod elvtárs és Martov elvtárs most tulajdonképpen csak elmélyítik, továbbfejlesztik és kibővítik az első ponttal kapcsolatban eredetileg elkövetett hibájukat. Tulajdonképpen már az első pontra vonatkozó vitában világosan kibontakozott az opportunistáknak a szervezeti kérdésben elfoglalt álláspontja: hogy szétfolyó, nem szorosan egybekovácsolt pártszervezet mellett foglalnak állást, hogy ellenségesen állnak szemben a párt felülről lefelé haladó, a pártkongresszusból és az általa

létesített intézményekből kiinduló felépítésének eszméjével („bürokratikus“ eszméjével), hogy arra törekszenek, hogy alulról felfelé haladjanak, s lehetővé tegyék bármely professzornak, bármely gimnazistának és „minden sztrájkolónak“, hogy párttagnak tekintse magát, hogy ellenségesen állnak szemben azzal a „formalizmussal“, amely a párttagtól megköveteli, hogy valamely, a párt által elismert szervezet tagja legyen, hogy közelállnak a polgári intellektuel gondolkodásmódjához, aki csupán „platonikusan“ hajlandó „elismerni a szervezeti kapcsolatokat“; hogy könnyen kerülnek az opportunista agyafúrtság és az anarchista frázisok befolyása alá; hogy autonomizmusra törekszenek a centralizmussal szemben — egyszóval mindaz, ami most az új „Iszkrá“-ban buja színpompával virágzik, s mindjobban elősegíti az eredetileg elkövetett hiba teljes és szemléltető tisztázását.

Ami a pártkongresszus jegyzőkönyvét illeti, igazán meg nem érdemelt elhanyagolása csak azzal magyarázható, hogy vitáink tele vannak civakodással, de meg alkalmasint azzal is, hogy ebben a jegyzőkönyvben túlsok a túlkeserű igazság. A pártkongresszus jegyzőkönyve a maga nemében páratlan, pontosság, teljesség, sokoldalúság, gazdagság és hitelesség tekintetében pótolhatatlan képét adja pártunk valódi helyzetének, a nézetek, a hangulatok és a tervek képét, amelyet a mozgalomban résztvevők maguk rajzoltak meg; a párton belül meglevő politikai árnyalatok képét, amely megmutatja ezeknek az árnyalatoknak erőviszonyait, kölcsönös kapcsolatukat és harcukat. Éppen a pártkongresszus jegyzőkönyve és csakis ez a jegyzőkönyv mutatja meg, mennyire sikerült a régi, merőben körösdi jellegű kapcsolatok minden maradványát valóban elsepernünk és egységes, nagyszabású pártkapcsolattal helyettesítenünk. Minden párttagnak, ha tudatosan akar résztvenni pártja ügyeiben, kötelessége gondosan tanulmányozni pártkongresszusunkat, — igenis tanulmányozni, mert puszta olvasásra a jegyzőkönyv nyers anyaghalmaza még nem ad képet a kongresszusról. Csakis gondos és önálló tanulmányozás útján érhetjük el (és kell elérnünk), hogy a beszédek rövid összefoglalásai, a viták száraz kivonatai, az apró

(látszólag apró) kérdések körüli apró csatározások egységes egésszé olvadjanak egybe, hogy a párttagok előtt megelevenedjék a pártkongresszus minden egyes jelentős szónoka, hogy a párttagok tisztán lássák a pártkongresszus küldöttei minden egyes csoportjának politikai arculatát. E sorok írója úgy fogja érezni, hogy munkája nem veszett kárba, ha sikerül legalábbis ösztönzést adnia a pártkongresszus jegyzőkönyvének átfogó és önálló tanulmányozásához.

Még egy szót a szociáldemokrácia ellenfeleinek a címére. Ezek káröröммel és kaján ujjongással figyelik vitáinkat; ők persze rajta lesznek, hogy pártunk hibáival és fogyatékosságaival foglalkozó brosúrámból egyes helyeket saját céljaiknak megfelelő módon ráncigáljanak elő. Az orosz szociáldemokraták már elég puskaport szagoltak a csatákban, hogy rá se hederítsenek ezekre a csipkelődésekre, hogy ezek ellenére folytassák munkájukat az önbírálat terén és saját hibáiknak kíméletlen leleplezése terén, amelyeket a munkásmozgalom növekedése okvetlenül és szükségképpen le fog gyűrni. Ám próbálják meg az ellenfél táborából való urak, tárják elénk a dolgok *valódi* képét arról, mi a helyzet „pártjukban“, csak némileg is hasonlót ahhoz a képhez, melyet második kongresszusunk jegyzőkönyve mutat!

1904 május. *N. Lenin*

a) A KONGRESSZUS ELŐKÉSZÍTÉSE

Van egy mondás, amely szerint mindenkinek joga van 24 órán át átkozni bíráit. A mi pártkongresszusunk, mint minden párt minden kongresszusa, szintén bírája volt egyeseknek, akik vezető pozícióra tartottak igényt és kudarcot vallottak. Most a „kisebbség“ e képviselői szinte megindító naivitással „átkozzák bíráikat“ és igyekeznek a kongresszust mindenképpen diszkreditálni, jelentőségét és tekintélyét kisebbíteni. Ez a törekvés a legszembeötlőbben talán az „Iszkra“ 57. számában Praktyik[62] cikkében nyilvánult meg, aki felháborodik a kongresszus szuverén „isteni voltának“ eszméjén. Oly jellegzetes vonása ez az új „Iszkrá“-nak, hogy nem lehet szó nélkül elsiklani felette. A szerkesztőség, amely többségében a kongresszus által *visszautasított* személyekből áll, egyrészt továbbra is „párt“-szerkesztőségnek nevezi magát, másrészt viszont kitárja karjait olyan személyek előtt, akik azt állítják, hogy a kongresszus nem istenség. Kedves, ugyebár? Igen, uraim, a kongresszus természetesen nem istenség, de mit gondoljunk az olyan emberekről, akik a kongresszust *az után* kezdik „csepülni“, hogy ott vereséget szenvedtek?

Valóban, idézzük emlékezetünkbe a fő tényeket a kongresszus előkészítésének történetéből.

Az „Iszkra“ kezdettől fogva, már az 1900-ban, az ujság kibocsátása előtt megjelent nyilatkozatában kijelentette, hogy mielőtt egyesülnénk, el kell határolnunk magunkat. Az „Iszkra“ azon volt, hogy az 1902-es konferencia[63] külön tanácskozás legyen, nempedig pártkon-

gresszus*. Az „Iszkra“ 1902 nyarán és őszén rendkívül óvatosan járt el, amikor feléleszteite az ezen a konferencián választott Szervező Bizottságot. Végülis az elhatárolódás befejeződött — s ezt mindannyian elismertük. A Szervező Bizottság 1902 legvégén megalakult. Az „Iszkra“ üdvözli megszilárdulását és — a 32. szám *szerkesztőségi* cikkében — kijelenti, hogy a pártkongresszus egybehívása a *legsürgetőbb*, halaszthatatlan szükségesség**. Így tehát bennünket lehet igazán a legkevésbbé vádolni azzal, hogy elhamarkodtuk a II. kongresszus egybehívását. Éppen ezt a szabályt követtük: Hétszer mérj, egyszer vágj; teljes erkölcsi jogunk volt az elvtársaktól elvárni, hogy miután vágtak, nem fognak siránkozni és újból méricskélni.

A Szervező Bizottság a II. kongresszus számára rendkívül gondos (formalista és bürokratikus, mondanák azok, akik most efféle szavakkal leplezik politikai gerinctelenségüket) szabályzatot dolgozott ki, ezt a szabályzatot valamennyi bizottsággal elfogadtatta, végül jóváhagyta, és egyebek közt a 18. pontban ezt a határozatot hozta: „A kongresszus összes határozatai és a kongresszuson megejtett összes választások a pártnak valamennyi pártszervezetre nézve kötelező döntései. Ezeket senki semmiféle ürüggyel meg nem támadhatja, és csak a következő pártkongresszus helyezheti hatályon kívül vagy módosíthatja őket“***. Ugye, milyen ártatlanok magukban véve ezek a szavak, amelyeket annakidején mint valami magától értetődő dolgot szó nélkül elfogadtak és milyen különösen hangzanak most — akárcsak a „kisebbség“ felett kimondott ítélet! Milyen céllal fogalmaztak meg egy ilyen pontot? Pusztán a formák megtartása végett? Dehogyis. Ez a határozat szükségesnek látszott és csakugyan szükséges volt, mert a párt szétforgácsolt és önálló csoportokból állott, és számítani lehetett arra, hogy ezek a csoportok nem fogják elismerni a kongresszust. Ez a határozat éppen minden forradalmár

* Lásd a második kongresszus jegyzőkönyvét, 20. old.

** Lásd *Lenin* Művei. 6. köt. 1953. 313. old. — *Szerk.*

*** Lásd a második kongresszus jegyzőkönyvét, 22—23. és 380. old.

szabad akaratát fejezi ki (amelyről most olyan gyakran és olyan helytelenül beszélnek, eufemisztikusan a „szabad“ kifejezéssel jellemezve azt, ami inkább a „szeszélyes“ jelzőt érdemli meg). Ez egyértelmű volt az összes orosz szociáldemokraták által adott kölcsönös *becsületszóval*. Ennek a határozatnak biztosítania kellett, hogy a kongresszusért vállalt óriási munka, kockázat, költség nem vész kárba, hogy a kongresszus nem fajul komédiává. A kongresszus határozatainak és *választásainak* bármely el nem ismerését már eleve a *becsületszó megszegésének* minősítette.

Kin nevet hát az új „Iszkra“, amely azt az új felfedezést tette, hogy a kongresszus nem istenség és döntései nem szentségek? „Új szervezeti nézeteket“ tartalmaz-e felfedezése, vagypedig csak új kísérleteket a régi nyomok eltüntetésére?

b) A KONGRESSZUSON KIALAKULT CSOPORTOSULÁSOK JELENTŐSÉGE

A kongresszust tehát a leggondosabb előkészítés után, a legnagyobb mértékben teljes képviselet alapján hívták egybe. A kongresszus helyes összetételét és döntéseinek *feltétlenül* kötelező voltát általánosan elismerték, és ez kifejezésre jutott az elnöknek a kongresszus megalakulása utáni nyilatkozatában is (jegyzőkönyv 54. old.).

Mi is volt a kongresszus fő feladata? Az, hogy az „Iszkra“ által megjelölt és kidolgozott elvi és szervezeti alapokon megteremtse a *valóságos* pártot. Hogy a kongresszusnak éppen ebben az irányban kellett dolgoznia, azt eleve eldöntötte az „Iszkra“ hároméves tevékenysége és az, hogy az „Iszkrá“-t a pártbizottságok többsége elismerte. Az iszkrás programmnak és irányzatnak a párt programmjává és irányzatává kellett válnia, az iszkrás szervezeti terveket rögzíteni kellett a párt szervezeti szabályzatában. De magától értetődik, hogy ezt az eredményt nem lehetett elérni harc nélkül: a kongresszusi képviselet teljessége biztosította, hogy olyan szervezetek is résztvehettek a kongresszuson, amelyek elszánt harcot

folytattak az „Iszkra“ ellen (a Bund és a „Rabocseje Gyelo“), valamint olyanok is, amelyek szavakban elismerték ugyan vezető pártlapnak az „Iszkrá“-t, valójában azonban a maguk külön terveit akarták megvalósítani, és elvi kérdésekben ingadozásukkal tűntek ki (a „Juzsnij Rabocsij“ csoportja és néhány pártbizottságnak ehhez csatlakozó küldöttei). Ilyen körülmények közt a kongresszusnak szükségképpen *az iszkrás irányzat győzelméért folytatott harc küzdőterévé* kellett válnia. Hogy a kongresszus csakugyan ilyen harc volt, ez azonnal világossá válik bárki előtt, aki valamennyire is figyelmesen elolvassa a kongresszus jegyzőkönyvét. Nekünk most az a feladatunk, hogy részletesen megvizsgáljuk azokat a legfontosabb csoportosulásokat, amelyek a kongresszuson a különféle kérdésekkel kapcsolatban kialakultak, és hogy a jegyzőkönyvek pontos adatai nyomán felelevenítsük a kongresszus valamennyi főbb csoportjának politikai arculatát. Mit képviseltek voltaképpen azok a csoportok, azok az irányzatok és azok az árnyalatok, amelyeknek a kongresszuson az „Iszkra“ vezetésével egységes párttá kellett volna egybeolvadniok? — ezt kell megmutatnunk a viták és a szavazások elemzése alapján. E körülmény tisztázása alapvető fontosságú mind annak tanulmányozása szempontjából, kik is voltaképpen a mi szociáldemokratáink, mind pedig a viszály okainak megértése szempontjából. Ezért helyeztem előtérbe a Liga kongresszusán mondott beszédemben és az új „Iszkra“ szerkesztőségének írt levelemben éppen a különböző csoportosulások elemzését. A „kisebbség“ képviselői közül való ellenlábasaim (élükön Martovval) egyáltalán nem értették meg a kérdés lényegét. A Liga kongresszusán részleges módosító javaslatokra szorítkoztak, igyekeztek „tisztázni“ magukat azzal a váddal szemben, hogy az opportunizmus felé fordultak, s még csak meg sem kísérelték, hogy — ellensúlyozásomra — a kongresszusi csoportosulásokról csak *valamennyire is eltérő* képet rajzoljanak. Martov most igyekszik az „Iszkrá“-ban (56. szám) a kongresszus különféle politikai csoportjainak pontos elhatárolására irányuló kísérleteket egyszerű „körösdi-zugpolitikának“ feltüntetni. Erős kifejezés ez, Martov elvtárs!

De az új „Iszkra“ erős kifejezéseinek van egy eredeti sajátosságuk: mihelyt pontosan felidézzük a viszály valamennyi főbb mozzanatát, a kongresszustól kezdve, mindezek az erős kifejezések *teljességgel és mindenekelőtt* a mostani szerkesztőség ellen fordulnak. Nézzetek csak a tükörbe, úgynevezett párt-szerkesztő urak, amikor felvetitek a körösdi-zugpolitika kérdését!

Martovnak most annyira kellemetlenek kongresszusi harcunk tényei, hogy igyekszik őket teljesen elkenni. „Iszkrás az — mondja Martov —, aki a pártkongresszuson és a pártkongresszus előtt kifejezésre juttatta az «Iszkrá»-val való teljes szolidaritását, síkraszállt az «Iszkra» programmja és szervezeti nézetei mellett és támogatta szervezeti politikáját. A kongresszuson több mint 40 ilyen iszkrás volt — ennyien szavaztak az «Iszkra» programmjára és az «Iszkrá»-t a párt központi lapjának elismerő határozati javaslatra.“ Üssük fel a kongresszus jegyzőkönyvét és látni fogjuk, hogy *mindenki* elfogadta a programmot (233. old.), kivéve Akimovot, aki tartózkodott a szavazástól. Martov elvtárs tehát azt akarja velünk elhitetni, hogy a bundisták is, Bruker is, Martinov is *bebizonyították* az „Iszkrá“-val való „teljes szolidaritásukat“ és *síkraszálltak* az „Iszkra“ szervezeti nézetei mellett! Ez nevetséges. Azt a körülményt, hogy a kongresszus *után* annak *valamennyi* résztvevője a párt egyenjogú tagjává vált (és még csak nem is valamennyi, mert a bundisták eltávoztak), összetévesztik azzal a csoportosulással, amely a kongresszus *során* a harcot előidézte. Annak tanulmányozását, hogy *milyen elemekből* tevődött össze a kongresszus után a „többség“ és a „kisebbség“, ezzel a hivatalos frázissal helyettesítik: elismerték a programmot.

Nézzük az „Iszkra“ központi lapként való elismerése feletti szavazást. Látni fogjuk, hogy éppen Martinov — akiről Martov elvtárs jobb ügyhöz méltó merészséggel most azt állítja, hogy síkraszállt az „Iszkra“ szervezeti nézetei és szervezeti politikája mellett — követeli, hogy a határozati javaslat két részét — az „Iszkra“ központi lapként való puszta elismerését és érdemei elismerését — különválasszák. A határozati javaslat első része feletti

szavazáskor (az „Iszkra“ érdemeinek elismerése, a vele való *szolidaritás* kifejezése) *csak 35-en szavaztak* a javaslat mellett, ketten — ellene (Akimov és Bruker), tizenegyen pedig tartózkodtak a szavazástól (Martinov, 5 bundista és a szerkesztőség 5 szavazata: nekem és Martovnak 2—2 szavazatunk, Plehanovnak 1 szavazata volt). Az iszkraellenesek csoportja (5 bundista és három rabocsejegyelós) tehát egész világosan megmutatkozik ezen a példán is, mely Martov mostani nézetei szempontjából a legelőnyösebb, s melyet maga Martov választott. Nézzük a határozati javaslat második része feletti szavazást — elismerjük-e az „Iszkrá“-t minden indokolás és minden szolidaritásnyilvánítás nélkül központi lapnak (jegyzőkönyv, 147. old.): 44-en szavaztak a javaslat *mellett*, és ezeket a mai Martov az iszkrásokhoz sorolja. Összesen 51 szavazat volt; a szavazástól tartózkodó szerkesztők öt szavazatának leszámítása után marad 46; ketten a javaslat *ellen* szavaztak (Akimov és Bruker); a megmaradt 44-hez tartozik tehát *mind az öt bundista*. Eszerint a bundisták a kongresszuson „kifejezték az «Iszkrá»-val való teljes szolidaritásukat“ — így írja a hivatalos történelmet a hivatalos „Iszkra“! Elébevágunk a dolgoknak és megmagyarázzuk az olvasónak, melyek e hivatalos igazságnak igazi indokai: az „Iszkra“ mostani szerkesztősége valójában pártszerkesztőség lehetett és lett volna (nempedig quasi*-pártszerkesztőség, mint most), *ha a bundisták és a rabocsejegyelósok nem hagyták volna ott a kongresszust*; ezért kellett a mostani úgynevezett pártszerkesztőség e leghűségesebb oltalmazóit „iszkrásokká“ előléptetni. De erről majd később részletesen beszélek.

Kérdezzük továbbá: ha a kongresszus az iszkrás és iszkraellenes elemek harca volt, vajjon nem voltak-e közbülső, állhatatlan elemek, amelyek a két fél között ingadoztak? Mindenki, aki pártunkat és minden kongresszus szokásos arculatát valamennyire is ismeri, már a priori** hajlani fog arra, hogy erre a kérdésre igennel válaszoljon. Martov elvtársnak nem nagyon akarózik

* — ál. — *Szerk.*
** — eleve. — *Szerk.*

most visszaemlékezni ezekre az állhatatlan elemekre, s a „Juzsnij Rabocsij“ csoportot a hozzá húzó küldöttekkel tipikus iszkrásoknak, a köztünk felmerült nézeteltéréseket pedig jelentékteleneknek és mellékeseknek tünteti fel. Szerencsénkre most előttünk van a jegyzőkönyv teljes szövege, és ezt a kérdést, amely persze ténykérdés, okmányszerű adatok alapján dönthetjük el. Az, amit az imént a kongresszuson kialakult általános csoportosulásról mondtunk, természetesen nem e kérdés megoldására, hanem csupán helyes felvetésére tart igényt.

Ha a politikai csoportosulásokat nem elemezzük, ha nincsen tiszta képünk a kongresszusról, mint bizonyos árnyalatok harcáról, egyáltalán nem érthetjük meg nézeteltéréseinket. Martovnak az a kísérlete, hogy az árnyalatok közötti különbséget oly módon leplezze el, hogy még a bundistákat is az iszkrásokhoz számítja, egyszerűen kitérés a kérdés elől. Már a priori, az orosz szociáldemokrácia kongresszus előtti történetének alapján három főcsoportot különböztethetünk meg (további vizsgálódás és tüzetes tanulmányozás céljából): az iszkrások, az iszkraellenesek és az állhatatlan, ingadozó, bizonytalan elemek.

c) A KONGRESSZUS KEZDETE — INCIDENS A SZERVEZŐ BIZOTTSÁGGAL

A legjobb, ha a kongresszusi vitákat és szavazásokat a kongresszusi ülések sorrendjében elemezzük, hogy soron kövessük a mind világosabban kibontakozó politikai árnyalatokat. Csak akkor térünk el a kronologikus sorrendtől, ha erre feltétlenül szükség lesz, hogy együtt vizsgálhassuk meg az egymással szoros kapcsolatban levő kérdéseket vagy egynemű csoportosulásokat. Nehogy részrehajlók lehessünk, igyekezni fogunk az *összes* fontosabb szavazásokat megemlíteni, mellőzve persze azt az apróságok feletti temérdek sok szavazást, amelyek kongresszusunkon túlságosan sok időt vettek igénybe (részben tapasztalatlanságunk folytán és mert nem tudtuk felosztani az anyagot a bizottsági és a teljes ülések között, részben az obstrukcióval határos huzavona miatt).

Az első olyan kérdés, amely vitákra vezetett, amelyek során már mutatkoztak árnyalati különbségek, az volt, vajjon ez a pont: „A Bund helyzetéről a pártban" első helyen szerepeljen-e (a kongresszus „napirendjén"), vagy sem (jegyzőkönyv, 29—33. old.). Iszkrás szempontból — s ezt a szempontot Plehanov, Martov, Trockij és én védtük — ehhez semmiféle kétely nem fért. A Bund távozása a pártból szemléltetően megmutatta, hogy meggondolásaink helyesek voltak: ha a Bund nem akart velünk együtt haladni és nem akarta elismerni azokat a szervezeti alapelveket, amelyeket az „Iszkrá"-val együtt a párt többsége vallott — akkor szükségtelen és értelmetlen volt „úgy tenni", mintha együtt haladnánk, és csak elnyujtani a kongresszust (mint ahogy elnyujtották a bundisták). A kérdés már teljesen tisztázódott az irodalomban, és minden valamelyest gondolkodó párttag előtt világos volt, hogy már csak nyiltan fel kell tennünk a kérdést és egyenesen, becsületesen választanunk kell: autonómia (együtt haladunk) vagy föderáció (szétválunk).

A bundisták egész politikájukban kerülgetők lévén, itt is meg akarták kerülni a dolgot és halogatták a kérdést. Hozzájuk csatlakozik Akimov elvtárs, aki azonnal, nyilván a „Rabocseje Gyelo" valamennyi hívének nevében, rámutatott az „Iszkra" és a „Rabocseje Gyelo" közt felmerült szervezeti nézeteltérésekre (jegyzőkönyv, 31. old.). A Bund és a „Rabocseje Gyelo" oldalára áll Mahov elvtárs (két szavazat a nyikolajevi bizottság részéről, amely nemrég fejezte ki szolidaritását az „Iszkrá"-val!). Mahov elvtárs előtt a kérdés egyáltalán nem világos, s „fájó pontnak" tekinti a „demokratikus felépítés kérdését vagy, megfordítva (ezt jegyezzük meg), a centralizmus kérdését" is — pontosan úgy, mint jelenlegi „párt"-szerkesztőségünk többsége, amely a kongresszuson még nem vette észre ezt a „fájó pontot"!

Az iszkrások ellen tehát harcba száll a Bund, a „Rabocseje Gyelo" és Mahov elvtárs, akiknek együtt éppen megvolt az a tíz szavazatuk, amelyeket ellenünk adtak le (33. old.). *30-an* szavaztak *mellettünk* — e szám körül, mint majd látni fogjuk, gyakran ingadoznak az iszkrásokra

leadott szavazatok. Tizenegyen, amint kiderült, tartózkodtak a szavazástól — nyilvánvalóan nem álltak sem az egyik, sem a másik harcoló „párt" mellé. Érdekes, hogy amikor a Bund szervezeti szabályzatának 2. pontja felett szavaztak (a 2. pont elvetése miatt vált ki a pártból a Bund), a 2. pontra szavazók és a szavazástól tartózkodók száma szintén tíz volt (jegyzőkönyv, 289. old.); a szavazástól éppen három rabocsejegyelós (Bruker, Martinov és Akimov) és Mahov elvtárs tartózkodott. Nyilvánvaló, hogy a Bund kérdésének *napirendi helye* feletti szavazás *nem véletlen* csoportosulást hozott létre. Nyilvánvaló, hogy mindezek az elvtársak nemcsak a tárgyalási sorrend technikai kérdésében, hanem a *lényegben* is az „Iszkrá"-val ellentétes álláspónton voltak. E lényegbeli ellentét a „Rabocseje Gyelo" részéről világos mindenki előtt, és Mahov elvtárs a maga álláspontját a Bund távozásával kapcsolatban mondott beszédében felülmúlhatatlanul jellemezte (jegyzőkönyv, 289—290. old.). Erre a beszédre érdemes kitérni. Mahov elvtárs azt mondja, hogy a föderációt elvető határozat után „az a kérdés, hogy milyen legyen a Bund helyzete az OSzDMP-ben, elvi kérdésből egy történelmileg kialakult nemzetiségi szervezettel szemben követendő reális politika kérdésévé vált számára; itt — folytatja a szónok — feltétlenül számolnom kellett mindazokkal a következményekkel, amelyek szavazásunkból származhatnak, és ezért az egész 2. pontot megszavaztam volna". Mahov elvtárs kiválóan elsajátította a „reális politika" szellemét: elvben *már* elvetette a föderációt s *ezért* a gyakorlatban a szervezeti szabályzat olyan pontja mellett *szavazott* volna, amely ezt a föderációt megvalósítja! És ez a „praktikus" elvtárs a maga mélységesen elvi álláspontját a következő szavakkal magyarázza: „De (a híres scsedrini „de"!) mivel az ellene vagy mellette való szavazásomnak csak elvi jellege (!!) volt, és minthogy a kongresszus valamennyi többi résztvevője majdnem egyhangúlag szavazott, nem is lehetett gyakorlati jellege, inkább tartózkodtam a szavazástól, hogy elvileg"... (ments meg uram bennünket az ilyen elviségtől!)... „hangsúlyozzam az adott esetben az én álláspontom és a Bund e pont mellett szavazó küldötteinek álláspontja

közötti különbséget. Ezzel szemben e pont mellett szavaztam volna, ha a Bund küldöttei tartózkodtak volna a szavazástól, amihez eredetileg ragaszkodtak." Értse meg, aki tudja. Elvhű ember óvakodik attól, hogy hangosan azt mondja: igen, mert amikor mindenki azt mondja, hogy nem, akkor ennek nincs gyakorlati haszna.

Miután abban a kérdésben, hogy a Bund ügye milyen helyet foglaljon el a napirenden, megtörtént a szavazás, a kongresszuson felbukkant a „Borba" csoport kérdése, amely szintén rendkívül érdekes csoportosulásra vezetett és szorosan összefügg a kongresszus „legfájóbb" kérdésével, a központi szervek személyi összetételének kérdésével. A kongresszus összetételét megállapító bizottság — a Szervező Bizottság *két* határozatának (lásd jegyzőkönyv, 383. és 375. old.) és az összetételt megállapító *bizottságba beküldött képviselői* jelentésének megfelelően (35. old.) — a „Borba"-csoport meghívása ellen foglal állást.

Jegorov elvtárs, *a Szervező Bizottság tagja*, kijelenti, hogy a „«Borba» kérdése (jegyezzük meg, a „Borbá"-nak, nempedig a „Borba" egyik vagy másik tagjának kérdése) az ő számára új kérdés" és szünetet kér. Hogy a Szervező Bizottság tagja számára miképpen lehetett új az a kérdés, melyben a Szervező Bizottság kétszer is határozatot hozott, azt homály fedi. A szünetben a Szervező Bizottság a kongresszuson véletlenül jelenlevő tagjainak a részvételével ülést tart (jegyzőkönyv, 40. old.) (a Szervező Bizottság néhány tagja, az „Iszkra"-szervezet régi tagjai közül nem volt jelen a kongresszuson)*. Megkezdődik a vita a „Borbá"-ról. A rabocsejegyelósok a „Borba" meghívása mellett foglalnak állást (Martinov, Akimov és Bruker, 36—38. old.). Az iszkrások (Pavlovics, Szorokin, Lange[65], Trockij, Martov és mások) — ellene. A kongresszus újból a már ismert csoportosulás szerint oszlik meg. A „Borba" körül makacs harc folyik, és Martov elvtárs különösen alapos (38. old.) és „harcias" beszédében joggal mutat

* Erről az ülésről lásd Pavlovics „Levelét"[64], aki a Szervező Bizottság tagja volt, és akit a kongresszus előtt *egyhangúlag* a szerkesztőség bizalmi emberének, hetedik tagjának választottak meg (a Liga jegyzőkönyve, 44. old.).

rá az oroszországi és a külföldi csoportok „képviseletének nem egyenlő arányára“, arra, hogy aligha volna „helyes“ egy külföldi csoportot „kiváltságban“ részesíteni (aranyigazság, s különösen tanulságos most, a kongresszus után lezajlott események szempontjából!), hogy nem szabad elősegíteni „a szervezeti kaoszt a pártban, melyet minden elvi megfontolás híján levő szétforgácsolódás jellemzett“ (elevenére tapintott pártkongresszusunk ... — „kisebbségének“!). A „Rabocseje Gyelo“ hívein kívül *senki* nem szólal fel nyiltan és indokokkal a „Borba“ mellett egészen a szónokok jegyzékének lezárásáig (40. old.); el kell ismernünk, hogy Akimov elvtárs és barátai legalább nem kerteltek és nem bujkáltak, hanem nyiltan követték vonalukat, nyiltan beszéltek arról, amit akartak.

A szónokok jegyzékének lezárása *után*, amikor *a kérdés lényegét illetően* már nem lehet felszólalni, Jegorov elvtárs „erélyesen követeli, hogy a kongresszus hallgassa meg a Szervező Bizottság imént elfogadott határozatát“. Nem csoda, hogy a kongresszus tagjait felháborítja ez az eljárás, és az elnöklő Plehanov elvtárs kijelenti, hogy „nem érti, hogy Jegorov elvtárs miképpen ragaszkodhat követeléséhez“. Azt hinné az ember, hogy csak két eset lehetséges: valaki vagy nyiltan és határozottan felszólal az egész kongresszus előtt a kérdés lényegét illetően, vagy egyáltalán nem szólal fel. De megvárni, amíg lezárják a szónokok jegyzékét és azután „zárszó“ címén a kongresszusnak előhozakodni a Szervező Bizottság *új* határozatával — éppen a megvitatott kérdésben — ez közönséges orvtámadás!

Az ülést ebéd után nyitják meg újra, és a titkárság, mely még mindig nem érti a dolgot, elhatározza, hogy nem ragaszkodik a „formalitásokhoz“ és az „elvtársi kimagyarázkodás“ utolsó és kongresszusokon csak végső esetekben alkalmazott eszközéhez folyamodik. Popov, a Szervező Bizottság képviselője, ismerteti a Szervező Bizottság határozatát, amelyet a Bizottság valamennyi tagja elfogadott, egyetlen tag, Pavlovics kivételével (43. old.), s amely javasolja a kongresszusnak Rjazanov meghívását.

Pavlovics kijelenti, hogy tagadta és tagadja a Szervező

Bizottság ülésének jogosságát, hogy a Szervező Bizottság új határozata „ellentmond a Szervező Bizottság *előbbi határozatának*". Erre a kijelentésre vihar támad. Jegorov elvtárs, aki ugyancsak tagja a Szervező Bizottságnak és tagja a „Juzsnij Rabocsij" csoportnak, kitér az érdembeni válasz elől és a súlypontot a fegyelem kérdésére akarja áthelyezni. Pavlovics elvtárs, az ő véleménye szerint, megsértette a pártfegyelmet (!), mert a Szervező Bizottság, miután Pavlovics tiltakozását megtárgyalta, elhatározta, hogy „Pavlovics különvéleményét nem fogja a kongresszus tudomására hozni". A vita a pártfegyelem kérdésére terelődik, és Plehanov a kongresszus viharos tapsa közepette kioktatja Jegorov elvtársat arról, *„hogy nálunk nincsenek kötött mandátumok"* (42. old., v. ö. a 379. oldalon, a kongresszus szabályzatának 7. §-ával: „A küldötteket nem szabad megbizatásukban kötött mandátumokkal korlátozni. Megbizatásuk teljesítésében teljesen szabadok és függetlenek"). „A kongresszus a legfelsőbb pártfórum", a pártfegyelmet és a kongresszus szabályzatát tehát éppen az sérti meg, aki bármiképpen is gátolja, hogy bármely küldött a pártélet *minden* kérdésében kivétel és megszorítás nélkül *közvetlenül* a kongresszushoz forduljon. A vitás kérdés tehát a következő dilemmában kristályosodik ki: körösdi vagy párt? A kongresszusi küldöttek jogainak korlátozása a különféle testületek és körök vélt jogaira vagy szabályzataira való hivatkozással, vagypedig az *összes* alsóbb intézmények és régi csoportocskák *teljes* feloszlatása a kongresszuson nemcsak szavakban, hanem valójában, még mielőtt a tényleges párttestületeket megalakították volna. Az olvasó már ebből is láthatja, milyen roppant elvi fontossága volt ennek a vitának a párt tényleges újjáépítését céljául kitűző kongresszus legelején (harmadik ülés). Ebben a vitában úgyszólván összpontosult a régi körök és csoportocskák (amilyen például a „Juzsnij Rabocsij") összeütközése az újjászülető párttal. És az iszkraellenes csoportok azonnal megmutatkoznak: a bundista Abramszon is, Martinov elvtárs, az „Iszkra" mostani szerkesztőségének buzgó szövetségese is, régi ismerősünk Mahov elvtárs is — mindannyian Jegorov és a „Juzsnij Rabocsij" csoportja

mellett, Pavlovics ellen foglalnak állást. Martinov elvtárs, aki most Martovval és Akszelroddal vetélkedve szervezeti „demokratizmusát“ fitogtatja, még a ... hadsereget is megemlíti, ahol csak az alsóbb fórum útján fordulhatnak a felsőbb fórumhoz!! E „kompakt“ iszkraellenes ellenzék valódi értelme tökéletesen világos volt mindenki előtt, aki résztvett a kongresszuson, vagy figyelemmel kísérte pártunk belső történetét a kongresszusig. Az ellenzék feladata (melyet talán nem is mindig ismernek fel összes képviselői, és néha csak a tehetetlenségi erő hatása folytán védenek) az volt, hogy a kis csoportocskák függetlenségét, különállását, klikk-érdekeit megóvják attól, hogy az iszkrás alapokon épülő széleskörű párt elnyelje őket.

Éppen ebből a szempontból nyúlt a kérdéshez Martov elvtárs is, aki akkor még nem egyesült Martinovval. Martov elvtárs erélyesen harcba száll, mégpedig jogosan száll harcba azokkal, akik „a pártfegyelemről alkotott elképzelésükben csak odáig mennek, hogy elismerik a forradalmár kötelezettségeit azon *alsóbb*fokú csoporttal szemben, amelyhez tartozik“. „Az egységes párton belül bármiféle *kényszer*csoportosulás (Martov kiemelése) megengedhetetlen“, magyarázza Martov a körösdi védelmezőinek, s nem sejti, hogy e szavakkal azt a politikai magatartást ostorozza, amelyet a kongresszus végén és a kongresszus után ő maga tanusított ... A kényszercsoportosulást nem engedhetjük meg a Szervező Bizottságnak, de feltétlenül megengedhetjük a szerkesztőségnek. A kényszercsoportosulást Martov elítéli, amikor a központ szempontjából szemléli a dolgot, de védelmezi attól a pillanattól kezdve, amikor elégedetlen a központ összetételével ...

Említésreméltó az a tény, hogy Martov elvtárs beszédében Jegorov elvtárs „óriási hibáján“ kívül különösen hangsúlyozta a Szervező Bizottság politikai állhatatlanságát. „A Szervező Bizottság nevében — mondotta Martov jogos felháborodásában — javaslatot terjesztettek elő, amely *szöges ellentétben* van a bizottság jelentésével (amely, tegyük hozzá, a Szervező Bizottság tagjainak jelentésén alapszik: 43. old., Kolcov szavai) és a *Szervező Bizottság előbbi javaslataival*“ (az én kiemelésem). Amint látjuk, Martov *akkor*, „pálfordulása“ előtt, világosan megértette,

hogy a „Borba" helyettesítése Rjazanovval a legkevésbbé sem küszöböli ki a Szervező Bizottság ténykedésének erősen ellentmondásos jellegét és bizonytalanságát (a Liga kongresszusának jegyzőkönyvéből, 57. old., a párttagok megtudhatják, miképpen látta Martov a dolgot pálfordulása után). Martov akkor nem szorítkozott a fegyelem kérdésének elemzésére; nyiltan megkérdezte a Szervező Bizottságot is: „miféle új dolog történt, ami *változtatást* tenne szükségessé?" (az én kiemelésem). Hiszen a Szervező Bizottságnak, amikor javaslatát megtette, még ahhoz sem volt elegendő bátorsága, hogy véleményét nyiltan védelmezze, ahogy ezt Akimov és mások tették. Martov ezt cáfolja (a Liga jegyzőkönyve, 56. old.), de a kongresszus jegyzőkönyvének olvasói látni fogják, hogy Martov téved. Popov, aki a Szervező Bizottság nevében tesz javaslatot, *egy szót sem* szól az indokokról (a pártkongresszus jegyzőkönyvének 41. oldala). Jegorov a fegyelemről szóló pontot helyezi előtérbe, a dolog lényegéről pedig csak ennyit mond: „a Szervező Bizottságban új szempontok merülhettek fel" ... (de hogy csakugyan felmerültek-e és melyek, azt nem tudni) ... „meglehet, hogy elfelejtett valakit beterjeszteni stb.". (Ez a „stb." a szónok egyetlen mentsvára, mert a Szervező Bizottság nem *feledkezhetett* meg a „Borba" kérdéséről, melyet a kongresszus megkezdése előtt kétszer és a bizottságban egyszer megtárgyaltak.) „A Szervező Bizottság nem azért hozta ezt a határozatot, mert megváltoztatta álláspontját a «Borba»-csoport tekintetében, hanem azért, mert a párt jövendő központi szervezete tevékenységének első lépéseinél el akarja távolítani az útból a felesleges köveket." Ez nem indokolás, hanem éppen az indokolás elől való kitérés. Minden őszinte szociáldemokrata (s szó sem lehet arról, hogy a kongresszus bármely tagjának őszinteségét bárki kétségbe vonja) arra törekszik, hogy eltávolítsák azt, amit *ő* kőnek *tekint*, és *olyan eszközökkel* távolítsák el, amilyeneket *ő tart* célszerűnek. Indokolni annyi, mint megmagyarázni és pontosan kifejteni véleményünket a dolgokról, nempedig egy közhellyel intézni el a dolgot. És indokolni *lehetetlen volna* „a «Borba» kérdésében elfoglalt álláspont megváltoztatása nélkül", mert a Szervező Bi-

zottság előbbi, ellentétes döntései szintén törekedtek a kövek eltávolítására, de ezeket a „köveket" éppen az ellenkezőjében látták. Martov elvtárs éppen ezért rendkívül éles és rendkívül jól megalapozott támadást intézett ez ellen az érv ellen, „kicsinyes" dolognak nevezte, amelyet az a vágy szült, hogy „ürügyet találjanak", s azt tanácsolta a Szervező Bizottságnak, „*ne törődjön vele, mit mondanak majd az emberek*". Ezekkel a szavakkal Martov elvtárs kitűnően jellemezte annak a politikai árnyalatnak lényegét és értelmét, amely óriási szerepet játszott a kongresszuson, és amelyet éppen az jellemez, hogy hiányzik belőle az önállóság, kicsinyes, nincs saját vonala, azzal törődik, hogy mit mondanak majd az emberek, örökösen ingadozik a két határozott tábor között, nem meri nyiltan kifejteni saját *credo*-ját*, egyszóval „mocsaras"**.

Az állhatatlan csoportnak ez a politikai gerinctelensége egyebek között arra vezetett, hogy a kongresszuson a bundista Jugyinon kívül (53. old.) *senki* nem is terjesztett elő olyan határozati javaslatot, amely a „Borba"-csoport egy tagjának meghívását ajánlotta volna. Jugyin határozati javaslatára öten szavaztak; bizonyára csupa bundista: az ingadozó elemek megint szint változtattak! Hogy hozzávetőleg mekkora volt a középső csoport szavazatainak száma, azt megmutatták a Kolcov és Jugyin által ebben a kérdésben előterjesztett határozati javaslatok feletti szavazások: az iszkrás 32 szavazatot (47. old.), a bundista 16 szavazatot kapott, azaz a nyolc iszkraellenes szavazaton kívül Mahov elvtárs két szavazatát (46. old.), a „Juzsnij Rabocsij"-csoport tagjainak 4 szavazatát és még

* — hitvallás, programm, valamely világnézet kifejtése.— *Szerk.*

** Akadnak most nálunk a pártban olyan emberek, akik e szó hallatára elszörnyednek és ordítozva tiltakoznak az elvtársiatlan polémia ellen. Milyen különös elfajulása ez a helyes ösztönnek a nem helyén való . . . hivatalos szellem hatására. Aligha van olyan politikai párt, amely ismeri a belső harcot és nélkülözhette volna ezt a terminust, amellyel mindig az állhatatlan, a harcosok között hol az egyik, hol a másik oldal felé hajló elemeket jelölik meg. S a németek, akik értenek ahhoz, hogy a belső harcot pontosan meghatározott korlátok közé szorítsák, nem sértődnek meg a „versumpft" („mocsaras". — *Szerk.)* szón, nem szörnyülködnek és nem tanusítanak nevetséges hivatalos pruderie-t (finnyásságot. — *Szerk.)*.

két szavazatot. Azonnal meg fogjuk mutatni, hogy ezt a megoszlást semmiképpen nem lehet véletlennek tekinteni, de előbb röviden ismertetjük Martovnak erre a Szervező Bizottsággal történt incidensre vonatkozó *mostani* véleményét. Martov a Ligában azt állította, hogy „Pavlovics és mások szították a szenvedélyeket". Csak elő kell venni a kongresszus jegyzőkönyvét, s megállapíthatjuk, hogy a legrészletesebb, leghevesebb és legszenvedélyesebb beszédeket a „Borba" és a Szervező Bizottság ellen maga Martov mondotta. Azzal, hogy „vétkét" Pavlovicsra akarja hárítani, csak állhatatlanságáról tesz tanuságot: a kongresszus előtt éppen Pavlovicsot választotta hetediknek a szerkesztőségbe, a kongresszuson Jegorovval szemben Pavlovicshoz csatlakozott (44. old.), azután pedig, amikor Pavlovicstól vereséget szenvedett, a „szenvedélyek szításával" vádolja őt. Ezen csak nevetni lehet.

Az „Iszkrá"-ban (56. sz.) Martov azon gúnyolódik, hogy komoly jelentőséget tulajdonítanak annak a kérdésnek, hogy X-et vagy Y-t meghívják-e vagy sem. Ez a gúnyolódás megintcsak Martov ellen fordul, mert éppen a Szervező Bizottsággal történt incidens indította meg az olyan „jelentős" kérdésre vonatkozó vitákat, amilyen az, hogy meghívják-e X-et vagy Y-t a Központi Bizottságba vagy a Központi Lapba. Helytelen dolog kétféle mértékkel mérni aszerint, hogy *saját* „alsóbbfokú csoportunkról" (a párthoz viszonyítva alsóbbfokú csoportról) van-e szó, vagypedig egy *idegen* csoportról. Ez bizony nyárspolgáriasság és körösdi, nempedig a kérdés pártszerű megítélése. Ennek bizonyítására elegendő, ha egyszerűen összehasonlítjuk Martovnak a Ligában mondott beszédét (57. old.) a kongresszuson mondott beszédével (44. old.). „Érthetetlen számomra — mondta Martov egyebek közt a Ligában —, hogyan képesek egyesek arra, hogy egy és ugyanazon időben mindenáron iszkrásoknak nevezzék magukat és szégyeljék azt, hogy iszkrások legyenek." Különös, hogy nem érti meg a „nevezni magát" és a „lenni", a szó és a tett közötti különbséget. Maga Martov a kongresszuson a kényszercsoportosulások ellenfelének *nevezte magát*, a kongresszus után azonban híve *volt* az ilyen csoportosulásoknak . . .

d) A „JUZSNIJ RABOCSIJ"-CSOPORT FELOSZLATÁSA

A küldöttek megoszlása a Szervező Bizottság kérdésében talán véletlennek látszhat. De az ilyen felfogás tévedés volna, és hogy megcáfoljuk, eltérünk a kronológikus sorrendtől és máris megvizsgáljuk azt az incidenst, mely a kongresszus végén történt ugyan, de a legszorosabban összefügg az előbbivel. Ez az incidens a „Juzsnij Rabocsij"-csoport feloszlatása. Az iszkrás szervezeti tendenciákkal, melyek a párt erőinek teljes tömörítésére és az erőket felőrlő zűrzavar megszüntetésére irányultak, szembekerültek az *egyik* csoportnak az érdekei; ez a csoport hasznos munkát végzett, amikor még valódi párt nem volt, s a munka központosítása után feleslegessé vált. Egy kör érdekére való tekintettel a „Juzsnij Rabocsij"-csoport ugyanannyi joggal követelhette a „folytonosság" megőrzését és a maga sérthetetlenségét, mint az „Iszkra" régi szerkesztősége. A párt érdekeire való tekintettel ennek a csoportnak bele kellett nyugodnia abba, hogy erői átkerülnek a „megfelelő pártszervezetekbe" (313. old., a pártkongresszus által elfogadott határozat befejező része). A kör és a „filiszterség" érdekeinek szempontjából természetszerűleg „kényesnek" (Ruszov elvtárs és Deutsch elvtárs jelzője) látszott egy hasznos csoport feloszlatása, amely ezt éppúgy nem akarta, mint ahogy nem akarta az „Iszkra" régi szerkesztősége sem. A párt érdekeinek szempontjából szükség volt ennek a csoportnak a feloszlatására, a pártban való „feloldódására" (Guszev kifejezése). A „Juzsnij Rabocsij"-csoport kereken kijelentette, hogy „nem tartja szükségesnek", hogy feloszlottnak nyilvánítsa magát és követeli, hogy „a pártkongresszus határozottan foglaljon állást" mégpedig „azonnal: igen vagy nem". A „Juzsnij Rabocsij"-csoport nyiltan hivatkozott ugyanarra a „folytonosságra", melyre az „Iszkra" régi szerkesztősége kezdett hivatkozni... feloszlatása után! „Bár mindannyian együtt egy egységes pártot alkotunk — mondotta Jegorov elvtárs —, a párt mégis szervezetek egész sorából áll, amelyekkel mint *történelmi tényezőkkel* számolni kell... Ha egy ilyen szervezet *a pártra nézve nem ártalmas, akkor nincs miért feloszlatni.*"

Ilymódon a fontos *elvi* kérdést teljesen világosan vetették fel, és az összes iszkrások — amíg saját csoportérdekeik elő nem bukkantak — határozottan az állhatatlan elemek ellen fordultak (a bundisták és két rabocsejegyelós ebben az időben már nem voltak a kongresszuson; kétségtelen, hogy ők teljes erejükkel támogatták volna azt a felfogást, hogy „a történelmi tényezőkkel számolni kell"). A szavazás eredménye: *31 szavazat a feloszlatás mellett*, öt ellene, öten tartózkodtak a szavazástól (a „Juzsnij Rabocsij"-csoport négy tagja és, régebbi kijelentései után ítélve, valószínűleg Belov, 308. old.). Teljesen világosan kidomborodnak egy *tíz szavazatból* álló csoport körvonalai, mely az „Iszkra" következetes szervezeti tervével szemben mereven elutasító magatartást tanusít és a párttal szemben a körösdit védelmezi. A vita során az iszkrások ezt a kérdést teljesen elvi alapon vetik fel (lásd Lange beszédét, 315. old.), fellépnek a kontárkodás és a ziláltság ellen, nem hajlandók az egyes szervezetek „szimpátiáira" tekintettel lenni és nyiltan megmondják, hogy „ha a «Juzsnij Rabocsij»-hoz tartozó elvtársak már egy vagy két évvel ezelőtt elvibb álláspontot képviseltek volna, hamarabb el lehetett volna érni a párt egyesülését és a programm azon alapelveinek diadalát, amelyeket itt jóváhagytunk". Ebben az értelemben szólal fel Orlov, Guszev, Ljadov, Muravjov, Ruszov, Pavlovics, Glebov és Gorin. A „kisebbséghez" tartozó iszkrások nemcsak hogy nem tiltakoznak ezek ellen a pártkongresszuson ismételten elhangzó határozott figyelmeztetések ellen, amelyek a „Juzsnij Rabocsij", Mahov és mások nem eléggé elvhű politikájára és „vonalára" vonatkoznak, nemcsak hogy nem élnek e tekintetben semmiféle fenntartással, hanem ellenkezőleg — Deutsch személyében —, határozottan csatlakoznak hozzájuk, elítélik a „káoszt" és üdvözlik azt, hogy „nyiltan felvetette a kérdést" Ruszov elvtárs (315. old.), aki *ugyanazon a gyűlésen* — ó borzalom! — elég merész volt ahhoz, hogy a régi szerkesztőség kérdését is merőben pártszempontból „nyiltan felvesse" (325. old.).

A „Juzsnij Rabocsij"-csoportban a csoport feloszlatásának kérdése szörnyű felháborodást keltett, s ennek nyomait a jegyzőkönyvben is megtaláljuk (ne felejtsük

el, hogy a jegyzőkönyv csak halvány képet ad a vitákról, mert a beszédek teljes szövege helyett csak igen tömör összefoglalásokat és kivonatokat tartalmaz). Jegorov elvtárs még a „Rabocsaja Miszl“[66]-csoport nevének a „Juzsnij Rabocsij“ mellett való puszta említését is „hazugságnak“ nevezte, ami jellemző példa arra, hogy a kongresszus hogyan ítélte meg a következetes ökonomizmust. Jegorov még sokkal később is, a 37. ülésen, rendkívül ingerült hangon beszél a „Juzsnij Rabocsij“ feloszlatásáról (356. old.) és kéri, vegyék jegyzőkönyvbe, hogy amikor a „Juzsnij Rabocsij“ kérdését tárgyalták, e csoport tagjainál nem érdeklődtek sem az ujság anyagi eszközei, sem a Központi Lap és a Központi Bizottság ellenőrzése felől. Popov elvtárs a „Juzsnij Rabocsij“ kérdésében folytatott viták során célzásokat tesz a kompakt többségre, mely úgyszólván előre eldöntötte ennek a csoportnak a kérdését. „*Most* — mondja Popov elvtárs (316. old.) —, *Guszev és Orlov elvtársak beszéde után minden világos.*“ E szavak értelme félreérthetetlen: most, amikor az iszkrások nyilatkoztak és benyujtottak egy határozati javaslatot, minden világos, azaz világos, hogy a „Juzsnij Rabocsij“-t akarata ellenére feloszlatják. A „Juzsnij Rabocsij“ képviselője maga választja itt külön az iszkrásokat (mégpedig az olyanokat, mint Guszev és Orlov) és a maga híveit, mint a szervezeti politika különböző „vonalainak“ képviselőit. S amikor a mostani „Iszkra“ a „Juzsnij Rabocsij“-csoportot (és valószínűleg Mahovot is?) „tipikus iszkrásoknak“ tünteti fel, akkor ez csak szemléltetően mutatja, hogy megfeledkeztek a kongresszus legfontosabb (e csoport szempontjából legfontosabb) eseményeiről, és hogy az új szerkesztőség el akarja tüntetni azokat a nyomokat, amelyek elárulják, milyen elemekből alakult az úgynevezett „kisebbség“.

Sajnos, a kongresszuson nem vetették fel a népszerű lap kérdését. Valamennyi iszkrás rendkívüli érdeklődéssel vitatta meg ezt a kérdést mind a kongresszus előtt, mind a kongresszus alatt az üléseken kívül, s egyetértettek abban, hogy a pártélet jelenlegi helyzetében ilyen lapot életrehívni, vagypedig a meglevő lapok egyikét ilyen lappá változtatni, rendkívül észszerűtlen volna.

Az iszkraellenesek a kongresszuson ellenkező értelemben nyilatkoztak, a „Juzsnij Rabocsij“-csoport a jelentésében szintén, és az hogy tíz ember aláírásával nem terjesztettek elő megfelelő határozati javaslatot, csak a véletlennel vagy azzal magyarázható, hogy nem óhajtottak felvetni „egy kilátástalan kérdést“.

e) A NYELVEK EGYENJOGÚSÁGA KÖRÜL LEZAJLOTT INCIDENS

Térjünk vissza a kongresszus üléseinek napirendjéhez.

Most meggyőződtünk arról, hogy a kongresszuson még a kérdések érdemben való tárgyalása előtt világosan kialakult nemcsak egy egészen határozott iszkraellenes csoport (8 szavazat), hanem az olyan közbülső, ingadozó elemek csoportja is, akik készek voltak támogatni ezt a nyolcas csoportot és szavazataiknak a számát mintegy 16—18-ra növelni.

Az a kérdés, hogy milyen helyet foglaljon el a Bund a pártban — ezt a kongresszus rendkívül részletesen, túlságosan részletesen vitatta meg —, egy elvi tétel megállapítására redukálódott, a gyakorlati döntést pedig elodázták a szervezeti kapcsolatok megvitatásáig. Minthogy a kongresszust megelőzően az idevágó témák megvilágításával az irodalomban meglehetősen sokat foglalkoztak, a kongresszusi vita viszonylag nem sok újat hozott. Csak azt kell megjegyeznünk, hogy a „Rabocseje Gyelo“ hívei (Martinov, Akimov és Bruker), bár egyetértettek Martov határozati javaslatával, azzal a fenntartással éltek, hogy azt elégtelennek tartják, és más következtetéseket vonnak le belőle (69, 73, 83. és 86. old.).

A Bund helyének kérdéséről a kongresszus áttért a programmra. A vita itt jórészt csekély jelentőségű részletmódosítások körül forgott. Elvileg az iszkraellenesek oppozíciója csak abban a hadjáratban nyilatkozott meg, amelyet Martinov elvtárs indított ez ellen a nevezetes kérdésfeltevés ellen: ösztönösség vagy tudatosság. A bundisták és a „Rabocseje Gyelo“ hívei persze mind egy szálig Martinov mellé álltak. Martinov ellenvetéseinek

alaptalanságát többek között Martov és Plehanov mutatta ki. Mint érdekességre rá kell mutatnunk arra, hogy az „Iszkra“ szerkesztősége (valószínűleg bizonyos megfontolások után) most átpártolt Martinovhoz és az ellenkezőjét mondja annak, amit a kongresszuson mondott! Úgylátszik ez felel meg a „folytonosság“ híres elvének... Nem tehetünk egyebet, mint hogy megvárjuk, amíg a szerkesztőség teljesen tisztán látja és nekünk is megmagyarázza azt a kérdést, hogy milyen mértékben, miben és mióta ért egyet Martinovval. Egyelőre csak azt kérdezzük, látott-e valaki valaha olyan *párt*lapot, melynek szerkesztősége a kongresszus után éppen az ellenkezőjét állította annak, amit a kongresszuson mondott?

Nem foglalkozunk az „Iszkrá“-nak központi lapként való elismeréséről folytatott vitával (fentebb már érintettük), sem a szervezeti szabályzatról folytatott vita kezdetével (célszerűbb lesz ezt a szervezeti szabályzat egész vitájával kapcsolatban tárgyalni), hanem áttérünk azokra az elvi árnyalatokra, melyek a programm megvitatása során megnyilvánultak. Mindenekelőtt egy rendkívül jellegzetes részletet akarunk kiemelni: az arányos képviseletről folytatott vitát. A „Juzsnij Rabocsij“-csoporthoz tartozó Jegorov elvtárs amellett kardoskodott, hogy ezt vegyük be a programmba, és úgy lépett fel, hogy Poszadovszkij (kisebbségi iszkrás) jogosan megjegyezte, hogy itt „komoly nézeteltérésről“ van szó. „Kétségtelen — mondotta Poszadovszkij elvtárs —, hogy mi nem vagyunk egy véleményen a következő alapvető kérdésben: *alá kell-e rendelnünk jövendő politikánkat ezeknek vagy azoknak a demokratikus alapelveknek, abszolút értéket tulajdonítva nekik*, vagypedig az összes demokratikus elveket kizárólag pártunk érdekeinek kell alárendelnünk? Én határozottan az utóbbi mellett foglalok állást.“ Plehanov „fenntartás nélkül csatlakozik“ Poszadovszkijhoz és még határozottabb és erélyesebb kifejezésekkel tiltakozik „a demokratikus elvek abszolút értéke ellen“, az ellen, hogy „elvontan“ szemléljék őket. „Hipotetikusan — mondja — elképzelhető olyan eset, amikor mi, szociáldemokraták, az általános választójog ellen foglalunk állást. Az olasz köztársaságok burzsoáziája

valamikor megfosztotta politikai jogaiktól a nemességhez tartozó egyéneket. A forradalmi proletariátus éppúgy korlátozhatná a felsőbb osztályok politikai jogait, ahogy valamikor a felsőbb osztályok az ő politikai jogait korlátozták." Plehanov beszédét tapssal és *pisszegéssel* fogadják, és amikor Plehanov tiltakozik a „nem szabad pisszegni" Zwischenruf* ellen és kéri az elvtársakat, hogy ne zavartassák magukat, Jegorov elvtárs feláll és azt mondja: „ha az ilyen beszédeket tapssal fogadják, kötelességemnek tartom, hogy pisszegjek." Goldblat elvtárssal (a Bund küldöttjével) együtt Jegorov elvtárs állást foglal Poszadovszkij és Plehanov nézetei ellen. A vitát sajnos berekesztették és az ezzel kapcsolatban felbukkant kérdés nyomban lekerült a színről. De hiába igyekszik most Martov elvtárs a kérdés jelentőségét csökkenteni, sőt teljesen tagadni, amikor a Líga kongresszusán ezt mondja: „E szavak (Plehanov szavai) a delegátusok egy részében megütközést keltettek, amit könnyű lett volna elkerülni, ha Plehanov elvtárs hozzátette volna, hogy természetesen lehetetlen oly tragikus helyzetet elképzelni, amelyben a proletariátusnak győzelme megszilárdítása érdekében lábbal kellene tipornia olyan politikai jogokat, mint a sajtószabadság ... (Plehanov: „merci")" (a Líga jegyzőkönyve, 58. old.). Ez a felfogás *homlokegyenest* ellenkezik Poszadovszkij elvtársnak *a kongresszuson* tett teljesen kategorikus kijelentésével, amely szerint az „alapvető kérdésben" „komoly nézeteltérés" és véleménykülönbség áll fenn. Ebben az alapvető kérdésben a kongresszuson az összes iszkrások az iszkraellenes „jobboldal" képviselője (Goldblat) és a kongresszusi „centrum" képviselője (Jegorov) *ellen* nyilatkoztak. Ez tény, és bátran kezeskedhetünk azért, hogy ha a „centrum" (remélem, ez a szó kevésbbé fogja megbotránkoztatni az engedékenység „hivatalos" híveit, mint bármely más ...), ha a „centrum" (Jegorov vagy Mahov elvtárs személyében) *„fesztelenül"* nyilatkozott volna erről vagy hasonló kérdésekről, akkor nyomban megmutatkozott volna a komoly nézeteltérés.

* — közbeszólás a szónok beszéde alatt. — *Szerk.*

A nézeteltérés még szembeötlőbben megmutatkozott a „nyelvek egyenjogúságának" kérdésében (jegyzőkönyv, 171. és köv. old.). Itt nem annyira a viták, mint inkább a szavazások ékesszólók; ha a szavazásokat összeszámoljuk, hihetetlen számot kapunk — *tizenhatot!* És miről volt szó? Arról, hogy elég-e, ha a programm az összes állampolgárok egyenjogúságáról beszél tekintet nélkül nemükre stb. *és nyelvükre*, vagypedig azt kell mondani: „a nyelv szabadsága", vagy „a nyelvek egyenjogúsága". Martov elvtárs a Liga kongresszusán elég találóan jellemezte ezt az epizódot, amikor azt mondotta, hogy „egy programmpont megfogalmazása körül folyó jelentéktelen vita elvi jelentőségre tett szert, mert a kongresszus fele kész volt megbuktatni a programmbizottságot". Csakugyan így állt a dolog*. Az összeütközés közvetlen oka csakugyan jelentéktelen volt, de az összeütközés mégis valóban *elvi* jellegűvé vált és ennek folytán rendkívül elkeseredett formákat is öltött, annyira, hogy megpróbálták „*megdönteni*" a programmbizottságot, annyira, hogy gyanusításokra került sor: „*a kongresszust be akarják csapni*" (ezzel Jegorov gyanusította meg Martovot!), annyira, hogy legnagyobb mértékben ... becsmérlő személyes megjegyzéseket tettek egymásra (178. old.). Még Popov elvtárs is „kifejezte sajnálkozását, hogy semmiségek miatt *ilyen légkört* (az

---

* Martov hozzáfűzi: „Ebben az esetben sokat ártott nekünk Plehanov élcelődése a szamarakról" (amikor a nyelv szabadságáról beszéltek, valaki, azt hiszem az egyik bundista, az intézmények között megemlítette a méntelepeket, és Plehanov odavetette: „A lovak nem beszélnek, de lám a szamarak néha beszélnek"). Én természetesen nem tudok ebben az élcelődésben különös enyheséget, engedékenységet, körültekintést és rugalmasságot látni. De mégis különösnek tartom, hogy Martov, bár elismerte a vita *elvi jelentőségét*, egyáltalán nem foglalkozik annak elemzésével, miben rejlik itt az elviség és milyen árnyalatok mutatkoztak itt meg, hanem arra szorítkozik, hogy rámutat az élcelődés káros voltára. Ez aztán már csakugyan bürokratikus és formalista szempont! A maró élcek valóban „sokat ártottak a kongresszuson", mégpedig nemcsak a bundisták ellen irányulók, hanem az olyan élcek is, amelyek azok ellen irányultak, akiket a bundisták néha támogattak, sőt a vereségtől is megmentettek. De ha már elismerjük az incidens elvi jelentőségét, nem szabad a kérdést azzal a frázissal elintézni, hogy egyes élcek „megengedhetetlenek" (a Liga jegyzőkönyve, 58. old.).

én kiemelésem, 182. old.) teremtettek", amilyen három ülésen át uralkodott (a 16, 17. és 18. ülésen).

Mindezek a kijelentések a leghatározottabban és a legkategorikusabban rámutatnak arra az igen fontos tényre, hogy a „gyanusítások" és a rendkívül elkeseredett harci formák légköre („megdöntés") — melynek előidézésével később a Liga kongresszusán az iszkrások többségét vádolták! — a valóságban kialakult *jóval az előtt, hogy mi többségre és kisebbségre szakadtunk.* Ismétlem, ez óriási fontosságú tény, döntő tény, amelynek meg nem értése következtében igen sokan azt az igen könnyelmű nézetet vallották, hogy a többség a kongresszus végén mesterséges volt. Martov elvtárs mostani szempontjából, aki azt hajtogatja, hogy a kongresszus $^{9}/_{10}$ része iszkrásokból állott, teljesen megmagyarázhatatlan és érthetetlen az a tény, hogy „semmiségek" miatt, „jelentéktelen" okokból olyan összeütközésre kerülhetett sor, amely „elvi jellegűvé" vált, és majdhogynem a kongresszusi bizottság megbuktatására vezetett. Nevetséges volna ezt a *tényt* az „ártalmas" élcelődés miatti sirámokkal és sajnálkozással elintézni. Az összeütközés semmiféle maró élc miatt sem válhatott *elvi* jelentőségűvé, ilyenné kizárólag a kongresszusi politikai csoportosulások jellege tehette. Nem gorombaságok és nem élcelődések idézték elő a konfliktust, ezek csak *szimptómái* voltak annak, hogy magában a kongresszus politikai csoportosulásában „ellentmondás" van, hogy megvannak benne a konfliktus összes feltételei, hogy megvan benne a belső ellentétesség, mely minden egyes, *még a legcsekélyebb* alkalomból is immanens erővel tör a felszínre.

Ezzel szemben abból a szempontból, amelyből én vizsgálom a kongresszust, és amelyet, mint az események bizonyos politikai felfogását, kötelességemnek tartok védelmezni, még ha ezt a felfogást valaki bántónak tartja is, — ebből a szempontból teljesen érthető és elkerülhetetlen ez a „jelentéktelen" okból származó elkeseredett, éles, *elvi* jelentőségű összeütközés. Minthogy kongresszusunkon az *egész idő alatt* folyt az iszkrások és az iszkraellenesek harca, minthogy voltak köztük állhatatlan elemek, és minthogy az utóbbiak az iszkraellenesekkel együtt a

szavazatok egyharmadát tették ki (51-ből 8—10—18, számításom szerint, persze csak megközelítőleg), teljesen érthető és természetes, hogy *minden egyes elszakadás az iszkrásoktól, még a legcsekélyebb kisebbségé is*, lehetőséget teremtett az iszkraellenes irányzat győzelmére, és ezért „ádáz" harchoz vezetett. Ez nem az indokolatlanul heves kirohanásoknak és támadásoknak, hanem politikai kombinációnak az eredménye. Nem a gorombaságok idézték elő a politikai konfliktust, hanem az a tény vonta maga után a gorombaságokat és a támadásokat, hogy magában a kongresszus csoportosulásában megvolt a politikai összeütközés — ebben a szembeállításban foglalható össze az alapvető elvi véleménykülönbség közöttünk és Martov között a kongresszus politikai jelentőségének és eredményeinek megítélésében.

Az egész kongresszus folyamán három igen fontos eset volt, amikor néhány iszkrás elszakadt az iszkrások többségétől: a nyelvek egyenjogúsága, a szervezeti szabályzat 1. pontja és a választások, — s mindhárom esetben elkeseredett harc tört ki, amely végső soron a mostani súlyos pártválsághoz vezetett. Hogy ezt a válságot és ezt a harcot politikailag megértsük, nem szabad a megengedhetetlen élcelődésről hangoztatott frázisokra szorítkoznunk, hanem meg kell vizsgálnunk azoknak a politikai árnyalatoknak a csoportosulásait, amelyek a kongresszuson összeütköztek. A „nyelvek egyenjogúsága" körüli incidens azért kétszeresen fontos a nézeteltérés okának tisztázása szempontjából, mert itt Martov még iszkrás volt (még az volt!) és alighanem mindenki másnál többet hadakozott az iszkraellenesek és a „centrum" ellen.

A háborúskodás Martov elvtársnak és a bundisták vezérének, Liber elvtársnak vitájával kezdődött (171—172. old.). Martov bebizonyítja, hogy elegendő „a polgárok egyenjogúságának" követelése. „A nyelv szabadságát" elvetik, de azonnal felvetik „a nyelv egyenjogúságának" követelését, és Liberrel együtt Jegorov elvtárs is harcba száll. Martov kijelenti, hogy *fetisizmus*, „ha a szónokok ragaszkodnak ahhoz a felfogásukhoz, hogy a nemzetiségek egyenjogúak, és jogegyenlőtlenség csak a nyelv terén áll fenn. Márpedig a kérdést éppen a másik oldaláról kell vizsgálni:

a nemzetiségek nem egyenjogúak, ami többek közt abban is kifejezésre jut, hogy olyan emberek, akik egy bizonyos nemzethez tartoznak, meg vannak fosztva attól a joguktól, hogy anyanyelvüket használják“ (172. old.). Martovnak akkor tökéletesen igaza volt. Valóban valamiféle fetisizmus volt Libernek és Jegorovnak az a teljesen indokolatlan kísérlete, hogy megvédjék szövegezésük helyességét és ránk bizonyítsák, hogy nem akarjuk vagy nem tudjuk érvényre juttatni a nemzetiségek egyenjogúságának elvét. A valóságban ők mint „fetisisták“ csakis egy szó és nem egy elv mellett szálltak síkra, nem úgy jártak el, mint aki valami elvi hibától fél, hanem mint aki attól fél, hogy mit mondanak majd az emberek. Éppen az állhatatlanságnak ezt a pszichológiáját (mi lesz majd, ha „mások“ ezért majd vádolnak bennünket?) — amelyre a Szervező Bizottsággal történt incidenssel kapcsolatban rámutattunk — mutatta itt teljesen félreérthetetlenül egész „centrumunk“ is. A „centrumnak“ egy másik képviselője, a „Juzsnij Rabocsij“-hoz közelálló bányászküldött, Lvov, „a nyelvek elnyomásának kérdését, melyet a határvidékek vetettek fel, igen komolynak tartja. Fontos, hogy mi, akik a nyelv kérdését programmunkba felvettük, távoltartsunk minden olyan gyanút, hogy a szociáldemokraták oroszosítani akarnak.“ Ez aztán nagyszerű indokolása a kérdés „komolyságának“. A kérdés *azért* igen komoly, mert távol kell tartani a határvidékek esetleges gyanakvását! A szónok semmit a világon nem mond a dolog lényegére vonatkozóan, nem felel a fetisizmus vádjára, hanem teljes mértékben megerősíti, hiszen semmiféle érvet sem hoz fel és csak arra hivatkozik, hogy mit mondanak majd a határvidékek. Minden, amit azok *mondhatnának*, *helytelen*, — mondják neki. Ahelyett, hogy elemezné, helyes-e ez vagy nem helyes, ezt feleli: „*gyanakodhatnak*“.

Az *ilyen* kérdésfeltevés, amely azt a benyomást akarja kelteni, hogy a kérdés komoly és fontos, már valóban elvi jelleget ölt, csakhogy egyáltalában nem olyan jelleget, amilyet a Liberek, Jegorovok, Lvovok akartak tulajdonítani neki. Elvi jelentőségűvé válik ez a kérdés: rábízzuk-e a pártszervezetekre és a párttagokra, hogy a programm

általános és alapvető tételeit megvalósítsák, a konkrét viszonyokra alkalmazzák és a konkrét viszonyokra alkalmazva fejlesszék őket, — vagypedig pusztán azért, mert félünk a gyanúsitásoktól, apró részletekkel, részletmegállapításokkal, ismétlésekkel, kazuisztikával töltsük meg a programmot? Elvi jelentőségűvé válik az a kérdés, hogy szociáldemokraták a kazuisztika elleni harcban miképpen láthatnak („gyaníthatnak") elemi demokratikus jogok és szabadságjogok korlátozására irányuló kísérleteket. Mikor fogunk már végre leszokni a kazuisztika fétisének erről az imádásáról? — ez a gondolat villant át agyunkon a „nyelvek" körüli harc láttára.

A küldöttek csoportosulása ebben a harcban a sok névszerinti szavazás folytán különösen világos. Összesen három ilyen szavazás volt. Az iszkrás maggal az egész idő alatt zárt sorokban állnak szemben az összes iszkraellenesek (8 szavazat) és egészen csekély ingadozásokkal az egész centrum (Mahov, Lvov, Jegorov, Popov, Medvegyev, Ivanov, Carjov, Belov — csak a két utóbbi ingadozott eleinte, hol tartózkodva a szavazástól, hol velünk szavazva, és csak a harmadik szavazáskor foglaltak el határozott álláspontot). Az iszkrások egy része átpártol, főképpen a kaukázusiak (hárman hat szavazattal), és ezért végül a „fetisizmus" iránya kerekedik felül. A harmadik szavazásnál, amikor mindkét irányzat hívei a legvilágosabban kifejezésre juttatták álláspontjukat, a hat szavazattal bíró három kaukázusi az iszkrás többségtől átállt a másik oldalra; a kisebbségi iszkrásoktól leváltak ketten, két szavazattal — Poszadovszkij és Kosztics; az első két szavazásnál átálltak a másik oldalra, illetve tartózkodtak a szavazástól: Lenszkij, Sztyepanov és Gorszkij a többségi iszkrások és Deutsch a kisebbség közül. A *nyolc iszkrás szavazat elszakadása (a 33-ból) túlsúlyra juttatta az iszkraellenesek és az ingatag elemek koalícióját.* Éppen ez a kongresszusi csoportosulásnak az az *alapvető ténye*, mely a szervezeti szabályzat 1. pontja feletti szavazáskor is, a választások során is megismétlődött (csak akkor *más* iszkrások váltak le). Nem csoda, hogy azok, akik a választásokon vereséget szenvedtek, most igyekeznek nem tudomásul venni e vereség *politikai okait*, az árnyalatok azon

harcának *kiindulópontjait*, amely a párt előtt mind jobban feltárta és mind kíméletlenebbül leleplezte az állhatatlan és a politikában gerinctelen elemeket. A nyelvek egyenjogúsága körüli incidens ezt a harcot annál szemléltetőbben mutatja meg nekünk, mert akkor Martov elvtárs sem érdemelte még ki Akimov és Mahov dícséretét és helyeslését.

f) AZ AGRÁRPROGRAMM

Az iszkraellenesek és a „centrum" elvi következetlensége világosan megmutatkozott az agrárprogramm megvitatása során is. Ez a vita meglehetősen sok időt vett igénybe a kongresszuson (lásd jegyzőkönyv, 190—226. old.) és sok rendkívül érdekes kérdést vetett fel. Amint várható volt, a programm elleni hadjáratot Martinov elvtárs indítja meg (Liber és Jegorov elvtárs jelentéktelen megjegyzései után). Martinov azzal a régi érvvel hozakodik elő, hogy „ha éppen az adott történelmi igazságtalanságot" tesszük jóvá, akkor, úgymond, közvetve „szentesítünk más történelmi igazságtalanságokat" stb. Az ő pártjára áll Jegorov elvtárs is, aki előtt még „az sem világos, mi ennek a programmnak a jelentősége. Nekünk szól-e ez a programm, azaz a mi követeléseinket határozza-e meg, vagypedig népszerűvé akarjuk tenni a programmot" (!?!?). Liber elvtárs „ugyanarra kívánt volna rámutatni, amire Jegorov elvtárs rámutatott". Mahov elvtárs szokásos határozottságával lép fel és kijelenti, hogy „a felszólalók többsége (?) egyáltalán nem érti, mit jelent az előterjesztett programm és milyen célokat követ". A javasolt programmot bizony „aligha lehet szociáldemokrata agrárprogrammnak tekinteni"; ez a programm . . . „kissé azt a látszatot kelti, mintha történelmi igazságtalanságok jóvátételével akarnánk játszadozni", „némi demagógia és kalandorság" érződik rajta. E mélyértelmű gondolat elméleti igazolására szolgál a vulgáris marxizmus szokásos túlhajtása és leegyszerűsítése: az iszkrások, mondja, „úgy tekintik a parasztokat, mintha azok összetételükben egységesek volnának; minthogy azonban a parasztság már régen (?) osztályokra tagozódott, egy egységes programm felállítása

elkerülhetetlenül oda vezet, hogy az egész programm demagóggá válik és megvalósításakor kalanddá fajul" (202. old.). Mahov elvtárs itt „kifecsegi", mi a valódi oka annak, hogy agrárprogrammunkkal szemben elutasító álláspontot foglal el sok olyan szociáldemokrata, aki hajlandó elismerni az „Iszkrá"-t (ahogy maga Mahov is elismerte), de egyáltalán nem gondolkozott az „Iszkra" irányzatán, elméleti és taktikai álláspontján. E programm megnemértésének oka nem a részletkérdésekben felmerülő véleménykülönbség, hanem az volt — s ma is az —, hogy vulgarizálták a marxizmust az olyan bonyolult és sokoldalú jelenségre való alkalmazása során, mint amilyen az orosz parasztgazdaság mostani struktúrája. És ezen a vulgáris marxista állásponton gyorsan egymásra találtak az iszkraellenes elemek vezérei (Liber és Martinov) és a „centrum" vezérei — Jegorov és Mahov. Jegorov elvtárs nyiltan kifejezte a „Juzsnij Rabocsij" és a hozzá közelálló csoportok és körök egyik jellegzetes vonását, nevezetesen azt, hogy nem értik a parasztmozgalom jelentőségét, nem értik, hogy nem a parasztmozgalom jelentőségének túlbecsülése, hanem ellenkezőleg, inkább lebecsülése (és az, hogy elegendő erő híján nem tudták a mozgalmat kihasználni) volt szociáldemokratáink gyenge oldala az első híres parasztfelkelések idején. „Korántsem lelkesedem úgy a parasztmozgalomért, mint a szerkesztőség — mondotta Jegorov elvtárs —, bár ez a lelkesedés a parasztzavargások után sok szociáldemokratát magával ragadott." Csakhogy Jegorov elvtárs sajnos, nem vett magának annyi fáradságot, hogy csak valamennyire is pontosan ismertesse a kongresszussal, hogy miben fejeződött ki a *szerkesztőségnek* ez a lelkesedése, nem vett magának annyi fáradságot, hogy konkrétan utaljon az „Iszkrá"-ban megjelent irodalmi anyagra. Jegorov elvtárs azt is elfelejtette, hogy az „Iszkra" már harmadik számában, azaz már *jóval* a parasztzavargások előtt kifejtette agrárprogrammunk *összes* alapvető pontjait*. Aki az „Iszkrá"-t nemcsak szavakban „ismerte el", annak nem ártana kissé több figyelmet fordítani az „Iszkra" elméleti és taktikai elveire!

* Lásd *Lenin* Művei. 4. köt. 1953. 437—445. old. — *Szerk.*

„Nem, a parasztsággal nem megyünk sokra!" — kiált fel Jegorov elvtárs és a továbbiakban megmagyarázza, hogy ez a felkiáltás nem a „lelkesedés" egyes esetei elleni tiltakozás, hanem egész álláspontunk elutasítása: „Éppen azt jelenti, hogy a mi jelszavunk nem veheti fel a versenyt egy kalandor-jelszóval." Rendkívül jellegzetes megfogalmazása ez a kérdéssel szemben tanusított elvtelen magatartásnak, mely mindent a különböző pártok jelszavainak „konkurrenciájára" vezet vissza. És ezt a szónok azután mondja, miután kijelentette, hogy „meg van elégedve" azokkal az elméleti magyarázatokkal, amelyekben rámutattunk arra, hogy az agitációban tartós sikerre törekszünk, s nem hagyjuk magunkat megzavarni ideiglenes balsikerektől, és hogy tartós siker (a pillanatnyi ... „konkurrensek" hangos kiáltozásai ellenére) lehetetlen a programm szilárd elméleti bázisa nélkül (196. old.). Milyen zűrzavart tár fel az a tény, hogy a szónok „megelégedés"-ét hangoztatja és utána rögtön a régi ökonomizmustól örökölt vulgáris tételeket szajkózza, amely szerint „a jelszavak konkurrenciája" döntötte el nemcsak az agrárprogrammnak, hanem a gazdasági és politikai harc egész programmjának és egész taktikájának valamennyi kérdését. „A zsellért nem fogjátok rábírni arra — mondotta Jegorov elvtárs —, hogy a gazdag paraszttal egysorban harcoljon a lehasított földekért, melyek jórészt már ennek a gazdag parasztnak a kezén vannak."

Megint ugyanaz a leegyszerűsítés, mely kétségtelenül rokonságban van az opportunista ökonomizmussal; ez utóbbi azt hangoztatta, hogy nem lehet a proletárt „rábírni" arra, hogy azért harcoljon, ami jórészt a burzsoázia kezében van és a jövőben még nagyobb részben kerül a burzsoázia kezébe. Megintcsak ugyanaz a vulgarizálás, mely megfeledkezik a zsellér és a gazdag paraszt között fennálló általános kapitalista viszony orosz sajátosságairól. A lehasított földek most is súlyos teherként nehezednek, valóban ránehezednek a zsellérre *is*, akit nem kell „rábírni", hogy a szolgaságból való felszabadulásért harcoljon. „Rábírni" egyes intellektueleket kell — rá kell bírni őket arra, hogy tágabb perspektívából fogják fel feladataikat, hogy dobják félre a sablonokat, amikor konkrét kérdé-

seket vitatnak meg, rá kell őket bírni arra, hogy számoljanak a történelmi helyzettel, mely céljainkat bonyolultabbá teszi és módosítja. Csak az az előítélet, hogy a muzsik ostoba, az az előítélet, mely Martov elvtárs helyes megállapítása szerint (202. old.) Mahov elvtársnak és az agrárprogramm más ellenfeleinek beszédéből ki-kiütközött, csak ez az előítélet magyarázza meg azt, hogy ezek az ellenfeleink megfeledkeznek a mi zsellérünk valóságos életfeltételeiről.

Miután a kérdést egy puszta szembeállítássá — munkás és kapitalista — egyszerűsítették le, „centrumunk“ képviselői szokásuk szerint igyekeztek saját szűklátókörűségüket a muzsikra hárítani. „Éppen mert én a parasztot — mondotta Mahov elvtárs — szűk osztálykorlátain belül okosnak tartom, feltételezem, hogy a kisajátítás és a felosztás kispolgári eszménye mellett foglal majd állást.“ Mahov elvtárs itt nyilván összekever két dolgot: a muzsik mint kispolgár osztályszempontjának jellemzését *és* e szempont *leszűkítését, e szempont* „szűk mértékre“ való redukálását. Ebben a redukálásban rejlik a Jegorovok és Mahovok hibája (pontosan úgy, ahogy a Martinovok és Akimovok hibája a proletár szempontjának „szűk mértékre“ való redukálása volt). Pedig a logika is, a történelem is arra tanít, hogy a kispolgári osztályszempont a kispolgár helyzetének kettőssége folytán lehet többé vagy kevésbbé szűk, többé vagy kevésbbé progresszív. Nekünk semmiképpen sem lehet az a feladatunk, hogy a paraszt szűklátókörűsége („ostobasága“) miatt, vagy mert a muzsik az „előítéletek“ hatalmában van, ölbetett kézzel üljünk, hanem ellenkezőleg, az a feladatunk, hogy fáradhatatlanul tágítsuk a paraszt látókörét és segítsünk neki abban, hogy ítélete győzzön az előítéleten.

Az orosz agrárkérdésben a vulgáris „marxista“ felfogás kulminációs pontját Mahov elvtárs, a régi „Iszkra“-szerkesztőség hű védelmezője elvi beszédének zárószavaiban érte el. Nem ok nélkül fogadták e szavakat tapssal... igaz, gúnyos tapssal. „Én persze nem tudom, mit nevezzek bajnak“ — mondja Mahov elvtárs, felháborodva Plehanovnak azon a megjegyzésén, hogy az általános földfelosztást célzó mozgalomtól egyáltalán nem

ijedünk meg, és nem mi leszünk ennek a progresszív (polgári progresszív) mozgalomnak a kerékkötői. — „De ez a forradalom, ha lehet így nevezni, nem lesz forradalmi. Inkább azt mondhatnám, hogy nem is revolúció, hanem reakció lesz (d e r ü l t s é g), amolyan lázadás-féle forradalom... Az ilyen forradalom vissza fog vetni bennünket, és szükségünk lesz bizonyos időre, hogy újra abba a helyzetbe kerüljünk, amelyben most vagyunk. És most sokkal többünk van, mint a francia forradalom idején (g ú n y o s t a p s), van szociáldemokrata pártunk (d e r ü l t s é g)." ... Igen, az olyan szociáldemokrata párt, amely úgy gondolkodnék, mint Mahov, vagy amelynek Mahovokra támaszkodó központi intézményei volnának, valóban csak azt érdemelné meg, hogy kinevessék...

Látjuk tehát, hogy az agrárprogramm által felvetett, merőben elvi kérdésekben is azonnal megnyilvánult az előttünk már ismeretes csoportosulás. Az iszkraellenesek (8 szavazat) a vulgáris marxizmus nevében szállnak hadba, mögöttük kullognak a „centrum" vezérei, a Jegorovok és a Mahovok, akik állandóan összezavarodnak és vissza-visszatérnek ugyanarra a szűklátókörű álláspontra. Ezért egészen természetes, hogy az agrárprogramm néhány pontja feletti szavazás során 30—35-en szavaznak e pontok mellett (225. és 226. old.), azaz körülbelül annyian, mint annak a vitának a során, hogy a Bund-kérdés a napirend hányadik pontja legyen, mint a Szervező Bizottsággal történt incidens esetében, mint a „Juzsnij Rabocsij" feloszlatásának kérdésében. Mihelyt egy olyan kérdés merül fel, amely némileg túllépi a megszokott és megszabott sablon kereteit, némileg megköveteli, hogy Marx elméletét önállóan alkalmazzuk a sajátos és új (a németek számára új) társadalmi-gazdasági viszonyokra — nyomban kiderül, hogy azok az iszkrások, akik képesek felemelkedni feladatuk magaslatára, csak a szavazatok háromötödével rendelkeznek, az egész „centrum" pedig azonnal fordulatot tesz a Liberek és Martinovok felé. S Martov elvtárs még azon erőlködik, hogy elködösítse ezt a nyilvánvaló tényt, és félénken megkerüli azokat a szavazásokat, ahol világosan megnyilvánultak az árnyalatok!

Az agrárprogramm vitái világosan mutatják az

iszkrások harcát a kongresszus jó kétötöde ellen. A kaukázusi küldöttek itt tökéletesen helyes álláspontot foglaltak el, jórészt valószínűleg azért, mert közelről ismerik a jobbágyság számos maradványának helyi formáit, s ez megóvta őket azoktól az absztrakt és iskolás üres szembeállításoktól, melyekkel a Mahovok megelégedtek. Martinov és Liber, Mahov és Jegorov ellen hadbaszállt Plehanov is, Guszev is (aki megerősítette, hogy „falusi munkánk ilyen pesszimista megítélésével“ ... amilyet Jegorov elvtárs kifejezésre juttat ... „nem ritkán találkozott az Oroszországban dolgozó elvtársak között“), Kosztrov[67] is, Karszkij is, Trockij is. Ez utóbbi helyesen mutat rá arra, hogy az agrárprogramm kritikusainak „jóindulatú“ tanácsai túlságosan „*filiszterízűek*“. A kongresszus politikai csoportosulásainak tanulmányozása kérdéséhez csak azt kell még megjegyezni, hogy Trockijnak aligha volt igaza, amikor beszéde e helyén (208. old.) Jegorov és Mahov elvtárssal egy sorba helyezte Lange elvtársat. Aki figyelmesen elolvassa a jegyzőkönyvet, az látni fogja, hogy Lange és Gorin egyáltalán nem azt az álláspontot képviselik, amelyet Jegorov és Mahov. Langénak és Gorinnak nem tetszik a lehasított földekre vonatkozó pont megfogalmazása, ők teljesen megértik agrárprogrammunk alapgondolatát, csakhogy *más módon* próbálják megvalósítani, serényen dolgoznak azon, hogy az ő szempontjukból kifogástalanabb fogalmazást találjanak, határozati javaslatokat terjesztenek be azzal a céllal, hogy a programm szerzőit meggyőzzék, vagy hogy melléjük álljanak az összes nem-iszkrásokkal szemben. Elegendő például Mahovnak az egész agrárprogramm elvetéséről (212. old., mellette *kilenc*, ellene 38 szavazat) valamint az agrárprogramm egyes pontjainak elvetéséről (216. old. stb.) szóló javaslatát összehasonlítani Lange álláspontjával, aki a lehasított földekre vonatkozó pont önálló megfogalmazását *terjeszti elő* (225. old.), hogy a köztük fennálló gyökeres különbségről meggyőződjünk*.

A továbbiakban Trockij elvtárs a „filiszterízű“ érvekről szólva rámutatott arra, hogy a „közeledő forra-

* V. ö. Gorin beszédével, 213. old.

dalmi időszakban kapcsolatot kell teremtenünk a parasztsággal" ... „Amikor ilyen feladat előtt állunk, Mahov és Jegorov szkepticizmusa és politikai «messzelátása» ártalmasabb minden rövidlátásnál." Kosztics elvtárs, egy másik kisebbségi iszkrás, igen találóan rámutatott arra, hogy Mahov elvtárs „nem bízik önmagában, saját elvi állhatatosságában" — s ez a jellemzés elevenére tapint „centrumunknak". „A pesszimizmusban Mahov és Jegorov elvtársak egymásra találtak, bár vannak köztük árnyalati különbségek — folytatta Kosztics elvtárs. — Mahov elfelejti, hogy a szociáldemokraták már most is dolgoznak a parasztok között, már vezetik a parasztok mozgalmát, amennyire ez lehetséges. És ezzel a pesszimizmussal a két elvtárs szűkebb korlátok közé szorítja munkánk lendületét" (210. old.).

Hogy a kongresszus programmvitáinak kérdésével végezzünk, még meg kell említenünk az ellenzéki áramlatok támogatásáról lezajlott rövid vitát. Programmunk világosan kimondja, hogy a szociáldemokrata párt támogat „minden *ellenzéki* és forradalmi mozgalmat, mely az *Oroszországban fennálló társadalmi és politikai rend ellen irányul*"[68]. Azt hinné az ember, hogy ez az utóbbi megszorítás eléggé pontosan megmutatja, *miféle* ellenzéki áramlatokat támogatunk *tulajdonképpen*. Mindamellett *itt is* azonnal kifejezésre jutott a különbség a pártunkban már régóta kialakult árnyalatok közt, bármily nehéz volt is feltételezni, hogy még lehetséges „zavar és félreértés" egy ilyen jól megrágott kérdésben! Nyilván nem félreértésekről volt szó, hanem *árnyalatokról*. Mahov, Liber és Martinov azonnal félreverték a harangokat és megintcsak olyan „kompakt" kisebbségbe kerültek, hogy Martov elvtársnak alkalmasint itt is intrikával, mesterkedésekkel, diplomáciával és egyéb kedves dolgokkal kellene ezt megmagyaráznia (lásd a Liga kongresszusán mondott beszédét), amihez az olyan emberek folyamodnak, akik képtelenek felfogni, melyek a politikai okai mind a kisebbség, mind a többség „kompakt" csoportja kialakulásának.

Mahov ismét a marxizmus vulgáris leegyszerűsítésével kezdi. „Nálunk az egyetlen forradalmi osztály a proletariátus" — jelenti ki, és ebből a helyes tételből nyomban hely-

telen következtetést von le: „a többi osztály nem sokat ér, csak ötödik kerék (általános derültség)... Igen, ötödik kerék és csak haszonélvezők akarnak lenni. Ellenzem támogatásukat“ (226. old.). Mahov elvtárs álláspontjának példátlan megfogalmazásával sokakat zavarba hozott (hívei közül), de lényegében Liber is, Martinov is egyetértettek vele, s azt javasolták, hogy az „ellenzéki“ szót töröljék, vagypedig szűkítsék a fogalmat azzal, hogy hozzáteszik: „demokratikus ellenzéki“. Plehanov joggal tiltakozott Martinov e módosító javaslata ellen. „A liberálisokat bírálnunk kell — mondotta Plehanov —, le kell lepleznünk határozatlanságukat. Ez igaz... De ugyanakkor, amikor megmutatjuk, hogy a szociáldemokrata mozgalom kivételével az összes többi mozgalom szűkkörű és korlátolt, kötelességünk megmagyarázni a proletariátusnak, hogy az abszolutizmushoz képest még az az alkotmány is, mely nem biztosítja az általános választójogot, egy lépés előre, és hogy ezért a proletariátusnak a fennálló rendet nem szabad az ilyen alkotmánnyal szemben előnyben részesítenie.“ Martinov, Liber és Mahov elvtársak ezzel nem értenek egyet és ragaszkodnak álláspontjukhoz, melyet megtámad Akszelrod, Sztarover, Trockij és mégegyszer Plehanov. Közben Mahov elvtársnak sikerült mégegyszer vereséget mérnie önmagára. Először azt mondta, hogy a többi osztály (a proletariátuson kívül) „nem sokat ér“ és ő „ellenzi támogatásukat“. Aztán megkönyörült rajtuk és elismerte, hogy „a burzsoázia, bár lényegében reakciós, gyakran forradalmi — például amikor a feudalizmus és a feudalizmus maradványai elleni harcról van szó“. „De vannak csoportok — folytatja Mahov, cseberből vederbe esve —, amelyek mindig (?) reakciósak, ilyenek a kisiparosok.“ Ilyen gyöngyszemekig jutottak el elvi téren „centrumunk“ vezetői, akik azután habzó szájjal védték a régi szerkesztőséget! Még Nyugat-Európában is, ahol a céhrendszer olyan erős volt, éppen a kisiparosok — mint általában a városi kispolgárok — különösen forradalmiak voltak az abszolutizmus bukásának korszakában. Nagyon ostoba dolog, ha orosz szociáldemokraták gondolkodás nélkül szajkózzák azt, amit a nyugati elvtársak a mai kisiparosokról mondanak, egy olyan korszakban,

amelyet egy század vagy egy félszázad választ el az abszolutizmus bukásától. Az az állítás, hogy Oroszországban a kisiparosok a politikai kérdések terén a burzsoáziához képest reakciósak, nem más, mint szajkómódra betanult frázis.

Sajnos, a jegyzőkönyv semmiféle adatot nem tartalmaz arra vonatkozóan, hány szavazat esett Martinovnak, Mahovnak és Libernek a szóbanforgó kérdésben elvetett módosító javaslatára. Csak azt mondhatjuk, hogy az iszkraellenes elemek vezérei és a „centrum"* egyik vezére itt is az előttünk már ismert csoportosulásban tömörültek az iszkrások ellen. Ha a *programmról* folytatott *összes* vitákat összefoglaljuk, feltétlenül arra a következtetésre kell jutnunk, hogy *egyetlenegyszer sem* alakult ki valamennyire is élénk, általános érdeklődést keltő vita, amelyben meg ne nyilvánultak volna azok az árnyalatok közti különbségek, amelyeket most Martov elvtárs és az „Iszkra" új szerkesztősége elhallgat.

g) A PÁRT SZERVEZETI SZABÁLYZATA. MARTOV ELVTÁRS TERVEZETE

A programmról a kongresszus áttért a párt szervezeti szabályzatára (figyelmen kívül hagyjuk a Központi Lap fentebb érintett kérdését és a küldöttek beszámolóit, melyeket a legtöbb delegátus, sajnos, nem terjeszthetett elő kielégítő formában). Mondanunk sem kell, hogy a szervezeti szabályzat kérdése mindnyájunk számára roppant nagy

* Ugyancsak a „centrum"-csoportnak egy másik vezére, Jegorov elvtárs, máshelyütt, Akszelrodnak a szociálforradalmárokra vonatkozó határozati javaslatával (359. old.) kapcsolatban nyilatkozott az ellenzéki áramlatok támogatásáról. Jegorov elvtárs „ellentmondást" látott a programmnak minden ellenzéki és forradalmi mozgalom *támogatására* vonatkozó követelése és a szociálforradalmárokkal és liberálisokkal szemben tanusított *negatív* magatartás között. Jegorov elvtárs itt más formában és némileg más oldalról nyúlt a kérdéshez, de a marxizmusnak ugyanolyan korlátolt felfogásáról és az „Iszkra" (általa „elismert") álláspontjával szemben ugyanolyan állhatatlan, félig ellenséges magatartásról tett tanuságot, mint Mahov, Liber és Martinov elvtárs.

jelentőségű volt. Hiszen az „Iszkra“ már kezdettől fogva nemcsak mint sajtószerv lépett fel, hanem mint *szervezeti* sejt is. Negyedik számának szerkesztőségi cikkében („Mivel kezdjük?“) az „Iszkra“ egy egész szervezeti tervet* fejtett ki, és e terv szerint dolgozott rendszeresen, állhatatosan *három éven* át. Amikor a párt második kongresszusa elismerte az „Iszkrá“-t Központi Lapnak, az erre vonatkozó határozatban (147. old.) az indokolás három pontjából két pont *éppen ezzel a szervezeti tervvel és az „Iszkra“ szervezeti eszméivel foglalkozik:* az „Iszkra“ szerepével a *gyakorlati* pártmunka vezetésében és vezetőszerepével az egyesítés munkájában. Egészen természetes tehát, hogy az „Iszkra“ munkáját és a pártszervezés egész munkáját, a párt *tényleges* újjáépítésének egész munkáját *nem lehetett* befejezettnek tekinteni anélkül, hogy bizonyos szervezeti eszméket az egész párt el ne ismert és formailag is ne rögzített volna. Éppen erre volt hivatva a párt szervezeti szabályzata.

Az „Iszkra“ lényegében a következő két fő gondolatot akarta a pártszervezés alapjává tenni. Az első, a centralizmus gondolata, elvben meghatározta az összes szervezeti részletkérdések megoldásának módszerét. A második — az eszmei vezetés szervének, a lapnak különleges szerepe — éppen az orosz szociáldemokrata munkásmozgalom időleges és sajátos szükségleteit vette tekintetbe a politikai rabság viszonyai között, amikor külföldön létrejön a forradalmi előretörés *kezdeti* hadműveleti támaszpontja. Az első gondolatnak, mint az egyedüli elvi jellegű gondolatnak, át kellett hatnia az egész szervezeti szabályzatot; a másik, részletekre vonatkozó gondolat az akció helyének

---

* Az „Iszkrá“-nak Központi Lapként való elismeréséről mondott beszédében Popov elvtárs egyebek közt ezt mondta: „Eszembe jut az «Iszkra» 3. vagy 4. számában közölt «Mivel kezdjük?» című cikk. Az Oroszországban működő elvtársak közül ezt a cikket sokan tapintatlannak tartották; mások úgy vélték, hogy ez a terv fantasztikus, és a többség (? valószínűleg a Popov elvtársat körülvevő személyek többsége) egyszerűen becsvággyal magyarázta“ (140. old.). Amint az olvasó látja, már megszokhattam, hogy politikai nézeteimet becsvággyal magyarázzák; s ezt a magyarázatot most Akszelrod és Martov elvtárs melegítette fel.

és módszerének időleges körülményeiből fakadt, a centralizmustól való *látszólagos* eltérésben, *két központnak: a Központi Lapnak és a Központi Bizottságnak* létesítésében fejeződött ki. A párt iszkrás szervezetének mindkét alapgondolatát az „Iszkrá"-ban (4. szám) megjelent „Mivel kezdjük?"* c. szerkesztőségi cikkben is, a „Mi a teendő?"-ben** is, s végül részletesen, csaknem szabályzat formájában, a „Levél egy elvtárshoz"*** c. cikkben is kifejtettem. Lényegében csak a szerkesztés munkája, a szervezeti szabályzat pontjainak megfogalmazása volt hátra; a szabályzatnak éppen ezeket a gondolatokat kellett valóra váltania, nehogy az „Iszkra" elismerése papiron maradjon, nehogy csak konvencionális frázis legyen. Az általam újból kiadott „Levél egy elvtárshoz" című cikkhez írt előszóban már rámutattam arra, hogy elegendő a párt szervezeti szabályzatát egyszerűen egybevetni ezzel a brosúrával, hogy megállapitsuk a szabályzatban és a cikkben foglalt szervezeti eszmék teljes azonosságát****.

Meg kell említenem, hogy az iszkrás szervezeti eszméknek a szabályzatban való megszövegezésével kapcsolatos szerkesztési munka során felmerült egy incidens, amelyet Martov elvtárs idézett elő: „... A ténybeli adatok meg fogják mutatni — mondotta Martov a Liga kongresszusán (58. old.) —, mennyire volt meglepő Lenin számára, hogy e ponttal (azaz az 1. ponttal) kapcsolatban opportunista álláspontot képviseltem. Másfél-két hónappal a kongresszus előtt megmutattam Leninnek tervezetemet, melyben az 1. pont éppen úgy volt megfogalmazva, ahogy azt a kongresszuson javasoltam. Lenin ellenezte tervezetemet, mert túlságosan részletezőnek tartotta, és azt mondta, hogy csak az 1. pont eszméje — a párttagság meghatározása — tetszik neki, s ezt módositásokkal fel fogja venni a maga szervezeti szabályzatába, mert az én fogalmazásomat nem tartja szerencsésnek. Lenin tehát már régóta ismerte az én megfogalmazásomat, ismerte az ebben

* Lásd *Lenin* Művei. 5. köt. 1953. 1—13. old. — *Szerk.*
** Lásd *Lenin* Művei. 5. köt. 1953. 357—554. old. — *Szerk.*
*** Lásd *Lenin* Művei. 6. köt. 1953. 231—253. old. — *Szerk.*
**** Lásd ebben a kötetben 127—128. old. — *Szerk.*

a kérdésben vallott nézeteimet. Látják tehát, hogy nyilt sisakkal mentem el a kongresszusra, nem titkoltam nézeteimet, előre bejelentettem, hogy harcolni fogok a kölcsönös kooptálás ellen, a Központi Bizottságba és a Központi Lapba való kooptálásnál megkívánt egyhangú szavazásnak az elve ellen stb."

Ami azt az előzetes bejelentését illeti, hogy harcolni fog a kölcsönös kooptálás ellen, máshelyütt majd meglátjuk, miképpen történt ez az eset. Most álljunk meg a martovi szervezeti szabályzat „nyilt sisakjánál". Amikor Martov a Lígában emlékezetből elmondta az ő rosszulsikerült tervezetével kapcsolatos epizódot (ezt a tervezetet Martov a kongresszuson maga vonta vissza, mint nem megfelelőt, de a kongresszus után az őt jellemző következetességgel megint napvilágra hozta) —, szokás szerint sok mindenről megfeledkezett és ezért megint sok mindent összezavart. Azt hihetnők, nem egy eset történt, amely óva int attól, hogy magánbeszélgetésekre és emlékezetünkre hivatkozzunk (az emberek önkénytelenül is csak arra emlékeznek, ami előnyös számukra!) — s Martov elvtárs jobb híján mégis értéktelen anyagot használ. Most még Plehanov elvtárs is kezdi őt utánozni — úgylátszik a rossz példa ragadós.

Az 1. pont „eszméje" Martov tervezetében nem „tetszhetett" nekem, mert *semmiféle olyan eszme* nem volt az ő tervezetében, amely a kongresszuson felszínre került volna. Emlékezete cserbenhagyta. Az iratok között szerencsére megtaláltam Martov tervezetét, ahol *„az 1. pont éppen nem úgy van megfogalmazva, ahogy a kongresszuson javasolta"!* Ezt nevezik „nyilt sisaknak"!

Az 1. pont Martov tervezetében: „Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárthoz tartozónak tekintendő mindenki, aki elismeri a párt programmját és a párt szerveinek (sic!*) ellenőrzése és vezetése mellett a párt feladatainak megvalósítása érdekében tevékeny munkát végez."

Az 1. pont az én tervezetemben: „A párt tagjának tekintendő mindenki, aki elismeri a párt programmját és

* — Így! — *Szerk.*

támogatja a pártot mind anyagi eszközökkel, mind a pártszervezetek egyikében való személyes részvétellel."

Az 1. pont a Martov által a kongresszuson előterjesztett és a kongresszus által elfogadott fogalmazásban: „Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt tagjának tekintendő mindenki, aki a párt programmját elismeri, a pártot anyagi eszközökkel támogatja és a pártot szervezetei egyikének vezetése alatt rendszeres személyes támogatásban részesíti."

Ebből az egybevetésből világosan látható, hogy Martov tervezetében éppenséggel nincsen semmiféle *eszme*, csak *üres frázis* van benne. Hogy a párt tagjai a párt *szerveinek* ellenőrzése és vezetése alatt dolgoznak, ez magától értetődik, *ez nem lehet másként*, erről csak olyan emberek beszélnek, akik azért szeretnek beszélni, hogy semmit se mondjanak, akik szeretik a „szabályzatokat" üres szavak és bürokratikus (vagyis az ügy érdekében nem szükséges, de a parádé érdekében állítólag szükséges) formulák tömegével megtölteni. Az 1. pont *eszméje* csak annak a kérdésnek felvetésével jelenik meg, hogy vajjon megvalósíthatják-e *a párt szervei a valóságban* az olyan párttagok vezetését, *akik nem tartoznak egyik pártszervezethez* sem? Ennek az eszmének nyoma sincs Martov elvtárs tervezetében. Tehát *nem ismerhettem* Martov elvtárs „nézeteit" „ebben a kérdésben", mert hiszen *e kérdésre vonatkozóan* Martov elvtárs tervezetében *nincsenek semmiféle nézetek*. Martov elvtárs ténybeli adatai teljes *zűrzavarnak* bizonyulnak.

Ellenkezőleg, éppen Martov elvtársról kell azt mondani, hogy ő az én tervezetemből „ismerte az ebben a kérdésben vallott nézeteimet", és nem tiltakozott ellenük, s nem cáfolta meg őket sem a szerkesztőbizottságban, bár tervezetemet két-három héttel a kongresszus előtt mindenkinek megmutatták, sem a küldöttek előtt, akik *csak* az én tervezetemet ismerték. Sőt, mi több, még a *kongresszuson* is, mikor szabályzattervezetemet előterjesztettem* és azt még

---

* Mellesleg megjegyezve, a jegyzőkönyv-bizottság a szervezeti szabályzattervezet XI. mellékletében kinyomatta a „*Lenin által a kongresszuson benyujtott*" szabályzattervezetet (393. old.). A jegyző-

a szervezeti szabályzatot előkészítő bizottság megválasztása előtt védelmeztem, Martov elvtárs határozottan kijelentette: „csatlakozom Lenin elvtárs következtetéseihez. *Csak két kérdésben nem értek vele egyet*“ (az én kiemelésem), a Tanács összeállítása módjának és az egyhangú kooptálásnak kérdésében (157. old.). Az 1. ponttal kapcsolatban felmerült *nézeteltérésről* itt még *egy szóval sem történik említés.*

Martov elvtárs az ostromállapotról szóló brosúrájában szükségesnek találta, hogy mégegyszer és különösen részletesen emlékezetünkbe idézze a maga szervezeti szabályzatát. Ő itt azt bizonygatja, hogy szervezeti szabályzata, amelyet néhány másodrendű részlet kivételével most is (1904 februárjában, — hogy mi lesz három hónap mulva, azt nem tudni) kész aláírni, „eléggé világosan kifejezte a centralizmus túltengésével szemben tanusított elutasító magatartását“ (IV. old.). Martov elvtárs azt a tényt, hogy ezt a tervezetet a kongresszuson nem terjesztette elő, *most* azzal magyarázza, hogy először is „az iszkrás nevelés a szervezeti szabályzatok lenézését plántálta belé“ (amikor ez Martov elvtársnak ínyére van, akkor az iszkrás szó számára már nem a szűk körösdit jelenti, hanem a legkövetkezetesebb irányzatot! Csak az a kár, hogy az iszkrás nevelés három év alatt nem plántálta bele Martov elvtársba az anarchista frázis lenézését, amellyel az intellektuel állhatatlanság képes mentegetni a közösen elfogadott szervezeti szabályzat megszegését). Másodszor, ő, Martov elvtárs, ugyebár, kerülte azt, hogy „bármiféle disszonan-

---

könyv-bizottság itt is egy kis zavart okozott. Összetévesztette *eredeti* tervezetemet (lásd *Lenin* Művei. 6. köt. 1953. 495—497. old. — *Szerk.)*, amelyet valamennyi küldöttnek (igen soknak még a kongresszus előtt) megmutattak, a *kongresszuson beterjesztett* tervezettel, *az elsőt* a másodiknak tüntette fel és azt *nyomatta ki.* Természetesen semmi kifogásom az ellen, hogy tervezeteimet *akár előkészítésük összes stádiumaiban is közzétegyék,* de zavart kelteni mégsem szabad. Márpedig zavar keletkezett, hiszen Popov és Martov (154. és 157. old.) a kongresszuson tényleg beterjesztett tervezetemnek olyan megfogalmazásait bírálják, *amilyeneket* a jegyzőkönyv-bizottság által kinyomatott *tervezet nem tartalmaz* (v. ö. 394. old. 7. és 11. pont). Gondosabb munkával könnyű lett volna a hibát észrevenni az általam megjelölt oldalak egyszerű egybevetése útján.

ciát vigyen egy olyan alapvető szervezeti mag taktikájába, amilyen az «Iszkra» volt". Remek, milyen logikusnak látszik ez! Az 1. pont opportunista megfogalmazásának vagy a centralizmus túltengésének *elvi* kérdésében Martov elvtárs annyira félt a (csak a legszűkebb körösdi-szempontból félelmetes) disszonanciától, hogy nézeteltéréseit még egy olyan maggal sem ismertette, amilyen a szerkesztőség. A központi szervek összetételének *gyakorlati* kérdésében Martov elvtárs az „Iszkra"-szervezet tagjai többségének (ennek *az igazi alapvető szervezeti magnak)* döntése ellen a Bundhoz és a rabocsejegyelósokhoz fellebbezett. A „disszonanciát" saját frázisaiban, amelyek a quasi-szerkesztőség védelmében becsempészik a körösdit azért, hogy elvessék a „körösdit" akkor, amikor a kérdést azok ítélik meg, akik megítélésére a legilletékesebbek — ezt a disszonanciát Martov elvtárs nem veszi észre. Büntetésül idézzük szabályzattervezete *teljes szövegét*, s rámutatunk arra, milyen *nézetek* és *túltengések* nyilvánulnak meg benne:*

„A párt szervezeti szabályzatának tervezete. — I. A párthoz való tartozás. — 1) Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárthoz tartozónak tekintendő mindenki, aki elismeri a párt programmját és a párt szerveinek ellenőrzése és vezetése mellett a párt feladatainak megvalósítása érdekében tevékeny munkát végez. — 2) A párttagnak a párt érdekeivel összeegyeztethetetlen cselekedetekért történő kizárásáról a Központi Bizottság dönt. [A kizárást kimondó megindokolt ítéletet a párt irattárában kell megőrizni és minden pártbizottsággal közölni kell, ha kívánja. A Központi Bizottságnak a kizárást kimondó határozata ellen két vagy több bizottság követelésére a kongresszushoz lehet fellebbezni]"... Zárójelbe teszem Martov tervezetének *nyilvánvalóan* tartalmatlan tételeit, amelyekben nemhogy semmiféle „eszme", de semmiféle határozott feltétel vagy követelés sincs, — ilyen például a „szervezeti szabályzatban" az a párját ritkító utasítás, hogy *hol* kell megőrizni az ítéletet, vagypedig az utalás arra, hogy a Központi Bizottság kizárási határozatai (és nem általában mindennemű határozata?) ellen a kongresszushoz lehet fellebbezni. Éppen ez a frázis túltengése vagy a hamisitat-

* Megjegyzem, sajnos nem tudtam megtalálni Martov tervezetének első változatát, amely mintegy 48 pontból állott és amelyben a haszontalan formalizmus mégjobban „túltengett".

lan bürokratikus formalizmus, amely fölösleges, nyilvánvalóan szükségtelen vagy huzavonát előidéző pontok és §-ok kiagyalásában fejeződik ki. „... II. A helyi bizottságok. — 3) A pártot helyi munkájában a pártbizottságok képviselik..." (milyen újszerű, bölcs megállapítás!) „... 4) [Pártbizottságoknak a II. kongresszuson képviselt bizottságoknak a kongresszus időpontjában adott összetételét kell elismerni.] — 5) A 4. §-ban említetteken kívül új pártbizottságokat a Központi Bizottság jelöl ki [amely vagy elismeri bizottságnak a szóbanforgó helyi szervezetet adott összetételében, vagypedig a helyi szervezet átalakítása útján alakítja meg a helyi bizottságot]. — 6) A bizottságok kiegészítése kooptálás útján történik. — 7) A Központi Bizottságnak joga van a helyi bizottságot (előtte ismert) elvtársakkal kiegészíteni, de ezeknek a száma nem lehet nagyobb az összes bizottsági tagok számának egyharmadánál..." A bürokratizmus szép példája: miért ne lehetne nagyobb egyharmadnál? mire való ez? mi az értelme ennek a korlátozásnak, mely semmit sem korlátoz, mert hiszen a *kiegészítést* sokszor meg lehet ismételni? „...8) [Abban az esetben, ha a helyi bizottság üldözések következtében széthullott vagy ha szétverték" (azaz ha nem az egészet fogták le?) „akkor a Központi Bizottság újjászervezi]"... (s már nem törődik a 7. §-sal? De vajjon nem lát-e Martov elvtárs hasonlóságot a 8. § és ama oroszországi rendészeti törvények közt, amelyek elrendelik, hogy az emberek hétköznap dolgozzanak, ünnepnapokon meg pihenjenek?) „...9) [A párt rendes kongresszusa megbízhatja a Központi Bizottságot bármely helyi bizottság összetételének megváltoztatásával, ha megállapítást nyert, hogy a bizottság működése a párt érdekeivel nem fér össze. Ez esetben a bizottság az adott összetételben feloszlottnak tekintendő, s a működése helyén levő elvtársak a továbbiakban nincsenek neki alárendelve*.]"... Az e §-ban foglalt szabály éppolyan rendkívüli módon hasznos, mint az orosz törvénykönyvben mindmáig fellelhető törvénycikk, amely így szól: a részegeskedés mindenkinek tilos. „... 10) [A helyi pártbizottságok irányítják a párt egész helyi propaganda-, agitációs és szervezeti tevékenységét és erejükhöz mérten segítséget nyujtanak a párt Központi Bizottságának és Központi Lapjának a reá háruló általános

* Felhívjuk Akszelrod elvtárs figyelmét erre a szócskára. Hiszen ez szörnyűség! Itt vannak a gyökerei annak a „jakobinusságnak", amely még a... még a szerkesztőség összetételének megváltoztatásától sem riad vissza...

pártfeladatok teljesítésében.]"... Nna! Mire való ez, az isten szerelméért?.. 11) [A helyi szervezet belső rendjét, a bizottság és a neki alárendelt" (hallja, hallja Akszelrod elvtárs?) „csoportok közötti viszonyt és e csoportok illetékességének és autonómiájának határait" (s vajjon az illetékesség határai nem ugyanazt jelentik-e mint az autonómia határai?) „maga a bizottság állapítja meg és tudomására hozza a Központi Bizottságnak és a Központi Lap szerkesztőségének"]... (Hiányos, mert nem jelöli meg, hol kell megőrizni ezeket a közléseket)... „12) [A bizottságoknak alárendelt összes csoportoknak és az egyes párttagoknak joguk van követelni, hogy bármely kérdésre vonatkozó véleményüket vagy kívánságukat a párt Központi Bizottságának és központi lapjainak tudomására hozzák]. — 13) A helyi pártbizottság köteles jövedelméből a Központi Bizottság által megállapított elosztás szerint ráeső részt a Központi Bizottság pénztárába befizetni. — III. Másnyelvű (nem orosz) agitáció céljára szolgáló szervezetek. — 14) [A nem orosz nyelven folytatandó agitáció céljára és azoknak a munkásoknak szervezése céljából, akik között ilyen agitáció folyik, külön szervezetek alakulhatnak azokon a helyeken, ahol az agitáció ilyen specializálása és ilyen külön szervezet létrehozása szükségessé válik.] — 15) Annak eldöntése, van-e ilyen szükséglet, a párt Központi Bizottságára, kétes esetekben pedig a pártkongresszusra tartozik"... Ennek a pontnak első része felesleges, ha figyelembe vesszük a szervezeti szabályzat további határozatait, a kétes esetekről szóló második rész pedig egész egyszerűen nevetséges... „16) [A 14. §-ban megjelölt helyi szervezetek a maguk különleges ügyeiben autonómiával rendelkeznek, de a helyi bizottság ellenőrzése alatt működnek és alá vannak neki rendelve; ennek az ellenőrzésnek a formáit és a bizottság és a külön szervezet közötti szervezeti viszony szabályait a helyi bizottság állapítja meg"... (no, hála istennek! most már világos, milyen felesleges volt ez az egész szóáradat.)...„Az általános pártügyek tekintetében ezek a szervezetek a bizottsági szervezet részeként működnek.] — 17) [A 14. §-ban megjelölt helyi szervezetek külön feladataik sikeres végrehajtása érdekében autonóm szövetséget alkothatnak. Az ilyen szövetségnek lehetnek külön sajtó- és igazgatási szervei; ezek is, amazok is a párt Központi Bizottságának közvetlen ellenőrzése alá tartoznak. Az ilyen szövetség szabályzatát a szövetség maga dolgozza ki, de a párt Központi Bizottsága hagyja jóvá.] — 18) [A 17. §-ban megjelölt autonóm szövetségbe beléphetnek a helyi pártbizottságok is, ha a helyi viszonyoknál fogva

főképpen az illető nyelven folyó agitációval foglalkoznak. *Megjegyzés*. Az ilyen bizottság része az autonóm szövetségnek, egyúttal megmarad pártbizottságnak]"... (az egész pont rendkívül hasznos és kiválóan okos, a megjegyzés pedig még annál is több)... „19) [Az autonóm szövetséghez tartozó helyi szervezetek a szövetség központi szerveivel való érintkezésük tekintetében a helyi bizottságok ellenőrzése alatt állnak.] — 20) [Az autonóm szövetségek központi sajtó- és igazgatási szervei a párt Központi Bizottságával ugyanolyan viszonyban állnak, mint a párt helyi bizottságai.] — IV. A párt Központi Bizottsága és sajtószervei. — 21) [A pártot egészében Központi Bizottsága és sajtószervei — a politikai és a tudományos sajtószerv — képviselik.] — 22) A Központi Bizottság feladata a párt egész gyakorlati tevékenységének általános irányítása; a párt erőinek helyes felhasználásáról és elosztásáról való gondoskodás; valamennyi pártrészleg tevékenységének ellenőrzése; a helyi szervezeteknek irodalommal való ellátása; a párt technikai apparátusának megszervezése; a pártkongresszusok egybehívása. — 23) A párt sajtószerveinek feladata a pártélet eszmei vezetése, a pártprogramm propagálása és a szociáldemokrácia világnézetének tudományos és publicisztikai kidolgozása. — 24) A párt összes helyi bizottságai és az autonóm szövetségek közvetlen érintkezésben állnak mind a párt Központi Bizottságával, mind a pártlapok szerkesztőségével és időnként tájékoztatják őket a helyi mozgalom és szervezeti munka menetéről. — 25) A párt sajtószerveinek szerkesztőségét a pártkongresszus jelöli ki és a szerkesztőség a következő kongresszusig működik. — 26) [A szerkesztőség a maga belügyeiben autonóm] s a két kongresszus közötti időszakban kiegészítheti és módosíthatja összetételét, amiről minden alkalommal értesíti a Központi Bizottságot. — 27) A Központi Bizottság által adott vagy jóváhagyott nyilatkozatokat a Központi Bizottság kívánságára a pártlapban közzé kell tenni. — 28) A Központi Bizottság a pártlapok szerkesztőségével való megegyezés alapján külön irodalmi csoportokat alakít, amelyek az irodalmi munka különféle válfajaival foglalkoznak. — 29) A Központi Bizottságot a pártkongresszus nevezi ki, és az a következő kongresszusig működik. A Központi Bizottság taglétszámát kooptálás útján egészíti ki, s erről minden alkalommal értesíti a párt központi lapjának szerkesztőségét; a kooptálások száma nincs korlátozva. — V. A párt külföldi szervezete. — 30) A párt külföldi szervezete irányítja a külföldön élő oroszok közötti propagandát és a köztük levő szocialista elemek szervezését.

Élén választott vezetőség áll. — 31) A párthoz tartozó autonóm szövetségeknek különleges feladatai támogatása céljából lehetnek külföldön tagozataik. Ezek a tagozatok autonóm csoportokként az általános külföldi szervezethez tartoznak. — VI. Pártkongresszusok. — 32) A legfelsőbb pártfórum a pártkongresszus. — 33) [A pártkongresszus megállapítja a párt programmját, szervezeti szabályzatát és tevékenységének irányelveit, ellenőrzi az összes pártszervek munkáját és megvizsgálja a közöttük felmerült konfliktusokat.] — 34) A kongresszuson képviselve vannak: a) a párt összes helyi bizottságai; b) a párthoz tartozó összes autonóm szövetségek központi igazgatási szervei; c) a párt Központi Bizottsága és központi sajtószerveinek szerkesztőségei; d) a párt külföldi szervezete. — 35) A mandátumok átruházása megengedhető, de azzal a feltétellel, hogy egy küldött legfeljebb három érvényes mandátumot képviselhet. Megengedhető a mandátum megosztása két képviselő között. Kötött mandátumok nem engedhetők meg. — 36) A Központi Bizottságnak joga van a kongresszusra tanácskozási joggal meghívni olyan elvtársakat, akiknek jelenléte hasznos lehet. — 37) A programm vagy a szervezeti szabályzat megváltoztatásával kapcsolatos kérdések eldöntéséhez a jelenlevő szavazatok $^2/_3$ többsége szükséges; egyéb kérdéseket egyszerű szótöbbséggel döntenek el. — 38) A kongresszus határozatképesnek tekintendő, ha azon a kongresszus időpontjában működő pártbizottságoknak több mint a fele képviselve van. — 39) A kongresszust — a lehetőséghez képest — kétévenként kell egybehívni. [Ha a Központi Bizottság akaratán kívül álló okok nem engedik meg a kongresszus egybehívását ezen a határidőn belül, akkor a Központi Bizottság az egybehívást saját felelősségére elhalaszthatja.]"

Az a kivételes olvasó, akinek elég türelme volt ahhoz, hogy ezt az úgynevezett szabályzatot végigolvassa, bizonyára nem fogja tőlünk az alanti következtetések különleges megindokolását követelni. Az első következtetés: ez a szervezeti szabályzat nehezen gyógyítható vízkórban szenved. A második következtetés: ebben a szabályzatban lehetetlen felfedezni a szervezeti nézetek külön árnyalatát abban az értelemben, hogy a centralizmus túltengését visszautasítaná. A harmadik következtetés: Martov elvtárs szerfelett bölcsen járt el, amikor a világ szeme elől (és a kongresszuson való megvitatás elől) elrejtette szer-

vezeti szabályzatának több mint $^{38}/_{39}$ részét. Csak az furcsa egy kissé, hogy ezzel az elrejtéssel kapcsolatban nyilt sisakról beszél.

h) VITA A CENTRALIZMUSRÓL AZ ISZKRÁSOK SZAKADÁSA *ELŐTT*

Mielőtt rátérnénk a szervezeti szabályzat 1. pontja megfogalmazásának valóban érdekes kérdésére, mely kétségtelenül felfedi a nézetek különböző árnyalatait, álljunk még meg egy kicsit a szervezeti szabályzat körüli rövid általános vitánál, mely a kongresszus tizennegyedik ülését és részben a tizenötödiket is betöltötte. Ennek a vitának azért van bizonyos jelentősége, mert *megelőzte* azt a teljes kettéválást, mely az „Iszkra“-szervezetben a központok összetétele kérdésében bekövetkezett. Ezzel szemben a szervezeti szabályzatra általában és nevezetesen a kooptálásra vonatkozó későbbi vita az „Iszkra“-szervezet kettéválása *után* zajlott le. Természetes, hogy a kettéválás *előtt* tárgyilagosabban tudtuk nézeteinket kifejteni abban az értelemben, hogy gondolkodásunkat nagyobb mértékben tudtuk függetleníteni az akkor mindenkit nyugtalanító kérdéstől, a Központi Bizottság személyi összetételétől. Martov elvtárs — mint már említettem — *csatlakozott* az én szervezeti nézeteimhez (157. old.), és csak két *részletkérdésben* élt fenntartással. Ellenben az iszkraellenesek is, a „centrum“ is, azonnal hadjáratot indítottak az „Iszkra“ egész szervezeti tervének (s ennélfogva az egész szervezeti szabályzatnak) mindkét *alap*gondolata: a „centralizmus“ és a „két központi szerv“ ellen. Liber elvtárs az én szervezeti szabályzatomat „szervezett bizalmatlanságnak“ nevezte, a két központi szervben (Popov és Jegorov elvtárshoz hasonlóan) *decentralizációt* látott. Akimov elvtárs azt kívánta, hogy a helyi bizottságok hatáskörét vonják szélesebbre, többek között adják meg nekik maguknak a „jogot összetételük megváltoztatására“. „Nagyobb cselekvési szabadságot kell nekik biztosítani . . . A helyi bizottságokat az illető helység aktív pártmunkásainak kell megválasztaniok, mint ahogy a Központi Bizottságot Orosz-

ország valamennyi aktív szervezetének képviselői választják. De ha ezt sem lehet megengedni, akkor korlátozni kell azoknak a tagoknak a számát, akiket a Központi Bizottság nevez ki a helyi bizottságokba..." (158. old.). Amint látjuk, Akimov elvtárs itt egy érvet sugalmaz a „centralizmus túltengése" ellen, de Martov elvtársnál ezek az irányadó útmutatások süket fülekre találnak mindaddig, míg a központi szervek összetételének kérdésében elszenvedett vereség nem készteti Akimov követésére. Süket marad még akkor is, amikor Akimov elvtárs az ő — Martov — *tulajdon szervezeti szabályzatának „eszméjét"* sugalmazza neki (7. § — korlátozni kell a Központi Bizottságnak azt a jogát, hogy a bizottságokba tagokat küldjön be)! Akkor Martov elvtárs még nem akart „disszonanciát" velünk és azért eltűrte a disszonanciát Akimov elvtárssal és önmagával is... Ekkor a „szörnyűséges centralizmus" ellen még csak azok hadakoztak, akikre nézve az „Iszkra" centralizmusa nyilvánvalóan *hátrányos* volt; hadakozott Akimov, Liber, Goldblat; óvatosan, körültekintően (hogy mindig vissza lehessen fordulni) *követte* őket Jegorov (156. és 272. old.) stb. Ekkor a párt nagy többsége előtt még világos volt, hogy éppen a „Bund", a „Juzsnij Rabocsij" stb. szűkkeblű körösdi érdekei idézik elő a tiltakozást a centralizmus ellen. Egyébként a párt többsége előtt most is világos, hogy éppen az „Iszkra" régi szerkesztőségének körösdi érdekei idézik elő a tiltakozást a centralizmus ellen...

Nézzük például Goldblat elvtárs beszédét (160—161. old.). Goldblat hadakozik az én „szörnyűséges" centralizmusom ellen, mely állítólag az alsóbbfokú szervezetek „megsemmisítésére" vezet, s „melyet teljesen áthat az a törekvés, hogy korlátlan hatalommal ruházzuk fel a központot, feljogosítsuk arra, hogy mindenbe korlátlanul beavatkozhasson", s a szervezeteknek „csak egy jogot ad: zúgolódás nélküli engedelmeskedést a felülről jövő parancsnak" stb. „A tervezet szerint alakítandó központ légüres térben lebeg majd, nem lesz körülötte semmiféle periféria, csak valamiféle alaktalan tömeg, amelyben a végrehajtó közegek fognak sürgölődni." Ezek hajszálra ugyanolyan *hazug frázisok*, mint amilyenekkel a kongresszuson elszen-

vedett vereségük után a Martovok és Akszelrodok traktáltak bennünket. Az elvtársak kinevették a „Bund“-ot, mely harcolt a *mi* centralizmusunk ellen, s *saját* Központjának *még határozottabban* körvonalazott korlátlan jogokat biztosít (például tagok felvételét és kizárását, sőt még küldötteknek a kongresszusról való kitiltásának jogát is). Nevetni fognak a dolog tisztázása után a *kisebbség* jajveszékelésén is, amely amikor kisebbségben van, kapálózik a centralizmus és a szervezeti szabályzat ellen, és mihelyt többségbe kerül, tüstént a szabályzatra támaszkodik.

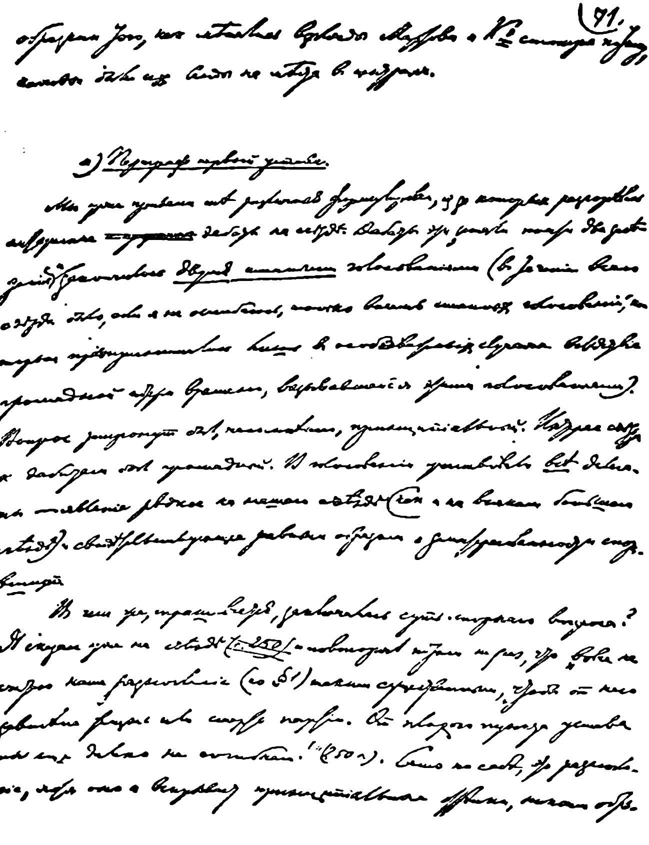
A két központi szerv kérdésében a csoportosulás szintén világosan megmutatkozott: *valamennyi* iszkrással szembenáll Liber is, Akimov is (aki elsőnek gyujtott rá arra a most közkedvelt Akszelrod—Martov-féle nótára, hogy a Tanácsban a Központi Lap túlsúlyban van a Központi Bizottság felett), Popov is, Jegorov is. Azokból a szervezeti eszmékből, amelyeket a *régi* „Iszkra“ mindenkor képviselt (és amelyeket Popov és Jegorov elvtárs *szóban* helyeseltek!), önmagától adódott a két központi szerv terve. A *régi* „Iszkra“ politikája szöges ellentétben állott a „Juzsnij Rabocsij“ terveivel, amelyek arra irányultak, hogy egy párhuzamos népszerű lapot alapítsunk és azt tegyük a ténylegesen domináló lappá. Itt a gyökere annak az első pillantásra különös ellentmondásnak, hogy az összes iszkraellenesek és az egész mocsár egyetlen központ, vagyis az *állítólag nagyobb centralizmus* mellett lépnek fel. Persze voltak (különösen a mocsárban) olyan küldöttek is, akik aligha értették meg világosan, hová vezetnek és a dolgok fejlődése folytán hová kell hogy vezessenek a „Juzsnij Rabocsij“ szervezeti tervei, de őket már határozatlan és bizonytalan természetük is az iszkraellenesek táborába vitte.

Azok közül a beszédek közül, amelyeket az iszkrások a szervezeti szabályzatról folytatott *ezen* (az iszkrások szakadását megelőző) viták során mondottak, különösen figyelemreméltó Martov elvtárs beszéde („csatlakozás“ az én szervezeti eszméimhez) és Trockij elvtárs beszéde. Ez utóbbi úgy válaszolt Akimov és Liber elvtársnak, hogy ez a válasz minden szavával leleplezi a „kisebbség“ kongresszus után tanusított magatartásának és a kongresszus

után gyártott elméleteinek egész hazug voltát. „A szervezeti szabályzat, mondotta Akimov elvtárs, nem eléggé pontosan határozza meg a Központi Bizottság hatáskörét. Nem értek egyet vele. Ellenkezőleg, ez a meghatározás pontos és azt jelenti: minthogy a párt egységes egész, biztosítani kell számára az ellenőrzést a helyi bizottságok felett. Liber elvtárs, az én kifejezésemmel élve, azt mondotta, hogy a szervezeti szabályzat «szervezett bizalmatlanság». Ez igaz. De én ezt a kifejezést a «Bund» képviselői által javasolt szervezeti szabályzatra vonatkozóan használtam, amely a párt egyik részének «szervezett bizalmatlansága» volt az egész párt irányában. A mi szervezeti szabályzatunk ellenben“ (akkor ez a szervezeti szabályzat a „mienk“ volt, egészen a központi szervek személyi összetételének kérdésében elszenvedett vereségig!) „a párt szervezett bizalmatlanságát jelenti a párt minden részével szemben, vagyis valamennyi helyi, kerületi, nemzeti és egyéb szervezet ellenőrzését“ (158. old.). Igen, a *mi* szabályzatunkat *itt* helyesen jellemezték, és azoknak az embereknek, akik most nyugodt lelkiismerettel azt hajtogatják, hogy az ármányos többség eszelte ki és vezette be a „szervezett bizalmatlanság“, vagy ami ugyanaz, az „ostromállapot“ rendszerét, azt tanácsolnók, hogy ezt a jellemzést mennél gyakrabban idézzék emlékezetükbe. Elég egybevetnünk az idézett beszédet a Külföldi Liga kongresszusán mondott beszédekkel, hogy megkapjuk a politikai jellemtelenség mintaképét, annak mintaképét, miképpen változtatták Martov és társai nézeteiket aszerint, hogy saját testületükről vagypedig más alsóbbfokú testületről volt szó.

i) A SZERVEZETI SZABÁLYZAT ELSŐ PONTJA

Már idéztük azokat a különböző megfogalmazásokat, amelyek miatt érdekes viták robbantak ki a kongresszuson. Ezek a viták csaknem két ülést vettek igénybe és *két névszerinti* szavazással végződtek (az egész kongresszus folyamán, ha nem tévedek, csak nyolc névszerinti szavazás volt; ilyen szavazásokra csak különösen fontos esetekben

Lenin. „Egy lépés előre, két lépés hátra".
A kézirat 71. oldala. — 1904

Kisebbítve

került sor, mert igen nagy időveszteséggel jártak). Kétségtelenül elvi kérdésről volt szó. A kongresszus érdeklődése a viták iránt roppant nagy volt. A szavazásban *valamennyi* küldött résztvett, ami ritka jelenség volt kongresszusunkon (mint minden nagy kongresszuson) és szintén a vitatkozók nagy érdeklődéséről tanuskodik.

Mi is volt a vitás kérdés lényege? Már a kongresszuson megmondottam és utána is nem-egyszer ismételtem, hogy „nézeteltérésünket (az 1. pontot illetően) korántsem tartom olyan lényegesnek, hogy ez a párt élet-halál kérdése volna. A szervezeti szabályzat egy rossz pontja miatt semmiképpen nem pusztulunk még el!" (250.)*. Ez a nézeteltérés ugyan elvi árnyalatokat tár fel, de magában véve semmiképpen sem okozhatta azt a kettéválást (ténylegesen, kertelés nélkül szólva szakadást), amely a kongresszus után bekövetkezett. De minden *kis* nézeteltérés *naggyá* válhat, ha ragaszkodnak hozzá, ha előtérbe tolják, ha *hozzá*látnak e nézeteltérés összes gyökereinek és összes elágazásainak felkutatásához. Minden *kis* nézeteltérés *óriási* jelentőségre tehet szert, ha bizonyos téves felfogások felé tett *fordulat* kiindulópontjává válik, és ha ezek a téves felfogások új és további véleménykülönbségek folytán *anarchikus* cselekedetekkel párosulnak, melyek a pártot a szakadásig viszik.

Így volt ez ebben az esetben is. Az 1. pont körül felmerült viszonylag kicsiny nézeteltérés most óriási jelentőségűvé lett, mert éppen ez a nézeteltérés vált fordulóponttá a kisebbség opportunista álokoskodásai és anarchista fráziscséplése irányában (különösen a Liga kongresszusán, majd pedig az új „Iszkra" hasábjain is). Éppen ez a nézeteltérés *vetette meg az alapját* az iszkrás kisebbség koalíciójának az iszkraellenesekkel és a mocsárral, annak a koalíciónak, amely a választások időpontjában véglegesen határozott formákat öltött és amelynek megértése nélkül *nem érthetjük meg* a központi szervek összetételének kérdésében felmerült fő és mélyreható nézeteltérést sem. Martovnak és Akszelrodnak az 1. pont kérdésében elkövetett kis hibája kis repedés volt fazekunkon (amint a Líga kon-

* Lásd *Lenin* Művei. 6. köt. 1953. 520. old. — *Szerk.*

gresszusán mondottam). Az egyik lehetőség az volt, hogy a fazekat jobban összedrótozzuk, kétszeres kötéssel (nempedig szoros hurokkal, ahogy Martov hallani vélte, aki a Líga kongresszusának idején a hisztériához közel álló állapotban volt). A másik lehetőség az volt, hogy *minden* erőfeszítést arra irányítunk, hogy a repedést kitágítsuk, hogy a fazekat összetörjük. A bojkott és a buzgó martovisták más efféle anarchista rendszabályai következtében éppen ez utóbbi következett be. Az 1. pont körül felmerült nézeteltérés nem csekély szerepet játszott a központi szervek választásának kérdésében, mivel pedig Martov ebben a kérdésben vereséget szenvedett, „elvi harcot" indított, melyben durván mechanikus, sőt botrányos eszközökhöz folyamodott (az Orosz Forradalmi Szociáldemokrácia Külföldi Ligájának kongresszusán mondott beszédei).

Most, ezek után az események után, az 1. pont kérdése tehát *óriási jelentőségre* tett szert, és nekünk pontosan számba kell vennünk, milyen jellegűek mindazok a csoportosulások, melyek a kongresszuson a első pont feletti szavazás során kialakultak, valamint — és ez még összehasonlíthatatlanul fontosabb — azt, hogy valóban milyen jellegűek azok a *felfogásbeli árnyalatok*, amelyek az 1. pont körül megnyilvánultak vagy kezdtek megnyilvánulni. *Most*, az olvasók előtt ismeretes események után, a kérdés már így *vetődik fel:* vajjon az Akszelrod által védett Martov-féle megfogalmazásban nem az ő (illetve kettejük) állhatatlansága, ingatagsága és politikai elmosódottsága tükröződött-e, ahogy én a kongresszuson mondtam (v. 333.), nem az ő (illetve kettejük) elhajlása a jaurèsizmus vagy az anarchizmus felé, ahogy Plehanov mondta a Líga kongresszusán (a Líga jegyzőkönyve, 102. stb. old.)? Avagy az én Plehanov által védelmezett megfogalmazásomban tükröződött a centralizmus helytelen, bürokratikus, formalisztikus, basáskodó, nem-szociáldemokrata értelmezése? *Opportunizmus és anarchizmus, avagy bürokratizmus és ormalizmus?* — így vetődik fel a kérdés *most*, amikor a kis nézeteltérés nagy nézeteltéréssé lett. És éppen *ezt* az események által mindannyiunkra ránkkényszerített kérdésfeltevést — amelyet történelmileg

adottnak mondanék, ha ez nem hangzana túlságosan fellengzősen — kell *szem előtt tartanunk* az én megfogalmazásom mellett és ellen elhangzott érvek *érdembeni* megvitatásakor.

Kezdjük ezeknek az érveknek taglalását a kongresszusi viták elemzésével. Az első szónoknak, Jegorov elvtársnak a beszéde csak azért érdekes, mert az ő állásfoglalása (non liquet, nekem még nem világos, én még nem tudom, hol az igazság) nagyon jellemző sok küldött állásfoglalására, akiknek nem volt könnyű eligazodniok a valóban új, meglehetősen bonyolult és szerteágazó kérdésben. A következő szónok, Akszelrod elvtárs, már azonnal elvileg teszi fel a kérdést. Ez Akszelrod elvtársnak az első elvi, helyesebben: általában az első beszéde a kongresszuson, és első fellépését — a hírhedt „professzorral" — aligha mondhatjuk különösen szerencsésnek. „Úgy vélem — mondta Akszelrod elvtárs —, hogy ezt a két fogalmat: párt és szervezet, el kell határolnunk egymástól. Itt pedig ez a két fogalom összekeveredett. Márpedig ez veszélyes." Ez az első érv az én megfogalmazásom ellen. Vegyük jobban szemügyre. Ha azt mondom, hogy a pártnak a *szervezetek* összességének* (nem egyszerű számtani összegének, hanem a szervezetek komplexumának) kell lennie, azt jelenti ez, hogy „összekeverem" a párt és a szervezet fogalmát? Természetesen nem. Ezzel egész világosan és pontosan kifejezem azt a kívánságomat, azt a követelésemet, hogy a párt, mint az osztály élcsapata,

---

* A „szervezet" szót rendszerint kétféle értelemben használják: tág és szűk értelemben. Szűk értelemben egy — akár egészen laza — emberi közösségnek különálló sejtjét jelenti. Tág értelemben ilyen sejteknek egy egésszé tömörült összességét jelenti. Például a flotta, a hadsereg, az állam egyidejűleg szervezetek összessége (a szó szűk értelmében) és a társadalmi szervezet egy fajtája (a szó tág értelmében). A közoktatásügy — szervezet (a szó tág értelmében), s a közoktatásügy egy csomó szervezetből áll (a szó szűk értelmében). Éppen így a párt is szervezet, szervezetnek *kell lennie* (a szó tág értelmében); ugyanakkor a pártnak számos különféle szervezetből kell állania (a szó szűk értelmében). Ezért Akszelrod elvtárs, amikor e fogalmak — párt és szervezet — elhatárolásáról beszélt, először is nem vette tekintetbe a szervezet szó tág és szűk értelme közötti különbséget, másodszor nem vette észre, hogy maga vette egy kalap alá a szervezett és szervezetlen elemeket.

a lehető legszervezettebb valami legyen, hogy a párt csak olyan elemeket vegyen fel soraiba, amelyek *a szervezettségnek legalább a minimumát elismerik*. Ezzel szemben ellenlábasom *egy kalap alá veszi* a pártban a szervezett elemeket a szervezetlenekkel, azokat az elemeket, amelyek vezethetők, azokkal, amelyek nem vezethetők, az élenjáró elemeket a javíthatatlanul elmaradottakkal, mert a javíthatóan elmaradt elemek a szervezet tagjai lehetnek. A szervezett és szervezetlen elemeknek *ez az összekeverése* valóban *veszedelmes*. Akszelrod elvtárs továbbá „a mult szigorúan konspirációs és centralisztikus szervezeteire" („Zemlja i Volja" és „Narodnaja Volja") hivatkozik; ezek körül — úgymond — „egy sereg olyan ember csoportosult, akik nem tartoztak a szervezethez, de valamilyen módon támogatták, és akiket párttagoknak tekintettek . . . Ez az elv még szigorúbban érvényesítendő a szociáldemokrata szervezetben." Itt elérkeztünk a kérdés egyik *magvához:* vajjon csakugyan szociáldemokrata „ez az elv", az olyan elv, amely megengedi, hogy párttagoknak nevezzék magukat azok, akik a párt egyetlen szervezetéhez sem tartoznak, hanem csupán „valamilyen módon támogatják a pártot"? És Plehanov megadta az egyetlen lehetséges választ erre a kérdésre: „Akszelrod helytelenül hivatkozott a hetvenes évekre. Akkor volt egy jól szervezett és nagyszerűen fegyelmezett központ, körülötte voltak az általa teremtett különböző fokozatú szervezetek, ami pedig ezeken a szervezeteken kívül volt, az káosz, anarchia volt. E káosz alkotóelemei párttagoknak nevezték magukat, ezzel azonban az ügy nem nyert, hanem vesztett. Nekünk nem utánoznunk kell a hetvenes évek anarchiáját, hanem el kell kerülnünk." Ilyenképpen „ez az elv", amelyet Akszelrod elvtárs szociáldemokrata elvnek próbált feltüntetni, valójában *anarchista elv*. Ha ezt meg akarják cáfolni, bizonyítsák be az ellenőrzés, vezetés és fegyelem *lehetőségét* a szervezeten kívül, bizonyítsák be, hogy *szükség* van arra, hogy „a káosz elemeit" a párttag nevével illessék. Martov elvtárs megfogalmazásának védelmezői *sem az egyiket, sem a másikat* nem bizonyították be és nem is bizonyíthatták be. Példaképpen Akszelrod elvtárs előhozakodott „egy professzorral, aki szociál-

demokratának tartja magát és ezt ki is jelenti“. Akszelrod elvtársnak, hogy következetesen kifejtse az ebben a példában rejlő gondolatot, ezután így kellett volna folytatnia: vajjon maguk a szervezett szociáldemokraták elismerik-e ezt a professzort szociáldemokratának? Mivel Akszelrod elvtárs nem tette fel ezt a további kérdést, okfejtése félben maradt. Valóban két eset lehetséges. Vagy elismerik a szervezett szociáldemokraták a szóbanforgó professzort szociáldemokratának — és akkor miért ne vehetnék be valamelyik szociáldemokrata szervezetbe? Csak ebben az esetben felelnek majd meg a professzor „kijelentései“ tetteinek, csak ekkor nem lesznek üres frázisok (mert bizony az ilyen professzori kijelentések igen gyakran nem egyebek üres frázisoknál). Vagypedig a szervezett szociáldemokraták *nem* ismerik el a professzort szociáldemokratának, és akkor ostoba, értelmetlen és *káros* dolog feljogosítani őt arra, hogy a párttag megtisztelő és felelősségteljes címét viselje. Eszerint az egész kérdésnek az a lényege, hogy következetesen keresztülvisszük-e a szervezet elvét, vagypedig szentesítjük a zűrzavart és az anarchiát. Úgy építjük-e a pártot, hogy a *szociáldemokratáknak* abból a már kialakult és összekovácsolódott magvából indulunk ki, amely megszervezte például a pártkongresszust és amelynek ki kell szélesítenie és szaporítania kell a pártszervezetek minden fajtáját, vagypedig megelégszünk azzal a megnyugtató *frázissal*, hogy mindenki, aki segít, párttag? „Ha elfogadjuk Lenin formuláját — folytatta tovább Akszelrod elvtárs —, akkor kivetjük magunk közül azoknak az embereknek egy részét, akik ugyan nem fogadhatók be közvetlenül a szervezetbe, de mégis párttagok.“ Az a fogalomzavar, amellyel Akszelrod elvtárs engem akart megvádolni, itt egész világosan kiütközik nála magánál: ő már adottnak veszi azt, hogy mindenki aki segít, *az párttag*, holott éppen erről folyik a vita, és az ellenlábasoknak még be kell *bizonyítaniok*, hogy ez a felfogás szükséges és hasznos. Mi a tartalma ennek az első pillantásra borzadálytkeltő kifejezésnek: kivetjük magunk közül? Ha párttagoknak csak a pártszervezeteknek elismert szervezetek tagjait tekintik, akkor azok, akik nem léphetnek be „közvetlenül“ egy pártszervezetbe sem, dol-

gozhatnak olyan szervezetben, amely ugyan nem pártszervezet, de a párthoz közel áll. Szó sem lehet tehát arról, hogy valakit kivetünk magunk közül olyan értelemben, hogy kizárjuk a munkából, a mozgalomban való részvételből. Ellenkezőleg, mennél erősebbek lesznek pártszervezeteink, amelyek *valódi* szociáldemokratákból állanak, mennél kevesebb lesz az ingadozás és állhatatlanság a párton belül, annál szélesebb körű, sokoldalúbb, gazdagabb és termékenyebb lesz a párt befolyása a munkás*tömegeknek* a pártot körülvevő, a párt által vezetett elemeire. Elvégre mégsem szabad összetéveszteni a pártot mint a munkásosztály élcsapatát az egész osztállyal. Márpedig Akszelrod elvtárs összetéveszti (ami általában jellemző opportunista ökonomizmusunkra), amikor azt mondja: „Mi természetesen mindenekelőtt a párt legaktívabb elemeinek szervezetét teremtjük meg, a forradalmárok szervezetét, de — minthogy az osztály pártja vagyunk — gondolnunk kell arra, hogy ne hagyjuk a párton kívül azokat, akik tudatosan, noha talán nem is egészen aktívan, a párt mellé állnak.“ Elsősorban, egy szociáldemokrata munkáspárt aktív elemei közé korántsem csak a forradalmárok szervezetei fognak tartozni, hanem *számos* pártszervezetnek elismert munkás-szervezet is. Másodszor abból a tényből, hogy mi az osztály pártja vagyunk, mi okból, milyen logika alapján következik az, hogy nem kell különbséget tenni a párthoz *tartozók* és a párt *mellett állók* között? Éppen ellenkezőleg: minthogy különbségek vannak a tudatosság és az aktivitás fokában, különbséget kell tenni a párthoz való közelállás fokában is. Mi az osztály pártja vagyunk és ezért *csaknem az egész osztálynak* (háborús időkben, a polgárháború korszakában pedig éppenséggel az egész osztálynak) pártunk vezetése alatt kell cselekednie, minél szorosabban kell pártunkhoz csatlakoznia, de manyilovizmus és „uszálypolitika“ volna azt hinni, hogy majdnem az egész osztály vagy az egész osztály a kapitalizmus alatt valaha is képes lehet élcsapata, szociáldemokrata pártja tudatosságáig és aktivitásáig felemelkedni. Még egyetlen értelmes szociáldemokrata sem kételkedett abban, hogy a kapitalizmus alatt még a szakszervezet (ez az egyszerűbb, a kevéssé fejlett rétegek

tudatához közelebb álló szervezet) sem képes átfogni csaknem az egész, vagy az egész munkásosztályt. Csak önmagunkat ámítanók, nem vennénk tudomásul óriási feladatainkat, szűkebb körre szorítanók ezeket a feladatokat, ha megfeledkeznénk az élcsapat és az élcsapat felé vonzódó tömegek közötti különbségről, ha megfeledkeznénk az élcsapatnak arról az állandó kötelességéről, hogy mind szélesebb és szélesebb rétegeket *emeljen fel* az élcsapat színvonalára. Márpedig ezt nem veszi tudomásul és megfeledkezik róla az, aki elkeni a különbséget a párt mellé állók és a párthoz tartozók között, az öntudatosak, aktívak és a támogatók között.

Aki e szervezeti elmosódottság *igazolására*, a szervezettség és szervezetlenség összetévesztésének *igazolására* arra hivatkozik, hogy mi az osztály pártja vagyunk, az ugyanabba a hibába esik, mint Nagyezsgyin, aki összetévesztette a mozgalom „mélyre nyúló“ „gyökereinek“ filozófiai és társadalomtörténeti kérdését ... „a technikai és szervezési kérdéssel“ („Mi a teendő?“ 91. old.*). Akszelrod példája nyomán azután számos esetben összetévesztették ezt a két kérdést azok a szónokok, akik Martov elvtárs megfogalmazása mellett foglaltak állást. „Minél elterjedtebb lesz a párttag elnevezés, annál jobb“ — mondja Martov, de nem magyarázza meg, mi hasznunk lehet a tartalomnak meg nem felelő *elnevezés* széleskörű elterjedéséből. Lehet-e tagadni, hogy a pártszervezethez nem tartozó tagok ellenőrzése fikció? Egy fikció széleskörű elterjedése nem hasznos, hanem káros. „Csak örülhetünk, ha minden sztrájkoló, minden tüntető, mikor tetteiért felel, párttagnak nevezheti magát“ (229. old.). Csakugyan? *Minden sztrájkolónak* legyen joga *párttagnak nyilvánítania magát?* Ezzel a tétellel Martov elvtárs a képtelenségig viszi tévedését, a szociáldemokratizmust a sztrájkizmus színvonalára *süllyeszti* le, Akimovék gyászos példáját követi. Mi csak örülhetünk, ha a szociáldemokráciának minden sztrájk sikerül, hiszen a szociáldemokrácia közvetlen és feltétlen kötelessége, hogy vezesse a proletariátus osztályharcának minden megnyilvánulását, márpedig

---

* Lásd *Lenin* Művei. 5. köt. 1953. 480. old. — *Szerk.*

a sztrájk e harc egyik legmélyrehatóbb és leghatalmasabb megnyilvánulása. De uszálypolitikusok lennénk, ha megengednők a harc ilyen elsődleges, ipso facto* nem több mint trade-unionista formájának a mindent átfogó és tudatos szociáldemokrata harccal való *azonosítását*. Opportunista módon *egy nyilvánvaló hazugságot szentesítenénk*, ha minden sztrájkolót feljogosítanánk arra, hogy „párttagnak nyilvánítsa magát", mert ez az állítás a *legtöbb esetben hazugság* lesz. Manyilovi ábrándokban ringatnánk magunkat, ha el akarnók hitetni magunkkal és másokkal, hogy *minden sztrájkoló* szociáldemokrata és a szociáldemokrata párt tagja *lehet* abban a mérhetetlen szétforgácsoltságban, elnyomatásban és eltompultságban, amely a kapitalizmusban a „tanulatlan", nem szakképzett munkások roppant széles rétegeire szükségképpen ránehezedik. Éppen a „*sztrájkoló*" példáján látható különösen világosan, mi a különbség ama *forradalmi törekvés* között, hogy szociáldemokrata módon vezessünk minden sztrájkot és az olyan *opportunista frázis között*, amely *minden* sztrájkolót párttagnak nyilvánít. Mi az osztály pártja vagyunk, ha *valóban* szociáldemokrata módon vezetjük a proletariátusnak csaknem az egész, sőt az egész osztályát; ebből azonban csak az Akimovok következtethetik azt, hogy *szavakban* azonosítanunk kell a pártot és az osztályt.

„Nem félek összeesküvő szervezettől", mondta ugyanebben a beszédében Martov elvtárs — de hozzátette, „összeesküvő szervezetnek az én szememben csak akkor van értelme, ha széleskörű szociáldemokrata munkáspárt veszi körül" (239. old.). Hogy pontos legyen, így kellett volna mondania: ha széleskörű szociáldemokrata munkás*mozgalom* veszi körül. És ebben a formában Martov elvtárs tétele nemcsak vitathatatlan, hanem egyszerűen közhely. Csak azért térek ki erre a pontra, mert Martov elvtárs közhelyéből az utána felszólalók azt a nagyon *közkeletű és nagyon vulgáris* érvet gyártották, hogy Lenin „a párttagok összességét az összeesküvők összességére akarja korlátozni". Erre a következtetésre — amelyen csak mosolyogni lehet — jutott Poszadovszkij elvtárs is,

* — magánál a ténynél fogva, lényegében. — *Szerk.*

Popov elvtárs is, amikor pedig Martinov és Akimov is átvette, akkor igazi jellege, mégpedig opportunista frázisjellege már világosan megmutatkozott. Jelenleg ugyanezt az érvet fejtegeti az új „Iszkrá"-ban Akszelrod elvtárs, hogy ismertesse az olvasóközönséggel az új szerkesztőség új szervezeti nézeteit. Már a kongresszuson, mindjárt az első ülésen, amelyen az 1. pont kérdését tárgyalták, észrevettem, hogy az ellenlábasok ezt az olcsó fegyvert akarják felhasználni, és ezért beszédemben figyelmeztettem őket (240. old.): „Ne higgyék, hogy a pártszervezetek csak hivatásos forradalmárokból állhatnak. A legkülönfélébb fajtájú, rangú és árnyalatú szervezetekre van szükségünk, kezdve a rendkívül szűkkörű és konspiratív szervezeteken az igen széleskörű, szabad, laza szervezetekig (lose Organisationen)." Ez annyira nyilvánvaló, magától értetődő igazság, hogy feleslegesnek tartottam, hogy részletesebben foglalkozzam vele. De manapság, amikor igen-igen sok tekintetben visszarángattak bennünket, itt is meg kell ismételni a „rég tudott dolgokat". Ebből a célból idézek néhány részletet a „Mi a teendő?"-ből és a „Levél egy elvtárshoz" című írásomból:

„Az Alekszejevhez és Miskinhez, Halturinhoz és Zseljabovhoz hasonló kiváló emberek köre tisztán látja a politikai feladatokat e szó legvalóságosabb, leggyakorlatibb értelmében, tisztán látja éppen azért és annyiban, amennyiben lángoló igéik visszhangra találnak az ösztönösen ébredező tömegben, amennyiben pezsgő energiájukat felkapja és támogatja a forradalmi osztály energiája"*. Hogy szociáldemokrata *párt* legyünk, ahhoz éppen *az osztály támogatását* kell megszereznünk. Nem a pártnak kell az összeesküvő szervezetet körülvennie, ahogy Martov elvtárs gondolta, hanem a forradalmi osztálynak, a proletariátusnak kell körülvennie a pártot, amely mind az összeesküvő, mind a nem-összeesküvő szervezeteket magában foglalja.

„. . . A munkások gazdasági harcát szolgáló szervezeteknek szakmai szervezeteknek kell lenniök. Minden szociáldemokrata munkás köteles a lehetőséghez képest

* Lásd *Lenin* Művei. 5. köt. 1953. 466. old. — *Szerk.*

támogatni ezeket a szervezeteket és aktívan dolgozni bennük... De egyáltalán nem érdekünk azt követelni, hogy a szakegyletek tagjai kizárólag szociáldemokraták lehessenek, mert ez csökkentené a tömegre gyakorolt befolyásunkat. A szakegyletben vegyen részt minden munkás, aki megérti, hogy egyesülnie kell a munkáltatók és a kormány elleni harcra. A szakegyletek nem is érhetnék el céljukat, ha nem egyesítenék mindazokat, akik legalább ezt az elemi dolgot megértik, ha a szakegyletek nem lennének igen *széleskörű* szervezetek. S minél szélesebb körűek ezek a szervezetek, annál szélesebb lesz bennük a mi befolyásunk is, amely nemcsak a gazdasági harc «spontán» fejlődésének eredménye, hanem annak is, hogy a szervezet szocialista tagjai közvetlenül, tudatosan hatnak társaikra" (86. old.)*. Mellesleg megjegyezve, a szakszervezetek példája különösen jellemző az 1. pont vitás kérdésének megítélése szempontjából. Hogy ezeknek a szervezeteknek a szociáldemokrata szervezetek „ellenőrzése és vezetése alatt" *kell* dolgozniok, erre vonatkozólag a szociáldemokraták között nem lehet nézeteltérés. De *ezen az alapon* a szervezetek minden tagjának megadni azt a jogot, hogy „*magukat*" a szociáldemokrata párt tagjainak „nyilvánítsák", nyilvánvaló képtelenség lenne és kettős kárt okozhatna: egyfelől *csökkenthetné* a szakmai mozgalom méreteit s gyengítené a munkásoknak ebből a talajból sarjadó szolidaritását. Másfelől szélesre tárná a kaput a szociáldemokrata pártban az elmosódottság és ingatagság előtt. A német szociáldemokrata pártnak alkalma volt arra, hogy egy ehhez hasonló kérdést egy konkrét esetben megoldjon a darabbérért dolgozó hamburgi kőművesekkel kapcsolatos híres incidens idején[69]. A szociáldemokrácia pillanatnyi ingadozás nélkül a szociáldemokrata szempontjából becstelen dolognak nyilvánította a sztrájktörést, vagyis a sztrájkok vezetését, támogatását szívügyének ismerte el, de ugyanakkor éppoly határozottan elutasította azt a követelést, hogy a párt érdekeit a szakegyletek érdekeivel azonosítsák, hogy *a pártra hárítsák a felelősséget* az egyes szakegyletek egyes lépéseiért. A párt-

* Lásd *Lenin* Művei. 5. köt. 1953. 473. old. — *Szerk.*

nak törekednie kell, és törekedni is fog arra, hogy szellemével átitassa, befolyása alá vonja a szakegyleteket, de éppen e befolyás érdekében külön kell választania ezeknek az egyleteknek teljesen szociáldemokrata (a szociáldemokrata párthoz tartozó) elemeit a nem teljesen öntudatos és politikailag nem teljesen aktív elemektől, és nem szabad a két csoportot egy kalap alá vonnia, amint ezt Akszelrod elvtárs szeretné.

„... Ha a forradalmárok szervezete fogja össze a legkonspiratívabb funkciókat, ez nem gyengíti, hanem kiszélesíti és tartalmasabbá teszi több olyan szervezet tömegeinek munkáját, amelynek a nagyközönséggel van dolga és ezért formailag a lehető legkevésbbé határozott és a lehető legkevésbbé konspiratív, mint például a munkás-szakszervezetek, a munkás önképző- és illegális irodalmi olvasókörök, a szocialista, valamint a lakosság *valamennyi* többi rétegében alakult demokratikus körök stb. stb. Mindenütt *igen sok* ilyen körre, egyletre és szervezetre van szükség, amelyek elláthatják a legkülönfélébb funkciókat, de ostobaság és káros volna *összetéveszteni* őket a *forradalmárok* szervezetével, elmosni a köztük levő határt..." (96. old.)*. Ebből az idézetből látható, milyen feleslegesen figyelmeztetett engem Martov elvtárs arra, hogy a forradalmárok szervezetét széleskörű munkásszervezeteknek kell *körülvenniök*. Erre már a „Mi a teendő?"-ben utaltam, a „Levél egy elvtárshoz" c. cikkemben pedig konkrétabban fejtettem ki ezt az eszmét. A gyári körök — írtam ott — „különösen fontosak számunkra: hiszen a mozgalom legfőbb ereje éppen a *nagy* üzemek munkásainak szervezettségében rejlik, mert a nagy üzemekben összpontosul a munkásosztálynak az a része, amely nemcsak számbeli fölényben van, hanem még nagyobb fölényben van befolyás, fejlettség, harcképesség dolgában. Legyen minden gyár a mi erődünk... A gyári albizottság igyekezzék az egész gyárat, a munkásoknak minél nagyobb részét átfogni mindenféle körök (vagy megbízottak) hálózatával... Minden csoportnak, körnek, al-

* Lásd *Lenin* Művei. 5. köt. 486. old. — *Szerk.*

bizottságnak stb. a bizottság intézményeként vagy fiókjaként kell működnie. Egyrészük nyiltan kijelenti, hogy be óhajt lépni az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártba, és a *bizottság hozzájárulásával* be is lépnek, vállalnak (a bizottság megbízásából vagy a bizottság beleegyezésével) bizonyos funkciókat, kötelezik magukat, hogy engedelmeskednek a pártszervek rendelkezéseinek, *élvezik a párttagok összes jogait*, a bizottság legközelebbi utánpótlásának számítanak majd stb. Másik részük *nem lép be* az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártba, hanem mint olyan kör szerepel, amelyet párttagok szerveztek, vagy a párt egyik-másik csoportjának irányításával működnek stb." (17—18. old.)*. Az általam kiemelt szavakból különösen világosan látható, hogy az 1. pont megfogalmazásának *eszméje* teljes egészében kifejezésre jutott már a „Levél egy elvtárshoz" c. cikkemben. Ebben világosan megjelölöm a pártba való belépés feltételeit a következőkben: 1) a szervezettség bizonyos foka és 2) a pártbizottság jóváhagyása. Egy oldallal odébb hozzávetőleg megjelöltem azt is, milyen csoportokat és szervezeteket, és milyen okoknál fogva kell (vagy nem kell) a pártba felvenni: „A terjesztő csoportnak az OSzDMP-hez kell tartoznia és ismernie kell a párt bizonyos számú tagját és funkcionáriusát. A munka szakmai feltételeit tanulmányozó és bizonyos szakmai követeléseket kidolgozó csoportnak nem kell okvetlenül az OSzDMP-hez tartoznia. Az egy-két párttag *részvételével* önképzéssel foglalkozó diákok, katonatisztek, alkalmazottak csoportjának olykor éppenséggel egyáltalán nem szabad tudnia arról, hogy az illetők a párthoz tartoznak, és így tovább" (18—19. old.)**.

Íme, újabb anyag a „nyilt sisak" kérdéséhez! Martov elvtárs tervezetének formulája még csak nem is érinti a pártnak a szervezethez való viszonyát, én viszont, azt hiszem, már egy évvel a kongresszus előtt rámutattam arra, hogy bizonyos szervezeteknek a párthoz kell tartozniok, másoknak pedig nem. A „Levél egy elvtárshoz"

* Lásd *Lenin* Művei. 6. köt. 1953. 243—244, 246, 246—247. old. — *Szerk.*

** Lásd *Lenin* Művei. 6. köt. 1953. 247—248. old. — *Szerk.*

c. cikkemben már világosan megnyilvánul az az eszme, amely mellett a kongresszuson síkraszálltam. A következőképpen lehetne a dolgot szemléltetően ábrázolni. A szervezet szervezettségének és különösen konspiráltságának foka szerint körülbelül a következő kategóriák különböztethetők meg: 1) forradalmárok szervezetei; 2) munkások szervezetei, amelyek lehetőleg széleskörűek és különböző jellegűek (itt csupán a munkásosztályról beszélek, mert magától értetődőnek tartom, hogy bizonyos feltételek mellett ide fognak tartozni más osztályok bizonyos elemei is). Ebből a két kategóriából áll a párt. Továbbá: 3) a párthoz csatlakozó munkásszervezetek; 4) a párthoz nem csatlakozó munkásszervezetek, amelyek azonban alárendelik magukat a párt ellenőrzésének és vezetésének; 5) a munkásosztály szervezetlen elemei, amelyek részben, legalábbis az osztályharc jelentősebb megnyilvánulásai esetében, szintén alárendelik magukat a szociáldemokrácia vezetésének. Körülbelül így képzelem el én a dolgot. Ezzel szemben Martov elvtárs álláspontja szerint a párt határa teljesen elmosódó lesz, mert hiszen „minden sztrájkoló“ megteheti, hogy „párttagnak nyilvánítja magát“. Mi haszna van ennek az elmosódottságnak? Az „elnevezés“ széleskörű elterjedése. A kára pedig az, hogy behozza azt a *bomlasztó* eszmét, hogy osztály és párt összecserélhető.

Az általunk felállított általános tételek megvilágítása céljából vessünk még egy futó pillantást az 1. pont körül lefolyt további kongresszusi vitára. Bruker elvtárs (Martov elvtárs örömére) az én megfogalmazásom mellett foglal állást, de kiderült, hogy az a szövetség, melyet *ő* velem kötött — eltérően Akimov elvtársnak Martovval kötött szövetségétől —, félreértésen alapszik. Bruker elvtárs „az egész szervezeti szabályzattal és annak egész szellemével nem ért egyet“ (239. old.) és az én formulámat *mint* a „Rabocseje Gyelo“ hívei számára kívánatos *demokratizmus alapját* védelmezi. Bruker elvtárs még nem jutott el ahhoz az állásponthoz, hogy politikai harcban *olykor a kisebb rosszat* kell választani; Bruker elvtárs nem vette észre, hogy hiábavaló dolog a demokratizmust védelmezni egy olyan kongresszuson, mint a mienk. Akimov elvtárs előre-

látóbbnak bizonyult. Egészen helyesen tette fel a kérdést, amikor elismerte, hogy „Martov és Lenin elvtárs arról vitázik, melyik megfogalmazással érhető el jobban közös céljuk“ (252. old.). „Én és Bruker — folytatja Akimov elvtárs — azt a megfogalmazást akarjuk választani, amellyel *kevésbbé érhető el ez a cél.* Ezért én Martov megfogalmazását választom.“ És Akimov elvtárs őszintén megmondta, hogy „a céljukat“ (Plehanovét, Martovét és az enyémet, vagyis forradalmárok vezető szervezetének megteremtését) „megvalósíthatatlannak és károsnak“ tartja; mint Martinov elvtárs*, ő is az ökonomistáknak azon eszméje mellett száll síkra, amely szerint „forradalmárok szervezetére“ nincs szükség. „Szilárd hite, hogy az élet mégiscsak benyomul majd pártszervezetünkbe, függetlenül attól, hogy Martov megfogalmazásával rekesztik el előtte az utat vagy Leninével.“ Az „életnek“ ez „uszálypolitikus“ értelmezéséről nem volna érdemes beszélni, ha nem találkoznánk vele Martov elvtársnál is. Martov elvtárs második beszéde (245. old.) általában annyira érdekes, hogy érdemes részletesen elemezni.

Martov elvtárs első érve: a pártszervezeteknek a szervezethez nem tartozó párttagok felett gyakorolt ellenőrzése „megvalósítható, ha a bizottságnak, mikor valakit megbíz egy bizonyos funkcióval, megvan a lehetősége arra, hogy ezt figyelemmel kísérje“ (245. old.). Ez a tézis rendkívül jellemző, mert „elárulja“ — ha szabad magam így kifejeznem —, hogy *kinek* kell és kinek lesz *valóban* hasznos Martov megfogalmazása: egyes intellektuelek-

* Martinov elvtárs egyébként el akarja magát határolni Akimov elvtárstól, be akarja bizonyítani, hogy összeesküvő nem ugyanaz, mint konspirációs, hogy az e szavak közötti különbség mögött fogalomkülönbség rejtőzik. Hogy milyen különbségről van szó, azt sem Martinov elvtárs, sem a most az ő nyomdokában járó Akszelrod elvtárs nem magyarázta meg. Martinov elvtárs „úgy tesz“, mintha én például a „Mi a teendő?“-ben nem foglaltam volna határozottan állást (éppügy mint a „Feladatok“-ban is (Lásd *Lenin* Művei. 2. köt. 1951. 333—362. old. — *Szerk.*)) „a politikai harcnak összeesküvésre való *leszűkítése* ellen“. Martinov elvtárs el akarja *felejtetni* a hallgatókkal, hogy azok, akik ellen én küzdöttem, *nem látták a forradalmárok szervezetének* szükségességét, ahogy Akimov elvtárs most sem látja.

nek-e vagy a munkáscsoportoknak és munkástömegeknek. Arról van szó, hogy Martov megfogalmazását kétféleképpen lehet értelmezni: 1) mindenkinek joga van a párt tagjának *„nyilvánítani magát“* (magának Martov elvtársnak a szavai), aki a párt szervezetei egyikének vezetése alatt a pártot rendszeres személyes támogatásban részesíti; 2) a párt minden szervezetének *joga van* párttagnak *elismerni* mindenkit, aki a pártszervezet vezetése alatt a pártot rendszeres személyes támogatásban részesíti. Csupán az első értelmezés teszi valóban lehetővé „minden sztrájkolónak“, hogy párttagnak nevezze magát, és éppen ezért *csak ez* hódította meg egycsapásra a Liberek, Akimovok és Martinovok szívét. Ez az értelmezés azonban már nyilvánvaló frázis, mivel kiterjed az egész munkásosztályra és elhomályosítja a párt és az osztály közötti különbséget; a „minden sztrájkoló“ ellenőrzéséről és vezetéséről csak „szimbolikusan“ lehet beszélni. Ezért siklott át Martov elvtárs második beszédében azonnal a második értelmezésre (noha zárójelben mondva, *ezt az értelmezést a kongresszus határozottan elvetette* azzal, hogy Kosztics határozati javaslatát visszautasította, 225. old.): a bizottság megbízásokat fog adni és figyelemmel fogja kísérni végrehajtásukat. Ilyen speciális megbízásokat természetesen sohasem fognak adni a munkások *tömegének*, a proletárok *ezreinek* (akikről Akszelrod és Martinov elvtárs beszél), az ily megbízásokat gyakran éppen azoknak a *professzoroknak* fogják adni, akikről Akszelrod elvtárs említést tett, azoknak a *gimnazistáknak*, akiknek érdekeit Liber és Popov elvtárs (241. old.) szívén viseli, annak a *forradalmi ifjúságnak*, amelyre Akszelrod elvtárs második beszédében hivatkozott (242. old.). Szóval, Martov elvtárs formulája vagy holt betű, üres frázis marad, vagy főképpen és csaknem kizárólag a *„polgári individualizmussal teljesen átitatott intellektueleknek“* lesz hasznára, akik nem akarnak belépni a szervezetbe. Martov formulája *szavakban* a proletariátus széles rétegeinek érdekeit védi; *a valóságban* a proletárfegyelemtől és szervezettől visszariadó *burzsoá értelmiség* érdekeit fogja szolgálni. Senki sem meri tagadni, hogy az *értelmiséget mint* a mai kapitalista társadalom *különleges rétegét* általában *éppen az*

individualizmus és a fegyelemre és szervezettségre való képtelenség jellemzi (v. ö. például Kautskynak az értelmiségről írt ismert cikkeivel); egyebek közt ez az, ami ezt a társadalmi réteget hátrányosan megkülönbözteti a proletariátustól; ebben rejlik egyik magyarázata az intellektuel ernyedtségnek és állhatatlanságnak, melyet olyan gyakran tapasztal a proletariátus; s az értelmiségnek ez a tulajdonsága elszakíthatatlan kapcsolatban van megszokott életkörülményeivel, kereseti viszonyaival, melyek igen sok tekintetben hasonlítanak a *kispolgári életkörülményekhez* (egyedül vagy nagyon kis kollektívákban végzett munka stb.). Végül nem véletlen az sem, hogy éppen Martov elvtárs formulájának a hívei példálóztak professzorokkal és gimnazistákkal! Az 1. pont körül folyó vitában nem a széleskörű proletárharc bajnokai léptek fel a radikális összeesküvő szervezet bajnokai ellen, amint azt Martinov és Akszelrod elvtárs hitte, hanem a *burzsoá intellektuel individualizmus* hívei ütköztek össze a *proletár szervezet és fegyelem* híveivel.

Popov elvtárs azt mondta: „Mindenütt, Pétervárott éppúgy mint Nyikolajevben vagy Odesszában — e városok képviselőinek tanusága szerint —, tucatszám vannak munkások, akik irodalmat terjesztenek, szóbeli agitációt folytatnak, és akik nem lehetnek tagjai a szervezetnek. Hozzászámíthatjuk őket a szervezethez, de tagoknak nem tekinthetjük őket“ (241. old.). Miért nem lehetnek a szervezet tagjai? ez Popov elvtárs titka. Fentebb már idéztem egy részt a „Levél egy elvtárshoz“ c. cikkemből, amely megmutatja, hogy éppen az ilyen munkásokat lehet és kell felvenni a szervezetbe, nem tízet-húszat, hanem többszázat, s nagyon sok ilyen szervezet beléphet és kell is, hogy belépjen a pártba.

Martov elvtárs második érve: „Lenin szerint a pártban nem lehetnek más szervezetek, csak a pártszervezetek“ ... Tökéletesen igaz! .. „Szerintem éppen ellenkezőleg, ilyen szervezeteknek lenni kell. Az élet gyorsabban teremti és hozza létre a szervezeteket, mint ahogy mi be tudjuk őket sorolni szervezetünknek, a hivatásos forradalmárok harci szervezetének hierarchiájába“ ... Ez két szempontból helytelen: 1) az „élet“ a forradalmá-

rok sokkal kevesebb jól működő szervezetét hozza létre, mint amennyire nekünk szükségünk van, mint amennyire a munkásmozgalomnak szüksége van; 2) pártunk nemcsak a forradalmárok szervezeteinek, hanem a munkásszervezetek egész tömegének hierarchiája kell, hogy legyen... „Lenin azt hiszi, hogy a Központi Bizottság csak azokat a szervezeteket fogja pártszervezetnek elismerni, amelyek elvi tekintetben teljesen megbízhatók lesznek. De Bruker elvtárs helyesen látja, hogy az élet (sic!) érvényesíti jogait, és hogy a Központi Bizottságnak — nehogy számos szervezetet a párton kívül hagyjon — legalizálnia kell majd őket, jóllehet nem egészen megbízhatók; éppen ezért Bruker elvtárs csatlakozik Leninhez“... Ez aztán az „életnek“ igazi uszálypolitikus felfogása! Persze, ha a Központi Bizottság *feltétlenül* olyan emberekből állana, akiket nem saját véleményük vezet, hanem az, hogy mások mit mondanak (lásd a Szervező Bizottsággal történt incidenst), akkor az „élet“ érvényesítené „jogait“ abban az értelemben, hogy a párt legmaradibb elemei kerekednének felül *(ahogy ez most meg is történt, amikor a maradi elemekből megalakult a párt-„kisebbség“)*. De nem lehet egyetlen *nyomós* okot sem felhozni, amely egy *értelmes* Központi Bizottságot arra kényszerítene, hogy „megbízhatatlan“ elemeket vegyen fel a pártba. Amikor Martov elvtárs arra hivatkozik, hogy az „élet“ „létrehozza“ a megbízhatatlan elemeket, ezzel világosan megmutatja szervezeti tervének opportunista jellegét!.. „Én azonban azt hiszem — folytatja Martov —, hogy ha ilyen (nem teljesen megbízható) szervezet kész elfogadni a pártprogrammot és a pártellenőrzést, akkor bevehetjük a pártba anélkül, hogy ezzel pártszervezetnek tennők meg. Én pártunk nagy diadalának tartanám, ha például a «függetlenek» valamely szövetsége elhatározná, hogy magáévá teszi a szociáldemokrácia álláspontját és programmját és belép a pártba, ami azonban nem jelenti azt, hogy a szövetséget felvesszük a pártszervezetbe“... Lám, milyen zűrzavarhoz vezet Martov formulája: párthoz tartozó pártonkívüli szervezetek! Képzeljük csak el *az ő* sémáját: párt = 1) forradalmárok szervezetei + 2) pártszervezeteknek elismert munkásszervezetek, + 3) párt-

szervezeteknek el nem ismert munkásszervezetek (főleg a „függetlenek“ sorából), + 4) különböző funkciókat betöltő egyes személyek, professzorok, gimnazisták stb. + 5) „minden sztrájkoló“. E nagyszerű tervet csak Liber elvtárs szavaival lehet egy sorba állítani: „A mi feladatunk nemcsak egy szervezet megszervezése (!!), nekünk pártot lehet és kell szerveznünk“ (241. old.). Persze hogy lehet és kell, de ehhez nem értelmetlen szavakra van szükség „szervezetek szervezéséről“, hanem arra, hogy *nyiltan megköveteljük* a párttagoktól, hogy valóban végezzék a *szervezés munkáját*. A „párt szervezéséről“ beszélni és védelmezni azokat, akik a párt szóval mindenféle szervezetlenséget és mindenféle ziláltságot takargatnak — nem egyéb, mint üres szalmacséplés.

„A mi megfogalmazásunk — mondja Martov elvtárs — azt a törekvést fejezi ki, hogy a forradalmárok szervezete és a tömeg között legyen egy sor szervezet.“ Éppen nem ezt fejezi ki. Éppen ezt a valóban kötelező törekvést *nem fejezi ki* Martov formulája, mivel *nem ösztökél szervezkedésre*, nem tartalmazza azt a követelést, hogy szervezkedjünk, nem választja el a szervezettet a szervezetlentől. Nem ad egyebet, csak *elnevezést** és ezzel

* A Liga kongresszusán Martov elvtárs megfogalmazása mellett felhozott még egy érvet, amelyen csak nevetni lehet. „Rámutathatnánk arra — mondja —, hogy Lenin formulája, ha betű szerint vesszük, kizárja a pártból a Központi Bizottság *megbízottait*, mert ezek nem alkotnak szervezetet“ (59. old.). Ezt az érvet a Liga kongresszusán is *derültséggel* fogadták, amint a jegyzőkönyv megállapítja. Martov elvtárs úgy véli, hogy az általa megjelölt „nehézség“ csak akkor oldható meg, ha a Központi Bizottság megbízottai a „Központi Bizottság szervezetéhez“ fognak tartozni. De nem ez a lényeg. A lényeg az, hogy Martov elvtárs példájával szemléletesen megmutatta, hogy *egyáltalán nem értette meg az 1. pont eszméjét*, s egy valóban gúnyt érdemlő, merőben szőrszálhasogató kritika iskolapéldáját nyujtotta. *Formailag* elég volna „a Központi Bizottság megbízottainak szervezetét“ megalakítani, *határozatot* hozni a pártba való felvételéről, és a „nehézség“, amely Martov elvtársnak annyi fejtörést okozott, nyomban eltűnne. Az 1. pont *eszméjének* lényege az én megfogalmazásomban viszont az, hogy erre *ösztönöz:* „szervezkedjetek!“, s ezenkívül az, hogy *biztosítja* a *reális* ellenőrzést és vezetést. A *dolog lényegének* szempontjából már maga az a kérdés is nevetséges, vajjon a Központi Bizottság megbízottai a párthoz fognak-e tartozni, mert *reális*

kapcsolatban önkéntelenül Akszelrod elvtárs szavaira gondolunk: „Semmiféle rendelettel nem lehet nekik (a forradalmi ifjúság stb. köreinek) és egyes személyeknek megtiltani, hogy szociáldemokratáknak nevezzék magukat“ (vitathatatlan igazság!), „sőt attól sem, hogy a párt részének tekintsék magukat“ ... ez már aztán *egyáltalán nem igaz!* Megtiltani valakinek, hogy szociáldemokratának nevezze magát, nem lehet és *nincs miért*, mert ez a szó *közvetlenül* csupán a meggyőződések rendszerét fejezi ki, nempedig meghatározott szervezeti viszonyokat. De meg lehet és meg is kell tiltani egyes csoportoknak és személyeknek, hogy „a párt részének tekintsék magukat“, ha ezek a csoportok és személyek ártanak a párt ügyének, züllesztik vagy bomlasztják a pártot. Nevetséges volna a *pártról*, mint egészről, mint politikai tényezőről beszélni, ha a párt nem „tilthatná meg rendeletileg“ a csoportnak, hogy az egész „részének tekintse magát“! Hát akkor minek megállapítani a pártból való kizárás rendjét és feltételeit? Akszelrod elvtárs szemléletesen ad abszurdum vitte Martov elvtárs fő hibáját; sőt *opportunista elméletet* csinált ebből a hibából, amikor hozzátette: „Lenin megfogalmazásában határozottan elvi ellentét van az 1. pont és a proletariátus szociáldemokrata pártjának lényege (!!), feladatai közt“ (243. old.). Ez sem többet, sem kevesebbet nem jelent, mint ezt: ha nagyobb követeléseket támasztunk a párttal, mint az osztállyal szemben, a proletariátus feladatainak lényegével kerülünk elvi ellentmondásba. Nem csoda, hogy Akimov teljes erővel védelmére kelt ennek az *elméletnek*.

Az igazság kedvéért meg kell állapítanunk, hogy

---

ellenőrzésüket teljesen és feltétlenül biztosítja *már az is, hogy kinevezték őket megbízottakká*, már az, hogy megmaradnak a megbízottak funkciójában. A szervezettnek és szervezetlennek összecseréléséről tehát (ez a hiba gyökere Martov elvtárs megfogalmazásában) itt szó sincs. Martov elvtárs formulája azért használhatatlan, mert bárki a párt tagjának *nyilváníthatja magát*, minden opportunista, minden dologtalan szószátyár, minden „professzor“ és minden „gimnazista“. Megfogalmazásának erről az *Achilles-sarkáról* Martov elvtárs hiába akarja *elterelni a figyelmet* olyan példákkal, amelyek esetében szó sem lehet arról, hogy valaki önhatalmúlag a párttagok közé sorolja magát, párttagnak nyilvánítsa magát.

Akszelrod elvtárs, aki *most* ezt a hibás, nyilvánvalóan az opportunizmus felé hajló fogalmazást *új* nézetek magvává akarta tenni, a kongresszuson éppen ellenkezőleg, hajlandónak mutatkozott „alkudozni", mikor azt mondta: „De úgy látom, nyitott kaput döngetek" ... (én ugyancsak ezt látom az új „Iszkrá"-nál is)... „mert Lenin elvtárs az ő periferiális köreivel, amelyek a pártszervezet részeinek tekintendők, az én követelésemhez közeledik" ... (és nemcsak ezekkel a körökkel, hanem mindenfajta munkásszövetséggel: v. ö. jegyzőkönyv 242. old., Sztrahov elvtárs beszédéből és a fent idézett részeket a „Mi a teendő?"-ből és a „Levél egy elvtárshoz"-ból) ... „Maradnak még az egyes személyek, de itt is lehetne még alkudozni." Azt feleltem Akszelrod elvtársnak, hogy általában nem vagyok ellene az alkudozásnak, s most meg kell magyaráznom, hogy értettem ezt. Éppen ezekre az egyes személyekre, mindezekre a professzorokra, gimnazistákra stb. vonatkozóan lettem volna a legkevésbbé hajlandó engedményeket tenni; de ha kétség merült volna fel a munkásszervezetek tekintetében, kész lettem volna (noha fentebb bebizonyítottam, hogy ezek a kételyek teljesen alaptalanok) az 1. pontomhoz ilyenfajta megjegyzést hozzáfűzni: „Azokat a munkásszervezeteket, amelyek az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt programmját és szervezeti szabályzatát elfogadják, mennél nagyobb számban fel kell venni a pártszervezetek sorába" Szigorúan véve az ilyen kívánság persze nem a szervezeti szabályzatba való — a szervezeti szabályzatnak ugyanis jogi meghatározásokra kell szorítkoznia —, hanem magyarázó kommentárokba, brosúrákba (és már utaltam arra, hogy brosúráimban már jóval a szervezeti szabályzat előtt adtam ilyen magyarázatokat), de az ilyen megjegyzésben legalább nyoma sem volna *hamis* gondolatoknak, melyek dezorganizációhoz vezethetnek, nyoma sem volna *opportunista* elmélkedéseknek* és *„anarchisztikus kon-*

* Ilyen elmélkedések elkerülhetetlenek, ha az ember megkísérli megindokolni a Martov-féle formulát, s kiváltképpen ezekhez tartozik Trockij elvtárs megjegyzése (248. és 346. old.): „az opportunizmust bonyolultabb okok idézik elő (vagy: mélyebb okok határozzák meg), mint a szervezeti szabályzat egyik vagy másik pontja

cepcióknak", amilyenek Martov elvtárs megfogalmazásában kétségtelenül vannak.

Ez az utóbbi kifejezés, melyet idézőjelbe tettem, Pavlovics elvtárstól származik, aki „*felelőtlen* és önmagukat a pártba *beiktató*" tagok elismerését nagyon helyesen *anarchizmusnak* minősíti. „Egyszerű nyelvre lefordítva" — így magyarázta Pavlovics elvtárs szövegezésemet Liber elvtársnak — ez ezt jelenti: „ha párttag akarsz lenni, a szervezeti viszonyokat sem szabad csak platonikusan elismerned." Bármily egyszerű is ez a „fordítás", mégsem volt felesleges (ahogy azt a kongresszus utáni események megmutatták), nemcsak különböző kétes professzorok és gimnazisták számára, hanem a legeslegvalódibb párttagok, vezetők számára sem ... Nem kevésbbé helyesen utalt Pavlovics elvtárs arra is, hogy ellentmondás van Martov elvtárs formulája és a tudományos szocializmus ama vitathatatlan tétele közt, amelyet ugyanaz a Martov elvtárs oly szerencsétlenül idézett: „Pártunk egy tudattalan folyamatnak tudatos kifejezője." Éppen ez az. És éppen ezért nem helyes arra törekedni, hogy „minden

— az opportunizmus a polgári demokrácia és a proletariátus viszonylagos fejlettségi fokának a szülötte"... Nem arról van szó, hogy a szervezeti szabályzat pontjai opportunizmust idézhetnek elő, hanem arról, hogy e pontok segítségével többé-kevésbbé éles fegyvert kovácsoljunk az opportunizmus ellen. Mennél mélyebbek az opportunizmus okai, annál élesebbnek kell lennie ennek a fegyvernek. Ezért az opportunizmus „mély okaival" *igazolni* egy megfogalmazást, amely utat nyit az opportunizmus előtt, hamisítatlan uszálypolitika. Mikor Trockij elvtárs Liber elvtárs ellen volt, megértette, hogy a szervezeti szabályzat az egésznek a rész iránt, az élcsapatnak az elmaradt csapat iránt megnyilvánuló „szervezett bizalmatlansága"; de amikor Trockij elvtárs Liber elvtárs pártját fogta, ezt már elfelejtette, sőt „bonyolult okokkal", „a proletariátus fejlettségi fokával" stb. kezdte igazolni azt, hogy *mi* a bizalmatlanságot (az opportunizmus iránti bizalmatlanságot) *gyengén* és bizonytalanul szervezzük. Trockij elvtárs másik érve: „az így vagy úgy megszervezett értelmiségi ifjúságnak sokkal könnyebb *beiktatnia magát* (az én kiemelésem) a párttagok névsorába". Éppen ez az. Ezért szenved intellektuel elmosódottságban az a megfogalmazás, amelynek alapján még a szervezetlen elemek is párttagoknak *nyilvánithatják magukat*, nempedig az enyém, amely *elveti* azt a jogot, hogy valaki „beiktassa *magát*" a névsorba. Trockij elvtárs azt mondja, hogy ha a Központi Bizottság „nem ismeri el" az opportunisták

sztrájkoló" párttagnak nevezhesse magát, mert ha „minden sztrájk" nemcsak elemi megnyilvánulása volna annak a hatalmas osztályösztönnek és osztályharcnak, amely elkerülhetetlenül a szociális forradalomhoz vezet, hanem e folyamat *tudatos kifejezése* volna, akkor... akkor az általános sztrájk nem volna anarchista frázis, akkor pártunk nyomban és egyszerre *felszívná* az egész munkásosztályt, és következésképpen egyszerre végezne *az egész polgári társadalommal is.* Hogy a párt *valóban* tudatos kifejezője legyen ennek a folyamatnak, értenie kell ahhoz, hogy olyan szervezeti viszonyokat alakítson ki, amelyek *biztosítják* a tudatosság *bizonyos színvonalát* és rendszeresen emelik ezt a színvonalat. „Ha már Martov útján akarunk haladni — mondta Pavlovics elvtárs —, akkor mindenekelőtt el kell vetnünk a *programm* elismerésére vonatkozó pontot, mert ahhoz, hogy a programmot elfogadjuk, magunkévá kell tennünk és meg kell értenünk... A programm elismerése a politikai öntudat elég magas színvonalát feltételezi." Sohasem fogjuk megengedni, hogy a szociáldemokrácia *támogatását*, az általa

szervezetét, ennek oka csak a szervezet tagjainak jellemében kereshető, minthogy azonban ezek az emberek mint politikai személyiségek ismertek, nem veszedelmesek, el lehet őket távolítani általános pártbojkott útján. Ez csak azokban az esetekben igaz, amikor szükséges, hogy valakit *eltávolítsunk a pártból* (és akkor is csak félig igaz, mivel szervezett párt szavazással *távolít el,* nempedig bojkottal). Semmiképpen sem igaz ez azokban a sokkalta *gyakoribb* esetekben, amikor nincs értelme az *eltávolításnak,* amikor csupán *ellenőrizni* kell. Ellenőrzés céljából a Központi Bizottság bizonyos feltételekkel *szándékosan* felvehet a pártba nem teljesen megbízható, de munkaképes szervezetet is, hogy próbára tegye és megkísérelje *helyes útra terelni,* hogy vezetésével semlegesítse részleges elhajlásait stb. Az ilyen felvétel nem veszélyes, *ha* általában nem engedjük meg, hogy valaki *„beiktassa magát"* a párttagok névsorába. Az ilyen felvétel gyakran hasznos lesz a hibás nézeteknek és a hibás taktikának nyilt és *felelős* ellenőrzés mellett történő kifejtése (és megvitatása) szempontjából. „De ha szükség van arra, hogy a jogi meghatározások megfeleljenek a tényleges viszonyoknak, akkor Lenin elvtárs formuláját el kell vetni" — mondja Trockij elvtárs és megint úgy beszél mint egy opportunista. A valóságos viszonyok nem holtak, hanem élnek és fejlődnek. A jogi meghatározások megfelelhetnek e viszonyok progresszív fejlődésének, de (ha ezek a meghatározások rosszak) „megfelelhetnek" a visszafejlődésnek vagy pangásnak is. Éppen ez az utóbbi eset Martov elvtárs „esete".

vezetett harcban való *részvételt* bármiféle követelések (magunkévá tenni, megérteni stb.) mesterségesen *korlátozzák*, mert maga ez a *részvétel*, már egyedül megnyilvánulásának ténye által *fokozza* mind a tudatosságot, mind a szervezkedési ösztönt, de ha egyszer a tervszerű munka céljából *pártba egyesültünk*, akkor gondoskodnunk kell a tervszerűség biztosításáról.

Hogy Pavlovics elvtársnak a programmra vonatkozó figyelmeztetése nem volt felesleges, az *nyomban*, még *ugyanazon* az ülésen kiderült. Akimov és Liber elvtársak, akik Martov elvtárs szövegezését győzelemre vitték*, *nyomban* kimutatták igazi énjüket, amikor azt követelték (254—255. old.), hogy (ahhoz, hogy „párttag" lehessen valaki) a programmot is csak platonikusan, csak „alaptételeit" kelljen elismerni. „Akimov elvtárs javaslata Martov elvtárs szempontjából teljesen logikus" — jegyezte meg Pavlovics elvtárs. Sajnos, a jegyzőkönyvből nem látjuk, *hány* szavazatot kapott Akimovnak ez a javaslata — minden valószínűség szerint legalább hetet (5 bundista, Akimov és Bruker). És éppen *hét* küldöttnek a kongresszusról való távozása változtatta át a „kompakt többséget" (iszkraellenesek, „centrum" és martovisták), amely a szervezeti szabályzat 1. pontja körül kezdett kialakulni, kompakt kisebbséggé! Éppen *hét* küldött távozása vezetett ahhoz, hogy a régi szerkesztőség megerősítéséről szóló javaslat megbukott, ami állítólag égbekiáltó módon megsértette a „folytonosságot" az „Iszkra" vezetésében! Ez az eredeti *hetes csoport* volt az iszkrás „folytonosság" egyetlen mentsvára és záloga; ez a hetes csoport a bundistákból, Akimovból és Brukerből állott, vagyis éppen azokból a küldöttekből, akik az „Iszkra" Központi Lap-

* 28-an szavaztak mellette, 22-en ellene. A nyolc iszkraellenes közül hét Martov mellett volt, egy mellettem. Az opportunisták segítsége nélkül Martov elvtárs nem tudta volna opportunista formuláját elfogadtatni. (A Liga kongresszusán Martov elvtárs igen ügyetlenül igyekezett ezt a kétségtelen tényt megcáfolni, amikor valamely okból kizárólag a bundisták szavazatairól tett említést, és megfeledkezett Akimov elvtársról és barátairól, helyesebben *csak* akkor említette őket, amikor ezt ellenem tudta felhasználni, például azt a tényt, hogy Bruker elvtárs egyetértett velem.)

ként való elismerésének *indokai* ellen szavaztak, éppen azokból a küldöttekből, akiknek opportunizmusát a kongresszus számtalanszor elismerte, elismerte Martov és Plehanov is abban a kérdésben, amely az 1. pont programmra vonatkozó részének *enyhítésére* vonatkozott. Az „Iszkrá"-nak az iszkraellenesek által megvédett „folytonossága"! — itt *kezdődik* a bonyodalom a kongresszus utáni tragikomédiában.

* * *

A szervezeti szabályzat 1. pontjának kérdésében a szavazatok csoportosulása szakasztott olyan típusú jelenség volt, mint a nyelvek egyenjogúsága körüli incidensben: az iszkrás többség (körülbelül) negyedrészének leválása lehetővé teszi a győzelmet az iszkraellenesek számára, akiket a „centrum" követ. Persze itt is vannak egyes szavazatok, amelyek a kép összhangját zavarják — az olyan nagy gyűlésen, mint amilyen a mi kongresszusunk, feltétlenül akad egy bizonyos számú „vad", akiket a véletlen hol az egyik, hol a másik oldalra vet, különösen olyan kérdésben, mint az 1. pont, ahol még éppen csak kezdett kibontakozni a nézeteltérés igazi jellege, és sokaknak *még nem volt ideje a kérdés tisztázására* (minthogy a kérdést előzőleg az irodalomban nem dolgozták fel). A többségi iszkrások öt szavazatot elvesztettek (Ruszov és Karszkij 2—2 szavazata és Lenszkij 1 szavazata); ezzel szemben csatlakozott hozzájuk egy iszkraellenes (Bruker) és hárman a centrumból (Medvegyev, Jegorov és Carjov); ez összesen 23 szavazat (24—5 + 4), egy szavazattal kevesebb, mint a választásoknál kialakult végleges csoportosulás során. *A többséget Martovnak az iszkraellenesek szerezték meg,* akik közül heten mellette, egy pedig mellettem volt (a „centrumból" szintén heten voltak Martov mellett, hárman pedig mellettem). Az iszkrások kisebbségének az iszkraellenesekkel és a „centrummal" kötött koalíciója, amely a kongresszus végén és a kongresszus után kompakt kisebbséget alkotott, *kezdett kialakulni.* Martov és Akszelrod az 1. pont megfogalmazásával, különösen pedig a fogalmazás védelmével *kétségkívül az opportunizmus és az anarchista indi-*

vidualizmus felé tettek egy lépést, s ez a politikai hibájuk a kongresszus szabad és nyilt arénáján azonnal és különösen plasztikusan megnyilvánult abban, hogy a legkevésbbé állhatatos és elvi tekintetben legkevésbbé következetes elemek nyomban minden erejüket latbavetették a forradalmi szociáldemokrácia nézeteiben keletkezett rés, hasadék kiszélesítésére. A kongresszuson olyan emberek működtek együtt, akik szervezeti téren nyiltan *különböző célokat* tűztek ki (lásd Akimov beszédét), s ez a tény szervezeti tervünk és szervezeti szabályzatunk *elvi* ellenfeleit azonnal Martov és Akszelrod elvtársak hibájának támogatására késztette. Azok az iszkrások, akik ebben a kérdésben is hívek maradtak a forradalmi szociáldemokráciához, *kisebbségben* voltak. Ez *óriási fontosságú* körülmény, mert ennek tisztázása nélkül egyáltalában nem érthetjük meg sem a szervezeti szabályzat egyes részletei körül vívott harcot, sem pedig a Központi Lap és a Központi Bizottság személyi összetétele körül vívott harcot.

j) AKIK ÁRTATLANUL SZENVEDTEK AZ OPPORTUNIZMUS HAMIS VÁDJA MIATT

Mielőtt rátérnék a szervezeti szabályzat körüli további vita ismertetésére, a központi szervek személyi összetételének kérdésében felmerült nézeteltérésünk tisztázása végett érintenem kell az „Iszkra"-szervezetnek a kongresszus alatt tartott *külön* üléseit. E négy ülés közül az utolsót és legfontosabbat *éppen* a szervezeti szabályzat 1. pontja feletti szavazás *után* tartottuk, s ilymódon az „Iszkra"-szervezetnek ezen az ülésén bekövetkezett szakadása a további harcnak mind időrendi, mind logikai előfeltétele volt.

Az „Iszkra"-szervezet külön ülései* nem sokkal a Szervező Bizottsággal történt incidens után kezdődtek:

* Megoldhatatlan viták elkerülése céljából már a Liga kongresszusán igyekeztem mennél rövidebbre fogni a külön üléseken történtek ismertetését. A legfontosabb tényeket „Levél az «Iszkra» szerkesztőségéhez" című írásomban (4. old.) is ismertettem. Martov elvtárs „Válasz"-ában nem tiltakozott ellenük.

ez az incidens alkalom volt arra, hogy megvitassák, kit lehet jelölni a Központi Bizottságba. Magától értetődik, hogy a kötött mandátumok eltörlése következtében ezeknek az üléseknek kizárólag tanácskozó jellege volt, senkit semmire sem köteleztek, de mégis óriási jelentőségük volt. A Központi Bizottságba való megválasztás jelentékeny nehézségekkel járt a küldöttekre nézve, mert nem ismerték sem a konspirációs neveket, sem az „Iszkra"-szervezet belső munkáját — annak a szervezetnek belső munkáját, amely megteremtette a párt igazi egységét, megvalósította a gyakorlati mozgalomnak azt a vezetését, amely az „Iszkra" hivatalos elismerésének egyik indokául szolgált. Láttuk már, hogy az iszkrások számára egységük esetén biztosítva volt a kongresszus nagy, a jelenlevők háromötödéig terjedő többsége, s ezt az összes küldöttek nagyon jól megértették. Az iszkrások valamennyien éppen azt várták, hogy az *„Iszkra"-szervezet* a Központi Bizottság egy meghatározott személyi összetételét fogja javasolni, és e szervezet egyetlen tagja sem tiltakozott egy szóval sem az ellen, hogy a szervezeten belül előzetesen megvitassák a Központi Bizottság összetételét, senki egy árva szót sem szólt az egész Szervező Bizottság megerősítéséről, azaz Központi Bizottsággá való átalakításáról, *még* arról sem szólt senki egy árva szót sem, hogy az egész Szervező Bizottsággal együtt kellene *tanácskozniok* a központi bizottsági tagok jelöléséről. Ez a körülmény szintén rendkívül jellemző, és rendkívül fontos, hogy ezt figyelembe vegyük, mert a martovisták *most utólag* buzgón védelmezik a Szervező Bizottságot, amivel immár századszor és ezredszer csak politikai gerinctelenségüket bizonyítják*. Amíg a központok összetétele miatt bekövet-

* Képzeljük csak el ezt az „erkölcsrajzot": az „Iszkra"-szervezet *küldötte a kongresszuson csak* az „Iszkra"-szervezettel tanácskozik *és* még csak *egy árva szót sem szól* a Szervező Bizottsággal való tanácskozásról. Amikor azután ebben a szervezetben is, a kongresszuson is vereséget szenved, kezdi *sajnálni*, hogy a Szervező Bizottságot nem erősítették meg, kezd róla utólag dicshimnuszokat zengeni, és fölényesen ignorálja azt a szervezetet, amelytől mandátumát kapta! Kezeskedhetünk arról, hogy egyetlenegy valóban szociáldemokrata és valóban munkáspárt történetében sem akad hasonló eset.

kezett szakadás nem kovácsolta össze Martovot Akimovval, a kongresszuson mindenki előtt világos volt az, amiről különben a kongresszus jegyzőkönyveiből és az „Iszkra“ egész történetéből minden elfogulatlan ember könnyen meggyőződhet, az tudniillik, hogy a Szervező Bizottság *főképpen* a kongresszus összehívása céljából alakított bizottság volt, amelyet szándékosan a különböző árnyalatok képviselőiből állítottak össze, a bundistákat is beleértve; a párt szervezeti egysége *létrehozásának* tényleges munkáját azonban teljesen az „Iszkra“-szervezet végezte (figyelembe kell venni azt is, hogy a kongresszuson egészen véletlenül nem volt jelen a Szervező Bizottság *néhány* iszkrás tagja, részben a letartóztatások következtében, részben más, „rajtuk kívül álló“ okokból). A kongresszuson megjelent „Iszkra“-szervezet összetételét Pavlovics elvtárs brosúrájában már ismertette (lásd „Levél a II. kongresszusról“ című írását, 13. old.)[70].

Az „Iszkra“-szervezetben lefolyt heves viták végleges eredménye a „Levél a szerkesztőséghez“ c. írásomban már említett két szavazás volt. Az első szavazás eredménye: „a Martov által támogatott jelöltek közül egyet elvetettek kilenc szavazattal négy ellenében, hárman tartózkodtak a szavazástól“. Azt hihetnők, hogy nincs egyszerűbb, természetesebb valami egy ilyen ténynél: az „Iszkra“-szervezet a kongresszuson jelen volt mind a tizenhat tagjának közös hozzájárulásával megvitatja a számba jöhető jelöléseket, s a többség Martov elvtárs egyik jelöltjét elveti (mégpedig Stein elvtárs jelölését, mint ahogy azt most már, nem tudván magát tovább türtőztetni, maga Martov elvtárs is kifecsegte az „Ostromállapot“ 69. oldalán). Hiszen a pártkongresszusra többek között éppen azért gyűltünk egybe, hogy megvitassuk és eldöntsük azt a kérdést, kinek a kezébe kell a „karmesteri pálcát“ adni, és közös pártkötelességünk volt, hogy a napirend e pontjának a legnagyobb figyelmet szenteljük és ezt a kérdést az *ügy érdeke*, nempedig a „nyárspolgári gyengédség“ szempontjából döntsük el, ahogy később Ruszov elvtárs igen helyesen megjegyezte. Persze a jelölések megvitatásánál a *kongresszuson* szükségképpen érinteni kellett bizonyos személyi tulajdonságokat is, a hozzá-

szóló természetszerűleg kifejti helyeslését illetve rosszalását*, különösen egy nem-hivatalos és szűkkörű ülésen. *És én már a Liga kongresszusán felhívtam a figyelmet arra,* hogy ostobaság egy jelölés helytelenítését valami „szégyenletes dolognak“ tekinteni (Liga jegyzőkönyve, 49. old.), ostobaság „jelenetet“ rendezni és hisztérikus ordítozást csapni olyasmiért, ami pártkötelességünknek, a funkcionáriusok tudatos és körültekintő megválasztásának közvetlen teljesítéséhez tartozik. Márpedig a kisebbség ezért csapta az egész hűhót; a *kongresszus után* a „tönkretett reputáció“ miatt kezdtek jajveszékelni (lásd a Liga jegyzőkönyve, 70. old.) és a *sajtóban* igyekeztek a *széles nyilvánossággal* elhitetni, hogy Stein elvtárs az egykori Szervező Bizottság „egyik vezetője“ volt, és hogy alaptalanul vádolták „holmi pokoli tervekkel“ (lásd „Ostromállapot“ 69. old.). Nos, vajjon nem hisztéria-e, amikor egyes jelölések helyeslése vagy helytelenítése miatt a „tönkretett reputáción“ jajveszékelnek? Vajjon nem kicsinyes civódás-e, amikor egyesek azok után, hogy az „Iszkra“-szervezet külön ülésén is, a hivatalos, legfelsőbb pártgyűlésen, a kongresszuson is vereséget szenvedtek, fűnek-fának panaszkodnak és kiselejtezett jelölteket mint „vezetőket“ ajánlanak az igen tisztelt közönségnek? amikor azután szakadás útján és a *kooptálás* követelésével kényszerítik rá jelöltjeiket a pártra? Nálunk a tespedt külföldi légkörben a politikai fogalmakat annyira össze-

* Martov elvtárs a Ligában keserűen panaszkodott, hogy rosszalásomat igen gorombán fogalmaztam meg, s nem vette észre, hogy a panaszaiból adódó következtetés sajátmaga ellen irányul. Lenin viselkedése — az ő kifejezésével élve — féktelen volt (lásd a Liga jegyzőkönyve, 63. old.). Úgy van. Többször becsapta az ajtót. Igaz. Viselkedésével (az „Iszkra“-szervezet második vagy harmadik ülésén) felháborította azokat a tagokat, akik ottmaradtak a gyűlésen. Való igaz! De mi következik ebből? Csak az, hogy a vitás kérdések lényegére vonatkozó érveim meggyőzőek voltak, s a kongresszus menete igazolta őket. Valóban, ha végülis az „Iszkra“-szervezet 16 tagja közül 9 velem volt, akkor világos, hogy ez igenis az átkos gorombaságok *ellenére* történt. Tehát „gorombaságok“ nélkül talán még kilencnél is több ember lett volna az én oldalamon. Tehát az érvek és tények annál meggyőzőbbek voltak, mennél nagyobb „felháborodást“ kellett ellensúlyozniok.

zavarták, hogy Martov elvtárs nem tudja már megkülönböztetni a pártkötelességet a körösditől és a cimboraságtól! Bizonyára bürokratizmus és formalizmus azt gondolni, hogy a jelöltek kérdését *csak* a kongresszusokon helyénvaló megvitatni és eldönteni, ahol a küldöttek mindenekelőtt fontos elvi kérdések megvitatása végett gyűlnek össze, ahol a mozgalomnak olyan képviselői gyűlnek össze, akik képesek személyi kérdéseket elfogulatlanul eldönteni, akik képesek (és kötelesek) *megkövetelni* és összegyüjteni a jelöltekről szóló minden adatot, hogy azután leadják szavazatukat, ahol természetszerű és szükséges dolog, hogy a „karmesteri pálca" fölötti vitáknak bizonyos helyet biztosítanak. E helyett a bürokratikus és formalista felfogás helyett nálunk most más szokásokat vezettek be: a kongresszus után boldog-boldogtalannak Ivan Ivanovics politikai temetéséről, Ivan Nyikiforovics tönkretett reputációjáról fogunk beszélni; a jelölteket egyik vagy másik közíró brosúrákban fogja ajánlani, s ugyanakkor farizeus módon mellét verve azt bizonygatja majd: nem kör, hanem párt... Az olvasók közül azok, akik szeretik a botrányt, mohón fogják szürcsölni azt a szenzációs ujdonságot, hogy ez meg ez, mint Martov maga állítja, a Szervező Bizottság vezetője volt*. Ez az olvasóközönség sokkal inkább képes a kérdést megvitatni és eldönteni, mint az olyan formalisztikus intézmények, amilyenek a kongresszusok az ő durván mechanikus többségi határozataikkal... Igen, igazi pártmunkásainknak a külföldi marakodás nagy Augiász-istállóit kell még kitisztogatniok!

---

* Az „Iszkra"-szervezetben én is javasoltam egy jelöltet a Központi Bizottságba, de éppúgy mint Martovnak, nekem sem sikerült elfogadtatnom; én is beszélhettem volna arról, hogy ennek az elvtársnak nagyszerű, rendkívüli tényekkel bizonyított reputációja volt a kongresszus előtt s a kongresszus elején. De nekem ilyesmi eszembe se jut. Ez az elvtárs *elég önérzetes ahhoz*, hogy *ne engedje meg* senkinek sem azt, hogy a kongresszus után a sajtóban jelöljék vagy politikai temetésén, tönkretett reputációján stb. jajveszékeljenek,

Az „Iszkra"-szervezet másik szavazásának eredménye: „tíz szavazattal kettő ellen — négyen tartózkodnak a szavazástól — elfogadják az öttagú listát (a központi bizottsági tagokét), amelyen az én javaslatomra a nem-iszkrás elemek és az iszkrás kisebbség egy-egy vezetője szerepel"*. Ez a szavazás rendkívül fontos, mert világosan és megcáfolhatatlanul bizonyítja, mennyire hazugok azok a civakodás légkörében később felburjánzott mendemondák, hogy a pártból ki akartuk űzni vagy félre akartuk állítani a nem-iszkrásokat, hogy a többség csak a kongresszus egyik felével és csak a kongresszus egyik feléből választott stb. Mindez szemenszedett hazugság. Az említett szavazás mutatja, hogy nemhogy a pártból, de még a Központi Bizottságból sem távolítottuk el a nem-iszkrásokat, hanem módot adtunk ellenlábasainknak arra, hogy igen számottevő *kisebbséggel* képviseltessék magukat. Csak arról volt szó, hogy ők *többséget akartak*, s amikor ez a szerény kívánságuk nem teljesült, *botrányt* csaptak s kereken megtagadták a központi szervekben való részvételt. Hogy Martov elvtársnak a Ligában tett kijelentéseivel szemben igenis így történt a dolog, látható a következő *levélből*, amelyet az „Iszkra"-szervezet kisebbsége küldött nekünk, az iszkrások többségének (és a hét ember távozása után a kongresszus többségének) mindjárt a szervezeti szabályzat 1. pontjának a kongresszuson való elfogadása után (megjegyzendő, hogy az „Iszkra"-szervezetnek az az ülése, amelyről beszéltem, az *utolsó* volt; utána a szervezet *ténylegesen* felbomlott, és mindkét fél igyekezett a többi kongresszusi küldöttet a maga igazáról meggyőzni).

Közlöm itt a levél szövegét:

„Miután meghallgattuk két küldöttnek, Szorokinnak és Szablinának[71] a magyarázatait arra vonatkozólag, hogy a szerkesztőség többsége és a «Munka Felszabadítása» csoport részt kíván venni az ülésen (ezen és ezen a napon)** és miután

---

* Lásd ebben a kötetben 115. old. — *Szerk.*

** Számításom szerint a levélben közölt dátum keddre esik. Az ülés kedden este, azaz a kongresszus 28-i ülése *után* volt. Ez az időrendi megállapítás igen fontos. *Okmányszerűen megcáfolja* Martov

e küldöttek segítségével megállapítottuk, hogy az előző ülésen felolvastak egy listát, amely azoknak a nevét tartalmazta, akiket állítólag mi jelöltünk a Központi Bizottságba, s amelyet felhasználtak egész *politikai* álláspontunk helytelen jellemzésére, és tekintettel arra, hogy előszöris ezt a jegyzéket nekünk tulajdonították anélkül, hogy bármiféle kísérletet tettek volna e névsor eredetének megállapítására; hogy másodszor, ez a körülmény kétségkívül kapcsolatban van az opportunizmus vádjával, melyet az «Iszkra»-szerkesztőség és a «Munka Felszabadítása» csoport többségéről nyiltan terjesztenek, és hogy harmadszor, számunkra teljesen világos a kapcsolat e vád és a között a teljesen határozott terv között, hogy az *«Iszkra» szerkesztőségének összetételét megváltoztatják* — az a véleményünk, hogy nem adtak kielégítő magyarázatot arra, hogy miért nem engedtek bennünket az ülésre, az pedig, hogy nem akartak bennünket az ülésre beengedni, annak bizonyítéka, hogy nem akarnak nekünk módot adni a fentemlített hamis vádak megcáfolására.

Ami azt a kérdést illeti, lehetséges-e köztünk megállapodás a Központi Bizottságba választandó jelöltek közös névsorára vonatkozóan, kijelentjük, hogy az egyedüli névsor, amelyet mi a megállapodás alapjául elfogadhatunk, a következő: Popov, Trockij, Glebov; emellett hangsúlyozzuk, hogy ennek a névsornak *kompromisszum*-jellege van, mert Glebov elvtárs felvétele a listára csak a többség óhajának tett engedményt jelenti, azok után ugyanis, hogy nyilvánvaló lett előttünk Glebov elvtársnak a kongresszuson játszott szerepe, *úgy véljük, hogy Glebov elvtárs nem felel meg* azoknak a követelményeknek, amelyeket a Központi Bizottságba választandó jelölttel szemben támasztanunk kell.

Egyúttal hangsúlyozzuk azt a körülményt, hogy amikor a Központi Bizottságba választandó jelöltekre vonatkozólag tárgyalásokba kezdünk, ezt egyáltalán nem kapcsoljuk össze

---

elvtársnak azt a véleményét, hogy a központi szervek megszervezésének kérdésében, nempedig személyi összetételük kérdésében került sor köztünk kenyértörésre. *Okmányszerűen bizonyítja*, hogy helyesen ismertettem a helyzetet a Liga kongresszusán és a „Levél a szerkesztőséghez" című írásomban. A kongresszus *28-i* ülése *után* Martov és Sztarover elvtárs fokozott mértékben hangoztatják, hogy alaptalanul vádolják őket opportunizmussal, és *egy szót sem szólnak* a Tanács összetétele vagy a központi szervekbe való kooptálás kérdésében (amiről a 25, 26. és 27. ülésen vitatkoztunk) felmerült nézeteltérésekről.

azzal a kérdéssel, milyen lesz a Központi Lap szerkesztőségének összetétele, minthogy erre a kérdésre (a szerkesztőség összetételére) vonatkozóan nem vagyunk hajlandók semmiféle tárgyalásokba bocsátkozni.

Az elvtársak nevében — Martov és Sztarover."

Ez a levél, amely pontosan tükrözi a vitázó felek hangulatát és a vita állását, egycsapásra feltárja a kezdődő szakadás „magvát" és megmutatja a szakadás valóságos okait. Az „Iszkra"-szervezet kisebbsége, amely nem akart megegyezni a többséggel és előnyben részesítette a kongresszuson való szabad agitációt (amire természetesen teljes joga van), mégis azt követeli a többség „delegátusaitól", hogy bocsássák be őket külön ülésükre! Érthető, hogy ezen a mulatságos követelésen ülésünk (a levelet az ülésen természetesen felolvasták) résztvevői csak mosolyogtak és vállukat vonogatták, „az opportunizmus hamis vádja" miatti már-már hisztériába átcsapó kiabálásokat pedig éppenséggel kikacagták. De elemezzük előbb pontról pontra Martov és Sztarover keserves sirámait.

Igazságtalanul tulajdonították nekik a névsort; helytelenül jellemzik politikai álláspontjukat. — De mint Martov maga is beismeri (a Liga jegyzőkönyve, 64. old.), nekem eszem ágában sem volt, hogy kételkedjem szavaiban, abban, hogy nem ő a névsor szerzője. Annak, hogy ki a szerző, egyáltalán semmi köze a dologhoz, és annak, hogy a névsort valamelyik iszkrás vagy a „centrum" valamelyik képviselője stb. állította-e össze, az égvilágon semmi jelentősége nincs. A fontos az, hogy ez a lista, melyen csakis a mostani kisebbség tagjai szerepelnek, a kongresszuson közkézen forgott, mégha csak egyszerű találgatások vagy feltevések formájában is. A *legfontosabb* végülis az, hogy Martov elvtárs *kénytelen volt* a kongresszuson kézzel-lábbal kapálózni az *ilyen* lista ellen, amelyet most lelkesen *kellene* fogadnia. Az emberek és árnyalatok megítélésében tanusított állhatatlanságot nem lehet szemléltetőbben ábrázolni, mint ezzel az ugrással, amellyel néhány hónap alatt a „megszégyenítő hir" miatti jajveszékelésektől eljutottak odáig, hogy a központi szervbe való beválasztás céljából rá akarták kényszeríteni a pártra

az állítólagos megszégyenítő listának ugyanezeket a jelöltjeit!*

Ez a jegyzék — mondta Martov elvtárs a Líga kongresszusán — „politikailag a mi csoportunknak és a «Juzsnij Rabocsij»-nak a Bunddal kötött koalícióját jelentette, mégpedig a *közvetlen megegyezés* értelmében kötött koalícióját“ (64. old.). Ez nem igaz, mert előszöris a Bund sohasem lett volna hajlandó „megegyezésre“ egy olyan lista tekintetében, amelyen nem szerepel egy bundista sem; másodszor pedig közvetlen megegyezésről (amelyet Martov megszégyenítőnek tartott) nem volt és *nem lehetett szó* nemcsak a Bunddal, de a „Juzsnij Rabocsij“-csoporttal sem. Éppen nem megegyezésről volt szó, hanem koalícióról, nem arról, hogy Martov elvtárs egyességet kössön, hanem arról, hogy őt *elkerülhetetlenül támogatniok kellett* azoknak az iszkraellenes és ingadozó elemeknek, akik ellen a kongresszus első felében harcolt és akik kapva kaptak a szervezeti szabályzat 1. pontjával kapcsolatban elkövetett hibáján. Az idézett levél a legkétségbevonhatatlanabb módon bizonyítja, hogy a „sérelem“ *gyökere* igenis *az opportunizmus nyilt és emellett hamis vádja volt.* Ezek a „vádak“, amelyek miatt az egész hűhó kezdődött és amelyeket Martov elvtárs *most* oly gondosan megkerül, jóllehet „Levél a szerkesztőséghez“ című írásomban emlékeztettem rá, kétfélék voltak: előszöris, a szervezeti szabályzat 1. pontjának megvitatásakor Plehanov világosan megmondotta, hogy az 1. pont kérdése „az opportunizmus mindenféle fajtájú képviselői“ tőlünk való „különválásának“ kérdése, és hogy az én tervezetemet, amely gátat emel annak, hogy az ilyen elemek a pártba behatoljanak, „már pusztán ezért az opportunizmus összes ellenfeleinek meg kell szavazniok“ (a kongresszus jegyzőkönyve, 246. old.). Ezek az erélyes szavak, bár egy kissé enyhítettem őket (250. old.)**, szenzációt keltettek, ami világo-

---

* Ezek a sorok már ki voltak szedve, amikor értesültünk a Guszev elvtárs és Deutsch elvtárs közötti incidensről. Ezzel az incidenssel külön foglalkozunk majd a *mellékletben* (lásd ebben a kötetben 443—452. old. — *Szerk.).*

** Lásd *Lenin* Művei. 6. köt. 1953. 520—522. old. — *Szerk.*

san kifejezésre jutott Ruszov (247. old.), Trockij (248. old.) és Akimov (253. old.) elvtárs beszédében. Plehanov tézisét „parlamentünk folyosóin“ az 1. pont körüli végnélküli vitákban élénken kommentálták és ezerféleképpen variálták. És most a mi kedves elvtársaink, ahelyett hogy érdemlegesen védekeznének, nevetséges módon a sértődöttet adják, sőt még írásbeli panaszokat is benyujtanak az „opportunizmus hamis vádja miatt“!

A körösdi mentalitás és az a pártszempontból elképesztően éretlen gondolkodásmód, amely képtelen elviselni a párt nyilvánossága előtt lefolyó viták friss levegőjét, itt szemléltetően megmutatkozott. Az orosz ember jól ismeri ezt a gondolkodásmódot, amelyet egy régi mondás így fejez ki: vagy kenyerespajtásom, vagy ellenségem. Az emberek annyira hozzászoktak a szoros és összemelegedett kis társaság üvegburájához, hogy amikor először kellett saját felelősségükre a szabad és nyilt küzdőtérre lépniök, menten elájultak. Vádolnak — de ugyan kit? A „Munka Felszabadítása“ csoportot, mégpedig annak a többségét opportunizmussal vádolják — képzeljék el ezt a szörnyűséget! Vagy pártszakadás e miatt a jóvátehetetlen sérelem miatt, vagy ennek a „családi perpatvarnak“ elkenése az üvegbura „folytonosságának“ helyreállításával — ez a dilemma már meglehetősen határozottan kifejezésre jut a szóbanforgó levélben. Az intellektuel individualizmusnak és a körösdinek a mentalitása összeütközött a párt előtti nyilt állásfoglalás követelményével. Képzeljük csak el, hogy a német pártban lehetséges volna ilyen képtelenség, ilyen civakodás, mint ez az „opportunizmus *hamis* vádja“ miatt csapott jajveszékelés! A proletár szervezettség és fegyelem már rég leszoktatta ott az embereket az ilyen intellektuel nyavalygásról. Mindenki a legnagyobb tisztelettel viseltetik, mondjuk, Liebknecht iránt, de ugyancsak kinevetnék ott azt, aki amiatt *panaszkodna*, hogy Liebknechtet „nyiltan opportunizmussal vádolták“ (Bebellel együtt) az 1895-i kongresszuson, amikor az agrárkérdésben Vollmarnak, a közismert opportunistának és barátainak rossz társaságába került. Liebknecht neve természetesen nem azért elválaszthatatlan a német munkásmozgalom történetétől, mert

Liebknecht egy ilyen viszonylag jelentéktelen részletkérdésben az opportunizmus hibájába esett, hanem ennek ellenére. És ugyanígy például Akszelrod elvtárs neve a harc okozta minden ingerültség ellenére, mindig a tisztelet érzését kelti és fogja kelteni minden orosz szociáldemokratában, de nem azért, mert Akszelrod elvtárs pártunk II. kongresszusán egy gyatra kis opportunista eszmét védelmezett, mert a Líga II. kongresszusán régi anarchista limlomot szedett elő, hanem ennek ellenére. Csak a legmegcsontosodottabb körösdi a maga logikájával: vagy kenyerespajtásom, vagy ellenségem — vezethetett hisztériára, civakodásra, pártszakadásra csak azért, mert „a «Munka Felszabadítása» csoport többségét hamisan opportunizmussal vádolták".

E borzalmas vádnak egy másik oka elválaszthatatlanul összefügg az előzővel. (Martov elvtárs a Líga kongresszusán (63. old.) gondosan igyekezett megkerülni és elködösíteni ennek az incidensnek *egyik* oldalát.) Itt egyrészt az iszkraellenes és az ingadozó elemeknek Martov elvtárssal kötött *koalíciójáról* van szó, amely a szervezeti szabályzat 1. pontjával kapcsolatban *felszínre került*. Természetesen Martov elvtárs és az iszkraellenesek közt semmiféle közvetlen, vagy közvetett megegyezés nem volt és nem lehetett, és senki Martovot ezzel nem gyanúsította: félelmében kísértetet látott. De hibája *politikailag* éppen abban nyilvánult meg, hogy olyan emberekből, akik kétségkívül az opportunizmus felé hajlanak, mind tömörebb „kompakt" többség kezdett körülötte kialakulni (s ez most *csak* a hét küldött „véletlen" távozásával vált kisebbséggé). Erre a „koalícióra" mi természetesen szintén *nyiltan* rámutattunk mindjárt az 1. pont tárgyalása után, mind a kongresszuson (lásd Pavlovics elvtárs fentebb már említett megjegyzését, a kongresszus jegyzőkönyve, 255. old.), mind az „Iszkra"-szervezetben (úgy emlékszem, különösen Plehanov utalt erre). Ez pontosan ugyanaz az utalás és ugyanaz a gúny, amely 1895-ben Bebelnek és Liebknechtnek is osztályrészül jutott, amikor Clara Zetkin ezt mondotta nekik: „Es tut mir in der Seele weh, dass ich dich in der Gesellschaft seh'" (A kín szívem mélyéig éget, ily társaságban — azaz Vollmarral és Társaival —

látni téged — azaz Bebelt). Igazán furcsa, hogy Bebel és Liebknecht nem írtak akkor egy hisztérikus levelet Kautskynak és Zetkinnek, hogy az opportunizmus hamis vádja ellen tiltakozzanak...

Ami a Központi Bizottságba beválasztandó elvtársak névsorát illeti, ez a levél megmutatja Martov elvtárs tévedését, aki a Ligában azt állította, hogy a velünk való megegyezést még nem utasította vissza végleg, ami újabb példája annak, hogy a politikai harcban milyen oktalanság emlékezetből idézni *beszélgetéseket*, ahelyett, hogy dokumentumokra támaszkodnánk. A valóságban a „kisebbség" olyan szerény volt, hogy ultimátummal fordult a „többséghez": jelöljenek két elvtársat a „kisebbségből" és egyet (kompromisszumként és tulajdonképpen *csak* engedményképpen!) a „többségből". Ez szörnyűség, de tény. És ez a tény szemléltetően mutatja, mennyire értelmetlen a mostani mendemonda, hogy a „többség" a kongresszus egyik felével csak a kongresszus egyik felének képviselőit választotta meg. *Éppen ellenkezőleg:* a martovisták csak engedményképpen javasoltak nekünk háromból egyet, tehát azzal a szándékkal, hogy ha nem egyezünk bele ebbe az eredeti „engedménybe", akkor *kizárólag* a maguk embereit fogják bejuttatni! Külön ülésünkön jót nevettünk a martovisták szerénységén és a következő névsort állítottuk össze: Glebov — Travinszkij (akit utóbb beválasztottak a KB-ba) — *Popov*. Ez utóbbit (ugyancsak a 24-ek különgyűlésén) Vasziljev elvtárssal (akit utóbb beválasztottak a Központi Bizottságba) helyettesítettük, *csak azért*, mert Popov elvtárs — előbb magánbeszélgetésben, azután pedig a kongresszuson nyíltan is — kijelentette, hogy nem akarja a mi listánkon jelöltetni magát (338. old.).

Így történt a dolog.

A szerény „kisebbségnek" az a szerény kívánsága volt, hogy többség legyen. Amikor ez a szerény kívánsága nem teljesült, a „kisebbség" méltóztatott részvételét teljesen megtagadni és egy kis botrányt rendezni. És most akadnak még olyanok, akik méltóságteljes leereszkedéssel a „többség" „konokságáról" beszélnek!

A „kisebbség" mulatságos ultimátumokat küldöz-

getett a „többségnek“, amikor a kongresszuson hadbavonult a szabad agitációért. Vereséget szenvedvén, *hőseink sírvafakadtak és ostromállapotról kezdtek ordítozni.* Voilà tout*.

Azt a borzalmas vádat, hogy meg akarjuk változtatni a szerkesztőség összetételét, mi (a huszonnégyek külön ülése) szintén mosollyal fogadtuk; a kongresszus kezdetétől, sőt már a kongresszus előtt is mindenki nagyon jól ismerte azt a tervet, hogy a szerkesztőséget az eredeti hármas csoport megválasztásával *felújítják* (részletesebben erről akkor fogok beszélni, amikor a szerkesztőségnek a kongresszuson lefolyt választásáról lesz szó). A „kisebbség“, *amikor már* látta, hogy a „kisebbség“ és az iszkraellenesek koalíciója ragyogóan igazolja a terv helyességét, visszariadt ettől a tervtől, de ezen nem csodálkoztunk, ez egészen természetes volt. Persze nem vehettük komolyan azt a javaslatot, hogy a kongresszuson való harc előtt önszántunkból változzunk át kisebbséggé, nem vehettük komolyan az egész levelet, amelynek szerzői az ingerültségnek olyan hihetetlen fokáig jutottak el, hogy „az opportunizmus hamis vádjáról“ beszéltek. Bizton reméltük, hogy a pártkötelesség igen hamar felül fog kerekedni azon a természetes kívánságon, hogy „kiadják mérgüket“.

k) A SZERVEZETI SZABÁLYZAT VITÁJÁNAK FOLYTATÁSA. A TANÁCS ÖSSZETÉTELE

A szervezeti szabályzat további pontjai körül sokkal több vita folyt a részletekről, mint a szervezeti elvekről. A kongresszus 24. ülése csakis a pártkongresszusokon való képviselet kérdésével foglalkozott, s ennek során az összes iszkrások által elfogadott tervek ellen megintcsak a bundisták (Goldblat és Liber, 258—259. old.) valamint Akimov elvtárs vívtak erélyes és határozott harcot, s Akimov elvtárs dícséretes nyiltsággal bevallotta, milyen szerepet játszott a kongresszuson: „Amikor beszélek,

* — Ez az egész. — *Szerk.*

mindenkor teljes tudatában vagyok annak, hogy érveimmel nem fogok hatni az elvtársakra, hanem ellenkezőleg, ártok annak a pontnak, amelyet védelmezek" (261. old.). Ez a találó megjegyzés különösen helyénvaló volt közvetlenül a szervezeti szabályzat 1. pontjának megvitatása után; csak az „ellenkezőleg" kifejezést nem használta egészen helyesen, mert Akimov elvtárs nemcsak ártani tudott bizonyos pontoknak, hanem ugyanakkor és éppen ezáltal „hatni is tudott az elvtársakra" — az igen következetlen, az opportunista frázisra hajló iszkrások közül való elvtársakra.

Általában a szervezeti szabályzat 3. pontját, amely a kongresszuson való képviselet feltételeit határozza meg, szótöbbséggel fogadták el, — heten — nyilván az iszkraellenesek közül — tartózkodtak a szavazástól (263. old.).

A Tanács összetételéről folyó vita, amely a kongresszus 25. ülésének javarészét igénybevette, megmutatta a csoportosulások rendkívül nagy szétforgácsolódását a rengeteg különböző tervezet körül. Abramszon és Carjov teljesen elvetik a Tanácsra vonatkozó tervet. Panyin makacsul kitart amellett, hogy a Tanács csakis döntőbíróság legyen, s ezért egészen következetesen azt javasolja, hagyják ki azt a meghatározást, hogy a Tanács a legfelsőbb szerv, és hogy a Tanácsot annak bármely két tagja egybehívhatja*. Gerc[72], Ruszov a Tanács megalakításának különböző módszerei mellett foglalnak állást, annak a *három* módszernek kiegészítéseképpen, amelyeket a szabályzatelőkészítő bizottság *öt* tagja javasolt.

A vitás kérdések mindenekelőtt a Tanács feladatainak meghatározása körül forogtak: döntőbíróság vagy a párt

* Sztarover elvtárs úgylátszik szintén hajlott Panyin elvtárs nézetei felé, csak azzal a különbséggel, hogy az utóbbi tudta, mit akar, és egészen következetesen olyan határozatokat javasolt, amelyek a Tanácsot merőben döntőbírósági jellegű, egyeztető szervvé változtatják, Sztarover elvtárs viszont nem tudta, mit akar, amikor azt mondta, hogy a Tanács a tervezet szerint „csak a felek kívánságára" ül össze (266. old.). Ez egyszerűen valótlanság.

legfelsőbb szerve? Következetesen az előbbi mellett foglalt állást, mint már mondottam, Panyin elvtárs. De egyedül volt. Martov elvtárs ezt határozottan ellenezte: „Azt ajánlom, vessük el azt a javaslatot, amely szerint «a Tanács a legfelsőbb szerv» szavak törlendők; a mi megfogalmazásunk“ (azaz a Tanács feladatainak az a megfogalmazása, amelyben a szabályzatelőkészítő bizottságban megállapodtunk) „szándékosan fenntartja azt a lehetőséget, hogy a Tanácsot a legfelsőbb pártszervvé fejlesszük. A mi véleményünk szerint a Tanács nemcsak egyeztető szerv.“ Márpedig a Tanács összetétele — Martov elvtárs tervezete szerint — teljesen és kizárólag az „egyeztető szervek“ vagy döntőbíróságok jellegének felelt meg: két-két tag a két központi szervből és egy ötödik, akit ez a négy hív meg. A Tanácsnak nemcsak ez az összetétele, hanem az is, amelyet a kongresszus Ruszov és Gerc elvtárs javaslatára (az ötödik tagot a kongresszus jelöli ki) elfogadott, kizárólag az egyeztetés vagy közvetítés céljainak felel meg. A Tanácsnak ilyen összetétele és azon rendeltetése között, hogy a párt legfelsőbb szerve legyen, összeegyeztethetetlen ellentmondás van. A párt legfelsőbb szervének összetételében állandónak kell lennie, és nem függhet a központi szervek összetételében véletlenül (néha lebukások miatt) bekövetkező változásoktól. A legfelsőbb szervnek közvetlen kapcsolatban kell lennie a pártkongresszussal, tőle kell kapnia meghatalmazását, nempedig a kongresszusnak alárendelt két másik pártszervtől. A legfelsőbb szervnek a pártkongresszus előtt ismert személyekből kell állnia. Végül a *legfelsőbb* szervet nem szabad úgy *szervezni*, hogy már *maga a fennállása* is a véletlentől függjön: ha a két testület nem egyezik meg az ötödik tag megválasztásában, akkor a pártnak nincs legfelsőbb szerve! Ez ellen először is azt az érvet hozták fel, hogy ha az öt közül egy tartózkodik a szavazástól és a másik négy két pártra oszlik, ugyancsak olyan helyzet állhat elő, amelyből nincs kivezető út (Jegorov). Ez az ellenvetés nem helytálló, mert olykor *bármely* testülettel elkerülhetetlenül megtörténik, hogy nem tud *határozatot hozni*, de ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy lehetetlen egy testületet *létrehozni*. A második ellenvetés: „ha az

olyan szerv, mint a Tanács, nem választhat ötödik tagot, akkor ez a szerv általában cselekvőképtelen" (Zaszulics). De itt nem cselekvőképtelenségről van szó, hanem arról, hogy nem lesz *legfelsőbb* szerv: ötödik tag nélkül *nem lesz* semmiféle Tanács, nem lesz *semmiféle „szerv"* és a cselekvőképesség szóba sem kerülhet. Végül még jóvátehető hiba volna, ha olyan esetek fordulhatnának elő, hogy egy olyan párttestület nem jön létre, amely felett van egy másik, felsőbb testület, mert akkor ez a felsőbb testület rendkívüli esetekben így vagy amúgy mindig pótolhatná a hézagot. De a Tanács felett a kongresszuson kívül *nincs* semmiféle testület és ezért nyitva hagyni a szervezeti szabályzatban azt a *lehetőséget*, hogy a Tanácsot *még megalakítani* sem lehet, nyilvánvaló logikátlanság.

Ezért a kongresszuson ebben a kérdésben mondott két rövid beszédemben *csak e két* helytelen ellenvetés elemzésével foglalkoztam (267. és 269. old.), amelyekkel Martov tervét ő maga és más elvtársak védték. Azt a kérdést viszont, hogy a Tanácsban a Központi Lap vagy a Központi Bizottság legyen-e túlsúlyban, *nem is érintettem*. Ezt a kérdést abban az értelemben, hogy rámutatott a Központi Lap túlsúlyának veszedelmére, *elsőízben Akimov elvtárs* érintette még a kongresszus 14. ülésén (157. old.), és *csak* Akimovot követték *a kongresszus után* Martov, Akszelrod és más elvtársak, amikor kitalálták azt a képtelen és demagóg mesét, hogy a „többség" a Központi Bizottságot a szerkesztőség eszközévé akarja tenni. Amikor Martov elvtárs „Ostromállapot" c. írásában ezt a kérdést érintette, az igazi kezdeményező nevét szerényen elhallgatta!

Aki nem akar egyes, összefüggésükből kiszakított idézetekre szorítkozni, hanem igyekszik *teljes* egészében megismerni azt a kongresszuson felvetődött kérdést, hogy a Központi Lap túlsúlyba kerülhet a Központi Bizottsággal szemben, az könnyen meg fog győződni arról, hogy Martov elvtárs elferdítette a dolgot. Már a 14. ülésen *nem más, mint Popov elvtárs*, polémiát kezd *Akimov elvtárs nézetei ellen*, — Akimov elvtárs ugyanis „a párt vezető szerveiben «a legszigorúbb centralizációt»

kívánja, *hogy így gyengítse a Központi Lap befolyását*" (154. old., az én kiemelésem), „és ebben áll tulajdonképpen ennek az (akimovi) rendszernek egész értelme". „Az ilyen centralizációt — teszi hozzá Popov elvtárs — nemcsak nem védelmezem, hanem kész vagyok minden erőmből harcolni ellene, mert ez — *az opportunizmus zászlaja*." Itt van a *gyökere* annak a híres kérdésnek, hogy a Központi Lap túlsúlyba kerülhet-e a Központi Bizottsággal szemben, és nem csoda, hogy Martov elvtárs most *kénytelen* a kérdés igazi eredetét elhallgatni. *Még* Popov elvtársnak is látnia kellett a Központi Lap* túlsúlyáról szóló Akimov-féle mendemondák *opportunista* jellegét, és hogy annak rendje és módja szerint elkülönítse magát Akimov elvtárstól, *kategorikusan* kijelentette: „hadd legyen ebben a központi szervben (a Tanácsban) három tag a szerkesztőség és két tag a Központi Bizottság részéről. *Ez másodrendű kérdés* (az én kiemelésem), a fontos az, hogy a vezetés, a párt legfelsőbb vezetése egy forrásból eredjen" (155. old.). Akimov elvtárs ellenvetése: „a tervezet szerint a Központi Lap számára már az is biztosítja a túlsúlyt a Tanácsban, hogy a szerkesztőség összetétele állandó, a Központi Bizottságé pedig változó" (157. old.) — olyan érv, amely csak az *elvi* vezetés „állandóságára" (normális és kívánatos jelenség), és semmiképpen sem a beavatkozás vagy az önállóság elleni merénylet értelmében vett „túlsúlyra" vonatkozik. S Popov elvtárs, aki akkor még nem tartozott ahhoz a „kisebbség"-hez, mely a központi szervek

---

* Sem Popov elvtárs, sem Martov elvtárs nem restelte opportunistának nevezni Akimov elvtársat, csak akkor sértődtek meg és háborodtak fel, amikor *őket magukat* illették ezzel a szóval, mégpedig jogosan, a „nyelvek egyenjogúsága" vagy az 1. pont miatt. Akimov elvtárs azonban, akinek nyomdokaiban Martov elvtárs haladt, nagyobb méltósággal és bátorsággal tudott viselkedni a pártkongresszuson, mint Martov elvtárs és Társai a Liga kongresszusán. „Engem itt — mondta Akimov elvtárs a pártkongresszuson — opportunistának neveznek; jómagam ezt a szót szitoknak, sértésnek tartom, és azt hiszem, hogy egyáltalán nem szolgáltam rá, de nem tiltakozom ellene" (296. old.). Lehet, hogy Martov és Sztarover elvtársak javasolták Akimov elvtársnak, hogy írja alá az opportunizmus hamis vádja elleni tiltakozásukat, és Akimov elvtárs ezt megtagadta?

összetétele miatti elégedetlenséget a Központi Bizottság önállótlanságáról szóló pletykákkal takargatja, igen okosan ezt feleli Akimov elvtársnak: „Javaslom, hogy a Tanácsot a párt irányító központi szervének tekintsék, s akkor *egyáltalán nem fontos az a kérdés, hogy a Tanácsban a Központi Lapnak vagypedig a Központi Bizottságnak lesz-e több képviselője*“ (157—158. old., az én kiemelésem).

Amikor a Tanács összetételének kérdését a 25. ülésen újból tárgyalni kezdtük, Pavlovics elvtárs, a régi vitát folytatva amellett foglalt állást, hogy a Központi Lap legyen túlsúlyban a Központi Bizottsággal szemben „tekintettel az előbbi szilárdságára“ (264. old.), amin éppen az *elvi* szilárdságot értette, ugyanúgy mint Martov elvtárs, aki mindjárt Pavlovics elvtárs után beszélt, s szükségtelennek tartotta „lerögzíteni az egyik szerv túlsúlyát a másikkal szemben“, s rámutatott arra, hogy a Központi Bizottság egy tagja külföldön tartózkodhat: „ez bizonyos mértékig biztosítani fogja a Központi Bizottság elvi szilárdságát“ (264. old.). Itt még árnyéka sincs annak, hogy az elvi szilárdságot és megvédését demagóg módon *összekevernék* a Központi Bizottság önállóságának és függetlenségének megvédésével. Ezt a két kérdést *a kongresszus után* Martov elvtárs összekeverte, s ez alighanem fő ütőkártyája volt, *a kongresszuson azonban csak Akimov elvtárs* keverte össze őket kitartóan, aki már *akkor* „a szervezeti szabályzat arakcsejevi szelleméről“ beszélt (268. old.), azt mondta, hogy *„ha a Párttanácsban a Központi Lapnak három tagja lesz, akkor a Központi Bizottság a szerkesztőség akaratának egyszerű végrehajtójává válik* (az én kiemelésem). Három külföldön élő személy jogot kap arra, hogy az egész (!!) párt munkájával korlátlanul (!!) rendelkezzék. Biztonságukat nem fenyegeti semmi veszély és ezért hatalmuk életük végéig tarthat“ (268. old.). Nos, e teljesen értelmetlen és demagóg frázisok ellen, amelyek *az eszmei vezetést az egész párt munkájába való beavatkozással* cserélik fel (és amelyek a kongresszus után olcsó jelszót szolgáltattak Akszelrod elvtársnak „teokráciát“ emlegető beszédeiben), — *ezek ellen* tiltakozott megint Pavlovics elvtárs, aki ezt hangsúlyozta:

„azoknak az elveknek szilárdsága és tisztasága mellett szállok síkra, amelyeknek képviselője az «Iszkra». Azzal, hogy túlsúlyt biztosítok a Központi Lap szerkesztőségének, megerősítem ezeket az elveket."

Így fest a valóságban az a híres kérdés, hogy a Központi Lap túlsúlyba kerül-e a Központi Bizottsággal szemben. Akszelrodnak és Martov elvtársnak e híres „elvi különvéleménye" nem egyéb, mint *Akimov elvtárs opportunista és demagóg frázisainak megismétlése*, olyan frázisoknak a megismétlése, amelyeknek igazi jellegét még Popov elvtárs is világosan látta, — látta akkor, amikor még nem szenvedett vereséget a központok összetételének kérdésében.

* * *

A Tanács összetételének kérdése végeredményben így áll: noha Martov elvtárs az „Ostromállapot"-ban megkísérelte bebizonyítani, hogy a „Levél a szerkesztőséghez" című írásomban foglalt fejtegetések ellentmondók és helytelenek, a kongresszusi jegyzőkönyv világosan mutatja, hogy ez a kérdés az 1. ponthoz *viszonyítva* valóban csak *részletkérdés*, hogy a „Kongresszusunk" című cikknek („Iszkra" 53. szám) az a kijelentése, hogy „csaknem kizárólag" a párt központi szerveinek szervezéséről vitatkoztunk, *teljes ferdítés* volt. Ez a ferdítés annál felháborítóbb, mert a cikk szerzője *teljesen megkerülte az 1. pont körüli vitákat.* A jegyzőkönyv továbbá azt is megerősíti, hogy a Tanács összetételének kérdésében határozott iszkrás csoportosulás nem alakult ki: névszerinti szavazások nincsenek, Martov nem ért egyet Panyinnal, én egyetértek Popovval, Jegorov és Guszev külön álláspontot foglalnak el stb. Végül azt az utolsó állításomat (az Orosz Forradalmi Szociáldemokrácia Külföldi Ligájának kongresszusán), hogy a martovistáknak az iszkraellenesekkel való koalíciója erősödött, *ugyancsak bizonyítja* az, hogy Martov és Akszelrod elvtársak, mint azt most mindenki látja, ebben a kérdésben is Akimov elvtárs felé fordultak.

I) A SZERVEZETI SZABÁLYZAT KÖRÜLI VITA VÉGE. KOOPTÁLÁS A KÖZPONTI SZERVEKBE. A „RABOCSEJE GYELO" KÜLDÖTTEINEK TÁVOZÁSA

A szervezeti szabályzat fölötti további vitából (a kongresszus 26. ülése) csak a Központi Bizottság hatáskörének korlátozását érintő kérdést érdemes megemlíteni, mert ez megvilágítja, milyen támadásokat intéznek *most* a martovisták a hipercentralizmus ellen. Jegorov és Popov elvtárs valamivel erősebb meggyőződéssel, az ő jelölésüktől vagy az általuk javasolt jelöléstől függetlenül törekedtek a centralizmus korlátozására. Már a szabályzatelőkészítő bizottságban azt javasolták, hogy a Központi Bizottságnak a helyi bizottságok feloszlatására való jogát a Tanács beleegyezésétől tegyék függővé és azonkívül a külön felsorolt esetekben korlátozzák (272. old. 1. megjegyzés). A szabályzatelőkészítő bizottság három tagja (Glebov, Martov meg én) ezt ellenezte, s a kongresszuson Martov elvtárs a mi véleményünket támogatta (273. old.), amikor Jegorovnak és Popovnak azt válaszolta, hogy „a Központi Bizottság amúgyis meg fogja vitatni a dolgot, mielőtt olyan komoly lépésre határozná el magát, mint egy szervezet feloszlatása". Amint látjuk, Martov elvtárs *akkor* még süket volt *mindenféle* anticentralista törekvéssel szemben, és a kongresszus elvetette Jegorov és Popov javaslatát, — sajnos, a jegyzőkönyvből nem derül ki, hány szavazattal.

A pártkongresszuson Martov elvtárs azt is ellenezte, hogy „a «szervez» szót (a Központi Bizottság bizottságokat szervez stb. — a párt szervezeti szabályzatának 6. pontjában) a «jóváhagy» szóval helyettesítsük". „Meg kell adni a szervezés jogát is" — mondta *akkor* Martov elvtárs, akinek még nem ötlött eszébe az a figyelemreméltó, csak a Liga kongresszusán felfedezett gondolat, hogy a jóváhagyás nincsen benne a „szervezés" fogalmában.

E két ponton kívül a szervezeti szabályzat 5—11. pontjának egyes részleteire vonatkozó, már egészen aprólékos vita (jegyzőkönyv, 273—276. old.) aligha érdekes. A 12. pont általában az összes párttestületekbe és különösen a központi szervekbe való kooptálás kérdésével

foglalkozik. A bizottság a kooptáláshoz szükséges minősített többségnek kétharmadról négyötödre való felemelését javasolja. Az előadó (Glebov) a Központi Bizottságba való *egyhangú* kooptálást javasolja. Jegorov elvtárs, aki a *súrlódásokat* nem tartja kívánatosnak, indokolt vétó* hiánya esetén elegendőnek tekinti az egyszerű többséget. Popov elvtárs sem a bizottsággal, sem Jegorov elvtárssal nem ért egyet, és vagy egyszerű többséget (vétójog nélkül) vagy egyhangúságot követel. Martov elvtárs sem a bizottsággal, sem Glebovval, sem Jegorovval, sem Popovval nem ért egyet, az egyhangúság ellen, a $^4/_5$-ös többség ellen (a $^2/_3$-os mellett), a *„kölcsönös kooptálás“, vagyis a Központi Lap szerkesztőségének ama joga ellen foglal állást, hogy a Központi Bizottságba való kooptálás ellen tiltakozást jelenthessen be, és megfordítva* („a kooptálás kölcsönös ellenőrzésének joga“).

Amint az olvasó látja, igen tarka csoportosulás alakult ki és olyan nézeteltérés, hogy minden egyes küldöttnek megvan a maga sajátos „egyhangú“ nézete!

Martov elvtárs ezt mondja: „Elismerem, hogy pszichológiailag lehetetlen kellemetlen emberekkel dolgozni. De nekünk az is fontos, hogy szervezetünk élet- és cselekvőképes legyen... Nincs szükség arra, hogy a Központi Bizottság és a Központi Lap szerkesztősége a kooptálás felett kölcsönösen ellenőrzési jogot gyakoroljon. Ezt nem azért ellenzem, mintha azt hinném, hogy az egyik szerv a másik működésének területén nem járatos. Nem! A Központi Lap szerkesztősége például jó tanácsot adhatna a Központi Bizottságnak arra vonatkozólag, hogy például Nagyezsgyin urat felvegyék-e a Központi Bizottság tagjai közé vagy sem. Azért ellenzem, mert nem akarok előidézni huzavonát, amely mindenkit bosszant.“

Ez ellen így érvelek: „Itt két kérdésről van szó. Az első a minősített többség kérdése, és én ellenzem azt a javaslatot, hogy négyötödről kétharmadra szállítsák le. Az indokolt tiltakozás bevezetése nem célszerű, én ellenzem. Hasonlíthatatlanul fontosabb a másik kérdés, a Központi Bizottságnak és a Központi Lapnak a koop-

* — tiltakozás; az elvetés joga. — *Szerk.*

tálás feletti kölcsönös ellenőrzési joga. A két központi szerv kölcsönös egyetértése a harmónia nélkülözhetetlen feltétele. Itt a két központi szerv szakadásáról van szó. Aki nem akar szakadást, annak gondoskodnia kell arról, hogy meglegyen a harmónia. A párt életéből tudjuk, hogy voltak, akik szakadást akartak előidézni. Ez a kérdés elvi jelentőségű, fontos kérdés, a párt egész jövendő sorsa függhet tőle" (276—277. old.). Ez a Martov elvtárs által különösen komoly jelentőségűnek minősített beszédem kivonatának teljes szövege, úgy ahogy a kongresszuson feljegyezték. Martov elvtárs ugyan komoly jelentőséget tulajdonít a beszédnek, de, sajnos, nem igyekezett kapcsolatba hozni a kongresszus vitáival és akkori politikai helyzetével.

Mindenekelőtt felmerül ez a kérdés: mi az oka annak, hogy eredeti tervezetemben (lásd 394. old. 11. pont)* csak $^2/_3$-os szótöbbséget követeltem, nempedig a központi szervekbe való kooptálás feletti kölcsönös ellenőrzést? Trockij elvtárs, aki utánam szólalt fel (277. old.), azonnal fel is vetette ezt a kérdést.

Erre a kérdésre a Liga kongresszusán mondott beszédem és Pavlovics elvtársnak a II. kongresszusról szóló levele ad választ. A szervezeti szabályzat 1. pontja „eltörte a fazekat", s azt „kétszeres kötéssel" kellett összedrótozni — mondtam a Liga kongresszusán. Ez először is azt jelentette, hogy Martov egy merőben elméleti kérdésben opportunistának bizonyult, Liber és Akimov pedig *védelmezte* hibáját. Másodszor azt jelentette, hogy a martovisták (azaz az iszkrások elenyésző kisebbsége) és az iszkraellenesek koalíciója a központi szervek megválasztásakor biztosította nekik *a kongresszuson a többséget*. És itt éppen a központok *személyi összetételéről* beszéltem, hangsúlyoztam a harmónia szükségességét és az elvtársakat *óva intettem azoktól, akik „szakadást akarnak előidézni"*. Ez a figyelmeztetés valóban fontos elvi jelentőségre tett szert, mert az „Iszkra"-szervezet (amely a központi szervek személyi összetételének kérdésében kétségkívül illetékesebb volt, minthogy a leg-

* Lásd *Lenin* Művei. 6. köt. 1953. 496. old. — *Szerk.*

jobban ismerte a gyakorlatból az ügyeket és az összes jelölteket), — az „Iszkra"-szervezet már nyilatkozott ebben a kérdésben tanácskozási joga alapján és meghozta előttünk ismeretes határozatát a számára aggályosnak tetsző jelöléseket illetőleg. Az „Iszkra"-szervezetnek mind erkölcsi szempontból, mind lényegileg (azaz a határozatot meghozó szerv illetékessége tekintetében) döntő jelentőséggel kellett bírnia ebben a kényes kérdésben. *Formailag* azonban Martov elvtársnak természetesen teljes joga volt az „Iszkra"-szervezet többségével *szemben* a Liberekhez és Akimovokhoz fellebbezni. De Akimov elvtárs az 1. pontról mondott ragyogó beszédében nagyon világosan és okosan megmondta, hogy amikor ő azt látja, hogy az iszkrások között közös iszkrás céljaik elérésének módszerei tekintetében nézeteltérések vannak, akkor tudatosan és szándékosan a *legrosszabb módszerre szavaz*, mert őt, Akimovot, az iszkrás célokkal homlokegyenest ellenkező célok vezetik. Ilymódon *semmi kétség* sem férhetett ahhoz, hogy a Liberek és Akimovok még Martov elvtárs akaratától és tudatától függetlenül is *éppen a központi szervek legrosszabb összetételét* fogják támogatni. *Meglehet*, sőt bizonyos, hogy éppen arra a jegyzékre *szavaznak* (nem szavaik, hanem *tetteik* alapján, az 1. pont kérdésében való szavazásuk alapján ítélve), amely olyan emberek jelenlétével kecsegtet, „akik szakadást akarnak előidézni", igenis *úgy* fognak szavazni, hogy „szakadást idézzenek elő". Hát csoda, hogy ebben a helyzetben egy fontos elvi kérdésről beszéltem (a két központi szerv közti harmóniáról), amelytől a párt egész jövendő sorsa függhet?

Egyetlenegy olyan szociáldemokrata, aki az iszkrás eszméket és terveket és a mozgalom történetét csak valamennyire is ismeri, aki csak valamennyire is őszintén vallotta ezeket az eszméket, sem kételkedhetett egy pillanatra sem abban, hogy formailag helyes volt az, hogy a Liberek és Akimovok döntötték el az „Iszkra"-szervezetben a központi szervek összetétele körüli vitát, de ez a lehető *legrosszabb* eredményekre vezetett. Ezek ellen a lehetséges legrosszabb eredmények ellen feltétlenül *harcolni* kellett.

A kérdés az, hogyan harcoljunk? Mi természetesen nem hisztériás ordítozással és nem botrányok rendezésével harcoltunk, hanem olyan eszközökkel, amelyek *teljesen lojálisak és teljesen jogosak:* amikor éreztük, hogy kisebbségben vagyunk (éppúgy, mint az 1. pont kérdésében), *a kongresszustól a kisebbség jogainak megvédését kértük. Amikor a központi szervek személyi összetételének kérdésében kisebbségbe kerültünk*, követelni kezdtük mind a szigorúbb minősítést a tagok felvételénél ($^2/_3$ helyett $^4/_5$), mind az egyhangúságot a kooptálásnál és a kölcsönös ellenőrzést a központi szervekbe való kooptálásnál. Erről a tényről rendszeresen nem vesznek tudomást a Jánosok és Péterek, akik szeretnek kutyafuttában, néhány baráti beszélgetés után, az *összes* jegyzőkönyvek és az érdekelt személyek „vallomásainak" komoly tanulmányozása nélkül beszélni és ítélkezni a kongresszusról. De mindenki, aki ezeket a jegyzőkönyveket és ezeket a vallomásokat lelkiismeretesen tanulmányozza, feltétlenül látni fogja azt, amire rámutattam, azt, hogy a vita *gyökere a kongresszuson az adott helyzetben* éppen *a központi szervek személyi összetételének* kérdésében rejlik, és éppen azért követeltük a szigorúbb ellenőrzést, mert kisebbségben voltunk, mert „kétszeres kötéssel akartuk összedrótozni a fazekat", melyet Martov a Liberek és Akimovok ujjongása közben és ujjongó közreműködésével összetört.

„Ha a dolog nem így volna — mondja a kongresszusnak erről a mozzanatáról Pavlovics elvtárs —, akkor azt kellene feltételeznünk, hogy amikor az egyhangú kooptálásra vonatkozó pontot javasoltuk, ellenfeleinkről gondoskodtunk, mert annak a pártnak a számára, mely valamely szervben túlsúlyban van, az egyhangúság nemcsak hogy nem szükséges, de még hátrányos is" („Levél a II. kongresszusról", 14. old.). Jelenleg azonban túlságosan gyakran megfeledkeznek az események időbeli sorrendjéről, elfelejtik, hogy a mostani kisebbség *a kongresszuson hosszú ideig* többség volt (hála a Liberek és Akimovok részvételének), és hogy éppen erre az időszakra esik a központi szervekbe való kooptálás feletti vita, amelynek leplezett oka az „Iszkra"-szervezetben a központok személyi összetétele körül felmerült nézet-

eltérés volt. Aki ezzel a körülménnyel tisztában van, az meg fogja érteni, miért voltak vitáink oly szenvedélyesek, s azon a *látszólagos* ellentmondáson sem fog megütközni, hogy holmi apró, részletkérdésekre vonatkozó nézeteltérések valóban fontos elvi kérdéseket vetnek fel.

Deutsch elvtársnak, aki ugyanazon az ülésen szólalt fel (277. old.), nagy mértékben igaza volt, amikor kijelentette: „Kétségtelen, hogy ez a javaslat az adott helyzetre van szabva." Valóban, a vita igazi jelentőségét csak akkor lehet megérteni, ha *az adott helyzetet* a maga egész bonyolultságában megértettük. És rendkívül fontos annak szem előtt tartása, hogy amikor *mi* voltunk kisebbségben, a kisebbség jogait *olyan módszerekkel* védelmeztük, amelyeket bármely európai szociáldemokrata jogosnak és megengedhetőnek ismer el: nevezetesen azzal a kéréssel fordultunk a kongresszushoz, hogy a központi szervek személyi összetételét szigorúbban ellenőrizze. Ugyancsak nagymértékben igaza volt Jegorov elvtársnak is, amikor ugyancsak a kongresszuson, de egy másik ülésen ezt mondta: „Nagyon csodálkozom, hogy a vita során megint az elvekre hivatkoznak"... (Ezt a Központi Bizottságba való választásokról mondta, a kongresszus 31. ülésén, azaz, ha nem tévedek, csütörtök reggel, a 26. ülés pedig, amelyről most szó van, hétfő este volt)... „Azt hiszem, mindenki előtt világos, hogy az utolsó napokban a viták nem ilyen vagy amolyan elvi kérdés körül forogtak, hanem kizárólag akörül, miképpen lehet az egyik vagy másik elvtársnak a központi szervekbe való bejutását biztosítani vagy megakadályozni. Valljuk be, hogy ezen a kongresszuson az elvek már régen eltűntek, és nevezzük nevükön a dolgokat. (Általános derültség. Muravjov: „Kérem jegyzőkönyvbe venni, hogy Martov elvtárs mosolygott.")" (337. old.). Nem csoda, hogy Martov elvtárs és mi valamennyien nevettünk Jegorov elvtárs panaszain, amelyek valóban nevetségesek. Igen, *„az utóbbi napokban"* nagyon, nagyon sok minden a központi szervek személyi összetételének kérdése körül *forgott*. Ez igaz. Ez a kongresszuson valóban *mindenki előtt világos* volt (és csak *most* igyekszik a kisebbség ezt a világos körülményt *elhomályosítani)*. Igaz végül az is,

hogy a dolgokat nevükön kell nevezni. De az isten szerelméért, mi köze *ehhez* az „elvek eltűnésének"?? Hiszen éppen *azért* ültünk össze a kongresszuson (lásd 10. old., a kongresszus napirendje), hogy *az első napokban* a programmról, taktikáról, szervezeti szabályzatról beszéljünk és a megfelelő kérdéseket eldöntsük és hogy *az utolsó napokban* (a napirend 18—19. pontja) a központi szervek személyi összetételéről beszéljünk és *ezeket* a kérdéseket döntsük el. Amikor az emberek a kongresszusok *utolsó napjait* a karmesteri pálca elnyeréséért folyó harcra használják fel, ez természetes és teljesen, teljesen törvényszerű jelenség. (De amikor a karmesteri pálca miatt a *kongresszusok után* verekednek, az már marakodás.) Ha valaki a *kongresszuson* a központi szervek személyi összetételének kérdésében vereséget szenvedett (mint Jegorov elvtárs), akkor *ezek után* az „elvek eltűnéséről" beszélni *egyszerűen nevetséges*. Ezért érthető, hogy Jegorov elvtárson mindenki nevetett. Érthető az is, miért kérte Muravjov elvtárs annak jegyzőkönyvbe vételét, hogy Martov elvtárs is nevetett: *amikor Martov elvtárs Jegorov elvtárson nevetett, önmagán nevetett* . . .

Muravjov elvtárs irónikus megjegyzése kiegészítéséül talán nem felesleges, ha a következő tényt közöljük. *A kongresszus után* Martov elvtárs, mint ismeretes, boldog-boldogtalannak azt bizonygatta, hogy nézeteltéréseinkben a fő szerepet éppen a központi szervekbe való kooptálás kérdése játszotta, hogy „a régi szerkesztőség többsége" a leghatározottabban ellenezte a központi szervekbe való kooptálás kölcsönös ellenőrzését. Martov elvtárs a *kongresszus előtt* a két hármasbizottság kétharmados többség melletti kölcsönös kooptálással való választására vonatkozó tervezetemet elfogadta, és erről *a következőket írta nekem: „Amikor a kölcsönös kooptálásnak ezt a formáját elfogadjuk*, hangsúlyoznunk kell, hogy a kongresszus után mindegyik testület kiegészítése némileg más alapon fog történni *(én a következőképpen tanácsolnám:* mindegyik testület, amikor új tagokat kooptál, szándékáról értesíti a másik testületet; *az utóbbi tiltakozhat, és akkor a vitát a Tanács dönti el.* Hogy ne legyen huzavona, ezt az eljárást *a már kiszemelt jelöltekre* alkalmazzák, *legalábbis*

a Központi Bizottságba való választáskor, akiknek sorából azután a kiegészítés gyorsabban mehet végbe). Annak hangsúlyozására, hogy a további kooptálás a párt szervezeti szabályzata által meghatározandó módon fog történni, a 22. pontban hozzá kell tenni:* «... amely az elfogadott határozatokat megerősíti»" (az én kiemelésem).

Kommentárok feleslegesek.

Miután megvilágítottuk annak a helyzetnek jelentőségét, amelyben a központi szervekbe való kooptálásról folyt a vita, némileg foglalkoznunk kell az idevonatkozó *szavazásokkal* — a *vitákra* felesleges kitérnünk, mert Martov elvtársnak általam idézett beszéde és az én beszédem után csak rövid replikák következnek, amelyekben igen kevés küldött vesz részt (lásd jegyzőkönyv, 277—280. old.). A szavazásokkal kapcsolatban Martov elvtárs a Líga kongresszusán azt állította, hogy beszédemben „szörnyen elferdítettem a dolgot" (a Líga jegyzőkönyve, 60. old.) „mert a szervezeti szabályzat körül folyó harcot" (Martov elvtárs akaratlanul nagy igazságot mondott: az 1. pont megszavazása után a heves viták igenis a szervezeti szabályzat *körül* folytak)... „úgy tüntettem fel, mint az «Iszkra» harcát a Bunddal koalícióra lépett martovisták ellen".

Vegyük szemügyre közelebbről a „szörnyű elferdítésnek" ezt az érdekes kérdését. Martov elvtárs a Tanács összetétele kérdésében megejtett szavazásokat egyesíti a kooptálás kérdésében megejtett szavazásokkal és *nyolc* szavazást sorol fel: 1) a Központi Lap és a Központi Bizottság két-két tagjának beválasztása a Tanácsba,

---

* A kongresszus Tagesordnung-jára (napirendjére. — *Szerk.*) vonatkozó eredeti tervezetemről és a hozzá írt kommentárról van szó, amelyet az összes delegátusok ismertek. E tervezet 22. pontja éppen a két hármasbizottságnak a Központi Lapba és a Központi Bizottságba való választásáról, e hatosbizottságnak $^2/_3$ többséggel történő „kölcsönös kooptálásáról", e kölcsönös kooptálásnak a kongresszus által való jóváhagyásáról s a Központi Lapba és a Központi Bizottságba való további önálló kooptálásról van szó.

mellette 27 (M), ellene 16 (L), tartózkodott a szavazástól 7*. (Zárjelben megjegyezzük, hogy a jegyzőkönyv szerint (270. old.) nyolcan tartózkodtak a szavazástól, de ez nem lényeges.) — 2) A Tanács ötödik tagjának megválasztása a kongresszus által: — mellette 23 (L), ellene 18 (M), tartózkodott 7. — 3) A Tanács kivált tagjai helyébe új tagok jelölése a Tanács által — ellene 23 (M), mellette 16 (L), tartózkodott 12. — 4) Egyhangú szavazás szükségessége a Központi Bizottságban — mellette 25 (L), ellene 19 (M), tartózkodott 7. — 5) Tagfelvétel visszautasítása esetén *egy* megindokolt tiltakozás legyen szükséges — mellette 21 (L), ellene 19 (M), tartózkodott 11. — 6) Egyhangú kooptálás a Központi Lapba — mellette 23 (L), ellene 21 (M), tartózkodott 7. — 7) Megengedhető-e szavazás a Tanácsnak arról a jogáról, hogy hatálytalanítsa a Központi Lapnak és a Központi Bizottságnak valamely új tag fel nem vételéről szóló határozatát — mellette 25 (M), ellene 19 (L), tartózkodott 7. — 8) Az erre vonatkozó javaslat — mellette 24 (M), ellene 23 (L), tartózkodott 4. „*Itt nyilvánvaló* — fejezi be Martov elvtárs (a Liga jegyzőkönyve, 61. old.) —, *hogy a Bund egyik küldötte a javaslat mellett szavazott, a többi tartózkodott a szavazástól.*“ (Az én kiemelésem.)

Kérdezzük, miért tekinti Martov elvtárs *nyilvánvalónak*, hogy egy bundista *mellette, Martov mellett* szavazott, amikor nem voltak névszerinti szavazások?

Azért, mert *a szavazásban résztvevők számát* veszi figyelembe, s amikor ez a szám arra mutat, hogy a Bund *résztvett* a szavazásban, akkor ő, Martov elvtárs, nem kételkedik abban, hogy *ez a szavazás* mellette, Martov mellett történt.

Hol van itt részemről a „szörnyű elferdítés“?

A szavazatok száma összesen 51, a bundista szavazatok nélkül 46, a rabocsejegyelósok szavazatai nélkül 43. A Martov elvtárs által idézett nyolc szavazás közül *hétben* 43, 41, 39, 44, 40, 44 és 44 küldött vett részt, *egy* szavazásban pedig 47 küldött (helyesebben szavazat),

* A zárjelbe tett M és L betű azt mutatja, mire szavaztam én (L), és mire Martov (M).

és itt maga Martov elvtárs is elismeri, hogy egy bundista támogatta őt. Ilymódon kitűnik, hogy az a kép, melyet Martov felvázolt (mégpedig, amint mindjárt látni fogjuk, hiányosan vázolt fel), *csak alátámasztja és szemléltetőbbé teszi a harcról adott leírásomat!* Kitűnik, hogy igen sok esetben *igen nagy volt* a szavazástól tartózkodók száma; ez éppen arra mutat, hogy az egész kongresszus *aránylag* csekély érdeklődést tanusított bizonyos *részletek* iránt, s hogy az iszkrások között nem volt teljesen határozott csoportosulás ezekben a kérdésekben. Martov szavai, hogy a bundisták „a szavazástól való tartózkodásukkal nyilvánvalóan Lenint segítik" (a Liga jegyzőkönyve, 62. old.) *éppen Martov ellen szólnak:* tehát *csak* a bundisták távolléte vagypedig a szavazástól való tartózkodásuk esetén számíthattam néha győzelemre. De a bundisták minden alkalommal, amikor *érdemesnek tartják*, hogy beavatkozzanak a harcba, Martov elvtársat támogatják, és ez a beavatkozás nemcsak a 47 küldött részvételének fentebb említett esetében történt meg. Aki nem rest megnézni a kongresszus jegyzőkönyvét, az látni fogja, hogy a Martov elvtárs által festett képnek *milyen különös hiányai* vannak. Martov elvtárs *három további esetet egyszerűen nem vett figyelembe*, amikor a Bund *résztvett* a szavazásban, s *mindezekben az esetekben természetesen Martov elvtárs* volt a győztes. Ezek az esetek a következők: 1) Elfogadják Fomin elvtárs módosító javaslatát, amely a minősített többséget $^4/_5$-ről $^2/_3$-ra csökkenti. Mellette 27-en szavaztak, ellene 21-en (278. old.), tehát 48 szavazat vett részt a szavazásban. 2) Elfogadják Martov elvtárs javaslatát a kölcsönös kooptálás elvetésére vonatkozólag. Mellette 26, ellene 24 szavazatot adtak le (279. old.), vagyis a szavazásban 50 szavazat vett részt. Végül 3) elvetik azt a javaslatomat, hogy a Központi Lapba és a Központi Bizottságba való kooptálás csak a Tanács összes tagjainak beleegyezésével történhessék (280. old.). 27-en szavaztak ellene, 22-en mellette (volt még névszerinti szavazás is, amely sajnos, nem szerepel a jegyzőkönyvben), a szavazásban résztvevők száma tehát 49 volt.

A mérleg tehát: a központi szervekbe való koop-

tálás kérdéseiben a bundisták *csak 4 szavazásban* vettek részt (az általam most említett *három* szavazásban — melyben összesen 48-an, 50-en, illetve 49-en vettek részt, és a Martov elvtárs által említett *egy* szavazásban, amelyben 47-en vettek részt). *Mindezekből a szavazásokból* Martov elvtárs került ki győztesként. *Az általam festett kép az összes pontokat tekintve helyesnek bizonyul*, helyesen utaltam a Bunddal való koalícióra, s helyes az a megállapításom is, hogy viszonylag kis részletekre vonatkozó kérdésekről van szó (igen sok esetben nagy volt a szavazástól tartózkodók száma), helyes továbbá az is, hogy rámutattam arra, hogy nem volt egy határozott iszkrás csoportosulás (nem voltak névszerinti szavazások; rendkívül csekély volt a vitában résztvevők száma).

Martov elvtársnak az a próbálkozása, hogy okfejtésemben ellentmondást találjon, alkalmatlan eszközökkel való próbálkozásnak bizonyul, mert Martov elvtárs egyes szavakat ragadott ki, s nem vette magának azt a fáradságot, hogy a képet a maga teljes egészében felidézze.

A szervezeti szabályzat utolsó pontja, mely a külföldi szervezet kérdésével foglalkozik, újabb vitákra és szavazásokra adott alkalmat, s ezek igen jellemzők a kongresszusi csoportosulások szempontjából. A Ligának mint a párt külföldi szervezetének elismeréséről volt szó. Akimov elvtárs természetesen azonnal tiltakozott ez ellen, emlékeztetett az első kongresszus által jóváhagyott Külföldi Szövetségre és rámutatott a kérdés elvi jelentőségére. „Mindenekelőtt előrebocsátani kívánom — jelentette ki —, hogy nem tulajdonítok különös gyakorlati jelentőséget e kérdés ilyen vagy olyan megoldásának. Kétségtelen, hogy annak az eszmei harcnak, amely pártunkban ezideig folyt, még nincs vége; de más síkokon és más erőcsoportosulás mellett fog folytatódni... A szervezeti szabályzat 13. pontjában újból és igen világosan visszatükröződött az a törekvés, hogy kongresszusunkat a párt kongresszusából frakciók kongresszusává változtassák. Ahelyett, hogy az összes oroszországi szociáldemokratákat arra

késztetnék, hogy a pártegység érdekében, az összes pártszervezeteket egyesítve meghajoljanak a pártkongresszus határozatai előtt, a kongresszust arra szólítják fel, hogy semmisítse meg a kisebbség szervezetét, hogy eltűnésre kényszerítse a kisebbséget" (281. old.). Amint az olvasó látja, a „folytonosság", amely annyira kedves lett Martov elvtárs szívének a központok összetételének kérdésében elszenvedett veresége után, nem kevésbbé volt kedves Akimov elvtárs szívének sem. A kongresszuson azonban olyan emberek, akik más mértékkel mérik magukat, mint másokat, szenvedélyesen Akimov elvtárs ellen fordultak. A programm elfogadása, az „Iszkra" elismerése és csaknem az egész szervezeti szabályzat elfogadása ellenére éppen azt az „elvet" állítják előtérbe, amely a Ligát a Szövetségtől „elvileg" elválasztotta. „Ha Akimov elvtárs elvi talajra akarja helyezni a kérdést — kiált fel Martov elvtárs —, ez ellen semmi kifogásunk sincs; különösen mert Akimov elvtárs a két áramlat elleni harc lehetséges kombinációiról beszélt. Nem abban az értelemben kell az *egyik irány győzelmét szankcionálni* (vegyük figyelembe, hogy ezt a kongresszus 27. ülésén mondták!), hogy mégegyszer hajbókoljunk az „Iszkra" előtt, hanem abban az értelemben, hogy *végleg búcsút mondjunk minden lehetséges kombinációnak, amelyről Akimov elvtárs beszélt*" (282. old. Az én kiemelésem).

A következő képet látjuk: Martov elvtárs a kongresszuson lefolyt összes programmviták befejezése *után* még mindig folytatja az összes lehetséges kombinációktól való *végleges búcsúzkodást* ... egyelőre még nem szenvedett vereséget a központi szervek összetételének kérdésében! Martov elvtárs a kongresszuson „véglegesen búcsút mond" annak a *lehetséges* „kombinációnak", amelyet *rögtön a kongresszus után* gyönyörűen megvalósít. De Akimov elvtárs *már akkor* sokkal éleslátóbbnak bizonyult, mint Martov elvtárs; Akimov elvtárs „az I. kongresszus akaratából a bizottság nevet viselő régi pártszervezet" ötéves munkájára hivatkozott és ezzel a *jövőbelátó* epés megjegyzéssel fejezte be hozzászólását: „Ami pedig Martov elvtársnak azt a véleményét illeti, hogy hiába reménykedem abban, hogy pártunkban egy más

áramlat keletkezhet, azt kell mondanom, hogy *még ő maga is reményeket kelt bennem*" (283. old.).

Bizony, be kell vallani, Martov elvtárs fényesen igazolta Akimov elvtárs reményeit!

Martov elvtárs Akimov elvtársat követte, mivel meggyőződött Akimov igazáról azok után, hogy megsértették annak a régi párttestületnek a „folytonosságát", amelyet három évig működésben levőnek tekintettek. A győzelem nem sokba került Akimov elvtársnak.

A kongresszuson azonban csak Martinov és Bruker elvtárs és a bundisták (8 szavazat) álltak — mégpedig következetesen — Akimov elvtárs mellé. Jegorov elvtárs, mint a „centrum" igazi vezére, az arany középutat választja: ő, ugyebár, egyetért az iszkrásokkal, „rokonszenvezik" velük (282. old.) és rokonszenvét azzal a *javaslattal bizonyítja be* (283. old.), hogy kerüljék meg teljesen a felvetett elvi kérdést és *hallgassanak* a Lígáról is, a Szövetségről is. A javaslatot 27 szavazattal 15 ellenében elvetik. Nyilvánvaló, hogy az iszkraelleneseken kívül (8) majdnem az egész „centrum" (10) együtt szavazott Jegorov elvtárssal (a szavazásban résztvevők teljes száma 42 volt, úgy hogy sokan tartózkodtak a szavazástól, vagy *nem voltak jelen*, ami gyakran megtörtént olyan szavazásoknál, amelyek nem voltak érdekesek, és amelyeknek eredménye *nem* volt *kétséges*). *Mihelyt szóbakerül az iszkrás elvek gyakorlati* megvalósítása, nyomban kiderül, hogy a „centrum" „rokonszenve" csupán *szavakban nyilvánul meg*, és hogy legfeljebb harminc vagy harmincegynehány szavazat áll mellettünk. A viták és szavazások Ruszov javaslata körül (hogy a Lígát ismerjék el az *egyedüli* külföldi szervezetnek) ezt még szemléltetőbben mutatják. Az iszkraellenesek és a „mocsár" már éppenséggel *elvi* álláspontra helyezkednek, s ezt az álláspontot védelmezi Liber és Jegorov elvtárs, akik kijelentik, hogy Ruszov elvtárs javaslata nem bocsátható szavazásra, nem jogos: „Ez a javaslat megöli valamennyi többi külföldi szervezetet" (Jegorov). S a szónok, aki nem akar résztvenni a „szervezet megölésében", nemcsak tartózkodik a szavazástól, hanem el is hagyja a termet. De el kell ismernünk, hogy a „centrum" vezére (téves elveit illetően)

százszorta több meggyőződésről és politikai bátorságról tett tanuságot, mint Martov elvtárs és Társai, — nem csak akkor kelt a „megölt" szervezet védelmére, *amikor saját köréről volt szó*, mely nyilt harcban vereséget szenvedett.

Ruszov elvtárs javaslatát 27 szavazattal 15 ellenében szavazásra bocsáthatónak találják, s azután 25 szavazattal 17 ellenében elfogadják. Ha ehhez a 17-hez hozzávesszük a távollevő Jegorov elvtársat, akkor megkapjuk *az iszkraellenesek és a „centrum" teljes számát* (18).

A szervezeti szabályzat 13. pontját, amely a külföldi szervezetről szól, teljes egészében csak *31 szavazattal* fogadják el 12 szavazat ellenében, 6-an pedig tartózkodnak a szavazástól. Ezzel a 31-es számmal, amely megközelítően megmutatja, milyen volt a kongresszuson az iszkrások, azaz az „Iszkra" nézeteit következetesen védő és a *gyakorlatban* megvalósító emberek számbeli ereje, már éppen *hatodszor* találkozunk a kongresszus szavazásainak elemzése során (a Bund kérdésének napirendi helye, a Szervező Bizottság körüli incidens, a „Juzsnij Rabocsij"-csoport feloszlatása és két szavazás az agrárprogramm kérdésében). És Martov elvtárs komolyan el akarja velünk hitetni, hogy nincs semmi alap arra, hogy az iszkrásoknak ilyen „szűk" csoportját különválasszuk!

Feltétlenül meg kell említenem azt is, hogy a szervezeti szabályzat 13. pontjának elfogadása rendkívül jellegzetes vitára vezetett Akimov és Martinov elvtársak azon kijelentésével kapcsolatban, hogy „megtagadják a szavazásban való részvételt" (288. old.). A kongresszus titkársága megvitatta ezt a kijelentést és — teljes joggal — kimondotta, hogy még a Külföldi Szövetség feloszlatása sem jogosítaná fel a Szövetség küldötteit arra, hogy megtagadják a kongresszus munkájában való részvételt. A szavazásban való részvétel megtagadása feltétlenül szabálytalan és megengedhetetlen dolog — ez az álláspontja a titkársággal együtt az egész kongresszusnak, azoknak a kisebbségi iszkrásoknak is, akik a 28. ülésen *nagy hévvel elítélték azt, amit a 31. ülésen maguk csináltak!* Amikor Martinov elvtárs védeni kezdte kijelentését (291. old.), Pavlovics is, Trockij is, Karszkij is, Martov is

ellene fordult. Martov elvtárs különösen világosan tudatában volt annak, melyek a kötelességei egy elégedetlen kisebbségnek (amíg ő maga nem került kisebbségbe!), és beszédében ezekről különösen kioktatta őket. „Vagy a kongresszus tagjai önök — kiáltotta oda Akimov és Martinov elvtársnak —, akkor *kötelesek* résztvenni a kongresszus *minden* munkájában“ (az én kiemelésem; akkor Martov elvtárs még nem látott formalizmust és bürokratizmust abban, hogy a kisebbség aláveti magát a többségnek!) — „vagy nem tagjai, és akkor nem maradhatnak az ülésen ... A Szövetség küldöttei kijelentésükkel arra kényszerítenek, hogy felvessek két kérdést: tagjai-e a pártnak és tagjai-e a kongresszusnak?“ (292. old.).

Martov elvtárs kioktatja Akimov elvtársat a párttag kötelességeire! De Akimov elvtárs már megmondta, s nem ok nélkül, hogy bizonyos reményeket fűz Martov elvtárshoz ... Ezek a remények azonban csak Martovnak a választásokon elszenvedett veresége *után* valósulhattak meg. Amikor nem róla magáról, hanem másokról volt szó, Martov elvtárs még a borzadálytkeltő „kivételes törvény“ kifejezéssel szemben is süket maradt, amelyet (ha nem tévedek) *Martinov elvtárs hozott elsőnek forgalomba*. „A nekünk adott magyarázatok — feleli Martinov elvtárs azoknak, akik rá akarták bírni, hogy vonja vissza kijelentését — nem tisztázták, vajjon elvi döntésről vagypedig a Szövetség ellen irányuló *kivételes rendszabályról* volt-e szó. Ez utóbbi esetben úgy véljük, hogy a Szövetséget megsértették. Jegorov elvtársnak, éppúgy mint nekünk, az volt a benyomása, hogy ez a Szövetség ellen irányuló *kivételes törvény* (az én kiemelésem), s ezért még azüléstermet is elhagyta“ (295. old.). Martov elvtárs is, Trockij elvtárs is erélyesen tiltakoznak — Plehanovval egyetemben — az ellen a képtelen, *valóban képtelen* gondolat ellen, hogy a kongresszus szavazásában *sértést* lássanak, és Trockij elvtárs, védelmezve a kongresszus által az ő javaslatára elfogadott határozatot (amely szerint Akimov és Martinov elvtársak teljesen kielégítettnek tekinthetik magukat), azt hangoztatja, hogy „a határozati javaslat elvi és nem nyárspolgári jellegű *és nem érdekel*

bennünket, hogy valaki megsértődött miatta" (296. old.). Igen hamar kiderült azonban, hogy a körösdi-szellem és a nyárspolgáriasság pártunkban még nagyon is erős, és az általam kiemelt büszke szavak üres, kongó frázisnak bizonyultak.

Akimov és Martinov elvtársak nem voltak hajlandók kijelentésüket visszavonni és eltávoztak a kongresszusról, a küldöttek általános zajongása közepette, akik utánuk kiáltották: „nincs igazatok!"

m) A VÁLASZTÁSOK. A KONGRESSZUS VÉGE

A szervezeti szabályzat elfogadása után a kongresszus határozatot hozott a kerületi szervezetekről, több határozatot egyes pártszervezetekről és a „Juzsnij Rabocsij"-csoportra vonatkozó rendkívül tanulságos vita után, melyet fentebb elemeztem, áttért a központi pártszervek megválasztásának kérdésére.

Már tudjuk, hogy az „Iszkra"-szervezet, amelytől az egész kongresszus irányadó ajánlást várt, ebben a kérdésben megoszlott, mert a szervezet *kisebbsége* a kongresszuson nyilt és szabad harcban ki akarta próbálni, nem sikerül-e meghódítania a *többséget*. Azt is tudjuk, hogy jóval a kongresszus előtt és a kongresszuson az összes küldöttek tudtak arról a tervről, hogy a szerkesztőséget két hármasbizottságnak a Központi Lapba és a Központi Bizottságba való megválasztása útján *megújítják*. A kongresszuson lefolyt vita tisztázása céljából foglalkozzunk behatóbban ezzel a tervvel.

Közlöm a kongresszus Tagesordnung-jának tervezetéhez írt kommentárom pontos szövegét, amelyben ezt a tervet kifejtettem*: „A kongresszus három személyt választ a Központi Lap szerkesztőségébe és hármat a Központi Bizottságba. Szükség esetén ez a hat személy *együtt* $^2/_3$-os többség határozata alapján, kooptálás útján kiegészíti a Központi Lap szerkesztőségét és a Központi

* Lásd „Levél az «Iszkra» szerkesztőségéhez" c. írásomat, 5. old. és a Liga jegyzőkönyvét, 53. old.

Bizottságot és erről jelentést tesz a kongresszusnak. Miután a kongresszus ezt a jelentést jóváhagyta, a további kooptálást a Központi Lap és a Központi Bizottság külön-külön hajtja végre.“

Ebből a szövegből a legvilágosabban és félreérthetetlenül kiderül, hogy a terv a szerkesztőségnek a gyakorlati munka legbefolyásosabb vezetőinek *részvételével* történő *megújítását* jelenti. E tervnek általam megjelölt mindkét vonása tüstént nyilvánvalóvá válik mindenki számára, aki nem sajnálja a fáradságot, hogy valamennyire figyelmesen elolvassa az idézett szöveget. De manapság még a legelemibb dolgokat is meg kell magyarázni. A terv éppen a szerkesztőség *megújítását* jelenti, nempedig tagjai számának feltétlen növelését és nem is feltétlen csökkentését, hanem igenis megújítását, mert az esetleges növelés vagy csökkentés *nyilt* kérdés marad: a kooptálás csak arra az esetre van tervbevéve, *ha az okvetlenül szükséges*. Az egyes elvtársaknak a megújítás kérdésével kapcsolatos feltevései között voltak tervek a szerkesztőségi tagok számának esetleges csökkentésére, és volt terv 7-re való növelésére (jómagam a hetes csoportot mindig összehasonlíthatatlanul célszerűbbnek tartottam a hatosnál), sőt 11-re való növelésére vonatkozóan is (ezt én lehetségesnek tartottam az összes szociáldemokrata szervezetekkel általában, különösen pedig a Bunddal és a lengyel szociáldemokráciával való békés egyesülés esetén). De a legfontosabb, amit a „hármasbizottságról“ beszélő emberek rendszerint figyelmen kívül hagynak, — az a *követelés, hogy a Központi Bizottság tagjai vegyenek részt a Központi Lapba való további kooptálás kérdésének eldöntésében.* Az ezt a tervet ismerő és helyeslő (hozzájárulásuk külön kifejezésével, vagypedig hallgatásukkal helyeslő) kisebbségbeli szervezeti tagok és kongresszusi küldöttek egész tömegéből egyetlen elvtárs sem vette magának azt a fáradságot, hogy e követelés jelentőségét megmagyarázza. Először is miért indultak ki a szerkesztőség megújításánál éppen egy háromtagú és csakis háromtagú bizottságból? Nyilvánvaló, hogy ez *teljesen értelmetlen dolog* volna, ha *kizárólag* vagy akár csak főképpen a testület *kibővítését* tartották volna szem előtt, ha ezt a kollégiumot valóban

„harmonikusnak“ ismerték volna el. Furcsa dolog volna, ha egy „harmonikus“ testület kibővítése céljából nem az egész testületből, hanem *annak* csak *egy részéből indulnánk ki*. Nyilvánvaló, hogy a testületnek *nem minden* tagját találták teljesen alkalmasnak arra, hogy résztvegyen a testület megújításának, a régi szerkesztői kör pártszervvé való átalakításának megvitatásában és *eldöntésében*. Nyilvánvaló, hogy még az is, aki maga személy szerint kibővítés formájában kívánta a megújítást, nem tartotta a régi összetételt harmonikusnak, egy pártszerv eszményének megfelelőnek, mert különben nem lett volna ok arra, hogy a hattagú bizottságot kibővítés céljából *előbb három tagra* csökkentsék. Ismétlem: ez minden további nélkül világos, és csak a kérdésnek „személyeskedésekkel“ való időleges beszennyezése feledtethette ezt el.

Másodszor a fentebb idézett szövegből látható, hogy még a *Központi Lap mindhárom tagjának beleegyezése* sem lenne elegendő a háromtagú bizottság kibővítésére. Ezt is mindig figyelmen kívül hagyják. A kooptáláshoz a *hat* kétharmada, vagyis *négy* szavazat kell; tehát elég lenne a Központi Bizottság három megválasztott tagjának vétója ahhoz, hogy *a hármasbizottságot semmiféleképpen se lehessen kibővíteni*. Ha viszont a Központi Lap szerkesztőségének három tagja közül akár kettő is ellenezné a további kooptálást, a kooptálás mégis megtörténhetnék, ha ezzel a Központi Bizottság mindhárom tagja egyetért. Ilyenformán nyilvánvaló, hogy a régi körnek pártszervvé való átalakításánál az volt a szándékunk, hogy *döntő* szava a gyakorlati munka vezetőinek legyen, akiket a kongresszus választ meg. Hogy nagyjából milyen elvtársakra gondoltunk itt, látható abból, hogy a szerkesztőség a kongresszus előtt egyhangúlag Pavlovics elvtársat választotta meg hetedik szerkesztőbizottsági tagnak, arra az esetre, ha a kongresszuson a testület nevében fel kell majd szólalni; Pavlovics elvtárson kívül a hetedik helyre az „Iszkra“-szervezet egy régi tagját — egyben a Szervező Bizottság tagját javasolták, *akit később a Központi Bizottság tagjává választottak*.

A két hármasbizottság választásának terve tehát nyilvánvalóan a következőt célozta: 1) a szerkesztőség megújítását; 2) a pártszervben nem helyénvaló régi körösdi-szellem bizonyos vonásainak kiküszöbölését (ha nem volna mit kiküszöbölni, akkor nem kellett volna kieszelni az eredeti hármasbizottságot sem!), végül 3) az irodalmár kollégium „teokratikus" vonásainak kiküszöbölését (olymódon, hogy kiváló gyakorlati emberek bevonásával *döntik el* a hármasbizottság kibővítésének kérdését). Ez a terv, amelyet az összes szerkesztők ismertek, nyilvánvalóan a munka *hároméves tapasztalatain* alapult és megfelelt a forradalmi szervezés általunk *teljesen* következetesen megvalósított elveinek: a *szétforgácsoltság* korszakában, amikor az „Iszkra" a színtérre lépett, az egyes csoportok gyakran véletlenszerűen és spontán alakultak, és szükségképpen a körösdi-szellem bizonyos káros megnyilvánulásai voltak tapasztalhatók náluk. A párt megteremtése feltételezte és megkövetelte, hogy ezeket a vonásokat kiküszöböljük; a kiváló gyakorlati embereknek részvétele ebben a kiküszöbölésben *szükséges* volt, mert a szerkesztőség egyes tagjai *mindig* szervezeti ügyekkel foglalkoztak, és a pártszervek rendszeréhez nemcsak irodalmár testületnek, hanem politikai vezető testületnek is kellett tartoznia. Az, hogy az eredeti hármasbizottság megválasztását a kongresszusra bízták, az „Iszkra" mindenkori politikájának szempontjából szintén természetes volt: mi a legnagyobb *óvatossággal* készítettük elő a kongresszust, megvártuk a program, a taktika és a szervezés vitás elvi kérdéseinek *teljes* tisztázását; *nem kételkedtünk* abban, hogy a kongresszus *iszkrás* kongresszus lesz abban az értelemben, hogy az óriási többség egyet fog érteni ezekben az alapvető kérdésekben (erről részben az „Iszkrá"-nak vezető szervként való elismeréséről szóló határozatok is tanuskodtak); ezért annak a kérdésnek eldöntését, hogy kik az új pártszerv legmegfelelőbb jelöltjei, *azokra* az elvtársakra *kellett* bíznunk, akik az „Iszkra" eszméinek terjesztésével és a párttá való alakításával kapcsolatos egész munkát magukra vállalták. *Csak* a „két hármasbizottság" tervének ezzel a magától értetődő voltával, *csak* azzal, hogy ez a

terv *teljesen megfelelt* az „Iszkra“ egész politikájának és mindannak, amit az „Iszkrá“-ról az ügyhöz csak valamennyire is közelálló személyek tudtak, *magyarázható* e terv általános helyeslése, s az, hogy nem volt semmiféle konkurrens terv.

Így hát a kongresszuson Ruszov elvtárs is mindenekelőtt *két hármasbizottság* megválasztását javasolta. Martov *írásban értesített bennünket, hogy ez a terv kapcsolatban áll az opportunizmus hamis vádjával,* de Martov hívei *nem is gondoltak arra*, hogy a hatos- és hármasbizottság körül folyó vitát e vád megalapozottságának vagy alaptalanságának kérdésére vezessék vissza. *Erről egyikük sem szólt egy árva szót sem! Egyikük sem mert egy szót sem szólni* arról, hogy a hatos- és hármasbizottsággal kapcsolatos árnyalatok között elvi különbség van. Jobbnak láttak egy közkeletűbb és olcsóbb módszert: *a szánalomra* apellálni, az *esetleges sérelemre* utalni, úgy tenni, mintha azzal, hogy az „Iszkrá“-t Központi Lappá nevezték ki, *már eldőlt volna a szerkesztőség kérdése*. Ez az utóbbi érv, amelyet Kolcov elvtárs vonultatott fel Ruszov elvtárs ellen, *valóságos hamisítás*. Először is a kongresszus napirendjén — természetesen nem véletlenül — két külön pont szerepelt (lásd jegyzőkönyv, 10. old.): a 4. pont — „A párt Központi Lapja“ és a 18. pont: „A Központi Bizottságnak és a Központi Lap szerkesztőségének megválasztása“. Másodszor a Központi Lap kijelölésekor az *összes* küldöttek kategorikusan kijelentették, hogy ezzel *nem* a szerkesztőséget, hanem csak az irányzatot hagyják jóvá*, és e kijelentésekkel szemben *egyetlen ellenvetés* sem hangzott el.

Az a kijelentés tehát, hogy a kongresszus egy bizonyos

* Lásd a jegyzőkönyv 140. oldalán *Akimov* beszédét ... „azt mondják, hogy a Központi Lap szerkesztőségének megválasztásáról a végén fogunk beszélni“, *Muravjov* beszédét Akimov ellen, „aki nagyon szívére veszi a Központi Lap jövendő szerkesztőségének kérdését“ (141. old.), *Pavlovics* beszédét arról, hogy a Lap kijelölésével megkaptuk „azt a konkrét anyagot, amellyel elvégezhetjük azokat a műveleteket, amelyeket Akimov elvtárs annyira fontosnak tart“, és arról, hogy a kétségnek az árnyéka sem férhet ahhoz, hogy az „Iszkra“ „alá van rendelve“ „a párt határozatainak“

sajtószerv jóváhagyásával lényegében jóváhagyta a szerkesztőséget is, — ez a kijelentés, amelyet a kisebbség hívei (Kolcov, 321. old., Poszadovszkij, ugyanott, Popov, 322. old. és még sokan mások) sokszor megismételtek, egyszerűen *nem felelt meg a tényeknek*. Ez mindenki számára nyilvánvaló *manőver* volt, és az volt a célja, hogy leplezze az *eltérést* attól az állásponttól, amelyet akkor foglaltak el, amikor a központi szervek kérdését még *mindenki valóban elfogulatlanul* tudta vizsgálni. Ezt az eltérést nem lehetett sem elvi indokokkal igazolni (mert *a kongresszuson* az „opportunizmus hamis vádjának" kérdését felvetni nagyonis *hátrányos* volt a kisebbségre nézve, s az nem is szólt erről *egy árva szót sem)*, sem a hatos- vagy hármasbizottság valóságos munkaképességére vonatkozó *ténybeli* adatokra való hivatkozással (mert csak érinteni kellett ezeket az adatokat, és máris töméntelen érvet szolgáltattak volna a kisebbség ellen). Így hát a „zárt egészről", „harmonikus kollektíváról", „zárt és kristályszerűen egységes egészről" stb. szóló *frázisra* kellett szorítkozni. Nem csoda, hogy az ilyen érveket mindjárt nevükön nevezték: *„szánalmas dadogásnak"* (328. old.) mondták őket. Maga a hármasbizottság terve már világosan a „harmónia" elégtelenségéről tanuskodott, és a több mint egy hónapig tartó együttes munka folyamán gyüjtött benyomások nyilván rengeteg anyagot nyujtottak a küldötteknek az *önálló* véleményalkotáshoz. Amikor Poszadovszkij elvtárs (a maga szempontjából vigyázatlanul és meggondolatlanul: lásd 321. és 325. old. — a „súrlódás" szónak „feltételes" használatáról) erre az anyagra célzott, Muravjov elvtárs kereken kijelentette:

(142. old.); *Trockij* beszédét: „ha nem hagyjuk jóvá a szerkesztőséget, akkor mit hagyunk jóvá az «Iszkrá»-ban? .. Nem a nevet, hanem az irányzatot ... nem a nevet, hanem a zászlót" (142. old.); *Martinov* beszédét: ... „Mint sok más elvtárs, én is azt hiszem, hogy most, amikor azt a kérdést vitatjuk meg, hogy az «Iszkrá»-t mint egy meghatározott irányzatú ujságot Központi Lapunknak ismerjük el, nem kell azt a kérdést érintenünk, miképpen kell a szerkesztőséget megválasztani vagy jóváhagyni; erről később lesz szó, a napirend megfelelő pontjának megvitatása során" ... (143. old.).

„Az én véleményem szerint a kongresszus többsége a jelen pillanatban egészen világosan láthatja, hogy ilyen* súrlódások kétségkívül vannak“ (321. old.). A kisebbség a „súrlódások“ szót (amelyet Poszadovszkij, nempedig Muravjov hozott forgalomba) kizárólag valami személyeskedés értelmében kívánta felfogni, nem merte a Muravjov elvtárs által odadobott kesztyűt felvenni és nem mert *érdemben* egyetlen *érvet sem* felhozni a hatosbizottság védelmére. Az eredmény egy a maga meddőségében felettébb komikus vita lett: a többség nevében (Muravjov elvtárs) kijelenti, hogy *egészen világosan látja* a hatos- és a hármasbizottság igazi jelentőségét, de a kisebbség konokul nem akarja ezt meghallani és azt bizonygatja, hogy *„nincs módunkban* a kérdést megvizsgálni“. A többség nemcsak lehetségesnek tartja a kérdés megvizsgálását, hanem már „meg is kezdte vizsgálatát“, és ennek a vizsgálatnak előtte *teljesen világos* eredményeiről beszél, a kisebbség viszont úgy látszik, *fél a vizsgálattól* és csak „szánalmas dadogással“ leplezi magát. A többség azt tanácsolja, hogy „vegyék figyelembe, hogy Központi Lapunk nemcsak irodalmi csoport“, a többség „azt akarja, hogy a Központi Lap élén *pontosan meghatározott, a kongresszus előtt ismert személyek álljanak, akik megfelelnek azoknak a követelményeknek*, amelyekről beszéltem“ (azaz nemcsak irodalmi követelményeknek, 327. old., Lange elvtárs beszéde). A kisebbség megintcsak nem meri a kesztyűt felvenni és egy szót sem szól arról, hogy véleménye szerint kik alkalmasak egy nemcsak irodalmi jellegű testület számára, kik a „pontosan meghatározott és a kongresszus előtt ismert“ tényezők. A kisebbség továbbra is a híres „harmónia“ mögé bújik.

* Hogy milyen „súrlódásokra“ gondolt Poszadovszkij elvtárs, azt bizony a kongresszuson nem tudtuk meg. De Muravjov elvtárs ugyanazon az ülésen (322. old.) azt állította, hogy Poszadovszkij gondolatát helytelenül tolmácsolták, a jegyzőkönyv jóváhagyásakor pedig nyiltan kijelentette, hogy Poszadovszkij „azokról a súrlódásokról beszélt, amelyek a kongresszusi vita idején különböző kérdésekben megnyilvánultak, elvi jellegű súrlódásokról, amelyeknek a fennállása e pillanatban sajnos már olyan tény, amelyet senki sem vonhat kétségbe“ (353. old.).

Sőt mi több, még érvelése során is olyan argumentumokat hoz fel, amelyek elvileg teljesen helytelenek és ezért joggal heves ellenállásba ütköznek. „A kongresszusnak — mondják — sem erkölcsi, sem politikai joga nincs arra, hogy a szerkesztőséget átszabdalja“ (Trockij, 326. old.), „ez túlságosan kényes (sic!) kérdés“ (ugyanő); „*hogyan értelmezzék a szerkesztőség meg nem választott tagjai azt a tényt, hogy a kongresszus nem kívánja őket többé a szerkesztőség tagjainak sorában látni?*“ (Carjov, 324. old.)*

Az ilyen érvek már teljesen a *szánalom és sértődöttség* talajára vitték a kérdést, teljesen beismerték ezzel, hogy a valóban elvi, valóban politikai érvek terén csődöt mondtak. S a többség a kérdésnek ilyen felvetését nyomban a *megfelelő* szóval jellemezte: *nyárspolgáriasság* (Ruszov elvtárs). „Forradalmárok szájából — mondta helyesen Ruszov elvtárs — olyan különös beszédeket hallunk, amelyek szöges ellentétben vannak a pártmunka, a pártetika fogalmával. A fő érv, amelyre a hármasbizottságok választásának ellenzői támaszkodnak, *a pártügyek merőben nyárspolgári felfogásáról tanuskodik*“ (mindenütt az én kiemelésem)... „Ha erre a nem pártszerű, hanem *nyárspolgári* álláspontra helyezkedünk, akkor minden választáskor az a kérdés fog felvetődni, vajjon, nem sértődik-e meg Petrov amiatt, hogy nem őt, hanem Ivanovot választották meg, nem sértődik-e meg a Szervező Bizottság valamely tagja amiatt, hogy nem őt, hanem másvalakit választottak a Központi Bizottságba? Hová fog ez bennünket vezetni, elvtársak? Ha *nem kellemes beszédek kölcsönös meghallgatására, nem nyárspolgári kedveskedés* végett gyűltünk itt össze, hanem azért, hogy megteremtsük a pártot, akkor sehogy sem érthetünk egyet ezzel a felfogással. Amikor funkcionáriusokat kell választanunk, akkor nem lehet szó az egyik vagy másik meg nem választott személy iránti bizalmatlanságról, hanem *csak az*

* Vesd össze Poszadovszkij elvtárs beszédével: ...„Azzal, hogy önök a régi szerkesztőség hat embere közül hármat választanak meg, a másik hármat szükségtelennek, feleslegesnek nyilvánítják. Erre azonban sem joguk, sem okuk nincsen.“

ügy hasznáról és arról, hogy a megválasztott személy megfelel-e annak a funkciónak, amelyre megválasztják" (325. old.).

Mindazoknak, akik önállóan akarják megvizsgálni a pártszakadás okait és meg akarják találni *gyökereit* a kongresszuson, azt tanácsoljuk, *olvassák el, olvassák el újra meg újra* Ruszov elvtárs beszédét, akinek érveit a kisebbség nemcsak hogy nem cáfolta meg, de még kétségbe sem vonta. De nem is lehet kétségbe vonni olyan elemi, magától értetődő igazságokat, amelyekről csak az feledkezhet meg, aki — mint már Ruszov elvtárs helyesen kifejtette — „*ideges felindultság*" állapotában leledzik. És ez a kisebbség számára csakugyan a legkevésbbé kellemetlen magyarázata annak, miképpen térhettek le a pártszerű álláspontról a nyárspolgáriasság és körösdi álláspontjára*.

De a kisebbség teljesen képtelen volt arra, hogy értelmes és tárgyilagos érveket találjon a választások

* Martov elvtárs az „Ostromállapot"-ban ugyanúgy kezelte ezt a kérdést is, mint a többit. Nem vette magának azt a fáradságot, hogy a vitáról összefüggő képet adjon. Szép szerényen megkerülte az ebben a vitában felmerült egyetlen valóban *elvi* kérdést: nyárspolgári kedveskedés vagy funkcionáriusok választása? Pártszempont vagy az Ivan Ivanicsok sértődöttsége? Martov elvtárs itt is arra szorítkozott, hogy az események egyes összefüggéstelen mozzanatait kiragadja és különféle ellenem irányuló szidalmakat fűzzön hozzájuk. Ez bizony édeskevés, Martov elvtárs!

Különösen *engem* ostromol Martov elvtárs azzal a kérdéssel, miért nem választották meg a kongresszuson Akszelrod, Zaszulics és Sztarover elvtársat. Martov elvtárs nyárspolgári álláspontra helyezkedett, s ez gátolja abban, hogy lássa e kérdések *illdomtalanságát* (miért nem kérdezi meg szerkesztőségi kollégáját, Plehanov elvtársat?). Ellentmondást lát abban, hogy a kisebbségnek a kongresszuson a hatosbizottság kérdésében tanusított viselkedését „tapintatlannak" tartom és ugyanakkor pártnyilvánosságot követelek. Ellentmondás itt nincs, amit maga Martov is könnyen észrevehetett volna, ha nem sajnálta volna a fáradságot arra, hogy összefüggően kifejtse a kérdés *minden* mozzanatát, nempedig csak foszlányait. Tapintatlanság volt a kérdést nyárspolgári szemszögből felvetni, a szánalomra apellálni és adni a sértődöttet; a pártnyilvánosság érdekei azt követelték volna, hogy *érdemben* mérlegeljék, mennyivel előnyösebb a hatosbizottság a hármasnál, meg-

ellen, ezért azonkívül, hogy a pártügyeket nyárspolgári szellemben kezelte, valósággal *botrányos módszerekre* vetemedett. Valóban, hogy is nevezhetnénk másképpen Popov elvtárs módszerét, aki azt tanácsolta Muravjov elvtársnak, hogy „ne vállaljon kényes *megbizatásokat*“ (322. old.)? Mi ez, ha nem „mások lelkében való vájkálás“, ahogy Szorokin elvtárs találóan mondotta (328. old.)? Mi ez, ha nem spekulálás a „*személyi kérdésekre*“, *politikai* érvek híján? Vajjon igazat mondott-e Szorokin elvtárs, amikor azt állította, hogy „az ilyen módszerek ellen mindig tiltakoztunk“? „Megengedhető-e Deutsch elvtárs viselkedése, aki tüntetően igyekezett kipellengérezni a vele egyet nem értő elvtársakat?“* (328. old.)

Foglaljuk össze a szerkesztőségről folytatott vita eredményeit. A kisebbség nem cáfolta meg (és nem is

felelnek-e a funkciókra kiszemelt jelöltek, miképpen kell megítélni az árnyalatokat — *a kisebbség a kongresszuson erről mélyen hallgatott.*

Ha Martov elvtárs figyelmesen tanulmányozná a jegyzőkönyvet, akkor a küldöttek beszédeiben *számos* érvet találna a hatosbizottság ellen. Íme néhány szemelvény ezekből a beszédekből: először, a régi hatosbizottságban világosan láthatók a súrlódások az elvi árnyalatok formájában; másodszor, kívánatos a szerkesztőségi munka technikai egyszerűsítése; harmadszor, az ügy érdeke a nyárspolgári kedveskedés felett áll; csakis a választás biztosíthatja azt, hogy a megválasztott személyek megfeleljenek funkcióiknak; negyedszer, nem szabad a kongresszus választási szabadságát korlátozni; ötödször, a pártnak a Központi Lapnál most nemcsak irodalmi csoportra van szüksége, a Központi Lapnak nemcsak irodalmárokra, hanem vezetőkre is szüksége van; hatodszor, a Központi Lapnál pontosan meghatározott, a *kongresszus* előtt ismert személyeknek kell dolgozniok; hetedszer, egy hat személyből álló testület gyakran nem cselekvőképes, és munkáját nem a rendellenes szervezeti szabályzat *következtében*, hanem annak *ellenére* végzi el; nyolcadszor, az ujság vezetése a pártnak (és nem egy körnek) a dolga stb. — Ha Martov elvtársat annyira érdekli, hogy miért nem választottak meg egyes elvtársakat, akkor próbáljon *behatolni* e megfontolások értelmébe és közülük *csak egyet is* megcáfolni.

* Így fogta fel Deutsch elvtárs szavait (v. ö. 324. old. — „heves párbeszéd Orlovval“) Szorokin elvtárs *ugyanazon az ülésen.* Deutsch elvtárs kijelenti (351. old.), hogy *ő* „semmi ehhez hasonlót nem mondott“, de *nyomban* beismeri, hogy mondott valami *roppant* „hasonlót“. „Nem azt mondtam: ki szánja rá magát — magyarázkodik Deutsch elvtárs —, hanem azt mondtam, hogy érdekelne, kik azok, akik rászánják magukat (sic! Deutsch elvtárs ezzel a magyarázat-

próbálta megcáfolni) a többség számos utalását arra, hogy a *küldötteknek* már a kongresszus legelején, sőt már *a kongresszus előtt* tudomásuk volt a hármasbizottság tervéről, hogy következésképpen ez a terv *a kongresszuson lejátszódott eseményektől és vitáktól független megfontolásokon és tényeken* alapult. A kisebbség, amikor a hatosbizottság mellett szállt síkra, *nyárspolgári* megfontolásokon alapuló, *elvileg helytelen és megengedhetetlen* álláspontot foglalt el. A kisebbség teljesen megfeledkezett a *párt*szempontról a *funkcionáriusok* választásának kérdésében, meg se próbálta a jelölteket abból a szempontból *megítélni*, hogy megfelelnek-e a szóbanforgó tisztség betöltésére vagy sem. A kisebbség *kitért* a kérdés érdembeni megvitatása elől, a híres harmóniára hivatkozott, „könnyeket hullatott" és „patetikus beszédeket tartott" (327. old., Lange beszéde), mintha valakit „meg akartak volna ölni". A kisebbség odáig ment, hogy „*mások lelkében vájkált*", a választás és más hasonló *megengedhetetlen* módszerek „bűnös" volta miatt jajveszékelt, és mindezt „*ideges felindultságában*" tette (325. old.).

Harc a *nyárspolgáriasság* és a *pártszellem* között, a leghitványabb „*személyeskedések*" *és politikai megfontolások között, a szánalmas dadogások* és a *forradalmi kötelesség* elemi fogalmai között — ez volt a hatosbizottság és a hármasbizottság kérdése körül folyó harc kongresszusunk harmincadik ülésén.

Martov elvtárs a 31. ülésen is, amikor a kongresszus 19 szavazattal 17 ellenében (hárman tartózkodtak a szavazástól) *elvetette* az egész régi szerkesztőség megerősítéséről

---

tal csöbörből vödörbe esik!) az olyan bűnös (sic!) javaslatnak a támogatására, amilyen három tag megválasztása" (351. old.). Deutsch elvtárs nem cáfolta meg, sőt *megerősítette* Szorokin elvtárs szavait. Deutsch elvtárs megerősítette Szorokin elvtársnak azt a szemrehányását, hogy „itt az összes fogalmakat összezavarták" (a kisebbségnek a hatosbizottság melletti érveiben). Deutsch elvtárs megerősítette, hogy Szorokin elvtárs jól tette, hogy emlékeztetett arra az *elemi* igazságra, hogy „mi a párt tagjai vagyunk és kötelesek vagyunk cselekedeteinkben kizárólag politikai meggondolásoktól vezéreltetni magunkat". Aki azt orditozza, hogy a választások *bűnösek*, az nemcsak a nyárspolgáriasság színvonalára süllyed, hanem már úgyszólván *botrányosan* viselkedik!

szóló javaslatot (lásd a 330. oldalon és a *sajtóhibák jegyzékét)*, és akkor is, amikor a *volt szerkesztők* visszatértek az ülésterembe, „a volt szerkesztőség többsége nevében tett nyilatkozatában" (330—331. old.) még fokozottabb mértékben ugyanezt az ingatagságot és állhatatlanságot tanusította politikai álláspontjában és a *politikai fogalmakban.* Elemezzük részletesebben a kollektív *nyilatkozatnak* és reá adott válaszomnak (332—333. old.) minden egyes pontját.

„Mától kezdve — mondta Martov elvtárs azok után, hogy a régi szerkesztőséget nem erősítették meg — a régi «Iszkra» nincs többé, és következetesebbek volnánk, ha megváltoztatnók a nevét. A kongresszus új határozatában mindenesetre lényeges korlátozását látjuk annak a bizalomnak, amelyet a kongresszus első üléseinek egyikén az «Iszkrá»-nak megszavaztak."

Martov elvtárs és kollégái a *politikai következetességnek* valóban érdekes és sok tekintetben tanulságos kérdését vetik fel. Erre már feleltem akkor, amikor utaltam arra, amit az „Iszkra" megerősítésekor *mindenki* mondott (jegyzőkönyv, 349. old., v. ö. fentebb, 82. old.)*. Kétségtelen, hogy a politikai következetlenség egyik legkirívóbb esetével van dolgunk; hogy kinek a részéről, a kongresszus többségének részéről-e, vagypedig a régi szerkesztőség többségének részéről-e, azt az olvasó megítélésére bízzuk. Ugyancsak az olvasóra bízzuk két másik, Martov elvtárs és kollégái által éppen jókor felvetett kérdésnek az eldöntését: 1) *nyárspolgári* vagy *párt*szempont megnyilvánulása-e, ha valaki „az «Iszkra» iránti bizalom korlátozását" látja a *kongresszusnak* abban a döntésében, amely kimondja, hogy *a Központi Lap szerkesztőségének tisztségeit választás útján töltsék be?* 2) mióta *nem létezik ténylegesen a régi „Iszkra":* a 46. szám óta-e, amikor Plehanovval kettesben kezdtük vezetni, vagy az 53. szám óta, amikor a régi szerkesztőség többsége vette át? Az első kérdés igen érdekes *elvi kérdés*, a második viszont igen érdekes *ténykérdés.*

* Lásd ebben a kötetben 326—327. old. — *Szerk.*

„Miután most elhatározták — folytatta Martov elvtárs — egy három tagból álló szerkesztőség megválasztását, a magam és a másik három elvtárs nevében kijelentem, hogy egyikünk sem fog résztvenni ebben az új szerkesztőségben. Ami az én személyemet illeti, még megjegyzem, hogy ha igaz, hogy néhány elvtárs jelölni akart e «háromtagú bizottság» egyik tagjának, ezt sértésnek tekintem, s ezt nem érdemeltem meg (sic!). Amikor ezt mondom, figyelembe veszem azt, hogy milyen körülmények között határozták el a szerkesztőség megváltoztatását. Ezt a határozatot a kongresszus holmi «egyenetlenségek»* miatt, a volt szerkesztőség munkaképtelensége miatt hozta, és a kongresszus ezt a kérdést egy bizonyos értelemben eldöntötte, anélkül hogy a szerkesztőséget az egyenetlenségekre vonatkozólag megkérdezte volna, és anélkül hogy legalábbis egy bizottságot kinevezett volna a szerkesztőség munkaképtelensége kérdésének megvizsgálása végett . . ." (Különös, hogy a kisebbségből senkinek sem jutott eszébe, hogy javasolja a kongresszusnak, „kérdezzék meg a szerkesztőséget", vagy nevezzenek ki bizottságot! Vajjon nem az az oka ennek, hogy az „Iszkra"-szervezet szakadása és azoknak a tárgyalásoknak a kudarca után, amelyekről Martov és Sztarover elvtárs írt, ez hasztalan lett volna?) „. . . Ilyen körülmények között egyes elvtársaknak azt a feltevését, hogy

* Martov elvtárs valószínűleg a Poszadovszkij elvtárs által használt „súrlódások" kifejezésre gondol. Ismétlem, hogy Poszadovszkij elvtárs végül mégsem magyarázta meg a kongresszusnak, hogy *ő* mit akart mondani, Muravjov elvtárs pedig, aki ugyanezt a kifejezést használta, megmagyarázta, hogy a *kongresszus vitájában kifejezésre jutott* elvi súrlódásokról beszélt. Az olvasók bizonyára emlékeznek arra, hogy az az *egyetlen* igazán *elvi* vita, amelyben négy szerkesztő (Plehanov, Martov, Akszelrod meg én) résztvett, a szervezeti szabályzat 1. pontjára vonatkozott, s hogy Martov és Sztarover elvtárs *írásbeli* panaszt nyujtott be az „opportunizmus hamis vádja" miatt, amely az egyik érv volt a szerkesztőség „megváltoztatása" mellett. Martov elvtárs *ebben a levélben világos* kapcsolatot látott az „opportunizmus" és a szerkesztőség megváltoztatásának terve között, a *kongresszuson* azonban arra szorítkozott, hogy homályos célzást tett „*holmi egyenetlenségekre*". Az „opportunizmus hamis vádját" már elfelejtették!

hajlandó leszek az ilymódon megreformált szerkesztőségben dolgozni, politikai reputációmon ejtett foltnak kell tekintenem..."*

Szándékosan idéztem teljes egészében ezt a gondolatmenetet, hogy az olvasónak megmutassam annak a mintáját és kezdetét, ami *a kongresszus után* oly dúsan kivirágzott, és amit csak *marakodásnak* nevezhetünk. Ezt a kifejezést már „Levél az «Iszkra» szerkesztőségéhez" című írásomban is használtam, és a szerkesztőség rosszalása ellenére kénytelen vagyok ismételni, minthogy vitathatatlanul helyes. Téved, aki azt hiszi, hogy a marakodás „alantas indítóokokat" tételez fel (ezt a következtetést vonta le az új „Iszkra" szerkesztősége): minden forradalmár, aki száműzött- és emigráns-kolóniáinkat valamennyire is ismeri, bizonyára számos olyan marakodást látott, amikor a legképtelenebb vádakat, gyanusításokat, önvádakat, „személyeskedéseket" stb. vonultatták fel és ezeken rágódtak az „ideges felindultság" és az abnormális, poshadt légkörű életviszonyok talaján. Egyetlen értelmes ember sem fog ezekben a marakodásokban okvetlenül alantas indítóokokat keresni, *bármily alantas is megjelenési formájuk*. És valóban csak „ideges

* Martov elvtárs ehhez még hozzátette: „Az ilyen szerepre talán vállalkozik Rjazanov, de nem az a Martov, akit önök, úgy hiszem, munkája alapján ismernek." Amennyiben ez Rjazanov elleni *személyes* támadás volt, annyiban Martov elvtárs ezt visszavonta. De Rjazanov nem ilyen vagy amolyan személyi tulajdonsága miatt (amelyekről nem lett volna helyénvaló beszélni) szerepelt közfőnévként a kongresszuson, hanem a „Borba"-csoport *politikai arculata, politikai hibái* miatt. Martov elvtárs igen helyesen teszi, ha visszavonja a vélt vagy valóságos személyes sértéseket, de azért nem szabad elfelejteni a *politikai hibákat*, amelyekből *a pártnak tanulnia* kell. A „Borba"-csoportot nálunk a kongresszuson azzal vádolták, hogy „szervezeti káoszt" és oly „szétforgácsoltságot" idéz elő, „amelyet semmiféle elvi megfontolások nem tesznek szükségessé" (38. old., Martov elvtárs beszéde). Az *ilyen* politikai magatartás nemcsak akkor érdemel feltétlen megrovást, amikor a pártkongresszus előtt az *általános* káosz időszakában egy kis csoportnál tapasztaljuk, hanem akkor is, amikor a pártkongresszus *után*, a káosz kiküszöbölésének időszakában tapasztaljuk, akkor is, ha „az «Iszkra» szerkesztőségének többségénél és a «Munka Felszabadítása» csoport többségénél" tapasztaljuk.

felindultsággal" lehet a képtelenségeknek, személyeskedéseknek, fantasztikus borzalmaknak, a más lelkében való vájkálásnak, kiagyalt sértéseknek és megbélyegzéseknek azt az összekuszált gomolyagát megmagyarázni, melyet Martov elvtárs beszédének fentebb idézett bekezdésében láttunk. A poshadt légkörű életkörülmények százával szülik nálunk az ilyen marakodásokat, és nem érdemelne megbecsülést az a politikai párt, mely nem merné betegségét nevén nevezni, nem merné a diagnózist kíméletlenül megállapitani és gyógymódját felkutatni.

Amennyiben ebből a gomolyagból kiemelhetünk valami elvi kérdést, annyiban *elkerülhetetlenül* arra a következtetésre kell jutnunk, hogy „a választásoknak semmi közük a politikai reputáció megsértéséhez", hogy „tagadni a kongresszusnak az új választásokra, a funkcionáriusok összetételének bármily megváltoztatására, az általa felhatalmazott testületek újjáválasztására való jogát" — annyi, mint *összezavarni* a kérdést, és hogy „Martov elvtársnak arra vonatkozó nézeteiben, hogy megengedhető-e az előbbi testület egy részének megválasztása, *a politikai fogalmak legnagyobb mértékű összekeverése* nyilvánul meg" (ahogy a kongresszuson mondottam, 332. old.)*.

Nem foglalkozom Martov elvtársnak arra a kérdésre vonatkozó „személyes" megjegyzésével, hogy kitől ered a háromtagú bizottság terve, és áttérek arra, hogyan jellemezte Martov „politikailag" annak jelentőségét, hogy a régi szerkesztőséget nem erősitették meg: „... Ami most történt, az a kongresszus második részében lefolyt harc utolsó aktusa..." (Helyes! és a kongresszusnak ez a második része abban a pillanatban kezdődött, amikor Martov a szervezeti szabályzat 1. pontjának kérdésében Akimov elvtárs polipkarjaiba hullott.) „... Senki előtt sem titok, hogy ennél a reformnál nem a «munkaképességről», hanem a Központi Bizottságra gyakorolt befolyásért vívott harcról van szó..." (Először is senki előtt sem titok, hogy itt a munkaképességről *is*, a Központi Bizottság *összetétele* miatti nézeteltérésről *is* volt szó,

* Lásd *Lenin* Művei. 6. köt. 1953. 524. old. — *Szerk.*

mert a „reform“ tervét akkor vetették fel, amikor még a másik nézeteltérésről *szó sem lehetett*, akkor, amikor mi Martov elvtárssal együtt választottuk meg Pavlovics elvtársat a szerkesztőbizottság hetedik tagjává! Másodszor, *okmányszerű* adatok alapján már kimutattuk, hogy a Központi Bizottság *személyi összetételéről* volt szó, hogy à la fin des fins* a két jegyzék — Glebov—Travinszkij—Popov és Glebov—Trockij—Popov — közötti különbségről volt szó) ... „A szerkesztőség többsége megmutatta, hogy nem kívánja, hogy a Központi Bizottságot a szerkesztőség eszközévé tegyék ...“ (Kezdődik az akimovi nóta: a befolyás kérdését, a befolyásét, amelyért minden többség minden pártkongresszuson mindig és mindenütt harcol, hogy ezt a befolyást a központi szervekben való *többséggel megszilárdíthassa* — átviszik az *opportunista pletyka* terére, mely szerint a Központi Bizottság a *szerkesztőség* „eszköze“, a szerkesztőség „egyszerű *függeléke*“, ahogy ugyancsak Martov elvtárs valamivel később mondta, 334. old.) „... Ezért volt szükség arra, hogy a szerkesztőség tagjainak a számát csökkentsék (!!). S éppen ezért nem léphetek be az ilyen szerkesztőségbe ...“ (Vegyük figyelmesebben szemügyre ezt az „ezért“-et: hogyan *tehette* volna a szerkesztőség a Központi Bizottságot függelékké vagy eszközzé? *csak* úgy és abban az esetben, ha három szavazata lett volna a Tanácsban, és ezzel a túlsúllyal *visszaélt* volna. Nem világos ez? És vajjon nem világos-e az is, hogy a harmadik tagnak megválasztott Martov elvtárs mindig megakadályozhatott volna bármily visszaélést és *az ő egy szavazatával* megsemmisíthette volna a szerkesztőség minden túlsúlyát a Tanácsban? A dolog tehát igenis a Központi Bizottság személyi összetételén fordul meg, és az eszközről és függelékről való szóbeszéd nyomban *pletykának* bizonyul.) ... „A régi szerkesztőség többségével együtt azt hittem, hogy a kongresszus véget vet a pártban az «ostromállapotnak» és normális állapotokat teremt. Valójában az ostromállapotot az egyes csoportok elleni kivételes törvényekkel továbbra is fenntartják, sőt kiélezik. Csak akkor kezeskedhetünk azért, hogy a

* — végső soron. — *Szerk.*

szerkesztőségnek a szervezeti szabályzatban biztosított jogai nem lesznek a párt kárára, ha a régi szerkesztőség eredeti összetételében fennmarad..."

Teljes egészében közöltem itt Martov elvtárs beszédének azt a részét, amelyben *először adta ki az „ostromállapot" hírhedt jelszavát*. Most pedig hallgassák meg válaszomat:

„...Amikor helyesbítem Martovnak azt a kijelentését, hogy a két hármasbizottság tervezete magánjellegű, eszemben sincsen ezzel érinteni ugyancsak Martovnak azt az állítását, hogy «politikai jelentőségű» lépést tettünk, amikor nem hagytuk jóvá a régi szerkesztőséget. Ellenkezőleg, feltétlenül teljesen egyetértek Martov elvtárssal abban, hogy ennek a lépésnek komoly politikai jelentősége van — csakhogy nem az a politikai jelentősége, amit Martov tulajdonít neki. Martov azt mondotta, hogy ez az oroszországi Központi Bizottság befolyásolásáért vívott harc aktusa. Én még tovább megyek, mint Martov. Befolyásért vívott harc volt eddig az «Iszkrá»-nak mint külön csoportnak egész tevékenysége, most azonban már többről, a befolyás szervezeti megerősítéséről van szó, nempedig csak a befolyásért vívott harcról. Hogy milyen komoly politikai nézeteltérések vannak itt köztem és Martov elvtárs között, az látható abból is, hogy bűnömül rója fel, hogy befolyást szeretnék gyakorolni a Központi Bizottságra, holott én érdememül tudom be, hogy igyekeztem és most is igyekszem szervezeti úton megerősíteni ezt a befolyást. Kitűnik, hogy egyáltalán nem értjük meg egymást. Mire való volna egész munkánk, minden erőfeszítésünk, ha ezt mindig csak a befolyásért vívott régi harc tetőzné be, nempedig a befolyás teljes megszerzése és megerősítése? Hát igen, Martov elvtársnak tökéletesen igaza van: a megtett lépés kétségtelenül komoly politikai lépés, amely arról tanuskodik, hogy pártunk további munkájához kiválasztottuk a már kialakult irányzatok közül az egyiket. *S egyáltalán nem riasztanak meg az efféle szörnyű szavak: «ostromállapot a pártban», «kivételes törvény egyes személyek és csoportok ellen» stb.* Az állhatatlan és ingadozó elemekkel szemben bevezethetjük, sőt kötelességünk is bevezetni az «ostromállapotot», s pártunk egész szervezeti szabályzata, a kongresszus által most jóváhagyott egész centralizmusunk nem egyéb, mint «ostromállapot» a politikai elmosódottság oly nagyszámú forrása számára. Az elmosódottság ellen igenis rendkívüli, sőt, akár kivételes törvények szükségesek, s a kongresszus által megtett lépés helyesen jelölte

meg a politikai irányt, amikor szilárd bázist teremtett az ilyen törvényekhez és az ilyen rendszabályokhoz"*.

A kongresszuson mondott beszédemnek ebben az összefoglalásában kiemeltem azt a *mondatot, amelyet Martov elvtárs „Ostromállapot"-ában* (16. old.) *jobbnak látott kihagyni*. Nem csoda, hogy ez a mondat nem tetszett neki, s nem akarta felfogni annak világos értelmét.

Mit jelent a „borzadálytkeltő szavak" kifejezés, Martov elvtárs?

Ez *gúnyolódás*, azoknak a kigúnyolása, akik kis dolgoknak nagy neveket adnak, akik egy egyszerű kérdést fellengzős frázisokkal összezavarnak.

Az a kicsiny és egyszerű tény, amely *egyedül* adhatott és adott okot Martov elvtárs „ideges felindultságára", *kizárólag* abban rejlett, hogy Martov elvtárs *a kongresszuson a központi szervek személyi összetételének* kérdésében *vereséget szenvedett*. Ennek az egyszerű ténynek politikai jelentősége abban állt, hogy a pártkongresszus többsége, miután győzött, befolyását azzal szilárdította meg, hogy a párt vezetőségében is biztosította a többséget a maga számára, megteremtette a szervezeti bázist ahhoz, hogy a szervezeti szabályzat segítségével harcoljon az ellen, amit ez a többség ingatagságnak, állhatatlanságnak és elmosódottságnak tekintett**. Aki ezzel kapcsolatban rémülettel a szemében beszél „a befolyásért vívott harcról" és „ostromállapot" miatt panaszkodik, az nem tett egyebet, mint *fellengzős frázisokkal*, rettenetes szavakkal dobálódzott.

Martov elvtárs nem ért egyet ezzel? Talán megpróbálja nekünk bebizonyítani, hogy volt a világon olyan

* Lásd *Lenin* Művei. 6. köt. 1953. 526—527. old. — *Szerk.*

** Miben nyilvánult meg a kongresszuson az iszkrás kisebbség állhatatlansága, ingatagsága és elmosódottsága? Először a szervezeti szabályzat 1. pontjával kapcsolatban hangoztatott opportunista frázisokban; másodszor, az Akimov és Liber elvtárssal kötött koalícióban, amely a kongresszus második felében gyorsan erősödött; harmadszor, abban, hogy képesek voltak a Központi Lap funkcionáriusai választásának kérdését a nyárspolgáriasság, a szánalmas dadogások, sőt a más lelkében való vájkálás színvonalára lesüllyeszteni. A kongresszus után pedig mindezek a kedves tulajdonságok bimbóból virággá és gyümölccsé értek.

pártkongresszus, hogy egyáltalán elképzelhető olyan pártkongresszus, amelyen a többség nem szilárdítaná meg a már kiharcolt befolyását: 1) azzal, hogy a többség képviselőit választja be a központi szervekbe; 2) azzal, hogy hatalmat biztosít számára az ingatagság, állhatatlanság és elmosódottság ellensúlyozására.

A választások előtt kongresszusunknak azt a kérdést kellett eldöntenie, hogy a Központi Lapban és a Központi Bizottságban a párt többsége vagy a párt kisebbsége számára biztosítsák a szavazatok *egyharmadát*. A hatosbizottság és Martov elvtárs listája azt jelentette, hogy mi egyharmadot kapunk, az ő hívei pedig kétharmadot kapnak. A Központi Lap hármasbizottsága és a mi listánk azt jelentette, hogy mi kétharmadot kapunk, Martov elvtárs hívei pedig egyharmadot. Martov elvtárs nem volt hajlandó arra, hogy megegyezzen vagy engedményt tegyen, *és írásban* felszólított bennünket, hogy harcunkat a kongresszuson vívjuk meg; amikor azután a kongresszuson vereséget szenvedett, sírvafakadt és az „ostromállapot" miatt kezdett panaszkodni! Vajjon ez nem marakodás? Vajjon ez nem újabb megnyilvánulása az intellektuel gerinctelenségnek?

Ezzel kapcsolatban eszünkbe jut, hogy Karl Kautsky nemrégiben milyen ragyogóan jellemezte ezt a tulajdonságot szociálpszichológiai szempontból. A különböző országok szociáldemokrata pártjai mostanában gyakran egyforma betegségekbe esnek, és számunkra igen-igen hasznos, hogy a tapasztaltabb elvtársaktól megtanuljuk a helyes diagnózist és a helyes gyógymódot. Ezért Karl Kautskynak bizonyos intellektuelekről adott jellemzése csak látszólag lesz elkalandozás a témánktól.

„. . . Jelenleg újból nagyon érdekel bennünket *az intelligencia* és a proletariátus közötti ellentét* kérdése. Kollégáim" (Kautsky maga intellektuel, író és szerkesztő) „jórésze nagyon fel fog háborodni azon, hogy elismerem ezt az ellentétet, de

* Az intellektuel, intelligencia szóval a német Literat, Literatentum kifejezést fordítom, amely nemcsak az írókat, hanem általában a művelt embereket, a szabadfoglalkozásúakat, a szellemi munkásokat (brain worker, ahogy az angolok mondják) foglalja magában, megkülönböztetésül a fizikai munkásoktól.

ez tényleg megvan, és ebben az esetben is az a legkevésbbé célravezető taktika, ha úgy akarjuk kiküszöbölni, hogy tagadjuk. Ez az ellentét szociális ellentét, osztályokra, nempedig egyénekre vonatkozik. Akár az egyes kapitalista, az egyes intellektuel is bekapcsolódhat a proletariátus osztályharcába. Amikor ezt megteszi, megváltoztatja jellegét is. A továbbiakban egyelőre az *ilyen típusú* intellektuelekről, akik még ma is csak kivételek osztályukban, nem lesz szó. Ha nem élek külön fenntartással a további fejtegetés során, *intellektuelen csak az átlagos intellektuelt értem, aki a polgári társadalom talaján áll,* mely az intelligencia *osztályának* jellegét meghatározza. S ez az *osztály* bizonyos *ellentétben* áll a proletariátussal.

S ez az ellentét másfajtájú, mint a munka és tőke közötti ellentét, hiszen az intellektuel nem kapitalista. Igaz, életformája polgári, s ő kénytelen ezt az életformát fenntartani, ha nem akar lezülleni, de kénytelen munkájának termékét és gyakran munkaerejét is eladni, a kapitalista nem ritkán kizsákmányolja és társadalmilag degradálja. Az intellektuel és a proletariátus közt tehát nincsen gazdasági ellentét. De az intellektuel életmódja, munkaviszonyai mások, mint a proletároké, s ebből bizonyos érzelmi és gondolkodásmódbeli ellentét fakad.

A proletár, mint elszigetelt egyén — semmi. Minden erejét, minden haladását, minden reményét és várakozását a *szervezetből*, a társaival való tervszerű együttműködésből meríti. Nagynak és erősnek érzi magát, ha része egy nagy és erős szervezetnek. Ez a szervezet neki mindennél fontosabb, ahhoz képest az egyes egyén igen keveset jelent számára. A proletár mint a névtelen tömeg részecskéje a legnagyobb önfeláldozással harcol, a személyi előnyre, a személyi dicsőségre való kilátás nélkül, teljesíti kötelességét minden poszton, ahova állítják, önként alárendeli magát a fegyelemnek, amely egész érzését, egész gondolkodását áthatja.

Egészen másként áll a dolog az intellektuellel. Ő nem az erőszak eszközeivel, hanem érvekkel küzd. Fegyverei — személyes tudása, személyes képességei, személyes meggyőződése. Csak személyisége által érvényesülhet. Ezért személyisége megnyilvánulásának teljes szabadságát tekinti sikeres munkája első feltételének. Csak nehezen illeszkedik be alárendelt részként valamely egészbe, csak a szükségnek engedelmeskedve, nempedig jószántából. A fegyelem szükséges voltát csak a tömeg, nempedig kiválasztott szellemek számára ismeri el. Önmagát természetesen szintén a kiválasztott szellemekhez számítja . . .

. . . Nietzsche filozófiája a felsőbbrendű ember kultuszával a legfontosabb célnak saját személyisége teljes kifejlesztését tartja, s a személyiség alárendelését egy nagy társadalmi célnak, közönséges és szánalomraméltó dolognak tekinti, — ez a filozófia az intellektuel igazi világnézete, s ez teljesen alkalmatlanná teszi őt arra, hogy a proletariátus osztályharcába bekapcsolódjék.

Nietzsche mellett az intelligencia érzületére felépített világnézet legjelentékenyebb képviselőjének Ibsent tekinthetjük. Az ő dr. Stockmannja („A népgyűlölő" cimű drámában) nem szocialista, mint egyesek gondolták, hanem az intellektuel típusa, akinek összeütközésbe kell kerülnie a proletár mozgalommal, általában minden népmozgalommal, mihelyt megpróbál résztvenni benne. Mert a proletár mozgalom, mint minden demokratikus* mozgalom, azon alapszik, hogy tiszteletben tartják a többséget. A tipikus intellektuel à la Stockmann a «kompakt többségben» szörnyeteget lát, amelyet meg kell dönteni.

. . . Ideális mintaképe annak az intellektuelnek, akit a proletárérzület teljesen áthatott, és akiből, bár ragyogó író volt, teljesen kiveszett a különleges intellektuel lelkület, aki zúgolódás nélkül menetelt a csatasorban, dolgozott minden poszton, ahová állították, teljesen alárendelte magát nagy ügyünknek és megvetette azt az erőtlen nyöszörgést (weiches Gewinsel) az egyéniség elnyomása miatt, melyet gyakran hallunk az Ibsenen és Nietzschén nevelkedett intellektuelektől, amikor kisebbségben maradnak — ideális mintaképe az olyan intellektuelnek, amilyenekre a szocialista mozgalomnak szüksége van, Liebknecht volt. Hivatkozhatok itt Marxra is, aki sohasem tülekedett az első helyért és mintaszerűen alávetette magát a pártfegyelemnek az Internacionáléban, ahol nem ritkán maradt kisebbségben"**.

Kisebbségben maradt intellektuel ugyanilyen gyenge nyöszörgésének kell tekintenünk azt is, hogy Martov, kollégáival egyetemben, megtagadta a funkció betöltését

---

* Igen jellemző arra, milyen zavart okoztak martovistáink minden szervezeti kérdésben, hogy Akimov felé és a *nem helyénvaló* demokratizmus felé fordultak, de ugyanakkor feldühödtek *a szerkesztőség demokratikus megválasztásán, a kongresszuson* végrehajtott, mindenki által előre tervbevett választásán! És ez talán az önök *elve*, uraim?

** *Karl Kautsky.* „Franz Mehring". „Neue Zeit". XXII. I. 101—103. old. 1903. 4. sz. — *Szerk.*

pusztán azért, mert a régi kört nem erősítették meg, annak kell tekintenünk az „egyes csoportok ellen“ irányuló ostromállapot és kivételes törvények miatti panaszokat is, hiszen ezeknek a csoportoknak az ügyét Martov nem viselte szívén a „Juzsnij Rabocsij“ és a „Rabocseje Gyelo“ feloszlatásakor, de szívén viselte az *ő* kollégiumának feloszlatásakor.

Kisebbségben maradt intellektuelek ugyanilyen gyenge nyöszörgései voltak mindezek a „kompakt többségre“ vonatkozó szakadatlan panaszok, szemrehányások, célzások, gáncsoskodások, pletykák és rágalmak, amelyek Martov jóvoltából széles áradatban ömlöttek pártkongresszusunkon* (és még inkább utána).

Keservesen panaszkodott a kisebbség amiatt, hogy a kompakt többség külön gyűléseket tartott, persze a kisebbségnek valóban lepleznie kellett valamivel azt a kellemetlen tényt, hogy azok a küldöttek, akiket külön gyűléseire meghívott, nem voltak hajlandók e gyűléseken résztvenni, azokat pedig, akik szívesen résztvettek volna (a Jegorovok, Mahovok, Brukerek), a köztük és a többiek között lefolyt kongresszusi harc után a kisebbség nem hívhatta meg.

Keservesen panaszkodtak az „opportunizmus hamis vádja“ miatt: persze valamivel leplezni kellett azt a kellemetlen tényt, hogy *éppen az opportunisták*, akik sokkal gyakrabban követték az iszkraelleneseket, és részben maguk ezek az iszkraellenesek, kompakt kisebbséget alkottak, két kézzel kaptak azon a támogatáson, melyet a pártszerveken belüli körösdi szellem, az érvelésekben megnyilvánuló opportunizmus, a pártügyekben megnyilvánuló nyárspolgáriasság, az intellektuel ingatagság és gerinctelenség nyujtott.

A következő fejezetben megmutatjuk, miben rejlik annak a rendkívül érdekes *politikai ténynek* a magyarázata, hogy a kongresszus végén „kompakt többség“ alakult ki, és mi az oka annak, hogy a kisebbség minden kihívás ellenére olyan nagyon-nagyon gondosan *megkerüli* e „kompakt többség“ kialakulása *okainak* és *történetének*

* Lásd kongresszusi jegyzőkönyv, 337, 338, 340, 352. stb. old.

kérdését. De előbb fejezzük be a kongresszuson lefolyt vita elemzését.

A Központi Bizottság választásai során Martov elvtárs rendkívül jellemző határozati javaslatot terjesztett elő (336. old.), amelynek három alapvető vonását így szoktam nevezni: „matt három lépésben". Ezek a vonások a következők: 1) a Központi Bizottság választásakor jelölt*listákat*, nempedig egyes jelölteket bocsátunk szavazás alá; 2) a listák felolvasása után két ülést kihagyunk (nyilván a megvitatás végett); 3) ha nincs abszolút többség, akkor a második szavazást véglegesnek ismerjük el. Ez a határozati javaslat nagyszerűen átgondolt stratégia (el kell ismerni az ellenfél érdemeit is!), amellyel Jegorov elvtárs nem ért egyet (337. old.), amely azonban *feltétlenül* biztosította volna Martovnak a teljes győzelmet, *ha a hét bundista és rabocsejegyelós nem távozott volna a kongresszusról.* Ennek a stratégiának a magyarázata éppen az, hogy az iszkrás kisebbségnek, nemcsak a Bunddal és Brukerrel, *hanem Jegorov és Mahov elvtárssal sem volt és nem is lehetett* „közvetlen megegyezése" (az iszkrás többségnek viszont volt).

Emlékezzünk vissza arra, hogy Martov elvtárs a Liga kongresszusán azon siránkozott, hogy „az opportunizmus hamis vádja" feltételezte az ő közvetlen megegyezését a Bunddal. Ismétlem, Martov elvtárs félelmében kísérteteket látott és *éppen az, hogy Jegorov elvtárs nem egyezett bele a lista szerinti szavazásba* (Jegorov elvtárs „még nem adta fel elveit", alkalmasint azokat az elveket, amelyek arra késztették, hogy a demokratikus garanciák abszolút jelentőségének megítélésében Goldblathoz csatlakozzon), mutatja meg szemléltetően azt az óriási jelentőségű tényt, hogy *még Jegorovval sem lehetett szó „közvetlen megegyezésről"*. De *koalíció* lehetett és volt is mind Jegorovval, mind Brukerrel, koalíció abban az értelemben, hogy a martovisták számára *biztosítva volt* Jegorov és Bruker támogatása minden alkalommal, amikor a martovisták komoly konfliktusba kerültek velünk, s amikor Akimovnak és barátainak *a kisebbik rosszat* kellett választaniok. Semmi kétség nem férhetett és nem fér ahhoz, hogy mint *kisebbik rosszat*, mint olyasvalamit, amivel *kevésbbé érhetők el az iszkrás*

célok (lásd Akimovnak az 1. pontról mondott beszédét és Martovba vetett „reményeit"), *Akimov és Liber elvtárs feltétlenül megválasztotta volna a hatosbizottságot a Központi Lapba, és a martovi listát a Központi Bizottságba.* A lista szerinti szavazásnak, két ülés kihagyásának és az új szavazásnak éppen az volt a rendeltetése, hogy ezt az eredményt csaknem mechanikai szabályossággal, minden közvetlen megegyezés nélkül elérjék.

De minthogy kompakt többségünk kompakt többség maradt, Martov elvtárs kerülője csak huzavona volt, s nekünk ezt el kellett utasítanunk. A kisebbség írásban (egy nyilatkozatban, 341. old.) közölte panaszait emiatt s *Martinov és Akimov példájára megtagadta a szavazásokban* és a Központi Bizottság megválasztásában *való részvételt*, „tekintettel azokra a feltételekre, amelyek között e választások lefolytak". Ezek a választás körülményeinek rendellenessége miatt hangoztatott panaszok (lásd „Ostromállapot" 31. old.) csak úgy ömlöttek a kongresszus után a pártbeli pletykanénikék százainak örömére. De miben is rejlett itt a *rendellenesség?* Talán a titkos szavazásban, amelyet a kongresszus ügyrendje már eleve előírt (jegyzőkönyv, 6. pont, 11. old.) és amelyben nevetséges volt „kétszinűséget" vagy „igazságtalanságot" látni? Talán abban, hogy kialakult egy kompakt többség, amelyben a gerinctelen intellektuelek „szörnyeteget" látnak? Vagypedig e tiszteletreméltó intellektuelek azon *rendellenes* kívánságában, hogy *megszegjék a kongresszusnak adott szavukat*, amely szerint elismerik a kongresszus minden választását (kongresszusi szabályzat, 18. pont, 380. old.)?

Popov elvtárs *gyengéden* célzott erre a kívánságra, amikor a választás napján a kongresszuson nyiltan felvetette ezt a kérdést: „Meg van-e a titkárság győződve arról, hogy a kongresszus határozata érvényes és törvényes, ha a résztvevők fele megtagadta a szavazásban való részvételt?"* A titkárság természetesen azt felelte,

* 342. old. A Tanács ötödik tagjának megválasztásáról van szó. Összesen 24 szavazócédulát adtak le (összesen 44 szavazat), ezekből kettő üres volt.

hogy meg van róla győződve és emlékeztetett az Akimov és Martinov elvtárssal történt incidensre. Martov elvtárs csatlakozott a titkársághoz, és nyiltan kijelentette, hogy Popov elvtárs téved, s *„a kongresszus határozatai törvényesek“* (343. old.). Mármost itéljen maga az olvasó erről a — nyilván nagy mértékben normális — politikai következetességről, amely megmutatkozik, ha ezt *a párt színe előtt tett kijelentést* egybevetjük a kongresszus után tanusított magatartással és az „Ostromállapot“-nak azzal a mondatával, mely *„a párt felének még a kongresszuson megkezdődött felkeléséről“* szól (20. old.). Akimov elvtársnak Martov elvtársba vetett reményei felülkerekedtek Martov futólagos jószándékain.

„Győztél“, Akimov elvtárs!

* * *

Annak jellemzésére, mennyire „borzadálytkeltő szó“ volt az „ostromállapotra“ vonatkozó hírhedt megjegyzés, amely immár mindörökre tragikomikus színezetűvé vált, — felidézek néhány, látszatra jelentéktelen, de lényegében igen fontos mozzanatot a kongresszus *végéről*, abból a részéből, amely a választások *után* következett. Martov elvtárs most ezzel a tragikomikus „ostromállapottal“ fontoskodik és komolyan el akarja hitetni önmagával és az olvasókkal, hogy ez az általa kiagyalt rémkép azt jelentette, hogy a „többség“ a „kisebbséget“ valami abnormális módon üldözi, hajszolja, gyötri. Mindjárt megmutatjuk, mi történt a kongresszus *után*. De még ha a kongresszus végét nézzük is, láthatjuk, hogy a *választások után* a „kompakt többség“ nemcsak hogy nem üldözi a szerencsétlen, agyongyötört, megbántott és vesztőhelyre hurcolt martovistákat, hanem ellenkezőleg, *maga ajánl fel* nekik (Ljadov útján) *három helyből kettőt* a jegyzőkönyvi bizottságban (354. old.). Nézzük a taktikai és egyéb kérdésekre vonatkozó határozati javaslatokat (355. és köv. old.), és a lényegre vonatkozó, teljesen tárgyilagos vitát fogunk látni, amikor a határozati javaslatokat aláíró elvtársak névsorában gyakran a szörnyű kompakt „többség“ képviselőinek nevei a „megalázott és megszomorított“

„kisebbség“ híveinek neveivel váltakoznak (jegyzőkönyv, 355, 357, 363, 365. és 367. old.). Ugye mennyire hasonlít ez a „munkától való eltávolításra“ és különböző más „hajszákra“?

Az egyetlen érdekes, de sajnos túlságosan rövid lényegbevágó vita Sztarovernek a liberálisokról szóló határozati javaslatával kapcsolatban folyt le. Ezt a határozatot a kongresszus, ahogy az aláírások mutatják (357. és 358. old.) azért fogadta el, mert a „többség“ három híve (Braun, Orlov, Oszipov[73]) *ezt* a határozatot is, Plehanov határozatát is megszavazta, minthogy nem láttak kibékíthetetlen ellentmondást a kettő között. Az első pillantásra nincs köztük kibékíthetetlen ellentmondás, mert Plehanov határozati javaslata az általános elvet állapítja meg, kifejez egy meghatározott elvi és taktikai állásfoglalást az *oroszországi burzsoá liberalizmussal* szemben, Sztarover határozati javaslata pedig azt igyekszik meghatározni, milyen *konkrét feltételek mellett engedhetők meg „ideiglenes egyességek“* a „liberális vagy liberális-demokrata áramlatokkal“. A két határozati javaslat tárgya különböző. De Sztarover javaslatának az a hibája, hogy *politikailag elmosódott*, és ezért sekélyes és kicsinyes. *Nem határozza meg az orosz liberalizmus osztálytartalmát*, nem mutat rá olyan *meghatározott* politikai áramlatokra, melyek ezt az osztálytartalmat kifejezik, nem magyarázza meg a proletariátusnak, melyek *alapvető* feladatai a propaganda és agitáció terén e meghatározott áramlatokkal kapcsolatban, összezavar (elmosódottsága folytán) olyan különböző dolgokat, amilyen a diákmozgalom és az „Oszvobozsgyenyije“, túlságosan kicsinyes, agyafúrt módon *három* konkrét feltételt szab meg, amelyek mellett „ideiglenes megegyezések“ megengedhetők. A politikai elmosódottság ebben az esetben is, mint sok más esetben, csűrés-csavaráshoz vezet. Az általános elv hiánya és a „feltételek“ felsorolására irányuló kísérlet e feltételek kicsinyes és, szigorúan véve, *helytelen* megjelöléséhez vezet. Valóban, nézzük csak meg Sztarover három feltételét: 1) „A liberális vagy liberális-demokrata áramlatoknak világosan és félreérthetetlenül ki kell jelenteniök, hogy az önkényuralmi kormány elleni harcukban hatá-

rozottan az oroszországi szociáldemokrácia mellé állnak." Mi a különbség a liberális és a liberális-demokrata áramlatok között? A határozati javaslat semmiféle anyagot nem nyujt e kérdés megválaszolásához. Vajjon nem az a különbség, hogy a liberális áramlatok a burzsoázia politikailag legkevésbbé haladó rétegeinek álláspontját, a liberális-demokrata áramlatok pedig a burzsoázia és a kispolgárság leghaladottabb rétegeinek álláspontját fejezik ki? Ha ez így van, csakugyan lehetségesnek tartja Sztarover elvtárs, hogy a burzsoázia legkevésbbé haladó (de mégis haladó, különben nem lehetne liberalizmusról beszélni) rétegei „határozottan a szociáldemokrácia mellé állnak"?? Ez képtelenség, és még ha az ilyen áramlat képviselői ezt „*világosan és félreérthetetlenül ki is jelentenék*" (ami teljesen lehetetlen feltevés), akkor nekünk, a proletariátus pártjának, *kötelességünk lenne, hogy ne higgyünk* kijelentésükben. Liberálisnak lenni és határozottan a szociáldemokrácia mellé állni — az egyik kizárja a másikat.

Tegyük fel továbbá azt az esetet, hogy a „liberális vagy liberális-demokrata áramlatok" világosan és félreérthetetlenül kijelentik, hogy az önkényuralom elleni harcukban határozottan a *szociálforradalmárok* mellé állnak. Ez a feltevés (a szociálforradalmár irányzat burzsoá-demokratikus lényege folytán) sokkal kevésbbé valószínűtlen, mint Sztarover elvtárs feltevése. Sztarover elvtárs határozati javaslatából elmosódottságánál és csűrő-csavaró jellegénél fogva az következik, hogy *ilyen esetben* az ilyenfajta liberálisokkal való *ideiglenes megegyezések megengedhetetlenek*. Márpedig ez a következtetés, mely elkerülhetetlenül adódik Sztarover elvtárs határozati javaslatából, *kétségtelenül helytelen* tételhez vezet. Ideiglenes egyességek megengedhetők a szociálforradalmárokkal is (lásd a kongresszus határozatát a szociálforradalmárokról) és *ennélfogva* azokkal a liberálisokkal is, akik a szociálforradalmárok mellé állnának.

A második feltétel: ha ezek az áramlatok „programmjaikban nem állítanak fel olyan követeléseket, melyek ellenkeznek a munkásosztály és általában a demokrácia érdekeivel, vagypedig elhomályosítják a munkásosztály és a demokrácia öntudatát". Itt is ugyanaz a

hiba: nincsenek és nem is lehetnek olyan liberális-demokrata áramlatok, melyek programmjaikban nem állítanának fel a munkásosztály érdekeivel ellenkező követeléseket és amelyek ne igyekeznének elhomályosítani (a proletariátus) öntudatát. Liberális-demokrata áramlatunknak még egyik legdemokratikusabb frakciója, a szociálforradalmárok frakciója is, a munkásosztály érdekeivel ellentétes és öntudatát elhomályosító követeléseket állít fel programmjában, mely zavaros, mint minden liberális programm. Ebből a tényből az következik, hogy *okvetlenül* „le kell leplezni a burzsoázia felszabadító mozgalmának korlátozottságát és elégtelenségét“, de egyáltalában nem következik, hogy ideiglenes egyességek megengedhetetlenek.

Végül Sztarover elvtárs harmadik „feltétele“ (hogy a liberális demokraták tegyék harci jelszavukká az általános, egyenlő, titkos és közvetlen választójogot) ugyancsak *helytelen* abban az általános formában, melyben Sztarover elvtárs felállította: *oktalanság volna* kijelenteni, hogy semilyen esetben sem engedhetők meg ideiglenes és részleges egyességek az olyan liberális-demokrata áramlatokkal, melyek egy cenzusos alkotmány és általában egy „megnyirbált“ alkotmány jelszavát írnák zászlajukra. Lényegében éppen ide tartozna az oszvobozsgyenyista urak „áramlata“, de ha meg akarnók kötni a kezünket és eleve eltiltanánk az „ideiglenes egyességeket“ akár a legfélénkebb liberálisokkal is, ez a marxizmus elveivel összeegyeztethetetlen politikai rövidlátás lenne.

Összefoglalva: Sztarover elvtárs határozati javaslata, melyet Martov és Akszelrod elvtársak is aláírtak, *hibás*, és a harmadik kongresszus okosan teszi majd, ha érvénytelennek nyilvánítja. Hibája az, hogy elméleti és taktikai állásfoglalása *politikailag elmosódott*, az általa követelt gyakorlati „feltételek” pedig kazuisztikusak. Ez a határozati javaslat *összezavar két kérdést:* 1) *minden* liberális-demokrata áramlat „forradalomellenes és proletárellenes“ vonásainak leleplezése és az e vonások elleni *harc kötelezettsége* és 2) az ilyen áramlatok bármelyikével kötendő ideiglenes és részlet*egyességek feltétele.* Nem tartalmazza azt, ami kell (a liberalizmus osztálytartalmának

elemzését), és tartalmazza azt, ami nem kell („feltételeket“ szab meg). Általában oktalan dolog egy pártkongresszuson ideiglenes egyességek konkrét „feltételeit“ kidolgozni, mikor nincs is meghatározott szerződő fél — nincsen alanya az ilyen lehetséges egyességeknek; de még ha volna is ilyen „alany“, százszorta észszerűbb volna az ideiglenes egyesség „feltételeinek“ megszabását a párt központi szerveire bízni, ahogy azt a kongresszus a szociálforradalmár urak „áramlatára“ vonatkozólag meg is tette (lásd Plehanov módosítását Akszelrod elvtárs határozati javaslatának a végéhez, jegyzőkönyv, 362. és 15. old.).

Ami a „kisebbségnek“ Plehanov határozati javaslatára vonatkozó ellenvetéseit illeti, Martov elvtárs egyetlen érve ez volt: Plehanov határozati javaslata „azzal a szánalmas következtetéssel végződik, hogy egy irodalmárt le kell leplezni. Nem annyi ez, mintha «ágyúval lőnénk verébre»?“ (358. old.). Ez az érv, amelyben a gondolat hiányát egy csípős kifejezés — „szánalmas következtetés“ — takarja, új példája a nagyigényű frázisnak. Először is Plehanov határozati javaslata arról szól, hogy „a proletariátus előtt le kell leplezni a burzsoázia szabadságmozgalmának korlátoltságát és elégtelenségét, bárhol nyilvánul is meg ez a korlátoltság és elégtelenség“. Ezért egészen üres beszéd Martov elvtársnak az az állítása (a Liga kongresszusán; jegyzőkönyv, 88. old.), hogy „egész figyelmünket csak Sztruvéra, csak egy liberálisra kell irányítanunk“. Másodszor, aki „verébhez“ hasonlítja Sztruve urat, amikor az orosz liberálisokkal való ideiglenes egyességek lehetőségéről van szó, az egy csípős megjegyzés kedvéért feláldozza az elemi politikai nyilvánvalóságot. Nem, Sztruve úr nem veréb, hanem politikai tényező, és nem azért az, mert személy szerint kiváló egyéniség. Jelentősége, mint politikai tényezőé, pozíciójából fakad, abból, hogy az orosz liberalizmusnak, a csak valamennyire is tettreképes és szervezett liberalizmusnak ő az egyetlen képviselője az illegális világban. Aki tehát az orosz liberálisokról és pártunknak hozzájuk való viszonyáról beszél és nem számol Sztruve úrral, nem számol az „Oszvobozsgyenyijé“-vel, az csak beszél, de semmit sem mond. Vagy talán Martov elvtárs megpróbál

rámutatni Oroszországban *akár egyetlenegy* „liberális vagy liberális-demokrata áramlatra“, mely jelenleg, ha csak némileg is, összehasonlítható volna az oszvobozsgyenyista áramlattal? Érdekes volna egy ilyen próbálkozást látni!*

„Sztruve neve semmit sem jelent a munkások számára“ — sietett Kosztrov elvtárs Martov elvtárs segítségére. Ez már — ne vegye rossznéven Kosztrov elvtárs és Martov elvtárs — akimovi érv. Ez már olyasmi, mint a proletariátus birtokos esetben[74].

Milyen munkások számára „nem jelent semmit Sztruve neve“ (és az „Oszvobozsgyenyije“ neve, melyet Plehanov elvtárs határozati javaslatában Sztruve úr neve mellett említ meg)? Az olyanok számára, akik az oroszországi „liberális és liberális-demokrata“ áramlatokról igen keveset tudnak vagy egyáltalán nem tudnak. Felmerül a kérdés, milyen legyen pártkongresszusunk magatartása az ilyen munkások irányában: megbízza-e a párttagokat, hogy ismertessék ezekkel a munkásokkal az egyetlen határozott liberális áramlatot Oroszországban? vagy *elhallgassa* a munkások előtt ezt az előttük

* A Liga kongresszusán Martov elvtárs még a következő érvet hozta fel Plehanov elvtárs határozati javaslata ellen: „Az ellene szóló legfőbb megfontolás, e határozati javaslat legfőbb fogyatékossága, hogy egyáltalán nem veszi tekintetbe azt, hogy nekünk az önkényuralom elleni harcban nem szabad kitérnünk a liberális-demokrata elemekkel való szövetség elől. Lenin elvtárs az ilyen tendenciát martinovistának nevezné. Az új «Iszkrá»-ban ez a tendencia már megnyilvánul“ (88. old.).

Ez a passzus a „gyöngyszemek“ kivételesen gazdag gyűjteménye. 1) Óriási zűrzavart árulnak el a liberálisokkal való *szövetségről* mondott szavak. Senki egy árva szót sem szólt szövetségről, Martov elvtárs, hanem csak ideiglenes vagy részleges egyességekről. Ez nagy különbség. 2) Ha Plehanov a határozati javaslatban figyelmen kívül hagyja a valószínűtlen „szövetséget“ és csak általában „támogatásról“ beszél, akkor ez határozati javaslatának nem fogyatékossága, hanem érdeme. 3) Nem magyarázná meg nekünk Martov elvtárs, hogy általában mi jellemzi a „martinovista tendenciákat“? Nem beszélne ezeknek a tendenciáknak az opportunizmushoz való viszonyáról? Nem vizsgálja meg ezeknek a tendenciáknak a szervezeti szabályzat 1. pontjához való viszonyát? 4) Szinte égek a türelmetlenségtől, hogy megtudjam Martov elvtárstól, miben nyilvánultak meg a „martinovista tendenciák“ az új „Iszkrá“-ban? Kérem, Martov elvtárs, szabadítson meg mihamarabb a várakozás kínjától!

éppen csekély politikai tájékozottságuk miatt kevéssé ismert nevet? Ha Kosztrov elvtárs, miután már megtette az első lépést Akimov elvtárs nyomdokában, nem akarja megtenni a második lépést is, akkor minden bizonnyal az előbbi értelemben válaszol erre a kérdésre. Ha pedig ebben az értelemben válaszol, meglátja, mennyire tarthatatlan volt az érve. A „Sztruve" és „Oszvobozsgyenyije" szavak Plehanov határozati javaslatában *mindenesetre* sokkal többet *nyujthatnak* a munkásoknak, mint a „liberális és liberális-demokrata áramlatok" szavak Sztarover határozati javaslatában.

Az orosz munkás manapság nem ismerkedhet meg a gyakorlatban liberalizmusunk valamennyire is nyilt politikai irányzataival másképpen, mint az „Oszvobozsgyenyije" révén. A legális liberális irodalom erre éppen homályossága miatt alkalmatlan. És nekünk kritikánk fegyverét mennél buzgóbban (és a munkások mennél szélesebb tömegei előtt) az oszvobozsgyenyisták ellen kell irányitanunk, hogy az orosz proletariátus a közeledő forradalom pillanatában az oszvobozsgyenyista uraknak az átalakulás demokratikus jellege megnyirbálására irányuló elkerülhetetlen kisérleteit a fegyver igazi kritikájával megbéníthassa.

Azonkívül, hogy — mint fentebb említettem — Jegorov elvtárs „csodálkozott" azon, hogy mi „támogatjuk" az ellenzéki és forradalmi mozgalmat, a határozati javaslatok feletti vita nem nyujtott érdekes anyagot, sőt alig volt vita.

A kongresszus végén az elnök néhány szóval felhívta a figyelmet arra, hogy a kongresszus határozatai valamennyi párttagra kötelezők.

n) A KONGRESSZUSI HARC ÁLTALÁNOS KÉPE. A PÁRT FORRADALMI ÉS OPPORTUNISTA SZÁRNYA

A kongresszuson lefolyt viták és szavazások elemzését befejeztük, s most összegeznünk kell az eredményeket, hogy az *egész* kongresszusi anyag alapján válaszoljunk erre a kérdésre: milyen elemekből, csoportokból és árnyalatokból tevődött össze az a végleges többség és kisebbség, amelyet a választások során láttunk, s amely egy időre szükségképpen a párt fő megoszlása lett. Össze kell foglalnunk mindazt az elvi, elméleti és taktikai árnyalatokra vonatkozó anyagot, amelyet oly bőségesen tartalmaz a kongresszus jegyzőkönyve. Általános „összefoglalás" nélkül, az egész kongresszusnak és a szavazások során kialakult valamennyi főbb csoportosulásnak általános képe nélkül ez az anyag felettébb szétforgácsolt, szétszórt marad, úgyhogy első pillantásra egyik-másik csoportosulás véletlenszerűnek tűnik fel, különösen az előtt, aki nem vállalja a fáradságot, hogy önállóan és minden szempontból *tanulmányozza* a kongresszus jegyzőkönyvét (és vajjon sok olyan olvasó van, aki vállalta ezt a fáradságot?).

Az angol parlamenti beszámolókban gyakran találkozunk ezzel a jellemző szóval: division — megoszlás. A képviselőház ilyen és ilyen többségre és kisebbségre „oszlott", mondják valamely kérdés feletti szavazással kapcsolatban. A mi szociáldemokrata képviselőházunk „megoszlása" a kongresszuson tárgyalt különféle kérdésekben *a maga nemében páratlan, teljességében és pontosságában pótolhatatlan* képet nyujt a párton belüli harcról, a párton belüli árnyalatokról és csoportokról. Hogy ezt a képet szemléltetővé tegyem, hogy valódi *képet* kapjunk, nempedig összefüggéstelen, szétforgácsolt, elszigetelt, kisebb-nagyobb tények halmazát, hogy véget vessünk az egyes szavazásokról folytatott végnélküli és értelmetlen vitáknak (ki kire szavazott és ki kit támogatott?), elhatároztam, hogy megkísérlem *diagramm* formájában ábrázolni kongresszusunk „megoszlásának" *valamennyi fő* típusát. Ezt a módszert bizonyára igen sokan különösnek fogják tartani, de kételkedem abban, hogy találhatnánk más módszert, melynek segítségével a lehető legteljesebben

és legpontosabban ismertethetjük, valóban általánosíthatjuk és összefoglalhatjuk a tényeket. Hogy ez vagy az a küldött valamelyik javaslat mellett vagy ellen szavazott-e — azt a névszerinti szavazásoknál feltétlen pontossággal, egyes fontos, nem névszerinti szavazások esetében pedig a jegyzőkönyv alapján igen nagyfokú valószínűséggel, a valóság elég nagyfokú megközelítésével meg lehet állapítani. És ha figyelembe vesszük az *összes* névszerinti szavazásokat és mindazokat a nem névszerinti szavazásokat, amelyek csak valamennyire is fontos kérdéseket érintettek (amit például a vita részletessége és hevessége alapján ítélhetünk meg), akkor megkapjuk a pártonbelüli harc oly ábrázolását, amelyet a meglévő anyag alapján elérhető legnagyobbfokú objektivitás jellemez. Emellett fényképszerű ábrázolás helyett, vagyis minden egyes szavazásnak külön ábrázolása helyett, igyekszünk valóságos képet adni, vagyis a szavazások minden főbb *típusát* feltüntetni, mellőzve az aránylag jelentéktelen eltéréseket és válfajokat, melyek csak összezavarhatnák a dolgot. A jegyzőkönyv alapján mindenesetre mindenkinek módjában lesz a kép minden vonását ellenőrizni, azt bármely szavazással kiegészíteni, egyszóval nem csupán elgondolások, kételyek és az egyes esetekre való utalások útján bírálni, hanem úgy, hogy az anyag alapján egy *másik képet* fest.

A diagrammon feltüntetjük a szavazásban résztvett összes küldötteket és különböző vonalozással jelöljük azt a négy alapvető csoportot, amelyeket a kongresszusi viták egész menete alatt gondosan figyelemmel kísértünk, mégpedig: 1) a többségi iszkrásokat; 2) a kisebbségi iszkrásokat; 3) a „centrumot“ és 4) az iszkraelleneseket. Az ezen csoportok közötti elvi árnyalatkülönbségeket *tömérdek példán* láttuk, ha pedig valakinek nem tetszik a csoportok *elnevezése*, amely a zegzugos utak kedvelőit túlságosan emlékezteti az „Iszkra“ szervezetére és az „Iszkra“ irányára, azt feleljük neki, hogy nem az elnevezés a fontos. Most, amikor az árnyalatokat a kongresszus *valamennyi* vitájában figyelemmel kísértük, könnyen helyettesíthetjük a már kialakult és megszokott pártelnevezéseket (amelyek sértik egyesek fülét) a *csoportok közötti árnyalatok lényegének* jellemzésével. Ilymódon ugyanarra a négy

csoportra vonatkozóan a következő elnevezéseket kapnók: 1) következetes forradalmi szociáldemokraták; 2) kis opportunisták; 3) közepes opportunisták és 4) nagy opportunisták (a mi orosz méreteinkhez képest nagyok). Reméljük, hogy ezek az elnevezések kevésbbé fogják megbotránkoztatni azokat, akik egy idő óta azt kezdték bizonyítgatni maguknak és másoknak, hogy az „iszkrás" olyan elnevezés, amely csak egy „kört", nempedig egy *irányt* jelöl.

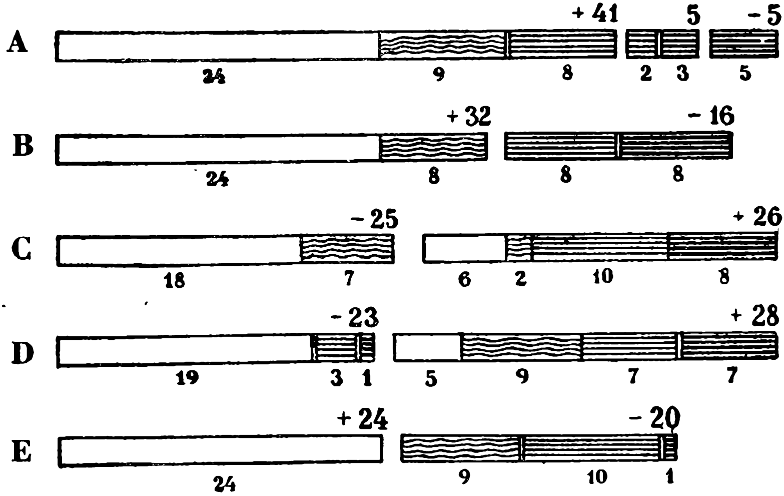
Térjünk át annak részletes ismertetésére, hogy a szavazások mely típusait „rögzítettük le" a mellékelt diagrammon (lásd „A kongresszusi harc általános képe" című diagrammot).

A szavazások első típusa (A) azokat az eseteket öleli fel, amikor a „centrum" együtt szavazott az iszkrásokkal az iszkraellenesek vagy azok egy része ellen. Ide tartozik az egész programm feletti szavazás (csupán Akimov elvtárs tartózkodott a szavazástól, a többiek a programm mellett szavaztak), a föderáció elleni elvi jellegű határozati javaslat feletti szavazás (öt bundista kivételével mindenki a javaslat mellett szavazott), a Bund szervezeti szabályzatának 2. pontja feletti szavazás (ellenünk öt bundista szavazott, öten — Martinov, Akimov, Bruker és két szavazattal Mahov — tartózkodtak a szavazástól, a többiek velünk szavaztak); *ezt a szavazást ábrázolja az A diagramm*. Ugyanilyen típusú volt továbbá az „Iszkra" Központi Lapként való megerősítése kérdésében megejtett *három* szavazás; a szerkesztőség (öt szavazat) tartózkodott, ellene voltak mind a három szavazás alkalmával ketten (Akimov és Bruker), s azonkívül az „Iszkra" megerősítésének *indokai* feletti szavazás alkalmával a szavazástól tartózkodott az öt bundista és Martinov elvtárs*.

---

* Miért éppen a Bund szervezeti szabályzatának 2. pontja feletti szavazást ábrázoltuk a diagrammon? Azért, mert az „Iszkra" elismerése feletti szavazások kevésbbé teljesek, a programm és a föderáció feletti szavazások pedig kevésbbé konkrétan meghatározott politikai határozatokat érintenek. Általában az egyik vagy másik szavazás kiválasztása több *egyfajtájú* szavazás közül egyáltalán nem változtatja meg a kép fő vonásait, amiről bárki könnyen meggyőződhet, ha a megfelelő változtatásokat elvégzi.

A KONGRESSZUSON LEFOLYT HARC ÁLTALÁNOS KÉPE

A + vagy — jellel ellátott számok azoknak a szavazatoknak az összegei, amelyeket bizonyos kérdésekben a javaslat *mellett* vagy *ellen* leadtak. A csíkok alatti számok a négy csoport mindegyikének szavazatait jelzik. Hogy mely szavazásokra vonatkoznak az A—E típusok, azt a szövegben fejtjük ki.

A csoportok megjelölése.

- — többségi iszkrások
- — kisebbségi iszkrások
- — centrum
- — iszkraellenesek

A szóbanforgó szavazási típus választ ad arra a rendkívül érdekes és fontos kérdésre, hogy mikor haladt együtt a kongresszus „centruma“ az iszkrásokkal. Vagy akkor, amikor kevés kivétellel az *iszkraellenesek is velünk voltak* (a programm elfogadása, az „Iszkra“ megerősítése függetlenül az indokoktól), vagy akkor, amikor olyan *nyilatkozatokról* volt szó, amelyek közvetlenül még nem köteleznek határozott politikai állásfoglalásra (az „Iszkra“ szervezeti munkájának elismerése még nem kötelez az „Iszkra“ szervezeti politikájának gyakorlati megvalósítására egyes külön csoportok tekintetében; a föderáció elvetése senkit sem akadályoz meg abban, hogy a föderáció konkrét tervének kérdésében tartózkodjék a szavazástól, amint azt Mahov elvtárs példáján láttuk). Fentebb, a kongresszuson mutatkozó csoportosulások általában vett jelentőségéről szólva már láttuk, mennyire elferdíti ezt a kérdést a hivatalos „Iszkra“ hivatalos magyarázata, amely (Martov elvtárs tollával) *elmossa és elkeni* a különbséget az iszkrások és a „centrum“ között, a következetes forradalmi szociáldemokraták és az opportunisták között, *olyan esetekre* hivatkozva, *amikor az iszkraellenesek is velünk haladtak!* A szociáldemokrata pártokban még a „legjobboldalibb“ német és francia opportunisták sem szavaznak olyan pontok ellen, mint amilyen a *programmnak a maga egészében való elismerése.*

A szavazások másik típusa (B) azokat az eseteket öleli fel, amikor a következetes és következetlen iszkrások együtt haladtak az összes iszkraellenesek és az egész „centrum“ ellen. Ezek az esetek főképpen azokkal a kérdésekkel kapcsolatosak, amikor az iszkrás politika konkrétan meghatározott terveinek megvalósításáról volt szó, amikor az „Iszkra“ *tényleges és nem csak szavakban való* elismeréséről volt szó. Ide tartozik a *Szervező Bizottsággal* történt *incidens**, továbbá az, hogy a Bundnak a pártban

* Ezt a szavazást ábrázolja a B diagramm: az iszkrásoknak 32 szavazatuk volt, a bundista határozati javaslatra 16-an szavaztak. Megjegyzéndő, hogy az ilyen típusú szavazások közt nincsen *egyetlenegy névszerinti* szavazás sem. A küldöttek megoszlását itt nagy valószínűséggel csak kétféle adat mutatja: 1) a vita folyamán mindkét iszkrás-csoport szónokai a javaslat mellett szólalnak fel,

elfoglalt helyzetét a napirend első helyén tárgyalják-e, a „Juzsnij Rabocsij"-csoport feloszlatása, az agrárprogramm feletti kétrendbeli szavazás és végül hatodszor, az Orosz Szociáldemokraták Külföldi Szövetsége („Rabocseje Gyelo") *elleni* szavazás, vagyis a Ligának a párt egyetlen külföldi szervezeteként való elismerése. A régi, a párt megalakulása előtti körösdi, az opportunista szervezetek vagy csoportocskák érdekei, a marxizmus szűk értelmezése harcoltak itt a forradalmi szociáldemokrácia elvhű és következetes politikája ellen; a kisebbségi iszkrások még számos esetben, igen sok rendkívül fontos (a Szervező Bizottság, a „Juzsnij Rabocsij", a „Rabocseje Gyelo" szempontjából fontos) szavazás esetében velünk voltak ... amíg nem az *ő saját* körösdiségükről, az ő saját következetlenségükről volt szó. A szóbanforgó típusú „megoszlások" szemléltetően mutatják, hogy *a centrum* sok olyan kérdésben, melyek elveink megvalósítására vonatkoztak, *az iszkraellenesekkel tartott*, kitűnt, hogy sokkal inkább húzott hozzájuk, mint hozzánk, a *valóságban* sokkal inkább hajlott a szociáldemokráciának *opportunista*, mint *forradalmi* szárnyához. Azok a *névleges* „iszkrások", akik szégyeltek iszkrások *lenni*, megmutatták igazi természetüket és az elkerülhetetlen harc éppen elég ingerültséget keltett, s ez a legkevésbbé gondolkodók és a leginkább a hangulat hatása alatt levők előtt eltakarta ama elvi árnyalatok jelentőségét, amelyek ebben a harcban megnyilvánultak. De most, amikor kissé lelohadt a harc tüze, s itt van a jegyzőkönyv, a sok heves küzdelem objektív kivonata, csak a vak nem látja, hogy a Mahovok és a Jegorovok egyesülése az Akimovokkal és Liberekkel nem volt véletlen és nem is lehetett véletlen. Martov és Akszelrod nem tehetnek egyebet, csak tartózkodhatnak a jegyzőkönyv mindenre kiterjedő és pontos elemzésétől vagy *saj-*

---

az iszkraellenesek és a centrum szónokai ellene; 2) a javaslat „*mellett*" leadott szavazatok száma mindig igen közel jár a 33-hoz. Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a kongresszuson lefolyt vitát elemezve megállapítottuk, hogy a szavazásokon kívül is *egész sor* olyan eset volt, amikor a „centrum" az iszkraellenesekkel (az opportunistákkal) együtt ellenünk volt. Ide tartoznak a demokratikus követelések abszolút értékére, az ellenzéki elemek támogatására, a centralizmus korlátozására stb. vonatkozó kérdések.

nálkozásukat kifejezve megkísérelhetik kongresszusi magatartásukat utólag *átformálni*. Mintha sajnálkozással ki lehetne küszöbölni a nézetek különbözőségét és a politika különbözőségét! mintha Martovnak és Akszelrodnak Akimovval, Brukerrel és Martinovval kötött mostani szövetsége arra késztethetné a II. kongresszuson felélesztett pártunkat, hogy megfeledkezzék az iszkrásoknak az iszkraellenesek ellen csaknem az egész kongresszus alatt vívott harcáról!

A kongresszuson megejtett szavazások harmadik típusát, mely a diagramm öt része közül a három utolsót (C, D, E) foglalja magába, az jellemzi, hogy az *iszkrásoknak egy kis része különválik és átpártol az iszkraellenesekhez*, akik éppen ezért győznek (amíg el nem hagyják a kongresszust). Hogy egészen pontosan megfigyelhessük az iszkrás kisebbség és az iszkraellenesek e nevezetes *koalíciójának* fejlődését, azét a koalícióét, melynek puszta említése Martovot a kongresszuson hisztérikus nyilt levelek megírására késztette, felsoroljuk az ilyenfajta *névszerinti* szavazásoknak mind a három alaptípusát. *C* — a nyelvek egyenjogúságának kérdésében megejtett szavazás (a három névszerinti szavazás közül az utolsót vettük, mert ez a legteljesebb). Az összes iszkraellenesek és az egész centrum falként állnak velünk szemben, az iszkrásoktól pedig különvált a többség egy része és a kisebbség egy része. *Még nem látható, hogy az iszkrások közül kik képesek végleges és tartós koalícióra a kongresszus opportunista „jobboldalával“*. Következik a szervezeti szabályzat első pontja feletti *D*-típusú szavazás (a két szavazás közül azt vettük fel, amelyik világosabb képet nyujt, vagyis azt, amelyiknél senki sem tartózkodott a szavazástól). *A koalíció világosabban kibontakozik és jobban megszilárdul:** a kisebb-

---

* *Minden körülményt figyelembe véve, még négy szavazást a szervezeti szabályzat kérdésében* ugyanilyen típusúnak kell tekintenünk: 278. old. — 27 szavazat Fomin mellett, a mi 21 szavazatunk ellenében; 279. old. — 26 szavazat Martov mellett, a 24 mellettünk leadott szavazattal szemben; 280. old. — 27 szavazat ellenem, 22 mellettem; és ugyanott — Martov mellett 24, a mellettünk leadott 23 szavazattal szemben. Ezek a központi szervekbe történő kooptálással kapcsolatos, általam már előbb említett szavazások. Névszerinti

ségi iszkrások már *mindannyian* Akimov és Liber pártján állnak, a többségi iszkrások közül viszont igen kevesen, s ezek pótolják azt a három „centristát" és egy iszkraellenes küldöttet, akik átpártoltak hozzánk. Csak egy pillantást kell vetnünk a diagrammra, hogy meggyőződjünk arról, milyen elemek álltak véletlenül és ideiglenesen hol az egyik, hol a másik oldalra, és milyen *elemek sodródtak feltartóztathatatlan erővel az Akimovokkal való szilárd koalíció felé*. Az utolsó szavazás során (*E* — a Központi Lap szerkesztőségének, a Központi Bizottságnak és a Párttanácsnak a választásakor), *amely éppen a többségre és kisebbségre való végleges megoszlást mutatja*, világosan látható az iszkrás kisebbség teljes összeolvadása az *egész* „centrummal" és az iszkraellenesek *maradványaival*. A nyolc iszkraellenes közül ekkor már csak *egyedül* Bruker elvtárs maradt a kongresszuson (akit Akimov elvtárs már felvilágosított tévedéséről, és aki elfoglalta az őt megillető helyet a *martovisták* soraiban). A hét *leginkább „jobboldali" opportunistának* eltávozása a kongresszusról a választások sorsát Martov ellen döntötte el*.

Most pedig *valamennyi típusú* szavazás objektív adatai alapján összefoglaljuk a kongresszus eredményeit.

Sokat beszéltek a kongresszusi többség *„véletlenszerű"* jellegéről. Martov elvtárs csak ezzel az érvvel vigasztalta magát „Mégegyszer kisebbségben" című cikkében. A diagrammból világosan látható, hogy a többség *egy értelemben*, de csakis egy értelemben nevezhető véletlennek, mégpedig abban az értelemben, hogy a *„jobboldal"* hét

---

szavazások nincsenek (egy volt, de az adatoknak nyoma veszett). A bundisták (valamennyien vagy egy részük) nyilvánvalóan meg akarják *menteni* Martovot. Martovnak az ilyen típusú szavazásokra vonatkozóan (a Ligában elhangzott) téves állításait fentebb helyesbítettem.

* A hét opportunista, aki a II. kongresszust elhagyta, az öt bundista volt (a Bund a II. kongresszuson a föderáció elvének elvetése után kivált a pártból) és két „rabocsejegyelós", Martinov elvtárs és Akimov elvtárs. Ez utóbbiak akkor hagyták el a kongresszust, amikor a párt külföldi szervezeteként *csak* az iszkrás Ligát ismerték el, vagyis az „Orosz Szociáldemokraták Külföldi Szövetségét", amely a „Rabocseje Gyeló"-hoz tartozott, feloszlatták. (A szerző megjegyzése az 1907-es kiadáshoz. — *Szerk.)*

legopportunistább képviselője *véletlenül* távozott el. Amennyiben ez a távozás véletlen, *annyiban* (de csakis annyiban) véletlen a mi többségünk is. Csak egy pillantást kell vetnünk a diagrammra, s ez minden hosszú fejtegetésnél világosabban megmutatja, kinek az oldalán lett volna, *kinek az oldalán kellett volna, hogy legyen* ez a hét küldött*. De felmerül a kérdés: mennyiben tekinthető valóban véletlennek ennek a hét küldöttnek a távozása? Ez az a kérdés, amelyet nem szívesen tesznek fel maguknak azok, akik olyan szívesen beszélnek a többség „véletlenszerű" jellegéről. Kellemetlen kérdés ez számukra. Vajjon véletlen, hogy pártunk *jobb*-, nempedig *bal*szárnyának legszenvedélyesebb képviselői távoztak el? Véletlen, hogy az *opportunisták*, nempedig a következetes *forradalmi szociáldemokraták* távoztak el? Vajjon nincs ez a „véletlen" eltávozás valamelyes kapcsolatban azzal a harccal, amely az egész kongresszus alatt folyt az opportunista szárny ellen, és amely oly szemléletesen látható diagrammunkon?

Elegendő feltenni ezeket a kisebbség számára kellemetlen kérdéseket, hogy tisztán lássuk, milyen tényt *leplez* a többség véletlenszerű jellegére vonatkozó fecsegés. Azt a kétségtelen és elvitathatatlan tényt leplezi, hogy a *kisebbség pártunknak leginkább opportunizmusra hajló tagjaiból került ki*. A kisebbség a pártnak elméletileg *legkevésbbé állhatatos, elvileg legkevésbbé következetes* elemeiből került ki. A kisebbség igenis a párt *jobbszárnyából* alakult. A többségre és kisebbségre való megoszlás közvetlen és elkerülhetetlen folytatása a szociáldemokrácia forradalmi és opportunista szárnyra, Hegypártra és Gironde-ra[75] való megoszlásának, amely nemcsak tegnap óta és nemcsak az orosz munkáspártban létezik, és amely valószínűleg nem egyhamar fog megszűnni.

Ez a tény sarkalatos jelentőségű a nézeteltérések okainak és fordulatainak tisztázása szempontjából. Aki kísérletet tesz arra, hogy ezt a tényt a kongresszuson le-

---

* Később látni fogjuk, hogy a kongresszus *után* Akimov elvtárs is, a voronyezsi bizottság is, amely *legközelebb állott* Akimov elvtárshoz, nyiltan kifejezte a „*kisebbség*" iránti rokonszenvét.

zajlott harc és a benne megnyilvánult elvi árnyalatok tagadásával vagy elkenésével *megkerülje* — az a legteljesebb szellemi és politikai szegénységi bizonyítványt állítja ki magáról. *Megcáfolásához* pedig *először* azt kellene kimutatni, hogy pártkongresszusunkon a szavazások és a „megoszlások“ általános képe nem olyan volt, amilyennek én mondottam; *másodszor* azt kellene kimutatni, hogy mindazoknak a kérdéseknek a *lényegét illetően*, amelyek miatt a kongresszus „megoszlott“, *nem volt igazuk* azoknak a legkövetkezetesebb forradalmi szociáldemokratáknak, akik Oroszországban az „iszkrás“ nevet viselik*. Ezt próbálják kimutatni, uraim!

Az a tény, hogy a kisebbség a párt legopportunistább, legkevésbbé állhatatos és legkevésbbé következetes elemeiből alakult, egyébként feleletet ad sok kételyre és ellenvetésre is, melyekkel olyan emberek fordulnak a többséghez, akik a kérdést rosszul ismerik vagypedig nem fontolták meg. Nem kicsinyes dolog-e, mondják, a *kettészakadást* Martov elvtárs és Akszelrod elvtárs apró hibájával magyarázni? Igen, uraim, Martov elvtárs hibája nem volt valami nagy (erre én már a kongresszuson, a harc hevében rámutattam), de ebből a kicsiny hibából sok baj keletkez*hetett (és keletkezett is)* annak következtében, hogy Martov elvtársat a maguk oldalára vonták azok a küldöttek, akik *egész sereg hibát* követtek el, akik egész sereg kérdés-

---

* Megjegyzés Martov elvtárs számára. Ha Martov elvtárs most elfelejtette, hogy az *iszkrás* név egy *irányzat hívét* és nem egy *kör tagját* jelenti, azt ajánljuk neki, olvassa el a kongresszus jegyzőkönyvében, hogyan magyarázta meg ezt a kérdést Trockij elvtárs Akimov elvtársnak. A kongresszuson iszkrás *kör* (a párthoz való viszonyuk szerint) három volt: a „Munka Felszabadítása“ csoport, az „Iszkra“ szerkesztősége, az „Iszkra“-szervezet. Ebből a három körből kettő volt olyan okos, hogy maga oszlatta fel magát; a harmadikban nem volt elég pártszerűség ahhoz, hogy ezt megtegye, és a kongresszus oszlatta fel. A legnagyobb iszkrás kört, az „Iszkra”-szervezetet (amely magában foglalta a szerkesztőséget is és a „Munka Felszabadítása“ csoportot is) a kongresszuson mindössze tizenhatan képviselték, akik közül *csak tizenegynek* volt szavazati joga. Azok viszont, akik *irányzatuk szerint* voltak iszkrások, akik nem tartoztak semilyen iszkrás „körhöz“, számításom szerint 27-en voltak a kongresszuson 33 szavazattal. Az iszkrásoknak tehát *kevesebb mint a fele* tartozott az iszkrás *körökhöz*.

ben az opportunizmus felé hajlottak és elvi állhatatlanságot tanusítottak. Egyéni jellegű és jelentéktelen tény volt az állhatatlanság megnyilvánulása Martov elvtárs és Akszelrod elvtárs részéről, de nem egyéni jellegű, *hanem a pártot illető és nem egészen jelentéktelen* tény volt az, hogy igen jelentékeny kisebbség alakult ki az *összes* legkevésbbé állhatatos elemekből, *mindazokból*, akik vagy egyáltalán nem ismerték el az „Iszkra" irányzatát és nyiltan harcoltak ellene, vagy szavakban elismerték, a valóságban azonban igen gyakran az iszkraellenesekkel haladtak együtt.

Nem nevetséges-e, ha a kettészakadást azzal *magyarázzuk*, hogy az „Iszkra" régi szerkesztőségének kis csoportjában a megcsontosodott körösdiség és a forradalmi nyárspolgáriasság uralkodott? Nem, ez nem nevetséges, mert *ennek az egyéni* körösdinek a támogatása érdekében *léptek fel pártunkban mindazok*, akik az egész kongresszus folyamán is *mindenféle körösdiség érdekében vívtak harcot*, mindazok, akik *egyáltalában nem tudtak felülemelkedni* a forradalmi nyárspolgáriasságon, mindazok, akik a nyárspolgáriassággal és a körösdiséggel együttjáró bajok „történelmi" jellegére hivatkoztak, hogy mentegessék és fenntartsák ezeket a bajokat. Azt talán még véletlennek lehetne tartani, hogy a szűk körösdi érdekek az „Iszkra" szerkesztőségének kis körében a pártérdekek fölé kerekedtek. De nem volt véletlen az, hogy e körösdiség mellett az Akimov- és Bruker-féle elvtársak szálltak síkra szívvel-lélekkel, akiknek éppolyan kedves volt (ha ugyan nem kedvesebb) a híres voronyezsi pártbizottság és a hírhedt pétervári „Munkásszervezet"[76] „történelmi folytonossága", a Jegorov-féle elvtársak szálltak síkra, akik éppoly keserűn (ha ugyan nem keserűbben) siratták a „Rabocseje Gyelo" „meggyilkolását", mint a régi szerkesztőség „meggyilkolását", a Mahov-féle elvtársak szálltak síkra stb. stb. Mondd meg, ki a barátod és megmondom, ki vagy — mondja az életbölcseség. Mondd meg, ki a politikai szövetségesed, ki szavaz rád — és megmondom, milyen a *politikai arculatod*.

Martov elvtárs és Akszelrod elvtárs kicsiny hibája *kicsiny* maradt és kicsiny maradhatott mindaddig, amíg pártunk egész opportunista szárnyával kötött *tartós szö-*

vetségük kiindulópontjává nem vált, mindaddig, amíg e szövetség következtében nem vezetett az opportunizmus *újjáéledéséhez*, mindazoknak a *revansához*, akik ellen az „Iszkra“ harcolt, és akik a legnagyobb örömmel készek voltak *most haragjukat kitölteni* a forradalmi szociáldemokrácia következetes hívein. A kongresszus utáni események éppen oda vezettek, hogy az új „Iszkrá“-ban azt látjuk, hogy az opportunizmus újjáéled, az Akimovok és Brukerek revansra törekednek (lásd a voronyezsi pártbizottság röplapját*), örömmámorban úsznak a Martinovok, akiknek végre (végre valahára!) megengedték, hogy a gyűlölt „Iszkrá“-ban rúgjanak egyet a gyűlölt „ellenségen“ minden néven nevezendő multbeli sérelem miatt. Ez különösen szemléletesen mutatja, mennyire szükség volt „az «Iszkra» régi szerkesztőségének visszaállítására“ (Sztarover elvtárs 1903 november 3-i ultimátumából) az iszkrás „folytonosság“ megóvása végett...

Maga az a tény, hogy a kongresszus (és a párt) bal- és jobb-, forradalmi és opportunista szárnyra oszlott, magában véve nemcsak semmi szörnyűt és semmi válságosat, de még csak semmi abnormálisat sem jelentett. Ellenkezőleg, az orosz (és nemcsak az orosz) szociáldemokrácia történetének egész utolsó évtizede elkerülhetetlenül és óhatatlanul ilyen megoszláshoz vezetett. Hogy a megoszlás alapja a jobbszárny több *kicsiny* hibája, több (aránylag) egészen jelentéktelen nézeteltérés volt — ez a körülmény (amely a felületes szemlélő és a nyárspolgári elme előtt felháborítónak látszik) *pártunk egésze számára nagy lépést jelentett.* Azelőtt nagy kérdésekben voltak köztünk nézeteltérések, melyek néha még a szakadást is indokolttá tehették, most minden nagy és fontos kérdésben megegyeztünk, most csak *árnyalatok* választanak el bennünket, melyekről lehet és *kell* is vitatkoznunk, de értelmetlen és gyerekes dolog volna miattuk szétválni (mint ahogy azt nagyon helyesen megmondotta már Plehanov elvtárs „Mit ne tegyünk?“ c. érdekes cikkében, amelyre még visszatérünk). *Most*, amikor *a kongresszus után* a kisebbség *anarchista magatartása* a

---

* Lásd ebben a kötetben 434—436. old. — *Szerk.*

pártot csaknem a szakadásig juttatta, gyakran akadunk olyan bölcsekre, akik azt kérdik, hogy érdemes volt-e egyáltalán a kongresszuson olyan semmiségek miatt harcolni, mint a Szervező Bizottság körüli incidens, a „Juzsnij Rabocsij“, vagy a „Rabocseje Gyelo“ csoportjának feloszlatása, a szervezeti szabályzat 1. pontja, a régi szerkesztőség feloszlatása stb. Aki így érvel*, az éppen a körösdi álláspontot viszi be a pártügyekbe: az *árnyalatok* harca a pártban *elkerülhetetlen és szükséges* mindaddig, amíg a harc nem vezet anarchiához és szakadáshoz, mindaddig, amíg a harc olyan *keretek* között folyik, amelyeket minden elvtárs és párttag közösen jóváhagyott. És a párt jobbszárnya ellen, Akimov és Akszelrod, Martinov és Martov ellen vívott *kongresszusi harcunk egyáltalán nem lépte túl ezeket a kereteket.* Elegendő, ha két tényt említünk meg, melyek teljesen vitathatatlanul bizonyítják ezt: 1) amikor Martinov és Akimov elvtárs elhagyta a kongresszust, *mi mindnyájan hajlandók voltunk* elutasítani magunktól a „sértés“ gondolatát, *mindannyian* (32 szavazattal) *elfogadtuk* Trockij elvtárs határozati javaslatát, amely arra hívta fel ezeket az elvtársakat, hogy érjék be a magyarázatokkal és vonják vissza nyilatkozatukat; 2) amikor a központi szervek választására került a sor, a kongresszus kisebbségének (vagyis opportunista szárnyának) *mindkét központi* szervben felajánlottuk a *kisebbséget:* Martovnak a Központi Lapban, Popovnak a Köz-

* Ezzel kapcsolatban önkéntelenül arra a beszélgetésre kell gondolnom, melyet a kongresszuson a „centrum“ egyik küldöttével folytattam. „Milyen nyomott hangulat uralkodik kongresszusunkon!“ — panaszkodott ez a küldött. — „Elkeseredett harc, egymás elleni agitáció, heves polémia, elvtársiatlan viszony!..“ „Milyen nagyszerű ez a mi kongresszusunk! — válaszoltam neki. — Nyilt, szabad harc. Mindenki kimondta véleményét. Az árnyalatok kirajzolódtak. A csoportok körvonalai kibontakoztak. A kezek a levegőbe emelkedtek. Határozatot hoztak. Ezen a szakaszon túlvagyunk. Előre! — ez igen! Ez az élet. Ez másvalami, mint az értelmiségiek végnélküli, unalmas szócsatái, melyek nem azért fejeződnek be, mert az emberek megoldották a kérdést, hanem egyszerűen azért, mert belefáradtak a sok beszédbe...“

A „centrumhoz“ tartozó elvtárs csodálkozó szemmel nézett rám és vállat vont. Nem egy nyelven beszéltünk.

ponti Bizottságban. Pártszempontból *nem cselekedhettünk* máskép, minthogy már a kongresszus előtt elhatároztuk, hogy két hármasbizottságot választunk. Hiszen ha *a kongresszuson nem volt nagy az árnyalatok közti különbség, nem volt nagy* az a *gyakorlati* következtetés sem, amelyet ezeknek az árnyalatoknak a harcából levontunk; ez a következtetés *kizárólag* abban állt, hogy mindkét hármasbizottságban *kétharmadot* a pártkongresszus többségének kell biztosítani.

Csakis az a körülmény, hogy a pártkongresszus kisebbsége *nem volt hajlandó a központi szervekben kisebbség lenni*, vezetett kezdetben a vereséget szenvedett intellektuelek „gyenge nyöszörgésére“, majd pedig *anarchikus frázisokra* és anarchikus cselekedetekre.

Befejezésül vessünk még egy pillantást a diagrammra a központi szervek összetételének kérdése szempontjából. Egészen természetes, hogy a küldötteknek a választások során az árnyalatok kérdésén *kívül* az egyik vagy másik *egyén alkalmasságának*, munkaképességének stb. kérdését is fontolóra kellett venniök. Most a kisebbség igen szívesen összekeveri ezeket a kérdéseket. Pedig magától értetődik, hogy ezek a kérdések különbözők, és ez már abból az egyszerű tényből is látható, hogy a Központi Lap *eredeti* hármasbizottságának megválasztása már a *kongresszus előtt* tervbe volt véve, amikor még senki sem láthatta előre, hogy Martov és Akszelrod szövetséget fog kötni Martinovval és Akimovval. Különböző kérdésekre különböző módon kapunk választ: az árnyalatok kérdésére a választ *a kongresszus jegyzőkönyvében*, valamennyi pont *nyilt* megvitatásában és a felettük megejtett szavazásban kell keresnünk. Ami a *személyi* alkalmasság kérdését illeti, a kongresszus valamennyi résztvevője úgy határozott, hogy ezt *titkos szavazással* döntik el. Miért hozott *az egész kongresszus egyhangúlag* ilyen határozatot? — ez annyira elemi kérdés, hogy furcsa volna erre bővebben kitérni. De a kisebbség (miután a választáson vereséget szenvedett) még az elemi dolgokat is kezdte elfelejteni. Heves, szenvedélyes, majdnem a beszámíthatatlanságig izgatott beszédek áradatát hallottuk a régi szerkesztőség védelmében, de *egy árva szót sem* hallottunk azokról *a kongresszuson*

megnyilvánuló árnyalatokról, amelyek a hatos- és a hármasbizottság körüli harccal voltak kapcsolatosak. Minden sarkon arról folyik a szó, hogy a Központi Bizottságba választott elvtársak képtelenek a cselekvésre, alkalmatlanok, rosszindulatúak stb., de *egy árva szót sem* hallunk azokról *a kongresszuson* tapasztalt árnyalatokról, amelyek azért harcoltak, hogy a Központi Bizottságban túlsúlyban legyenek. Azt hiszem, illetlen és méltatlan dolog *a kongresszuson kívül* össze-vissza fecsegni az egyes elvtársak tulajdonságairól és cselekedeteiről (mert ezek a cselekedetek 100 eset közül 99-ben szervezeti titkok, amelyek csak a párt legfelsőbb szerve előtt tárhatók fel). *A kongresszuson kívül ilyen mendemondákkal* harcolni meggyőződésem szerint azt jelentené, hogy *pletykázók módjára* cselekszünk. És az egyetlen válasz, amelyet a közönségnek e fecsegésre vonatkozóan adhatnék, az volna, ha rámutatnék a kongresszusi harcra: azt mondjátok, hogy a Központi Bizottságot kis többséggel választották meg. Ez igaz. De ez a kis többség azokból alakult, akik a legkövetkezetesebben, nem szavakban, hanem tettel harcoltak az iszkrás tervek megvalósításáért. E többség *erkölcsi* tekintélyének ezért még hasonlíthatatlanul nagyobbnak kell lennie, mint amekkora *formális* tekintélye — nagyobbnak mindazok előtt, akik az „Iszkra" *irányzatának* folytonosságát többre becsülik az „Iszkra" egyik vagy másik *körének* folytonosságánál. Kik *illetékesebbek annak megítélésére*, hogy ezek vagy azok az elvtársak alkalmasak-e az „Iszkra" politikájának megvalósítására? azok-e, akik ezt a politikát a kongresszuson képviselték, vagy azok, akik számos esetben harcoltak e politika ellen és síkraszálltak minden elmaradottság, minden ócskaság, minden körösdi mellett?

o) A KONGRESSZUS UTÁN. KÉT HARCI MÓDSZER

A kongresszusi viták és szavazások elemzése, amellyel most végeztünk, tulajdonképpen in nuce (dióhéjban) megmagyarázza *mindazt, ami a kongresszus után történt*, s pártválságunk további szakaszainak ismertetését rövidre foghatjuk.

Az a körülmény, hogy Martov és Popov nem volt hajlandó a választásokban résztvenni, egycsapásra a *civakodás* légkörét teremtette meg a pártárnyalatok harcában. Glebov elvtárs, aki valószínűtlennek tartotta, hogy a meg nem választott szerkesztők komolyan elhatározták, hogy Akimov és Martinov felé *fordulnak*, és a dolgot mindenekelőtt ingerültséggel magyarázta, mindjárt a kongresszust követő napon azt ajánlotta nekem és Plehanovnak, kössünk békét, „kooptáljuk" mind a négy elvtársat azzal a feltétellel, hogy a Tanácsban a szerkesztőség képviseletet kap (azaz, hogy a két képviselő közül az egyik feltétlenül a *párt*többséghez tartozzék). Ezt a feltételt Plehanov meg én észszerűnek találtuk, mert ha ebbe beleegyeznek, ez a beleegyezés a *kongresszuson elkövetett hiba hallgatólagos beismerését* jelentette volna, azt jelentette volna, hogy békét akarnak és nem háborút, hogy közelebb akarnak lenni hozzám és Plehanovhoz, mint Akimovhoz és Martinovhoz, Jegorovhoz és Mahovhoz. A „kooptálás" tekintetében tett engedmény ilymódon *személyi* jelleget öltött, s nem volt érdemes megtagadni egy személyi engedményt, amely kiküszöbölheti az ingerültséget és helyreállíthatja a békét. Ezért én és Plehanov beleegyeztünk ebbe. A szerkesztőségi többség a feltételt elvetette. *Glebov elutazott*. Mi vártuk a következményeket: megmarad-e Martov azon a lojális talajon, amelyre a kongresszuson helyezkedett (a centrumot képviselő Popov elvtárssal *szemben)*, vagypedig felülkerekednek azok az állhatatlan és szakadásra hajló elemek, amelyekhez csatlakozott.

Dilemmában voltunk: vajjon Martov elvtárs a maga kongresszusi „koalícióját" egyszeri politikai ténynek fogja-e tekinteni (mint ahogy Bebel koalíciója Vollmarral 1895-ben egyszeri eset volt — *si licet parva componere magnis*)*, vagypedig arra fog törekedni, hogy *megszilárdítsa* ezt a koalíciót, minden erejével igyekszik majd bebizonyítani, hogy *én és Plehanov* a kongresszuson hibát követtünk el, és pártunk opportunista szárnyának igazi vezérévé válik. Más szavakkal ezt a dilemmát a következő-

---

* — ha ugyan szabad kis dolgokat nagyokkal összehasonlítani. — *Szerk.*

képpen fogalmazták meg: marakodás vagy politikai pártharc? Hármunk közül, akik a kongresszust követő napon a központi szervek egyedüli jelenlevő tagjai voltunk, leginkább Glebov hajlott a dilemma első megoldására és ő igyekezett leginkább kibékíteni a gyerekeket, akik hajbakaptak. A másik megoldásra leginkább Plehanov elvtárs hajlott, aki úgyszólván megközelíthetetlen volt. Én ez alkalommal a „centrum" vagy „mocsár" szerepét játszottam és a meggyőzés fegyverét próbáltam használni. Kilátástalan és zavaros vállalkozás volna, ha most újból megkísérelnők a szóbeli meggyőzést, és én nem fogom követni Martov elvtárs és Plehanov elvtárs rossz példáját. Szükségesnek tartom azonban, hogy idézzek néhány helyet egy írásomból, amelyben az iszkrás „kisebbség" egyik tagját igyekeztem meggyőzni:

„... Az, hogy Martov nem akar a szerkesztőségbe belépni, az, hogy ő és a párt más irodalmárai megtagadják az együttműködést, hogy sok elvtárs vonakodik a Központi Bizottság számára dolgozni, a bojkott vagy a passzív ellenállás eszméjének propagálása, — mindez még Martov és barátai akarata ellenére is óhatatlanul pártszakadásra fog vezetni. Mégha Martov megmarad is a lojális talajon (a kongresszuson nagyon határozottan ilyen talajra helyezkedett), mások nem maradnak meg, és az általam megjelölt következmény elkerülhetetlen lesz...

... És most kérdem: tulajdonképpen miért válunk szét?.. Sorra veszem a kongresszus összes eseményeit és benyomásait, elismerem, hogy gyakran rettenetes ingerültségemben «dühösen» jártam el és cselekedtem, szívesen kész vagyok bárkivel szemben beismerni ezt a bűnömet, ha bűnnek nevezhető az, amit a légkör, az ellenhatás, a replikák, a harc stb. természetszerűen előidézett. De amikor most minden harag nélkül vizsgálom az elért eredményeket, azt, amit dühödt harc útján valósítottunk meg, valóban nem látok az eredményekben semmit, egyáltalán semmit, ami a pártra káros volna, és abszolút semmit, ami a kisebbségre bántó vagy sértő volna.

Persze, szükségszerűen bántó volt már az is, hogy kisebbségben kellett maradniok, de határozottan tiltakozom az ellen a gondolat ellen, hogy mi bárkit is «megbélyegeztünk» vagy bárkit is meg *akartunk* sérteni vagy meg *akartunk* alázni. Szó sincs róla. És nem szabad megengednünk, hogy egy politikai nézeteltérés oda vezessen, hogy az események magyarázataként

a másik felet lelkiismeretlenséggel, arcátlansággal, intrikálással s egyéb kedves dolgokkal vádoljuk, amelyekről mind gyakrabban hall az ember a közeledő szakadás atmoszférájában. Ezt nem szabad megengednünk, mert ez legalábbis nec plus ultra* értelmetlen dolog.

Köztünk és Martov között politikai (és szervezeti) kérdésekben komoly ellentétek vannak, ami már igen sokszor megtörtént. Amikor a szervezeti szabályzat 1. pontjának kérdésében vereséget szenvedtem, természetszerűleg minden energiámmal revansra törekedtem mindabban, ami nekem (és a kongresszusnak) még megmaradt. Szükségképpen törekednem kellett egyfelől egy szigorúan iszkrás Központi Bizottságra, másfelől pedig a háromtagú szerkesztőbizottságra... Nézetem szerint ez a hármasbizottság *egyedül* képes arra, hogy hivatalos szerv legyen, nempedig olyan testület, amelyben komasági szellem és nemtörődömség uralkodik, hogy az egyetlen igazi központi szerv legyen, amelyben mindenki mindig a maga pártszerű álláspontját képviselné és védelmezné, egy hajszálnyival sem többet, és irrespective** minden személyi mozzanattól, minden sértésre, távozásra stb. vonatkozó elgondolástól.

Ez a hármasbizottság a kongresszusi események után kétségkívül olyan politikai és szervezeti vonalat törvényesített, amely egy bizonyos vonatkozásban Martov ellen irányult. Ez kétségtelen. Ezért szakítsunk? Ezért törjük szét a pártot?? Vajjon a tüntetések kérdésében Martov és Plehanov nem állt szemben velem? Vajjon a programm kérdésében én és Martov nem álltunk szemben Plehanovval? Vajjon nem fordul-e mindig minden hármasbizottság egyik oldalával bármelyik tagja ellen? Ha az iszkrások többsége az «Iszkra»-szervezetben is, a kongresszuson is a martovi vonalnak ezt a speciális árnyalatát szervezeti és politikai tekintetben hibásnak találta, nem esztelenek-e valóban azok a kísérletek, hogy mindezt valami «cselszövéssel» és «uszítással» stb. magyarázzák? Vajjon nem volna-e esztelenség, ha valaki azzal akarná megkerülni ezt a tényt, hogy «szemét népségnek» *szidalmazná* ezt a többséget?

Ismétlem: én éppúgy, mint a kongresszus iszkrásainak többsége, mélyen meg vagyok győződve arról, hogy Martov helytelen vonalat követett és ezt ki kellett javítani. Emiatt megbántódni, ebben sértést látni stb. oktalanság. Senkit semmiért nem «bélyegeztünk meg», nem «bélyegzünk meg» és nem távolítunk el a *munkától. A központi szervből* való

* — a legnagyobb mértékben. — *Szerk.*
** — függetlenül. — *Szerk.*

eltávolítás miatt pedig szakadást előidézni az én szememben határtalan esztelenség volna"*.

Szükségesnek tartottam, hogy ezeket az írásbeli kijelentéseimet felelevenítsem, mert *pontosan* megmutatják a többségnek azt a törekvését, hogy *tüstént* pontos határt vonjon egyfelől a támadások élessége és „dühössége" következtében lehetséges (és heves harcban elkerülhetetlen) személyes sértődöttség és személyes ingerültség — másfelől egy bizonyos politikai hiba, politikai vonal (koalíció a jobbszárnnyal) között.

Ezek a kijelentések bizonyítják, hogy a kisebbség *passzív ellenállása közvetlenül a kongresszus után kezdődött*, és mi mindjárt figyelmeztettük arra, hogy ez *lépés a pártszakadás felé;* — hogy ez teljesen ellentmond *a kongresszuson tett lojális kijelentéseknek;* — hogy ez a szakadás kizárólag *a központi szervekből való eltávolítás* (vagyis a meg nem választás) miatt következne be, mert soha senki nem gondolt arra, hogy a párt tagjai közül bárkit is eltávolítson a *munkától;* — hogy a köztünk fennálló politikai nézeteltérés (amely elkerülhetetlen, minthogy még nincs tisztázva és eldöntve az a kérdés, kinek a vonala volt hibás a kongresszuson, Martové-e vagy a mienk), *mindinkább* kezd szitkozódástól, gyanúsítgatásoktól stb. stb. kísért *marakodássá fajulni.*

A figyelmeztetések nem segítettek. A kisebbség viselkedése azt mutatta, hogy a legkevésbbé állhatatos és *a pártot legkevésbbé becsülő* elemek kerekednek felül köztük. Ez arra késztetett engem és Plehanovot, hogy Glebov javaslatához adott hozzájárulásunkat visszavonjuk: valóban, ha a kisebbség *tetteivel* nemcsak az elvek terén, hanem az *elemi pártlojalitás* terén is bebizonyította politikai áll-

* Ezt a levelet (A. N. Potreszovnak 1903 augusztus 31-én [szeptember 13-án] írt levél. — *Szerk.)* még szeptemberben (az új időszámítás szerint) írtam. Kihagytam belőle azt, ami nézetem szerint nem tartozik a dologra. Ha a címzett éppen a kihagyott részt tartja fontosnak, könnyen kitöltheti a hézagot. Egyébként felhasználom ezt az alkalmat arra, hogy ellenlábasaimat egyszersmindenkorra feljogosítsam valamennyi magánlevelem közzétételére, ha ezt az ügyre nézve hasznosnak tartják.

hatatlanságát, akkor milyen jelentőségük lehetett a hírhedt „folytonosságról“ mondott *szavaknak?* Plehanovnál elmésebben senki sem gúnyolta ki azt a képtelen követelést, hogy a pártszerkesztőségbe főleg olyan embereket „kooptáljunk“, akik nyiltan kijelentik, hogy egyre újabb kérdésekben és egyre nagyobb mértékben nem értenek egyet velünk! Hát ki látott már olyat, hogy a párttöbbség a központi szervekben maga változtatta át önmagát kisebbséggé még mielőtt a sajtóban, a párt színe előtt *tisztázták volna* az *újabb* nézeteltéréseket? Fejtsék ki előbb a nézeteltéréseket, a párt vitassa meg, mennyire mélyrehatóak ezek a nézeteltérések és mi a jelentőségük, tegye jóvá maga a párt a II. kongresszuson elkövetett hibáját, ha az egyik vagy másik hibát bebizonyitják! Pusztán az a tény, hogy egyelőre még ismeretlen nézeteltérésekre *hivatkozva* ilyen követelést támasztottak, azt mutatta, hogy a követelőzők teljesen állhatatlanok, hogy a marakodás teljesen elfojtja a politikai nézeteltéréseket, hogy egyáltalán nem tisztelik sem a pártot, sem saját meggyőződésüket. Sohasem voltak és nem is lesznek olyan *elvi alapon álló*, *meggyőződéses* emberek, akik ne akarnának *meggyőzni*, még mielőtt *(magánúton)* többségbe kerülnének abban a szervben, amelyet meg akarnak győzni.

Végül október 4-én Plehanov elvtárs bejelenti, hogy még egy *utolsó* kisérletet tesz arra, hogy végetvessen ennek az ostobaságnak. A régi szerkesztőségnek mind a hat tagja ülést tart, a Központi Bizottság új tagjának jelenlétében*. Teljes három órán át igyekszik Plehanov elvtárs bebizonyitani, mennyire oktalan az a követelés, hogy a „többség“ két képviselőjével szemben négy elvtársat „kooptáljanak“ a „kisebbségből“. Javasolja *két elvtárs kooptálását*, egyfelől minden olyan aggodalom kiküszöbölésére, hogy bárkit is „gyötörni“, elnyomni, visszaszorítani, kivégezni és eltemetni akarunk, másfelől pedig a párt-„többség“ jogai-

* Ezenkívül a Központi Bizottságnak ez a tagja[77] a kisebbséggel több külön és kollektív beszélgetést szervezett, amelyeken megcáfolta a képtelen mendemondákat, és pártkötelessége teljesítésére hívta fel a kisebbséget.

nak és poziciójának megvédésére. *A két elvtárs kooptálását szintén elvetik.*

Október 6-án én meg Plehanov a következő hivatalos levelet írjuk az „Iszkra“ valamennyi régi szerkesztőjének és az „Iszkra“ munkatársának, Trockij elvtársnak:

„Tisztelt elvtársak! A Központi Lap szerkesztősége kötelességének tartja, hogy hivatalosan sajnálkozását fejezze ki afelett, hogy Önök nem vesznek részt az «Iszkra» és a «Zarja» munkájában. Jóllehet mindjárt a párt II. kongresszusa után és később is többször felszólítottuk Önöket az együttműködésre, nem kaptunk Önöktől egyetlen irodalmi művet sem. A Központi Lap szerkesztősége kijelenti, hogy egyáltalán nem adott okot közreműködésük beszüntetésére. Személyes ingerültség természetesen nem lehet akadálya annak, hogy a párt Központi Lapjában közreműködjenek. Ha pedig valamely köztünk felmerült nézeteltérés miatt nem vesznek részt a munkában, akkor a párt érdekében rendkívül hasznosnak tekintenők az ilyen nézeteltérések részletes kifejtését. Mi több, rendkívül kívánatosnak tartanók, hogy e nézeteltérések jellegét és jelentőségét az általunk szerkesztett kiadványok hasábjain az egész párt színe előtt mielőbb tisztázzuk“*.

Amint az olvasó látja, még mindig nem láttuk világosan, vajjon a „kisebbség“ cselekedeteiben a személyes ingerültség van-e túlsúlyban, vagypedig az a kívánság, hogy a lapnak (és a pártnak) *új irányt* szabjanak, s hogy milyen irányt és milyen tekintetben újat. Azt hiszem, hogy még ma is, ha hetven kommentátort megbíznánk azzal a feladattal, hogy bármely irodalom és bármilyen tanuvallomások alapján tisztázzák e kérdést, ezek sem igazodnának el soha ebben a zűrzavarban. Civakodást nem igen lehet kibogozni: közibe kell vágni, vagypedig távoltartani magunkat tőle**.

* A Martov elvtárshoz intézett levélben volt még egy passzus, melyben egy brosúra iránt érdeklődtünk, s még ezt írtuk: „Végül az ügy érdekében mégegyszer felhívjuk figyelmét arra, hogy mi jelenleg is készek vagyunk Önt a Központi Lap szerkesztőségébe kooptálni abból a célból, hogy teljes mértékben lehetővé tegyük Önnek, hogy a legfelsőbb pártszervben hivatalosan előadja és megvédje összes nézeteit.“

** Plehanov elvtárs itt alkalmasint hozzátenné: vagypedig ki kell elégíteni a civakodás kezdeményezőinek *minden és mindennemű igényét.* Majd meglátjuk miért volt ez lehetetlen.

Az október 6-i levélre Akszelrod, Zaszulics, Sztarover, Trockij és Kolcov néhány sorban azt válaszolták, hogy amióta az „Iszkra“ az új szerkesztőség kezébe ment át, alulírottak egyáltalán nem vesznek részt munkájában. Martov elvtárs beszédesebb volt és a következő válasszal tisztelt meg bennünket:

„Az OSzDMP Központi Lapja Szerkesztőségének. Tisztelt elvtársak! Október 6-i levelükre válaszolva kijelentem a következőket: Az egy sajtószervben való együttműködésre vonatkozó összes kimagyarázkodásainkat befejezetteknek tekintem azok után, hogy Önök a Központi Bizottság egyik tagjának jelenlétében október 4-én tartott tanácskozáson nem voltak hajlandók válaszolni arra a kérdésre, milyen okok késztették Önöket azon javaslatuk visszavonására, hogy Akszelrod, Zaszulics, Sztarover és én lépjünk be a szerkesztőségbe azzal a feltétellel, hogy kötelezzük magunkat arra, hogy «képviselőnkül» a Tanácsba Lenin elvtársat választjuk. Azok után, hogy Önök az említett tanácskozáson ismételten kitértek az elől, hogy saját, tanuk jelenlétében tett kijelentéseiket írásba foglalják, nem tartom szükségesnek, hogy levélben magyarázzam meg Önöknek, mi indított arra, hogy a jelenlegi körülmények között ne dolgozzak az «Iszkrá»-ban. Ha szükséges lesz, részletesen nyilatkozom erről az egész párt előtt, amely már a II. kongresszus jegyzőkönyvéből meg fogja tudni, miért utasítottam vissza azt a most megismételt ajánlatukat, hogy foglaljak el egy helyet a szerkesztőségben és a Tanácsban . . .*

L. Martov“

Ez a levél az előző okmányokkal együtt megcáfolhatatlan magyarázatot ad a bojkottnak, dezorganizálásnak, anarchiának és a szakadás előkészítésének arra a kérdésére, amelyet Martov elvtárs az „Ostromállapot“-ban (felkiáltójelek és gondolatjelek segítségével) olyan gondosan megkerül — arra a kérdésre, hogy melyek a harc lojális és illojális eszközei.

Martov elvtársnak és a többieknek azt *javasolják*, fejtsék ki a nézeteltéréseket, *kérik őket*, mondják meg nyiltan, miről van szó és mik a szándékaik, *igyekeznek őket*

* Kihagyom a Martov akkoriban újból kiadott brosúrájára vonatkozó választ.

rábeszélni arra, hogy hagyjanak fel a szeszélyeskedéssel és vizsgálják meg nyugodtan az 1. ponttal kapcsolatban elkövetett hibát (amely elválaszthatatlanul összefügg a másik hibával, a jobbra fordulással) — de Martov elvtárs és Társai *nem hajlandók erről beszélni* és ezt kiabálják: zaklatnak, gyötörnek! A „borzadálytkeltő szó“ kigúnyolása nem hűtötte le e komikus jajveszékelések hevét.

De hogy lehet *zaklatni* azt, aki *nem hajlandó együttműködni?* — kérdeztük Martov elvtársat. Hogy lehet megbántani, „gyötörni“ és elnyomni a kisebbséget, ha *nem hajlandó kisebbség lenni??* Hiszen minden kisebbségi helyzet feltétlenül és elkerülhetetlenül bizonyos hátrányokat jelent arra nézve, aki kisebbségben maradt. Ezek a hátrányok vagy abban állnak, hogy be kell lépniök egy olyan testületbe, amely bizonyos kérdésekben majorizálni fogja őket, vagypedig a testületen kívül kell maradniok, támadniok kell a testületet és ennélfogva állniok kell jól megerősített ütegek tüzét.

Vajjon az „ostromállapot“ miatti jajveszékeléssel Martov elvtárs azt akarta-e mondani, hogy igazságtalanul és illojálisan harcolnak ellenük, akik kisebbségben maradtak, vagy igazságtalanul és illojálisan kormányozzák őket? *Csak* ez a tétel volna (Martov szemében) legalább valamennyire észszerű, mert, ismétlem, bizonyos hátrányok feltétlen és elkerülhetetlen velejárói a kisebbségi helyzetnek. De éppen az a komikus a dologban, hogy Martov elvtárs ellen *sehogy sem* lehetett *harcolni*, amíg nem volt hajlandó tárgyalni! a kisebbséget *sehogy sem* lehetett *kormányozni*, amíg nem volt hajlandó arra, hogy kisebbség legyen!

Martov elvtárs *egyetlenegy tényt* sem tudott felhozni, amely azt mutatta volna, hogy a Központi Lap szerkesztősége túllépte jogkörét vagy visszaélt hatalmával abban az időben, amikor Plehanov meg én voltunk a szerkesztőségben. A kisebbség gyakorlati funkcionáriusai sem tudtak *egyetlenegy ilyen tényt* sem felhozni a Központi Bizottságra vonatkozóan. Akárhogy csűri-csavarja is a dolgot most Martov elvtárs az „Ostromállapot“-ban, továbbra is teljesen megcáfolhatatlan, hogy *az ostromállapot miatti jajveszékelés nem egyéb „gyenge nyöszörgésnél“.*

Martov elvtárs és társai egyetlenegy *észszerű* érvet sem tudnak felhozni a kongresszus által kinevezett szerkesztőség ellen, s ezt legjobban illusztrálja ez a megjegyzésük: „nem vagyunk jobbágyok!“ („Ostromállapot“, 34. old.) Rendkívül erősen kidomborodik itt a burzsoá intellektuel gondolkodásmódja, aki a tömegszervezet és a tömegfegyelem felett álló „kiválasztott lelkek“ közé sorolja magát. Aki a pártmunkában való részvétel megtagadását azzal *magyarázza*, hogy „nem vagyunk jobbágyok“, az *teljesen elárulja magát*, az beismeri, hogy nincsenek semmiféle érvei, hogy teljesen képtelen eljárását megindokolni, hogy nincs semmiféle észszerű oka az elégedetlenségre. Plehanov meg én kijelentjük, hogy nézetünk szerint semmi okot sem adtunk a munka megtagadására, kérjük, hogy fejtsék ki, miben nem egyeznek meg velünk, és erre ezt felelik: „nem vagyunk jobbágyok“ (s hozzáfűzik: még nem kötöttük meg az alkut a kooptálásra vonatkozóan).

Az intellektuel individualizmus, amely már az 1. pont körüli vitákban megnyilvánult, és már akkor megmutatta, hogy hajlik az opportunista okoskodásra és az anarchikus frázisra, *mindennemű* proletár szervezetet és fegyelmet *jobbágyságnak* tekint. Az olvasóközönség hamarosan fel fogja ismerni, hogy ezek a „párttagok“ és párt-„funkcionáriusok“ az új *pártkongresszust* is a „kiválasztott lelkek“ számára borzalmas és elviselhetetlen jobbágyi intézménynek tekintik... Ez az „intézmény“ valóban borzalmas azok számára, akik szívesen használják a párttag címet, de úgy érzik, hogy ez a cím *nem felel meg* a párt érdekeinek és a párt akaratának.

A bizottságok határozatai, melyeket az új „Iszkra“ szerkesztőségéhez intézett levelemben felsoroltam és Martov elvtárs az „Ostromállapot“-ban közzétett, ténylegesen bizonyítják, hogy a kisebbség magatartása nem volt egyéb, mint az *engedelmesség* teljes *megtagadása* a kongresszus határozataival szemben, a pozitív gyakorlati munka *dezorganizálása*. Az opportunistákból és „Iszkrá“-t gyűlölőkből alakult kisebbség *széttépte* a pártot, rontotta, bomlasztotta a munkát, mert bosszút akart állni a kongresszuson elszenvedett vereségért, és mert érezte, hogy *be-*

csületes és lojális eszközökkel (a sajtóban vagy a kongresszuson történő magyarázat útján) *sohasem* lesz képes megcáfolni az opportunizmus és intellektuel állhatatlanság vádját, amelyeket a II. kongresszuson emeltek ellenük. Minthogy felismerték, hogy nincs erejük *meggyőzni* a pártot, azzal igyekeztek hatni, hogy *dezorganizálták* a pártot és *akadályoztak minden munkát*. Mikor szemükre vetették, hogy (mivel a kongresszuson zűrzavart teremtettek) fazekunkat megrepesztették, ők a szemrehányásra azzal feleltek, hogy *minden erejükkel* igyekeztek a repedt fazekat *teljesen összetörni*.

A fogalmakat annyira összekuszálták, hogy a bojkottot és a munkától való távolmaradást „*tisztességes** harci eszköznek" nyilvánították. Martov elvtárs most állandóan ezen a kényes ponton lovagol. Martov elvtárs annyira „elvhű", hogy védelmezi a bojkottot, ... amikor a kisebbségtől indul ki, s elítéli a bojkottot, amikor magát a többségbe került Martovot fenyegeti.

Azt hiszem, nem kell taglalnunk azt a kérdést, civakodás-e ez, vagypedig a szociáldemokrata munkáspártban alkalmazható tisztességes harci eszközökre vonatkozó „elvi nézeteltérés".

Miután a központi szervek (október 4-én és 6-án) sikertelenül próbáltak magyarázatot kapni azoktól az elvtársaktól, akik a „kooptálás" körül csetepatét csaptak, nem tehettek egyebet, be kellett várniok, milyen lesz a valóságban a megígért lojális harc. Október 10-én a Központi Bizottság körlevéllel fordul a Ligához (lásd Líga jegyzőkönyve, 3—5. old.), amelyben közli, hogy szervezeti szabályzatot dolgoz ki és a Líga tagjait közreműködésre szólítja fel. A Líga kongresszusának összehívását abban az időben a Líga vezetősége elvetette (két szavazattal egy ellen — lásd ugyanott, 20. old.). A kisebbség híveinek erre a körlevélre adott válaszai azonnal megmutatták, hogy a híres lojalitás és a kongresszus határo-

* A bányavidéki határozati javaslat. („Ostromállapot", 38. old.)

zatainak elismerése csak frázis volt, és valójában a kisebbség elhatározta, hogy semmiképpen *nem veti alá magát* a párt központi szerveinek, és az együttműködésre való felhívásaik elől szofizmákkal és *anarchikus* frázisokkal *bújt ki*. A vezetőség tagjának, Deutschnak, hirhedt nyilt levelére (10. old.) Plehanovval és a többség más híveivel együtt azt feleltük, hogy határozottan „tiltakozunk a pártfegyelem azon durva megsértései ellen, melyek révén a Líga funkcionáriusa gátolni merészeli egy pártszerv szervezeti tevékenységét és más elvtársakat is a fegyelem és a szervezeti szabályzat ugyanilyen megszegésére hív fel. Az olyanfajta frázisok, hogy «nézetem szerint nincs jogom a Központi Bizottság meghívása alapján az ilyen munkában résztvenni» vagy «elvtársak! semmiesetre sem szabad a Líga új szervezeti szabályzatának kidolgozását reá (a KB-ra) bízni» stb., az olyanfajta agitációs módszerekhez tartoznak, amelyek csak felháborodást kelthetnek mindenkiben, aki csak valamennyire is sejti, mit jelentenek ezek a fogalmak: párt, szervezet, pártfegyelem. Az efféle módszerek annál felháborítóbbak, mert egy csak most létesített pártszervvel szemben alkalmazzák őket, s így ez kétségkívül kísérlet arra, hogy megrendítsék a pártbeli elvtársakban a bizalmat e pártszerv iránt, s ugyanakkor e módszereket a Líga vezetőségi tagjának cégére alatt és a Központi Bizottság háta mögött hozzák forgalomba" (17. old.).

A Líga kongresszusa ilyen körülmények között csak botránynak ígérkezett.

Martov elvtárs kezdettől fogva folytatta „a más lelkében való vájkálás" kongresszusi taktikáját, és ezt ez alkalommal magánbeszélgetések kiforgatásával Plehanov elvtárssal szemben gyakorolta. Plehanov elvtárs tiltakozik, és Martov elvtárs kénytelen a könnyelmű vagy ingerült szemrehányásokat visszavonni (a Líga jegyzőkönyve, 39. és 134. old.).

Következik a beszámoló. A Líga küldötte a pártkongresszuson én voltam. Ha az olvasó előveszi beszámolóm vázlatát (43. és köv. old.)*, látni fogja, hogy az

* Lásd ebben a kötetben 64—75. old. — *Szerk.*

nyers vázlatban tartalmazta a kongresszusi szavazásoknak azt az elemzését, amely kidolgozott formában ebben a brosúrában található. A beszámoló súlypontja éppen annak bebizonyítása volt, hogy Martov és Társai az általuk elkövetett hibák következtében pártunk opportunista szárnyára kerültek. Jóllehet a beszámolót olyan hallgatóság előtt tartottam, amelynek nagy többsége a legelkeseredettebb ellenfelekből állt, az égvilágon semmi olyat nem tudtak benne felfedezni, ami a pártharc és pártpolémia lojális módszereitől eltért volna.

Martov beszámolója viszont az én fejtegetésemhez fűzött apró és részletkérdésekre vonatkozó „módosító javaslatokon" kívül (fentebb kimutattuk, hogy ezek a módosító javaslatok helytelenek) nem volt egyéb... mint beteg idegek terméke.

Nem csoda, hogy a többség nem volt hajlandó harcolni ilyen légkörben. Plehanov elvtárs tiltakozott a *„jelenet"* ellen (68. old.) — ez valóban igazi „jelenet" volt! — és eltávozott a kongresszusról, mert nem óhajtotta kifejteni a beszámoló lényegére vonatkozó, már elkészített ellenvetéseit. A többségnek majdnem valamennyi többi híve is elhagyta a kongresszust, s írásbeli tiltakozást nyujtottak be Martov elvtárs „méltatlan viselkedése" ellen (a Liga jegyzőkönyve, 75. old.).

A kisebbség harci módszerei igen szemléletesen feltárultak mindenki előtt. A kisebbséget mi azzal vádoltuk, hogy a kongresszuson politikai hibát követett el, az opportunizmus felé fordult, koalícióra lépett a bundistákkal, Akimovokkal, Brukerekkel, Jegorovokkal és Mahovokkal. A kisebbség a kongresszuson vereséget szenvedett és most *két* harci módszert „dolgozott ki", melyek a különböző kirohanások, támadások, rajtaütések stb. végtelen gazdagságát ölelik fel.

Első módszer — az egész pártmunka dezorganizálása, az ügy károsítása, az a törekvés, hogy mindent akadályozzanak „az okok megjelölése nélkül".

Második módszer — „jelenetek" rendezése stb. stb.*

---

* Már rámutattam arra, hogy ezeknek az emigráns és száműzött légkörben szokásos civakodásoknak legalantasabb' meg-

Ez a „második harci módszer" megnyilvánul a Líga hirhedt „elvi" határozati javaslataiban is, amelyeknek megvitatásában a „többség" persze nem vett részt. Vegyük szemügyre ezeket a határozati javaslatokat, amelyeket most Martov elvtárs az „Ostromállapot"-ban közzétett.

Az első határozati javaslat, amelyet Trockij, Fomin, Deutsch és más elvtársak írtak alá, két tételt tartalmaz, amelyek a pártkongresszus „többsége" ellen irányulnak: 1) „A Líga mélységes sajnálkozását fejezi ki afelett, hogy a kongresszuson megnyilvánult tendenciák következtében, amelyek az «Iszkra» előbbi politikájával homlokegyenest ellenkeznek, a párt szervezeti szabályzatának kidolgozásakor nem fordítottak kellő figyelmet arra, hogy megfelelően biztosítsák a Központi Bizottság függetlenségének és tekintélyének megvédését" (a Líga jegyzőkönyve, 83. old.).

Ez az „elvi" tétel, mint már láttuk, az *akimovi* frázisba torkollik, amelynek *opportunista* jellegét a pártkongresszuson *még* Popov elvtárs *is* leleplezte! Lényegükben az olyan állítások, hogy a „többség" nem szándékozik a Központi Bizottság függetlenségét és tekintélyét megvédeni, sohasem voltak egyebek *pletykánál.* Elég rámutatni arra, hogy amikor Plehanov meg én voltunk a szerkesztőségben, a Központi Lap *nem volt* túlsúlyban *a Tanácsban* a Központi Bizottsággal szemben, amikor pedig a martovisták vonultak be a szerkesztőségbe, a Központi Lap túlsúlyba *került* a Tanácsban a Központi Bizottsággal szemben! Amikor mi voltunk a szerkesztőségben, a Tanácsban *az oroszországi gyakorlati pártmunkások voltak túlsúlyban* a külföldi irodalmárokkal szemben; a martovistáknál ennek az ellenkezője következett be. Amikor mi voltunk a szerkesztőségben, a Tanács egyetlenegyszer

---

jelenési formáit oktalanság volna alantas okokra visszavezetni. Ez sajátos betegség, amely bizonyos rendkívüli életviszonyok között, az idegek bizonyos ziláltsága esetén stb. ragály módjára terjed. *Kénytelen voltam* itt felidézni ennek a harci módszernek igazi jellegét, mert Martov elvtárs *ezt a módszert az „Ostromállapot"-ban ismét teljes mértékben alkalmazta.*

sem kísérelte meg, hogy beavatkozzék valamely *gyakorlati* kérdésbe; az egyhangú kooptálás ideje óta *megkezdődött az ilyen beavatkozás*, s erről az olvasóközönségnek hamarosan alkalma lesz teljes bizonyossággal meggyőződni.

A szóbanforgó határozati javaslat következő tétele: „... a kongresszus a párt hivatalos központi szerveinek megalakításakor nem vette figyelembe a már ténylegesen létrejött központi szervekkel való folytonossági kapcsolatot ...“

Ez a tétel teljes egészében a központi szervek *személyi* összetételének kérdésére redukálódik. A „kisebbség“ jobbnak látta megkerülni azt, hogy a régi központi szervek a kongresszuson bebizonyították alkalmatlanságukat és számos hibát követtek el. A legkomikusabb azonban a „folytonosságra“ való hivatkozás a Szervező Bizottsággal kapcsolatban. A kongresszuson, amint láttuk, egy ember sem szólt egy árva szót sem az egész Szervező Bizottság megerősítéséről. Sőt, a kongresszuson Martov dühöngve ordítozott, hogy a Szervező Bizottság három tagját magában foglaló lista szégyent hoz rá. A kongresszuson a „kisebbség“ *utolsó* listájában a Szervező Bizottságból *egy* tagot javasolt (*Popov*, Glebov vagy Fomin és Trockij), a „többség“ pedig olyan listát fogadott el, amelyben három tag közül *kettő* volt a Szervező Bizottság tagja (*Travinszkij*, *Vasziljev* és Glebov). Kérdezzük, vajjon lehet-e ezt a „folytonosságra“ való hivatkozást „elvi nézeteltérésnek“ nevezni?

Térjünk át egy másik határozati javaslatra, amelyet a régi szerkesztőség négy tagja írt alá Akszelrod elvtárssal az élén. Itt találkozunk a „többség“ ellen irányuló valamennyi fő váddal, amelyeket azután a sajtóban nem egyszer megismételtek. A legmegfelelőbb, ha ezeket éppen a szerkesztői kör tagjainak megszövegezésében vizsgáljuk. A vádak „a párt önkényuralmi és bürokratikus igazgatásának rendszere“ ellen, a „bürokratikus centralizmus“ ellen irányulnak, amelyet a „valóban szociáldemokrata centralizmustól“ megkülönböztetve a következőképpen határoznak meg: ez a centralizmus „nem a belső egyesülést, hanem a külső, formális egységet helyezi előtérbe, amelyet

merőben mechanikus eszközökkel, az egyéni kezdeményezés és a társadalmi öntevékenység rendszeres elnyomása útján valósítanak és őriznek meg"; ezért ez a centralizmus „lényegénél fogva képtelen a társadalom alkotóelemeit szervesen egyesíteni".

Hogy milyen „társadalomról" beszélnek itt Akszelrod elvtárs és Társai, annak egyedül Allah a megmondhatója. Akszelrod elvtárs, úgylátszik maga sem igen tudta, vajjon zemsztvo-feliratot ír-e a kívánatos közigazgatási reformokról, vagypedig a „kisebbség" panaszait tolmácsolja. Mit *jelenthet* a pártban az „egyeduralom", amely miatt az elégedetlen „szerkesztők" jajveszékelnek? Egyeduralom annyi, mint egy személy legfelsőbb, ellenőrzés nélküli, felelősséggel nem tartozó, nem választáson alapuló hatalma. A „kisebbség" irodalmából köztudomású, hogy ilyen egyeduralkodónak *engem* tekintenek és senki mást. Amikor a szóbanforgó határozati javaslatot írták és elfogadták, én a Központi Lapban dolgoztam Plehanovval együtt. Ennélfogva Akszelrod elvtárs és Társai kifejezték azt a meggyőződésüket, hogy mind Plehanov, mind a Központi Bizottság összes tagjai az egyeduralkodó Lenin *akarata* szerint „igazgatták a pártot", nempedig aszerint, hogy ők mit tartottak hasznosnak az ügy érdekében. Az egyeduralmi igazgatás vádja szükségszerűen és elkerülhetetlenül oda vezet, hogy mindazokat, akik az egyeduralkodón kívül résztvesznek az igazgatásban, puszta eszköznek, sakkfigurának, idegen akarat végrehajtójának tekintik. És mi újból és újból megkérdezzük: valóban ez az igen tiszteletreméltó Akszelrod elvtárs „elvi nézeteltérése"?

Továbbá. Milyen külsőséges, formális egységről beszélnek itt a mi „párttagjaink", akik csak most tértek vissza a pártkongresszusról, melynek határozatait ünnepélyesen törvényesnek ismerték el? Ismernek talán a pártkongresszuson kívül valami más módot az egység elérésére egy valamennyire szilárd alapokon megszervezett pártban? Ha ismernek, akkor miért nincs bátorságuk nyiltan megmondani, hogy a II. kongresszust már nem ismerik el törvényes kongresszusnak? Miért nem próbálják kifejteni nekünk azokat az új gondolataikat és új módszereiket,

amelyek segítségével egy állítólag szervezett állítólagos pártban az egység elérhető?

Továbbá. Milyen alapon beszélnek „az egyéni kezdeményezés elfojtásáról“ a mi individualista intellektueljeink, akiket a párt Központi Lapja csak az imént *kérve kért*, fejtsék ki nézeteltéréseiket, és akik *ehelyett* a „kooptálásról“ alkudoztak. Hogyan is fojthattuk volna el Plehanov meg én vagy a Központi Bizottság oly emberek kezdeményezését és öntevékenységét, akik *egyáltalán* nem voltak hajlandók velünk „együttműködni“! Hogyan lehet valakit olyan szervben vagy olyan testületben „elnyomni“, amelyben az *elnyomott nem volt hajlandó résztvenni?* Hogyan panaszkodhatnak meg nem választott szerkesztők „az igazgatás rendszerére“, amikor nem hagyták magukat „*igazgatni*“? *Nem követhettünk el semmiféle* hibát elvtársaink vezetésében abból az egyszerű okból kifolyólag, hogy ezek az elvtársak egyáltalán nem is dolgoztak vezetésünk alatt.

Azt hisszük, világos, hogy a sokat emlegetett bürokratizmus elleni tiltakozás csak a központi szervek személyi összetételével való elégedetlenség leplezése, csak fügefalevél, amely szépítgeti a kongresszuson tett ünnepélyes ígéret megszegését. Bürokrata vagy, mert a kongresszus nem akaratomnak megfelelően, hanem akaratom ellenére jelölt ki; formalista vagy, mert a kongresszus formális határozataira, nempedig az én beleegyezésemre támaszkodol; durván mechanikus módon cselekszel, mert a pártkongresszus „mechanikus“ többségére hivatkozol és nem számolsz azzal a kívánságommal, hogy engem kooptáljanak; egyeduralkodó vagy, mert nem akarod a hatalmat a régi, jól összemelegedett társaság kezébe adni, amely annál erélyesebben védi a maga körösdi-szellemű „folytonosságát“, mennél kellemetlenebb neki az, hogy a kongresszus nyiltan helytelenítette ezt a körösdi-szellemet.

Ezen kívül nem volt és nincs ennek a bürokratizmus elleni tiltakozásnak semmiféle más *reális* tartalma*.

* Elég rámutatni arra, hogy Plehanov elvtárs, miután végrehajtotta a jóságos kooptálást, a kisebbség szemében már nem volt többé a „bürokratikus centralizmus“ híve.

S éppen ez a harci módszer csak újabb bizonyítéka a kisebbség intellektuel állhatatlanságának. A kisebbség meg akarta győzni a pártot arról, hogy helytelenül választotta meg a központi szerveket. Hogyan akarta erről meggyőzni? Talán úgy, hogy bírálta azt az „Iszkrá“-t, amelyet Plehanov meg én vezettünk? Nem, erre képtelen volt. Úgy akarta meggyőzni, hogy a párt egy része nem volt hajlandó a gyűlölt központi szervek vezetésével dolgozni. De nincs a világon olyan párt, amelynek valamely központi szerve be tudja bizonyítani, hogy képes vezetni azokat, akik nem akarják magukat vezetésének alávetni. Megtagadni az engedelmeskedést a központi szervek vezetésének annyi, mint megtagadni a párthoz való tartozást, annyi, mint a pártot szétrombolni, ez nem a meggyőzésre, hanem a *szétzúzásra* vezető eljárás. És éppen a meggyőzésnek a szétzúzással való ilyen helyettesítése mutatja az elvi következetesség, a saját eszméikbe vetett hitük hiányát.

Bürokratizmusról beszélnek. Bürokratizmus más szóval annyi, mint pozícióharc. Bürokratizmus azt jelenti, hogy az *ügy* érdekeit alárendelik a *karrier* érdekeinek, hogy fokozott figyelmet fordítanak a *jó kis pozíciókra* és fittyet hánynak a munkára, hogy a *kooptálásért* marakodnak ahelyett, hogy az *eszmékért* harcolnának. Az ilyen bürokratizmus csakugyan nem kívánatos és árt a pártnak, s nyugodtan az olvasóra bízom annak megítélését, hogy a pártunkban most harcoló két fél közül melyik vétkes az ilyen bürokratizmusban. Beszélnek az egyesítés durván mechanikus módszereiről. A durván mechanikus módszerek persze károsak, de megint az olvasóra bízom annak megítélését, lehet-e egy új iránynak a régi ellen irányuló harcában durvább és mechanikusabb módszert elképzelni, mint egyes személyeknek a pártszervekbe való felvételét, még mielőtt a pártot meggyőzték volna az új nézetek helyességéről, mielőtt a párt előtt kifejtették volna ezeket a nézeteket?

De talán a kisebbség kedvelt kifejezéseinek valami elvi jelentősége is van, talán valami különleges eszmekört fejeznek ki, függetlenül attól az apró és jelentéktelen indítéktól, amely az adott esetben kétségkívül a „fordulat“

kiindulópontja volt? Talán ha a „kooptálás“ körül folyó dulakodástól eltekintünk, ezek a kifejezések mégis csak a nézeteknek egy más rendszerét tükrözik vissza?

Vizsgáljuk meg a kérdést erről az oldalról. Itt mindenekelőtt meg kell jegyeznünk, hogy elsőnek Plehanov elvtárs kezdett hozzá az ilyen vizsgálathoz, amikor a Ligában rámutatott arra, hogy a kisebbség az *anarchizmus* és *opportunizmus* felé fordul, Martov elvtárs pedig (aki most nagyon rossz néven veszi, hogy nem mindenki akarja az ő álláspontját elvi* álláspontnak elismerni) jobbnak látta, hogy ezt az incidenst az „Ostromállapot“-ban *teljesen figyelmen kívül hagyja.*

A Liga kongresszusán felvetették azt az általános kérdést, érvényes-e az olyan szervezeti szabályzat, melyet a Liga vagy egy bizottság a maga számára dolgozott ki, és amelyet a Központi Bizottság nem hagyott jóvá, vagy éppen nem hajlandó jóváhagyni? Azt hihetnők, hogy a kérdés napnál világosabb: a szervezeti szabályzat a szervezettség formai kifejezése, a bizottságok szervezésének jogát pedig pártunk szervezeti szabályzatának 6. pontja kategorikusan a Központi Bizottság részére tartotta fenn; a szervezeti szabályzat megszabja a bizottság autonómiájának határait, s döntő szava e határok megszabásában a párt központi szervének, nempedig helyi szervének van. *Ez ábécé*, és csak gyerekesség volt az a mélyértelmű meg-

* Nincs komikusabb valami, mint az új „Iszkrá“-nak ez a *sértődöttsége* amiatt, hogy Lenin, úgymond, nem akarja látni az elvi nézeteltéréseket vagy tagadja őket. Mennél elvibb magatartást tanusítottak volna önök az üggyel szemben, annál hamarabb megvizsgálták volna ismételt figyelmeztetéseimet, amelyekben rámutattam arra, hogy önök az opportunizmus felé fordultak. Mennél elvibb volna az önök álláspontja, annál kevésbbé volnának képesek az eszmei harcot a pozíciókért folyó marakodás színvonalára süllyeszteni. Magukra vessenek, hiszen mindent megtettek, hogy ne tekinthessük önöket elvhű embereknek. Így például Martov elvtárs, amikor az „Ostromállapot“-ban a Liga kongresszusáról beszél, elhallgatja a Plehanovval az anarchizmusról folytatott vitát, de beszél arról, hogy Lenin szuperközpont, hogy Lenin csak int egyet és a központ máris intézkedik, hogy a Központi Bizottság fehér lovon vonult be a Ligába stb. Egyáltalán nem kételkedem abban, hogy Martov elvtárs éppen ezzel a témaválasztással mélységes eszmeiségét és elviségét bizonyította be.

jegyzés, hogy a „szervezés“ nem mindig feltételezi egy „szervezeti szabályzat jóváhagyását“ (mintha maga a Liga nem fejezte volna ki azt a kívánságát, hogy éppen egy tényleges szervezeti szabályzat alapján szervezzék meg). De Martov elvtárs (remélhetőleg csak egy időre) a szociáldemokráciának még az ábécéjét is elfelejtette. Véleménye szerint a szervezeti szabályzat jóváhagyására vonatkozó követelés csak azt fejezi ki, hogy a „korábbi forradalmi iszkrás centralizmust bürokratikus centralizmus váltja fel“ (a Liga jegyzőkönyve, 95. old.), s Martov elvtárs ugyanebben a beszédben azt is kijelenti, hogy éppen ebben látja a dolog „elvi oldalát“ (96. old.), amelyet az „Ostromállapot“-ban jobbnak látott figyelmen kívül hagyni!

Plehanov elvtárs azonnal válaszol Martovnak és kéri, tartózkodjék „a kongresszus méltóságát sértő“ kifejezésektől, mint pl. bürokratizmus, pompadurság stb. (96. old.). Ebből szóváltás támad Martov elvtárssal, aki ezekben a kifejezésekben „egy bizonyos irányzat elvi jellemzését“ látja. Plehanov elvtárs, mint a többség valamenyi híve, *akkor* ezeket a kifejezéseket a maguk konkrét jelentésében vizsgálta, és világosan megértette, hogy nem elvi, hanem, ha szabad magunkat így kifejeznünk, kizárólag „kooptációs“ jelentésük van. De enged a Martovok és Deutschok követeléseinek (96—97. old.), és áttér az állítólagos elvi nézetek *elvi* vizsgálatára. „Ha ez így *lenne* — mondja — (azaz, ha a bizottságok szervezetük megteremtése, szervezeti szabályzatuk kidolgozása tekintetében autonómok lennének), akkor autonómok lennének az egésszel, a párttal szemben. Ez már nem bundista, hanem valósággal anarchista álláspont. Valóban, az anarchisták okoskodnak így: az egyén jogai korlátlanok; ezek a jogok összeütközésbe kerülhetnek; minden egyes egyén maga szabja meg jogai határait. Az autonómia határait nem magának a csoportnak, hanem annak az egésznek kell megszabnia, amelynek része ez a csoport. Ezen elv megszegésének szemléltető példája a Bund. Tehát az autonómia határait vagy a kongresszus, vagy a kongresszus által létesített legfelsőbb fórum szabja meg. A központi szerv hatalmának erkölcsi és szellemi tekintélyen kell nyugodnia. Ezzel természetesen egyetértek. A szervezet minden képviselőjének

gondoskodnia kell arról, hogy az intézménynek legyen erkölcsi tekintélye. Ebből azonban nem következik, hogy ha kell tekintély, nem kell hatalom... Az eszmék tekintélyével a hatalom tekintélyét szembeállítani anarchista frázis, amelynek itt nem lehet helye" (98. old.). Ezek a tételek a legelemibbek, valóságos axiómák, amelyeket még szavazásra bocsátani is nevetséges volt (102. old.), és amelyeket csak azért vontak kétségbe, mert „jelenleg a fogalmak összekuszálódtak" (ugyanott). De az intellektuel individualizmus a kisebbséget elkerülhetetlenül odáig juttatta, hogy robbantani akarta a kongresszust, nem akarta magát alávetni a többségnek; ezt a kívánságot viszont nem lehetett igazolni másként, mint *anarchista frázissal*. Felettébb különös, hogy Plehanovnak a kisebbség csak az opportunizmus, anarchizmus, s ezekhez hasonló túlságosan erős kifejezések használatát *vetette szemére*. Plehanovnak igaza volt, amikor kinevette ezeket a panaszokat, s megkérdezte, miért „nem szabad használni a jaurèsizmus és az anarchizmus kifejezést, s miért szabad használni a lèse-majesté (felségsértés) és a pompadurság kifejezést"? Feleletet ezekre a kérdésekre nem adtak. Ez az eredeti qui pro quo* állandóan megesik Martov meg Akszelrod elvtársakkal és társaikkal: új szavaik magukon viselik az ingerültség világos nyomait; bántja őket, amikor erre rámutatnak — mi, mondják, elvhű emberek vagyunk; de ha önök *elvből* elvetik azt, hogy a rész aláveti magát az egésznek, akkor önök anarchisták — mondják nekik. Újabb sértődés az erős kifejezés miatt! Másszóval: csatázni akarnak Plehanovval, de azzal a feltétellel, hogy az ne támadja őket komolyan!

Hányszor foglalkoztak Martov elvtárs és más „mensevikek" azzal, hogy nem kevésbbé gyerekes módon rámbizonyítsák a következő „ellentmondást". Vesznek egy idézetet a „Mi a teendő?"-ből, vagy a „Levél egy elvtárshoz" című írásomból, ahol az eszmei befolyásolásról, a befolyásért vívott harcról stb. van szó, és ezzel szembeállítják a szervezeti szabályzat útján történő „bürokra-

* — félreértés. — *Szerk.*

tikus" befolyásolást, a hatalomra való támaszkodás „egyeduralmi" törekvését stb. Együgyű emberek! Már elfelejtették, hogy *azelőtt* pártunk nem volt szabályszerűen megszervezett egész, hanem csak külön csoportok összege, és ezért más viszony e csoportok között, mint az eszmei befolyásolás, nem is lehetett. *Most* szervezett párt lettünk, és ez igenis hatalom létesítését jelenti, azt jelenti, hogy az eszmék tekintélye a hatalom tekintélyévé változik át, azt, hogy az alsó pártfórumok alá vannak rendelve a felsőbbeknek. Igazán szinte kínos, hogy régi elvtársainknak ilyen elemi igazságokat kell a szájukba rágnunk, különösen, amikor érezzük, hogy csak arról van szó, hogy a kisebbség a választások kérdésében nem akarja magát a többségnek alávetni! De *elvileg* mindezek az állítólagos ellentmondás miatt ellenem irányuló végnélküli leleplezések *teljes egészükben* anarchista frázisokba torkolnak. Az új „Iszkra" hajlandó a pártszerv címével és jogával élni, de ahhoz nincsen kedve, hogy alávesse magát a párt többségének.

Ha a bürokratizmusról hangoztatott frázisokban van elv, ha ez nem anarchikus tagadása annak, hogy a rész köteles alávetni magát az egésznek, akkor — az *opportunizmus elvével* van dolgunk, amely csökkenteni igyekszik egyes intellektuelek felelősségét a proletariátus pártjával szemben, gyengíteni igyekszik a központi szervek befolyását, erősbíteni igyekszik a legkevésbbé következetes pártelemek autonómiáját és a szervezeti viszonyokat azoknak merőben plátói, szóbeli elismerésére akarja korlátozni. Láttuk ezt a párt kongresszusán, ahol az Akimovok és a Liberek pontosan ugyanolyan beszédeket mondtak a „szörnyűséges" centralizmusról, amilyeneket a Líga kongresszusán Martov és Társai szájából hallottunk. Hogy az opportunizmus nem véletlenül, hanem természeténél fogva, s nemcsak Oroszországban, hanem az egész világon a Martov-féle és Akszelrod-féle szervezeti „nézetekhez" vezet, azt látni fogjuk alább, Akszelrod elvtársnak az új „Iszkrá"-ban közzétett cikke elemzése során.

p) KIS KELLEMETLENSÉGEK NEM ZAVARHATNAK MEG NAGY ÖRÖMET

A Liga elvetette azt a határozati javaslatot, amely szerint a Liga szervezeti szabályzatát a Központi Bizottságnak jóvá kell hagynia (a Liga jegyzőkönyve, 105. old.), s ez, amint azt a pártkongresszus egész többsége azonnal megállapította, *„a párt szervezeti szabályzatának felháborító megszegése“* volt. A szabályzat ilyen megszegése, ha mint elvhű emberek ténykedését tekintjük, hamisítatlan anarchizmus volt, a kongresszus utáni harc viszonyai között pedig óhatatlanul azt a benyomást keltette, hogy a párt kisebbsége „le akar számolni“ a párt többségével (a Liga jegyzőkönyve, 112. old.), azt jelentette, hogy nem akarja magát a pártnak alávetni és nem akar a párthoz tartozni. Annak, hogy a Liga nem akart határozatot hozni a Központi Bizottságnak a szervezeti szabályzat megváltoztatásának szükségességére vonatkozó nyilatkozatával kapcsolatban (124—125. old.), szükségszerű következménye volt az, hogy *törvénytelennek* nyilvánították azt a gyűlést, amely azt akarta, hogy egy pártszervezet gyűlésének *tartsák*, ugyanakkor azonban nem akarta magát a párt központi szervének alávetni. A párttöbbség hívei azonnal el is hagyták ezt a quasi-pártgyűlést, mert nem akartak résztvenni egy méltatlan komédiában.

A szervezeti kapcsolatokat platonikusan elismerő intellektuel individualizmus, amely a szervezeti szabályzat 1. pontja körüli ingadozásokban nyilvánult meg, ilymódon a gyakorlatban elérkezett logikus végéhez, melyet már szeptemberben, azaz másfél hónappal előbb megjósoltam: a pártszervezet *szétrombolásához*. És ebben a pillanatban, ugyanannak a napnak estéjén, amikor a Liga kongresszusa befejeződött, Plehanov elvtárs kijelentette a párt mindkét központi szervéből való kollégáinak, hogy nem képes „saját embereire lőni“, hogy „jobb főbelőnünk magunkat, mint szakítani“, hogy a nagyobb rossz elkerülése végett maximális engedményeket kell tennünk személyi kérdésekben, hiszen lényegében ezek miatt (sokkal inkább ezek miatt, mint az 1. ponttal kapcsolatban elfoglalt helytelen álláspontban megnyilvánuló elvek

miatt) folyik ez a pusztító harc. Hogy Plehanov elvtársnak ezt a pálfordulását, amely az egész pártra nézve bizonyos jelentőségre tett szert, pontosabban jellemezzem, célszerűbbnek tartom, ha nem a magánbeszélgetésekre és nem a magánlevelekre támaszkodom (ez a mentsvár a végső esetre), hanem arra, ahogyan maga Plehanov az egész párt előtt ismerteti a kérdést, az „Iszkra" 52. számában közölt „Mit ne tegyünk?" című cikkére, amelyet éppen a Liga kongresszusa után, a Központi Lap szerkesztőségéből való kiválásom (1903 november 1) után és a martovisták kooptálása előtt (1903 november 26) írt.

A „Mit ne tegyünk?" című cikk alapgondolata az, hogy nem szabad a politikában merevnek, indokolatlanul durvának és indokolatlanul hajthatatlannak lennünk, hogy néha, a szakadás elkerülése érdekében (a hozzánk közeledő vagy nem következetes) revizionistáknak és anarchista individualistáknak is engedményeket kell tennünk. Egészen természetes, hogy ezek az elvont általános tételek az „Iszkra" olvasói körében általános megdöbbenést keltettek. Nem állhatjuk meg nevetés nélkül, amikor Plehanov elvtársnak (a későbbi cikkekben tett) olyan fellengzős és büszke kijelentéseit olvassuk, hogy gondolatainak újszerűsége és a dialektika nem ismerése folytán nem értették meg őt. A valóságban a „Mit ne tegyünk?" című cikket, amikor megírta, csak vagy tíz ember érthette meg Genfnek abban a két külvárosában, melyeknek neve ugyanazzal a betűvel kezdődik. Plehanov elvtársnak az volt a baja, hogy vagy tízezer olvasó előtt egy sereg olyan célzást, szemrehányást, algebrai jelet és rejtvényt hozott forgalomba, amelyek csak annak a néhány embernek szóltak, akik a kisebbség ellen vívott, kongresszus utáni harc valamennyi szakaszában résztvettek. Plehanov elvtárs azért került ilyen bajba, mert megszegte az általa oly szerencsétlenül emlegetett dialektika alaptételét: elvont igazság nincs, az igazság mindig konkrét. Éppen ezért nem volt helyénvaló elvont formába burkolni azt az igen konkrét gondolatot, hogy a martovistáknak a Liga kongresszusa után engedményt kell tennünk.

Az engedékenység, melyet Plehanov elvtárs új harci

jelszóként javasolt, két esetben jogos és szükséges: vagy akkor, amikor az, aki engedményt tesz, meggyőződött azoknak igazáról, akik az engedményt kívánják (tisztességes politikusok ilyen esetben határozottan és nyiltan bevallják hibájukat), vagy akkor, amikor nagyobb baj elkerülése céljából egy oktalan és az ügy számára káros követelésnek tesznek engedményt. A szóbanforgó cikkből teljesen világos, hogy a szerző a második esetre gondol: világosan a revizionistáknak és anarchista individualistáknak (azaz martovistáknak, ahogy azt most a párt minden tagja tudja a Líga jegyzőkönyvéből) teendő engedményről beszél, olyan engedményről, amely a szakadás elkerülése végett feltétlenül szükséges. Amint látjuk, Plehanov elvtársnak ez az állítólag új gondolata összefoglalható ebben a nem nagyon új életbölcseségben: kis kellemetlenségek nem zavarhatnak meg nagy örömet, egy kis opportunista ostobaság és egy kis anarchista frázis jobb egy nagy pártszakadásnál. Plehanov elvtárs, amikor ezt a cikket írta, világosan látta, hogy a kisebbség pártunk opportunista szárnya és hogy anarchista eszközökkel harcol. Plehanov elvtárs azzal a tervvel állott elő, hogy e kisebbség ellen személyi kérdésekben tett engedmények útján kell harcolni, mint ahogy (megintcsak si licet parva componere magnis) a német szociáldemokrácia harcolt Bernstein ellen. Bebel pártjának kongresszusain nyiltan kijelentette, hogy nem ismer olyan embert, akit környezete jobban befolyásolna, mint Bernstein elvtársat (nem Bernstein úr, ahogy Plehanov elvtárs azelőtt mondani szokta, hanem Bernstein elvtárs): bevesszük őt körünkbe, Reichstag-képviselőt csinálunk belőle, harcolni fogunk a revizionizmus ellen, de nem indokolatlan durvasággal (à la Szobakevics-Parvus) harcolunk a revizionista ellen, ezt a revizionistát „szelídséggel fogjuk megölni" (kill with kindness), ahogy ezt, ha jól emlékszem, M. Beer elvtárs egy angol szociáldemokrata gyűlésen jellemezte, amikor védelmébe vette a német engedékenységet, békeszeretetet, szelídséget, hajlékonyságot és körültekintést az angol Szobakevics-Hyndman támadásaival szemben. Éppen így Plehanov elvtárs is „szelídséggel" akarta „megölni". Akszelrod és Martov elvtárs kis anarchizmusát és

kis opportunizmusát. Igaz, Plehanov elvtárs az „anarchista individualistákra“ tett egészen világos célzások mellett szándékosan homályosan fejezte ki magát a revizionistákra vonatkozóan, — úgy fejezte ki magát, mintha az opportunizmustól az ortodoxia felé forduló rabocsejegyelósokra, nempedig *az ortodoxiától a revizionizmus felé* forduló Akszelrodra és Martovra gondolt volna, de ez ártatlan hadicsel volt*, gyatra erődítmény, amely nem tud a pártnyilvánosság tüzérségi tüzében helytállni.

Aki tehát a most leírt politikai helyzet konkrét feltételeivel megismerkedik, aki behatol Plehanov elvtárs gondolkodásmódjába, meg fogja érteni, hogy akkor nem cselekedhettem másként, mint ahogy cselekedtem. Ezt a többség azon híveinek mondom, akik szememre vetették, hogy átadtam a szerkesztőséget. Amikor Plehanov elvtárs a Liga kongresszusa után frontot változtatott és a többség hívéből a mindenáron való kibékülés hívévé vált, kötelességem volt ezt a frontváltoztatást a legjobb értelemben magyarázni. Talán Plehanov elvtárs egy jó és becsületes béke programmját akarta megadni cikkében? Minden ilyen programmnak az az alapja, hogy mindkét fél őszintén beismerje hibáit. A többségnek milyen hibájára mutatott rá Plehanov elvtárs? — A revizionistákkal szem-

* A Martinov, Akimov és Bruker elvtársaknak teendő engedményekről a pártkongresszus után szó sem volt. Nem hallottam arról, hogy ők is „kooptálást“ követeltek volna. Sőt abban is kételkedem, hogy Sztarover vagy Martov elvtárs tanácskozott Bruker elvtárssal, amikor írásokat és „jegyzékeket“ küldözgettek nekünk a „párt felének“ nevében. . . . A Liga kongresszusán Martov elvtárs a tántoríthatatlan politikai harcos mély felháborodásával vetette el még a gondolatát is a „Rjazanovval vagy Martinovval való egyesülésnek“, a velük való „megegyezés“ lehetőségének vagy akár „a párt“ együttes „szolgálatának“ (szerkesztő minőségében) (a Liga jegyzőkönyve, 53. old.). A „martinovi tendenciákat“ Martov elvtárs a Liga kongresszusán szigorúan elítélte (88. old.), és amikor Ortodox elvtárs[78] finoman célzott arra, hogy Akszelrod és Martov alkalmasint „elismerik, hogy Akimov, Martinov és más elvtársaknak is joga van összegyűlni, szervezeti szabályzatot kidolgozni a maguk számára, melynek alapján tetszésük szerint cselekedhetnek“ (99. old.), akkor a martovisták megtagadták őt, mint Péter Krisztust (100. old., „Ortodox elvtárs aggodalmai“ „az Akimovokra, Martinovokra stb. vonatkozólag“ „alaptalanok“).

ben tanusított, Szobakevicshez méltó, indokolatlan merevségre. Nem tudjuk, mire gondolt itt Plehanov elvtárs: a szamarakkal kapcsolatban mondott elmésségére-e vagy az anarchizmus és opportunizmus Akszelrod jelenlétében történt roppant vigyázatlan megemlítésére; Plehanov elvtárs jobbnak látta „elvontan" kifejezni magát és célzásokra szorítkozni. Ez természetesen ízlés dolga. De hiszen én egy iszkráshoz írt levelemben is, a Líga kongresszusán is nyiltan beismertem, hogy jómagam durva magatartást tanusítottam; hogyne ismertem volna el a többségnek ezt a „hibáját"? Ami pedig a kisebbséget illeti, Plehanov elvtárs világosan rámutatott hibájukra: a revizionizmusra (v. ö. „az opportunizmusról a pártkongresszuson és a jaurèsizmusról a Líga kongresszusán tett megjegyzéseit") és az anarchizmusra, mely szakadáshoz vezetett. Akadályozhattam-e azt a kísérletet, hogy személyi engedmények és általában mindenféle „kindness" (szívélyesség, szelídség stb.) útján elérjük a hibák elismerését és a belőlük eredő kár ellensúlyozását? Akadályozhattam-e egy ilyen kísérletet, amikor Plehanov elvtárs a „Mit ne tegyünk?" című cikkben éppen arról igyekezett meggyőzni, hogy *„kímélni kell az ellenfeleket"*, ha olyan revizionisták sorából kerülnek ki, akik „csak bizonyos következetlenség folytán" revizionisták? És ha nem hittem ebben a kísérletben, cselekedhettem-e másként, mint hogy személyi engedményt tettem a Központi Lapra vonatkozóan, és a többség álláspontjának védelme céljából átmentem a Központi Bizottságba*. Az ilyen

* Martov elvtárs igen találóan mondotta erről, hogy avec armes et bagages (fegyverrel s poggyásszal. — *Szerk.)* mentem át. Martov elvtárs szívesen él katonai hasonlatokkal: hadjárat a Líga ellen, ütközet, gyógyíthatatlan sebek stb. stb. Bevallom, nekem is gyöngém a katonai hasonlat, különösen jelenleg, amikor oly feszült figyelemmel kísérjük a Csendes-óceánról érkező híreket. De ha katonai módra akarunk beszélni, Martov elvtárs, akkor a dolog a következőképpen történt. Mi a pártkongresszuson két erődöt foglaltunk el. Ezeket önök a Líga kongresszusán megtámadták. Mindjárt a legelső könnyű összetűzés után kollégám, az egyik erőd parancsnoka, megnyitja a kaput az ellenség előtt. Én természetesen összeszedem kis tüzérségemet és átmegyek a másik, alig megerősített erődbe, hogy ott „megbújjak" a számbeli fölényben levő ellenség elől. Még

kisérletek lehetőségét már csak azért sem tagadhattam teljesen és azért sem vállalhattam magamra az egész felelősséget a fenyegető szakadásért, mert október 6-i levelemben magam is hajlottam arra, hogy a marakodást „személyi ingerültséggel“ magyarázzam. De a többség álláspontjának védelmét politikai kötelességemnek tekintettem és tekintem. Nehéz és kockázatos dolog volt ebben a tekintetben Plehanov elvtársban bízni, mert minden jel arra vallott, hogy ezt a mondását: „a proletariátus vezetőjének nincsen joga arra, hogy harcias hajlamainak engedjen, amikor ezek a hajlamok ellentmondanak a politikai célszerűségnek“, Plehanov elvtárs hajlandó volt dialektikusan abban az értelemben magyarázni, hogy ha már lőni kell, akkor célszerűbb (tekintettel a genfi novemberi időjárásra) a többségre lőni... A többség álláspontját meg kellett védelmezni, mert Plehanov elvtárs — megcsúfolva a dialektikát, amely konkrét és mindenre kiterjedő elemzést követel —, amikor a forradalmár szabad (?) akaratának kérdését érintette, szerényen megkerülte a *forradalmár iránti bizalom*, az olyan „proletár vezetőbe“ vetett hit kérdését, aki a pártnak egy meghatározott szárnyát vezette. Amikor Plehanov elvtárs az anarchista individualizmusról beszélt és azt tanácsolta, hogy „időnként“ húnyjanak szemet a fegyelem megszegése fölött, tegyenek „néha“ engedményt az intellektuel fegyelmezetlenségnek, amely „olyan érzésben gyökerezik, melynek semmi köze a forradalmi eszme iránti odaadáshoz“, akkor bizonyára elfelejtette, hogy a párt többségének szabad akaratával is kell számolni, hogy *igenis a gyakorlat embereire* kell bízni annak meghatározását, milyen mértékben engedhetünk az anarchista individualistáknak. Amilyen könnyű a gyerekes anarchista sületlenségek elleni irodalmi harc, olyan nehéz az anarchista individualistával egy és ugyanazon szervezetben

---

békét is ajánlok: hogyan is harcolhatnék két hatalom ellen? De az új szövetségesek, válaszul a békejavaslatra, bombázzák „utolsó“ erődömet. Én is tüzelek. Ekkor volt kollégám, a parancsnok, fennkölt felháborodással felkiált: nézzétek csak jó emberek, mennyire hiányzik ebből a Chamberlainből a békeszeretet!

gyakorlati munkát végezni. Az az irodalmár, aki megpróbálná meghatározni, hogy milyen mértékben tehetünk engedményeket az anarchizmusnak a gyakorlatban, csak szertelen, valóban doktrinér, irodalmár önhittségéről tenne tanuságot. Plehanov elvtárs méltóságteljesen megjegyezte (a tekintély végett — ahogy Bazarov[79] mondani szokta), hogy újabb szakadás esetén a munkások nem fognak többé megérteni bennünket, és ugyanakkor maga kezdte meg az új „Iszkrá"-ban az olyan cikkek végtelen sorát, amelyek a maguk valóságos, konkrét jelentőségében szükségképpen érthetetlenek maradtak nemcsak a munkások, hanem általában az egész világ számára. Nem csoda, hogy a Központi Bizottság egyik tagja, aki a „Mit ne tegyünk?" című cikket kefelevonatban olvasta, figyelmeztette Plehanov elvtársat, hogy bizonyos kiadványok (a pártkongresszusnak és a Liga kongresszusának jegyzőkönyve) bizonyos csökkentésére vonatkozó tervét éppen ez a cikk borítja fel, mert felszítja a kíváncsiságot, valami pikáns és egyúttal teljesen homályos dolgot az utca ítéletére bíz* és elkerülhetetlenül kiváltja a csodálkozó kérdést: „mi történt?" Nem csoda, hogy Plehanov elvtársnak éppen ezt a cikkét, elmélkedéseinek elvont jellege és célzásainak homályos volta miatt ujjongva fogadták a szociáldemokrácia ellenségei: kánkánt jártak a „Revoljucionnaja Rosszija" hasábjain, és az „Oszvobozsgyenyije" következetes revizionistái dicshimnuszokat zengtek róla. Mindezen mulatságos és szomorú félreértések forrása, amelyekből azután Plehanov elvtárs oly mulatságosan és oly szomorúan igyekezett kikászolódni, éppen

* Hevesen és szenvedélyesen vitatkoztunk egy zárt helyiségben. Egyszerre egyikünk felugrik, kitárja az utcára nyiló ablakot és hangosan szidni kezdi a Szobakevicseket, anarchista individualistákat, revizionistákat stb. Természetes, hogy kíváncsi bámészkodó tömeg gyűlt össze az utcán és hogy ellenségeink kárörvendezni kezdtek. A vita más részvevői ugyancsak az ablakhoz mennek, el akarják mondani a dolgot értelmesen elejétől kezdve, anélkül hogy olyan dolgokra célozgatnának, amelyeket senki sem ismer. Ekkor becsapják az ablakot: nem érdemes úgymond *civakodásokról* beszélni („Iszkra" 53. sz. 8. old. 2. hasáb, 24. sor alulról). Az *„Iszkrá"-ban* nem volt érdemes beszélgetést *kezdeni* a „civakodásokról", Plehanov elvtárs[80] — alighanem ez az igazság!

a dialektika alaptételének megszegése volt: konkrét kérdéseket teljes konkrétságukban kell taglalni. Különösen Sztruve úr elragadtatása volt teljesen természetes: neki semmi köze sem volt ama „nemes" célokhoz (kill with kindness), amelyeknek elérésére Plehanov törekedett (de amelyeket esetleg nem érhetett el); Sztruve úr üdvözölte és feltétlenül üdvözölnie is kellett a *pártunk opportunista szárnya felé tett fordulatot*, amely az új „Iszkrá"-ban kezdődött meg, amint azt most kivétel nélkül mindenki látja. Nemcsak az orosz polgári demokraták üdvözölnek örömmel minden egyes fordulatot, akár a legkisebbet és időlegeset is, amelyet valamely szociáldemokrata párt tesz az opportunizmus felé. Az okos ellenség ítélete vajmi ritkán szokott merőben téves lenni: mondd meg, ki dicsér, és megmondom, hol tévedtél. És hiába számít Plehanov elvtárs a figyelmetlen olvasóra, olyan színben akarván a dolgot feltüntetni, hogy a többség éppen a személyi kérdésekben tett engedményt ellenezte a kooptálással kapcsolatban, s nem azt, hogy a párt balszárnyáról a jobbszárnyra álljanak át. Egyáltalán nem az a lényeg, hogy Plehanov elvtárs a szakadás elkerülése végett személyi engedményt tett (ez igen dícséretes), hanem az, hogy jóllehet teljes mértékben elismerte, hogy a következetlen revizionistákkal és anarchista individualistákkal *vitázni* kell, mégis jobbnak látta, hogy a többséggel vitázzon, amellyel abban a kérdésben nem értett egyet, hogy *milyen mértékben* lehet gyakorlati engedményeket tenni az anarchizmusnak. Egyáltalán nem az a lényeg, hogy Plehanov elvtárs megváltoztatta a szerkesztőség személyi összetételét, hanem az, hogy hűtlen lett a revizionizmussal és anarchizmussal szemben elfoglalt harci álláspontjához, hogy nem védelmezte többé ezt az álláspontot a párt Központi Lapjában.

Ami a Központi Bizottságot illeti, amely *akkor* a többség egyetlen szervezett képviselőjeként lépett fel, abban az időben Plehanov elvtárs *csakis abban a kérdésben* nem értett egyet vele (a KB-val), *hogy milyen mértékben tehetünk gyakorlati engedményeket az anarchizmusnak.* Csaknem egy hónap telt el november 1-e óta, amikor távozásommal szabad kezet adtam a kill with kindness

politikájának. Plehanov elvtársnak minden lehetősége megvolt arra, hogy mindenféle kapcsolatok révén megállapítsa, célravezető-e ez a politika. Plehanov elvtárs ekkor közzétette „Mit ne tegyünk?“ című cikkét, amely a martovistáknak, hogy úgymondjam, egyetlen belépőjegye volt — *és marad* — a szerkesztőségbe. Revizionizmus (amellyel az ellenfelet kímélve kell vitatkozni) és anarchista individualizmus (amelynek udvarolni kell, s szelídséggel megölni) — ezek a jelszavak erre a belépőjegyre hatásos dőlt betűkkel vannak nyomva. Parancsoljanak uraim, méltóztassanak, szelídséggel fogom önöket megölni — ezt mondja Plehanov elvtárs új szerkesztőségi kollégáinak ezzel a meghívóval. Természetes, hogy a Központi Bizottság ezekután nem tehetett egyebet, mint hogy kimondja az utolsó szót (az ultimátum mindig annyi, mint az utolsó szó a béke lehetőségéről) arra vonatkozóan, hogy az anarchista individualizmusnak a Központi Bizottság felfogása szerint milyen mértékben tehetünk gyakorlati engedményeket. Vagy békét akartok — és akkor itt van nektek ennyi meg ennyi jó kis hely, amelyek szelídségünket, békeszeretetünket, engedékenységünket stb. bizonyítják (többet nem adhatunk, ha biztosítani akarjuk a pártban a békét, nem abban az értelemben, hogy nem lesz vita, hanem abban az értelemben, hogy az anarchista individualizmus ne rombolja szét a pártot), foglaljátok el ezeket a jó kis helyeket és lassanként forduljatok megint Akimovtól Plehanov felé. Vagypedig meg akarjátok védeni és tovább akarjátok fejleszteni álláspontotokat, végleg Akimov felé akartok fordulni (legalábbis a szervezeti kérdésekben), meg akarjátok győzni a pártot, hogy Plehanovval szemben nektek van igazatok, — akkor szervezzetek magatoknak egy irodalmi csoportot, képviseltessétek magatokat a kongresszuson és kezdjétek becsületes harccal, nyilt polémiával megszerezni magatoknak a többséget. A Központi Bizottságnak 1903 november 25-i ultimátuma (lásd „Ostromállapot“ és „Kommentárok a Líga jegyzőkönyvéhez“*) egész világosan ez

* Természetesen nem próbálom kibogozni azt a csomót, amelyet Martov az „Ostromállapot“-ban — magánbeszélgetésekre

elé az alternatíva elé állítja a martovistákat, s ez teljesen összhangban van azzal a levéllel, melyet 1903 október 6-án Plehanovval együtt a volt szerkesztőkhöz intéztem: vagy személyes ingerültség (s akkor a *legrosszabb esetben* „kooptálni" is lehet), vagy elvi nézeteltérés (s akkor *előbb* meg kell győzni a pártot, s csak azután beszélhetünk a központi szervek személyi összetételének megváltoztatásáról). A Központi Bizottság annál inkább rábízhatta magukra a martovistákra e kényes dilemma eldöntését, mert Martov elvtárs *éppen ezidőben* írta a „profession de foi"-jában* („Mégegyszer kisebbségben") a következő sorokat:

„*A kisebbség egyetlen dicsőségre tart igényt* —, hogy pártunk történetében elsőnek mutasson példát arra, hogy a «legyőzöttnek» nem kell okvetlenül *új pártot*

---

stb. hivatkozva — a Központi Bizottság ultimátuma körül összekuszált. Ez az a „második harci módszer", melyet az előző fejezetben jellemeztem, s amelyet csak neuropatológus szakorvos tudna a siker reményével elemezni. Elég, ha annyit mondok, hogy Martov elvtárs ott azt hangoztatja, hogy a Központi Bizottsággal megállapodtak abban, hogy a tárgyalásokat nem fogják nyilvánosságra hozni; ezt a megállapodást ezideig nem sikerült megtalálnunk, bármennyire kerestük is. Travinszkij elvtárs, aki a Központi Bizottság nevében a tárgyalásokat folytatta, írásban közölte velem, hogy nézete szerint jogom van a szerkesztőséghez intézett levelemet másutt is közölni, mint az „Iszkrá"-ban.

Martov elvtársnak egy kifejezése különösen tetszett nekem. Ez a kifejezés — „a legrosszabb fajta bonapartizmus". Úgy vélem, hogy Martov elvtárs éppen a kellő időben jelölte meg ezt a kategóriát. Nézzük meg higgadtan, mit jelent ez a fogalom. Nézetem szerint a hatalom megszerzését jelenti *formailag* törvényes úton, de *lényegileg* a nép (vagy a párt) akarata ellenére. Igaz, Martov elvtárs? Ha pedig ez igaz, akkor nyugodtan a közönségre bízom annak megítélését, hogy kinek a részéről volt tapasztalható ez „a legrosszabb fajta bonapartizmus", Lenin és Ipszilon[81] részéről-e, akik élhettek volna — mégpedig a II. kongresszus akaratára támaszkodva — azzal a *formális* jogukkal, hogy nem bocsátják be a martovistákat, de ezzel a joggal *nem éltek*; — vagypedig azok részéről-e, akik *formailag jogosan* foglalták el a szerkesztőséget („egyhangú kooptálás"), bár tudták, hogy ez *lényegileg nem felel meg a II. kongresszus akaratának*, és félnek attól, hogy a III. kongresszus ezt az akaratot felülvizsgálja.

* — hitvallás, programm, valamely világnézet kifejtése.— *Szerk.*

alakítania. A kisebbségnek ez az álláspontja a párt szervezeti fejlődésére vonatkozó nézeteiből ered, annak tudatából ered, hogy erős kapcsolata van az előző pártmunkával. A kisebbség nem hisz a «papírforradalmak» misztikus erejében, és abban a tényben, hogy törekvései *mélyen az életben gyökereznek*, annak zálogát látja, hogy a *párton belül végzett merőben eszmei propagandájával ki fogja vívni szervezeti elveinek diadalát.*" (Az én kiemelésem.) Milyen gyönyörű, büszke szavak ezek! S milyen keserves volt tapasztalatból meggyőződni arról, hogy — *csak szavak*... Már megbocsásson Martov elvtárs, de most *én támasztok a többség nevében* igényt arra a „dicsőségre", amelyet *önök nem érdemeltek meg*. Ez a dicsőség valóban nagy lesz, érdemes érte küzdeni, mert a körösdi hagyományai a roppant könnyű szakadásokat és a „vagy kenyerespajtásom, vagy ellenségem" elvének szokatlanul buzgó alkalmazását hagyták nekünk örökbe.

Annak a nagy örömnek (hogy egységes pártunk van) ellensúlyoznia kellett, és ez ellensúlyozta is a kis kellemetlenségeket (amilyenek a kooptálás körüli civakodások). Én kiléptem a Központi Lap szerkesztőségéből, Ipszilon elvtárs (akit Plehanov meg én a Központi Lap szerkesztőségéből a Párttanácsba delegáltunk) kilépett a Tanácsból. A martovisták a Központi Bizottságnak a békére vonatkozó utolsó szavára olyan levéllel válaszoltak (lásd az idézett kiadványokat), amely hadüzenettel volt egyenlő. Akkor és csak akkor írtam a szerkesztőségnek a nyilvánosságot követelő levelet („Iszkra" 53. sz.)*. Ha revizionizmusról beszélünk, ha következetlenségről és anarchista individualizmusról, különböző vezetők vereségéről vitatkozunk, akkor rajta, uraim, mondjunk el nyíltan mindent, semmit sem titkolva, mint történt a dolog — ez a nyilvánosságról szóló levél tartalma. A szerkesztőség erre mérges szidalmakkal és egy bölcs tanáccsal felel: ne merd *„a körösdi élet kicsinyes marakodásait"* felhánytorgatni („Iszkra" 53. sz.). Ó, hát így vagyunk — gondolom

* Lásd ebben a kötetben 108—112. old. — *Szerk.*

magamban: „a körösdi élet kicsinyes marakodásai..." es ist mir recht, uraim, ezzel egyetértek. Hiszen ez azt jelenti, hogy a kooptálás körüli csatározást önök egyszerűen *a körösdi marakodásokhoz* számítják. Ez helyes. De miféle disszonancia az, ha ugyancsak az 53. szám vezércikkében ugyanaz (állítólag ugyanaz) a szerkesztőség a bürokratizmusról, formalizmusról stb. kezd beszélni*. Ne merd felvetni a Központi Lapba való kooptálásért folytatott harc kérdését, mert ez civakodás. Mi azonban fel fogjuk vetni a Központi Bizottságba való kooptálás kérdését és ezt nem civakodásnak, hanem a „formalizmus" körül felmerült elvi nézeteltérésnek fogjuk nevezni. — Nem, kedves elvtársak, gondolom magamban, engedjék meg, hogy ezt ne engedjem meg önöknek. Tűz alá akarják venni az én erődömet, tőlem meg azt követelik, hogy szolgáltassam ki önöknek az ágyúimat. Tréfálnak! És én megírom és kinyomatom az „Iszkrá"-tól függetlenül „Levél a szerkesztőséghez" című írásomat („Miért léptem ki az «Iszkra» szerkesztőségéből?")**, elmondom benne röviden, miként történt a dolog, s újból meg újból érdeklődöm, lehetséges-e a béke az ilyen felosztás alapján: önöknek a Központi Lap, nekünk a Központi Bizottság. Egyik fél sem fogja „idegennek" érezni magát pártjában, s vitatkozni fogunk az opportunizmus felé tett fordulatról, vitatkozni fogunk előbb a sajtóban, azután pedig talán a párt harmadik kongresszusán is.

A béke említésére válaszolva tüzet nyitottak az összes ellenséges ütegekből, a Tanácsot is beleértve. A lövedékek jégesőként hullottak ránk. Egyeduralkodó, Schweitzer, bürokrata, formalista, szuperközpont, egyoldalú, merev, makacs, szűklátókörű, gyanakvó, összeférhetetlen... Nagyon jó, barátaim! Végeztetek? Egyebetek nincs tartalékban? De rosszak a ti lövedékeitek...

---

* Amint utóbb kiderült, a „disszonanciát" igen egyszerűen a Központi Lap szerkesztőségének összetételében levő „disszonancia" magyarázza meg. A „civakodásokról" Plehanov írt (lásd beismerését a „Szomorú félreértés" című cikkben, 57. sz.), a „Kongresszusunk" című vezércikket pedig Martov írta („Ostromállapot", 84. old.). Ki erre, ki arra.

** Lásd ebben a kötetben 113—120. old. — *Szerk.*

Most enyém a szó! Nézzük meg, mi az új „Iszkra“ új szervezeti nézeteinek *tartalma*, és mi a viszony ezek között a nézetek és pártunknak „többségre“ és „kisebbségre“ oszlása között, amelynek valódi jellegét a második kongresszus vitáinak és szavazásainak elemzése során megmutattuk.

r) AZ ÚJ „ISZKRA“. OPPORTUNIZMUS SZERVEZETI KÉRDÉSEKBEN

Az új „Iszkra“ elvi állásfoglalásának taglalásánál kétségtelenül Akszelrod elvtárs két cikkéből kell kiindulnunk*. Akszelrod elvtárs számos kedvelt kifejezésének konkrét jelentését fentebb már részletesen kimutattuk, és most azon kell lennünk, hogy eltekintsünk ettől a konkrét jelentéstől, behatoljunk abba a gondolatmenetbe, amely (valamely apró és kicsinyes oknál fogva) arra kényszerítette a „kisebbséget“, hogy éppen ezekhez, nempedig valami más jelszavakhoz jusson el, hogy ezeknek a jelszavaknak elvi jelentőségét eredetüktől függetlenül, a „kooptálástól“ függetlenül vizsgálja. Mi most az engedékenység jegyében élünk: tegyünk hát engedményt Akszelrod elvtársnak és „vegyük komolyan“ „elméletét“.

Akszelrod elvtárs alaptétele („Iszkra“ 57. sz.) az, hogy „mozgalmunk kezdettől fogva két egymással ellentétes irányzatot rejtett magában, amelyeknek kölcsönös antagonizmusa szükségképpen együtt fejlődött magának a mozgalomnak a fejlődésével és hatott a mozgalom fejlődésére“. Mégpedig: a mozgalom proletár célja (Oroszországban) „elvileg ugyanaz, mint a nyugati szociáldemokráciáé“. De nálunk a munkástömegekre gyakorolt hatás „tőlük idegen társadalmi elemtől“ — a radikális értelmiségtől indul ki. Igy tehát Akszelrod elvtárs megállapítja, hogy pártunkban a proletár irányzat és a radikális-értelmiségi irányzat között antagonizmus van.

---

* Ezek a cikkek megjelentek „Az «Iszkra» két éve“ c. cikkgyüjteményben. II. rész. 122. és köv. old. (Szentpétervár 1906.). (A szerző jegyzete az 1907-es kiadáshoz. — *Szerk.)*

Akszelrod elvtársnak ebben feltétlenül igaza van. Nem kétséges, hogy ez az antagonizmus fennáll (és nem is csak az orosz szociáldemokrata pártban). Mi több, mindenki tudja, hogy jórészt éppen ez az antagonizmus magyarázza meg a mai szociáldemokráciának forradalmi (ortodox) szociáldemokráciára és opportunista (revizionista, kormányszocialista, reformista) szociáldemokráciára való oszlását, amely mozgalmunk utolsó tíz esztendejében Oroszországban is teljes mértékben megnyilvánult. Azt is tudja mindenki, hogy a mozgalomnak éppen proletár tendenciáit az ortodox szociáldemokrácia, a demokratikus értelmiségi tendenciákat pedig az opportunista szociáldemokrácia fejezi ki.

Mihelyt azonban Akszelrod elvtárs szemtől-szembe kerül ezzel a közismert ténnyel, egyszerre inába száll a bátorsága. *A legcsekélyebb kisérletet* sem teszi arra, hogy elemezze, miképpen jelent meg az orosz szociáldemokrácia történetében általában és különösen pártkongresszusunkon ez a megoszlás — jóllehet Akszelrod elvtárs éppen a kongresszusról ír! Mint az új „Iszkra" egész szerkesztősége, Akszelrod elvtárs is *szörnyü módon fél* e kongresszus jegyzőkönyvétől. A fentebb elmondottak után ezen nem csodálkozhatunk, de olyan „teoretikusnál", aki állítólag mozgalmunk különböző irányzatait kutatja, ez *az igazságtól való félelemnek* egy eredeti esete. Akszelrod elvtárs e tulajdonsága miatt rá se néz a mozgalmunk tendenciáira vonatkozó legújabb és legpontosabb anyagra és a kellemes ábrándok területén keres menekvést. „Hiszen a legális marxizmus vagy félmarxizmus is adott irodalmi vezért liberálisainknak — mondja. — Miért ne adhatna hát a történelem, ez a nagy imposztor, vezért a forradalmi burzsoá-demokráciának az ortodox, forradalmi marxizmus iskolájából?" Erre az Akszelrod elvtárs számára kellemes ábrándra csak annyit mondhatunk, hogy ha a történelem olykor el is követ tréfákat, ez nem indokolja a *tréfát* annak *gondolkodásában*, aki a történelem elemzésére vállalkozik. Amikor a félmarxizmus vezérének álarca alól kibújt a liberális, akkor azok, akik figyelemmel akarták *(és tudták)* kísérni „tendenciáit", nem a történelem esetleges gonosz tréfáira

hivatkoztak, hanem ennek a vezérnek gondolkodását és logikáját szemléltető száz meg száz példára, egész irodalmi arculatának mindazokra a sajátosságaira, amelyek elárulták, hogyan tükröződik a marxizmus a burzsoá irodalomban[82]. Ha viszont Akszelrod elvtárs, aki hozzálátott „mozgalmunk általános forradalmi és proletár tendenciáinak elemzéséhez“, *semmivel, a szó szoros értelmében semmivel sem* tudott a párt előtte gyűlöletes ortodox szárnyának bizonyos képviselőinél bizonyos tendenciákat kimutatni és bizonyítani, akkor csak önmagáról állított ki *ünnepélyes szegénységi bizonyítványt.* Bizonyára nagyon rosszul áll Akszelrod elvtárs szénája, ha már semmi egyébre sem tud hivatkozni, mint a történelem esetleges gonosz tréfáira!

Akszelrod elvtársnak egy másik utalása — a „jakobinusokra“ — még tanulságosabb. Akszelrod elvtárs alkalmasint tudja, hogy a mai szociáldemokráciának forradalmi és opportunista szociáldemokráciára való oszlása már régen, és nem csupán Oroszországban, alkalmat adott „a nagy francia forradalom korával való történelmi analógiákra“. Akszelrod elvtárs alkalmasint tudja, hogy a *mai szociáldemokrácia girondistái* mindenütt és mindig a „jakobinizmus“, „blanquizmus“ stb. terminusokhoz folyamodnak ellenfeleik jellemzésére. Nem fogjuk tehát utánozni Akszelrod elvtársat az igazságtól való félelmében, hanem megnézzük kongresszusunk jegyzőkönyvét, nincs-e benne anyag az általunk vizsgált tendenciák és analógiák elemzéséhez és ellenőrzéséhez.

Az első példa. A programmvita a pártkongresszuson. Akimov elvtárs (aki „teljesen egyetért“ Martinov elvtárssal) kijelenti: „a politikai hatalom meghódításáról (a proletárdiktatúráról) szóló bekezdést, valamennyi többi szociáldemokrata programmtól eltérően, olymódon fogalmazták meg, hogy úgy lehet értelmezni — és Plehanov valóban úgy is értelmezte —, hogy a vezető szervezet szerepének háttérbe kell szorítania a szervezet által vezetett osztályt és az előbbit az utóbbitól el kell különíteni. Ezért politikai feladataink megfogalmazása is tökéletesen olyan, mint a «Narodnaja Volja» megfogalmazása“ (jegyzőkönyv, 124. old.). Akimov elvtárssal szembe-

szállnak Plehanov elvtárs és más iszkrások, válaszukban opportunizmussal vádolják. Nem gondolja Akszelrod elvtárs, hogy ez a vita (a valóságban, nempedig a történelem képzelt tréfáiban) megmutatja nekünk a szociáldemokrácia *mai jakobinusai* és mai *girondistái* közötti antagonizmust? És vajjon nem azért kezdett-e Akszelrod elvtárs a jakobinusokról beszélni, mert (hibái következtében) egy társaságba került a szociáldemokrácia *girondistáival?*

A második példa. Poszadovszkij elvtárs felveti „a demokratikus elvek abszolút értékének“ „alapvető kérdése“ körül felmerült „komoly nézeteltérés“ problémáját (169. old.). Plehanovval együtt tagadja abszolút értéküket. A „centrum“ vagy mocsár vezére (Jegorov) és az iszkraellenesek vezére (Goldblat) erélyesen tiltakoznak ez ellen, úgy látják, hogy Plehanov a „burzsoá taktikát utánozza“ (170. old.) — *ez éppen Akszelrod elvtárs eszméje az ortodoxiának a burzsoá tendenciával való kapcsolatára vonatkozóan*, s csupán az a különbség, hogy Akszelrodnál ez az eszme a levegőben lóg, Goldblatnál pedig meghatározott vitákkal áll kapcsolatban. Mégegyszer kérdezzük: nem gondolja-e Akszelrod elvtárs, hogy ez a vita is *szemléltetően* megmutatja pártkongresszusunkon a mai szociáldemokrácia jakobinusai és girondistái közötti antagonizmust? Vajjon nem azért szidja Akszelrod elvtárs a jakobinusokat, mert *egy* társaságba került a girondistákkal?

A harmadik példa. A szervezeti szabályzat 1. pontja körüli vita. Kik szállnak síkra „*mozgalmunk proletár tendenciái*“ mellett, kik hangsúlyozzák, hogy a munkás nem fél a szervezettől, hogy a proletár nem rokonszenvez az anarchiával, hogy értékelni tudja ezt a buzdítást: „szervezkedjetek!“, kik azok, akik óva intenek az izigvérig opportunista burzsoá intellektuelektől? *A szociáldemokrácia jakobinusai.* És kik csempészik be a pártba a radikális intellektueleket, kik viselik szívükön a professzorok, a gimnazisták, az egyedülállók, a radikális ifjúság dolgát? *A girondista Akszelrod, a girondista Liberrel egyetemben.*

Akszelrod elvtárs nem valami ügyesen védekezik

az „opportunizmus hamis vádja“ ellen, amelyet nyiltan terjesztettek pártkongresszusunkon a „Munka Felszabadítása“ csoportjának többségéről! Úgy védekezik, hogy a jakobinizmusról, blanquizmusról stb. szóló elcsépelt bernsteini dallam ismétlésével igazolja a vádat! Azért csap lármát a radikális intellektuelek részéről fenyegető veszély miatt, hogy túlharsogja a pártkongresszuson mondott tulajdon beszédeit, amelyekből szinte árad az ilyen intellektuelek iránt érzett rokonszenv.

Ezek a „borzadálytkeltő szavak“, mint jakobinizmus stb., *opportunizmuson* kívül egyáltalán semmit sem tartalmaznak. A jakobinus, akit elszakíthatatlan kötelékek fűznek az osztályérdekei *tudatára ébredt* proletariátus *szervezetéhez* — ez a *forradalmi szociáldemokrata*. A girondista, aki a professzorokért, a gimnazistákért epedezik, aki fél a proletárdiktatúrától, aki a demokratikus követelések abszolút értéke után sóvárog — ez az *opportunista*. Csak opportunisták láthatnak még ma is veszedelmet az összeesküvő szervezetekben, amikor azt a gondolatot, hogy a politikai harc összeesküvéssé szűkülhet, ezerszer megcáfolták az irodalomban és régen megcáfolta és kiszorította maga az élet, amikor a politikai tömegagitáció sarkalatos fontosságát tisztázták és már a megcsömörlésig kérődztek rajta. Az összeesküvősditől, a blanquizmustól való félelem valóságos alapja nem a gyakorlati mozgalomnak egyik vagy másik felszínre került sajátosságában keresendő (amint ezt oly régóta és oly sikertelenül igyekeznek bebizonyítani Bernstein és Társai), hanem a burzsoá intellektuelek girondista félénkségében, akiknek gondolkodásmódja oly gyakran kiütközik a mai szociáldemokratáknál. Semmi sem nevetségesebb, mint az új „Iszkrá“-nak az az erőlködése, hogy valami *új szóval* (amelyet annakidején már százszor elmondtak) óvjon bennünket a negyvenes és hatvanas évek francia összeesküvő forradalmárainak taktikájától (62. sz., vezércikk)[83]. Az „Iszkra“ legközelebbi számában a mai szociáldemokrácia girondistái bizonyára bemutatják majd nekünk a negyvenes évek francia összeesküvőinek azt a csoportját, amelynek szemében a munkástömegek között folytatott politikai agitáció jelentősége, a munkás ujságoknak

mint a párt által az osztályra gyakorolt befolyás alapjának jelentősége már réges-régen megtanult és betéve tudott elemi igazságot jelentett.

Ámde az új „Iszkrá“-nak az a törekvése, hogy új szavak köntösében közhelyeket hajtogasson és elemi igazságokon kérődzzék, egyáltalán nem véletlenség, hanem elkerülhetetlen következménye Akszelrod és Martov helyzetének, akik pártunk opportunista szárnyára kerültek. A helyzet kötelez. Opportunista frázisokat kell szajkózniok, *hátrálniok* kell, hogy *régmúlt időkben* próbáljanak valami igazolást találni álláspontjuk számára, amely nem védelmezhető a kongresszuson vívott harc és a pártnak a kongresszuson kialakult árnyalatai és megoszlásai szempontjából. A jakobinizmusra és blanquizmusra vonatkozó mélyértelmű akimovi bölcsességhez Akszelrod elvtárs hozzáfűzi az ugyancsak akimovi siralmakat afelett, hogy nemcsak az „ökonomisták“, hanem a „politikusok“ is „egyoldalúak“ voltak, szerfelett „elragadtatták magukat“ stb. stb. Ha az erről a témáról írt fellengzős elmélkedéseket elolvassuk az új „Iszkrá“-ban, amely fennhéjázóan mindezen egyoldalúságok és rajongások felett állónak tartja magát, csodálkozva kérdezzük: kiről festenek ezek arcképet? hol hallanak ilyen beszédeket? Ki ne tudná, hogy az orosz szociáldemokratáknak ökonomistákra és politikusokra oszlása már réges-rég a multé? Ha az „Iszkrá“-t a pártkongresszus előtti egy-két évre visszamenőleg átnézzük, látni fogjuk, hogy az „ökonomizmus“ elleni harc elcsendesül és teljesen megszűnik már 1902-ben, látni fogjuk, hogy például 1903 júliusában (43. sz.) az „ökonomizmus idejéről“ mint „végleg letűnt korszakról“ beszélnek, az ökonomizmust „véglegesen eltemetettnek“, a politikusok ezirányú lelkesedését nyilvánvaló atavizmusnak tekintik. Mi hát az oka annak, hogy az „Iszkra“ új szerkesztősége visszatér ehhez a véglegesen eltemetett osztályozáshoz? Vajjon a kongresszuson mi azok miatt a hibák miatt harcoltunk az Akimovok ellen, amelyeket két évvel ezelőtt a „Rabocseje Gyeló“-ban követtek el? Ha ezt tettük volna, akkor tökkelütött idióták lettünk volna. De mindenki tudja, hogy nem ezt tettük, hogy a kongresszuson nem a „Rabocseje Gyelo“

régi, véglegesen eltemetett hibái miatt harcoltunk az Akimovok ellen, hanem azok miatt az *új hibák* miatt, amelyeket kijelentéseikkel és szavazásaikkal a kongresszuson követtek el. Nem a „Rabocseje Gyeló"-ban elfoglalt álláspontjuk alapján, hanem a kongresszuson elfoglalt álláspontjuk alapján ítéltük meg, melyek azok a hibák, amelyeket már valóban leküzdöttünk és melyek azok, melyek még ma is elevenek és szükségessé teszik a vitákat. A kongresszus idején már nem állott fenn a régi megoszlás ökonomistákra és politikusokra, de továbbra is fennálltak különféle opportunista tendenciák, amelyek a vitákban és a szavazások alkalmával több kérdésben kifejezésre jutottak és amelyek végülis a pártnak „többségre" és „kisebbségre" való új megoszlására vezettek. A dolognak éppen az a lényege, hogy az „Iszkra" új szerkesztősége könnyen érthető okokból azon van, hogy elkenje ennek az új megoszlásnak a pártunkban meglevő *mai* opportunizmussal való kapcsolatát, és ezért kénytelen az új megoszlástól visszatérni a régihez. Miután nem tudják megmagyarázni az új megoszlás politikai eredetét (vagypedig mert az engedékenység nevében szeretnének fátyolt vetni* erre az eredetre), kénytelenek egy régen túlhaladott régi megoszlásra vonatkozó rég megrágott kérdésen újra kérődzni. Mindenki tudja, hogy az új megoszlás alapja a *szervezeti* kérdésekben felmerült nézeteltérés, amely a szervezeti elvek feletti vitával (a szervezeti szabályzat 1. pontja) kezdődött

* Lásd Plehanov cikkét az „ökonomizmusról" az „Iszkra" 53. számában. Ennek a cikknek az alcímébe, úgylátszik, egy kis sajtóhiba csúszott be. Ehelyett: „kimondott gondolatok a párt II. kongresszusáról" nyilvánvalóan ezt kell olvasni: *„a Liga* kongresszusáról" vagy esetleg *„a kooptálásról"*. Amennyire helyénvaló bizonyos körülmények között az engedékenység a személyi igények tekintetében, annyira megengedhetetlen (pártszempontból, nempedig nyárspolgári szempontból), hogy a pártot foglalkoztató kérdéseket összekavarják, hogy Martov és Akszelrod — akik az ortodoxiától az opportunizmus felé kezdtek kanyarodni — új hibáját összecseréljék a Martinovok és Akimovok — akik ma talán készek arra, hogy a programm és a taktika sok kérdésében az opportunizmustól az ortodoxia felé kanyarodjanak — régi (az új „Iszkra" kivételével ma már senki által nem emlegetett) hibájával.

és anarchistákhoz méltó „gyakorlattal“ fejeződött be. Az ökonomistákra és politikusokra való régi megoszlás alapja főképpen a *taktikai* kérdésekben felmerült nézeteltérés volt.

Ezt az eltávolodást a pártélet bonyolultabb, valóban aktuális és égető kérdéseitől már rég eldöntött és most mesterségesen felszínre hozott kérdések felé az új „Iszkra“ csak uszálypolitikának nevezhető mulatságos éleselméjűséggel igyekszik igazolni. Akszelrod elvtárs példája nyomán az új „Iszkra“ minden írásán vörös fonálként húzódik végig az a mély „gondolat“, hogy a tartalom fontosabb a formánál, a programm és a taktika fontosabb a szervezetnél, hogy a „szervezet életképessége egyenes arányban van annak a tartalomnak a terjedelmével és jelentőségével, amelyet a mozgalomba bevisz“, hogy a centralizmus „nem valami öncél“, nem „mindent megóvó talizmán“ stb. stb. Mély, nagy igazságok! A programm valóban fontosabb a taktikánál, a taktika fontosabb a szervezetnél. Az ábécé fontosabb az etimológiánál, az etimológia fontosabb a mondattannál — de mit mondjunk az olyan emberekről, akik a vizsgán elbuktak mondattanból és most fontoskodnak és azzal hencegnek, hogy osztályismétlésre utasították őket? Akszelrod elvtárs elvi jelentőségű szervezeti kérdéseket opportunista módjára ítélt meg (1. pont), a szervezetben pedig anarchista módjára járt el (a Líga kongresszusa), — most meg elmélyíti a szociáldemokráciát: savanyú a szőlő! Tulajdonképpen mi is az a szervezet? hiszen az csak forma; mi a centralizmus? hiszen az nem talizmán; mi a mondattan? hiszen az kevésbbé fontos mint az etimológia, pusztán az etimológia elemei összekapcsolásának formája . . . „Vajjon Alekszandrov elvtárs nem ért-e egyet velünk — kérdi diadalmasan az „Iszkra“ új szerkesztősége —, ha azt mondjuk, hogy a kongresszus a pártprogramm kidolgozásával sokkal jobban előmozdította a pártmunka centralizálását, mint a szervezeti szabályzat elfogadásával, bármily tökéletesnek lássék is ez utóbbi?“ (56. sz., melléklet). Reméljük, hogy e klasszikus kijelentés nem kevésbbé széleskörű és nem kevésbbé maradandó történelmi hírnévre tesz majd szert, mint Kricsevszkij elvtársnak

az a híres mondása, hogy a szociáldemokrácia, akárcsak az emberiség, mindig megvalósítható feladatokat tűz maga elé. Hiszen az új „Iszkrá“-nak ez a mélyértelmű bölcsesége egyazon tőről metszett. Miért nevettek Kricsevszkij elvtárs mondásán? Azért, mert Kricsevszkij a szociáldemokraták bizonyos részének a taktikai kérdésekben elkövetett hibáját, azt, hogy nem tudják helyesen megszabni a politikai feladatokat, sekélyes érveléssel mentegette, amelyet filozófiának igyekezett feltüntetni. Az új „Iszkra“ pontosan ugyanígy a szociáldemokraták bizonyos részének szervezeti kérdésekben elkövetett hibáját, bizonyos elvtársak intellektuel állhatatlanságát, amely miatt anarchista frázisokig süllyedtek, azzal a sekélyes érveléssel mentegeti, hogy a programm fontosabb a szervezeti szabályzatnál, hogy a programm kérdései fontosabbak a szervezeti kérdéseknél! Hát nem uszálypolitika ez? Nem azzal kérkednek-e, hogy osztályismétlésre utasították őket?

A programm elfogadása jobban előmozdítja a munka centralizálását, mint a szervezeti szabályzat elfogadása. Ebből a filozófiának feltüntetett sekélyességből szinte árad a radikális intellektuel szelleme, aki sokkal közelebb áll a burzsoá dekadenciához, mint a szociáldemokráciához! Hiszen a centralizálás szónak ebben a híres mondásban már teljesen *szimbolikus* értelme van. Ha ennek a mondatnak a szerzői nem tudnak vagy nem akarnak gondolkodni, legalább emlékezzenek vissza arra az egyszerű tényre, hogy a programmnak a bundistákkal egyetemben történt elfogadása nemcsak nem vezetett közös munkánk centralizálásához, hanem még a szakadástól sem óvott meg bennünket. Az egység a programm kérdéseiben és a taktika kérdéseiben szükséges, de még nem elégséges feltétele a pártegyesülésnek, a pártmunka centralizálásának (istenem, milyen elemi igazságokon kell kérődznünk manapság, amikor az összes fogalmak összezavarodtak!). A pártmunka centralizálásához szükség van a szervezet egységére is, ez pedig a családi kör kereteiből valamennyire is kinőtt pártban elképzelhetetlen lerögzített szervezeti szabályzat nélkül, anélkül hogy a kisebbség a többségnek, a rész az egésznek alárendelné magát. Amíg nem volt közöt-

tünk egység a programm és a taktika alapvető kérdéseiben, nyiltan meg is mondottuk, hogy a szétforgácsoltság és a körösdi korszakát éljük, kereken kijelentettük, hogy mielőtt egyesülnénk, el kell határolnunk magunkat, nem is beszéltünk a közös szervezet formáiról, csakis a programm és a taktika terén az opportunizmus ellen vívott harc új (akkor valóban új) kérdéseit tárgyaltuk. Most ez a harc — ezt mindnyájan elismerjük — már eléggé biztosította az egységet, melyet a pártprogramm és a taktikáról hozott párthatározatok megformuláztak; most meg kell tennünk a következő lépést és mi ezt a lépést általános hozzájárulással meg is tettük; kidolgoztuk az összes köröket összeforrasztó egységes szervezet *formáit*. Most azzal, hogy félig összetörték ezeket a formákat, visszaráncigáltak bennünket, visszaráncigáltak az anarchista magatartáshoz, az anarchista frázishoz, a pártszerkesztőség helyébe visszaállítottak egy kört, és most azzal igazolják ezt a hátrafelé tett lépést, hogy az ábécé ismerete a művelt beszéd szempontjából hasznosabb, mint a mondattan ismerete!

Az uszálypolitika filozófiája, mely három évvel ezelőtt taktikai kérdésekben virágjában volt, most szervezeti kérdésekben támad fel. Nézzük meg az új szerkesztőség következő okoskodását. „A harcos szociáldemokrata irányzatot — mondja Alekszandrov elvtárs — a pártban nemcsak eszmei harccal kell érvényre juttatni, hanem meghatározott szervezeti formákkal is.“ A szerkesztőség erre tanít bennünket: „Nem rossz az eszmei harcnak és a szervezeti formáknak ez a szembeállítása. Az eszmei harc folyamat, a szervezeti formák pedig csak . . . formák“ (bizonyisten szószerint ezt olvashatjuk az 56. szám mellékletében, a 4. oldalon, az első hasáb alján!), „melyek a folyamatban levő, fejlődő tartalom — a párt fejlődő gyakorlati munkája — burkául szolgálnak“. Ez már igazán olyan, mint az az anekdóta, amely szerint a golyó — golyó, a bomba meg bomba. Az eszmei harc folyamat, a szervezeti formák meg csak formák, a tartalom burkai! A kérdés az, vajjon eszmei harcunkat *magasabbrendű* formák, mindenkire nézve kötelező pártszervezeti formák, vagypedig a régi szétforgácsoltság, a régi körösdiség

formái fogják burkolni. Bennünket a magasabbrendű formáktól kezdetlegesebb formákhoz ráncigáltak vissza, és ezt azzal igyekeznek igazolni, hogy az eszmei harc folyamat, a formák meg — csak formák. Pontosan ugyanígy ráncigált vissza bennünket hajdanában Kricsevszkij elvtárs a terv-taktikától a folyamat-taktikához.

Nézzük csak az új „Iszkrá“-nak a „proletariátus önneveléséről“ hangoztatott nagyigényű frázisait, amelyeket azokkal szegez szembe, akik állítólag a formától nem látják a tartalmat (58. sz., vezércikk). Vajjon ez nem egy 2. számú akimovizmus? Az 1. számú akimovizmus a szociáldemokrata értelmiség egy bizonyos részének a taktikai feladatok kitűzésében mutatkozó elmaradottságát a „proletárharc“ „mélyebb“ tartalmára, a proletariátus önnevelésére való utalással igyekezett igazolni. A 2. számú akimovizmus a szociáldemokrata értelmiség egy bizonyos részének a szervezet elméleti és gyakorlati kérdéseiben mutatkozó elmaradottságát ugyanilyen mélyértelmű utalásokkal igyekszik igazolni azzal, hogy a szervezet csupán forma és a lényeg a proletariátus önnevelése. A proletariátus, tisztelt uraim, akik úgy aggódnak a kisebbik testvér sorsáért, nem fél a szervezettől és a fegyelemtől! A proletariátusnak igazán nem fő a feje amiatt, hogy a professzor és a gimnazista urakat, akik nem kívánnak belépni a szervezetbe, párttagoknak ismerjék el a szervezet ellenőrzése alatt végzett munkájukért. A proletariátust egész élete sokkal radikálisabban neveli a szervezkedésre, mint sok intellektuelt. A proletariátus, ha csak valamennyire is magáévá tette programmunkat és taktikánkat, nem fogja szervezeti elmaradottságunkat arra való hivatkozással igazolni, hogy a forma kevésbbé fontos, mint a tartalom. Nem a proletariátus, hanem pártunk *néhány intellektuelje* van híján a szervezettség és a fegyelem szellemében, az anarchista frázis gyűlöletének és megvetésének szellemében való *önnevelésnek*. A 2. számú Akimovok éppúgy rágalmazzák a proletariátust a szervezkedésre való felkészületlenség kérdésében, ahogy az 1. számú Akimovok rágalmazták a politikai harcra való felkészületlenség kérdésében. A tudatos szociáldemokratává vált proletár, aki párttag-

nak érzi magát, ugyanoly megvetéssel utasítja vissza az uszálypolitikát szervezeti kérdésekben, amilyen megvetéssel visszautasította taktikai kérdésekben.

Vizsgáljuk meg végül az új „Iszkra" „Praktyik"-jának mélyértelmű megállapítását. „Egy olyan «harcos» centralizált szervezet helyesen értelmezett eszméje — mondja —, amely egyesíti és központosítja a forradalmárok *tevékenységét*" (mélyértelmű kiemelés), „természetesen csupán akkor valósul meg, ha ez a tevékenység *megvan*" (eredeti is, okos is); „maga a szervezet, mint forma" (figyelem! figyelem!) „csupán a tartalmát alkotó forradalmi munka növekedésével *egyidejűleg* nőhet" (a kiemelés, mint mindenütt ebben az idézetben, a szerzőé) (57. szám.). Nem emlékeztet-e ez újra a népmesének arra a hősére, aki a temetési menet láttára elkiáltotta magát: soha el ne fogyjon a munkátok? Bizonyára nem akad pártunkban egyetlenegy olyan (idézőjel nélkül) gyakorlati munkával foglalkozó ember sem, aki ne értené meg, hogy éppen működésünk formája (vagyis a szervezet) réges-régen elmarad, és kétségbeejtően elmarad a tartalomtól, hogy az elmaradókhoz intézett felszólítások: lépésben! ne szaladjatok! — csak pártfajankókhoz méltók. Próbáljuk pártunkat akár például a Bunddal összehasonlítani. A legkisebb kétség sem fér ahhoz, hogy pártunk munkájának *tartalma** hasonlíthatatlanul gazdagabb, sokoldalúbb, szélesebb körű és mélyebb, mint a Bundé. Pártunk elméleti lendülete nagyobb, programmja fejlettebb, a munkástömegekre (és nem csupán a szervezett kézművesekre) gyakorolt hatása szélesebb körű és mélyebb, propagandája és agitációja sokoldalúbb, elevenebben lüktet a politikai munka az élenjáróknál és a közkatonáknál

* Arról már nem is beszélek, hogy a kongresszus pártmunkánk *tartalmát* (a programmban stb.) a forradalmi szociáldemokrácia szellemében csak *harc árán*, mégpedig azokkal az iszkraellenesekkel és azzal a mocsárral vívott *harc árán* határozta meg, akiknek képviselői „kisebbségünkben" számbeli fölényben vannak. Ugyancsak érdekes volna a „tartalom" kérdésével kapcsolatban összehasonlítani mondjuk például a régi „Iszkra" hat számát (46—51. sz.) és az új „Iszkra" tizenkét számát (52—63. sz.). De ezt majd más alkalommal.

egyaránt, hatalmasabbak a *népi* megmozdulások a tüntetésekkor és az általános sztrájkok idején, erőteljesebb a nem-proletár rétegek között kifejtett munka. És a „forma"? Munkánk „formája" a bundisták munkájának formájához hasonlítva megengedhetetlenül elmaradt, olyan szembeszökő módon elmaradt, hogy ez a szégyen pírját festi az arcára mindenkinek, aki nem „orrát turkálva" szemléli pártjának dolgait. A munka szervezésének elmaradottsága a munka tartalmához képest — ez a mi fájó pontunk, és fájó pont volt már jóval a kongresszus előtt, jóval a Szervező Bizottság megalakítása előtt. A fejlett és állandó forma hiánya lehetetlenné teszi, hogy további komoly lépéseket tegyünk a tartalom fejlesztése végett, szégyenletes pangást hoz létre, az erők szétforgácsolódására, a szó és tett közötti ellentmondásra vezet. Mindenki rettenetesen szenved e miatt az ellentmondás miatt — és akkor megjelennek az új „Iszkra" Akszelrodjai és „Praktyik"-jai bölcs prédikációjukkal: a formának természetesen kell fejlődnie, de csakis a tartalommal egyidejűleg!

Ide vezet a szervezeti kérdésben (1. pont) elkövetett kicsiny hiba, ha egy ostobaságot *el akarnak mélyíteni* és egy opportunista frázist filozófiailag akarnak megokolni. Lassú lépésben, bátortalan zegzugos vonalban! — hallottuk már ezt a nótát, mikor a taktika kérdéseiről volt szó; most pedig szervezeti kérdésekkel kapcsolatban halljuk. *A szervezeti kérdésekben követett uszálypolitika az anarchista-individualista* gondolkodásmódjának természetes és szükségszerű terméke, amikor az anarchista-individualista *nézetek rendszerébe*, sajátos *elvi nézeteltérésekbe* kezdi foglalni a maga (eleinte talán véletlenszerű) anarchista elhajlásait. A Liga kongresszusán láttuk ennek az anarchizmusnak a kezdetét, az új „Iszkrá"-ban látjuk, hogyan kísérlik meg ezt az anarchizmust nézetek rendszerébe foglalni. Ezek a kísérletek fényesen igazolják azt a felfogást, amely már a kongresszuson elhangzott a szociáldemokráciához csatlakozó burzsoá intellektuel és az osztályérdekeinek tudatára ébredt proletár nézőpontja közti különbségre vonatkozóan. Például az új „Iszkra" ugyanazon „Praktyik"-ja, akinek éleselméjűségével már

megismerkedtünk, szememre veti, hogy én a pártot úgy képzelem, mint valami „hatalmas gyárat“, élén a Központi Bizottsággal mint igazgatóval (57. sz., melléklet). „Praktyik“ nem is sejti, hogy ez a borzadálytkeltő szó, melyet szememre vetett, egyszeriben elárulja a burzsoá intellektuel gondolkodásmódját, aki nem ismeri a proletárszervezetnek sem elméletét, sem gyakorlatát. Éppen a gyár, amelyben némelyek csak valami mumust látnak, a kapitalista kooperációnak az a legmagasabb formája, amely a proletariátust egyesítette, fegyelmezte, megtanította szervezkedésre, valamennyi többi dolgozó és kizsákmányolt népréteg élére állította. Éppen a marxizmus, mint a kapitalizmus által iskolázott proletariátus ideológiája, tanította és tanítja meg az állhatatlan intellektueleket arra, hogy különbséget tegyenek a gyár kizsákmányoló oldala (az éhhaláltól való félelmen alapuló fegyelem) és szervező oldala (a magasfejlettségű technikán alapuló termelés feltételei által egyesített közös munkán alapuló fegyelem) között. A fegyelmet és a szervezetet, melyet a polgári intellektuel csak oly nehezen tud magáévá tenni, a proletariátus éppen e gyári „iskola“ révén különösen könnyen sajátítja el. A halálos félelem ettől az iskolától, szervező jelentőségének teljes megnemértése éppen arra a gondolkodásmódra jellemző, mely a kispolgári életkörülményeket tükrözi vissza és az anarchizmusnak azt a válfaját szüli, melyet a német szociáldemokraták Edelanarchismusnak neveznek, azaz a „nemes“ úr anarchizmusát, mondhatnám, az úri anarchizmust. Az orosz nihilistákra ez az úri anarchizmus különösen jellemző. A pártszervezetben szörnyű „gyárat“ lát, a rész alárendelését az egésznek, a kisebbségét a többségnek „jobbágyságnak“ tekinti (lásd Akszelrod cikkeit), a központ vezetésével végbemenő munkamegosztás tragikomikus jajszóra fakasztja, mert csak azt látja benne, hogy az emberek kis „kerekekké és csavarokká“ változnak (és ennek az átváltozásnak különösen gyilkos formáját látja abban, hogy szerkesztőkből munkatársak lesznek), a párt szervezeti szabályzatának említésére megvetően ajkát biggyeszti és (a „formalistáknak“) lenézően kijelenti, hogy jól megvolnánk szervezeti szabályzat nélkül is.

Hihetetlen, de tény: éppen így oktat ki engem Martov elvtárs az „Iszkra“ 58. számában, s emellett — hogy meggyőzőbb legyen — „Levél egy elvtárshoz“ c. írásomban mondott tulajdon szavaimra hivatkozik. Hát nem „úri anarchizmus“, nem uszálypolitika-e az, ha a pártszerűség korszakában a zűrzavar, a körösdi korszakából vett példákkal *igyekeznek igazolni* a körösdi és az anarchia fenntartását és dicsőítését?

Miért nem volt szükségünk azelőtt szervezeti szabályzatokra? Mert a párt egyes körökből állt, amelyek semmiféle szervezeti kapcsolatban nem voltak egymással. Az egyik körből a másikba való átlépés csak az egyén „szabad akaratától“ függött, az egyén pedig nem látta maga előtt az összesség akaratának semmiféle hivatalos kifejezését. A körökben a vitás kérdéseket nem a szervezeti szabályzat alapján döntötték el, hanem „*harccal és a kilépéssel való fenyegetőzéssel*“; így fejeztem ki magam „Levél egy elvtárshoz“* c. írásomban, általában több ilyen körben és különösen a mi saját hattagú szerkesztőségi bizottságunkban szerzett tapasztalataim alapján. A körök időszakában az ilyen jelenség természetes és elkerülhetetlen volt, de senkinek sem jutott eszébe, hogy ezt a jelenséget magasztalja, eszménynek tartsa, mindenki panaszkodott e miatt a szétforgácsoltság miatt, mindenki terhesnek érezte és epedve várta, hogy a szétszórt körök megformált pártszervezetté olvadjanak egybe. És most, amikor ez az egybeolvadás megtörtént, visszarángatnak bennünket, s a legmagasabb színvonalú szervezeti szempontokként anarchista frázist tálalnak fel nekünk! Azok, akik megszokták a családias körösdi kényelmes oblomovi hálóköntösét és papucsát, a formális szervezeti szabályzatot szűknek, szorosnak, terhesnek, alantasnak, bürokratikusnak, jobbágyinak és az eszmei harc szabad „folyamatát“ korlátozónak tekintik. Az úri anarchizmus nem érti, hogy a formális szervezeti szabályzat éppen azért szükséges, hogy a szűk körösdi kapcsolatokat széleskörű pártkapcsolatokkal helyettesítse. A körön belüli vagy a körök közötti kapcsolatnak nem kellett és nem lehetett formát adni, mert ez a kapcsolat

* Lásd *Lenin* Művei. 6. köt. 1953. 231—253. old. — *Szerk.*

barátságon vagy ösztönös, megokolatlan „bizalmon" alapult. A pártkapcsolatnak nem lehet és nem szabad sem ezen, sem azon alapulnia, ezt a kapcsolatot éppen a *formális*, „bürokratikusan" (a fegyelmezetlen intellektuel szempontjából bürokratikusan) megfogalmazott szervezeti szabályzat alapjára kell helyezni, s csak az ilyen szervezeti szabályzatnak szigorú betartása nyujt biztosítékot a körösdi önkénnyel, a körösdi szeszélyeskedéssel, az eszmei harc szabad „folyamatának" nevezett marakodás körösdi módszereivel szemben.

Az új „Iszkra" szerkesztősége azt a tromfot játssza ki Alekszandrov ellen, hogy kioktatja: „a bizalom kényes dolog, nem lehet senkinek a szívébe, senkinek a fejébe beleverni" (56. sz., melléklet). A szerkesztőség nem érti, hogy éppen a bizalom, a *puszta* bizalom fogalmának ez a hangsúlyozása újra meg újra elárulja a szerkesztőség úri anarchizmusát és szervezeti uszálypolitikáját. Amikor csak egy körnek — a hattagú szerkesztőbizottságnak vagy az „Iszkra"-szervezetnek voltam tagja, jogom volt annak indokolásául, hogy — teszem azt — nem óhajtok X-szel együtt dolgozni, csupán ösztönös bizalmatlanságomra hivatkozni anélkül, hogy azt megokoltam volna. Amióta párttag vagyok, *nincs jogom* csupán ilyen határozatlan bizalmatlanságra hivatkozni, mert az ilyen hivatkozás sarkig tárná a kaput a régi körösdi mindenféle és fajta szeszélye és önkényeskedése előtt; *köteles vagyok* „bizalmamat" vagy „bizalmatlanságomat" formális érvvel, azaz programmunknak, taktikánknak, szervezeti szabályzatunknak erre vagy arra a formálisan meghatározott tételére való hivatkozással megindokolni; kötelességem, hogy ne szorítkozzam az ösztönös „bízom" vagy „nem bízom"-ra, hanem el kell ismernem, hogy elhatározásaimról és általában a párt minden részének minden határozatáról *számot kell adni* az egész pártnak; a *formálisan előírt* úton kell „bizalmatlanságomat" kifejeznem, valamint az ebből a bizalmatlanságból eredő nézeteket és kívánságokat érvényesítenem. Az ösztönös „bizalom" *körösdi*-álláspontjáról már felemelkedtünk a *párt*-álláspontra, mely azt követeli, hogy a bizalom kifejezésének és *ellenőrzésének* kötelező és formálisan előírt módszereit

betartsuk, de a szerkesztőség visszafelé rángat bennünket és uszálypolitikáját új szervezeti nézetnek nevezi!

Nézzük csak, mint vélekedik a mi úgynevezett pártszerkesztőségünk azokról az irodalmi csoportokról, melyek a szerkesztőségben képviseletet követelhetnének. „Nem fogunk felháborodni, nem fogunk a fegyelemről kiabálni" — így oktatnak bennünket az úri anarchisták, akik mindenféle fegyelmet mindig és mindenütt lenéztek. Mi, úgymond, vagy „megállapodunk" (sic!) a csoporttal, ha okosan fogja magát viselni, vagypedig kinevetjük követeléseit.

No lám, milyen fennkölt nemeslelkűség kerül itt szembe a vulgáris „gyári" formalizmussal! Valójában azonban a körösdi felújított frazeológiájával van dolgunk, s ezt a szerkesztőség — mely érzi, hogy ő nem pártszerv, hanem egy régi kör roncsa — feltálalja a pártnak. Ennek az álláspontnak belső fonáksága elkerülhetetlenül ahhoz az *anarchista* bölcseséghez vezet, mely a képmutatóan már túlhaladottnak nyilvánított szétforgácsoltságot a szociáldemokrata szervezet *elvévé* emeli. Az alsóbb és felsőbb párttestületeknek és pártszerveknek semmiféle hierarchiájára nincs szükség — az úri anarchizmus ebben a hierarchiában csak a hivatalok, ügyosztályok stb. bürokratikus kiagyalását látja (lásd Akszelrod cikkét), — nincs semmi szükség arra, hogy a rész alávesse magát az egésznek, nincs semmi szükség arra, hogy „formálisbürokratikus" módon leszögezzük a „megállapodás" vagy elhatárolás *pártszerű* módszereit, hadd szentesítse a szervezés „igazi szociáldemokrata" módszereire vonatkozó fecsegés a régi körösdi civakodásokat.

Itt adhat leckét — és adjon is — a „gyár" iskoláját kijárt proletár az anarchista individualizmusnak. Az öntudatos munkás már régen túl van a csecsemőkoron, amikor még idegenkedett az értelmiségitől mint olyantól. Az öntudatos munkás meg tudja becsülni a szociáldemokrata intellektuelek gazdagabb tudását, szélesebb politikai látókörét. De amilyen mértékben kialakul nálunk az *igazi* párt, az öntudatos munkásnak meg kell tanulnia megkülönböztetni a proletárhadsereg harcosának gondolkodásmódját az anarchista frázisokkal kérkedő burzsoá intellektuel gondolkodásmódjától, meg kell tanulnia, hogy

a párttag kötelességeinek teljesítését ne csak az egyszerű tagoktól, hanem a „vezető emberektől“ is *megkövetelje*, meg kell tanulnia, hogy a szervezeti kérdésekben jelentkező uszálypolitikát ugyanolyan megvetéssel sujtsa, mint annakidején a taktikai kérdésekben jelentkező uszálypolitikát!

A girondizmussal és az úri anarchizmussal bonthatatlan kapcsolatban van az új „Iszkra“ szervezeti kérdésekben elfoglalt álláspontjának legújabb jellegzetes sajátossága: az *autonomizmus* védelme a centralizmussal szemben. Éppen ez az elvi értelme (ha egyáltalán van értelme*) a bürokratizmus és egyeduralom miatt csapott jajveszékelésnek, „a nem-iszkrások“ (akik a kongresszuson az autonomizmust védték) „indokolatlan mellőzése feletti“ sajnálkozásnak, a „feltétlen engedelmesség“ követelése miatt csapott komikus lármának, a „pompadurság“ miatti keserves panaszoknak stb. stb. Minden párt opportunista szárnya mindig védelmez és igazol mindenfajta elmaradottságot, programmbelit, taktikait, szervezetit egyaránt. Az új „Iszkra“ szervezeti elmaradottságának (uszálypolitikájának) védelme szoros kapcsolatban van az *autonomizmus* védelmével. Igaz, hogy az autonomizmus a régi „Iszkra“ hároméves propagandája folytán általában szólva annyira lejáratta magát, hogy az új „Iszkra“ *még* szégyenli nyiltan védelmébe venni; még biztosít bennünket a centralizmus iránti rokonszenvéről, de ezt csak azzal bizonyítja, hogy dőlt betűkkel írja a centralizmus szót. A valóságban az új „Iszkra“ „igazi szociáldemokrata“ (és nem anarchista?) quasi-centralizmusának „elvei“ a bírálat legenyhébb érintésére léptennyomon elárulják az autonomizmus álláspontját. Vajjon nem világos-e most mindenki előtt, hogy Akszelrod és Martov szervezeti kérdésekben Akimov felé fordultak? Vajjon nem ismerték-e be ezt ők maguk ünnepélyesen a „nem-iszkrások indokolatlan mellőzéséről“ mondott nevezetes szavaikkal? És vajjon Akimov és barátai pártkongresszusunkon nem az autonomizmust védelmezték?

---

* Mint ebben a paragrafusban általában, itt is mellőzöm ezeknek a jajveszékeléseknek „kooptációs“ értelmét.

Igenis az autonomizmust (ha ugyan nem az anarchizmust) védelmezték Martov és Akszelrod a Líga kongresszusán, amikor mulatságos buzgalommal bizonygatták, hogy a rész nem köteles alávetni magát az egésznek, hogy a rész az egészhez való viszonyának meghatározásában autonóm, hogy a Külföldi Líga szervezeti szabályzata, amely ezt a viszonyt megformulázza, a párt többségének akarata ellenére, a pártközpont akarata ellenére van érvényben. Éppen az autonomizmust védelmezi most nyiltan Martov elvtárs az új „Iszkra" hasábjain is (60. sz.) a Központi Bizottság által kinevezendő helyi bizottsági tagok kérdésével kapcsolatban. Nem fogok kitérni azokra a gyerekes szofizmákra, melyekkel Martov elvtárs a Líga kongresszusán védelmezte és most az új „Iszkrá"-ban védelmezi az autonomizmust*, számomra itt az a fontos, hogy megállapitsam — mint a szervezeti kérdésekben megnyilvánuló opportunizmusnak jellegzetes elvi vonását — azt a kétségtelen tendenciát, hogy *a centralizmussal szemben az autonomizmust védelmezzék.*

Alighanem az egyetlen próbálkozás a bürokratizmus fogalmának *elemzésére* a „formális *demokratikus*" elvnek szembeállítása a „formális *bürokratikus*" elvvel (a szerző kiemelése) az új „Iszkrá"-ban (53. sz.). Ebben a szembeállításban (mely sajnos éppúgy nincs kifejtve és megmagyarázva, mint a nem-iszkrásokra való utalás) van egy szemernyi igazság. Bürokratizmus versus** demokratizmus ugyanaz, mint centralizmus versus autonomizmus, ugyanaz, mint a forradalmi szociáldemokrácia szervezeti elve a szociáldemokrácia opportunistáinak szervezeti elvével szemben. Az utóbbi arra törekszik, hogy alulról felfelé haladjon és ezért mindenütt, ahol csak lehetséges és amennyire csak lehetséges, védelmezi az autonomizmust, a „demokratizmust", mely azoknál, akik-

* Amikor Martov elvtárs sorravette a szervezeti szabályzat különböző pontjait, éppen azt a pontot *hagyta ki*, amely az egésznek a részhez való viszonyát tárgyalja: a Központi Bizottság „elosztja a párt erőit" (6. pont). Vajjon lehet-e az erőket elosztani anélkül, hogy a pártmunkásokat egyik bizottságból a másikba helyezzék át? Csakugyan, szinte kínos ilyen elemi dologgal foglalkozni.

** — szemben. — *Szerk.*

ben több a buzgóság, mint a józan ész, egészen az anarchizmusig megy. Az előbbi felülről igyekszik kiindulni és a központi szervnek a résszel szemben való jogai és teljhatalma kibővítéséért száll síkra. A szétforgácsoltság és körösdi időszakában ez a legfelsőbb testület, melyből a forradalmi szociáldemokrácia szervezetileg kiindulni igyekezett, szükségképpen az egyik — működése és forradalmi következetessége révén — legbefolyásosabb kör volt (a mi esetünkben az „Iszkra“-szervezet). Abban az időszakban, amikor a párt tényleges egysége helyreállt, s az elavult körök ebben az egységben feloldódtak, ez a legfelsőbb testület szükségképpen a *pártkongresszus*, mint a párt legfelsőbb szerve; a kongresszus az aktív szervezeteknek lehetőleg valamennyi képviselőjét egyesíti és kinevezi a központi szerveket (gyakran olyan összetételben, mely inkább kielégíti a párt haladottabb, mint elmaradott elemeit, jobban tetszik a párt forradalmi, mint opportunista szárnyának) és a következő kongresszusig ezeket teszi meg a legmagasabb testületeknek. Legalábbis így szokott ez lenni az európai szociáldemokráciánál, bár ez a szokás, melyet az anarchisták elvből gyűlölnek, ha csak lassan is, ha nem is nehézségek nélkül, ha nem is harc és marakodás nélkül, az ázsiai szociáldemokráciára is kezd kiterjedni.

A legnagyobb mértékben érdekes annak megállapítása, hogy a szervezeti kérdésekben jelentkező opportunizmusnak azok az elvi vonásai, amelyeket megjelöltem (autonomizmus, úri vagy intellektuel anarchizmus, uszálypolitika és girondizmus), mutatis mutandis (a megfelelő változtatásokkal) fellelhetők a világ minden szociáldemokrata pártjában, mindenütt, ahol csak megvan a kettéoszlás forradalmi és opportunista szárnyra (és hol nincs ez meg?). Különösen világosan megmutatkozott ez a legutóbbi időben a németországi szociáldemokrata pártban, amikor a 20. szász választókerületben elszenvedett választási vereség (az úgynevezett Göhre-eset)*

---

* Göhre, akit 1903 június 16-án a 15. szász választókerület megválasztott a birodalmi gyűlésbe, a drezdai kongresszus[84] után lemondott mandátumáról; a 20. választókerület választói a Rose-

napirendre tűzte a párt szervezeti elveinek kérdését. A német opportunisták buzgalma különösen hozzájárult ahhoz, hogy az említett esettel kapcsolatban elvi síkon vetették fel a kérdést. Göhre (volt lelkész, a „Drei Monate Fabrikarbeiter"* című meglehetősen ismert könyv szerzője és a drezdai kongresszus egyik „hőse") maga is dühödt opportunista, és a következetes német opportunisták folyóirata, a „Sozialistische Monatshefte" („Szocialista Havi Füzetek") azonnal „védelmére kelt".

A programmbeli opportunizmus természetszerűen kapcsolatban van a taktikai opportunizmussal és a szervezeti kérdésekben jelentkező opportunizmussal. Wolfgang Heine elvtárs vállalkozott az „új" szempont kifejtésére. Hogy jellemezzem az olvasóknak ezt a tipikus intellektuelt, aki csatlakozott a szociáldemokráciához és magával hozta az opportunista észjárást, elegendő lesz annyit mondanom, hogy Wolfgang Heine elvtárs valamivel kevesebb, mint egy német Akimov elvtárs és valamicskével több, mint egy német Jegorov elvtárs.

Wolfgang Heine elvtárs a „Sozialistische Monatshefté"-ben ugyanolyan nagy garral vonult hadba, mint Akszelrod elvtárs az új „Iszkrá"-ban. Remek már maga a cikk címe: „Demokratikus széljegyzetek a Göhre-esethez" („Sozialistische Monatshefte", 4. szám. április). És a tartalom nem kevésbbé hangzatos. W. Heine elvtárs tiltakozik a „választókerület autonómiájának megsértése" ellen, védelmezi a „demokratikus elvet", tiltakozik az ellen, hogy a „kinevezett vezetőség" (azaz a párt központi vezetősége) beleavatkozzék a nép szabad képviselőválasztásába. Ez itt nem véletlen incidens — oktat ki bennünket W. Heine elvtárs —, hanem *„a párt bürokratizálására és centralizálására irányuló általános tendencia"*, olyan

---

now képviselő halálával megüresedett helyre újra Göhrét akarták jelölni. A párt központi vezetősége és a szász központi agitációs bizottság tiltakozott ez ellen, és bár formálisan nem volt joguk Göhre jelölését megtiltani, mégis elérték azt, hogy Göhre lemondott a jelöltségről. A választásokon a szociáldemokraták vereséget szenvedtek.

* — „Három hónapig gyári munkás voltam". — *Szerk.*

tendencia, amely — úgymond — már korábban is megfigyelhető volt, de amely most különösen veszedelmessé válik. „Elvileg el kell ismerni, hogy a párt helyi szervei a pártélet hordozói“ (plágium Martov elvtársnak „Mégegyszer kisebbségben“ c. brosúrájából). Ne „szokjunk hozzá ahhoz, hogy minden fontos politikai határozat egy központból indul ki“, óvjuk a pártot olyan „doktrinér politikától, mely elveszíti kapcsolatát az élettel“ (ez Martov elvtársnak a pártkongresszuson mondott beszédéből származik, amelyben Martov elvtárs azon az állásponton volt, hogy „az élet megköveteli majd a magáét“). „... Ha a dolgok gyökeréig hatolunk — így mélyíti el érvelését W. Heine —, ha eltekintünk a személyes összeütközésektől, melyeknek mint mindig, itt is jelentős szerepük volt, akkor ebben a *revizionistákkal* szemben mutatkozó ingerültségben“ (a szerző kiemelése, aki feltehetőleg e fogalmak — a revizionizmus elleni harc és a revizionisták elleni harc — közti különbségre utal) „főleg a pártbeli hivatalos személyeknek az *«outsider elemekkel»* szemben tanusított bizalmatlanságát látjuk“ (W. Heine nyilván nem olvasta az ostromállapot elleni harcról szóló brosúrát és ezért folyamodik ehhez az anglicizmushoz: *Outsidertum)*, „a hagyomány bizalmatlanságát a szokatlannal szemben, a személytelen intézmény bizalmatlanságát az egyénivel szemben“ (lásd Akszelrodnak a Líga kongresszusán az egyéni kezdeményezés elfojtásáról szóló határozati javaslatát), „egyszóval ugyanazt a tendenciát, melyet már fentebb, mint a párt bürokratizálására és centralizálására irányuló tendenciát jellemeztünk.“

A „fegyelem“ fogalma W. Heine elvtársban nem kevésbbé nemes felháborodást kelt, mint Akszelrod elvtársban. „... A revizionistákat — írja — a fegyelem hiányával vádolták azért, mert a «Sozialistische Monatshefte»-be írtak, olyan lapba, amelyet nem is akartak elismerni szociáldemokrata folyóiratnak, mert nincs a *párt ellenőrzése alatt.* Már maga az a kisérlet, hogy a «szociáldemokrata» fogalmat szűkítsék, már maga a *fegyelemnek* ilyen követelése a szellemi alkotás terén, ahol feltétlen szabadságnak kell uralkodnia“ (emlékezzünk

vissza: az ideológiai harc folyamat, a szervezeti formák meg csak formák), „a bürokratizálásra és az egyéniség elnyomására irányuló tendenciáról tanuskodik.“ És még hosszan, hosszan, mindenféle hangnemben támadja W. Heine azt a gyűlöletes tendenciát, mely „*egy* nagy, mindent átfogó, a lehető legteljesebben centralizált szervezet megteremtésére, *egy* taktika, *egy* elmélet“ kialakítására irányul; támadja a „feltétlen alárendelés“, a „vak engedelmesség“ követelését, támadja a „leegyszerűsített központosítást“ stb. stb., pontosan „Akszelrod mintájára“.

A W. Heine által megindított vita lángra kapott, és minthogy a német pártban ezt a vitát semmiféle kooptációs marakodás nem homályosította el, minthogy a német Akimovok nemcsak a kongresszusokon, hanem állandóan külön sajtószervben is megmutatják igazi arculatukat, a vita hamarosan az ortodoxia és a revizionizmus szervezeti kérdésekben megnyilvánuló elvi tendenciáinak elemzésében csúcsosodott ki. A forradalmi irányzat (melyet persze éppúgy, mint nálunk „diktátorsággal“, „inkvizitorsággal“ és egyéb szörnyű dolgokkal vádoltak) egyik képviselőjeként K. Kautsky lépett fel („Neue Zeit“, 1904. 28. szám. „Wahlkreis und Partei“ — „Választókerület és párt“ — c. cikk). W. Heine cikke — mondja Kautsky — „az egész revizionista irányzat gondolatmenetét kifejezi“. Az opportunisták nemcsak Németországban, hanem Franciaországban is, Olaszországban is minden erejükkel küzdenek az autonomizmusért, a pártfegyelem gyengítéséért, teljes megszüntetéséért, tendenciáik mindenütt *dezorganizációhoz*, a „demokratikus elvnek“ *anarchizmussá* való elfajulásához vezetnek. „A demokrácia semmiképpen sem a hatalom hiánya — oktatja ki Kautsky azokat, akik a szervezeti kérdésben opportunisták —, a demokrácia nem anarchia, hanem a tömeg uralma megbízottjai felett, ellentétben a hatalom egyéb formáival, amikor a nép állítólagos szolgái a valóságban a nép urai.“ K. Kautsky tüzetesen vizsgálja az opportunista autonomizmus bomlasztó szerepét a különböző országokban, kimutatja, hogy éppen „*a burzsoá elemek tömegének*“ a szociáldemokráciához való csatlako-

zása* erősíti az opportunizmust, az autonomizmust és a fegyelem megsértésére irányuló tendenciákat; újra meg újra emlékeztet arra, hogy éppen a „szervezet az a fegyver, amellyel a proletariátus fel fogja szabadítani magát“, hogy éppen „a szervezet a proletariátus sajátos fegyvere az osztályharcban“.

Németországban, ahol az opportunizmus gyengébb, mint Franciaországban és Olaszországban, „az autonomista tendenciák egyelőre csak a diktátorok és főinkvizítorok, a kiátkozások** és eretnekszimatolások elleni, többé-kevésbbé patetikus szónoklatokra, végnélküli gáncsoskodásokra és civódásokra vezettek, amelyeknek megvitatása csak végnélküli viszálykodást idézne elő“.

Nem csoda, hogy Oroszországban, ahol az opportunizmus a pártban még gyengébb, mint Németországban, az autonomista tendenciák kevesebb eszmét és több „patetikus szónoklatot“ és civakodást eredményeztek.

Nem csoda, hogy Kautsky erre a következtetésre jut: „Valamennyi ország revizionizmusa talán egyetlen más kérdésben sem olyan egységes, minden változatossága és tarkasága mellett, mint éppen a szervezeti kérdésben.“ Az ortodoxia és a revizionizmus alapvető tendenciáit e téren Kautsky is ezekkel a „borzadálytkeltő szavakkal“ formulázza meg: bürokratizmus versus (szemben) demokratizmus. Azt mondják — írja Kautsky —, hogy jogot adni a párt vezetőségének arra, hogy befolyást gyakoroljon a helyi választókerület (parlamenti) képviselőjelöltjének megválasztására — „aljas merénylet a demokratikus elv ellen, amely azt követeli, hogy minden politikai tevékenység alulról felfelé, a tömegek öntevékenysége útján bontakozzék ki, ne pedig felülről lefelé, bürokratikus úton ... De ha egyáltalán van demokratikus elv, akkor

---

* K. Kautsky példaképpen Jaurès-t említi. Mennél inkább hajlanak az ilyen emberek az opportunizmusra, „annál inkább saját szabad egyéniségük megengedhetetlen korlátozását kellett látniok a pártfegyelemben“.

** *Bannstrahl* — egyházi átok. Ez felel meg a németben az orosz „ostromállapotnak“ és a „kivételes törvényeknek“. Ez a német opportunisták „borzadálytkeltő szava“.

ez az, hogy a többségnek nagyobb súlya legyen, mint a kisebbségnek, nempedig megfordítva . . .“ Bármely választókerület parlamenti képviselőinek megválasztása az egész párt fontos ügye, és a pártnak legalábbis bizalmi emberei (Vertrauensmänner) útján befolyásolnia kell a jelölt kiválasztását. „Aki úgy véli, hogy mindez túlságosan bürokratikus vagy centralisztikus, az tegyen olyan javaslatot, hogy a jelölések valamennyi párttag (sämtliche Parteigenossen) közvetlen szavazása alapján történjenek. Aki ezt lehetetlennek tartja, az ne panaszkodjon a demokratizmus hiánya miatt, amikor ezt a funkciót, éppúgy mint az egész párttal kapcsolatos több más funkciót, egy vagy több pártfórum végzi.“ A német pártban uralkodó „szokásjog“ szerint az egyes választókerületek azelőtt is „elvtársiasan megegyeztek“ a pártvezetőséggel az egyik vagy másik jelölt személyére vonatkozóan. „De a párt már túlságosan megnőtt ahhoz, hogy ez a hallgatólagos szokásjog elegendő legyen. A szokásjog mint jog megszűnik, ha nem ismerik el többé magátólértetődőnek, ha meghatározásainak tartalma, sőt maga a léte is vitássá válik. Akkor feltétlenül szükség van e jog pontos megformulázására, kodifikálására . . .“, akkor e jognak „pontos szervezeti szabály útján való rögzítésére* (statutarische Festlegung) s egyúttal a szervezet fokozottabb szigorúságára (grössere Straffheit) kell áttérni“.

Ugyanazt a harcot látjuk tehát, más körülmények közt, a párt opportunista és forradalmi szárnya között a szervezeti kérdésben, ugyanazt az összeütközést autonomizmus és centralizmus, demokratizmus és „bürokratizmus“ között, a szervezés és a fegyelem szigorúságának meglazítására és fokozására irányuló tendencia között, az állhatatlan intellektuel és a következetes proletár gondolkodásmódja, az intellektuel individualizmus és a proletár

* K. Kautskynak ezeket a megjegyzéseit, amelyek szerint a hallgatólag elismert szokásjogot egy szervezeti szabályban rögzített jognak kell felváltania, rendkívül tanulságos összevetni azzal a „váltással“, amely most a pártkongresszus óta végbemegy pártunkban és különösen a szerkesztőségben. V. ö. V. I. Zaszulics beszédével (a Liga kongresszusán, 66. és köv. old.), aki aligha van tudatában a végbemenő váltás egész jelentőségének.

összetartás között. Kérdés, milyen álláspontot foglalt el ezen összeütközés tekintetében a *polgári demokrácia* — nem az a polgári demokrácia, melyről az imposztor történelem nemrég megígérte, hogy titokban megmutatja Akszelrod elvtársnak —, hanem a valódi, reális polgári demokrácia, melynek Németországban ugyanolyan okos és élesszemű képviselői vannak, amilyenek nálunk az oszvobozsgyenyista urak. A német burzsoázia azonnal felfigyelt az új vitára és — mint az orosz is, mint mindig, mint mindenütt — azonnal szívvel-lélekkel a szociáldemokrata párt opportunista szárnya mellé állt. A német börzetőke vezető lapja, a „*Frankfurter Zeitung*“, dörgedelmes vezércikkel lépett a porondra („Frankfurter Zeitung“ 1904 április 7-i, 97. sz. esti kiadás), mely azt mutatja, hogy Akszelrod szemérmetlen plagizálása valósággal betegséggé válik a német sajtóban. A frankfurti tőzsde szigorú demokratái ostorozzák a szociáldemokrata pártban uralkodó „önkényuralmat“, a „pártdiktatúrát“, a „pártvezetőség autokratikus uralmát“, ezeket a „kiátkozásokat“, melyekkel „mintha az egész revizionizmust akarnák büntetni“ (emlékezzünk „az opportunizmus hamis vádjára“), a „vak engedelmességnek“, a „merev fegyelemnek“ ezt a követelését, „a lakáji alárendeltség“ követelését, a párttagok „politikai hullákká“ való változtatását (ez még sokkal erősebb, mint a kis csavarok és kerekek!). „Láthatjuk, hogy minden egyéni sajátosságot, minden egyéniséget üldöznek, — méltatlankodnak a tőzsdelovagok a szociáldemokráciában uralkodó antidemokratikus viszonyok láttán —, mert attól félnek, hogy ezek francia állapotokra, jaurèsizmusra és millerandizmusra vezetnek, mint ahogy azt Sindermann, ennek a kérdésnek előadója“ a szászországi szociáldemokraták kongresszusán „nyiltan megmondotta“.

Ha tehát az új „Iszkra“ szervezeti kérdésről mondott új szavainak egyáltalán van elvi értelme, nem fér hozzá kétség, hogy ez az értelem opportunista. Ezt a következtetést megerősíti forradalmi és opportunista szárnyra szakadt pártkongresszusunk egész elemzése, valamint az

összes európai szociáldemokrata pártok példája, amelyekben a szervezeti kérdésekben jelentkező opportunizmus ugyanazokban a tendenciákban, ugyanazokban a vádaskodásokban, sőt igen gyakran ugyanazokban a szavakban jut kifejezésre. A különböző pártok nemzeti sajátosságai és a különféle országok különböző politikai viszonyai persze rányomják erre bélyegüket, s ennélfogva a német opportunizmus egyáltalán nem hasonlít a franciára, a francia az olaszra, az olasz az oroszra. De a viszonyok említett különbözősége ellenére mindezeknek a pártoknak forradalmi és opportunista szárnyra való azonos alapmegoszlása, az opportunizmusnak a szervezeti kérdésben tapasztalható azonos gondolatmenete és tendenciái világosan kitűnnek*. A radikális értelmiség számos képviselője van marxistáink és szociáldemokratáink soraiban, s ez elkerülhetetlenné tette és teszi a radikális intellektuel gondolkodásmódjából fakadó opportunizmus elterjedését a legkülönfélébb területeken és a legkülönfélébb formákban. Mi harcoltunk az opportunizmus ellen világnézetünk fő kérdéseiben, a programm kérdéseiben, és az a körülmény, hogy céljaink teljesen eltérők, elkerülhetetlenül odavezetett, hogy a szociáldemokraták visszavonhatatlanul elhatárolták magukat a legális marxizmusunkat megrontó liberálisoktól. Mi harcoltunk az opportunizmus ellen a taktika kérdéseiben, és a Kricsevszkij és Akimov elvtársakkal való nézeteltérésünk ezekben a kevésbbé fontos kérdésekben természetesen csak időleges volt, és semmiféle külön párt

* Manapság senki sem fog kételkedni abban, hogy az orosz szociáldemokratáknak ökonomistákra és politikusokra való régi megoszlása taktikai kérdésekben ugyanaz a fajta megoszlás volt, mint az egész nemzetközi szociáldemokrácia opportunistákra és forradalmárokra való megoszlása, bár igen nagy különbség van egyfelől Martinov és Akimov elvtárs, másfelől von Vollmar és von Elm vagy Jaurès és Millerand elvtárs között. Ugyanígy kétségtelen a szervezeti kérdésekben mutatkozó alapvető megoszlás hasonlósága is, bár roppant különbségek vannak a politikailag jogfosztott és a politikailag szabad országok viszonyai között. Rendkívül jellemző, hogy az új „Iszkra“ elvhű szerkesztősége, amikor a Kautsky és Heine között folyó vitát futólag érintette (64. sz.), félénken *megkerülte* a szervezeti kérdésekben megnyilvánuló *minden* opportunizmus és minden ortodoxia *elvi* tendenciáinak kérdését.

alakulása nem kisérte. Most Martovnak és Akszelrodnak a szervezeti kérdésben jelentkező opportunizmusát kell leküzdenünk; ezek a kérdések természetesen még kevésbbé jelentősek, mint a programm és a taktika kérdései, de most ezek kerültek pártéletünk előterébe.

Az opportunizmus elleni harcról beszélve sohasem szabad megfeledkeznünk az egész mai opportunizmus jellegzetes, minden elképzelhető téren megnyilvánuló vonásairól: határozatlanságáról, elmosódottságáról, megfoghatatlanságáról. Az opportunista alaptermészeténél fogva mindig kitér a határozott és végleges kérdésfeltevés elől, középutat keres, kígyóként tekergődzik egymást kizáró szempontok között, igyekszik „egyetérteni" ezzel is, azzal is és nézeteltéréseit apró javításokra, kételyekre, szerény és ártatlan kívánságokra stb. stb. redukálja. Eduard Bernstein elvtárs, a programmkérdések opportunistája, „egyetért" a párt forradalmi programmjával, és bár bizonyára e programm „gyökeres reformját" kívánja, azt mégis időszerűtlennek, célszerűtlennek, kevésbbé fontosnak tartja, mint a „kritika" „általános elveinek" tisztázását (amelyek legfőképpen a polgári demokrácia elveinek és kifejezéseinek kritikátlan átvételében állnak). Von Vollmar elvtárs, a taktikai kérdések opportunistája, szintén egyetért a forradalmi szociáldemokrácia régi taktikájával és szintén inkább deklamációkra, apró javításokra, kis gúnyolódásokra szorítkozik, anélkül hogy bárminő határozott „kormányszocialista" taktikával lépne fel. Martov és Akszelrod elvtársak, a szervezeti kérdések opportunistái, a nyilt kihívások ellenére mindeddig szintén nem léptek porondra semmiféle határozott elvi tétellel, amelyet „szervezeti szabályzat útján rögzíteni lehetne"; ők is kivánatosnak tartják, feltétlenül kivánatosnak tartják szervezeti szabályzatunk „gyökeres reformját" („Iszkra" 58. sz. 2. old., 3. hasáb), de jobbnak látják először „az általános szervezeti kérdésekkel" foglalkozni (mert az 1. pont ellenére is centralisztikus szervezeti szabályzatunknak ténylegesen gyökeres reformja, ha az új „Iszkra" szellemében vinnék keresztül, elkerülhetetlenül autonomizmushoz vezetne, Martov elvtárs viszont természetesen még maga előtt sem akarja beismerni, hogy megvan benne

az *elvi* tendencia az autonomizmus irányában). Ezért a szervezeti kérdésben elfoglalt „elvi“ álláspontjuk a szivárvány minden színében játszik: túlnyomórészt jámbor, patetikus szavalatok az önkényuralomról és a bürokratizmusról, a vak engedelmességről, a kis kerekekről és csavarokról — annyira jámborak, hogy egyelőre roppant nehéz különválasztani bennük a valóban elvi értelmet a valóban kooptációs értelemtől. De — mennél mélyebbre megyünk az erdőbe, annál több a fa: a gyűlölt „bürokratizmus“ elemzésére és pontos meghatározására irányuló kísérletek óhatatlanul az autonomizmushoz, az „elmélyítésre“ és megindokolásra irányuló kísérletek elkerülhetetlenül az elmaradottság igazolásához, uszálypolitikához, girondista frázisokhoz vezetnek. Végül megjelenik a színen, mint az egyetlen igazán meghatározott és ezért a gyakorlatban (a gyakorlat mindig megelőzi az elméletet) különösen világosan mutatkozó elv — az *anarchizmus* elve. A fegyelem kigúnyolása — az autonomizmus — az anarchizmus —, ez az a létra, amelyen hol leereszkedik, hol felkapaszkodik a mi szervezeti opportunizmusunk, fokról fokra ugrándozva és ügyesen kibújva elveinek határozott megfogalmazása alól*. Pontosan

* Aki emlékszik az 1. pont körüli vitára, az most világosan látni fogja, hogy Martov elvtársnak és Akszelrod elvtársnak az 1. ponttal kapcsolatban elkövetett hibája, ha tovább fejlesztik és elmélyítik, *elkerülhetetlenül* szervezeti opportunizmushoz vezet. Martov elvtárs alapgondolata — hogy aki akarja, párttagnak tekintheti magát — éppen a hazug „demokratizmus“, a párt alulról felfelé való építésének eszméje. Az én eszmém viszont abban az értelemben „bürokratikus“, hogy a pártot felülről lefelé kell építeni, a pártkongresszustól az egyes pártszervezetekig. Mind a polgári intellektuel gondolkodásmódja, mind az anarchista frázisok, mind az opportunista, uszálypolitikus éleselméjűség — mindez már az 1. pontról folytatott vita során felszínre került. Martov elvtárs az „Ostromállapot“-ban (20. old.) az új „Iszkrá“-ban „megkezdett gondolati munkáról“ beszél. Ez annyiban igaz, hogy Martov és Akszelrod az 1. ponttól kezdve csakugyan új irányba terelik a gondolkodást. Csak az a baj, hogy ez az irány opportunista irány. Mennél tovább „dolgoznak“ majd *ebben* az irányban, mennél jobban megtisztul ez a munka a kooptációs marakodástól, annál mélyebben süllyednek majd a mocsárba. Plehanov elvtárs ezt már a pártkongresszuson világosan látta és a „Mit ne tegyünk?“ c. cikkben

ugyanez a fokozatosság figyelhető meg mind a programmal, mind a taktikával kapcsolatban megnyilvánuló opportunizmusnál is: az „ortodoxia“, az igazhitűség, a korlátoltság és a merevség kigúnyolása — revizionista „kritika“ és kormányszocializmus — polgári demokrácia.

A fegyelem gyűlöletével szoros pszichológiai kapcsolatban van a *sértődöttségnek* az a szűnni nem akaró, elnyújtott hangja, amely általában az összes mai opportunisták és nevezetesen kisebbségünk minden írásából kicsendül. Üldözik, szorongatják, kiebrudalják, ostromolják, agyongyötrik őket. Ezek a kifejezések sokkal több pszichológiai és politikai igazságot tartalmaznak, mint ahogy ezt alkalmasint a gyötörtekről és gyötrőkről szóló kedves és szellemes tréfa szerzője maga gyanította. Valóban, vegyük csak elő pártkongresszusunk jegyzőkönyvét, és meglátjuk, hogy a kisebbség csupa megbántottból áll, mindazokból, akiket a forradalmi szociáldemokrácia valamikor és valamiért megbántott. Itt vannak a bundisták és a rabocsejegyelósok, akiket annyira „megbántottunk“, hogy eltávoztak a kongresszusról, itt vannak a juzsnijrabocsijisták, akik halálosan megsértődtek általában a szervezetek és különösen az ő szervezetük feloszlatása miatt, itt van Mahov elvtárs, akit mindannyiszor megbántottak, ahányszor felszólalt (mert minden alkalommal jól felsült), itt van végül Martov elvtárs és Akszelrod elvtárs, akiket azzal bántottak meg, hogy a szervezeti szabályzat 1. pontjának kérdésében „az opportunizmus hamis vádjával“ illették őket, és hogy a választásoknál vereséget szenvedtek. És mindezek a keserű bántalmak nem a megengedhetetlen élcelődésnek, éles kirohanásoknak, bőszült polémiának, ajtócsapkodásnak és öklörázásnak véletlen eredményei voltak, ahogy azt igen sok

---

másodszor figyelmeztette őket: hajlandó vagyok még kooptálni is benneteket, csak ne menjetek ezen az úton, amely kizárólag opportunizmushoz és anarchizmushoz vezet. — Martov és Akszelrod nem hallgattak a jó tanácsra: hogyan? ne menjünk? egyetértsünk Leninnel, hogy a kooptáció csak civakodás? Soha! Megmutatjuk neki, hogy mi elvhű emberek vagyunk! — És megmutatták. Mindenkinek szemléltetően megmutatták, hogy amennyiben vannak új elveik, ezek — opportunista elvek.

nyárspolgár ma is gondolja, hanem az „Iszkra" egész három esztendős ideológiai munkájának elkerülhetetlen politikai eredményei. Ha mi e három év folyamán nemcsak szájunkat jártattuk, hanem kifejeztük azt a meggyőződésünket, amelynek tetté kell válnia, akkor a kongresszuson mindenképpen harcolnunk kellett az iszkraellenesek és a „mocsár" ellen. És amikor az első sorokban nyilt sisakkal küzdő Martov elvtárssal együtt ilyen tömérdek sok embert megbántottunk, akkor már csak az kellett, hogy egy kicsit, ici-picit megbántsuk Akszelrod elvtársat és Martov elvtársat — s csordultig telt a pohár. A mennyiség átcsapott minőségbe. Megtörtént a tagadás tagadása. A megbántottak elfelejtették kölcsönös sérelmeiket, zokogva egymás nyakába borultak és magasra emelték a „leninizmus elleni felkelés"* zászlaját.

A felkelés — remek dolog, amikor az élenjáró elemek kelnek fel a reakciós elemek ellen. Amikor a forradalmi szárny kel fel az opportunista szárny ellen — ez jó. De amikor az opportunista szárny kel fel a forradalmi szárny ellen — ez rossz.

Plehanov elvtárs úgyszólván mint hadifogoly kénytelen ebben a csúnya dologban résztvenni. Ő úgy igyekszik „a szívén könnyíteni", hogy a „többség" javát szolgáló egyik-másik határozat szerzőjének egy-egy ügyetlen mondását kihalássza és így kiált fel: „Szegény Lenin elvtárs! Mondhatom, kitűnőek az ő ortodox hívei!" („Iszkra", 63. szám, melléklet).

Nos, Plehanov elvtárs, ha én szegény vagyok, akkor az új „Iszkra" szerkesztősége már igazán koldusbotra jutott. Akármilyen szegény vagyok is, olyan tökéletes nyomorúságra mégsem jutottam, hogy kénytelen volnék figyelmen kívül hagyni a pártkongresszust, s hogy a bizottsági tagok határozataiban keressek anyagot elmésségem gyakorlására. Akármilyen szegény vagyok is, még mindig ezerszerte gazdagabb vagyok azoknál, akiknek

* Ez a csodálatraméltó kifejezés Martov elvtárstól származik („Ostromállapot", 68. old.). Martov elvtárs kivárta azt az időt, amikor ötödmagával lesz, hogy „felkelést" szítson egyedül ellenem. Ügyetlenül polemizál Martov elvtárs: azzal akarja megsemmisíteni ellenfelét, hogy túlzott bókokat mond neki.

hívei nem véletlenül ejtenek el egy-egy ügyetlen mondatot, hanem minden kérdésben, a szervezeti kérdésekben is, a taktikai kérdésekben is, a programmkérdésekben is makacsul és kitartóan ragaszkodnak olyan elvekhez, melyek ellenkeznek a forradalmi szociáldemokrácia elveivel. Akármilyen szegény vagyok is, odáig még nem jutottam, hogy kénytelen volnék a *nyilvánosság előtt eltitkolni* ilyen hívek dícséretét. Az új „Iszkra" szerkesztősége pedig kénytelen ezt tenni.

Tudják-e önök, olvasóim, mi az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt voronyezsi bizottsága? Ha nem tudnák, olvassák el a pártkongresszus jegyzőkönyvét. Abból meg fogják tudni, hogy ennek a bizottságnak az irányát teljes egészében kifejezésre juttatja Akimov elvtárs és Bruker elvtárs, akik a kongresszuson minden vonalon a párt forradalmi szárnya ellen harcoltak, és akiket Plehanov elvtárstól kezdve egészen Popov elvtársig mindenki számtalanszor sorolt az opportunistákhoz. Nos, ez a voronyezsi bizottság lapjának januári számában (12. sz. 1904. január) kijelenti:

„Szüntelenül növekvő pártunk számára nagy és fontos esemény volt az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártnak — szervezeti képviselőinek — multévi II. kongresszusa. A pártkongresszus egybehívása igen bonyolult és a monarchikus rendszer viszonyai közt igen kockázatos, nehéz dolog, és ezért nem csoda, ha a kongresszus összehívása *korántsem volt tökéletes*, és maga a kongresszus, bár teljesen zavartalanul folyt le, nem elégítette ki mindazokat a követelményeket, amelyeket a párt vele szemben támasztott. Azokat az elvtársakat, akiket 1902-ben a konferencia (értekezlet) megbízott a kongresszus összehívásával, letartóztatták, és a *kongresszust olyan személyek szervezték, akiket az oroszországi szociáldemokráciának csupán egyetlen irányzata — az iszkrás irányzat küldött ki*. Sok szociáldemokrata, de nem iszkrás szervezetet nem vontak be a kongresszus munkájába: *részben ez az oka annak*, hogy a kongresszus azt a feladatát, hogy a párt *programmját és szervezeti szabályzatát* kidolgozza, *rendkívül hiányosan* teljesítette; maguk a kongresszus résztvevői is beismerik, hogy a szervezeti szabályzatban komoly hézagok vannak, melyek «veszedelmes félreértésekre vezethetnek». A kongresszuson maguk az iszkrások két részre szakadtak és

az OSzDMP sok vezető funkcionáriusa, akik azelőtt, úgy látszott, teljes egészében elfogadták az «Iszkra» akcióprogrammját, elismerték, hogy az «Iszkra» számos nézete, melyeket *főkép Lenin és Plehanov* képvisel, életképtelen. Bár a kongresszuson ez utóbbiak kerültek fölénybe, a gyakorlati élet ereje, a reális munka követelményei, amelyben résztvesz valamennyi nem-iszkrás is, gyorsan kijavítják a teoretikusok hibáit, és a kongresszus után máris komoly javulásokat eredményeztek. *Az «Iszkra» erősen megváltozott és igéri*, hogy nagy mértékben figyelembe veszi az általában vett szociáldemokrácia vezető embereinek követeléseit. Ilyenformán, ha a *kongresszus munkáját* a következő kongresszusnak *revideálnia kell is*, és ha a kongresszus határozatai, amint az nyilvánvaló a kongresszuson résztvevők előtt, nem is kielégítőek, és *ezért a párt nem teheti őket megmásíthatatlan határozatokként magáévá*, a kongresszus tisztázta a helyzetet a pártban, gazdag anyagot nyujtott a párt további elméleti és szervezeti tevékenysége számára és óriási, tanulságos tapasztalatot jelentett az általános pártmunka számára. A kongresszus határozatait és az általa kidolgozott szervezeti szabályzatot az összes szervezetek *figyelembe fogják venni*, de *tekintettel* nyilvánvaló fogyatékosságaikra, sok szervezet *tartózkodni fog attól, hogy kizárólag ezeket tekintse zsinórmértéknek*.

A voronyezsi bizottságban, mely megértette az általános pártmunka egész fontosságát, a kongresszus szervezésével kapcsolatos valamennyi kérdés élénk *visszhangot* keltett. A bizottság tudatában van a kongresszusi események egész fontosságának, *üdvözli* a Központi Lappá (vezető sajtószervvé) lett *«Iszkrá»-ban bekövetkezett fordulatot*. Bár a dolgok állása a pártban és a Központi Bizottságban *még* nem elégít ki bennünket, azt hisszük, hogy közös erőfeszítéssel tökéletesíteni fogjuk a pártszervezés nehéz munkáját. A hazug híresztelésekre való tekintettel a voronyezsi bizottság kijelenti az elvtársaknak, hogy szó sem lehet arról, hogy a voronyezsi bizottság kilépjen a pártból. A voronyezsi bizottság igen jól tudja, milyen veszedelmes precedens (példa) lenne egy olyan munkásszervezet kilépése az OSzDMP-ből, amilyen a voronyezsi bizottság, *milyen szemrehányásként nehezedne ez a pártra*, és mennyire hátrányos volna azokra a munkásszervezetekre nézve, amelyek ezt a példát esetleg követnék. Nem szabad új szakadásokat előidéznünk, hanem állhatatosan törekednünk kell arra, hogy az összes öntudatos munkásokat

és szocialistákat egy pártban egyesítsük. Ezenkívül a II. kongresszus rendes, nempedig alakuló kongresszus volt. A pártból csakis a pártbíróság zárhat ki, és semmiféle szervezetnek, még magának a Központi Bizottságnak sincs joga valamely szociáldemokrata szervezetnek a pártból való kizárására. Sőt mi több, a II. kongresszuson elfogadott szervezeti szabályzat 8. pontja értelmében minden szervezet autonóm (önálló) helyi ügyei intézésében, és ezért a *voronyezsi bizottságnak teljes mértékben jogában áll, hogy az életben és a pártban saját szervezeti nézeteit juttassa érvényre.*"

Az új „Iszkra" szerkesztősége, mely a 61. számban hivatkozik erre a lapra, közölte az idézett tiráda második, nagyobb betűkkel szedett részét. A petittel szedett első részt a szerkesztőség *jobbnak látta elhagyni.*

Elszégyelte magát.

s) EGY ÉS MÁS A DIALEKTIKÁRÓL. KÉT FORRADALOM

Ha egy pillantást vetünk pártválságunk fejlődésére általában, könnyen megállapíthatjuk, hogy alapjában mindkét harcoló fél összetétele az egész idő alatt kevés kivétellel egy és ugyanaz volt. Ez a harc pártunk forradalmi és opportunista szárnyának harca volt. De ez a harc a legkülönbözőbb szakaszokon ment keresztül, és mindenkinek pontosan ismernie kell mindegyik szakasz sajátosságait, ha a már felgyülemlett óriási irodalomban, a töredékes utalások, az összefüggésükből kiragadott idézetek, egyes vádak stb. stb. tömkelegében el akar igazodni.

Felsoroljuk az egymástól világosan megkülönböztethető fő szakaszokat: 1) Vita a szervezeti szabályzat 1. pontjáról. Merőben eszmei harc a szervezet alapelveiről. Plehanov meg én kisebbségben vagyunk. Martov meg Akszelrod opportunista szövegezést ajánlanak, és kiderül, hogy az opportunisták befolyása alá kerültek. 2) Az „Iszkra"-szervezet szakadása a központi bizottsági jelöltek névsorával kapcsolatban: Fomin vagy Vasziljev az ötösbizottságban, Trockij vagy Travinszkij a hármas-

bizottságban. Plehanov meg én megszerezzük a többséget (kilenc hét ellen), — ami részben éppen annak köszönhető, hogy az 1. pont kérdésében kisebbségben voltunk. Martov koalíciója az opportunistákkal a valóságban igazolta mindazon aggályokat, melyeket a Szervező Bizottság körüli incidens keltett bennem. 3) A szervezeti szabályzat egyes részleteire vonatkozó viták folytatása. Martovot megint az opportunisták mentik meg. Mi megint kisebbségben vagyunk és síkraszállunk a kisebbség jogaiért a központi szervekben. 4) Hét szélső opportunista elhagyja a kongresszust. Mi kerülünk többségbe és a választásokon legyőzzük a koalíciót (az iszkrás kisebbség, a „mocsár" és az iszkraellenesek koalícióját). Martov és Popov visszautasítják a mi hármasbizottságainkban felajánlott helyeket. 5) A kongresszus utáni marakodás a kooptáció miatt. Az anarchisztikus magatartás és az anarchisztikus frázis tobzódása. A „kisebbségben" a legkevésbbé következetes és legkevésbbé állhatatos elemek kerekednek felül. 6) Plehanov, hogy elkerülje a szakadást, áttér a „kill with kindness" politikájára. A „kisebbség" elfoglalja a Központi Lap szerkesztőségét és a Tanácsot, s teljes erővel támadja a Központi Bizottságot. Továbbra is minden visszhangzik a marakodástól. 7) A Központi Bizottság ellen irányuló első támadást visszavertük. Mintha a marakodás valamelyest elcsendesednék. Lehetővé válik két merőben eszmei, a pártot nagyon nyugtalanító kérdés aránylag nyugodt megvitatása: a) mi a politikai jelentősége és magyarázata pártunk „többségre" és „kisebbségre" oszlásának, amely a II. kongresszuson jött létre és valamennyi régi megoszlásnak a helyébe lépett? b) mi az elvi jelentősége az új „Iszkra" új álláspontjának a szervezeti kérdésben?

Mindegyik szakaszt a harc lényegesen különböző állása és a támadás más-más közvetlen célja jellemzi; mindegyik szakasz úgyszólván egy általános hadjáratnak egy-egy külön ütközete. Semmit sem érthetünk meg harcunkból, ha nem tanulmányozzuk minden egyes ütközet konkrét körülményeit. Ha viszont megvizsgáltuk őket, világosan látni fogjuk, hogy a fejlődés valóban dialektikus úton, ellentmondásokon keresztül halad: a

kisebbségből többség lesz, a többségből kisebbség; mindkét fél védelemből támadásba és támadásból védelembe megy át; az eszmei harc kiindulópontjának (az 1. pontnak) „tagadása“ helytad a mindent betöltő marakodásnak*, de ezután megkezdődik a „tagadás tagadása“, és miután a különféle központi szervekben istenadta feleségünkkel jól-rosszul „összeszoktunk“, visszatérünk a kiindulóponthoz, a merőben eszmei harchoz, de ez a „tézis“ immár az „antitézis“ eredményeivel gazdagodott és magasabb szintézissé lett, amikor az 1. ponttal kapcsolatban elkövetett elszigetelt véletlen hiba a szervezeti kérdésben jelentkező opportunista nézeteknek quasi-rendszerévé nőtt, amikor ennek a jelenségnek kapcsolata pártunk forradalmi és opportunista szárnyra való alapvető megoszlásával mindenki előtt egyre világosabbá válik. Egyszóval, nemcsak a zab nő Hegel szerint, hanem az orosz szociáldemokraták is Hegel szerint hadakoznak egymással.

De a nagy hegeli dialektikát, melyet a marxizmus átvett és talpára állított, sohasem szabad azzal a vulgáris módszerrel összecserélni, mely a párt forradalmi szárnyától az opportunista szárnyhoz átpártolt politikusok tekervényes vonalát igyekszik igazolni, nem szabad összecserélni azzal a vulgáris eljárással, mely az egyes kijelentéseket, az egységes folyamat különböző szakaszainak egyes fejlődési mozzanatait egy kalap alá veszi. A valódi dialektika nem egyéni hibákat igazol, hanem az elkerülhetetlen fordulatokat tanulmányozza, és a fejlődés legrészletesebb, legkonkrétabb tanulmányozása alapján bebizonyítja elkerülhetetlenségüket. A dialektika alaptétele: nincs elvont igazság, az igazság mindig konkrét... Továbbá nem szabad összecserélni ezt a nagy hegeli dialektikát azzal a sekélyes életbölcseséggel sem, melyet ez az olasz közmondás fejez ki: mettere la coda, dove non va il capo (ahová nem fér be a fejed, dugd be a farkad).

Pártharcunk dialektikus fejlődésének eredményét két

* A marakodás és az elvi ellentétek elhatárolásának nehéz kérdése most önmagától megoldódik: mindaz, ami a kooptálásra vonatkozik, marakodás; minden, ami a kongresszusi harc elemzésére, az 1. pont körüli vitákra és az opportunizmus meg az anarchizmus felé történt fordulatra vonatkozik, elvi nézeteltérés.

forradalmi átalakulás fejezi ki. A pártkongresszus, mint ahogy azt Martov elvtárs „Mégegyszer kisebbségben“ c. brosúrájában helyesen megállapította, valóságos forradalom volt. Éppígy igazuk van a kisebbség azon tréfacsinálóinak is, akik azt mondják: a világot a forradalmak viszik előre, nos, hát csináltunk egy forradalmat! A kongresszus után csakugyan csináltak forradalmat; az is igaz, hogy a világot, általában, a forradalmak viszik előre. De ezzel az általános megállapítással még nem határozzuk meg minden konkrét forradalom konkrét jelentőségét: hogy a felejthetetlen Mahov elvtárs felejthetetlen mondását más szavakkal fejezzük ki: van olyan revolúció, amely reakció. Annak megállapítására, vajjon ez vagy az a konkrét forradalom előre vagy hátra sodorta-e a „világot“ (pártunkat), tudnunk kell, hogy a párt forradalmi, vagypedig opportunista szárnya volt-e az a reális erő, amely a forradalmat véghezvitte, tudnunk kell, hogy forradalmi, vagypedig opportunista elvek hevítették-e a harcosokat.

Pártkongresszusunk az orosz forradalmi mozgalom történetében a maga nemében egyetlen, még soha nem tapasztalt jelenség volt. Először sikerült egy konspiratív forradalmi pártnak az illegalitás sötétjéből kilépnie a napvilágra, s mindenkinek megmutatnia belső párt-harcunk egész menetét és kimenetelét, egész pártunknak, valamint a párt minden valamelyest jelentékeny részének arculatát a programm, a taktika és a szervezés kérdéseiben. Először történt, hogy sikerült megszabadulnunk a körökre jellemző fegyelmezetlenség és a forradalmi nyárspolgáriasság hagyományaitól, először sikerült összehozni számos igen különböző, gyakran elkeseredetten egymással szembenálló és kizárólag az eszme erejével egymáshoz kapcsolt csoportot, amelyek készek voltak (elvben) arra, hogy feláldozzanak minden csoport-sajátosságot és csoport-önállóságot a hatalmas, a valóságban most általunk először megteremtett egész: *a párt* javára. De a politikában önként nem hoznak áldozatokat, ki kell harcolni őket. A szervezetek feloszlatása körüli harc szükségképpen szörnyen elkeseredett harc volt. A nyilt, szabad harc friss fuvallata forgószéllé nőtt. Ez a forgószél elsöpörte — és nagyszerű, hogy elsöpörte! — a körösdi

érdekeknek, érzéseknek és hagyományoknak kivétel nélkül minden maradványát és először teremtett igazi pártfunkcionárius testületeket.

De hogy minek nevezem magam és hogy mi vagyok, az nem egy és ugyanaz. Más dolog — elvben feláldozni a körösdit a párt javára és más dolog — saját körünkről lemondani. A friss fuvallat túlságosan frissnek bizonyult azok számára, akik megszokták a nyárspolgáriasság fülledt levegőjét. „A párt nem bírta el első kongresszusát" — ahogy Martov elvtárs „Mégegyszer kisebbségben" c. brosúrájában (véletlenül) helyesen megjegyezte. Túlságosan nagy volt a sértődöttség a szervezetek feloszlatása miatt. A vad forgószél felkavarta pártfolyamunk fenekének egész iszapját, s az iszap bosszút állt. A régi, begyepesedett körösdi legyűrte a még fiatal pártelvet. A párt szétvert opportunista szárnya a véletlen akimovi zsákmányon erőre kapva — persze ideiglenesen — fölülkerekedett a forradalmi szárnyon.

Az eredmény az új „Iszkra", mely kénytelen továbbfejleszteni és elmélyíteni szerkesztőinek a pártkongresszuson elkövetett hibáját. A régi „Iszkra" a forradalmi harc igazságait tanította. Az új „Iszkra" életbölcseségre tanít: engedékenységre és békés együttélésre. A régi „Iszkra" a harcos ortodoxia lapja volt. Az új „Iszkra" az opportunizmus új kiadásával ajándékoz meg minket — főképpen szervezeti kérdésekben. A régi „Iszkra" kiérdemelte mind az orosz, mind a nyugateurópai opportunisták megtisztelő ellenszenvét. Az új „Iszkra" „megokosodott" és hamarosan már nem is fogja szégyenleni azt a sok dícséretet, melyet a szélső opportunistáktól kap. A régi „Iszkra" tántoríthatatlanul haladt célja felé, nála a szó és a tett egy volt. Az új „Iszkrá"-ban álláspontjának belső visszássága elkerülhetetlenül — bárki akaratától és tudatától függetlenül — politikai képmutatást szül. Az új „Iszkra" a körösdi ellen ágál, hogy a körösdinek a pártszerűségen aratott győzelmét leplezze. Farizeus módjára kárhoztatja a szakadást, mintha olyan pártban, mely valamennyire párt és valamennyire szervezett, el lehetne képzelni a szakadás ellen más eszközt, mint azt, hogy a kisebbség aláveti magát a többségnek. Kijelenti,

hogy a forradalmi közvéleménnyel számolni kell, és az Akimovok dicshimnuszait eltitkolva kicsinyes pletykákat terjeszt a párt forradalmi szárnyához tartozó bizottságokról*. Milyen szégyen. Hogy megcsúfolták a mi régi „Iszkrá"-nkat!

Egy lépés előre, két lépés hátra... Megesik ez az egyén életében is, nemzetek történetében is, pártok fejlődésében is. Bűnös kishitűség volna, ha csak egy percig is kételkednénk a forradalmi szociáldemokrácia, a proletárszervezet és a pártfegyelem elveinek elkerülhetetlen, teljes diadalában. Már nagyon sok mindent kivívtunk, harcolnunk kell továbbra is, nem szabad a balsikerek miatt elcsüggednünk, kitartóan kell harcolnunk, megvetve a körösdi marakodás nyárspolgári módszereit, a végsőkig védenünk kell Oroszország összes szociáldemokratáinak olyan nagy erőfeszítés árán megteremtett egységes pártkapcsolatát, szívós és rendszeres munkával el kell érnünk, hogy az összes párttagok, különösen pedig a munkások, teljesen és tudatosan megismerjék pártkötelességeiket, a II. pártkongresszuson lefolyt harcokat, viszálykodásunk minden okát és körülményét, megismerjék, milyen végzetes hibákat követett el az opportunizmus, mely szervezeti téren is éppoly tehetetlenül behódol a burzsoá pszichológiának, ugyanolyan kritikátlanul átveszi a polgári demokrácia álláspontját, ugyanúgy eltompítja a proletár osztályharc fegyverét, mint programmunk és taktikánk terén.

A proletariátusnak a hatalomért vívott harcában nincs más fegyvere, mint a szervezet. A proletariátus, melyet a burzsoá világban uralkodó anarchikus verseny széttagol, melyet a tőke számára végzett kényszermunka elnyom, melyet állandóan a teljes nyomorúság, elvadulás és züllés „legmélyére" taszítanak — ez a proletariátus csak akkor lehet és lesz is elkerülhetetlenül legyőzhetetlen erővé, ha a marxizmus elvei alapján történő eszmei egyesítését annak a szervezetnek anyagi egysége biztosítja,

* Ennek a kellemes foglalkozásnak már sztereotíp formája is kialakult: saját tudósítónk, X, közli a többségi Y bizottságról, hogy csúnyán bánt a kisebbséghez tartozó Z elvtárssal.

mely a dolgozók millióit a munkásosztály hadseregében tömöríti. Ennek a hadseregnek nem fog ellenállni sem az orosz önkényuralom elkorhadt hatalma, sem a nemzetközi tőke korhadozó hatalma. Ez a hadsereg egyre szorosabbra fogja tömöríteni sorait — minden zegzugos vonal és minden hátrafelé tett lépés ellenére, a mai szociáldemokrácia girondistáinak opportunista frázisai ellenére, az avult körösdi önelégült dicsekvése ellenére, az *intellektuel* anarchizmus talmi csillogása és hűhója ellenére.

Melléklet

A GUSZEV ELVTÁRS ÉS DEUTSCH ELVTÁRS KÖZÖTTI INCIDENS

Ennek az incidensnek, amely szoros kapcsolatban van Martov és Sztarover elvtársaknak a szöveg j) pontjában közölt levelében említett úgynevezett (amint Martov elvtárs mondotta) „hamis“ jelöltlistával, lényege a következő. Guszev elvtárs közölte Pavlovics elvtárssal, hogy ezt a listát, amelyen Stein, Jegorov, Popov, Trockij és Fomin elvtársakat jelölték, neki, Guszevnek, Deutsch elvtárs adta át (Pavlovics elvtárs „Levelének“ 12. oldala). Deutsch elvtárs ezért a közlésért Guszev elvtársat „szándékos rágalmazással“ vádolta, és az elvtársi döntőbíróság Guszev elvtárs „közlését“ *„tévesnek“* minősítette (lásd a bíróság határozatát az „Iszkra“ 62. számában). Miután az „Iszkra“ *szerkesztősége* a bíróság határozatát közzétette, *Martov elvtárs* (most már nem a szerkesztőség) „Az elvtársi döntőbíróság határozata“ címmel külön röplapot adott ki, amelyben nemcsak a bíróság határozatát közölte teljes szövegében, hanem az ügy egész tárgyalásáról szóló beszámolót, valamint *a maga utószavát* is. Ebben az utószóban Martov elvtárs egyebek közt „szégyenletesnek“ nevezi azt „a tényt, hogy egy listát a frakciós harc érdekében meghamisítottak“. Erre a röplapra Ljadov és Gorin elvtársak, a II. kongresszus küldöttei „A döntőbíróság negyedik tagja“ c. röplappal feleltek, amelyben „erélyesen tiltakoznak az ellen, hogy Martov elvtárs nem átall továbbmenni a bíróság döntéseinél és Guszev elvtársnak becstelen indítékokat tulajdonít“, holott a bíróság nem állapított meg szándékos rágalmazást, csupán azt mondta ki döntésében, hogy Guszev elvtárs közlése téves. Gorin és Ljadov elvtársak részletesen megmagyarázzák,

hogy Guszev elvtárs közlését egy egészen természetes hiba idézhette elő, és *„méltatlannak“* minősítik Martov elvtárs magatartását, aki maga számos téves kijelentést tett (és tesz is röplapjában), amikor Guszev elvtársnak alaptalanul becstelen szándékokat tulajdonított. Becstelen szándékok — mondják — itt egyáltalán nem is lehettek. Ha nem tévedek, ez az egész „irodalom“ ebben a kérdésben, s kötelességemnek tartom, hogy e kérdés tisztázásához hozzájáruljak.

Mindenekelőtt szükség van arra, hogy az olvasó pontosan számot adjon magának e lista (a központi bizottsági jelöltek listája) keletkezésének időpontjáról és feltételeiről. Amint arra a szövegben már rámutattam, az „Iszkra“-szervezet a kongresszuson tanácskozott a központi bizottsági jelöltek listájáról, amelyet együttesen javasolhatna a kongresszusnak. A tanácskozás nézeteltéréssel végződött; az „Iszkra“-szervezet többsége azt a listát fogadta el, amelyen Travinszkij, Glebov, Vasziljev, Popov és Trockij szerepelt, de a kisebbség nem akart engedni és ragaszkodott a következő listához: Travinszkij, Glebov, Fomin, Popov és Trockij. Az után a gyűlés után, amelyen ezeket a jelöltlistákat előterjesztették és szavazásra bocsátották, az „Iszkra“-szervezet két része már nem ült többé össze. Mindkét rész szabad agitációt kezdett a kongresszuson, az őket elválasztó vitás kérdést mindegyik rész az egész kongresszus szavazatával akarta eldönteni és ezért mennél több küldöttet igyekezett maga mellé állítani. Ez a szabad agitáció a kongresszuson azonnal felfedte azt a politikai tényt, amelyet a szövegben olyan részletesen elemeztem, nevezetesen, hogy a kisebbségi iszkrásoknak (Martovval az élén) ahhoz, hogy bennünket legyőzzenek, a „centrumra“ (a mocsárra) és az iszkraellenesekre kellett támaszkodniok. Erre azért volt szükség, mert az „Iszkra“ programmját, taktikáját és szervezeti terveit az iszkraellenesek és a „centrum“ támadása ellen következetesen védő küldöttek óriási többsége igen gyorsan és igen szilárdan a mi oldalunkra állt. Nem tartozott sem az iszkraellenesekhez, sem a „centrumhoz“ 33 küldött (pontosabban: szavazat); ezek közül mi igen gyorsan megnyertünk a magunk számára 24-et, „közvetlen megállapodást“

kötöttünk velük, megteremtettük a „kompakt többséget". Martov elvtársnak viszont mindössze 9 szavazata maradt; a győzelemhez szüksége volt az iszkraellenesek és a „centrum" valamennyi szavazatára; ezekkel a csoportokkal együtt haladhatott (mint a szervezeti szabályzat 1. pontja kérdésében is), „koalícióra léphetett", azaz megkaphatta támogatásukat, de *nem köthetett* velük közvetlen megállapodást, mégpedig azért nem, mert az egész kongresszus alatt éppen olyan erélyesen harcolt e csoportok ellen, mint mi. Éppen ebben volt Martov elvtárs helyzetének tragikomikuma! Martov elvtárs az „Ostromállapot"-ban meg akar semmisíteni ezzel a gyilkos méreggel átitatott kérdéssel: „tisztelettel kérjük Lenin elvtársat, feleljen nyiltan erre a kérdésre: *kinek* volt idegen a kongresszuson a «Juzsnij Rabocsij»?" (23. old. jegyzet.) Tisztelettel és nyiltan felelek: Martov elvtársnak volt idegen. Bizonyíték: én igen gyorsan közvetlen megállapodást kötöttem az iszkrásokkal, de Martov elvtárs nem kötött és nem is köthetett közvetlen megállapodást sem a „Juzsnij Rabocsij"-jal, sem Mahov elvtárssal, sem Bruker elvtárssal.

Csak aki megértette ezt a politikai helyzetet, értheti meg azt, mi a „veleje" a hírhedt „hamis" lista fájó kérdésének. Képzeljük el konkrétan az ügy állását: az „Iszkra"-szervezet kettészakadt, és mi szabadon agitálunk a kongresszuson — védjük listáinkat. Eközben a számos magánbeszélgetés során a névsorokat százféle módon kombinálják, az ötösbizottság helyett hármasbizottságot jelölnek, a legkülönbözőbb javaslatokat teszik az egyik jelöltnek egy másikkal való helyettesítésére. Jól emlékszem például, hogy a többség magánbeszélgetéseiben javasolták, majdpedig a megbeszélés és viták után elvetették Ruszov, Oszipov, Pavlovics és Gyedov[85] elvtársak jelölését. Könnyen meglehet, hogy javasoltak más, előttem ismeretlen jelölteket is. A beszélgetések során minden kongresszusi küldött elmondta véleményét, módosításokat javasolt, vitatkozott stb. Roppant nehéz feltételezni, hogy ez csak a többség körében történt meg. Kétségtelen, hogy a kisebbség körében ugyanez történt, mert eredeti ötösbizottságukat (Popov, Trockij, Fomin, Glebov, Travinszkij) később, mint Martov és Sztarover elvtársak

leveléből láttuk, egy Glebovból, Trockijból és Popovból álló hármasbizottsággal váltották fel, de Glebov nem tetszett nekik és szívesen váltották fel Fominnal (lásd Ljadov és Gorin elvtárs röplapját). Nem szabad elfelejteni, hogy azokat a csoportokat, amelyekre én a brosúra szövegében a kongresszusi küldötteket felosztom, post factum* történt elemzés alapján határoltam el egymástól: a valóságban ezek a csoportok a választások előtti agitációban csak körvonalaikban mutatkoztak, és a véleménycsere a küldöttek között teljesen szabadon folyt; semmiféle „fal" nem volt közöttünk, és mindenki tetszés szerint magánbeszélgetést folytatott bármelyik küldöttel. Egyáltalán nincs semmi csodálnivaló abban, hogy ilyen körülmények között, a mindenféle kombinációk és listák közepette, az „Iszkra"-szervezet kisebbségének listáján kívül (Popov, Trockij, Fomin, Glebov, Travinszkij) létrejött egy ettől nem nagyon különböző lista: Popov, Trockij, Fomin, Stein és Jegorov. A jelöltek ilyen kombinációja a legnagyobb mértékben természetes, mert köztudomású volt, hogy jelöltjeink, Glebov és Travinszkij, nem tetszettek az „Iszkra"-szervezet kisebbségének (lásd levelüket a szöveg j) pontjában, ahol a hármasbizottságból eltávolítják Travinszkijt, Glebovról pedig nyiltan megmondják, hogy ez kompromisszum). Glebovnak és Travinszkijnak a Szervező Bizottság tagjaival, Steinnel és Jegorovval való helyettesítése egészen természetes volt, és különös lett volna, ha ez a pártkisebbség küldöttei közül senkinek sem jutott volna eszébe.

Vizsgáljuk most meg a következő két kérdést: 1) kitől eredt ez a lista: Jegorov, Stein, Popov, Trockij, Fomin? és 2) miért háborodott fel olyan mélységesen Martov elvtárs azon, hogy ezt a listát neki tulajdonították? Hogy *pontosan* felelhessünk az első kérdésre, körkérdést kellene intéznünk a kongresszus küldötteihez. Most erre nincs módunk. Különösképpen annak tisztázására volna szükség, hogy a pártkisebbség (amely nem tévesztendő össze az „Iszkra"-szervezet kisebbségével) küldöttei közül ki hallott a kongresszuson az „Iszkra"-szervezet szakadását

* — utólag. — *Szerk.*

előidéző listákról? milyen álláspontot foglaltak el ezek a küldöttek az „Iszkra"-szervezet többségének és kisebbségének két listájával kapcsolatban, nem javasoltak-e valami tervet, nem hallottak-e valamilyen véleményt az „Iszkra"-szervezet kisebbségének listájában kívánatos változtatásra vonatkozóan. Sajnos ezeket a kérdéseket úgylátszik a döntőbíróság előtt sem tették fel, s ez (a határozat szövegéből ítélve) még azt sem tudta, milyen „ötösbizottságok" miatt szakadt két táborra az „Iszkra"-szervezet. Belov elvtárs például (akit én a centrumhoz számítok) „kijelentette, hogy jó elvtársi viszonyban volt Deutsch-csal, aki elmondta neki a kongresszus munkájáról szerzett benyomásait, és ha Deutsch bármilyen agitációt folytatott volna az egyik vagy másik lista mellett, akkor ezt Belovval is közölte volna". Igen sajnálatos, hogy tisztázatlan maradt az a kérdés, közölte-e Deutsch elvtárs a kongresszuson az „Iszkra"-szervezet listáival kapcsolatban szerzett benyomásait Belov elvtárssal, és ha igen, milyen álláspontot foglalt el Belov elvtárs az „Iszkra"-szervezet kisebbségének ötös jegyzékével kapcsolatban? nem javasolt-e valami kívánatos módosítást vagy nem hallott ilyesmiről? Minthogy ez a körülmény nem tisztázódott, Belov és Deutsch elvtárs kijelentései közt ellentmondás van, amint arra Gorin és Ljadov elvtársak már rámutattak, nevezetesen az, hogy Deutsch elvtárs, bár ő ennek az ellenkezőjét állítja, „agitációt folytatott egyes központi bizottsági jelöltek mellett", akiket az „Iszkra"-szervezet javasolt. Belov elvtárs továbbá elmondja, hogy „a kongresszuson forgalomban levő névsorról magánúton szerzett tudomást, mintegy két nappal a kongresszus befejezése előtt, amikor Jegorov és Popov elvtársakkal és a harkovi bizottság küldötteivel találkozott. Jegorov kifejezésre juttatta csodálkozását azon, hogy neve szerepel a központi bizottsági jelöltek jegyzékében, minthogy — véleménye szerint — az ő jelölését sem a többség, sem a kisebbség kongresszusi küldöttei nem fogadnák rokonszenvvel. Igen jellemző, hogy itt nyilvánvalóan az *„Iszkra"-szervezet* kisebbségéről van szó, mert a pártkongresszus többi kisebbsége Jegorov elvtársnak, a Szervező Bizottság tagjának és a „centrum" tekintélyes szónokának jelölését nemcsak rokonszenvvel

fogadhatta, hanem minden bizonnyal úgy is fogadta. Sajnos, Belov elvtárstól éppen a pártkisebbség azon tagjainak rokonszenvéről vagy ellenszenvéről nem tudunk meg semmit, akik nem tartoztak az „Iszkra"-szervezethez. Márpedig éppen ez a kérdés fontos, mert Deutsch elvtárs fel volt háborodva azon, hogy ezt a listát az „Iszkra"-szervezet kisebbségének tulajdonították, holott a lista eredhetett az ehhez a szervezethez nem tartozó kisebbségtől is!

Persze most nagyon nehéz emlékezni arra, hogy ki beszélt először a jelöltek ilyen kombinációjának lehetőségéről, és hogy mi külön-külön kitől hallottunk erről. Én például nemcsak erre nem emlékszem, de arra sem, hogy ki javasolta a többségből először Ruszovnak, Gyedovnak és másoknak általam említett jelöltségét; a jelöltek mindenféle kombinációira vonatkozó beszélgetések, feltevések, híresztelések tömegéből csak azok a „listák" vésődtek emlékezetembe, amelyeket az „Iszkra"-szervezetben vagy a többség külön gyűlésein közvetlenül szavazásra bocsátottak. Ezeket a „listákat" nagyobbrészt szóbelileg adták tovább („Levél az «Iszkra» szerkesztőségéhez" című írásomban 4. old. alulról az 5. sorban éppen a gyűlésen általam szóbelileg javasolt öt jelöltből álló kombinációt nevezem listának), de igen gyakran cédulákra is felírták őket, s ezeket a cédulákat általában a küldöttek egymáshoz küldözgették kongresszusi üléseken és az ülés után rendszerint megsemmisitették őket.

Mivel a hírhedt lista eredetéről nincsenek pontos adataink, fel kell tételeznünk, hogy vagy a pártkisebbségnek az „Iszkra"-szervezet kisebbsége előtt ismeretlen küldötte foglalt állást a jelölteknek e listában szereplő kombinációja mellett, és ez a kombináció szóbeli és írásbeli formában bejárta a kongresszust; vagypedig e kombináció mellett a kongresszuson az „Iszkra"-szervezet kisebbségének valamelyik tagja szólalt fel, aki utóbb megfeledkezett erről. Valószínűbbnek tartom a második feltevést, mégpedig a következő okból: Stein elvtárs jelölése az „Iszkra"-szervezet kisebbségének *kétségkívül* már a kongresszuson rokonszenves volt (lásd brosúrám szövegét), Jegorov elvtárs jelölésének gondolata viszont *ebben* a kisebbségben kétségkívül csak a kongresszus után merült fel (mert mind

a Líga kongresszusa, mind az „Ostromállapot" sajnálkozását fejezi ki afelett, hogy a Szervező Bizottságot nem erősítették meg mint Központi Bizottságot, Jegorov elvtárs pedig tagja volt a Szervező Bizottságnak). Nem természetes-e az a feltevés, hogy a kisebbség valamelyik tagja mondotta ki magánbeszélgetésben és a pártkongresszuson azt a gondolatot — mely nyilvánvalóan a levegőben volt —, hogy a Szervező Bizottság tagjait tegyék meg a Központi Bizottság tagjaivá?

De Martov elvtárs és Deutsch elvtárs természetes magyarázat helyett hajlamosak feltétlenül valami *szennyet*, csalást, valami becstelenséget, „rágalmazó *célzatú*, *nyilvánvalóan* hazug hírek" terjesztését, „*a frakciós harc érdekében történő hamisítást*" stb. látni. Ezt a beteges törekvést csak az emigráns élet egészségtelen viszonyai, vagy abnormális idegállapot magyarázhatja meg, és nem is foglalkoznék ezzel a kérdéssel, ha a dolog nem fajult volna odáig, hogy méltatlan módon egy elvtárs becsületére törtek. Gondoljuk csak el: milyen alapjuk lehetett Deutsch és Martov elvtársaknak arra, hogy szennyes, gonosz szándékot keressenek egy téves közlésben, egy hamis hírben? Beteges képzeletükben nyilvánvalóan az a kép jelent meg, hogy a többség nem azzal „keltette rossz hírüket", hogy rámutatott a kisebbség politikai hibájára (az 1. pont és az opportunistákkal kötött koalíció), hanem azzal, hogy a kisebbségnek „köztudomásúan hamis", „hamisított" listákat tulajdonított. A kisebbség jobbnak látta a dolgot nem a maga hibájával, hanem a többség szennyes, becstelen, gyalázatos módszereivel magyarázni! Hogy mennyire oktalan dolog egy „téves közlésben" rossz szándékot keresni, arra már fentebb is rámutattunk, amikor az ügy körülményeit vázoltuk; világosan látta ezt az elvtársi döntőbíróság is, amely semmiféle rágalmat és semmiféle rossz szándékot, semmiféle szégyenletes tevékenységet nem állapított meg. Végül a legszemléltetőbben bizonyítja ezt az a tény, hogy az „Iszkra"-szervezet kisebbségének már a párt kongresszusán, még a választások előtt, volt egy megbeszélése a többséggel a hamis hírt illetően, Martov elvtárs pedig még levélben is adott egy magyarázatot, amelyet a 24 többségi küldött gyűlésén felolvastak! A

többség nem is gondolt arra, hogy az „Iszkra"-szervezet kisebbsége előtt eltitkolja, hogy a kongresszuson valamilyen lista forgalomban van: Lenszkij elvtárs elmondta ezt Deutsch elvtársnak (lásd a bíróság döntését), Plehanov elvtárs beszélt erről Zaszulics elvtársnővel („vele lehetetlen beszélni, úgylátszik, Trepovnak néz engem" — mondta nekem Plehanov elvtárs, s ez a tréfa, melyet sokszor elmondtak, megintcsak azt mutatja, hogy a kisebbség abnormálisan izgatott állapotban volt), én kijelentettem Martov elvtársnak, hogy nyilatkozata (amely szerint ez a lista nem tőle ered) számomra elegendő (Líga jegyzőkönyve, 64. old.). Akkor Martov elvtárs (úgy emlékszem, Sztarover elvtárssal együtt) körülbelül a következő tartalmú cédulát küldte nekünk a titkárságra: „Az «Iszkra» szerkesztőségének többsége kéri, hogy bocsássák be a többség külön gyűlésére a róla terjesztett kompromittáló hírek megcáfolása végett." Plehanov meg én ugyanezen a cédulán ezt feleltük: „Semmiféle kompromittáló híreket nem hallottunk. Ha szükség van szerkesztőségi ülésre, akkor erre vonatkozóan külön kell megállapodni. Lenin, Plehanov." Este a többség gyűlésén elmondtuk ezt a 24 küldöttnek. Hogy mindenféle félreértésnek elejét vegyük, elhatároztuk, hogy mind a 24-en közösen küldötteket választunk, s ezeket a küldötteket megbízzuk, hogy tisztázzák a dolgot Martov és Sztarover elvtársakkal. A megválasztott küldöttek, Szorokin és Szablina elvtársak, el is mentek és megmagyarázták, hogy senki sem tulajdonítja a névsort éppen Martovnak vagy Sztarovernek, különösen nyilatkozatuk után, s hogy egyáltalán nem fontos, hogy az „Iszkra"-szervezet kisebbségétől, vagy az ehhez a szervezethez nem tartozó kongresszusi kisebbségtől ered valamilyen módon ez a névsor. Mégsem lehet a kongresszuson vizsgálatot folytatni! nem lehet valamennyi delegátust megkérdezni egy ilyen névsorra vonatkozóan! De Martov és Sztarover elvtársak azonkívül még egy formális cáfolatot tartalmazó levelet is írtak nekünk (lásd a j) pontot). Ezt a levelet meghatalmazottaink, Szorokin és Szablina elvtársak, a 24-ek gyűlésén felolvasták. Azt hihettük volna, hogy az incidens már befejezettnek tekinthető — nem abban az értelemben, hogy be-

fejeződtek a lista eredetének megállapítására irányuló kutatások (ha ez érdekel valakit), hanem abban az értelemben, hogy sikerült teljesen kiküszöbölni minden olyan gondolatot, hogy bárkinek is szándékában van „ártani a kisebbségnek“ vagy bárkit is „rágalmazni“, vagypedig felhasználni „egy hamisítványt a frakcióharc érdekében“. Ámde Martov elvtárs a Ligában (63—64. old.) megintcsak előráncigálja ezt a beteg képzelet szülte szennyet, s emellett számos *téves közlést* tesz (bizonyára izgalmában). Azt mondta, hogy a listán szerepelt egy bundista. Ez nem igaz. A döntőbíróság előtt valamennyi tanu, Stein és Belov elvtárs is, megerősíti, hogy Jegorov elvtárs szerepelt a listán. Martov elvtárs azt mondja, hogy a jegyzék egy közvetlen megállapodás értelmében vett koalíciót jelentett. Ez, mint már mondottam, nem igaz. Martov elvtárs azt mondja, hogy más, az „Iszkra“-szervezet kisebbségétől eredő listát (amely alkalmas arra, hogy a kongresszus többségét ettől a kisebbségtől eltaszítsa) „még csak nem is hamisítottak“. Ez nem igaz, mert a pártkongresszus egész többsége legalább három listát ismert, amelyek Martov elvtárstól és Társaitól eredtek, és amelyeket a többség nem helyeselt (lásd Ljadov és Gorin röplapját).

Egyáltalán miért háborította fel ez a lista annyira Martov elvtársat? Azért, mert a lista a párt jobbszárnya felé való fordulatot jelentett. Abban az időben Martov elvtárs az „opportunizmus hamis vádja“ miatt jajveszékelt, fel volt háborodva „politikai álláspontjának helytelen jellemzése miatt“, most azonban kivétel nélkül mindenki látja, hogy annak a kérdésnek, hogy az a bizonyos lista Martov elvtárstól vagy Deutsch elvtárstól ered-e, semmiféle politikai jelentősége nem lehetett, hogy *lényegileg, függetlenül mind ettől, mind bármely más listától*, a vád nem volt hamis, hanem megfelelt a valóságnak, a politikai álláspont jellemzése pedig tökéletesen helyes volt.

A hírhedt hamis lista kínos, kiagyalt ügyének eredménye eszerint a következő:

1) Martov elvtárs merényletet követett el Guszev elvtárs becsülete ellen; lármát csapott „a frakcióharc érdekében végrehajtott listahamisítás gyalázatos ténye

miatt“, ezt kétségtelenül méltatlan eljárásnak kell neveznünk, Gorin és Ljadov elvtársakkal egyetértve.

2) Egészségesebb légkör megteremtése, valamint annak érdekében, hogy a párt tagjai ne legyenek kötelesek mindenféle beteges kirohanást komolyan venni, a III. kongresszuson talán el kellene fogadnunk egy olyan szabályt, amilyen a német szociáldemokrata munkáspárt szervezeti szabályzatában is van. E szervezeti szabályzat 2. pontja így szól: „Nem tartozhat a párthoz az, aki durván megsértette a pártprogramm elveit vagy becstelen tettet követett el. A pártban való megmaradás kérdését a pártvezetőség által egybehívott döntőbíróság dönti el. A bírák felét az jelöli ki, aki a kizárást javasolja, a másik felét az, akit ki akarnak zárni, az elnököt pedig a pártvezetőség. A d ntőbíróság határozata megfellebbezhető az ellenőrző bizottsághoz vagy a pártkongresszushoz.“ Az ilyen szabály jó harci eszközül szolgálhat mindazok ellen, akik mindenféle becstelenség címén könnyelműen vádaskodnak (vagy pletykákat terjesztenek). Ha ilyen szabályunk volna, minden ilyen vádat egyszersmindenkorra a méltatlan pletykákhoz sorolnának mindaddig, amíg azoknak, akik vádolnak, nem lesz erkölcsi bátorságuk, hogy *a párt színe előtt* lépjenek fel vádlóként és arra törekedjenek, hogy az illetékes pártszerv ítéletet hozzon.

LEVÉL A KÖZPONTI BIZOTTSÁG TAGJAIHOZ

Kedves barátaim! Borisz közölte velem, hogy a Központi Bizottság öt tagja (ő, Losagy, Valentyin, Mitrofan[86] és Travinszkij) megrovásban részesített, mert a Tanácsban a kongresszus összehívása mellett szavaztam, és mert agitációt fejtettem ki a kongresszus mellett. Kérem mind az ötüket, erősítsék meg vagy magyarázzák meg ezt a tényt, mert nem érem fel ésszel, *miképpen* lehet megrovásban részesíteni egy testület tagját azért, mert olyat tett, amit megtenni joga és kötelessége. Lehet nem egyetérteni vele, lehet visszahívni a Tanácsból, de „megrovásban részesíteni" furcsa, mert amíg benn voltam a Tanácsban, *köteles voltam* meggyőződésem szerint szavazni. Ugyanígy a kongresszus összehívása melletti agitáció is joga minden párttagnak és minden központi bizottsági tagnak, úgyhogy a testület jogköre a taggal szemben nem korlátozhat egyikünket sem (sem formálisan, *sem erkölcsileg)* ebben a jogában. Csupán köteles vagyok közölni, hogy a Központi Bizottság fele vagy több mint a fele ellenzi a kongresszust.

Ami a Tanácsot illeti, a dolog most így áll: Boriszt jelölték ki (amint mondotta, öt szavazattal) Kol helyére. Az én lemondásomat (amint mondja) nem fogadták el. Visszavonom lemondásomat és bennmaradok a Tanácsban. Ebben a tekintetben a konfliktus rendeződött, s csupán a „megrovást" illetően kérek magyarázatot.

Sokkal fontosabb azonban a következő konfliktus: Borisz kijelentette nekem, hogy lehetetlennek tartja, hogy benn maradjon a Központi Bizottságban, ha én (1) nem hagyom abba a kongresszus melletti agitációt és (2) nem igyekszem megakadályozni a kongresszust. Magától érte-

tődik, hogy sem ezt, sem azt nem tehetem és ezért azt válaszoltam Borisznak, hogy tárgyalni fogok *valamennyi* központi bizottságbeli kollégámmal és azután *válaszolok neki* és közlöm: kilépek-e ***én*** a Központi Bizottságból vagy sem. Ezzel a konfliktussal kapcsolatban, amely azzal fenyeget, hogy egyikünknek (sőt a Központi Bizottság két része közül az egyiknek) lemondásához fog vezetni, roppant fontosnak tartom, hogy higgadt fővel és az ügy ismeretében behatóan megbeszéljük a kérdést. Nagyon neheztelek Boriszra azért, mert „ultimátumot“ küldött, anélkül hogy elolvasta volna akár a *Tanács jegyzőkönyvét* (rendkívül fontos!), akár az én brosúrámat*, amelyben kifejtem *elvi* álláspontomat. Okos dolog-e kiélezni a konfliktust, míg nem tisztáztuk ezt az igen bonyolult kérdést?? Okos dolog-e kiélezni a konfliktust akkor, amikor *alapjában* véve egyetértünk (legalábbis az a nyilatkozat, amelyet a Központi Bizottság nevében Valentyin írt, amelyet elküldtek nekünk, de *nem kaptunk meg*, s amelyről Borisz beszélt nekem, hangsúlyozza közös elvi álláspontunkat a szervezeti kérdésben, szemben a kisebbség opportunista álláspontjával)? Még a kongresszust illetően is csupán az időpont kérdésében nem értünk egyet, hiszen Borisz egyáltalán nem ellenzi, hogy a kongresszust egy fél évvel vagy egy évvel később összehívjuk. Nézzük meg, mi következik ebből: a kongresszust szabály szerint a jövő nyáron kellene megtartani; úgy vélem, hogy a kongresszus egybehívása a *legjobb* esetben, agitációnk legteljesebb sikere esetén *sem lehetséges* hamarabb, mint egy fél év mulva, de valószínű, hogy még jobban elodázódik. „Nézeteltérésünk“ tehát az időpont meghatározására redukálódik! Okos dolog-e emiatt szétválni? Nézzük a dolgot merőben politikai szempontból: Borisz azt mondja, hogy a kongresszus érdekében kifejtett agitáció nem egyeztethető össze a pozitív munka megszilárdításával, és az előbbi árt az utóbbinak. Én nem vagyok vele egy véleményen ezt az összeegyeztethetetlenséget illetően, de tegyük fel, hogy Borisznak igaza van. Tegyük fel, eléri, hogy azok, akik ebben a kérdésben nem értenek vele egyet,

* Lásd ebben a kötetben 207—452. old. — *Szerk.*

kiválnak a Központi Bizottságból. Mi lesz ennek az eredménye? *Kétségtelenül* az agitáció roppant kiéleződése, a többség és a Központi Bizottság közti viszony kiéleződése, a kongresszus akadályozására irányuló és Borisznak kellemetlen munka kiéleződése Borisz számára is. Érdemes-e így kiélezni a kérdést? Borisz azt mondja, hogy ellenzi a kongresszust, mert a kongresszus a szakadást jelenti. Azt hiszem, hogy Borisz helytelenül ítéli meg a jelenlegi és a holnapi helyzetet, de mégha igaza van is, ha elérné a mi kiválásunkat a Központi Bizottságból, ezzel szörnyen *növelné* a szakadás valószínűségét, éppen azért, mert kétségkívül kiélezné a helyzetet. A Központi Bizottságon belüli konfliktus kiélezése semmiféle szempontból sem célszerű.

Lényegében Borisszal *csupán* abban nem vagyunk egy véleményen, hogy ő a szakadást a 3. kongresszuson elkerülhetetlennek tartja, én meg valószínűtlennek tartom. Mindketten azt gondoljuk, hogy a 3. kongresszuson mi kerülünk többségbe. Borisz azt gondolja, hogy a kisebbség kilép a pártból: sem mi, sem Martov nem tudjuk majd visszatartani a szélsőségeseket. Azt hiszem, Borisz nem veszi tekintetbe, hogy a helyzet gyorsan változik, ma nem az, ami tegnap volt, holnap meg nem az lesz, ami ma. Borisz álláspontja a tegnapi helyzetnek felel meg (amikor a marakodás háttérbe szorította az elveket, amikor *lehetett* reménykedni az elsimításban, az elkendőzésben, a személyi kérdésekben tett engedmények sikerében). Ez a helyzet már nem áll fenn, amint azt részletesen bebizonyítom brosúrámban, és amint azt bizonyítja az új „Iszkrá"-val való általános elégedetlenség (még olyan szelíd emberek részéről is, mint Oroszországban a Központi Bizottság mellett működő irodalmi csoport). A mai helyzet már más: az elvek kiszorítják a marakodást. Már nem a kooptálásról van szó, korántsem. Arról van szó, *igaza van-e elvben az új „Iszkrá"-nak?* Éppen az új „Iszkra" elvi álláspontjával való elégedetlenség, amely elkerülhetetlenül egyre növekedni fog, fokozza egyre jobban az agitációt a kongresszus mellett: ezt a körülményt Borisz nem veszi figyelembe. A holnapi helyzet még jobban háttérbe szorítja majd a marakodást. Egyrészt, a kisebbség számára is lehetetlen lesz a kilépés erkölcsi és politikai

szempontból egyaránt (*elszalasztotta* a megfelelő pillanatot a Liga kongresszusa után). Másrészt, amint *már a Tanácsban* kijelentettem (ismételten kérem mindannyiukat, olvassák el feltétlenül a Tanács jegyzőkönyvét, mielőtt egy nehéz kérdést dűlőre vinnénk), mi egyáltalán nem ellenezzük a megegyezést. Mindenütt hangoztatom, hogy én a magam részéről *feltétlenül* hajlandó vagyok (1) biztosítani az összes régi szerkesztőknek, hogy a párt költségére változtatás és megjegyzés nélkül kiadjuk mindazt, amit írnak; (2) a 4. kongresszusig felfüggeszteni a Központi Bizottságnak azt a jogát, hogy a helyi bizottságok tagjait kinevezze és kizárja; (3) biztosítani egy külön határozattal a *kisebbség* különösen fontos jogait, sőt (4) — *feltételesen, a végső esetben* —, biztosítani az „Iszkra“ semlegességét, kiküszöbölve a kölcsönös polémiát (a mindkét fél által kiküldött gyakorlati munkát végző elvtársakból álló bizottság segítségével stb.). Azt hiszem, hogy a 3. kongresszus kisebbsége, nem lévén nagy kisebbség, ilyen helyzetben nem távozhat majd a kongresszusról. Azt hiszem, hogy a 3. kongresszuson véglegesen eloszlatjuk, formális határozatokkal eloszlatjuk az „ostromállapot“ ködképét és elérjük, hogy a viták úgy folyjanak, hogy *nem gátolják a pozitív munkát*. Hiszen ez a válság magva! erre törekedtem a Tanácsban, minden bizonnyal emellett lesz a kongresszus $^{8}/_{10}$ része! Jól tudom, hogy Borisz is erre törekszik, de kongresszus nélkül ezt nem érhetjük el. Borisz téved, ha azt hiszi, hogy megkezdtük a rohamot (a kongresszusért folytatott agitációval), és hogy a kisebbséget ez bosszantotta fel. Ellenkezőleg: mi csak a Tanács ülésszaka előtt és alatt folytatott hosszas levelezés és felhívások után foglaltunk állást a kongresszus mellett, és csak agitációval mutattuk meg némileg erőnket. Aki nem akar olyan nevetséges (még jó, ha csak nevetséges!) helyzetbe kerülni, mint Plehanov (olvassák el tárcáját a 65. számban!), annak nyiltan és határozottan állást kell foglalnia a harcban. A kongresszusért folyó agitációt most semmi sem állíthatja meg. Türelmes magatartást kell tanusítanunk vele szemben, ha akarják, semlegeset, és akkor nem fogja gátolni a pozitív munkát. Azzal nem érnek célt, ha indulatosan lépnek fel ez ellen az agitáció ellen.

Nagyon kérem a Központi Bizottság *minden* tagját, válaszoljon nekem. Feltétlenül megállapodásra kell jutnunk és tisztáznunk kell a dolgot, hogy együttműködhessünk — ha nem is bizonyos nézeteltérések nélkül, de összetűzések és egymás kiebrudalása nélkül.

A megírás ideje: 1904 május 13 (26).
Megjelent némi változtatással N. Sahov „Harc a kongresszusért" c. brosúrájában. Genf 1904.

A KÖZPONTI BIZOTTSÁG HÁROM TAGJÁNAK NYILATKOZATA

A Központi Bizottság három tagja, Glebov, Zverev[87] *és Lenin*, miután megbeszélték a Központi Bizottságon belül felmerült nézeteltéréseket, ezekhez a következtetésekhez jutottak, amelyeket a Központi Bizottság valamennyi tagjának tudomására kell hozniok:

1) A nézeteltérés a kongresszus egybehívásának kérdésével kezdődött. Az után, hogy Lenin és Vasziljev a Párttanácsban a kongresszus mellett foglalt állást, a Központi Bizottság többsége (öt szavazattal négy ellen — *Travinszkij* szavazatát átruházták *Glebov* elvtársra) a kongresszus ellen foglalt állást. Akkor *Lenin* és *Vasziljev* kijelentették, hogy időlegesen kiválnak a Tanácsból. Most ez a konfliktus úgy rendeződött*, hogy a Központi Bizottság képviseletében *Glebovot* és *Lenint* tekintik a Tanács tagjainak.

2) Glebov elvtárs kijelentette Lenin elvtársnak, hogy ő, Glebov, kilép a Központi Bizottságból, ha Lenin nem mond le arról, hogy agitációt folytasson (a Központi Bizottságon kívül) a kongresszus mellett és nem fog arra törekedni, hogy megakadályozza a kongresszus egybehívását. Lenin, minthogy ezt a kérdésfeltevést helytelennek és elvileg megengedhetetlennek tartja, kijelenti, hogy minden központi bizottsági tagnak a véleményét megkérdezi, és azután adja majd meg a választ, amely csak arra vonatkozhat, hogy ő, Lenin, kilép-e a Központi Bi-

---

* Lásd erre vonatkozólag Lenin levelét, mellyel *Glebov* elvtárs egyetértett és amelyet csatolunk (lásd ebben a kötetben 453-457. old. — *Szerk.*).

zottságból vagy sem. (*Glebov* elvtárs álláspontja szerint mindaz, ami Leninre vonatkozik, vonatkozik a Központi Bizottságnak valamennyi Leninnel egyetértő tagjára is.)

3) Hogy pontosan jellemezzük a Központi Bizottságon belül jelenleg fennálló nézeteltérést, meg kell állapítanunk, hogy *Valentyin* elvtárs és *Nyikityics* elvtárs[88] márciusban írt és Glebov elvtárs által helyeselt nyilatkozatukban kijelentették: 1) hogy határozottan ellenzik a kisebbség követelésére történő kooptálást; 2) hogy elfogadják a „Mi a teendő?" c. brosúrában kifejtett szervezeti nézeteket, és 3) hogy ők, vagy legalábbis ketten közülük, nem helyeslik egyes pártírók opportunista állásfoglalását. Ami pedig a kongresszust illeti, Glebov elvtárs meg van győződve arról, hogy 1) az ebben a kérdésben felmerült nézeteltérés kettős politikára vezet a Központi Bizottságon belül, és 2) a kongresszus szakadásra vezethet. Minthogy nem óhajtja ezért magára vállalni a felelősséget, kijelenti, hogy a Központi Bizottságból való kilépése elkerülhetetlen. Leninnek viszont az a véleménye, hogy a Központi Bizottságnak mint beszámolásra kötelezett testületnek, semlegesnek kell lennie a kongresszus kérdésében, és valamennyi tagjának meg kell adnia az agitáció szabadságát. A szakadás pedig nem valószínű, mert a többség elvben lehetségesnek tartja a megegyezést a kongresszuson, sőt még az „Iszkra" semlegesítését is.

4) Az említett konfliktus megoldásáig *Glebov* elvtárs és Lenin elvtárs hivatalosan és a Központi Bizottság nevében végzett akcióik során csupán közös megegyezés alapján és közös aláírással lépnek fel.

Genf, 1904 május 26.

Glebov
Zverev
Lenin
központi bizottsági tagok

Megjelent némi változtatással N. Sahov „Harc a kongresszusért" c. brosúrájában. Genf 1904.

A PÁRTHOZ

FELHÍVÁSTERVEZET

I. Válasz a bonapartizmusról terjesztett pletykákra. Ostobaság. Válaszolni méltóságunkon alul van. A kongresszusért folytatott agitáció szabadsága. A Központi Bizottság, qua talis*, a Központi Laptól eltérően, nem foglal állást.

Határozniok a bizottságoknak kell, és a Központi Bizottság felszólítja őket, hogy nyugodtan, körültekintően mérlegeljék a pro-kat és contrá-kat**, hallgassák meg mindkét felet, sietség nélkül, pártkötelezettségeik tudatában tanulmányozzák az okmányokat.

II. Felhívás a pozitív munkára. Az időpont jelentősége: háború. Felhívás a Központi Bizottságnak a Tanácsban levő küldöttéhez***. Repetitió****. Az eszmei harcnak nem szabad gátolnia a pozitív munkát. Megengedhetetlen harci formák. Ne nagyítsuk fel a nézeteltéréseket és véleménykülönbségeket.

III. Kísérlet az elviselhető viszony fokozatos megteremtésére. (Karl Kautsky felhívása[89].)

A Központi Bizottság feltételeket javasol egy modus vivendi-re***** vonatkozólag:

(1) mind a 6-nak joga van bármit megjelentetni a párt költségére.

---

* — mint olyan. — *Szerk.*

** — mellette és ellene szóló érveket. — *Szerk.*

*** Lásd ebben a kötetben 143—145. old. — *Szerk.*

**** — ismétlés. — *Szerk.*

***** — cselekvési mód. — *Szerk.*

(2) idem* — az irodalmi csoportnak, melynek a kongresszuson képviselete lesz.
(3) huzamos időre fel kell függeszteni a tagfelvételt és tagkizárást.
(4) huzamos időre biztosítani kell a kisebbség bizonyos jogait.
(5) biztosítani kell *valamennyi* pártkiadványnak a bizottság kívánsága szerint történő elosztását és szállítását.
(6) fegyverszünet legalább egy $1/2$ évre; finále — 16 oldalas brosúra közösen. Az utolsó szó a kisebbségé.

A megírás ideje: 1904 május 15 (28) után.
Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik" XV. köt. 1930.

---

* — ugyanez. — *Szerk.*

AZ OSzDMP TANÁCSA

1904 MÁJUS 31 (JÚNIUS 13) ÉS JÚNIUS 5 (18)[90]

Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik" XV. köt. 1930.

1

BESZÉDEK A PÁRTKÖZI KONFERENCIÁRÓL MÁJUS 31 (JÚNIUS 13)

I

Óhajtja-e a Tanács, hogy felolvassam a PPS* javaslatát? (Plehanov: „Igen, ez kívánatos.") „A Lengyel Szocialista Párt mindenkor szükségesnek tartotta, hogy a lengyel és az orosz szociáldemokrata tábor erősen közeledjen egymáshoz, hogy sikeresebben harcolhassunk a közös ellenség, a cárizmus ellen. Sajnos, ezideig ez a közeledés nem valósulhatott meg, ami számos kellemetlenséget okozott mindkét fél gyakorlati tevékenységében. Ezért örömmel üdvözöljük, hogy az OSzDMP ismét helyreállt mint egybekovácsolt egész, melynek tevékenysége minden megnyilvánulásáért felelős központi szervei vannak, minthogy ez lehetővé teszi számunkra, hogy megtegyük az első lépést rég kijelölt célunk megvalósítására. Világosan látjuk, hogy az a körülmény, hogy huzamosabb ideig nem voltak köztünk megfelelő kapcsolatok, számos kölcsönös félreértést és súrlódást szült, és hogy ezeket ki kell küszöbölnünk és el kell simítanunk, mielőtt a kívánatos megegyezés végleges szabályozásához hozzáfogunk. Ezért Központi Munkás Bizottságunk elhatározta, hogy azzal a javaslattal fordul önökhöz, hívjanak össze külföldön a közeljövőben egy konferenciát, amelyen résztvesznek pártjuk küldöttei abból a célból, hogy a mi három küldöttünkkel megtárgyalják a két párt együttes harcának alapjait és feltételeit. Ennek a konferenciának az eredménye az OSzDMP és a

* — PPS — Lengyel Szocialista Párt. — *Szerk.*

PPS megfelelő fórumai között kötendő megegyezés alapjául szolgálhatna. — Várva lehetőleg gyors válaszukat stb."

Erre a levélre válaszolva a Központi Bizottság azzal a kéréssel fordult a PPS-hez, tájékoztassa részletesebben arról, hogy a PPS miféle konferenciát tervez, mely szervek képviselőivel, mikor és hol. Ezen kívül kérte annak közlését, milyen álláspontot foglalna el a PPS a lengyel szociáldemokratáknak a konferencián való részvétele kérdésében.

A PPS a következő levéllel válaszolt:

„Tisztelt elvtársak! Levelük némileg meglepett bennünket, minthogy úgy véljük, már első levelünk tartalmazza a választ az önök levelében feltett kérdésekre. Annak a konferenciának, melyet javasoltunk, előkészítő jellege lenne, tisztázná, hogy pártjaink közeledése milyen alapokon történjék; kidolgozhatná, például, egy állandó megállapodás tervét.

Három küldöttünket, akik önökkel majd tárgyalni fognak, a Központi Bizottság jelöli ki, amely pártunkban a kongresszusok közötti időben a legfelsőbb szerv. Feltételezzük, hogy a velünk folytatandó tárgyalásokra pártjuk megfelelő szerve kebeléből jelölnek ki küldötteket, vagy annak a szervnek kebeléből, amelynek joga és megfelelő meghatalmazása van ilyen jellegű megbeszélések folytatására.

A kongresszus elképzelésünk szerint külföldön lenne. A helye másodrendű kérdés, bár nekünk jobban megfelelne Bécs. Központi Bizottságunk az önök pártjával való tárgyalások céljából jelölt ki megbízottakat, nempedig a Lengyelország és Litvánia szociáldemokrata pártjával való tárgyalásra, s ezért Lengyelország és Litvánia szociáldemokrata pártja küldötteinek részvételéről szó sem lehet."

Ezek az összes dokumentumok a PPS-nek pártunkhoz intézett felhívásával kapcsolatban. Jómagam úgy vélem, hogy a PPS javaslatát, mivel az általa tervezett konferenciára nem hajlandó meghívni a lengyel szociáldemokrácia képviselőit, nem fogadhatjuk el. Ami viszont a finnek javaslatát illeti, válaszunkban elvileg beleegyezhetünk az elő-

zetes konferenciába. Ezért úgy vélem, határozatunkat így fogalmazhatnók meg:

„Az OSzDMP elvben beleegyezik egy előzetes konferencia összehívásába, amelyen a különböző forradalmi és ellenzéki pártok képviselői vennének részt — bizonyos részletkérdésekben való megállapodás végett."

Ami Martov elvtársnak azt a javaslatát illeti, hogy az előzetes konferenciára csak szociáldemokrata csoportokat hívjunk meg, ez aligha célszerű, mert a Bundon, a lengyel szociáldemokrácián és a „Proletariat"[91] párton kívül még a határvidékeken is vannak szociáldemokrata szervezetek, amelyeknek bevonása aligha célszerű, ha pedig nem hívjuk meg őket a konferenciára, azt zokon vehetnék.

II

Akszelrod és Martov elvtárs azt állítja, hogy a letteknek két frakciójuk van. (Martov: „Két áramlatuk.") Most úgy áll a dolog, hogy azzal a frakcióval kell a konferencián megegyeznünk, amely a szociálforradalmárokhoz, az „Oszvobozsgyenyijé"-hez húz, és a terror felé hajlik (Akszelrod elvtárs szavai szerint), a másik frakció pedig nagyon gyenge. Meg kell tudnunk pontosabban, hogy áll a dolog. Ha ez csak két áramlat, akkor ehhez semmi közünk, és mi a fennálló lett párttal egyesülünk. Ha viszont ott frakciók vannak, akkor igen kínos helyzetbe kerülhetünk, ha rosszul választunk. Előzőleg tisztázni kell e frakciók erejét is, irányát is. Ami a Kaukázust illeti, véleményem szerint meg kell hívni a konferenciára. Ebből a célból meg kell tudnunk, vannak-e ott olyan szociáldemokrata szervezetek, amelyek együtt haladhatnának velünk.

2

BESZÉDEK A BIZOTTSÁGOKBA VALÓ KOOPTÁLÁSRÓL ÉS A KÖZPONTI BIZOTTSÁGNAK ÚJ BIZOTTSÁGI TAGOK KINEVEZÉSÉRE VALÓ JOGÁRÓL JÚNIUS 5 (18)

I

Az a javaslatom, hogy változtassuk meg ennek a határozatnak az elejét, a gyakorlati következtetéstől függetlenül. Minthogy lényegében a moszkvai konfliktusról elegendő adat híján határozott döntéseket nem hozhatunk, a határozatot sem kellene kapcsolatba hozni a megelőző konfliktusokkal. Általában azt javasolnám, hogy abban az esetben, ha a szervezet egyik része panaszt tesz a szervezet egy másik része ellen — hozzuk ezt a másik érdekelt félnek is tudomására és ezáltal tegyük lehetővé számára is, hogy nyilatkozzék. Például: a moszkvai konfliktussal kapcsolatban nem úgy állt a dolog, ahogy Martov elvtárs mondja. Az én értesülésem szerint öt elvtárs közül három ki akarta egészíteni a bizottságot két új taggal, ebbe a többi beleegyezett, de azzal a feltétellel, hogy még egy tagot megválasztanak az ő részükről, vagyis úgy, hogy a túlsúlyban levő irányzat megmarad, sőt erősödik. Csak amikor a többség kategórikusan visszautasitotta ezt a manővert, jutott eszükbe a moszkvai elvtársaknak, hogy a szervezeti szabályzatra támaszkodjanak. Az egyik központi bizottsági tag a szervezeti szabályzatnak a bizottság többsége által adott értelmezése mellett szállt síkra, a központi bizottság másik tagja ellenben ezen értelmezés ellen foglalt állást.

Ezt csak tájékoztatásukra és jegyzőkönyvbe vétel végett közlöm. Azt javaslom tehát, változtassuk meg Martov elvtárs határozati javaslatának elejét abban az értelemben, hogy célja egy bizonyos szabálynak előzetes

leszögezése, a jövőre vonatkozóan. Lényegében amellett foglalnék állást, hogy minden törtet egy egésznek számítsunk.

II

A szóbanforgó incidens újra azt a gondolatot ébreszti bennem, hogy ha valamelyik fél panaszt emel, erről nyomban értesíteni kell a másik felet is, hogy az magyarázatokat adhasson. Csak ilyen esetben lesz módunk arra, hogy a felmerülő konfliktusokkal kapcsolatban bizonyos döntéseket hozzunk. Értesüléseink szerint a dolog így történt. A nyikolajevi bizottság a többség képviselőiből állt. Azután az egész bizottság lebukott. Ekkor a Központi Bizottság vagy talán a képviselője kinevez a nyikolajevi bizottságba három elvtársat, köztük két olyan elvtársat, akik nem voltak Nyikolajevben, és egy olyat, aki már dolgozott ott, és akinek számos kapcsolata volt. Meglehet, hogy a lebukás időpontjában ez az egy sem volt Nyikolajevben. Amikor a Központi Bizottság jelöltjei Nyikolajevbe érkeztek, már ott találták a kisebbség két tagját, akik dolgozni óhajtottak, és ők beleegyeztek abba, hogy beveszik őket. Hárman tehát kooptáltak kettőt. Így áll a dolog. Ellenőrzés végett érdeklődni lehet a bizottsági tagoknál, ha még nem buktak le . . . (M a r t o v: „Már lebuktak...")

Értesüléseink szerint ezeket a tényeket egészen más színben tüntetik fel, és nekem az a véleményem, hogy a többség két tagja helyesen járt el. A Központi Bizottság által kijelölt elvtársak tartózkodási helye nem lehet ok arra, hogy ne vegyék fel őket. Ismét javaslom, hozzunk határozatot arról, hogy panasz esetén mindkét felet meg kell hallgatni. Ami aztán a dolog érdemét illeti, elvben nem értek egyet Martov elvtárs határozati javaslatával. Nem lehet megfosztani a Központi Bizottságot attól a jogától, hogy jelöltjeit a bizottságokba kinevezze. Persze minden hatalommal vissza lehet élni, de e baj ellen küzdhetünk az ellenőrzéssel — például a sajtó, vagy a Tanács stb. tevékenységének a formájában. Csatlakozom ahhoz a véleményhez, hogy az új tagok kooptálásakor a frakciós árnyalatok kérdését nem kell felvetni. Mindezideig egyet-

len olyan esetről sincs tudomásom. amikor a Központi Bizottság erőszakkal vitt volna be tagokat a bizottságokba. Az efféle fecsegés arra készteti a Központi Bizottságot, hogy nagyon óvatos legyen, és az egyszerű tapintat arra készteti, hogy ne éljen jogával.

III

Szeretnék néhány megjegyzést tenni. Mindenekelőtt szeretnék rámutatni arra, hogy az az állítás, amely szerint a nyikolajevi bizottságba Odesszából küldtek két jelöltet, vagy éppen az odesszai bizottság küldte őket, valami félreértésen alapul. Minden valószínűség szerint Odesszában volt a Központi Bizottság egy megbízottja, aki csakugyan intézkedett, hogy a nyikolajevi bizottságot a lebukás után újjáalakítsák. Mindenesetre egészen határozott tudomásunk van arról, hogy a három elvtársat oda nem más jelölte, mint a Központi Bizottság. Ezt egyébként a lehetséges félreértések elkerülése végett mondom. Másodszor, Martov elvtársnak az a kijelentése, hogy ő sem ismer egyetlen olyan esetet sem, amikor a Központi Bizottság erőszakosan ültette volna be jelöltjeit a helyi bizottságokba, igen fontos — annál is inkább, mert a szerkesztőség megbízottai útján teljes mértékben tájékozva van a dolgok állásáról a pártban. Ami pedig azt a fiatal lányt illeti, aki Martov elvtárs közlése szerint azt követelte, hogy szavazás nélkül vegyék be a moszkvai bizottságba, ennek a példának aligha lehet jelentősége, mert sem az ügy körülményeit, sem e fiatal lány meghatalmazásának mértékét nem ismerjük; s végül ezt a fiatal lányt mégiscsak szavazás alapján vették be a bizottságba. Harmadszor, ugyancsak igen fontosnak tartom, hogy rámutassak Martov elvtársnak arra a megjegyzésére, hogy normális feltételek között nem lehet korlátozni a Központi Bizottságnak a helyi bizottságok összetételére gyakorolt befolyását. Itt rámutatnak a Központi Bizottság ellen emelt olyan vádakra, amelyek szerint mesterségesen „gyárt“ bizottságokat, de a Központi Lapot is elég sok ilyen gáncs éri. De minthogy a valóságban ilyen tények nincsenek,

amint azt maga Martov elvtárs is állítja, s az egész kérdés csupán az ilyen tények *lehetőségére* redukálódik, úgy vélem, ez az utóbbi indok még nem elegendő a Központi Bizottság hatáskörének a korlátozásához, annál is inkább, mert gyakorlatilag már magában véve ez a kérdésfeltevés is bizonyos ingerültséget okoz. Hajlandó vagyok csatlakozni Martov elvtárs véleményéhez, hogy a nyikolajevi bizottságnak általa említett két tagja nagyon értékes forradalmár, de hiszen be is vették őket a bizottságba.

Általában megállapíthatjuk, hogy a Központi Bizottság, éppen mert az utóbbi időben mindenféle szemrehányás érte, a legnagyobb körültekintéssel járt el, és nem sietett élni azzal a jogával, hogy a helyi szervezetekbe új tagokat nevezhet ki. S nekem semmi kifogásom nincs az ellen, hogy az óvatos taktikát egy időre formailag is megerősítsük — a Központi Bizottságról terjesztett hazug híresztelések elkerülése és megszüntetése végett. Azonkívül, ami azt a kérdést illeti, amelyet mi vetettünk fel, hogy tudniillik a másik érdekelt féllel tudatni kell, ha panasz merül fel ellene, a következő határozatot javaslom: „A Párttanács felkéri a pártszervezeteket, hogy mindazon esetekben, amikor a szervezet valamely része panasszal vagy kérdéssel fordul a Párttanácshoz, azonnal közölje teljes egészében e panasz vagy e kérdés tartalmát a szervezet másik részével, mert a Párttanácsnak a vita eldöntéséhez szüksége van arra, hogy az ügyet mindkét fél előadja. Ugyanez a kérés vonatkozik azokra az esetekre is, amikor egy szervezet emel panaszt egy másik szervezet ellen“[92].

3

BESZÉD A „RASSZVET" CÍMŰ LAPRÓL[93]
JÚNIUS 5 (18)

Sajnos, nem nagyon sokat mondhatok a „Rasszvet" védelmében. Eddig ezt a kísérletet csakugyan nem tekinthetjük egészen sikerültnek. Boncs-Brujevics — tapasztalatlan publicista, és bizonyára számított a párt többi publicistájának segítségére. Ezt a segítséget nem kapta meg, és ilyen körülmények között nem méltányos, ha a kudarcért egyedül őt tesszük felelőssé. Egyelőre mindössze öt hónap telt el a lap megjelenése óta. Meglehet, hogy a lap még talpra áll, különösen, ha más publicisták segítségére sietnek. Valami mégis csak történt: a szektánsokkal való kapcsolatok kiszélesednek Amerikában is, Oroszországban is. Ezenkívül meg kell jegyeznem, hogy anyagilag ez a kiadvány nem terheli a pártot, mert a „Rasszvet" kiadására külön alap áll rendelkezésre. A „Rasszvet" megszüntetését idő előttinek tartom és javaslom a kísérlet folytatását.

MIRE TÖREKSZÜNK?

(A PÁRTHOZ)

Az OSzDMP 19 tagja (köztük a II. kongresszus több küldötte, bizottsági tagok, más pártszervezetek tagjai és pártszervezethez nem tartozó forradalmárok) nemrég külön ülést tartott. A II. pártkongresszus többségének álláspontján álló elvtársaknak ez az értekezlete megtárgyalta pártválságunk kérdését és azt, hogy mimódon juthatunk ki a válságból, s elhatározta, hogy a következő felhívással fordul valamennyi orosz szociáldemokratához.

Elvtársak! A súlyos pártválság a végtelenségig elhúzódik. A viszály egyre jobban elmélyül, egyre újabb konfliktusokat szül az egész vonalon, s a legfenyegetőbb méretekben gátolja a pozitív munkát, egyre nagyobb mértékben megszakítja a kapcsolatot a párt és Központi Lapja között, amely véglegesen egy kör, mégpedig főleg egy külföldi kör lapjává vált. Nézeteltérések kiagyalgatása, régi, régóta eldöntött és a multba süllyedt kérdések előkotorása, a következetes opportunistákkal való kacérkodás, hihetetlenül zavaros érvelések, a pártkongresszusnak, vitáinak és döntéseinek szemérmetlen semmibevevése, a pártszervezet és pártfegyelem kigúnyolása, az olyan forradalmárok zömének kigúnyolása, akik a pártot megteremtették és a helyi szervezetekben dolgoznak, rosszindulatú és kötekedő, be nem bizonyított adatokon és nem ellenőrzött anonim közléseken alapuló vihogás a párt forradalmi szárnyának bizottságaiban folyó munka fogyatékosságain, — ezt látjuk az új „Iszkrá“-ban, amely a viszály góca lett, ezt kaptuk a kongresszus által visszautasított szerkesztőségtől, amely a személyi kérdésekben tett engedményeket új kooptációs marakodásokra, a párt rombolására használta fel.

Márpedig az a történelmi pillanat, amelyet Oroszország most átél, olyan, hogy pártunknak minden erejét meg kell feszítenie. Egyre növekszik a munkásosztály forradalmi hangulata, az erjedés a lakosság többi rétegében. A háború és a válság, az éhség és a munkanélküliség mind jobban aláássák az önkényuralom alapjait. A becstelen háború becstelen vége nincs már olyan messze, s ez a vég szükségképpen fokozza a forradalmi hangulatot, a munkásosztályt szemtől szembe állítja ellenségeivel, a legerélyesebb támadó intézkedéseket követeli a szociáldemokráciától. Egybeforrott pártszervezet, következetes forradalmi-marxista irányzat, a belső pártharcnak tisztességes és méltó mederbe terelése úgy, hogy ez a harc ne legyen bomlasztó hatású és ne gátolja a pozitív munkát, — Oroszország egész munkásmozgalmának ezeket a sürgető követeléseit haladéktalanul és mindenáron meg kell valósítani, különben az a veszély fenyeget, hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt elveszti jó hírnevét és egész eddigi befolyását.

Az első lépés e cél eléréséhez nézetünk szerint az, hogy biztosítsuk a pártunk különböző csoportjai, irányzatai és árnyalatai közötti viszony teljes tisztázását, őszinteségét és nyiltságát. Vitathatatlanul vannak olyan pillanatok, amikor az ügy érdekében a részletkérdésekben felmerült véleménykülönbségekről hallgatnunk kell, de igen sajnálatos és megbocsáthatatlan hibát követnénk el, ha ilyennek tekintenénk azt a pillanatot, amelyet pártunk most átél. A kisebbségnek személyi kérdésekben tett engedmények nem vetettek gátat a viszálynak, a vitás kérdések immár kiéleződtek, nyiltan ujjat húztak az egész párttal és csak a satnya és tudatlan emberek álmodozhatnak arról, hogy visszatér az, ami visszavonhatatlanul elmúlt, hogy lehetséges valamit leplezni, valamit elhallgatni, valamit elkenni, valami elől elrejtőzni. Nem, a mosom a kezem politikája, a passzív tartózkodás politikája, a laisser faire, laisser passer* politikája, már bebizonyította teljes alkalmatlanságát pártharcunkban. A további kitérés,

* — be nem avatkozás. — *Szerk.*

ravaszkodás és elhallgatás nemcsak céltalan és megvetésreméltó, hanem valósággal bűn volna. Ezért kezdeményezzük párton belüli harcunk egész programmjának kifejtését; ugyanerre felhívjuk az orosz szociáldemokraták mindenfajta árnyalatainak képviselőit, azokat is, akik tagjai a pártnak, azokat is, akiknek szándékában van, hogy bizonyos feltételek mellett belépjenek a pártba. Csak a teljes világosság és nyiltság adhatja meg az alapot valamennyi öntudatos munkásnak és valamennyi párttagnak a vitás pártkérdések értelmes és szilárd megoldásához.

Mi a II. pártkongresszus többségének álláspontján állunk. Abban látjuk az összes további hibák és az egész viszály fő okát, hogy a kisebbség a kongresszuson helytelen álláspontot foglalt el és ennek az álláspontnak a párt akaratától függetlenül érvényt akart szerezni. A kisebbség álláspontja két szempontból volt helytelen: először is, az „Iszkra" régi szerkesztőségi körének nem volt hol támaszt keresnie, csak kongresszusunk és pártunk opportunista szárnyánál. Másodszor: ez az egyesülés a nyilvánvaló opportunistákkal (akiknek élén Akimov elvtárs állott és áll ma is) csak akkor szilárdult meg véglegesen és vált pártmegoszlássá, amikor olyan kérdés merült fel, mint a központi szervek választásának a kérdése. Az első hibából logikailag elkerülhetetlenül következett az az egész elvi zűrzavar és mindazok az opportunista ingadozások, amelyekkel az új „Iszkra" érveléseiben találkozunk, ha ugyan ezeket az érveléseket elvi érveléseknek tekinthetjük. A második hibából származott a régi szerkesztői kör védelme a párt akarata ellenére, a körösdi védelme és igazolása a pártelvvel szemben, olyan módszerek alkalmazása vitáinkban, amelyek teljes egészükben a nyárspolgári marakodásra és a körösdi veszekedésre jellemzőek, nempedig párttagok harcára, akik tisztelik pártjukat is, önmagukat is. Az első hibából logikailag elkerülhetetlenül következett, hogy a kisebbség köré tömörültek mindazok, akik az opportunizmus felé hajlottak, mindazok, akik hajlamosak arra, hogy a pártot visszafelé rángassák és bosszút álljanak azokért a sérelmekért, amelyeket a forradalmi szociáldemokrácia ejtett ellenfelein, mindazok, akik mozgalmunk intellektuel tendenciáit fejezik

ki, mindazok, akik a szervezet és a fegyelem intellektuel-anarchista tagadására hajlanak. A második hibából következett egy külföldi kör uralma az oroszországi pártmunkások többsége felett és a jellegzetesen emigráns botrányok orgiája, amelyekkel a kisebbség a meggyőzés eszközeit helyettesíti.

Most vége minden kétségnek. Nem ingadozhatnak többé azok, akik nemcsak szavakban párttagok, azok, akik valóban meg akarják védeni munkásmozgalmunk létérdekeit. A kisebbség megüzente a háborút, megüzente és harcol az egész vonalon, s mi elfogadjuk a kihívást, kijelentjük, hogy engesztelhetetlen harcot fogunk vívni, harcolunk a végsőkig. Harcolunk a pártszerűségért a körösdi ellen általában és különösképpen a régi szerkesztői kör ellen. Harcolunk az oroszországi munkásmozgalom érdekeiért a külföldi marakodás ellen. Harcolunk mozgalmunk forradalmi-proletár tendenciáiért az intellektuel-opportunista tendenciák ellen. Harcolunk a forradalmi szociáldemokrácia következetes irányáért a tétovázások, a tekervényes utak, a rég túlhaladott mult felé fordulások ellen. Harcolunk munkás élcsapatunk pártszervezetének szoros egységéért, az intellektuel fegyelmezetlenség, szervezetlenség és anarchia ellen. Harcolunk a pártkongresszusok iránti tiszteletért az ingatag tétovázás ellen, a szavak ellen, amelyek ellentétben vannak a tettekkel, a megállapodások és az együtt hozott döntések megcsúfolása ellen. Harcolunk a pártnyilvánosságért az új „Iszkra“ és az új Párttanács azon taktikája ellen, hogy betömi a többség száját és véka alá rejti jegyzőkönyveit.

Harci programmunkból természetszerűleg adódnak e programm eszközei és legközelebbi céljai. Az első eszköz a sokoldalú és legszélesebb körű agitáció szóban és írásban. Erre a pontra nem volna érdemes kitérni, ha a kisebbségnek marakodás jellegű harca nem hozta volna létre pártunkban azt (a jekatyerinoszlavi bizottság által és sok más szervezet által már joggal kicsúfolt) hírhedt „békülékenységet“, amely homokba dugja fejét és azt prédikálja, hogy a többségnek meg kell szüntetnie a kisebbség ellen vívott harcát. Csak kishitűséggel, fáradtsággal vagy elvadultsággal magyarázhatók az ilyen gyermeteg nézetek, amelyek

méltatlanok egy valamelyest érett párttaghoz. Lehet és kell is beszélnünk a pártharc pártkeretek közé szorításáról, nemcsak rábeszéléssel lehet és kell erre törekednünk, de az olyan javaslat, hogy ne védelmezzük tovább azt, amit a kongresszuson az egész párt előtt védelmeztünk és amit a párt létérdekei miatt szükségesnek tartunk, az ilyen javaslat, ha rászánnák magukat arra, hogy nyilvánosan megtegyék, csak közmegvetés tárgya lenne.

A második és döntő harci eszköznek a pártkongresszus egybehívását tekintjük. Fenntartás nélkül támogatjuk azokat a bizottságokat, amelyek a harmadik pártkongresszus haladéktalan összehívásának követelésével léptek fel. Kötelességünknek tartjuk, hogy különösen kitérjünk azokra a képmutató érvekre, amelyeket az új „Iszkra“ szerkesztősége valamint nyilt és titkos segítőtársai a kongresszus ellen felsorakoztatnak, gondosan elrejtve ezt az érvelést (amely a pártkötelességgel nehezen összeegyeztethető) a világ szeme elől (amint azt elrejti a Külföldi Liga és az „Iszkra“ szerkesztősége, amelynek agitációja csak részben került nyilvánosságra és amelyet a bizottságok lelepleztek). Az első érv: a kongresszus szakadásra fog vezetni. Már egymagában az a tény, hogy a kisebbség ilyen érvvel áll elő, megmutatja, milyen helytelen az állásfoglalása. Hiszen a kisebbség, amikor így beszél, elismeri, hogy a párt ellene van, hogy egy külföldi kör ráerőszakolta magát a pártra, hogy ez a kör csak annak köszönheti létezését, hogy Oroszország messze van, és az igazi forradalmárok igen nehéz külső körülmények közt dolgoznak. Aki becsületes a párthoz, aki őszintén akarja az együttműködést, az nem fél a kongresszustól, hanem kívánatosnak tartja a kongresszust a viszály kiküszöbölése, a párt és funkcionáriustestületei közti összhang helyreállítása, a méltatlan kétértelműség megszüntetése végett. Aki a szakadást mumusnak használja fel, csakis arról tesz szemléltető bizonyságot, hogy nem tiszta a lelkiismerete. Ha a kisebbség nem veti alá magát a többségnek, nem lehetséges olyan párt, mely valamelyest méltó a munkáspárt nevére, és ha szükség van kölcsönös (és nem egyoldalú) engedményekre, ha olykor szükség van a párt egyes részei közt megegyezésekre és megállapodásokra,

akkor ezek csakis a kongresszuson lehetségesek és megengedhetők. Olyan pártban, amely csak a pártkongresszus mesterséges elodázása árán tartható össze, nem kíván megmaradni egyetlen olyan forradalmár sem, aki valamire becsüli magát.

A második érv: még lehetséges a kibékülés kongresszus nélkül. Hogy min alapul ez a nézet, nem tudjuk. Hívei csakis a kulisszák mögött lépnek fel és cselekszenek. Nem jött-e el az ideje annak, hogy sutba dobjuk ezt a kulisszák mögötti intrikát, amely csak megtízszerezi a kölcsönös bizalmatlanságot, csak kiélezi az ellenségeskedést és elhomályosítja a helyzetet? Vajjon nem ezért nem szánja rá magát senki arra, hogy nyilvánosan fellépjen a kibékülés tervével, mert az adott helyzetben nem is lehetséges olyan terv, amelyen a legjobb esetben ne nevetnének? Aki békén a kisebbség kedveltjeinek a Központi Bizottságba való kooptálását érti, az nem békét akar, hanem a többség harcának kiélezését, az nem érti, hogy a pártharc vitathatatlanul a merőben kooptációs marakodásból nőtt ki. Aki békén a viták és a harc megszűnését érti, az a régi kör mentalitásához tér vissza; a pártban mindig lesznek viták és harcok, csupán pártkeretekbe kell szorítani őket, s erre csak a kongresszus képes. Egyszóval akárhogy forgassák is a kongresszus nélküli béke jelszavát, akárhogy forgassák is azt a gondolatot, hogy kibékítik a küzdő feleket úgy, hogy egyik felet sem elégítik ki, — meg fogják látni, hogy ez a zseniális gondolat csak a fejetlenség és gondolatszegénység kifejezése, csak abból fakad, hogy nem tudják, mit akarjanak és mire törekedjenek. Ha teljes fiaskót szenvedett még az olyan befolyásos (régebben befolyásos) ember terve is, mint Plehanov, hogy a tüzet mindjárt keletkezésekor maximális személyi engedményekkel oltsa el, — akkor beszélhetünk-e most komolyan ilyen tervekről?

A harmadik érv: lehetséges a kongresszus meghamisítása. Erre az érvre már megfelelt a Pétervári Bizottság, amely ezt inszinuációnak nevezte[94]. És egy helyi bizottságnak ez a kijelentése megérdemelt pofon volt azoknak, akik alattomban vádaskodtak, anélkül hogy a legkisebb bizonyítékuk is lett volna, holott a kisebbség kezében van

a legfelsőbb Tanács is, a párt sajtószerve is, úgy hogy a kisebbség nemcsak az általa feltételezett visszaélések nyilvános leleplezésének eszközét tartja kezében, hanem az adminisztratív korrigálás és befolyásolás eszközét is. Kivétel nélkül mindenki előtt világos, hogy a kisebbség már régen félreverte volna a harangot, ha ilyen tényeket tapasztalt volna, és hogy a Tanács nemrég hozott határozata, mely azt bizonyítja, hogy ilyen tények a multban nem voltak, biztosítéka annak, hogy a jövőben is lehetetlenek[95]. Az, hogy az „Iszkra“ felhasználja ezt az érvet, ismét azt mutatja, hogy az útszéli szitkozódás lépett most nála a polémia helyébe, s ez arra késztet bennünket, hogy minden párttagot megkérdezzünk: csakugyan van pártunk? meg akarunk-e elégedni, a szociálforradalmárok példájára, dekorációval és cégérrel, vagy kötelesek vagyunk minden hazugságot leleplezni?

A negyedik érv: a nézeteltéréseket még nem tisztáztuk. A legjobb választ erre az érvre az új „Iszkra“ adja, s az új „Iszkra“ ismeretében a párt láthatja, hogy a nézeteltéréseket kutatják, de nem tisztázzák, hogy a zűrzavar a végtelenségig fokozódik. Csak a kongresszus, ahol az összes elvtársak nyiltan és teljes egészükben ismertethetik kívánságaikat, képes világosságot deríteni a hihetetlenül zavaros kérdésekben és a zavaros helyzetben.

Az ötödik érv: a kongresszus elvonja az erőt és az anyagi eszközöket a pozitív munkától. Ez az érv is keserű gúnyként hangzik: nem tudjuk elképzelni az erőknek és anyagi eszközöknek nagyobb mértékű elvonását, mint amilyen a viszálykodással jár együtt.

Nem, a kongresszus ellen felsorakoztatott érvek mind vagy képmutatásról, vagy az ügy nem ismeréséről és a párt erejében való kishitű kételkedésről tanuskodnak. Pártunk ismét súlyosan beteg, de van ereje ahhoz, hogy ismét talpraálljon és az orosz proletariátushoz méltóvá váljék. A betegség gyógyítására irányuló intézkedéseknek tartjuk a következő három változtatást, amelyeket minden lojális eszközzel végre fogunk hajtani.

Az első — a Központi Lap szerkesztőségének átadása a II. pártkongresszus többsége híveinek.

A második — a külföldi helyi szervezet (a Liga)

tényleges alárendelése az oroszországi központi szervezetnek (Központi Bizottságnak).

A harmadik — a pártharc pártszerű módszereinek biztosítása a szervezeti szabályzat útján.

Programmunk e három sarkalatos pontjáról a fentebb kifejtettek után már nincs sok mondanivalónk. Megcáfolhatatlannak tartjuk, hogy az „Iszkra“ régi szerkesztősége most a gyakorlatban mutatta meg alkalmatlanságát. Nem az iszkrásság élte túl magát, amint azt Martov elvtárs a választásokon szenvedett vereség után felfedezte, hanem az „Iszkra“ régi szerkesztősége. Most, mindazon kihívások után, amelyet az egész párttal szemben egy kör megengedett magának, már csak képmutatás volna, ha ezt nem mondanók meg. A külföldi szervezet rendellenes helyzetéről, amely második (ha ugyan nem harmadik) központi szervvé emelte magát és teljesen semmibe veszi a párt Központi Bizottságát, felesleges sok szót vesztegetni. Végül, a kongresszus utáni harc egész tapasztalata arra kényszerít bennünket, hogy fontolóra vegyük pártunk kisebbségének (bármilyen kisebbségének) jogi helyzetét. Ez a tapasztalat meggyőződésünk szerint arra tanít bennünket, hogy a párt szervezeti szabályzatában biztosítani kell bármely kisebbség jogait, hogy az elégedetlenség, az ingerültség és a harc állandó és kiküszöbölhetetlen forrásait a botrány és marakodás szokott nyárspolgári medréből a meggyőződésünkért vívott fegyelmezett és méltó harc még szokatlan csatornáiba vezessük. Ilyen feltétlen biztosítéknak tartjuk, ha a kisebbségnek lesz egy (vagy több) irodalmi csoportja, mely a kongresszusi képviselet jogával és teljes „nyelvszabadsággal“ rendelkezik. A legszélesebbkörű biztosítékokat kell nyujtanunk általában a központi pártszervek tevékenységének bírálatával foglalkozó pártirodalom kiadására vonatkozólag. Biztosítanunk kell a bizottságoknak azt a jogát, hogy (a pártszállítmányok keretében) éppen azokat a pártkiadványokat kapják meg, amelyeket kívánnak. Egészen a 4. kongresszusig fel kell függeszteni a Központi Bizottságnak azt a jogát, hogy a bizottságok személyi összetételére másként, mint tanácsával, befolyást gyakoroljon. Mi nem dolgozzuk ki itt részletesen javaslatainkat, mert

nem szervezeti szabályzat-tervezetet, hanem csak általános harci programmot írunk. Igen fontosnak tartjuk, hogy azokat az intézkedéseket, amelyeket a Központi Bizottság a II. kongresszus kisebbségének az elégedetlenek irodalmának kiadásával kapcsolatban javasolt, a szervezeti szabályzatban rögzítsük, hogy az elégedetlenség illő formában jusson kifejezésre, hogy az ostromállapot ostoba ködképe (melyet a kooptáció hősei alkottak meg) végleg szertefoszoljon, hogy az elkerülhetetlen pártharc ne gátolja a pozitív munkát.

Kötelesek vagyunk megtanítani kisebbségünket arra, hogy csak a kongresszusokon harcoljon a központi szervek személyi összetételéért, és ne gátolja civakodással munkánkat a kongresszusok után, kötelesek vagyunk ezt elérni, mert különben pártunkat a pusztulás fenyegeti. Végül, az általános programmban mi csak röviden fogjuk megemlíteni a szervezeti szabályzatnak szerintünk kívánatos részmódosításait, mint például: a Tanács átszervezése döntőbíróságból a kongresszus által választott szervvé, a szervezeti szabályzat 1. pontjának módosítása a II. kongresszus többségének szellemében, felvéve a pártszervezetek közé mindazokat a munkásszervezeteket és az orosz szociáldemokratáknak mindazokat a csoportjait, amelyek a körösdi időszakában külön életet éltek és amelyek szeretnének belépni a pártba stb. stb.

Amidőn belső pártharcunk e programmjával fellépünk, felhívjuk az összes pártszervezeteket és az összes pártárnyalatok képviselőit, nyilatkozzanak programmjukról, hogy a kongresszus fokozatos, komoly, körültekintő és értelmes előkészítését lehetővé tegyék.

Nincs pártunk — így gondolkoztak szerkesztőségi palotaforradalmunk résztvevői, akik arra spekuláltak, hogy Oroszország messze van, hogy az ottani funkcionáriusok gyakran változnak, és hogy ők maguk pótolhatatlanok. Születőben van nálunk a párt! — mondjuk mi, az aktív beavatkozásra ébredő bizottságok láttán, az előrehaladott

munkások politikai tudatosságának növekedése láttán. Születőben van nálunk a párt, gyarapodnak az ifjú erők, melyek fel tudják éleszteni és pótolni tudják az elaggott irodalmi testületeket, nálunk vannak, mégpedig egyre nagyobb számban, forradalmárok, akik annak a régi „Iszkrá"-nak az irányzatát, amely őket felnevelte, többre becsülik bármely szerkesztői körnél. Születőben van nálunk a párt, és semmiféle kibúvó vagy huzavona, az új „Iszkra" semmiféle vénasszonyosan elkeseredett szitkozódása nem fogja visszatartani e párt határozott és végleges ítéletét.

Pártunknak ezekből az új erőiből merítjük győzelmünk biztos tudatát.

A megírás ideje: 1904 július.

Először megjelent: N. Lenin (V. Uljanov). Összegyűjtött Művek. V. köt. 1923.

A PÁRTHOZ

Nemrég külön ülést tartott az OSzDMP 22 tagja[96] — azonos felfogású elvtársak, akik a II. pártkongresszus többségének álláspontján állnak; ezen a konferencián megvitatták pártválságunk kérdését és a válság megoldásának módjait, s elhatározták, hogy a következő felhívással fordulnak valamennyi orosz szociáldemokratához:

Elvtársak! A pártélet súlyos válsága még mindig húzódik, végeláthatatlanul elhúzódik. Nő és egyre újabb összeütközéseket szül az egyenetlenség, roppant megnehezíti a pozitív pártmunkát az egész vonalon. Fiatal és még fejlődésben levő pártunk erőit ijesztő méretekben, haszontalanul tékozoljuk.

Pedig a történelmi helyzet olyan óriási követelményeket támaszt a párttal szemben, mint még soha. A munkásosztály forradalmi hangulata erősödik, fokozódik az erjedés a társadalom más rétegeiben is, a háború és a válság, az éhség és a munkanélküliség elemi erővel, elkerülhetetlenül aláássa az önkényuralom gyökereit. A becstelen háború becstelen vége nincs már olyan messze; s ez szükségképpen megtízszerezi majd a forradalmi hangulatot, szükségképpen szemtől szembe állítja a munkásosztályt ellenségeivel, és a szociáldemokráciától óriási munkát, szörnyű erőfeszítést követel, hogy megszervezze az önkényuralom elleni végső, döntő harcot.

Vajjon pártunk mostani állapotában kielégítheti-e ezeket a követeléseket? Minden lelkiismeretes embernek habozás nélkül azt kell válaszolnia: nem!

A párt egysége mélységesen megrendült, belső harca túllépte a pártszerűség minden keretét. A szervezeti fegye-

lem alapjában megingott, a pártnak az a képessége, hogy egybehangoltan, egységesen cselekedjék, ábrándképpé válik.

S mégis úgy véljük, hogy a pártnak ez a betegsége a növekedés betegsége. A válság alapját a szociáldemokrácia körösdi életformájából a pártformákhoz való átmenetben, belső harcának lényegét a körösdi és a pártelv összeütközésében látjuk. S ezért, pártunk csak akkor válhat *valóban* párttá, ha legyűrte ezt a betegséget.

A pártban „kisebbség" név alatt különböző elemek egyesültek, s ezeket az a tudatos vagy öntudatlan törekvés kapcsolja össze, hogy fenntartsák a körösdi viszonyokat, a párt megalakulása előtti szervezeti formákat.

A legbefolyásosabb régebbi körök egyes kiemelkedő vezetői, akik nem szoktak hozzá ahhoz a szervezeti önmérséklethez, amelyet a pártfegyelem megkövetel, megszokásból hajlamosak arra, hogy az egész párt érdekeit összetévesszék saját körösdi érdekeikkel, amelyek a körösdi időszakában gyakran valóban egybeeshettek a pártérdekekkel, — az ilyen vezetők közül igen sokan a pártelv ellen és a körösdi mellett vívott harc élére álltak (az „Iszkra" volt szerkesztőségének egy része, a volt Szervező Bizottság egy része, a régi „Juzsnij Rabocsij"-csoport tagjai stb.).

Szövetségeseik voltak mindazok az elemek, akik elméletben vagy gyakorlatban eltértek a szigorú szociáldemokratizmus elveitől, mert csak a körösdi tarthatta fenn ezeknek az elemeknek eszmei individualitását és befolyását, a pártelv viszont azt a veszélyt jelentette számukra, hogy beolvasztják őket, vagy hogy elvesztik befolyásukat (ökonomisták, rabocsejegyelósok stb.). Végül az ellenzék legfőbb káderei általában pártunknak mindazok az elemei voltak, akik zömükben az értelmiséghez tartoztak. A proletariátussal összehasonlítva az értelmiség mindig individualistább márcsak azért is, mert alapvető élet- és munkakörülményei nem teszik lehetővé erőinek közvetlen, széleskörű összefogását, nem nevelik közvetlenül az együttes, szervezett munkára. Az értelmiségi elemek ezért nehezebben alkalmazkodnak a pártélet fegyelméhez, és közülük azok, akik nem képesek megbirkózni ezzel a

feladattal, természetszerűleg felemelik a felkelés zászlaját a szükséges szervezeti korlátozások ellen és harci elvvé emelik ösztönös anarchizmusukat, melyet helytelenül „autonómiára“ való törekvésként, a „türelem“ követeléseként stb. jelölnek meg.

A párt külföldi része, ahol a köröket a viszonylag hosszú élettartam jellemzi, ahol a különféle teoretikusok csoportosulnak, ahol határozottan túlsúlyban van az értelmiség, — a párt e része természetszerűleg a legjobban hajlott a „kisebbség“ álláspontja felé. Ezért a kisebbség ott hamarosan tényleges többséggé vált. Ezzel szemben Oroszország, ahol erősebben hallatszik a szervezett proletárok hangja, ahol a párt értelmiségi tagjai is, minthogy elevenebb és szorosabb kapcsolatban vannak velük, inkább nevelődnek proletár szellemben, ahol a közvetlen harc nehézségei erősebben éreztetik a munka szervezett egységének szükségességét, — Oroszország határozottan fellépett a körösdi ellen, az anarchista bomlasztó tendenciák ellen. Határozottan kifejezésre juttatta e tendenciák tekintetében elfoglalt álláspontját a bizottságok és más pártszervezetek számos nyilatkozatában.

A harc fejlődött és kiéleződött. S hová fajult!

A párt sajtószerve, amelyet a „kisebbségnek“ a kongresszus akarata ellenére és a kongresszuson megválasztott szerkesztők személyi kérdésekben tett engedményei folytán sikerült megkaparintania, a párt elleni harc szervévé vált!

A párt sajtószerve most a legkevésbbé mondható a párt eszmei vezetőjének az önkényuralom és a burzsoázia ellen vívott harcában, sokkal inkább nevezhető a körösdi ellenzék vezetőjének a pártszerűség ellen vívott harcban. Egyrészt mivel érzi, hogy alapvető álláspontja a párt érdekei szempontjából megengedhetetlen, buzgón kutatja a valóságos és látszólagos nézeteltéréseket, hogy eszmeileg álcázza ezt az állásfoglalást; s e kutatás során ma az egyik, holnap a másik jelszóba kapaszkodva az anyagot mindinkább a párt jobbszárnyától, az „Iszkra“ korábbi ellenfeleitől kölcsönzi, eszmeileg mind közelebb kerül hozzájuk, restaurálja a párt által elvetett elméleteiket, a párt eszmei életét visszafelé rángatja az elvi határozatlanság, az eszmei

ingadozások és tévelygések látszólag már letűnt időszakához. Másrészt, az új „Iszkra“, a párttöbbség erkölcsi befolyásának aláásására törekedve, még buzgóbban foglalkozik azzal, hogy a párttöbbséghez tartozó funkcionáriusok hibáit kutassa és leleplezze, s eközben szörnyű módon felfúj minden tényleges hibát és igyekszik az egész párttöbbséget felelőssé tenni érte, felkap minden körösdi pletykát, minden rágalmat, mely árthat ellenfeleinek, s nemcsak nem ellenőrzi ezeket, hanem gyakran még azzal sem törődik, valószínűek-e. Ezen az úton az új „Iszkra“ vezetői odáig süllyedtek, hogy a többség tagjainak nemcsak soha meg nem történt, hanem egészen lehetetlen bűnöket tulajdonítottak, s nemcsak politikai vonatkozásban (például: a Központi Bizottság megvádolása azzal, hogy egyes elvtársakat önhatalmúlag félreállított és egyes szervezeteket feloszlatott), hanem általános erkölcsi vonatkozásban is (tekintélyes párttagok hamisítással és a hamisítás erkölcsi támogatásával való megvádolása). Soha párt nem volt még kénytelen a mocsoknak ilyen tengerében gázolni, mint amilyet a külföldi kisebbség a mostani polémiában teremtett.

Hogyan történhetett meg mindez?

Mindegyik fél cselekvési módja megfelelt tendenciái alapjellegének. A párttöbbség, amely arra törekedett, hogy a párt egységét és szervezeti összetartozását minden áron fenntartsa, csupán pártszerű és lojális eszközökkel harcolt, s a békesség kedvéért nem egyszer tett engedményeket. A kisebbség, amely anarchista tendenciát képviselt, nem törődött a pártbékével és a pártegységgel. Minden engedményből további harci eszközt kovácsolt. A kisebbség valamennyi követelése közül a mai napig csak egy nem teljesült — az, hogy a viszályt bevigye a párt Központi Bizottságába a kisebbségnek a Központi Bizottságra ráerőszakolt tagjai kooptálásával, — és a kisebbség támadásai elkeseredettebbekké lettek, mint valaha. A kisebbség, miután hatalmába kerítette a Központi Lapot és a Párttanácsot, most nem resteli körösdi érdekeiért kihasználni azt a fegyelmet, amely ellen voltaképpen harcol.

A helyzet elviselhetetlenné, lehetetlenné vált; valósággal bűn ezt tovább tűrni.

Véleményünk szerint a legelső eszköz ahhoz, hogy ebből a helyzetből kikerüljünk, a teljes világosság és őszinteség a pártkapcsolatokban. Sárban és ködben már nem lehet ráakadni a helyes útra. Minden pártáramlatnak, minden csoportnak nyiltan és határozottan meg kell mondania, mit gondol a párt jelenlegi helyzetéről, és milyen kivezető utat kíván. Ezzel a felszólítással fordulunk valamennyi elvtárshoz, a párt minden árnyalatának képviselőihez. A gyakorlati kivezető utat a válságból a harmadik pártkongresszus azonnali összehívásában látjuk. Csakis ez a kongresszus tisztázhatja a helyzetet, oldhatja meg a konfliktusokat, szoríthatja korlátok közé a harcot. — Enélkül csak a párt fokozatos felbomlása várható.

A kongresszus egybehívása ellen tett összes ellenvetéseket feltétlenül elégtelennek tekintjük.

Azt mondják: a kongresszus szakadáshoz fog vezetni. De miért? Ha a kisebbség anarchikus törekvéseiben engesztelhetetlen, ha inkább hajlandó a szakadás útjára lépni, mint alávetni magát a pártnak, akkor ténylegesen már elszakadt a párttól, s akkor több mint oktalanság elodázni az elkerülhetetlen formális szakadást, — a két fél, egy láncra kovácsolva mind értelmetlenebbül tékozolná erejét a kicsinyes harcra és marakodásokra, erkölcsileg kimerülne és elsatnyulna. De mi nem tartjuk lehetségesnek a szakadást. A szervezett párt tényleges ereje előtt az anarchikus beállítottságú elemek kénytelenek lesznek — és azt hisszük képesek is lesznek — meghajolni, mert önálló erővé már természetüknél fogva nem lehetnek. Utalnak arra, hogy kibékülés pártkongresszus nélkül is lehetséges. De milyen kibékülés? Végleges kapituláció a körösdi előtt, a kisebbség kooptálása a Központi Bizottságba, és ennélfogva a központi szervek teljes dezorganizálásának betetőzése. Akkor a párt csak szó lenne, a párttöbbség újabb harcra kényszerülne. S a kisebbség? Mostanáig minden engedmény, melyet kicsikart, csupán bomlasztó tevékenységének támogatására szolgált; a harc még az ő szempontjából is jóval túlnőtt a kooptációs marakodás keretein; hogyan szüntethetné meg a harcot? Még kevésbbé fogja megszüntetni, ha nem kap meg minden engedményt. Azt mondják: a kongresszus nem érhet

célt, mert a nézeteltéréseket mindezideig nem tisztáztuk. De vajjon most tisztázásuk felé haladunk, vajjon nem egyre jobban nő a zűrzavar? A nézeteltéréseket most nem tisztázzák, hanem keresik és előidézik, s ennek csak a kongresszus vethet véget. Csak a pártkongresszus képes teljes világosságot teremteni a pártáramlatok és párterők kölcsönös viszonyában olymódon, hogy szembeállítva egymással a küzdő feleket, kényszeríti őket, hogy törekvéseiket nyiltan és határozottan kifejtsék. De a kongresszust meg lehet hamisítani egyes szervezetek feloszlatásával, állítja a kisebbség. Ez hazug rágalom, válaszoljuk mi, rágalom, amelyet egyetlen tény sem bizonyít. Ha volnának tények, a kisebbség, melynek kezében van a párt lapja, bizony már nagydobra verte volna őket, s minthogy kezében tartja a Párttanácsot, kijavíthatta volna őket. Végül a Tanács nemrég hozott határozata, amely nem mutat rá arra, hogy ilyen tények voltak a multban, véglegesen biztosítja, hogy nem lehetnek a jövőben. Ki ad majd most hitelt egy valószínűtlen rágalomnak? Egyesek attól tartanak, hogy a kongresszus túlságosan sok erőt és anyagi eszközt fog elvonni a pozitív munkától. Mily keserű gúny! Vajjon elképzelhető-e az erők és anyagi eszközök nagyobbfokú elvonása, mint amilyet a viszály okoz? A kongresszusra szükség van! Szükség volna rá még a pártélet rendes menete esetén is a rendkívüli történelmi helyzetre való tekintettel, új feladatok lehetőségére való tekintettel, amelyeket a világesemények tűznek a párt elé. Kétszeresen szükség van rá a jelenlegi pártválságban, hogy ebből a válságból tisztességgel és okosan kijuthassunk, hogy megőrizzük a párt erejét, megóvjuk becsületét és méltóságát.

Mit kell tennie a harmadik kongresszusnak a viszály megszüntetésére, a normális pártélet helyreállítására? Ebből a szempontból a leglényegesebbnek a következő változtatásokat tartjuk, amelyeket minden lojális eszközzel megvédünk és megvalósítunk.

I. A Központi Lap szerkesztőségét át kell adni a párttöbbség híveinek. Ennek az átadásnak szükségessége eléggé indokolt, tekintettel arra, hogy a jelenlegi szerkesztőség nyilvánvalóan képtelen a Központi Lapot az egész

párt érdekeinek színvonalán tartani. Körösdi szerv nem lehet és ne is legyen a párt lapja.

II. A külföldi helyi szervezet (a Líga) és az oroszországi központ, a Központi Bizottság viszonyát pontosan szabályozni kell. A Líga jelenlegi helyzete, — minthogy a Líga második pártközponttá emelte magát és ellenőrzés nélkül irányítja a csatlakozó csoportokat, ugyanakkor teljesen semmibe veszi a Központi Bizottságot, — nyilvánvalóan rendellenes helyzet; ennek véget kell vetni.

III. Biztosítani kell a pártharc pártszerű módszereit a szervezeti szabályzat útján. E reform szükségessége kiviláglik a kongresszus utáni harc tapasztalataiból. A párt szervezeti szabályzatában biztosítani kell mindenféle kisebbség jogait, hogy a nézeteltérések, elégedetlenség és ingerültség állandó és kiküszöbölhetetlen forrásait ilymódon a botrány és marakodás régi, körösdi, nyárspolgári medréből a meggyőződésünkért vívott fegyelmezett és méltó harc még szokatlan medrébe vezessük. Az ilyen fordulat szükséges előfeltételének többek közt a következőt tekintjük. A kisebbségnek legyen egy (vagy több) irodalmi csoportja, melynek joga van kongresszusi képviseletre; a legszélesebbkörű formai biztosítékokat kell nyujtanunk a párt központi szervei tevékenységének bírálatával foglalkozó pártirodalom kiadására vonatkozólag. Forma szerint el kell ismernünk a bizottságoknak azt a jogát, hogy (a pártszállítmányok keretében) megkapják azokat a pártkiadványokat, amelyeket kívánnak. Pontosan meg kell szabni a Központi Bizottság jogkörét a bizottságok személyi összetételére gyakorolt befolyás kérdésében. Igen fontosnak tartjuk, hogy azokat az intézkedéseket, amelyeket a Központi Bizottság a második kongresszus kisebbségének az elégedetlenek írásai kiadásával kapcsolatban javasolt, a szervezeti szabályzatban rögzítsük, hogy szertefoszoljon az „ostromállapotnak“ ugyancsak a kisebbség teremtette ködképe, hogy az elkerülhetetlen párton belüli harc rendes formák közt folyjon és a pozitív munkát ne gátolja.

Mi itt javaslatainkat nem dolgozzuk ki részletesen, mert nem szervezeti szabályzat-tervezetet terjesztünk elő, hanem csupán a pártegységért folytatott harc általános

programmját. Ezért csak néhány szóban mutatunk rá a szervezeti szabályzatnak néhány, véleményünk szerint kívánatos részletmódosítására, de egyáltalán nem kötjük meg kezünket az újabb tapasztalatok alapján történő további kidolgozása tekintetében. Szükség van például a Tanács átszervezésére, mert a gyakorlat megmutatta, hogy ez a szerv jelenlegi formájában alkalmatlan a rá háruló feladat megoldására, vagyis a központi szervek tevékenységének összefogására és e tevékenység legfelsőbb ellenőrzésére. A Tanács legyen olyan testületté, melyet teljes egészében a kongresszus választ, s ne legyen a kongresszus által választott ötödik tag döntőbírósága a központi szervek felett, amelyek küldötteik útján védekeznek. Azonkívül, a pártbírálat útmutatásainak megfelelően felül kell vizsgálni a szervezeti szabályzat 1. pontját a párt határainak pontosabb meghatározása értelmében stb.

Amidőn a pártegységért folyó harcnak ezzel a programmjával fellépünk, felhívjuk valamennyi más árnyalat képviselőit és az összes pártszervezeteket, hogy határozottan foglaljanak állást programmjuk kérdésében, hogy a kongresszus komoly és következetes, öntudatos és tervszerű előkészítését lehetővé tegyék. A párt létének kérdése, becsületének és méltóságának a kérdése forog kockán: létezik-e a párt mint eszmei és reális erő, amely képes észszerűen megszervezni magát annyira, hogy országunk forradalmi munkásmozgalmának tényleges vezetőjeként léphessen fel? A külföldi kisebbség egész cselekvésmódjával azt válaszolja: nem! És továbbra is ilyen szellemben cselekszik, magabiztosan, határozottan, s arra épít, hogy Oroszország messze van, az ottani funkcionáriusok gyakran változnak, hogy az ő vezetői, irodalmi erői pótolhatatlanok. Születőben van nálunk a párt! mondjuk mi, az élenjáró munkások politikai öntudatának fejlődése láttán, a pártéletbe aktívan bekapcsolódó bizottságok láttán. Születőben van nálunk a párt, sokasodnak a fiatal erők, melyek képesek arra, hogy pótolják és felfrissítsék a régi irodalmi testületeket, melyekben a párt már nem bízik; egyre több nálunk a forradalmár, akik a pártélet következetes irányát többre becsülik az előző vezetők bármely körénél. Születőben van nálunk a párt és semmiféle ki-

búvó és huzavona nem fogja visszatartani e párt határozott és végleges ítéletét.

Pártunknak ezekből az új erőiből merítjük győzelmünk biztos tudatát.

Elvtársak! nyomassátok ki és terjesszétek ezt a kiáltványt.

A megírás ideje: 1904 augusztus első fele.

Először 1904 augusztusában
külön röplap formájában jelent meg.

A KÖZPONTI BIZOTTSÁG ÖT TAGJÁNAK

OROSZORSZÁGBA

1904 augusztus 18.

Az OSzDMP Központi Bizottsága tagjainak: Glebovnak, Konyaginnak[97], Travinszkijnak, Losagynak és Oszipovnak.

Ma értesültem a Központi Bizottság berlini megbízottja útján a Központi Bizottság négy(?) tagjának Oroszországban megtartott ülésén hozott határozatairól[98]. Ezt a határozatot nem ismerhetem el törvényesen hozott határozatnak, mégpedig a következő megfontolások alapján:

1) Nem igaz az az állítás, mely a határozat elején olvasható, hogy tudniillik az ülésen a Központi Bizottság valamennyi tagja, egy kivételével (azaz az én kivételemmel) jelen volt. Vasziljev és Zverev letartóztatása után, Mitrofanov[99] lemondása után a Központi Bizottságnak van még egy tagja — Oszipov elvtárs. A lemondásáról szóló hírek valótlannak bizonyultak: Oszipov elvtárs maga a Központi Bizottság tagjának tekinti magát. Vasziljev (aki írt erről nekem), Zverev és én ugyanígy vélekedtünk. Annyi bizonyos, hogy a négy központi bizottsági tagnak semmiesetre sem volt joga Oszipovot úgy tekinteni, mint aki kivált a Központi Bizottságból, anélkül hogy állítólagos lemondásának kérdését tisztázták volna. Meg kell még jegyeznem, hogy hivatalosan Oszipov lemondásáról soha nem értesítettek sem engem, sem a Központi Lapot, sem a Központi Bizottság egyetlenegy külföldi megbízottját. Mindamellett Oszipovot nem hívták meg az ülésre.

2) Ugyanígy engem sem hívtak meg az ülésre, sőt nem is értesítettek róla, nem közölték, hogy milyen kérdések kerülnek megvitatásra. A Központi Bizottságnak

természetesen joga van arra, hogy szótöbbséggel határozatot hozzon, de nem hozhat törvényes határozatot, ha nem biztosítja mindegyik tagja számára azt a lehetőséget, hogy résztvegyen az ülésen, s ha szükségesnek tartja, különvéleményt jelentsen be. Engem *teljesen törvényellenesen* megfosztottak ettől a lehetőségtől.

3) A négy központi bizottsági tag nem nyilatkozott arról, milyen álláspontot foglal el a köztem és Glebov között 1904 május 26-án létrejött megállapodást illetően, noha ezt a megállapodást és kísérő levelemet Glebov és Zverev beleegyezésével megküldtük a Központi Bizottság valamennyi tagjának, azzal a kéréssel, hogy közvetlenül nekem válaszoljanak. A Központi Bizottság többségének feltétlenül joga van arra, hogy majorizálja a kisebbséget, de semmiképpen sincs joga kitérni a kisebbség hivatalos érdeklődése és az olyan határozott kérdések elől, amelyeknek megvitatását a kisebbség javasolja.

4) Fentiek alapján azt javaslom a Központi Bizottság négy tagjának, hogy haladéktalanul közöljék velem: a) milyen indokoknál fogva nem hívták meg az ülésre Oszipov elvtársat, a Központi Bizottság tagját? b) ugyanezt rám vonatkozólag; c) elismerik-e, hogy egy testület többsége csak akkor hozhat általános határozatokat, ha a kisebbséget is meghívta az értekezletre, s annak módjában volt a kérdések megvitatása során állást foglalni és különvéleményt nyilvánítani? d) elismerik-e, hogy kötelesek érdemleges választ adni az 1904 május 26-i megállapodásban felmerült összes kérdésekre?

5) Tekintettel arra, hogy a Központi Bizottság négy tagja törvényellenesen hozott döntését (mint az egész Központi Bizottság döntését) a Központi Lapban nyilvánosságra hozta, kénytelen vagyok a Központi Bizottság négy tagjának eljárásával kapcsolatban levéllel fordulni azokhoz a pártfunkcionáriusokhoz, akiket ez elég közelről érint.

N. Lenin
a Központi Bizottság tagja

Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik" XV. köt. 1930.

LEVÉL A II. PÁRTKONGRESSZUS TÖBBSÉGE MELLETT ÁLLÁST FOGLALÓ KÖZPONTI BIZOTTSÁGI MEGBÍZOTTAKHOZ ÉS OSzDMP BIZOTTSÁGI TAGOKHOZ

Elvtársak! A Központi Bizottságon belüli konfliktus olyan fejlődési fokra hágott, hogy erkölcsi kötelességemnek tartom tájékoztatni róla a II. pártkongresszus többségének összes híveit. Erre a lépésre késztet mind a Központi Bizottság négy tagjának törvénytelen eljárása, mind az a félelmem, hogy ismét valami meggondolatlan és a pártra nézve káros lépést teszek (mint a szerkesztőségből való kiválásom) anélkül, hogy tanácskoznék azokkal a velem egy állásponton levő elvtársakkal, akik a helyi bizottságokban dolgoznak, akik jobban ismerik a párt valódi hangulatát, és akik a fiatal pártszerűség nevében valóban, és nemcsak szavakban, hadat üzentek a régi külföldi körösdinek.

Hogy mi a Központi Bizottságban felmerült konfliktus lényege, az kiderül a mellékelt 4 okmányból: 1) a három központi bizottsági tag, Glebov, Zverev és Lenin közt létrejött 1904 május 26-i megállapodásból; 2) a Központi Bizottság tagjaihoz ugyanaznap intézett levelemből; 3) abból a határozatból, amelyet egy kivételével állítólag valamennyi központi bizottsági tag elfogadott; 4) tiltakozásomból, amelyben kétségbevonom ennek az állítólagos határozatnak törvényes voltát[100].

Nagyon kérem mindazokat az elvtársakat, akik a mostani pártharcban velem egy állásponton vannak, olvassák el figyelmesen ezeket a tanulságos okmányokat és mondják meg róluk őszintén és fenntartás nélkül véleményüket. Jómagam tartózkodom attól, hogy ezekben a kérdésekben nyilvánosan állást foglaljak a sajtóban, tartózkodom, legalábbis egy ideig, amíg nem értesülök arról,

mi a véleménye néhány Oroszországban dolgozó elvtársnak, vagy amíg az események nem kényszerítenek erre a lépésre.

Arra szorítkozom, hogy a párthoz néhány kérdést intézzek, ha szervezeteink tagjai úgy vélik, hogy valóban van pártunk: 1) megengedhető-e, hogy a munkáspárt nevére méltó pártnak olyan Központi Bizottsága legyen, amelyet a többség választott és amely a többség politikáját egy „csoport" politikájának nyilvánítja? 2) van-e erkölcsi joguk a mi bizalmunkra olyan embereknek, akik márciusi nyilatkozatukban így beszélnek, a júliusiban meg egészen másként? — 3) azoknak, akik a többséghez tartozó két központi bizottsági tag letartóztatását arra használják fel, hogy a többség érdekeit lábbal tiporják? — 4) azoknak, akik a klikk-politika elleni harc nevében a kisebbség csoportjával tartandó konferenciáról tárgyalnak, figyelmen kívül hagyva a többséget? — 5) azoknak, akik félnek attól, hogy a kongresszus megbírálja eljárásukat és ezért merészelik a pártot a szakadással ijesztgetni, merészelik „megtiltani" párttagoknak, hogy éljenek elemi jogukkal s agitációt folytassanak a kongresszus mellett? — 6) azoknak, akik pártválságunkkal szemben olyan gyermeteg értetlenséget tanusítanak, hogy komolyan bizonygatják a Központi Lap „törvényességét" és ennek a Központi Lapnak a „*magas színvonalát*" határozatilag megállapítják? — 7) azoknak, akik, nyilvánvalóan a párt akarata ellenére, arra törekszenek, hogy a párttöbbség következetes híveit a Központi Bizottságból kiszorítsák?

Befejezésül arra kérem Önöket, válaszoljanak nekem ezekre a kérdésekre és igyekezzenek valamennyi aktív párttaggal ismertetni a helyzetet és ezt a levelet. E levél közlését egyelőre nem látom szükségesnek.

Lenin
a Központi Bizottság tagja

A megírás ideje: 1904 augusztus 5 (18).
Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik" XV. köt. 1930.

LEVÉL GLEBOVHOZ (V. A. NOSZKOVHOZ)

1904 szeptember 11.

Tisztelt elvtárs!

Ön megismétli állítását, hogy a „Központi Bizottság" fejezte ki azt az óhajt, hogy belépjek a Központi Lap szerkesztőségébe, Nekem is meg kell ismételnem azt az állításomat, hogy ez legalábbis pontatlanság. Amikor Ön határozottan kijelentette, hogy a Központi Bizottság ismert nyilatkozatát a Központi Bizottság valamennyi tagja, egy kivételével, egyhangúlag elfogadta, én azonnal (még 1904 augusztus 18-án) azt válaszoltam, hogy ez nem igaz. A nyilatkozatot a Központi Bizottságnak, amelynek nemrég még kilenc tagja volt, három tagja írta alá, s ez a három teljesen szabályellenesen kijelentette, hogy Oszipov elvtárs nem tagja a Központi Bizottságnak, ugyanakkor pedig Oszipov elvtárs írásban közölte velem, hogy továbbra is központi bizottsági tagnak tekinti magát. Szabálytalan eljárás volt kijelenteni egy elvtársról, hogy lemondott, mielőtt tisztázták volna vele az ügyet. Mindkét érv, melylyel Ön és két kollegája ezt a szabálytalanságot védelmezték, nyilvánvalóan tarthatatlan. Ön arra hivatkozott, hogy Oszipov elvtárs lemondását hivatalosan bejelentette a Központi Bizottság előző rendes ülésén. Ez nem igaz, mert május végén (vagyis hónapokkal ezen ülés után, amelyet februárban vagy márciusban tartottak), még 9 központi bizottsági tagot tartottunk nyilván, amit igazol a Központi Bizottság három tagja által aláírt 1904 május 26-i megállapodás és a megállapodáshoz csatolt levél*. Ön

* Lásd ebben a kötetben 453—459. old. — *Szerk.*

arra hivatkozott, hogy Oszipov elvtárs a Központi Bizottság említett ülése után belépett egy helyi bizottságba, amire központi bizottsági tagnak nem lett volna joga. Erre Oszipov elvtárs még korábban írt levelében azt válaszolta nekem, hogy egyrészt éppen azoknak a központi bizottsági tagoknak a javaslatára utazott el a szóbanforgó helységbe helyi munka végzésére, akik most kijelentették róla, hogy lemondott, másrészt pedig nem hivatalos bizottsági tag minőségében dolgozott. Ezenkívül, még ha meg is történt az a helytelen, a szervezeti szabályzat értelmében megengedhetetlen eset, hogy egy központi bizottsági tag tagja lett egy helyi bizottságnak, még semmiből sem következik, hogy ennek a helytelen cselekedetnek a kijavítása feltétlenül a Központi Bizottságból való kiválást, nempedig a helyi bizottságból való kiválást követeli meg. Végül, Önnek is el kellett ismernie hozzám írt levelében, hogy a három központi bizottsági tag ülésén beszéltek arról, hogy Oszipov elvtárs lemondása vitás kérdés. Nyilvánvaló és felháborító önkényeskedés volt az, hogy ezt a vitás kérdést a három központi bizottsági tag Oszipov távollétében, sőt Oszipov véleményének megkérdezése nélkül döntötte el. Persze a három központi bizottsági tag számíthatott arra, hogy a Párttanács, amelyet a szerkesztőség tart kézben, pártjukat fogja; persze a három központi bizottsági tag támaszkodhatott arra a megállapodásra, amelyet a kisebbségnek a Tanácsban ülő híveivel hivatalosan kötöttek vagy amelyet hallgatólagosan elismertek. De ez a körülmény nem küszöbölné ki az önkényt, sőt ellenkezőleg, még növelné a politikai tisztességtelenség elemeivel. Ugyanilyen szabálytalanul járt el a három központi bizottsági tag, amikor elfogadta Travinszkij elvtárs lemondását, amelyről előzőleg, az ülés előtt egy központi bizottsági tagnak sem volt tudomása. Ön mind a mai napig nem tudta velem pontosan közölni, kinek és mikor jelentették be ezt a lemondást. Elintézte a dolgot egy olyan válasszal, amely csúfolódáshoz hasonlít: „érdeklődjön az oroszországi testületnél“, annál a testületnél (ugyanannak a három tagnak a testületénél!), amelytől Ön éppen most érkezett vissza, és amellyel én nem tudok másként érintkezni, mint az Ön közvetítésével!!

Ennélfogva vitatom a Központi Bizottság összetételének és utolsó ülésének (amelyen a „nyilatkozatot“ elfogadták) törvényességét. Ezért teljes joggal válasz nélkül hagyhatnám azt a javaslatát, hogy lépjek be a Központi Lap szerkesztőségébe. Én azonban úgy tekintem ezt a javaslatot, hogy az nem a Központi Bizottságtól, hanem három párttagtól indult ki, és kötelességemnek tartom, hogy indokaimat ismertetve válaszoljak rá, annál is inkább, mert Ön arra hivatkozik, hogy a Központi Lap szerkesztősége Önnel írásban közölte, hogy szívesen lát engem a szerkesztők sorában.

Önnek az a véleménye, hogy a Központi Lap szerkesztőségébe való belépésem „csaknem teljesen biztosítaná a pártban a békét, melyet annyira kívánok“. Ez az ön „csaknem“-je nagyon jellemző! Igen, én kívánom, hogy a pártban béke legyen, nyilvánosan javasoltam a békét 1903 decemberében, „Levél az «Iszkra» szerkesztőségéhez“ („Miért léptem ki a szerkesztőségből?“) c. írásomban*. Békét javasoltam mégegyszer hivatalosan a Párttanácsban 1904 januárjában**. A békét azokkal a feltételekkel, amelyeket én akkor a többség nevében megszabtam, nem fogadták el. Megjegyzem, hogy a mostani divat ellenére, mely abban áll, hogy a „békéről“ képmutató frázisokat pufogtatnak és békén a kisebbségnek tett fenntartás nélküli engedményeket, a többség teljes semmibevevését és a kongresszusról való teljes megfeledkezést értik, én határozottan megmondtam a Tanácsban, mit értek pártbékén. Akkori központi bizottsági kollegámmal együtt világosan kijelentettem a Tanácsban, hogy békén az eszmei harcnak a pozícióharctól, a civakodástól és a tisztességtelen harci módszerektől való megtisztítását értem. Legyen a Központi Lap a kisebbség kezében, a Központi Bizottság a többség kezében — javasoltam én akkor —, hívjunk fel mindenkit minden bojkott, minden pozícióharc, minden kooptáció körül folyó marakodás megszüntetésére, és vitassuk meg elvtársiasan nézeteltéréseinket és kongresszusi

* Lásd ebben a kötetben 113—120. old. — *Szerk.*

** Lásd ebben a kötetben 143—145. old. — *Szerk.*

viszályunk okait, tanítsuk meg a pártot belső vitáinak becsületes és méltó formában történő tisztázására. Felhívásomat Plehanov és Martov kinevette. Nem lep meg, hogy becstelenül úgy határoztak, hogy nem hozzák nyilvánosságra a Tanács jegyzőkönyvét (bár a Tanács kisebbsége, nevezetesen a Központi Bizottság mindkét tagja ragaszkodott ehhez), és hogy ehhez a határozathoz most (titokban) csatlakozott a Központi Bizottság három tagja. Aki képmutató békét akar kötni, felhasználva az orosz forradalmárok életében elkerülhetetlen véletleneket és kiebrudalva a Központi Bizottságból a más nézetet valló elvtársakat*, az szükségképpen arra törekszik, hogy elleplezze a párttagok előtt azokat a törekvéseket, melyek a tisztességes béke időben való megkötésére irányulnak. Szerencsére van okom feltételezni, hogy ez a szánalmas cselfogás, mely a párt félrevezetését célozza, kudarcot fog vallani, és a Tanács jegyzőkönyve végül mégis meglátja a napvilágot.

Miután a szerkesztőség, mely a Tanácsot birtokába vette, békejavaslatomat kacagva visszautasította, azonnal kijelentettem, hogy egyetlen tisztességes kiútnak a kongresszust tekintem. A kisebbségnek (köztük Plehanovnak is) azt a taktikáját — hogy kezében tartja a Központi Lap szerkesztőségét és a Tanácsot, szóban ezekben a központi szervekben az egész párt érdekeit védi s ugyanakkor a valóságban arra törekszik, hogy kongresszus nélkül átalakítsa a Központi Bizottságot a kisebbség érdekében, — ezt a taktikát nem tekinthetem tisztességes harcnak. Az ilyen taktika híveivel soha semmiféle megegyezést nem kötöttem és a velük való megegyezést nem is tartom lehetségesnek. Ezenkívül január óta az új „Iszkra", a pletykák és civakodások, az eszmei zűrzavar és az opportunistákkal való kacérkodás, a személyes intrikák és nézeteltérések kiagyalásának e központi szerve világosan

* Ez mindenekelőtt Oszipov elvtársra vonatkozik. Azonkívül persze rám is, mert az a javaslat, hogy lépjek be a Központi Lap szerkesztőségébe, egyenlő azzal a javaslattal, hogy lépjek ki a Központi Bizottságból.

megmutatta igazi arculatát. Hogy az új „Iszkra“ egy körnek a szerve, egy új „irányzatnak“ a szerve, azt most mindenki látja, még maga a szerkesztőség is, amely kezdetben a „folytonosságot“ akarta védelmezni, most meg rendszeresen becsmérli a régi „Iszkrát“. Kérdem, milyen értelemben beszélhetünk most békéről? Ha békén az eszmei harcnak a kooptációs marakodástól való megtisztítását értjük, akkor akár most is feltétel nélkül kész vagyok beleegyezni a békébe és megújítani a Tanácsban tett javaslatomat. Ha viszont békén az eszmei harc megszüntetését értjük, az új „Iszkra“ irányzatával, vagy helyesebben a minden irányzat híján levő új „Iszkra“ arculatával való megbékélést, akkor ilyen „békét“ csak elvtelen vagy képmutató emberek vagy olyanok javasolhatnak, akik a párt kiadványait csak nyomtatott papírnak tekintik (Druckerschwärze — nyomdafesték — amint az egyik „békülékeny“ az új „Iszkra“ irodalmát nevezte). Ha az új „Iszkra“ szerkesztői, akiknek „elvi“ állásfoglalása csaknem teljes egészében abban merült ki, hogy ellenem személyes támadásokat intéztek, hogy üldözték azt, amit „leninizmusnak“ neveztek el, hogy velem való nézeteltéréseket agyaltak ki, most azt a kívánságot fejezik ki, hogy engem a szerkesztőség tagjainak sorában lássanak, akkor ezzel maguk is elismerik, hogy írásaikat komolytalanoknak tartják, hogy egész polémiájukat csupán „kooptációs célokból“ eszelték ki, és hajlandóak összes új „elveiket“ sutba dobni, ha a kooptációt már sikeresen végrehajtották. Ami engem illet, elvetem — mint méltatlant — már magát azt a feltevést is, hogy a többség lemondhat az álláspontjáért vívott pártharcról, a következetes irányzatért vívott harcról, a körösdi ellen vívott harcról. A többség elvhű híveivel egyetemben, akiknek a száma Oroszországban növekvőben van, elidegeníthetetlen jogomnak s egyúttal kötelességemnek tartom, hogy ezt a harcot megvívjam. Ezt a harcot véleményem szerint nyiltan kell megvívni, mert a konfliktus történetének $^9/_{10}$ része már nyilvánosságra került, és ha ezt a történetet továbbra is el akarnók rejteni a világ szeme elől, az a válság kicsinyes és ostoba elnyujtása volna.

Ön azt írja, hogy „kétségkívül sok bizottság is azt

kívánja", hogy belépjek az „Iszkra" jelenlegi szerkesztőségébe. Sajnálattal állapítom meg, hogy Ön ezúttal is nyilvánvaló valótlanságot állít. Még egyetlen bizottság sem fejezte ki ezt a kívánságot a jelenlegi harci feltételek mellett. Ezt a kívánságot csupán a Központi Lap szerkesztőinek a köre és három központi bizottsági tag juttatta kifejezésre, akik a politikai bölcseség tetőfokát abban látják, hogy a kisebbséggel a többséget, a többséggel meg a kisebbséget szidják. Én bátorkodom úgy vélekedni, hogy nekem nem ezeknek vagy azoknak a kávéházi politikusoknak az akaratával, hanem az egész párt akaratával kell számolnom, a párt pedig megállapította a maga számára ezen akarat formai kifejezésének eszközét is: ez a kongresszus. Bátorkodom úgy vélekedni, hogy ha az a vezető, aki a kongresszuson egy bizonyos irányvonalat követett és ennek az irányvonalnak megfelelően vezette a párt egy részét, átsompolyog ellenfelei oldalára, akkor minden jogát elveszti a tiszteletre, sőt arra is, hogy szavait komolyan vegyék.

Az Ön hivatkozása a „sok bizottságra" roppant tanulságos és fontos, jóllehet... nem felel meg a valóságnak. Ez a hivatkozás arról tanuskodik, hogy még él Önben a pártlelkiismeret egy szikrája, valami halvány tudata annak, hogy a párt által kijelölt funkcionáriustestületeknek számolniok kell e párt akaratával, amikor meg akarják változtatni a központi szervek összetételét és irányát. Ha Önben ezt a tudatot nem homályosítaná el zavaros állásfoglalása, akkor könnyűszerrel felismerné, hogy annak, hogy valóban megismerjük valóban sok bizottság valóságos kívánságát, egyetlen eszköze a kongresszus. De ha az Ön hivatkozása a „sok bizottságra" el is árulja a pártlelkiismeret egy szikráját, ugyanakkor ez a hivatkozás napnál világosabban tanuskodik a rossz lelkiismeretről: Ön éppen azért fél a kongresszustól jobban mint a tűztől, mert érzi a saját kalandorpolitikája és a párt akarata közötti kiáltó ellentétet.

Az Ön által kezdeményezett kibékülés képmutató voltára vonatkozó általános jellegű meggondolásaimat számos más tény is teljes mértékben igazolja. A Központi Bizottság három tagja most el van ragadtatva a Központi

Lap „magas színvonalától", pedig márciusban a Központi Bizottságnak *ugyanez* a három tagja írt egy nyilatkozatot, amelyben kifejezték afölötti sajnálkozásukat, hogy egyes pártírók (a Központi Lap jelenlegi szerkesztőségének többsége) az opportunizmus hibájába estek. Ez a három központi bizottsági tag a „békéről" beszél és ugyanakkor feloszlatja a Déli Titkárságot (a Központi Bizottság megbízottainak a testületét) azért, mert abban a többség hívei dolgoztak, akik merészeltek agitációt kifejteni a kongresszus mellett. A három központi bizottsági tag a két küzdő fél kibéküléséről beszél, ugyanakkor pedig értekezletet tart az egyik fél képviselőivel, s figyelmen kívül hagyja a másikat. Micsoda bomlasztó hatása van a pártra ezeknek a magánjellegű külön megállapodásoknak, amelyek az egész párt létérdekeit érintik, és amelyeket olyan gondosan titkolnak előtte, jóllehet semmi szükség sincs konspirációs titkolózásra! Milyen töméntelen sok kölcsönös bizalmatlanság, gyanakvás kerül be az egész pártéletbe ezekkel a párt háta mögötti mesterkedésekkel! Éppen ma írja nekem Oroszországból egy elvtárs, milyen hírek vannak forgalomban ezekkel az alkudozásokkal kapcsolatban: a kisebbség három részre oszlott, mondják pártkörökben; az egyik rész mindenekelőtt azt követeli, hogy kooptálják a Központi Bizottságba Dant és Trockijt és másról hallani sem akar; a másik beleegyezik abba, hogy megtartsák a konferenciát; a harmadik megelégszik egy központi bizottsági nyilatkozattal, s ehhez a részhez tartoznak a juzsnijrabocsijisták (akik egy népszerű lap alapításában teljes joggal nem látnak egyebet, mint a kongresszus által megszüntetett „Juzsnij Rabocsij" álcázott felélesztését). Nem tudom mi igaz ezekből a pártpletykákból. De hogy a kisebbség különböző jellegű csoportokból áll, hogy Bruker elvtársnak, például, valószínűleg egyáltalán semmi része sincs a kisebbség „ultimátumaiban" és az egész kooptációs marakodásban, hogy a „Juzsnij Rabocsij"-csoport egy egészen külön árnyalatot képvisel, ezek mind közismert tények, amelyeket ismer mindenki, aki pártkongresszusunkat tanulmányozta. Hát Ön nem látja, mennyire lealázó az egyes csoportoknak ez a párt háta mögött folyó alkudozása! Hát csoda, ha a három

központi bizottsági tag képmutatása nagyfokú bizalmatlanságot kelt a többségben, mely távol áll ezektől a mesterkedésektől? Hát csoda, ha azt a „békét", amely a kongresszus mellett agitáló elvtársak elmozdításával kezdődött, a pártközvélemény rendszeres meghamisítása előjátékának tekintik? ha a többség feltételezi, hogy a Központi Bizottság és a Központi Lap közt (s ennélfogva a Tanács között is) megállapodás jött létre arról, hogy a kisebbség erőszakkal beférkőzik a bizottságokba és a többség határozatait nem hozzák nyilvánosságra (a pétervári és a jekatyerinoszlavi határozatot *már több hónapja* visszatartják) stb. stb.?

Remélem, most megérti, hogy a párt jelenlegi helyzetében miért nem lehet szó arról, hogy belépek a Központi Lap szerkesztőségébe.

Az a kijelentése, hogy „tartózkodtam" a szavazástól három elvtársnak a Központi Bizottságba való kooptálása kérdésében, *valótlanság*. Határozottan tiltakozom az ellen, hogy a „választást megejtettnek" tekintsék. Ez újabb szabálytalanság. *Mind* a három központi bizottsági tag *köteles* tiltakozásomat megvizsgálni s csak *azután* felvetni a kooptálás kérdését. A szervezeti szabályzat értelmében a kooptálás egyhangú; én nem járultam hozzá. Ennélfogva szó sem lehet arról, hogy a kooptálás megtörténtnek tekinthető, amíg az ügyet a Tanács elé nem terjesztették. A Tanács döntését (ha Ön a Tanácsban a szervezeti szabályzatot megsértve a kooptálás kérdését felveti, mielőtt a Központi Bizottság valamennyi tagja megvizsgálta a Központi Bizottság összetételét) el kell juttatniok hozzám a Tanács jegyzőkönyvével együtt.

Nem oszthatom afölötti sajnálkozását, hogy nem találkozhattunk. Oszipov elvtárs elleni mesterkedései után, s azok után, ahogy Ön adott szavát megtartotta

(1904 május 26-i megállapodás), a merőben hivatalos és kizárólag írásbeli kapcsolatokon kívül más kapcsolatot Önnel nem óhajtok.

N. Lenin
a Központi Bizottság tagja

Megjelent néhány rövidítéssel
N. Sahov „Harc a kongresszusért"
c. brosúrájában. Genf 1904.

EGY LÉPÉS ELŐRE, KÉT LÉPÉS HÁTRA

N. LENIN VÁLASZA ROSA LUXEMBURGNAK[101]

Rosa Luxemburg elvtársnak a „Neue Zeit"* 42. és 43. számában megjelent cikke pártunk válságáról szóló orosz könyvem** kritikai elemzése. Köszönetet kell mondanom a német elvtársaknak, hogy figyelemmel kísérik pártirodalmunkat, hogy próbálják megismertetni ezzel az irodalommal a német szociáldemokráciát, de rá kell mutatnom arra, hogy Rosa Luxemburgnak a „Neue Zeit"-ben megjelent cikke nem az én könyvemmel ismerteti meg az olvasókat, hanem másvalamivel. Kiviláglik ez a következő példákból. Luxemburg elvtárs például azt mondja, hogy könyvemben határozottan és világosan kifejezésre jutott a „semmivel sem számoló centralizmus" irányzata. Luxemburg elvtárs tehát feltételezi, hogy én egy bizonyos szervezeti rendszert védelmezek egy másikkal szemben. Valójában azonban ez nem így van. Egész könyvemben, az első oldaltól az utolsóig, bármely elképzelhető pártszervezet bármely rendszerének elemi tételeit védelmezem. Könyvemben nem az egyik vagy másik szervezeti rendszer közötti különbség kérdését fejtem ki, hanem azt a kérdést, hogy miképpen kell bármely rendszert támogatni, bírálni és javítani, anélkül hogy ellentmondásba kerülnénk a párt elveivel. Rosa Luxemburg továbbá azt mondja, hogy „az ő (Lenin) felfogása szerint a Központi Bizottság teljhatalmat kap a párt valamennyi helyi bizottságának szervezésére". Valójában ez nem így van. Hogy mi a véleményem ebben a kérdésben, az okmány-

* — „Új Kor". — *Szerk.*
** Lásd ebben a kötetben 207—452. old. — *Szerk.*

szerűen bebizonyítható a párt szervezeti szabályzatának általam beterjesztett tervezetével. Ebben a tervezetben egyáltalán nem szólok a helyi bizottságok szervezésének jogáról. A pártkongresszuson a párt szervezeti szabályzatának kidolgozására megválasztott bizottság iktatta be ezt a jogot a szervezeti szabályzatba, és a pártkongresszus jóváhagyta a bizottság tervezetét. Ebbe a bizottságba kívülem és a többség még egy követőjén kívül a pártkongresszus kisebbségének három képviselőjét választották meg, ennélfogva ebben a bizottságban, amely a Központi Bizottságot a helyi bizottságok szervezésének jogával ruházta fel, éppen három ellenfelem kerekedett felül. Rosa Luxemburg elvtárs két különböző tényt tévesztett össze. Először is összetévesztette az én szervezeti tervezetemet egyrészt a bizottság által megváltoztatott tervezettel, másrészt azzal a szervezeti szabályzattal, amelyet a pártkongresszus elfogadott; másodszor összetévesztette a szervezeti szabályzat meghatározott pontjába foglalt meghatározott követelésnek a védelmét (egyáltalán nem igaz, hogy ebben a védelemben semmivel sem számoltam, mivel a plénumon nem tiltakoztam a bizottság által benyujtott módosító javaslat ellen) annak az (ugyebár igazán „ultra-centralista"?) tételnek védelmével, hogy a pártkongresszus által elfogadott szervezeti szabályzatnak mindaddig érvényben kell maradnia, amíg a következő kongresszus meg nem változtatja. Ezt a (mint az olvasó könnyen észreveheti „merőben blanquista") tételt valóban „semmivel sem számolva védelmeztem" könyvemben. Luxemburg elvtárs azt mondja, hogy az én véleményem szerint „a Központi Bizottság a párt egyetlen aktív magva". Valójában ez nem igaz. Ezt a nézetet én sohasem védelmeztem. Ellenkezőleg, ellenlábasaim (a párt II. kongresszusának kisebbsége) írásaikban azzal vádoltak, hogy nem védelmezem eléggé a Központi Bizottság függetlenségét, önállóságát és túlságosan alárendelem a Központi Bizottságot a Központi Lap külföldön tartózkodó szerkesztőségének és a Párttanácsnak. Erre a vádra válaszoltam könyvemben azt, hogy amikor a párttöbbség túlsúlyban volt a Párttanácsban, sohasem tett kísérletet a Központi Bizottság önállóságának korlátozására; de ez rögtön

megtörtént, mihelyt a Párttanács harci eszközzé vált a kisebbség kezében. Rosa Luxemburg elvtárs azt mondja, hogy az oroszországi szociáldemokrácia egyáltalán nem kételkedik abban, hogy egységes pártra van szükség, és hogy az egész vita a kisebb vagy nagyobb centralizálás kérdése körül forog. Valójában ez nem így van. Ha Luxemburg elvtárs nem sajnálta volna a fáradságot, hogy megismerkedjék a többséget alkotó nagyszámú helyi bizottság határozataival, könnyűszerrel megérthette volna (ez különösen világosan látható könyvemből), hogy a vita főképpen arról folyt, hogy a pártkongresszus többségének irányát kell-e a Központi Bizottságnak és a Központi Lapnak képviselnie, vagy sem. Tisztelt elvtársam erről az „ultracentralista" és „merőben blanquista" követelésről egy szót sem szól, inkább az ellen szaval, hogy a részt mechanikusan alárendelik az egésznek, szaval a rabszolgai alázat ellen, a vak engedelmesség és hasonló szörnyűségek ellen. Nagyon hálás vagyok Luxemburg elvtársnak ama mélyenszántó eszme megmagyarázásáért, hogy a rabszolgai alázat végzetes a pártra nézve, de szeretném tudni, hogy az elvtárs normálisnak tartja-e, megengedhetőnek tartja-e, látta-e már valamilyen pártban, hogy a központi lapokban, amelyek pártlapoknak nevezik magukat, a pártkongresszus kisebbsége legyen túlsúlyban? Luxemburg elvtárs azt állítja, hogy az én elgondolásom szerint Oroszországban már minden feltétel megvan egy nagy és végsőkig központosított munkáspárt megszervezéséhez. Ismét ténybeli valótlanság. Könyvemben nemcsak hogy sehol nem védelmeztem ezt a gondolatot, hanem ki sem mondtam. Az én tételem másvalamit fejezett és fejez ki. Éppen azt hangsúlyoztam, hogy már minden előfeltétel megvan ahhoz, hogy a pártkongresszus határozatait elismerjék, és már régen elmúlt az az idő, amikor egy párttestületet magánjellegű körrel helyettesíthettek. Bizonyítékokat hoztam fel arra, hogy pártunkban egyes értelmiségiek elárulták következetlenségüket és állhatatlanságukat, és hogy ezeknek semmi joguk sincs arra, hogy fegyelmezetlenségüket az orosz proletariátusra hárítsák. Az orosz munkások már többízben foglaltak állást különböző körülmények között a pártkongresszus határozatai-

nak megtartása mellett. Valósággal nevetséges, amikor Luxemburg elvtárs ezt a véleményt „optimistának“ nyilvánítja (nem kellene inkább „pesszimistának“ tartani?), s ugyanakkor egyetlen szóval sem említi tételem ténybeli alapját. Luxemburg elvtárs azt mondja, hogy magasztalom a gyár nevelő szerepét. Ez nem igaz. Nem én mondottam, hanem ellenfelem állította, hogy én gyár formájában képzelem el a pártot. Én ezt az ellenfelemet érdeme szerint kigúnyoltam, s saját szavaival bizonyítottam be, hogy összetéveszti a gyári fegyelem két különböző oldalát, s sajnos Luxemburg elvtárssal is ez történt*.

Luxemburg elvtárs azt mondja, hogy amikor a forradalmi szociáldemokratát úgy határoztam meg mint jakobinust, aki kapcsolatban van az osztálytudattal rendelkező munkások szervezetével, alighanem találóbban jellemeztem álláspontomat, mint bármely ellenfelem tehette volna. Ismét ténybeli tévedés. Nem én, hanem P. Akszelrod beszélt első ízben a jakobinusságról. Akszelrod hasonlította össze először pártcsoportosulásainkat a nagy francia forradalom korának csoportosulásaival. Én csak azt jegyeztem meg, hogy ez az összehasonlítás csak abban az értelemben megengedhető, hogy a mai szociáldemokrácia megoszlása forradalmi és opportunista szociáldemokráciára bizonyos mértékben megfelel a hegypártiakra és girondistákra való megoszlásnak. Ilyenféle összehasonlítást gyakran tett a pártkongresszus által elismert régi „Iszkra“. A régi „Iszkra“, éppen mert elismerte ezt a megoszlást, harcolt pártunk opportunista szárnya ellen, a „Rabocseje Gyelo“ irányzata ellen. Rosa Luxemburg itt összetéveszti a XVIII. és XX. század két forradalmi irányzatának *viszonyát* maguknak az irányzatoknak azonosításával. Például ha azt mondom, hogy a Kleine Scheidegg úgy aránylik a Jungfrauhoz, mint egy kétemeletes ház egy négyemeleteshez, ez még nem jelenti azt, hogy a négyemeletes házat azonosítom a Jungfrauval. Luxemburg elvtárs figyelmét teljesen elkerülte pártunk különböző irányzatainak tényleges elemzése.

* Lásd a „Félreértéseink“ c. orosz brosúrában a „Rosa Luxemburg Marx Károly ellen“ c. cikket.

Márpedig könyvem nagyobbik felét éppen ennek az elemzésnek szentelem, amely pártkongresszusunk jegyzőkönyvén alapul, és a bevezetésben erre külön felhívom a figyelmet. Rosa Luxemburg pártunk mai helyzetéről akar beszélni és ugyanakkor teljesen figyelmen kívül hagyja pártkongresszusunkat, pedig voltaképpen ez rakta le pártunk igazi alapját. Ezt kockázatos vállalkozásnak kell minősítenem! Annál is inkább kockázatosnak, mert amint arra már százszor is rámutattam könyvemben, ellenfeleim nem veszik figyelembe pártkongresszusunkat, és valamennyi állításuk éppen ezért minden ténybeli alapot nélkülöz.

Ugyanilyen alapvető hibát követ el Rosa Luxemburg elvtárs is. Csak üres frázisokat ismételget anélkül, hogy rászánná magát konkrét értelmük tisztázására. Különböző szörnyűségekkel ijesztget, de nem tanulmányozza a vita igazi alapját. Közhelyeket, közismert elveket és elgondolásokat, abszolút igazságokat tulajdonít nekem, és igyekszik elhallgatni a szigorúan meghatározott tényeken alapuló viszonylagos igazságokat, holott én csakis ezekkel érvelek. És még kifogásolja a sablont és Marx dialektikájához fohászkodik. Márpedig éppen a tisztelt elvtárs cikke az, amely kizárólag kiagyalt sablonokat tartalmaz és éppen az ő cikke mond ellent a dialektika ábécéjének. Ez az ábécé leszögezi, hogy nincs semmiféle elvont igazság, az igazság mindig konkrét. Rosa Luxemburg elvtárs fölényesen figyelmen kívül hagyja pártharcunk konkrét tényeit és nagylelkűen olyan kérdésekről szaval, amelyeket lehetetlen komolyan megvitatni. Utalok az utolsó példára Luxemburg elvtárs második cikkéből. Idézi azt a megállapításomat, hogy a szervezeti szabályzat ilyen vagy olyan megfogalmazása élesebb vagy kevésbbé éles fegyverül szolgálhat az opportunizmus elleni harcban*. Hogy milyen megfogalmazásokról beszéltem könyvemben, és beszéltünk mindannyian a pártkongresszuson, erről Rosa Luxemburg nem szól egy szót sem. Hogy miféle vitát folytattam a pártkongresszuson, ki ellen hoztam fel tételeimet, erre egyáltalán nem tér ki Luxemburg elvtárs. Ehelyett egész előadást méltóztat tartani

* Lásd ebben a kötetben 285. old. — *Szerk.*

nekem az opportunizmusról ... a parlamentarizmus országaiban!! De az opportunizmusnak mindazokról a sajátos, különleges válfajairól, azokról az árnyalatokról, amelyek az opportunizmust nálunk, Oroszországban jellemzik, és amelyekről könyvemben szó van — minderről egy árva szót sem találunk cikkében. Mindezekből a rendkívül szellemes elmefuttatásokból ezt a következtetést vonja le: „A párt szervezeti szabályzata magában véve (?? értse meg, aki tudja) nem lehet valamiféle fegyver az opportunizmus visszaverésére, hanem csak hatalmas külső eszköz a párt ténylegesen meglevő forradalmi proletár többsége vezető befolyásának megvalósításához." Ez tökéletesen helyes. De arról, hogy miképpen alakult ki pártunk ténylegesen meglevő többsége, erről Rosa Luxemburg hallgat, én pedig éppen erről beszélek könyvemben. Hallgat arról is, hogy Plehanov meg én milyen befolyást igyekeztünk érvényesíteni e hatalmas külső eszköz segítségével. Ehhez csak azt tehetem hozzá, hogy soha és sehol nem mondtam olyan képtelenséget, hogy a párt szervezeti szabályzata „magában véve" fegyver.

Nézeteim ilymódon való értelmezésére a leghelyesebb válasz az lesz, ha ismertetem pártharcunk konkrét tényeit. Akkor mindenki előtt világossá válik, mennyire ellentmondanak a konkrét tények Luxemburg elvtárs közhelyeinek és sablonos absztrakcióinak.

Pártunk 1898 tavaszán alakult meg Oroszországban néhány orosz szervezet képviselőinek kongresszusán. A pártot Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártnak nevezték el. A Központi Lap a „Rabocsaja Gazeta"[102] lett; az Orosz Szociáldemokraták Külföldi Szövetsége lett a párt külföldi képviselete. Nem sokkal a kongresszus után a párt Központi Bizottságát letartóztatták. A „Rabocsaja Gazeta" a második szám után nem jelent meg többé. Az egész párt a (bizottságoknak nevezett) helyi pártszervezetek alaktalan konglomerátumává lett. Az egyetlen kötelék, amely ezeket a helyi bizottságokat egyesítette, az eszmei, merőben szellemi kapcsolat volt. Elkerülhetetlenül be kellett következnie a nézeteltérések, ingadozások és szakadások időszakának. Az értelmiségiek, akik a nyugateurópai pártokhoz képest sokkal nagyobb százalékban voltak képviselve pártunkban, úgy lelke-

sedtek a marxizmusért, mint valami új divatért. Ez a lelkesedés nagyon gyorsan átengedte helyét egyrészt a Marx burzsoá kritikája előtti szolgai meghódolásnak, másrészt a merőben szakmai munkásmozgalomnak (sztrájkizmus—ökonomizmus). Az értelmiségi-opportunista és proletár-forradalmi irányzat szétválása a külföldi „Szövetség" szakadására vezetett. A „Rabocsaja Miszl" c. lap és a külföldi „Rabocseje Gyelo" c. folyóirat (az utóbbi kissé enyhébben) az ökonomizmust juttatta kifejezésre, lekicsinyelte a politikai harc jelentőségét, tagadta a burzsoá demokrácia elemeit Oroszországban. Marx „legális" kritikusai, Sztruve, Tugan-Baranovszkij, Bulgakov, Bergyajev és mások határozottan jobbra kanyarodtak. Sehol Európában nem találunk példát arra, hogy a bernsteinizmus olyan gyorsan elérkezett volna logikus következményéhez, egy liberális frakció kialakulásához, mint ahogy ez nálunk Oroszországban történt. Nálunk Sztruve úr a bernsteinizmus nevében gyakorolt „kritikával" kezdte és az „Oszvobozsgyenyije" liberális — e szó európai értelmében liberális — folyóirat megszervezéséig jutott el. Plehanovot és barátait, akik kiléptek a Külföldi Szövetségből, az „Iszkra" és a „Zarja" alapítói támogatták. Ez a két folyóirat (erről még Rosa Luxemburg elvtárs is hallott egyetmást) „hároméves fényes hadjáratot" viselt a párt opportunista szárnya ellen, a szociáldemokrata „Hegypárt" hadjáratát a szociáldemokrata „Gironde" ellen (ez a régi „Iszkra" kifejezése), hadjáratot a „Rabocseje Gyelo" (Kricsevszkij, Akimov, Martinov stb. elvtársak) ellen, a zsidó „Bund" ellen és azok ellen az oroszországi szervezetek ellen, amelyek lelkesedtek ezért az irányzatért (elsősorban a pétervári úgynevezett „Munkásszervezet" és a voronyezsi bizottság ellen).

Egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy nem elegendő csupán a merőben eszmei kapcsolat a bizottságok között. Egyre érezhetőbbé vált annak szükségessége, hogy egy valóban tömör pártot alakítsunk, vagyis megvalósítsuk azt, amit 1898-ban csak tervbe vettünk. Végül 1902 végén megalakult a Szervező Bizottság, amely feladatául tűzte ki a párt II. kongresszusának összehívását. Ebbe a Szervező Bizottságba, amelyet főként az „Iszkra" orosz

szervezete alakított meg, a zsidó „Bund“ képviselője is bekerült. 1903 őszén végre lezajlott a II. kongresszus, amely egyrészt a párt forma szerinti egyesítésével, másrészt pedig azzal ért véget, hogy a párt „többségre“ és „kisebbségre“ szakadt. Ez a megoszlás a pártkongresszus előtt nem volt meg. Csak a pártkongresszuson lezajlott harc részletes elemzése magyarázhatja meg ezt a megoszlást. Sajnos, a kisebbség hívei (beleértve Luxemburg elvtársat is) óvatosan kitérnek az ilyen elemzés elől.

Könyvemben, amelyet Luxemburg elvtárs olyan sajátos formában tálalt a német olvasók elé, több mint 100 oldalon foglalkozom a kongresszusi jegyzőkönyvnek (amely körülbelül 400 oldalas kötetet tesz ki) tüzetes vizsgálatával. Ez az elemzés arra késztetett, hogy a küldötteket, vagy helyesebben a szavazatokat (a küldötteknek egy vagy két szavazatuk volt) négy főcsoportra osszam: 1) többségi iszkrások (a régi „Iszkra“ irányzatának hívei) — 24 szavazat, 2) kisebbségi iszkrások — 9 szavazat, 3) centrum (amelyet gúnyosan „mocsárnak“ is neveznek) — 10 szavazat, és végül 4) iszkraellenesek — 8 szavazat, összesen 51 szavazat. Elemzem ezeknek a csoportoknak részvételét a pártkongresszuson megejtett *valamennyi* szavazásban és bebizonyítom, hogy a pártkongresszus valamennyi kérdésben (programm-, taktikai és szervezeti kérdésekben) az iszkrások és az iszkraellenesek harcának küzdőtere volt, míg a „mocsár“ ingadozott, s hol erre, hol arra hajlott. Aki csak valamennyire is ismeri pártunk történetét, az előtt feltétlenül világos, hogy másképp ez nem is lehetett. De a kisebbség valamennyi híve (beleértve Rosa Luxemburgot is) szerényen behúnyja a szemét és nem akar tudni erről a harcról. Miért? Éppen ez a harc teszi nyilvánvalóvá a kisebbség mai politikai helyzetének egész fonákságát. Az iszkrások a pártkongresszuson e harc egész tartama alatt tucatnyi kérdésben, tucatnyi szavazás során harcoltak az iszkraellenesek és a „mocsár“ ellen, amely annál határozottabban állt az iszkraellenesek oldalára, mennél konkrétabb volt a megvitatott kérdés, mennél pozitívabban határozta meg a szociáldemokrata munka fő értelmét, mennél reálisabban igyekezett megvalósítani a régi „Iszkra“ szilárd terveit.

Az iszkraellenesek (különösen Akimov elvtárs és a vele mindig egyetértő Bruker elvtárs, a pétervári „Munkás-szervezet" küldötte, csaknem mindig Martinov elvtárs és a zsidó „Bund" öt küldötte) a régi „Iszkra" irányzatának elismerése ellen voltak. A régi magánjellegű szervezeteket védelmezték és a pártnak való alárendelésük ellen, a párttal való egybeolvasztásuk ellen szavaztak (a szervezőbizottsági incidens, a „mocsár" legfőbb csoportjának, a „Juzsnij Rabocsij"-csoportnak feloszlatása stb.). Harcoltak a centralizmus szellemében megfogalmazott szervezeti szabályzat ellen (a kongresszus 14. ülése) és akkor *minden* iszkrást azzal vádoltak, hogy „szervezett bizalmatlanságot", „kivételes törvényt" és egyéb szörnyűségeket akar bevezetni. Akkor ezen kivétel nélkül *valamennyi* iszkrás nevetett; különös, hogy Rosa Luxemburg elvtárs mindezeket a koholmányokat most komolyan veszi. A kérdések óriási többségében az iszkrások győztek; ők voltak fölényben a kongresszuson, ami világosan látszik a felsorolt számadatokból. De a kongresszus második felében, amikor kevésbbé elvi jelentőségű kérdések kerültek döntésre, az iszkraellenesek győztek — egyes iszkrások velük szavaztak. Így történt például a nyelvek egyenjogúságának kérdésére vonatkozó programmpontnál; az iszkraelleneseknek ebben a kérdésben majdnem sikerült kettéosztaniok a programmelőkészítő bizottságot és elfogadtatniok a maguk megfogalmazását. Így történt a szervezeti szabályzat első pontjának kérdésében is, amikor az iszkraellenesek a „mocsárral" együtt elfogadtatták Martov fogalmazását. E fogalmazás értelmében nemcsak a pártszervezet tagjait tekintik párttagoknak (ezt a megfogalmazást védelmeztem én és Plehanov), hanem mindazokat, akik a pártszervezet ellenőrzése alatt dolgoznak*.

* Kautsky elvtárs, aki Martov megfogalmazása mellett foglalt állást, ebben a kérdésben a célszerűség álláspontjára helyezkedett. Előszöris pártkongresszusunkon ezt a pontot nem a célszerűség szempontjából vitatták meg, hanem elvi szempontból. Ilyen formában vetette fel a kérdést Akszelrod. Másodszor, Kautsky elvtárs téved, ha azt gondolja, hogy az orosz rendőruralom viszonyai között olyan nagy különbség van a pártszervezethez tartozás és

Ugyanez történt a Központi Bizottság és a Központi Lap szerkesztősége megválasztásának kérdésében. A 24 iszkrás zárt többséget alkotott; megvalósították a szerkesztőség megújításának régen elgondolt tervét: a hat régi szerkesztőből hármat választottak meg; a kisebbség 9 iszkrásból, a centrum 10 tagjából és 1 iszkraellenesből állt (a többiek — 7 iszkraellenes, a zsidó „Bund“ és a „Rabocseje Gyelo“ képviselői — már korábban kivonultak a kongresszusról). Ez a kisebbség olyan elégedetlen volt a választásokkal, hogy tartózkodott a többi választáson való részvételtől. Kautsky elvtársnak tökéletesen igaza volt, amikor a későbbi harc fő okát a szerkesztőség megújításának tényében látta. De az a nézete, hogy én (sic!*) „kizártam“ három elvtársat a szerkesztőségből, csak azzal magyarázható, hogy egyáltalán nem ismeri kongresszusunkat. Először is a meg nem választás korántsem azonos a kizárással, és nekem a kongresszuson természetesen nem volt jogom arra, hogy bárkit is kizárjak, másodszor pedig Kautsky elvtárs, úgy látszik, nem is sejti, hogy az iszkraellenesek, a centrum és az „Iszkra“ híveinek egy kis része között létrejött koalíció tényének szintén politikai jelentősége volt, és ennek feltétlenül befolyásolnia kellett a választások eredményeit. Aki tudomásul veszi azt, ami kongresszusunkon történt, annak meg kell értenie, hogy kisebbségre és többségre való új megoszlásunk csak egy változata pártunk proletár-forradalmi és értelmiségi-opportunista szárnyra való régi megoszlásának. Ez olyan tény, amelyet nem lehet semilyen magyarázattal, semilyen gúnyolódással megkerülni.

Sajnos a kongresszus után ennek a szakadásnak elvi jelentőségét elhomályosította a kooptálás kérdésében kitört civakodás. A kisebbség ugyanis nem akart a központi szervek ellenőrzése alatt dolgozni, ha a három

---

az ilyen szervezet ellenőrzése alatt végzett munka között. Harmadszor, különösen nagy hiba a mai oroszországi helyzetet összehasonlítani a szocialistaellenes kivételes törvény előidézte németországi helyzettel[108].

* — Így! — *Szerk.*

régi szerkesztőt nem kooptálják újra. Két hónapig tartott ez a harc. A harc eszköze a bojkott és a párt bomlasztása volt. 12 pártbizottság (az ebben a kérdésben állástfoglaló 14 közül) határozottan elítélte ezeket a harci módszereket. A kisebbség még arra sem volt hajlandó, hogy elfogadva a mi (tőlem és Plehanovtól eredő) javaslatunkat, az „Iszkra“ hasábjain kifejtse álláspontját. A Külföldi Líga kongresszusán odáig fajult a dolog, hogy a Központi Lap tagjaira a személyes sértések és szidalmak áradatát zúdították (önkényeskedők, bürokraták, csendőrök, hazugok stb.). Azzal vádolták őket, hogy elfojtották az egyéni kezdeményezést, be akarták vezetni a feltétlen engedelmeskedést és a vak szófogadást stb. Plehanov abban az irányban tett kísérletei, hogy a kisebbség harci módszerét anarchista módszernek minősítsék, nem értek célt. E kongresszus után Plehanov fellépett korszakalkotó és ellenem irányuló „Mit ne tegyünk?“ c. cikkével (az „Iszkra“ 52. számában). Ebben a cikkben azt mondotta, hogy a revizionizmus elleni harcnak nem kell feltétlenül a revizionisták elleni harcot jelentenie; mindenki előtt világos volt, hogy kisebbségünkre gondolt. Továbbá azt mondotta, hogy néha nem kell harcolni az individualista anarchizmus ellen, amely olyan mélyen gyökerezik az orosz forradalmárban; néha valamelyes engedmény a legjobb eszköz arra, hogy ezt megzabolázzuk és elkerüljük a szakadást. Én kiváltam a szerkesztőségből, mivel nem oszthattam ezt a nézetet, és a kisebbség szerkesztőit kooptálták. Azután következett a Központi Bizottságba való kooptálásért vívott harc. Azt a javaslatomat, hogy kössünk békét azzal a feltétellel, hogy a kisebbségnek maradjon a Központi Lap, a többségnek pedig a Központi Bizottság, elvetették. A harc folytatódott, „elvileg“ harcoltak a bürokratizmus, az ultra-centralizmus, a formalizmus, a jakobinizmus, a schweitzerizmus (engem neveztek orosz Schweitzernek) és egyéb szörnyűségek ellen. Könyvemben nevetségessé tettem mindezeket a vádakat és megjegyeztem, hogy ez vagy egyszerű kooptációs civakodás vagy (ha mindezt feltételesen „elveknek“ kell elismernünk) nem más, mint opportunista, girondista frázis. A mai kisebbség csupán azt ismétli, amit Akimov elvtárs

és a többi elismert opportunista mondott kongresszusunkon a régi „Iszkra“ valamennyi híve által védelmezett centralizmus ellen.

Az orosz pártbizottságokat felháborította, hogy a Központi Lap egy külön kör szervévé, a kooptációs civakodás és a pártpletykák szervévé vált. Nagyszámú határozatot hoztak, amelyekben a legszigorúbb megrovás jutott kifejezésre. Csak az általunk már említett úgynevezett pétervári „Munkásszövetség“ és a voronyezsi bizottság (Akimov elvtárs irányzatának hívei) jelentette ki, hogy *elvben* meg van elégedve az új „Iszkra“ irányával. Egyre gyakrabban hallatszottak olyan hangok, amelyek a III. kongresszus összehívását követelték.

Az az olvasó, aki nem sajnálja a fáradságot pártharcunk eredeti forrásainak tanulmányozására, könnyűszerrel megérti, hogy Rosa Luxemburg elvtárs az „ultracentralizmusról“, a fokozatos centralizálás szükségességéről stb. tett kijelentéseivel konkrétan és gyakorlatilag gúnyt űz kongresszusunkból, elvontan és elméletileg pedig (ha lehet itt elméletről beszélni) egyenesen elsekélyesíti a marxizmust, elferdíti Marx igazi dialektikáját stb.

Pártharcunk utolsó szakaszában az történt, hogy a többség tagjait részben kizárták a Központi Bizottságból, részben pedig ártalmatlanná tették, kisemmizték őket. (Ez a Központi Bizottság összetételében végbement változások[104] stb. következtében történt.) A Párttanács (amely a régi szerkesztők kooptálása után szintén a kisebbség kezébe került) és a mostani Központi Bizottság elítélt a III. kongresszus összehívása érdekében folytatott minden agitációt és áttért a kisebbség egyes tagjaival való személyi megegyezés és tárgyalás útjára. Az olyan szervezeteket például, mint a Központi Bizottság megbízottainak (meghatalmazottainak) testületei, amelyek azt a bűnt merészelték elkövetni, hogy a kongresszus összehívásáért agitáltak, feloszlatták[105]. A Párttanács és az új Központi Bizottság az egész vonalon harcba szállt a III. kongresszus összehívása ellen. A többség erre ezzel a jelszóval válaszolt: „Le a bonapartizmussal!“ (ez volt a címe Galjorka[106] elvtárs brosúrájának, aki a többség nevében lép fel). Növekszik azoknak a határozatoknak száma, amelyekben

a kongresszus összehívása ellen harcoló pártszerveket pártelleneseknek és bonapartistáknak nyilvánítják. Hogy milyen képmutató volt a kisebbségnek az ultracentralizmus ellen és az autonómia mellett tett minden kijelentése, az világosan látszik abból, hogy a többség általam és még egy elvtárs által létesített új kiadóját (amely néhány más brosúrával együtt kiadta Galjorka elvtárs fentemlített brosúráját) a kisebbség a párton kívül állónak nyilvánította[107]. Az új kiadó nyujtja az egyetlen lehetőséget a többségnek arra, hogy nézeteit propagálja, mivel az „Iszkra" hasábjait csaknem teljesen elzárták előle. És a Párttanács ennek ellenére, vagy helyesebben éppen ezért, meghozta a fentemlített határozatot azon a merőben formális alapon, hogy kiadónk egyetlen pártszervezettől sem kapott meghatalmazást.

Felesleges beszélnünk arról, mennyire el van hanyagolva most a pozitív munka, mennyire csökkent a szociáldemokrácia tekintélye, mennyire demoralizálódott az egész párt azért, mert a II. kongresszus valamennyi határozatát, valamennyi választását semmibe veszik, s mert a párttal szemben felelős pártszervek harcba szálltak a III. kongresszus egybehívása ellen.

A megírás ideje:
1904 szeptember második fele.
Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik" XV. köt. 1930.

A SZOLGÁLATKÉSZ LIBERÁLIS

A jószolgálat bár a bajban kincset ér,
De nem mindenki tudja elfogadni,
Sztruvéval isten ments együtt haladni,
Szolgálatkész Sztruve a legnagyobb veszély!

Sztruve úr „Oszvobozsgyenyije" c. lapjának utolsó számában (57. sz.) a következő tanulságos sorokat olvashatjuk:

„Az úgynevezett Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt a differenciálódás új szakaszába lépett. A szélsőséges centralisták („leninisták", „szilárdak", „bolsevisták") kezdik elveszteni lábuk alól a talajt, ellenfeleik helyzete pedig egyre szilárdabb — legalábbis a külföldi «kolóniákban». A «mensevisták» (martovisták) csaknem mindenütt felülkerekednek, egyre több pártszervet ragadnak kezükbe, ugyanakkor a «bolsevistáktól» leválnak egyes csoportok és egyének, s ezek, ha nem is fogadják el végleg a kisebbség «platformját», nem óhajtanak hadakozni ez utóbbiak ellen és arra törekszenek, hogy a mindmáig forrongó pártban helyreállítsák a békét. Megjelennek a színen a «békülékenyek», akik véget akarnak vetni a szégyenletes veszekedésnek, amelyben az emberek már nemcsak egymást, de önmagukat sem értik meg. E «békülékenyek» megjelenése arra kényszeríti az engesztelhetetlen centralistákat, hogy «a második pártkongresszus többségének elvi álláspontját védelmező szociáldemokrata pártirodalom kiadójával» lépjenek fel. (V. Boncs-Brujevics és N. Lenin kijelentése.) Itt van előttünk ennek az új kiadónak három terméke: 1) *A párthoz.* Genf 1904. 16 old. Ára 20 cent., 15 pf. 2) *Galjorka.* Le a bonapartizmussal! Genf 1904. 23 old. Ára 25 cent., 20 pf. 3) *Galjorka és Rjadovoj*[108]. Félreértéseink. Genf 1904. Ára 50 cent., 40 pf. E három brosúra fő tartalma a «többség» elleni «mensevik» harc

néhány valóban nem egészen kifogástalan módszerének kritikai megvilágítása és annak a tételnek védelmezése, amely szerint a harmadik kongresszus összehívása a pártsúrlódások rendezése érdekében nemcsak lehetséges, de szükséges is.

A «bolsevisták», akik *formailag*, a pártlojalitás szempontjából, szilárdabb álláspontot foglalnak el, a *lényeget* illetőleg nem vehetik fel a versenyt ellenfeleikkel. Lényegében ez utóbbiak *most* életképesebb és cselekvőképesebb valamit védelmeznek, mint a «bolsevisták». Csak sajnos ez a védelem nem egészen korrekt, helyesebben egészen inkorrekt módon folyik, gyakran nyilvánvalóan tisztességtelen eszközök alkalmazásához folyamodik. Az ilyen inkorrekt védelem példáinak tekinthető az «Iszkrá»-ban az utóbbi időben megjelent számtalan cikk és *N. Trockijnak* a napokban megjelent brosúrája: Politikai feladataink (Taktikai és szervezeti kérdések). Genf 1904. 107 old. Ára 75 cent. Ez a brosúra, bár sokhelyütt csak üres frázispufogtatás, mégis igen helyesen védelmébe vesz néhány olyan eszmét, amelyeket a szociáldemokrata irodalom iránt érdeklődők már Akimov, Martinov, Kricsevszkij urak és más úgynevezett «ökonomisták» írásaiból ismernek. Kár, hogy helyenként a szerző fejtegetése szinte karikatúrává torzítja az utóbbiak nézeteit.“

Mennyi káröröm pártunk bajai felett! De a liberális, politikai természeténél fogva, nem nézheti káröröm nélkül a szociáldemokrácia gyengülését és bomlását.

Mennyi mélységesen megfontolt és átérzett rokonszenv a kisebbség akimovista nézeteinek *lényege* iránt! De valóban, vajjon nem egyedül a szociáldemokrata opportunizmus életképességéből meríthet reményt az orosz liberalizmus saját életképességét, eszmei életképességét illetően?

Az új „Iszkrá“-nak nincs szerencséje híveivel.

Gondoljunk csak a Plehanov híres, nagyszerű, korszakot alkotó „Mit ne tegyünk?“-jére. Milyen jól kiagyalták a ravaszkodásnak és a személyes kérdésekben tett engedményeknek ezt a politikáját, és mennyire póruljárt a mi diplomatánk. Milyen helyesen látta meg Sztruve úr, a következetes opportunista, a „nevezetes fordulatot“ az új „Iszkrá“-ban. A régi és az új „Iszkra“ közötti „szakadékot“ most maguk az új „Iszkrá“-nak a vezetői is beismerik.

Emlékezzünk vissza Plehanovnak az „Iszkra“ 65. számában tett nárciszi kijelentésére, amely szerint „Akimovtól senki sem fél, vele most még a veteményeskert verebeit sem lehet elijeszteni“. Ezt Plehanov mondotta, s ezek a szavak nem fejeznek ki valami különösebb gyengédséget és engedékenységet a rabocsejegyelósokkal szemben, s ugyanakkor Plehanov kijelentette, hogy pártkongresszusunkon „az ortodox marxizmus ellen csak egy bizonyos Akimov szólalt fel“. S nyomban e nárciszi kijelentések után *teljes szövegében* közzéteszi a voronyezsi bizottság röplapját, a voronyezsi bizottságét, amely, mint köztudomású, egyetért Akimov és Bruker elvtárssal, s emellett kiderül, hogy az új „Iszkra“ szerkesztősége *eltitkolta* a nyilvánosság előtt (61. sz.) a röplap egész elvi részét, az új „Iszkra“ iránti rokonszenv egész megnyilvánulását. Kiről derült ki, hogy hasonlít a verébhez? Melyik pártszervet lehet most veteményeskerthez hasonlítani?

Gondoljunk az „Iszkra“ 73—74. számának mellékletében megjelent „Itt az ideje!“ című cikk szerzőjére. Ez az elvtárs, mint őszinte és becsületes képviselője azoknak a nézeteknek, amelyeket a „mocsár“ küldöttei egész kongresszusunkon képviseltek, nyiltan kijelentette, hogy Plehanovval nem ért egyet, nyiltan kifejezésre juttatta azt a véleményét, hogy „Akimov a kongresszuson inkább az opportunizmus kísértetének, mint igazi képviselőjének szerepét játszotta“. És a szegény szerkesztőségnek újra meg újra valamiféle altiszti műveletnek kellett alávetnie magát. A szerkesztőség az „Itt az ideje!“ c. cikk szerzőjének állításához a következő megjegyzést fűzte:

„Ezzel a véleménnyel nem lehet egyetérteni. Akimov elvtársnak a programmra vonatkozó nézetei az opportunizmus nyilvánvaló bélyegét viselik magukon, amit az «Oszvobozsgyenyije» kritikusa is elismer a lap egyik legutóbbi számában, rámutatva arra, hogy Akimov elvtárs a «realista» — olvasd: revizionista — irányhoz tartozik.“

Kedves, nemde? Akimov elvtársnak — akivel a programmról folytatott vitákban majdnem mindig együtt szavaztak Martinov elvtárs, Bruker elvtárs és a bundisták,

nagyon gyakran a mocsár küldöttei is — a programmra vonatkozó nézeteiben van opportunizmus. De a taktikai és szervezeti nézeteiben nincs opportunizmus — igaz uraim? Nem azért hallgatnak-e önök ezekről az utóbbi nézetekről, mert az új „Iszkra" ünnepélyesen új szervezeti nézeteltéréseket tálalt fel és éppen azt, és csakis azt mondotta, amit már régebben mondottak a régi „Iszkra" ellen Martinov és Akimov? Nem azért-e, mert azok az új taktikai nézeteltérések is, amelyeket legújabban a legújabb „Iszkra" felvetett, teljes egészükben annak az ismétlésére szorítkoznak, amit a régi „Iszkra" ellen Martinov és Akimov felhozott? Milyen hasznos volna most egy új kiadás a „Rabocseje Gyelo" 10. számából![100]

És kire hivatkozik maga az új „Iszkra" szerkesztősége mint bírára és tanura Akimov elvtárs ellen? — Sztruve úrra. Nem rossz bíró, valóban szakember, specialista, bajnok és szakértő az opportunizmus kérdéseiben. Annál jelentősebb ennek a szerkesztőség által meghívott tanunak a nyilatkozata Trockij nézeteinek tartalmáról. Hiszen Trockij brosúrája, erről ne feledkezzünk meg, *az „Iszkra" szerkesztésében* (72. sz., 10. old. 3. hasáb) jelent meg. Trockij „új" nézetei — a szerkesztőségnek Plehanov, Akszelrod, Zaszulics, Sztarover és Martov által jóváhagyott nézetei.

Üres szócséplés és akimovizmus, az utóbbi sajnos karikatúra formájában, — ez az ítélete az új „Iszkrá"-val rokonszenvező és általa felkért bírának.

A szolgálatkész liberális ezúttal akaratlanul a való igazat mondotta.

A megírás ideje: 1904 október.
Megjelent külön röplap formájában.
Genf, 1904 november.

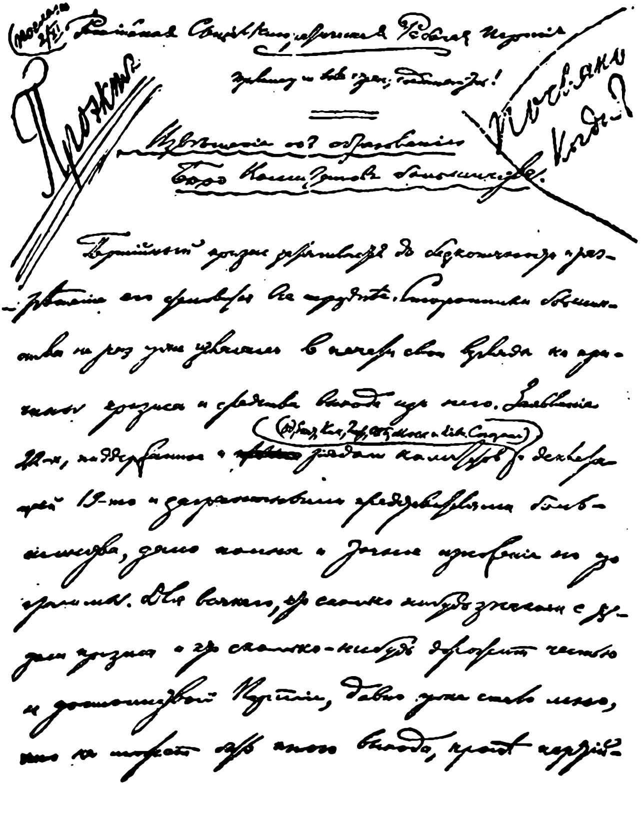
ELŐSZÓ N. SAHOV „HARC A KONGRESSZUSÉRT" CÍMŰ BROSÚRÁJÁHOZ

Arra törekedtünk, hogy abban a brosúrában, amelyet az olvasó figyelmébe ajánlunk, minél teljesebb gyüjteményét állítsuk össze azoknak az okmányoknak, melyek pártunk különböző helyi szervezeteinek a mai pártválság kérdésében elfoglalt álláspontját jellemzik. Ezeket az okmányokat részben az „Iszkrá"-ban már megjelent szöveg alapján, részben közvetlenül a kézirat alapján közöljük, s az olvasónak nem szabad megfeledkeznie arról, hogy az érintkezés nehézségei miatt ezekben a kéziratokban olykor elkerülhetetlenek voltak a hibák és a kihagyások.

A nyilvánosságra hozott okmányok tartalma egyetlen központi kérdés körül forog: a pártelv és a körösdi harca, a kongresszusért vívott harc körül. Kezdetben a harc a második pártkongresszusért, a kongresszus döntéseinek elismeréséért és becsületes megtartásáért folyt, azután a harmadik kongresszusért mint az egyetlen, párthoz méltó eszközért, amelynek segítségével a mai fonák helyzetből kijuthatunk. Törekedtünk arra is, hogy a párt jelenlegi központi szerveinek a harmadik kongresszus elleni harcát okmányszerű adatok alapján minél teljesebben megmutassuk.

Munkánk arra korlátozódott, hogy az okmányokat (lehetőleg) időrendben közöljük, s az okmányok közötti összefüggést rövid magyarázatokkal megvilágítsuk. A kommentárokat a további irodalomra bízzuk. A kongresszusért folyó harc puszta ténybeli adatai önmagukért beszélnek, és tanulmányozásuk mindenkit segíteni fog abban, hogy belső pártharcunkról önálló véleményt alkosson magának.

Megjelent N. Sahov „Harc a kongresszusért"
c. brosúrájában. Genf 1904.

Lenin. „Értesítés a Többségi Bizottságok Irodájának megalakulásáról". A kézirat első oldala. — 1904

Kisebbítve

ÉRTESÍTÉS A TÖBBSÉGI BIZOTTSÁGOK IRODÁJÁNAK MEGALAKULÁSÁRÓL[110]

TERVEZET

A pártválság a végtelenségig elhúzódik és megoldása egyre nehezebb. A többség hívei már nem egyszer kifejtették a sajtóban nézeteiket a válság okairól, és a válságból kivezető útról. A huszonkettők nyilatkozata* is, amelyet számos bizottság is támogatott (az odesszai, a jekatyerinoszlavi, a nyikolajevi, a rigai, a pétervári, a moszkvai bizottság és a kaukázusi szövetség) a tizenkilencek deklarációja[111]; a többség külföldi képviselete is, teljes egészében és pontosan kifejtette a többség programmját. Már régóta világos mindenki előtt, aki valamelyest ismeri a válság menetét és valamelyest szívén viseli a párt becsületét és méltóságát, hogy nem lehetséges más kivezető út, mint a pártkongresszus. De most a Központi Bizottság egy részének új deklarációja, a Párttanács új határozatai még jobban kiélezik a pártviszályt. A Központi Bizottságnak a kisebbséghez átpártolt tagjai nem riadtak vissza attól, hogy a legdurvábban megsértsék azoknak a központi bizottsági tagoknak a jogait, akik a többség oldalán maradtak. Az új Központi Bizottság a kibékülést hirdette, de nemcsak hogy nem törődött a többséggel, hanem ellenkezőleg, teljes mértékben semmibe vette, és csak a kisebbséggel kötött megegyezést, mégpedig külön titkos alkudozások útján. Aki őszintén akarná a kibékülést, az mindenekelőtt összehívná az összes küzdő feleket, vitázókat és elégedetlenneket, ezeknek az összehívása pedig egyenlő a pártkongresszussal. De a béké-

* Lásd ebben a kötetben 483—491. old. — *Szerk.*

ről beszélni és félni a kongresszustól, békítgetni és ugyanakkor azzal ijesztgetni, hogy szakadás fog bekövetkezni, mert a kisebbség valószínűleg a 3. kongresszuson is vereséget fog szenvedni — annyi mint alakoskodni, annyi mint ráerőszakolni az oroszországi pártmunkásokra egy külföldi kör szeszélyét, annyi mint a béke tetszetős jelszavával szentesíteni a többség teljes elárulását. A béke nevében az új Központi Bizottság feloszlatja azokat a szervezeteket, amelyek merészelik a kongresszust kívánni. A béke nevében az új Központi Bizottság kijelenti, hogy a többség kiadványai nem pártkiadványok és nem hajlandó azokat eljuttatni a bizottságokhoz. A béke nevében az új Központi Bizottság a pletykálkodás szellemében vitatja meg a Párttanács határozatait, amely merészeli a sajtóban kijelenteni, hogy „csalást" követtek el — olyan elvtársak, akiknek cselekedeteit még nem vizsgálták meg és akikkel még csak nem is méltóztattak közölni az ellenük emelt vádat. A Párttanács most nyiltan meghamisítja a párt közvéleményét és a párt határozatát, s a kongresszus gondolatával köztudomásúan ellenségesen szembenálló Központi Bizottságra bízza a bizottságok határozatainak ellenőrzését, meggyanúsítja ezeket a határozatokat, elodázza közzétételüket, rosszul számlálja meg a szavazatokat, kisajátítja magának a kongresszusnak azt a jogát, hogy mandátumokat érvénytelenítsen, bomlasztja a pozitív munkát azzal, hogy a helyi bizottságokra uszítja a „bizottságok körüli csoportokat". Eközben pedig az egész párt pozitív munkája is egyhelyben topog, mert a Központi Bizottság és a Központi Lap erőit leköti a kongresszus elleni harc.

A többség bizottságai és szervezetei csak egyet tehetnek: összefognak a kongresszusért vívott harcra, az úgynevezett központi pártszervek elleni harcra, amelyek voltaképpen valósággal gúnyt űznek a pártból. Mi ilyen összefogást kezdeményezünk akkor, amikor az odesszai, jekatyerinoszlavi, nyikolajevi, rigai, pétervári és moszkvai bizottság kezdeményezésére és hozzájárulásával megalakítjuk a Többségi Bizottságok Irodáját.

Jelszavunk — a pártelv harca a körösdi ellen, a következetes forradalmi irány harca a tekervények, a

zűrzavar és a rabocsejegyelósságoz való visszatérés ellen, harc a proletár szervezet és fegyelem nevében a bomlasztók ellen.

Legközelebbi feladataink — a többség eszmei és szervezeti tömörítése Oroszországban és külföldön, a többség kiadójának (melyet Boncs-Brujevics és Lenin elvtársak alapítottak külföldön) mindenirányú támogatása és fejlesztése, harc központi szerveink bonapartizmusa ellen, a III. kongresszus egybehívására irányuló intézkedések helyességének ellenőrzése, a bizottságok pozitív munkájának elősegítése, amelyet a szerkesztőség és az új Iszkra megbízottai igyekeznek dezorganizálni.

A Többségi Bizottságok Irodája

Az Irodával az oroszországi többségi bizottságok útján és Boncs-Brujevics és Lenin külföldi könyvkiadója útján lehet érintkezésbe lépni.

A megírás ideje:
1904 október 20 (november 2) előtt.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 2. sz. 1940.

A ZEMSZTVO-KAMPÁNY ÉS AZ „ISZKRA" TERVE[112]

A megírás ideje: 1904 november.
Megjelent külön brosúrában.
Genf, 1904 november.

CSAK PÁRTTAGOK RÉSZÉRE

Az „Iszkra"-szerkesztőség aláírásával éppen most jelent meg („párttagok részére") egy a pártszervezetekhez intézett levél. Oroszország még sohasem volt olyan közel az alkotmányhoz, mint most, — jelenti ki a szerkesztőség és részletesen kifejti egy „politikai kampány" egész tervét, az alkotmányt kérelmező zemsztvo-liberálisaink befolyásolásának egész tervét.

Mielőtt az új „Iszkrá"-nak ezt a legnagyobb mértékben tanulságos tervét taglalnók, emlékezzünk vissza arra, hogy a munkásság tömegmozgalmának megszületése óta miképpen vetődött fel az orosz szociáldemokráciában a zemsztvo-liberálisainkhoz való viszony kérdése. Mindenki előtt ismeretes, hogy csaknem a munkás tömegmozgalom keletkezése óta ebben a kérdésben is harc folyt az „ökonomisták" és a forradalmárok között. Az előbbiek odáig mentek, hogy határozottan tagadták a burzsoá demokráciát Oroszországban, figyelmen kívül hagyták a proletariátus feladatait a társadalom ellenzéki rétegeire gyakorolt befolyás tekintetében, s ugyanakkor, fékezve a proletariátus politikai harcának lendületét, tudatosan vagy nem tudatosan a társadalom liberális elemeinek engedték át a politikai vezetőszerepet, a munkások számára pedig „a gyárosok és a kormány elleni gazdasági harcot" jelölték ki. A forradalmi szociáldemokrácia hívei a régi „Iszkrá"-ban harcoltak ez ellen az irány ellen. Ez a harc két nagy szakaszra tagozódik: az „Oszvobozsgyenyije" c. liberális lap megjelenése előtti és megjelenése utáni időszakra. Az első szakaszban támadásunkat főként az ökonomisták szűklátókörűsége ellen irányítottuk,

igyekeztünk „ráébreszteni“ őket arra az általuk észre nem vett tényre, hogy Oroszországban van burzsoá demokrácia, hangsúlyoztuk a proletariátusnak azt a feladatát, hogy sokirányú politikai tevékenységet fejtsen ki, azt a feladatát, hogy a társadalom valamennyi rétegére befolyást gyakoroljon, azt a feladatát, hogy a szabadságért viselt háború élcsapata legyen. Most annál indokoltabb és szükségesebb, hogy emlékezetünkbe idézzük ezt az időszakot és fő vonásait, minél durvábban eltorzítják azt az új „Iszkra“ hívei (lásd Trockij „Politikai feladataink“ c. írását, az „Iszkra“ szerkesztőségének kiadásában), minél inkább spekulálnak arra, hogy a mai ifjúság nem ismeri mozgalmunk közelmultjának történetét.

Az „Oszvobozsgyenyije“ megjelenésével kezdődött meg a régi „Iszkra“ harcának második időszaka. A proletariátusnak az a feladata, hogy a „társadalomra“ befolyást gyakoroljon, természetszerűleg megváltozott, amikor a liberálisok önálló lappal és külön politikai programmal léptek a porondra: a munkás demokrácia már nem szorítkozhatott a liberális demokrácia „felrázására“, ellenzéki szellemének élesztgetésére, annak a határozatlanságnak forradalmi bírálatát kellett előtérbe állítania, amely világosan megnyilvánult a liberalizmus politikai állásfoglalásában. A liberális rétegekre gyakorolt befolyásunk olyan formát öltött, hogy állandóan rámutatunk a liberális urak politikai tiltakozásának következetlenségére és elégtelenségére (elegendő hivatkozni a „Zarjá“-ra, amely bírálta Sztruve úrnak Vitte feljegyzéséhez írt előszavát*, és az „Iszkra“ számos cikkére).

A II. pártkongresszus idején a szociáldemokráciának ez az új állásfoglalása a nyiltan fellépő liberalizmussal szemben már annyira tisztázódott és megszilárdult, hogy még csak fel sem merült senkiben az a kérdés, van-e Oroszországban burzsoá demokrácia, és kell-e a proletariátusnak támogatnia (és hogyan kell támogatnia) az ellenzéki mozgalmat. Csupán arról volt szó, hogy megfogalmazzuk a pártnak e kérdésről vallott nézeteit, és elég, ha itt rámutatok arra, hogy Plehanov határozati javaslata,

* Lásd *Lenin* Művei. 5. köt. 21—74. old. — *Szerk.*

amely hangsúlyozta a liberális „Oszvobozsgyenyije" forradalomellenes és proletárellenes jellegét, sokkal jobban kifejezte a régi „Iszkra" nézeteit, mint Sztarover zavaros határozati javaslata, amely egyrészt a liberálisokkal való „megegyezést" hajszolja (mégpedig teljesen alkalmatlan időben), másrészt az ilyen megegyezésekre vonatkozóan fiktív, a liberálisok által nyilvánvalóan teljesíthetetlen feltételeket szab meg.

I

Térjünk rá az új „Iszkra" tervére. A szerkesztőség elismeri, hogy kötelesek vagyunk teljesen kiaknázni a liberális demokrácia határozatlanságának és bizonytalanságának kérdésére, a liberális burzsoázia és a proletariátus érdekeinek ellenséges szembenállására vonatkozó egész anyagot, „programmunk elvi követeléseinek megfelelően". „De — folytatja a szerkesztőség — *de* az abszolutizmus elleni harc keretében, s éppen a jelenlegi fázisban, a liberális burzsoáziához való viszonyunkat az a *feladat határozza* meg, hogy minél jobban bátorítsuk és rávegyük, hogy csatlakozzék azokhoz a követelésekhez, amelyekkel a szociáldemokrácia vezette proletariátus *fellép* (? fellépett?)." Aláhúztuk ebben a furcsa tirádában a különösen furcsa szavakat. Valóban, hogyne neveznők furcsának egyrészt a határozatlanság bírálatának és az érdekek ellenségessége elemzésének, másrészt a bátorítás és csatlakozásra való rábeszélés feladatának szembeállítását. Hogyan bátoríthatjuk a liberális demokráciát másként, mint a demokrácia kérdéseiben megmutatkozó határozatlanságának kíméletlen elemzésével és megsemmisítő bírálatával? Minthogy a burzsoá (liberális) demokrácia mint demokrácia szándékozik fellépni és kénytelen mint demokrácia fellépni, elkerülhetetlenül arra törekszik, hogy a nép minél szélesebb köreire támaszkodjék. Ez a törekvés óhatatlanul a következő ellentmondást szüli: minél szélesebbek a népnek ezek a körei, annál több képviselője van köztük a proletár és félproletár rétegeknek, amelyek a politikai és társadalmi rend teljes demokratizálását követelik, olyan teljes demokratizálást, amely

azzal fenyeget, hogy megingatja általában minden burzsoá uralom igen fontos pilléreit (a monarchiát, az állandó hadsereget, a bürokráciát). A burzsoá demokrácia természeténél fogva nem képes kielégíteni ezeket a követeléseket, ezért természeténél fogva bizonytalanságra és határozatlanságra van kárhoztatva. A szociáldemokraták a határozatlanságnak ezzel a bírálatával állandóan ösztökélik a liberálisokat, egyre több proletárt és félproletárt és részben kispolgárt is elszakítanak a liberális demokráciától és a munkás demokrácia oldalára vonnak. Hogy lehet hát azt mondani: nekünk bírálnunk kell a liberális burzsoázia határozatlanságát, *de* (de!) a hozzá való viszonyunkat az a feladat határozza meg, hogy bátorítsuk. Hiszen ez nyilvánvaló értelmetlenség, amely vagy arról tanuskodik, hogy szerzői hátrálnak, vagyis visszatérnek azokhoz az időkhöz, amikor a liberálisok általában még nem léptek fel nyiltan, amikor általában serkenteni kellett őket, fel kellett őket rázni, buzdítani kellett őket arra, hogy nyissák ki a szájukat; — vagy arról, hogy a szerzők arra a gondolatra jutottak, hogy a liberálisokat bátorítani lehet, olymódon, hogy csökkentjük a proletárok bátorságát.

Akármilyen képtelen is ez a gondolat, a szerkesztőségi levél következő passzusában még világosabban ki van fejezve: „De — magyarázkodik újra meg újra a szerkesztőség — de végzetes hibába esnénk, ha azt a célt tűznénk magunk elé, hogy a *megfélemlítés* erélyes rendszabályaival már most arra *késztessük* a zemsztvókat vagy a burzsoá ellenzék más szerveit, hogy a *pánik* hatására formális ígéretet tegyenek arra, hogy követeléseinket a kormány elé terjesztik. Az ilyen taktika kompromittálná a szociáldemokráciát, mert egész politikai kampányunkat a reakció eszközévé tenné“ (szerk. kiemelése).

Hát így vagyunk! A forradalmi proletariátusnak még ideje sem volt arra, hogy akár egyetlen komoly csapást mérjen a cári önkényuralomra, egy olyan pillanatban, amikor különösen nyilvánvaló, hogy az ingadozik, s amikor a komoly csapásra különösen szükség van, amikor az különösen hasznos és amikor döntő csapás lehet, s máris akadtak olyan szociáldemokraták, akik a reakció eszközé-

ről morognak. Ez már nemcsak értelmetlenség, ez — valósággal bárgyúság. S a szerkesztőség azért mondhatott ilyen bárgyúságot, mert külön a reakció eszközéről való beszédekhez kiagyalt magának egy roppant félelmetes mumust. Képzeljék csak el: ezek az emberek a szociáldemokrata párt pártszervezeteihez írott levelükben komolyan beszélnek a zemsztvo-képviselők megfélemlítésének taktikájáról és arról, hogy arra késztetjük őket, hogy a pánik hatására formális ígéreteket tegyenek! Nem egykönnyen találnánk még az orosz hivatalnokok között, még a mi Ugrjum-Burcsejeveink[118] között sem olyan politikai csecsemőt, aki hinne az ilyen mumusban. Vannak nálunk a forradalmárok között vad terroristák, vannak elszánt bombamerénylők, de a bombamerényletek ostoba védelmezői közül azt hiszem mindmáig még a legostobábbnak sem jutott eszébe, hogy megfélemlítse a ... zemsztvo-képviselőket és pánikot keltsen ... az ellenzék körében. Hát nem látja a szerkesztőség, hogy e nevetséges mumusok kiagyalásával, e banális frázisok hangoztatásával óhatatlanul félreértéseket és zűrzavart okoz, elhomályosítja a tudatot és zavart idéz elő a harcoló proletárok gondolkodásában? Hiszen nem a pusztában hangzanak el ezek a reakció eszközéről, a megfélemlítés kompromittáló taktikájáról mondott szavak, hanem sajátos orosz-rendőri talajra hullanak, amely a lehető legalkalmasabb a dudva számára. A reakció eszközéről beszélnek most valóban minden utcasarkon, de a novojevremjások beszélnek róla. A megfélemlítés kompromittáló taktikájáról valóban teleduruzsolták a fülünket, — mégpedig éppen a polgári ellenzék gyáva vezérei.

Itt van például herceg J. N. Trubeckoj professzor. Elég „felvilágosultnak“ és — ahhoz képest, hogy legális orosz politikus — elég „merész“ liberálisnak látszik. De milyen sekélyesen okoskodik a liberális „Pravo“-ban (39. sz.) a „belső veszélyről“, nevezetesen a szélsőséges pártok veszélyességéről! Íme élő példaképe annak, aki csakugyan közel van a pánikhoz, íme szemléltető példája annak, ami valóban elrettentő hatással van az igazi liberálisokra. Persze, ők nem attól a tervtől félnek, amelyről az „Iszkra“ szerkesztői álmodtak, nem attól a

tervtől, hogy a zemsztvo-képviselőkből formális ígéreteket csikarnak ki a forradalmárok javára (Trubeckoj úr csak kacagna, ha ilyen tervről hallana), — ők a „szélsőséges“ pártok forradalmi-szocialista céljaitól félnek, az utcai röplapoktól félnek, a proletariátus forradalmi öntevékenységének ezektől az első fecskéitől, a proletariátusétól, amely nem áll meg, nem teszi le a fegyvert, amíg a burzsoázia uralmát meg nem dönti. Ezt a félelmet nem nevetséges mumusok szülik, hanem a munkásmozgalom valódi jellege, ezt a félelmet nem lehet kitörölni a burzsoázia szívéből (egyes személyeket és egyes csoportokat persze nem veszünk figyelembe). És ez az oka annak, hogy ilyen hamis mellékzöngéje van az új „Iszkra“ érvelésének a zemsztvo-képviselők és a burzsoá ellenzék képviselői megfélemlítésének kompromittáló taktikájára vonatkozólag. A liberális urak megrémülve az utcai röplapoktól, megrémülve mindentől, ami továbbmegy a cenzusos alkotmánynál, mindig félni fognak a „demokratikus köztársaság“ jelszótól és az általános népi fegyveres felkelésre való felhívástól. De az öntudatos proletariátus felháborodva utasítja el még a gondolatát is annak, hogy lemondhatnánk erről a jelszóról és erről a felhívásról, hogy egyáltalán tevékenységünkben a burzsoázia pánikját és félelmeit irányadónak tekinthetnénk.

Itt van például a „Novoje Vremja“[114]. Milyen szívhezszóló áriákat zeng a reakció eszközének motívumára. „Az ifjúság és a reakció — olvassuk a 10 285. sz. (október 18) „Jegyzetei“-ben —... Nem illenek össze ezek a szavak, pedig a nem eléggé megfontolt cselekedetek, a heves szenvedélyek és az a kívánság, hogy bármi áron azonnal résztvegyen az ország sorsának alakításában az ifjúságot ilyen reménytelen zsákutcába vihetik. A tüntetés a viborgi börtönnél a napokban, azután az a kísérlet, hogy valami miatt már a főváros központjában tüntessenek, Moszkvában 200 diák felvonulása zászlókkal és a háború ellen tiltakozó jelszavakkal... Ezért érthető a reakció... diák-mozgolódások, az ifjúság tüntetése, de hiszen ez talált kincs, ez — ütőkártya, váratlan, óriási ütőkártya a reakciósok kezében. Bizony kedves ajándék ez részükre, amelyet fel tudnak használni. Nem kell nekik

ilyen ajándékot adni, nem kell széttörni a képzelt (!!!) rácsokat: most a kapuk is nyitva vannak (a viborgi és más börtönök kapui, ugyebár?), tárva-nyitva!“

Ezek a fejtegetések nem szorulnak magyarázatra. Elég, ha idézzük őket, hogy lássuk, milyen ügyetlen dolog most a reakció eszközéről beszélni, *most* amikor az összoroszországi börtönnek egyetlen kapuja sem nyílt meg a harcoló munkások előtt, amikor a cári önkényuralom egyetlen, a proletariátus által valamennyire érezhető engedményt sem tett még, amikor minden figyelmünket és minden erőfeszítésünket az orosz nép ellenségével való igazi és döntő összecsapásra kell összpontosítanunk. Persze, már magának ennek az összecsapásnak a gondolata is félelmet és pánikot kelt Trubeckoj úrékban és ezernyi kevésbbé „felvilágosult“ liberális úrban. De ostobák volnánk, ha mérlegelnénk az ő pánikjukat. Nekünk saját erőinket kell mérlegelnünk, a nép indulatainak és felháborodásának növekedését, azt a pillanatot, amikor a proletariátusnak az önkényuralomra gyakorolt közvetlen nyomása összefonódik az egyik ösztönös és spontán növekvő mozgalommal.

II

Az imént, amikor a szerkesztőségnek álmában megjelent mumusról beszéltünk, nem mutattunk még rá érvelésének egy jellegzetes vonására. A szerkesztőség rárontott arra a kompromittáló taktikára, amely afelé hajlott, hogy a zemsztvo-képviselőkből kicsikarja „azt a formális ígéretet, hogy követeléseinket a kormány elé terjeszti“. A már korábban említett képtelenségeken kívül furcsa itt maga az a gondolat, hogy a „mi“ követeléseinket, a munkás demokrácia követeléseit, a liberális demokrácia terjessze a kormány elé. Egyrészt, a liberális demokrácia éppen azért, mert burzsoá demokrácia, sohasem teheti magáévá, nem védelmezheti őszintén, következetesen és erélyesen a „mi“ követeléseinket. Mégha a liberálisok megígérnék is, „önként“ formális ígéretet tennének arra, hogy követeléseinket beterjesztik, természetesen nem

tartanák meg ezt az ígéretet, rászednék a proletariátust. Másrészt, ha olyan erősek volnánk, hogy komolyan befolyásolhatnók a burzsoá demokráciát általában és a zemsztvo-képviselő urakat különösen, akkor ez az erő teljesen elegendő volna ahhoz, hogy önállóan nyujtsuk be követeléseinket a kormányhoz.

A szerkesztőség furcsa ötlete — nem nyelvbotlás, hanem annak a zavaros álláspontnak elkerülhetetlen következménye, amelyet a szerkesztőség ebben a kérdésben általában elfoglalt. Hallgassák meg: „Gócpontul és vezérfonalul ... a burzsoá ellenzék hatékony, szervezett befolyásolásának kell szolgálnia"; „abban a nyilatkozattervezetben, amelyet a munkások a liberális ellenzék egy adott szervének átadnak", „meg kell magyarázni, hogy a munkások miért nem fordulnak a kormányhoz, hanem éppen ezen ellenzék képviselőinek a gyülekezetéhez?" A feladat ilyen felvetése alapjában hibás. Nekünk, a proletariátus pártjának, persze „el kell mennünk a lakosság minden osztálya közé", s nyiltan és erélyesen síkraszállva az egész nép előtt programmunk és közvetlen követeléseink mellett, arra kell törekednünk, hogy ezeket a követeléseket a zemsztvo-képviselő urak előtt is nyilvánítsuk, de gócpontnak és vezérfonalnak nálunk éppen nem a zemsztvo-képviselőkre gyakorolt befolyásnak, hanem a kormányra gyakorolt befolyásnak kell lennie. Az „Iszkra" szerkesztősége a gócpont kérdését éppen fejetetejére állította. A burzsoá ellenzék azért csak burzsoá és csak ellenzék, mert maga nem küzd, nincs olyan programmja, mely mellett feltétlenül síkraszáll, mert két küzdő fél között áll (a kormány és a forradalmi proletariátus plusz ennek nem nagyszámú értelmiségi híve között), mert a harc eredményét a maga javára használja ki. Ezért minél hevesebbé válik a harc, minél közelebb van a döntő csata pillanata, annál inkább kell figyelmünket, annál inkább kell befolyásunkat igazi ellenségünkre irányítani, s nem arra a szövetségesre, aki *nyilvánvalóan* feltételes, problematikus, megbízhatatlan és határozatlan szövetséges. Oktalanság volna mellőzni ezt a szövetségest, képtelenség volna azt tűzni ki célunkul, hogy elrémítjük és megijesztjük, — mindez olyannyira

nyilvánvaló, hogy furcsa dolog még csak beszélni is erről. De agitációnk gócpontjának és vezérfonalának, ismétlem, nem az erre a szövetségesre gyakorolt befolyásnak kell lennie, hanem az ellenség elleni döntő csata előkészítésének. Hiszen a kormány, amely kacérkodik a zemsztvóval, jelentéktelen engedményeket tesz a zemsztvónak, de még egyáltalán semmiféle tényleges engedményt nem tett a népnek, a kormány még nagyonis visszatérhet a reakcióhoz (helyesebben folytathatja a reakciót), amint az tízszer és százszor is megtörtént Oroszországban egyik-másik önkényuralkodó pillanatnyi liberális irányzata után. Éppen az ilyen időpontban, amikor a kormány kacérkodik a zemsztvóval, port hint a nép szemébe, amikor üres szavakkal akarja a népet elbódítani, különösen óvakodni kell a rókapolitikától, különösen szilárdan emlékezetünkbe kell vésnünk, hogy az ellenséget még nem törtük meg, különösen erélyesen buzdítanunk kell az ellenség elleni harc folytatására és fokozására, s nem szabad átvinnünk a súlypontot a kormányhoz intézett „felhívásról" a zemsztvóhoz intézett „felhívásra". A közismert álliberálisok és a szabadság árulói éppen most minden erejüket megfeszítik, hogy a társadalom és a nép figyelmének súlypontját a zemsztvóra helyezzék át, bizalmat keltsenek a zemsztvo iránt, holott ez valójában egyáltalán nem érdemli meg az igazi demokrácia bizalmát. Itt van például a „Novoje Vremja": a fentebb idézett cikkben a következő fejtegetést olvashatjuk: „Mindenki előtt világos, hogy mivel lehetővé vált hibáink és fogyatékosságaink bátor és igaz bírálata, lehetővé vált minden politikus számára, hogy szabadon folytassa tevékenységét, hamarosan a fogyatékosságokkal is végezni kell, s Oroszország bátran ráléphet a haladás és tökéletesedés útjára, amire annyira szüksége van. Még azt a szervezetet, amely e haladás eszköze lesz, sem kell kiagyalnunk: létezik ez a zemsztvo formájában, amely számára csak (!!) a növekedés lehetőségét kell biztosítanunk; ebben van a valóban eredeti és nem mást utánzó tökéletesedés záloga." Az ilyen és ehhez hasonlatos beszédek nemcsak „a korlátozott monarchiára és cenzusos alkotmányra való törekvést leplezik" (amint a szerkesztőség levele más helyén mondja); való-

sággal előkészítik a talajt, hogy az egész dolog arra korlátozódjék, hogy néhányszor szépen rámosolygunk a zemsztvóra anélkül, hogy csak korlátoznók is a monarchiát!

Ha gócpontként a zemsztvóra gyakorolt befolyást és nem a kormányra gyakorolt befolyást jelöljük meg, akkor ez természetszerűleg arra a szerencsétlen gondolatra vezet, amely a Sztarover-féle határozati javaslat alapja volt, arra a gondolatra tudniillik, hogy azonnal és haladéktalanul alapot keressünk a liberálisokkal való valamiféle „megegyezésekhez". „A mostani zemsztvókkal szemben — mondja levelében a szerkesztőség — feladatunk arra korlátozódik (!!), hogy eléjük terjesszük a forradalmi proletariátusnak azokat a politikai követeléseit, amelyeket kötelesek támogatni, hogy legalább valamennyire joguk legyen arra, hogy a nép nevében lépjenek fel és számítsanak a munkástömegek erélyes támogatására." Szó se róla, jó meghatározása a munkáspárt feladatainak! Olyan időpontban, amikor teljesen világosan kibontakozik előttünk annak lehetősége és valószínűsége, hogy a mérsékelt zemsztvo-képviselők a forradalmi proletariátus elleni harcra szövetségre lépnek a kormánnyal (maga a szerkesztőség is elismeri az ilyen szövetség lehetőségét), akkor feladatunkat nem a kormány elleni harc erejének fokozására fogjuk „korlátozni", hanem arra, hogy kidolgozzuk a liberálisokkal a kölcsönös támogatásról kötendő megegyezés kazuisztikus feltételeit. Ha valakinek megjelölök bizonyos követeléseket, amelyeknek támogatására köteleznie kell magát, hogy joga legyen az én támogatásomra, akkor megegyezést kötök. És kérdezünk mindenkit: hová párologtak el a liberálisokkal való megegyezés ama „feltételei", amelyeket Sztarover (Akszelrod és Martov által is aláírt) határozati javaslatában* kieszelt és amelyeknek teljesít-

* Emlékeztetjük az olvasót, hogy Sztarovernek a kongresszuson (az én véleményemmel és Plehanov véleményével szemben) elfogadott határozati javaslata a liberálisokkal való időleges megállapodások 3 feltételét jelöli meg: 1) a liberálisok „világosan és félreérthetetlenül kijelentik, hogy az önkényuralmi kormány elleni harcukban határozottan a szociáldemokrácia mellé állnak"; 2) „programmjaikban nem állítanak fel olyan követeléseket, amelyek ellentétben vannak a munkásosztály és általában a demokrácia érdekei-

hetetlenségét irodalmunkban már megjósoltuk? Ezekről a feltételekről a szerkesztőség egy árva szót sem szól levelében. A szerkesztőség azért fogadtatta el a kongresszuson a határozati javaslatot, hogy aztán a papírkosárba dobja. Már amikor először megpróbáltak gyakorlatilag hozzányúlni a dologhoz, azonnal kiderült, hogy a Sztarover-féle „feltételekre" a zemsztvo-liberális urak csak homéroszi kacajjal válaszolnának.

Menjünk tovább. Általában helyesnek ismerhető-e el *elvileg*, ha azt a feladatot tűzzük a munkáspárt elé, hogy a liberális demokráciával vagy a zemsztvo-képviselőkkel szemben olyan politikai követeléseket támasszon, „amelyeket kötelesek támogatni, hogy joguk legyen szót emelni a nép nevében"? Nem, ilyen feladat kitűzése elvileg helytelen, s ez csak a proletariátus osztálytudatának elhomályosítására, a legmeddőbb kazuisztikára vezet. A nép nevében szót emelni éppen annyi, mint demokrataként fellépni. Minden demokratának (így a burzsoá demokratáknak is) joga van ahhoz, hogy a nép nevében emeljen szót, de csak annyiban van ehhez joga, amennyiben következetesen, határozottan és teljesen a demokratizmust képviseli. Ennélfogva *minden* burzsoá demokratának „van legalábbis némi joga ahhoz, hogy a nép nevében lépjen fel" (mert minden burzsoá demokrata, amíg demokrata, síkraszáll ilyen vagy olyan demokratikus követelés mellett), de ugyanakkor *egyetlen* burzsoá demokratának sincs joga ahhoz, hogy az egész vonalon a nép nevében lépjen fel (mert jelenleg egyetlen burzsoá demokrata sem képes erélyesen és következetesen végigvinni a demokratizmust). Sztruve úrnak joga van ahhoz, hogy a nép nevében szóljon, ha az „Oszvobozsgyenyije" az önkényuralom ellen harcol. Sztruve úrnak semmiféle joga sincs ahhoz, hogy a nép nevében beszéljen, ha az „Oszvobozsgyenyije" hímez-hámoz, kibúvókat keres, a cenzusos alkotmányra szorítkozik, a zemsztvo-ellenzéket egyenlőnek tartja a harccal, kitér a következetes és világos demokratikus programm

---

vel vagy amelyek elhomályosítják a munkásosztály öntudatát"; 3) „harci jelszavuk az általános, egyenlő, titkos és közvetlen választójog lesz".

elől. A német nemzeti-liberálisoknak joguk volt ahhoz, hogy a nép nevében lépjenek fel, amikor a szabad költözködés jogáért harcoltak. A német nemzeti-liberálisoknak semmiféle joguk nem volt ahhoz, hogy a nép nevében beszéljenek, amikor Bismarck reakciós politikáját támogatták.

Aki tehát azt a feladatot tűzi a munkáspárt elé, hogy a liberális burzsoá uraknak olyan követeléseket jelöljön meg, amelyeknek támogatása esetén legalább némi joguk volna ahhoz, hogy a nép nevében szóljanak, az ostoba és képtelen feladatot agyal ki. Semmi értelme, hogy a programmunkban már ismertetett követeléseken kívül bármiféle külön demokratikus követeléseket agyaljunk ki. E programm nevében kötelesek vagyunk támogatni minden demokratát (így a burzsoá demokratát is), ha a demokratizmust képviseli; kötelesek vagyunk kíméletlenül leleplezni minden demokratát (így a szociálforradalmárt is), ha eltér a demokratizmustól (akár például a parasztnak az obscsinából való szabad kiválása és földjének szabad eladása kérdésében). Ezzel szemben megkísérelni előre meghatározni, hogy úgy mondjam, a megengedhető aljasság mértékét, megkísérelni eleve megállapítani, hogy a demokrata miben térhet el a demokratizmustól, hogy csak valamelyest joga legyen ahhoz, hogy demokrataként lépjen fel, — ez a feladat annyira okos, hogy önkéntelenül is felmerül bennünk az a gyanú, vajjon kieszelésében nem segítette-e szerkesztőségünket Martinov elvtárs vagy Dan elvtárs.

III

A szerkesztőség, fő politikai elgondolásainak ismertetése után levelében részletesen kifejti nagy tervét is.

A kormányzósági zemsztvo-gyűlések kérelmezik az alkotmányt. N, X, Y városban bizottsági tagok plusz fejlett munkások összeállítják a politikai kampány tervét „Akszelrod szerint“. Az agitáció központi feladata a burzsoá ellenzékre gyakorolt befolyás. Szervező csoportot választanak. A szervező csoport végrehajtó bizottságot választ. A végrehajtó bizottság egy külön szónokot vá-

laszt. Igyekeznek „közvetlen kapcsolatot létesíteni a tömegek és a zemsztvo-gyűlések közt, a tüntetést arra az épületre koncentrálni, amelyben a zemsztvo-tanácsnokok üléseznek. A tüntetők egyrésze behatol az üléstermekbe, hogy a megfelelő pillanatban, egy erre külön megbízott szónok útján a gyűléstől (? a gyűlésen elnöklő nemesi elöljárótól?) engedélyt kérjen arra, hogy felolvassa a munkások nyilatkozatát. Ha ezt megtagadják, a szónok hangosan tiltakozik az ellen, hogy a nép nevében szóló gyűlés nem kívánja hallani a nép igazi képviselőinek hangját.“

Ez az új „Iszkra“ új terve. Azonnal látni fogjuk, milyen szerény véleménye van e terv jelentőségéről magának a szerkesztőségnek, de előzőleg idézzük a szerkesztőség legnagyobb mértékben elvi jellegű magyarázatait a végrehajtó bizottság funkcióira vonatkozóan:

„. . . A végrehajtó bizottságnak jóelőre intézkednie kell annak érdekében, hogy néhányezer munkás megjelenése azon épület előtt, amelyben a zemsztvo-tanácsnokok üléseznek, és húsz-harminc vagy esetleg néhány száz munkás behatolása az épületbe magába *ne keltsen a zemsztvósokban páni félelmet* (!!), melynek hatására képesek lennének szégyenszemre a rendőrök és kozákok oltalmát kérni (!), s a békés tüntetést ilymódon rút dulakodássá és barbár verekedéssé változtatni, ami egész értelmét meghamisítaná . . .“ (A szerkesztőség nyilván maga is hitt az álmában megjelent mumusban. A szerkesztőség mondatából pontos nyelvtani jelentése szerint az következik, hogy a zemsztvósok a tüntetést verekedéssé változtatják és kiforgatják az értelmét. Nekünk nincs valami nagy véleményünk a zemsztvo-liberálisokról, mégis tökéletes ostobaságnak tartjuk a szerkesztőség páni félelmét, hogy a liberálisok rendőröket és kozákokat hívnak a zemsztvogyűlésre. Mindenki, aki akár csak egyszer volt zemsztvogyűlésen, jól tudja, hogy a rendőrséget úgynevezett rendbontás esetén vagy az elnöklő nemesi elöljáró vagy a szomszéd szobában nem hivatalosan jelenlevő rendőrtiszt hívja ki. Vagy talán a végrehajtó bizottság tagjai megmagyarázzák ezzel kapcsolatban a kerületi rendőrparancsnoknak, hogy az új „Iszkra“ szerkesztőségének „tervébe“

egyáltalán nem illik bele a békés tüntetésnek barbár verekedéssé változtatása?)

„... Az ilyen meglepetés elkerülése végett a végrehajtó bizottságnak előre figyelmeztetnie kell a liberális tanácsnokokat... (hogy tegyenek „formális ígéretet" arra nézve, hogy nem hívják ki a kozákokat?) a készülődő tüntetésre és valódi céljára... (vagyis figyelmeztetni, hogy igazi célunk egyáltalán nem az, hogy bennünket barbár módon ütlegeljenek és kiforgassák az Akszelrod-féle terv értelmét) ... Azonkívül a bizottságnak meg kell kísérelnie, hogy valamiféle megállapodásra jusson (figyelem!) az ellenzéki burzsoázia balszárnyával, és biztosítania kell a maga számára ha nem is aktív támogatásukat, de legalább a politikai akciónk iránti rokonszenvet. A tárgyalásokat persze a párt nevében kell folytatnia velük, a munkáskörök és gyűlések megbízásából, amelyeken nemcsak megvitatják a politikai kampány általános tervét, hanem menetéről is beszámolnak, — persze a konspiráció követelményeinek szigorú figyelembevételével."

Igen, igen, saját szemünkkel láthatjuk, hogy Sztarover nagy eszméje, amely szerint a liberálisokkal pontosan meghatározott feltételek alapján meg kell egyezni, nemcsak napról napra, hanem óráról órára növekszik és erősödik. Igaz, mindezeket a meghatározott feltételeket „időlegesen" elodáztuk (hiszen nem vagyunk formalisták!), ezzel szemben gyakorlati téren létrejön egy megállapodás, azonnal létrejön, nevezetesen: *az a megállapodás, hogy nem keltenek páni félelmet.*

Akárhogy forgassák is a szerkesztőségi levelet a liberálisokkal való hírhedt „megegyezésről", semmi mást nem tartalmaz, csak azt, amire mi rámutattunk: ez a megállapodás vagy azokra a feltételekre vonatkozik, amelyek alapján a liberálisoknak joguk van fellépni a nép nevében (s akkor még a megállapodás eszméje is a legkomolyabban kompromittálja az ilyen megállapodást javasló szociáldemokratákat) vagy a megállapodás arra vonatkozik, hogy nem keltünk páni félelmet, hogy a békés tüntetéssel rokonszenveznek, — és akkor ez egyszerűen sületlenség, amelyről nehéz komolyan beszélni. Az az ostoba gondolat, hogy a burzsoá ellenzékre gyakorolt befolyásnak — nem-

pedig a kormányra gyakorolt befolyásnak — van központi jelentősége, nem is vezethetett egyébre, mint képtelenségre. Ha a zemsztvo-gyűlés termében hatásos munkás tömegtüntetést tudunk rendezni, — akkor persze majd megrendezzük (bár ha van erőnk tömegtüntetésre, sokkalta jobb volna ezeket az erőket nem a zemsztvo, hanem a rendőrség, csendőrség vagy cenzúra „épületénél“ „koncentrálni“). De emellett a zemsztvo-képviselők páni félelmére vonatkozó meggondolásokból kiindulni, erről tárgyalásokat folytatni — az értelmetlenség tetőfoka, a komikum tetőfoka. Az oroszországi zemsztvo-képviselők igen nagy része, valószínűleg többsége között mindig és feltétlenül páni félelmet fog kelteni a következetes szociáldemokrata beszédének maga a *tartalma*. Ha a zemsztvo-képviselőkkel előre beszélünk arról, hogy az *ilyen* páni félelem nem kívánatos, a legfonákabb és legméltatlanabb helyzetbe juttatjuk magunkat. Másfajta páni félelmet is elkerülhetetlenül előidéz majd a barbár verekedés vagy az ilyen verekedés lehetőségének a gondolata. Tárgyalásokat folytatni a zemsztvo-képviselőkkel erről a páni félelemről — roppant értelmetlen dolog, mert egyetlen liberális, még a legmérsékeltebb liberális sem fog sohasem verekedést előidézni vagy azzal rokonszenvezni, de ez egyáltalán nem tőle függ. Itt nem „tárgyalások“ szükségesek, hanem az erők tényleges előkészítése, nem a zemsztvo-képviselőkre gyakorolt befolyás, hanem igenis a kormányra és ügynökeire gyakorolt befolyás. Ha nincs erőnk, akkor jobb, ha nem szavalunk nagy tervekről, ha meg van erőnk, akkor éppen az erőt kell szembehelyezni a kozákokkal és a rendőrséggel, igyekezni kell olyan tömeget és olyan helyen összetoborozni, amely képes visszaverni, vagy legalábbis feltartóztatni a kozákok és a rendőrség rohamát. És ha képesek vagyunk valójában és nem szavakban „hatékony, szervezett befolyást gyakorolni a burzsoá ellenzékre“, minden bizonnyal nem a páni félelem elő nem idézéséről folytatott ostoba „tárgyalásokkal“, hanem csakis erővel, a kozákok és a cári rendőrség tömeges visszaverésének erejével, a tömeges roham erejével, amely népi felkelésbe csaphat át.

Az új „Iszkra“ szerkesztősége másként látja a dolgo-

kat. Annyira meg van elégedve a megegyezésre és a tárgyalásokra irányuló tervével, hogy nem tud vele betelni, nem győz vele eleget dicsekedni.

... Az aktív tüntetőket „át kell, hogy hassa az a tudat, hogy lényegbevágó különbség van a rendőrség vagy a kormány ellen általában irányuló tüntetés és az olyan tüntetés között, amelynek közvetlen célja az abszolutizmus elleni harc, olymódon, hogy a forradalmi proletariátus befolyást gyakorol a liberális elemek politikai taktikájára (úgy bizony!) az *adott* (szerk. kiemelése) pillanatban ... A szokásos, hogy úgy mondjuk általános demokratikus (!!) jellegű tüntetések rendezésére, amelyeknek nem közvetlen célja, hogy a forradalmi proletariátust és a liberális-ellenzéki burzsoáziát mint két önálló politikai erőt konkrétan szembeállítsa egymással, elegendő csupán az, ha a nép tömegeiben erős politikai erjedés van ..." „Pártunk köteles felhasználni a tömegeknek ezt a hangulatát, legalábbis ezeknek a tömegeknek az abszolutizmus elleni ilyen, ha szabad így kifejeznünk magunkat, alacsonyabbrendű (figyelem! figyelem!) mozgósítására." ... „Az első (!) lépéseket tesszük a politikai tevékenység új (!) útján, a munkástömegeknek a társadalmi életbe való ilyen tervszerű beavatkozása megszervezésének útján (NB*), olyan beavatkozásuk megszervezése útján, amelynek közvetlen célja az, hogy szembeállítsuk őket a burzsoá ellenzékkel, mint önálló erőt, amely szembenáll vele osztályérdekeinél fogva és amely ugyanakkor feltételeket javasol neki (milyen feltételeket?) a közös ellenség elleni erélyes harchoz."

Nem mindenkinek adatott meg, hogy felfogja e remek okoskodások egész mélységét. A rosztovi tüntetés[115], amikor sok-sokezer munkás előtt világossá válnak a szocializmus céljai és a munkásdemokrácia követelései, — „a mozgósítás alacsonyabbrendű formája", közönséges, *általános demokratikus* formája, itt nincs meg a forradalmi proletariátus és a burzsoá ellenzék konkrét szembeállítása. Ellenben amikor egy külön felhatalmazott szónok, akit a végrehajtó bizottság jelölt ki, amelyet a szervező csoport

* — Nota bene — jól jegyezd meg. — *Szerk.*

választott meg, amelyet viszont a bizottsági tagok és aktív munkások alakítottak, amikor ez a szónok, a zemsztvo-képviselőkkel folytatott előzetes tárgyalások után, hangosan tiltakozik a zemsztvo-gyűlésen amiatt, hogy nem akarják meghallgatni, akkor ez két önálló erőnek „konkrét“ és „közvetlen“ szembenállása lesz, akkor ez a liberálisok taktikájára gyakorolt „közvetlen“ befolyás lesz, akkor ez lesz az „első lépés az új úton“. Hát nem félnek az istentől, uraim? hiszen efféle sekélyes banalitásokat még Martinov sem igen mondott a „Rabocseje Gyelo“ legsötétebb korszakában sem!

Munkás tömeggyűlések a déli városok utcáin, nagyszámú munkásszónok, nyilt összeütközések a cári önkényuralom tényleges erejével, ez — a „mozgósítás alacsonyabbrendű formája“. A zemsztvo-képviselőkkel arra vonatkozólag kötött megegyezés, hogy szónokunk, aki kötelezi magát arra, hogy nem idéz elő pánikot a liberális urak között, békésen felszólalhat — ez az „új út“. Íme az új „Iszkra“ taktikai feladatai, taktikai nézetei, amelyeket olyan ünnepélyesen kinyilatkoztattak az egész világ előtt a szerkesztőségi Balalajkin útján[116]. Egy vonatkozásban azonban ez a Balalajkin akaratlanul is kibökte az igazságot: a régi és az új „Iszkra“ között csakugyan szakadék tátong. A régi „Iszkra“ csak a megvetés és gúny hangján beszélt azokról, akik képesek mint „új útért“ lelkesedni az osztályok teátrálisan megrendezett megegyezéséért. *Ezt* az új utat régóta ismerjük a szocializmus azon francia és német „államférfiainak“ tapasztalata alapján, akik ugyancsak „alacsonyabbrendű formának“ tartják a régi forradalmi taktikát és nem győznek hencegni a „társadalmi életbe való tervszerű és közvetlen beavatkozásnak“ azzal a formájával, hogy megegyeznek arra vonatkozóan, hogy a munkásszónokok az ellenzéki burzsoázia balszárnyával folytatott megbeszélések után békésen és szerényen felszólalhatnak.

A zemsztvo-liberálisok páni félelmétől a szerkesztőség a maga részéről olyan páni félelmet érez, hogy az általa kiagyalt „új“ terv részeseinek fokozott mértékben „különleges óvatosságot“ ajánl. „Mint az ilyen külsőleges óvatosság legszélsőségesebb esetét magának ennek a cselekedet-

nek a viszonyai között — olvassuk a levélben —, azt képzeljük, hogy a munkások nyilatkozatát postán elküldjük a tanácsnokok címére és nagy példányszámban szétszórjuk a zemsztvo-gyűlés termében. Ezen csak az döbbenhetne meg, aki a burzsoá forradalmiság (sic!*) álláspontját képviseli, s akinek a külső hatás minden, a proletariátus osztályöntudatának és önállóságának tervszerű fejlesztése pedig semmi."

A magunkfajta emberek nem szoktak megdöbbenni röplapok szétküldésén és szétdobálásán, de mindig meg fogunk döbbenni a dagályos és tartalmatlan szószátyárkodáson. A röpiratok szétküldésével és szétszórásával kapcsolatban komoly ábrázattal a proletariátus osztályöntudatának és öntevékenységének tervszerű fejlesztéséről beszélni, — ehhez az önelégült banalitás hősének kell lenni. Telekürtölni az egész világot az új taktikai feladatokról, és a dolgot röpiratok szétküldésére és szétszórására korlátozni, — ez csakugyan párját ritkítja, ez hallatlanul jellemző pártunk értelmiségi árnyalatának képviselőire, akik új szervezeti jelszavaik fiaskója után most hisztérikusan kapkodnak ide-oda új taktikai jelszót hajszolva. S a rájuk jellemző szerénységgel még a külső hatás hiábavalóságáról beszélnek. Hát nem látják az urak, hogy a legjobb esetben, állítólag új tervüknek teljes sikere esetén éppen csak külső hatást lehetne elérni egy munkásnak a zemsztvo-képviselő urak előtti felszólalásával, s csak nevetni lehet az olyan beszéden, hogy az ilyen felszólalás valóban „szuggesztív hatást" gyakorol a „liberális elemek taktikájára"? Talán éppen ellenkezőleg, nem gyakorolták-e csakugyan szuggesztív hatást a liberális elemek taktikájára a munkásoknak azok a tömegtüntetései, amelyeket önök „szokásos, általános demokratikus, alacsonyabbrendű formájú tüntetéseknek" tekintenek? És ha az orosz proletariátusnak az a rendeltetése, hogy ismét hatást gyakoroljon a liberálisok taktikájára, akkor, higgyék el, a kormány elleni tömegrohammal, nempedig a zemsztvo-képviselőkkel való megegyezéssel fog hatást gyakorolni.

---

* — Így! — *Szerk.*

IV

A rendőrség kegyes engedelmével megindított zemsztvo-kampány, Szvjatopolk-Mirszkijnek és a kormány félhivatalos lapjainak szívhezszóló beszédei, a liberális sajtó élesebb hangja, az úgynevezett művelt társaság megélénkülése, — mindez a legkomolyabb feladatok elé állítja a munkáspártot. De ezeket a feladatokat teljesen tévesen fogalmazza meg az „Iszkra“ szerkesztőségének a levele. Éppen ebben a pillanatban a proletariátus politikai tevékenységének gócpontjában a kormányra, nempedig a liberális ellenzékre gyakorolt szuggesztív hatásnak kell lennie. Éppen most a legkevésbbé időszerűek a munkásoknak a zemsztvo-képviselőkkel való megegyezései a békés manifesztációkról — azok a megegyezések, amelyek elkerülhetetlenül merőben bohózati hatásvadászattá válnának —, s a legnagyobb szükség van a proletariátus élenjáró, forradalmi elemeinek összekovácsolására a döntő szabadságharc előkészítése végett. Éppen most, amikor alkotmány-mozgalmunk kezdi világosan megmutatni minden burzsoá liberalizmus, de különösképpen az orosz burzsoá liberalizmus eredendő bűneit: a frázis mértéktelen elburjánzását, a visszaélést a szavakkal, melyek nincsenek összhangban a tettekkel, a merőben filiszteri bizalmat a kormány és a rókapolitika minden hőse irányában, — éppen most különösen tapintatlanok a zemsztvo-képviselő urak megfélemlítéséről és pánikjáról, a reakció eszközéről stb. stb. hangoztatott frázisok. Éppen most a legfontosabb, hogy megerősítsük a forradalmi proletariátusban azt a szilárd meggyőződést, hogy a jelenlegi „társadalmi szabadságmozgalom“ is elkerülhetetlenül és óhatatlanul ugyanolyan szappanbuborék, mint az előző, ha be nem avatkozik a felkelésre képes és kész munkástömegek ereje.

Egyre szélesedik, növekszik és élesedik a nép legkülönbözőbb rétegeiben tapasztalható politikai erjedés, amely a felkelés lehetőségének elengedhetetlen feltétele és sikerének záloga, záloga annak, hogy a proletariátus kezdeményezését támogassák. Ezért roppant oktalan dolog volna, ha most újra eszébe jutna valakinek, hogy azonnali rohamra nógasson, arra hívjon fel bennünket, hogy nyomban roham-

osztagokat[117] alakítsunk stb. Az események egész menete biztosítja, hogy a cári kormány a közeljövőben még zavarosabb helyzetbe kerül, még fenyegetőbbé válik a nép haragja. A kormány óhatatlanul belezavarodik a zemsztvo-konstitucionalizmussal kezdett játékába is. Akár ad bizonyos nyomorúságos engedményeket, akár egyáltalán semmiféle engedményt nem ad, az elégedetlenség és az ingerültség elkerülhetetlenül még szélesebb hullámokat fog vetni. A kormány óhatatlanul belezavarodik abba a becstelen és bűnös mandzsúriai kalandba is, amely politikai válságot fog előidézni döntő katonai vereség esetében is, az Oroszország számára reménytelen háború elhúzódása esetén is.

A munkásosztály feladata: kiszélesíteni és megerősíteni szervezetét, megtízszerezni az agitációt a tömegek körében, felhasználva a kormány minden ingadozását, propagálva a felkelés eszméjét, megvilágítva a felkelés szükségességét mindazoknak a bizonytalan és eleve kudarca ítélt „lépéseknek" a példáján, amelyekről most olyan sokat hangoskodnak. Nem is vitás, hogy a munkásoknak a zemsztvo-folyamodványokra úgy kell válaszolniok, hogy gyűléseket rendeznek, röplapokat osztogatnak, ahol elég erejük van rá, tüntetéseket szerveznek az összes szociáldemokrata követelések kinyilatkoztatására, nem számolva a Trubeckoj urak „pánikjával", fittyet hányva a filisztereknek a reakció eszköze körül csapott üvöltésére. S ha már megkockáztatják, hogy előre és ráadásul külföldről beszélnek a *tömeg*tüntetések lehetséges és kívánatos magasabbrendű formájáról (mert hiszen a nem tömegtüntetéseknek már egyáltalán nincs jelentőségük), ha már érintik a tüntetők erőinek ennél vagy annál az épületnél való koncentrálása kérdését, helyükben éppen azokra az épületekre mutattunk volna rá, amelyekben a munkásmozgalom üldözésével kapcsolatos rendőrségi ügyeket intézik, rámutattunk volna a rendőrség, a csendőrség, a cenzúra épületeire, azokra a helyekre, ahol a politikai „bűnösöket" fogvatartják. A munkásoknak nem azzal kell komolyan támogatniok a zemsztvo-folyamodványokat, hogy megállapodnak azokban a feltételekben, amelyek alapján a zemsztvo-képviselők a nép nevében beszélhetnének, hanem azzal, hogy csapást mérnek a nép ellensé-

geire. S aligha kételkedhetünk abban, hogy az ilyen tüntetés gondolatát a proletariátus rokonszenvvel fogja fogadni. A munkások most mindenfelől dagályos frázisokat és hangzatos ígéreteket hallanak, látják a „társadalom“ szabadságának tényleges — jóllehet jelentéktelen, de mégis tényleges — kiszélesítését (a zemsztvókra nehezedő nyomás csökkentése, a kegyvesztett zemsztvo-képviselők viszszatérése, a liberális sajtó elleni dühös kirohanások tompítása), de a munkások nem látnak semmit a világon, ami az ő politikai harcuk szabadságát szélesítené ki. *A proletariátus* forradalmi rohamának nyomása alatt a kormány megengedte *a liberálisoknak*, hogy a szabadságról beszéljenek! A tőke rabjainak jogfosztottsága és megalázottsága most még világosabban megnyilvánul a proletárok előtt. A munkásoknak nincsenek általános szervezeteik a politikai kérdések viszonylag szabad (orosz szempontból nézve szabad) megtárgyalására, a munkásoknak nincsenek gyűléstermeik, a munkásoknak nincsenek saját lapjaik, a munkásoknak nem hozzák vissza a börtönökből és a számüzetésből elvtársaikat. A munkások most látják, hogy a medve bőrén, — azén a medvéén, amelyet ugyan még nem öltek meg, de amelyen ők és csakis ők, a proletárok, komoly sebet ejtettek, — hogy ezen a bőrön most a liberális burzsoá urak kezdenek osztozni. A munkások látják, hogy ezek a liberális burzsoá urak, mihelyt osztozkodni kezdenek a még el sem ejtett medve bőrén, máris marakodnak és szidalmazni kezdik a „szélsőséges pártokat“, a „belső ellenségeket“ — a burzsoá uralom és nyugalom kíméletlen ellenségeit. S a munkások felkelnek, még bátrabban, még nagyobb tömegekben, hogy agyonüssék a medvét, hogy erővel kivívják *maguknak* azt, amit alamizsnaként ígérnek a liberális burzsoá uraknak, — hogy kivívják a gyülekezési szabadságot, a munkássajtó szabadságát, a teljes politikai szabadságot a szocializmus teljes győzelméért folyó széleskörű és nyilt harc számára.

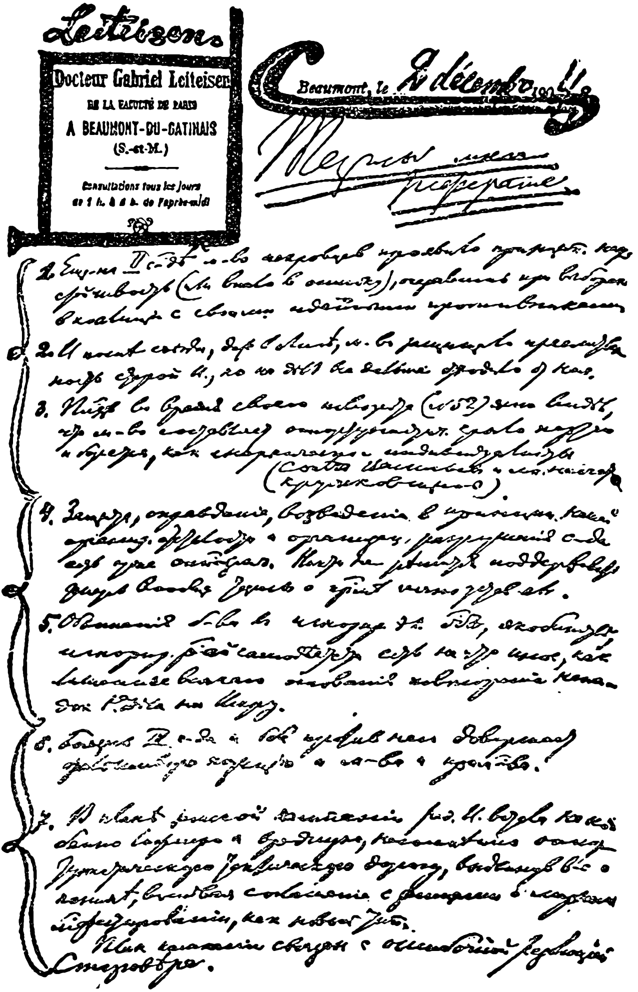
Ezt a brosúrát „Csak párttagok részére“ felirattal adjuk ki, mivel ilyen felirattal jelent meg az „Iszkra“ szerkesztőségének a levele. Lényegében a „konspiráció“

egy olyan tervvel kapcsolatban, amelyet sok városba kell elküldeni, többszáz munkáskörben kell megtárgyalni, agitációs röpiratokkal és felhívásokkal kell megmagyarázni, egyszerűen nevetséges. Ez egyik példája annak a hivatali titoknak, amelyre Galjorka elvtárs már rámutatott a szerkesztőség és a Tanács gyakorlatában („Új útra"). Csak egy szempontból lehetne igazolni azt, hogy a szerkesztőségi levelet elrejtik általában a nagyközönség és különösképpen a liberálisok elől: az ilyen levél túlságosan kompromittálja pártunkat...

E brosúra olvasókörének korlátozását érvénytelenítjük, tekintettel arra, hogy úgynevezett pártszerkesztőségünk e brosúrára adott válaszát állítólag párttagok részére adta ki, valójában azonban csupán a kisebbség gyűléseivel közli és nem juttatja el a közismerten a többséghez tartozó párttagokhoz.

Ha az „Iszkra" úgy határoz, hogy nem tekint bennünket párttagoknak (s ugyanakkor nem meri ezt nyiltan megmondani), akkor nem tehetünk egyebet, mint hogy megbékülünk keserű sorsunkkal és levonjuk a következtetéseket ebből a döntésből.

1904 december 22.

Leiteisens

Docteur Gabriel Leiteisen
DE LA FACULTÉ DE PARIS
A BEAUMONT-DU-GATINAIS
(S.-et-M.)

Consultations tous les jours de 1 h. à 3 h. de l'après-midi

Beaumont, le 2 décembre 1904

Тезисы к реферату

Lenin „A pártton belüli helyzetről szóló referátum tézisei“ c. írásának kézirata. — 1904

Kisebbítve

A PÁRTON BELÜLI HELYZETRŐL SZÓLÓ REFERÁTUM TÉZISEI

REFERÁTUMOM TÉZISEI[114]

1. Az iszkrások kisebbsége már a II. kongresszuson elvi állhatatlanságról tett tanuságot (vagy hibát követett el), amikor a választások során eszmei ellenfeleivel lépett szövetségre.

2. A kisebbség a kongresszus után is, még a Ligában is védelmezte a régi „Iszkra" folytonosságát, valójában azonban egyre jobban eltávolodott tőle.

3. Plehanov pálfordulása idején (52. sz.) világosan látta, hogy a kisebbség a párt opportunista szárnya, mely úgy harcol, mint az anarchikus individualisták.

(Contra* Vasziljev és Lenin a körősdivel kapcsolatban)**.

4. Szervezeti elmaradottságunknak és a kongresszus szervezeti szétrombolásának védelme, igazolása, elvvé emelése már opportunizmus. Most senki sem fogja rászánni magát arra, hogy általában támogassa a programról szóló téziseket versus*** szervezeti szabályzat stb.

5. A többség megvádolása a gazdasági harc semmibevevésével, jakobinizmussal, a munkás öntevékenység semmibevevésével nem egyéb mint a „Rabocseje Gyelo" „Iszkra" ellen intézett támadásainak minden alap nélküli megismétlése.

---

* — ellen. — *Szerk.*

** Lásd ebben a kötetben 143—145. old. — *Szerk.*

*** — szemben. — *Szerk.*

6. A III. kongresszustól való félelem és az ellene vívott harc betetőzi mind a kisebbség, mind a békülékenyek hamis állásfoglalását.

7. A zemsztvo-kampány tervében az „Iszkra“ szerkesztősége különösen hazug és káros, kétségtelenül opportunista taktikai útra lépett, amikor felvetette a pánik kérdését, s új típusként magasztalta a zemsztvo-képviselőkkel a békés manifesztálásra vonatkozólag kötendő megegyezést.

A kampány terve összefüggésben van Sztarover hibás határozati javaslatával.

A megírás ideje: 1904 november 19 (december 2).

Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik“ XVI. köt. 1931.

LEVÉL AZ ELVTÁRSAKHOZ

(A PÁRTTÖBBSÉG LAPJÁNAK MEGJELENÉSÉHEZ)

Kedves elvtársak! Ma a külföldön élő bolsevikok szűkebbkörű gyűlésén véglegesen eldőlt az az elvben már régen eldöntött kérdés, hogy egy időszaki pártlapot kell alapítani, amely arra van hivatva, hogy védelmezze és továbbfejlessze a többség elveit a kisebbség által a pártban előidézett szervezeti és taktikai zűrzavar elleni harcban, és hogy szolgálja azoknak az orosz szervezeteknek pozitív munkáját, amelyek ellen most a kisebbség megbízottai Oroszországban csaknem mindenütt oly ádáz harcot folytatnak, olyan harcot, amely rettenetesen bomlasztja a pártot ilyen jelentős történelmi pillanatban, s amely a legszemérmetlenebb eszközökkel és szakadásra vezető módszerekkel folyik, miközben az úgynevezett központi pártlapban képmutatóan sipánkoznak a szakadás miatt. Mi minden lehetőt megtettünk, hogy a harcot pártszerűen folytassuk, január óta küzdünk a kongresszusért, mely az egyetlen méltó, pártszerű kivezető út egy lehetetlen helyzetből. Most már napnál világosabbá vált, hogy a kisebbséghez átpártolt Központi Bizottságnak csaknem egész tevékenysége a kongresszus elleni ádáz harcban merül ki, hogy a Tanács a leglehetetlenebb és legmegengedhetetlenebb mesterkedésekhez folyamodik a kongresszus elodázása végett. A Tanács valósággal lehetetlenné teszi a kongresszust; aki még nem győződött meg erről, amikor a Tanácsnak az „Iszkra" 73—74. száma mellékletében megjelent utolsó határozatait olvasta, az látni fogja (a napokban megjelent) Orlovszkij-brosúrából: „A Tanács a párt ellen"[119]. Most napnál világosabbá vált, hogy egyesülés nélkül és az úgynevezett központi szerveinkkel szem-

ben tanusított ellenállás nélkül a többség nem védelmezheti meg álláspontját, nem védelmezheti meg a pártelvet a körösdi elleni harcában. Az orosz bolsevikok egyesülésüket már régen napirendre tűzték. Emlékezzünk arra az óriási rokonszenvre, amellyel a 22-ők programm-határozatát* (belső pártharcunk programmja értelmében) fogadták; emlékezzünk a 19-eknek a moszkvai bizottság által nyomtatásban kiadott (1904 októberi) proklamációjára; végül csaknem valamennyi pártbizottság előtt ismeretes, hogy a legutóbbi időben a többségi bizottságok számos külön értekezletet tartottak és részben tartanak még most is[120], hogy a legerélyesebb és leghatározottabb kísérletek történnek a többségi bizottságok szoros összefogására azért, hogy a Tanácsban, a Központi Lapnál és a Központi Bizottságban az elszemtelenedett bonapartistákkal szembeszálljanak.

Reméljük, hogy a legközelebbi jövőben e kísérletek (helyesebben ezek a lépések) nyilvánosságra kerülnek, amikor majd eredményeik lehetővé teszik, hogy határozottan nyilatkozzunk arról, mi az, amit már elértünk. Külön kiadó nélkül a többség önvédelme természetesen teljesen lehetetlen volt. Az új Központi Bizottság, amint azt talán már pártirodalmunkból tudják, brosúráinkat valósággal kiüldözte a pártnyomdából (sőt még a már kiszedett brosúrák borítólapjait is), s ilymódon a nyomdát körösdi nyomdává tette és visszautasította a külföldön élő többség és az oroszországi bizottságok — pl. a rigai bizottság — közvetlen javaslatait a többség irodalmának Oroszországba való szállítására vonatkozóan. A párt közvéleményének meghamisítása, mint az új Központi Bizottság rendszeres taktikája, egészen világosan körvonalazódott. Elkerülhetetlenül szükségessé vált, hogy kiadónkat kibővítsük, kiadványaink szállítását megszervezzük. Azok a bizottságok, amelyek a Központi Lap szerkesztőségével megszakították az elvtársi kapcsolatot (lásd Dan beismerését a genfi 1904 szeptember 2-i gyűlésről[121] szóló beszámolóban — érdekes brosúra), nem tudtak és nem tudnak meglenni időszaki lap nélkül. Párt lap

---

* Lásd ebben a kötetben 483—491. old. — *Szerk.*

nélkül, lap párt nélkül! E szomorú megállapításból, melyet még augusztusban tett a többség, kérlelhetetlenül következett az egyetlen megoldás: saját lapunk megalapítása. A fiatal irodalmárok, akik azért utaztak külföldre, hogy támogassák az oroszországi pártmunkások többségének legszentebb ügyét, követelik, hogy felhasználják őket. Számos oroszországi pártpublicista ugyancsak sürgősen követel egy lapot. Amidőn, valószínűleg „Vperjod" néven, ilyen lapot alapítunk, teljes összhangban cselekszünk az oroszországi bolsevikok zömével, teljes összhangban a pártharcban tanusított magatartásunkkal. Mi akkor nyúltunk ehhez a fegyverhez, amikor egy esztendő során kipróbáltuk valamennyi, valóban valamennyi egyszerűbb, a párt számára gazdaságosabb, a munkásmozgalom érdekeinek megfelelőbb utat. Egyáltalán nem adjuk fel a kongresszusért folytatott harcot, ellenkezőleg, ki akarjuk szélesíteni, általánosítani és támogatni akarjuk ezt a harcot, segíteni akarjuk a bizottságokat abban, hogy a kongresszusnak előttük felmerült új kérdését, amely minden szempontból komoly megvitatást követel, a Tanács és a Központi Bizottság nélkül — a Tanács és a Központi Bizottság akarata ellenére, megoldják. Nyiltan síkraszállunk azon nézetek és feladatok mellett, amelyeket számos brosúrában már régen kifejtettünk az egész párt előtt. Küzdünk és küzdeni fogunk a következetes forradalmi irányért, a szervezeti és taktikai kérdésekben jelentkező zűrzavar és ingadozás ellen (lásd az új „Iszkrá"-nak a pártszervezetekhez intézett szörnyűmód zavaros levelét, amely csak a párttagokhoz szól és el van rejtve a világ szeme elől[122]). Az új lap megindulására vonatkozó értesítés valószínűleg körülbelül egy hét mulva jelenik meg. Az első szám az új naptár szerint január 1—10 között várható. A szerkesztőbizottságnak tagja a többség valamennyi eddig kitűnt irodalmára (Rjadovoj, Galjorka, Lenin és Orlovszkij, aki rendszeresen dolgozott az „Iszkra" 46—51. számaiban, amikor az „Iszkra" élén Lenin meg Plehanov és más, igen értékes fiatal publicisták álltak). A gyakorlati vezetéssel, a terjesztés, az ügynökségek stb. stb. bonyolult ügyének megszervezésével megbízott testület

smindenkorra azzal a burzsoá szokással, hogy úgy gondolkodik és cselekszik, ahogy általában a legális lapokkal kapcsolatban szoktak, mondván: az *ő* dolguk írni, a mienk meg olvasni. A szociáldemokrata ujságon minden szociáldemokratának dolgoznia kell. Mindenkit kérünk, de különösen a munkásokat, hogy levelezzenek velünk. Adjanak mennél több lehetőséget a munkásoknak, hogy írjanak lapunkba, írjanak a szó szoros értelmében mindenről, lehetőleg minél többet mindennapi életükről, az őket érdeklő kérdésekről és munkájukról — az ilyen anyag nélkül a szociáldemokrata lap egy fityinget sem fog érni és nem fogja megérdemelni a szociáldemokrata nevet. Kérjük azonkívül, hogy ne csak tudósításokat, vagyis közlésre szánt leveleket írjanak, hanem *egyszerű leveleket* is, hogy tartsák fenn az elvtársi kapcsolatot és tájékoztassák a szerkesztőséget, tájékoztassák nemcsak a tényekről, az eseményekről, hanem a hangulatról, a mozgalom köznapi, „nem érdekes", megszokott, sablonos mozzanatairól is. Ha nem voltak külföldön, el sem tudják képzelni, mennyire kellenek nekünk az ilyen levelek (konspirációs dolog nincs bennük semmi a világon, és hetenként egyszer-kétszer ilyen nem rejtjeles levelet, azt hiszem, még a legelfoglaltabb ember is írhat). Írjanak nekünk a munkáskörökben folyó beszélgetésekről, a beszélgetések jellegéről, a foglalkozások tárgyáról, a munkások kívánságairól, a propaganda és az agitáció megszervezéséről, a társasággal, a katonasággal és az ifjúsággal való kapcsolatokról, írjanak minél többet arról, hogy miért elégedetlenek velünk, szociáldemokratákkal, a munkások, írjanak arról, hogy milyen kétségeik vannak, mi iránt érdeklődnek, mi ellen tiltakoznak stb. A munka gyakorlati megszervezésének kérdései most különösen fontosak, és ezeket a kérdéseket csakis úgy lehet ismertetni a szerkesztőséggel, ha nem tudósítói jellegű, hanem egyszerűen élénk elvtársi levelezést folytatnak vele; persze nem mindenki tud és nem mindenki szeret levelet írni, de... ne mondd, hogy nem tudok, mondd, hogy nem akarok; csak akarni kell és mindig, minden körben lehet találni egy-két elvtársat, akik írhatnának, még a legkisebb, legjelentéktelenebb csoportban is (a kevésbbé

fontosak gyakran különösen érdekesek, mert néha ők végzik a munka legjelentősebb, ha nem is mutatós részét). A régi „Iszkra“ tapasztalatát felhasználva, mi itt rögtön egészen széles alapokon szerveztük meg a titkárságot, önöket pedig kérjük, tartsák szem előtt, hogy *mindenki*, kivétel nélkül mindenki, aki türelemmel és eréllyel veszi kezébe a dolgot, minden fáradság nélkül el fogja érni, hogy minden levele, vagy leveleinek kilenctizedrésze eljusson a szerkesztőséghez. Ezt a régi „Iszkra“ háromesztendős tapasztalata alapján mondom, amelynek nem egy ilyen rendszeres levelezést folytató levelező-barátja volt (gyakran olyan, aki senkit sem ismert személyesen a szerkesztőségből). A rendőrség már régóta képtelen elcsípni a külföldi leveleket (ez csak véletlenül történik meg, ha a feladó rendkívül vigyázatlan) és a régi „Iszkra“ anyagának legnagyobb része mindig a legközönségesebb úton, egyszerű levelekben érkezett címünkre. Különösen óvjuk az elvtársakat attól a módszertől, hogy a levelezést csak a bizottságban vagy csak a titkároknál összpontosítsák. Nincs károsabb az ilyen monopóliumnál. Amennyire kötelező az egység a cselekvésben, az elhatározásban, annyira helytelen az általános tájékoztatásban, a levelezésben. Nagyon gyakran előfordul, hogy különösen érdekesek azoknak az aránylag „kívülálló“ (a bizottságoktól távolálló) embereknek a levelei, akik *frissebben* reagálnak sok olyan jelenségre, amelyet a tapasztalt, régi pártmunkás annyira megszokott, hogy észre sem veszi. Adjanak több lehetőséget az írásra a fiatal munkatársaknak: az ifjúságnak, a munkatársaknak, a „központiaknak“, a szervezőknek, a röpgyűlések és tömeggyűlések egyszerű részvevőinek egyaránt.

Csak így és csak ilyen széleskörű levelezéssel tehetjük lapunkat egyesült erővel *az oroszországi munkásmozgalom* igazi lapjává. Nagyon kérjük, olvassák fel ezt a levelet kivétel nélkül minden gyűlésen, körben, alcsoportban stb. stb., a lehető legszélesebb körben, s írják meg nekünk, hogyan fogadták a munkások ezt a felhívást. Azt a gondolatot, hogy legyen külön egy („népszerű“) munkáslap és külön egy általános — vezető — értelmiségi lap, nagyon szkeptikusan fogadjuk: szeretnők, ha a szociál-

demokrata lap az egész mozgalom lapja lenne, ha a munkáslap és a szociáldemokrata lap egy lapban olvadna össze. Ez csak a munkásosztály legaktívabb támogatásával sikerülhet.

Elvtársi üdvözlettel
N. Lenin

A megírás ideje: 1904 november 29 (december 12).
Megjelent külön röplap formájában.
1904 december.

NYILATKOZAT ÉS DOKUMENTUMOK A KÖZPONTI SZERVEKNEK A PÁRTTAL VALÓ SZAKÍTÁSÁRÓL

A megírás ideje: 1904 december 9 (22).
Megjelent külön brosúrában.
Genf, 1905 január.

Az „Iszkra" 77. számában a Központi Bizottság három tagja az egész Központi Bizottság nevében döntőbíróság elé idézi N elvtársat[124] „a párt bomlasztása céljából tett hazug kijelentése miatt". Ezt az állítólag hazug kijelentést „a Központi Bizottság egy tagja útján tette, aki nem vett részt a deklaráció kidolgozásában", vagyis az én közvetítésemmel. Tekintettel arra, hogy az ügy közelről érint, valamint az N elvtárstól kapott felhatalmazás alapján, jogomnak és kötelességemnek tartom, hogy a döntőbírósági tárgyaláson résztvegyek, és a következő vádat emeljem Glebov, Valentyin és Nyikityics központi bizottsági tagok ellen.

Vádolom őket azzal, hogy központi bizottsági kollégáikkal, valamint az egész párttal szemben szabálytalan, helytelen, formai és erkölcsi szempontból megengedhetetlen módon jártak el.

Mivel ezek a helytelen cselekedetek rendkívüli módon elnyujtják és kiélezik a pártválságot, s ezenkívül a legközvetlenebbül befolyást gyakorolnak a pártmunkások zömére, feltétlenül szükségesnek tartom, hogy a tárgyalás nyilvános legyen minden olyan kérdésben, amely nem tartalmaz konspirációs titkokat, és ezért részletesen kifejtem az általam emelt vád tartalmát.

I. Vádolom a Központi Bizottság 3 tagját, Glebovot, Valentyint és Nyikityicset azzal, hogy rendszeresen becsapták a pártot.

1) Vádolom őket azzal, hogy a II. pártkongresszustól nyert hatalmukat arra használták fel, hogy elfojtsák a párt közvéleményét, amely a III. kongresszus össze-

hívásáért folytatott agitációban jutott kifejezésre. Semmi joguk nem volt ahhoz, hogy elfojtsák ezt az agitációt, mely minden párttagnak elidegeníthetetlen joga. Különösképpen nem volt semmi joguk ahhoz, hogy a Déli Titkárságot a kongresszus összehívásáért folytatott agitációja miatt feloszlassák. Sem formailag, sem erkölcsileg nem volt joguk ahhoz, hogy engem, mint a Párttanács tagját megrovásban részesítsenek azért, mert a Tanácsban a kongresszus összehívása mellett szavaztam;

2) — vádolom őket azzal, hogy a bizottságoknak a kongresszus összehívása mellett állást foglaló határozatait eltitkolták a párt előtt, és az irántuk mint a legfelsőbb pártszerv tagjai iránti bizalomra spekulálva, félrevezették a bizottságokat azáltal, hogy tudatosan hamis képet festettek a dolgok állásáról a pártban. Gátolták az igazság kiderítését, amikor megtagadták a rigai bizottság azon kérésének teljesítését, hogy a 22-ők határozatát kinyomathassák és terjeszthessék, s ugyancsak megtagadták a többség irodalmának Oroszországba küldését, azzal az ürüggyel, hogy ez az irodalom nem pártirodalom;

3) — vádolom őket azzal, hogy a kongresszus összehívása ellen folytatott agitációjukban nem rettentek vissza még a helyi munka bomlasztásától sem, a kongresszus összehívása mellett állást foglaló bizottságokkal szemben a perifériához apelláltak, arra törekedtek, hogy ezeket a bizottságokat minden elképzelhető módon lejárassák a helyi pártmunkások szemében, s ilymódon a bizottságok és a periféria között megrendítsék a bizalmat, mely nélkül semmiféle munka sem lehetséges;

4) — vádolom őket azzal, hogy a Tanácsba delegált központi bizottsági tag útján közreműködtek a Tanács azon határozatainak megfogalmazásában, amelyek a III. kongresszus összehívásának feltételeit szabták meg, azon határozatok megfogalmazásában, amelyek a kongresszust lehetetlenné tették, s ilymódon megfosztották a pártot a belső pártválság normális megoldásának lehetőségétől.

5) — vádolom őket azzal, hogy jóllehet a bizottságoknak kijelentették, hogy elvben egyetértenek a többség álláspontjával, kijelentették, hogy a kisebbséggel való

megegyezés kizárólag akkor lehetséges, ha a kisebbség lemond külön, titkos szervezetéről és a Központi Bizottságba való kooptálásról, ugyanakkor, *a párt tudta nélkül és tudatosan a párt akarata ellen* cselekedve, megegyeztek a kisebbséggel a következő feltételek alapján: 1) fenntartják a kisebbség technikai vállalkozásainak autonómiáját; 2) a kisebbség három legelvakultabb képviselőjét kooptálják a Központi Bizottságba;

6) vádolom őket azzal, hogy mint a legfelsőbb pártszerv tagjai, tekintélyüket politikai ellenfeleik befeketítésére használták fel. Becstelenül jártak el P.[125] elvtárssal szemben, amikor *júliusban* olyan határozatot hoztak, hogy megvizsgálják az Északi Bizottságban elhangzott állítólag csalárd felszólalását s azután *mindmáig* (december 22) még csak nem is közölték vele a vádat, bár Glebov többször találkozott P.-vel, s bár ugyanaz a Glebov mint a Párttanács tagja merészelte az „Iszkrá"-ban „csalásnak" minősíteni egy olyan elvtárs eljárását, aki meg van fosztva a védekezés lehetőségétől. Nyilvánvaló valótlanságot mondtak, amikor kijelentették, hogy Ligyin[126] nem volt a Központi Bizottság bizalmi embere (Vertrauensmann). Félrevezették a párttagokat azzal a céllal, hogy lejárassák előttük Boncs-Brujevics elvtársat és ez utóbbinak az expedíciós osztályon dolgozó munkatársait, s az „Iszkrá"-ban (77. sz.) olyan nyilatkozatot tettek közzé, amelyben az expedíciós osztálynak csakis a passzíváit tüntették fel (s ezt is helytelenül) — mégpedig azok után, hogy Boncs-Brujevics elvtársnak megbízottaik útján írásbeli igazolást adtak arra vonatkozóan, hogy az ügyeket jól vezette és a számvitel teljesen rendben van;

7) vádolom őket azzal, hogy Vasziljev és Zverev elvtársnak, a Központi Bizottság volt külföldi képviselőinek távollétét pártintézmények (az OSzDMP genfi könyvtára és levéltára) diszkreditálására használták fel. Az „Iszkrá"-ban a Központi Bizottság egy előttem ismeretlen „képviselőjének" aláírásával megjelent közleményben teljesen meghamisították ezeknek az intézményeknek a történetét és valódi jellegét.

II. Ezenkívül vádolom a Központi Bizottság 3 tagját, Glebovot, Valentyint és Nyikityicset azzal, hogy testületi kol-

légáikkal szemben számos esetben mind formai, mind erkölcsi szempontból megengedhetetlen módon jártak el.

1) Szétrombolták a pártszervezet és pártfegyelem alapjait, amikor (Glebov elvtárs útján) ultimátumot intéztek hozzám, hogy vagy lépjek ki a Központi Bizottságból, vagy szüntessem be a kongresszus érdekében folytatott agitációt.

2) Megszegték azt a megállapodást, amelyet Glebov, a Központi Bizottság tagja kötött nevükben, akkor, amikor a Központi Bizottság összetételének megváltozása folytán ennek a megállapodásnak teljesítése rájuk nézve hátrányossá vált.

3) Nem volt joguk ahhoz, hogy júliusi ülésükön bejelentsék, hogy N elvtárs nem tagja többé a Központi Bizottságnak, anélkül hogy akár az ő, akár az én nyilatkozatomat meghallgatták volna, annál is inkább, mert a Központi Bizottságnak ez a három tagja ismerte azt a követelésünket (a Központi Bizottság 4 tagjának követelését[127]), hogy a vitás kérdést a Központi Bizottság teljes ülésén tárgyaljuk meg. A dolog lényegét tekintve is helytelen az a kijelentés, hogy N elvtárs nem tagja a Központi Bizottságnak, mert a Központi Bizottság három tagja visszaélt N elvtársnak egy feltételesen tett (és nem valamennyi elvtárssal közölt) kijelentésével.

4) A Központi Bizottság három tagjának semmiképpen nem volt joga eltitkolni előttem, hogy nézeteik és szándékaik megváltoztak. Glebov elvtárs május végén azt állította, hogy álláspontjukat márciusi deklarációjuk[128] tartalmazza. Tehát a márciusitól alapjában különböző júliusi deklaráció elfogadását eltitkolták előttem, és Glebov kijelentése csalás volt.

5) Glebov megszegte azt a velem kötött megállapodást, hogy az amszterdami kongresszusra[129] készülő jelentésben, amelynek megírását Dan (a Központi Lap küldötte) és ő, Glebov (a Központi Bizottság küldötte) vállalta, nem lesz szó a pártban felmerült nézeteltérésekről. A jelentés, amelyet Dan egymaga készített, telistele volt burkolt polémiával és teljesen át volt itatva a „kisebbség" nézeteivel. Glebov nem tiltakozott Dan jelentése ellen, tehát közvetve résztvett a nemzetközi szociáldemokrácia rászedésében.

6) A Központi Bizottság három tagjának nem volt semmi joga ahhoz, hogy megtagadja a pártélet egy fontos kérdésében nyilvánított különvéleményem bejelentését és nyilvánosságra hozását. A júliusi deklarációt *közzététel végett* előbb küldték meg a Központi Lapnak, mintsem alkalmat adtak volna nekem arra, hogy véleményt nyilvánítsak róla. Augusztus 24-én a Központi Lapnál írásban tiltakoztam e deklaráció ellen. A Központi Lap kijelentette, hogy tiltakozásomat csak abban az esetben teszi közzé, ha a Központi Bizottság három tagja, akik a deklarációt írták, ebbe beleegyezik. Utóbbiaknak ez nem volt ínyére, s tiltakozásomat eltitkolták a párt előtt.

7) Nem volt semmiféle joguk ahhoz, hogy anélkül, hogy formailag kizártak volna a Központi Bizottságból, egyáltalán ne tájékoztassanak a Központi Bizottság ügyeinek állásáról, új oroszországi és külföldi megbízottak kijelöléséről, a „kisebbséggel" való tárgyalásokról, a pénztári ügyekről stb. stb.

8) Nem volt joguk ahhoz, hogy a Központi Bizottságba három új elvtársat kooptáljanak (a békülékenyek közül) anélkül, hogy ezt a kooptálást a Tanács jóváhagyta volna, amint ezt a párt szervezeti szabályzata egyhangúság hiánya esetén megköveteli, márpedig a kooptálás nem volt egyhangú, mert én tiltakoztam ellene.

Melléklet

Tekintettel a Központi Bizottság belső pártválságunk kérdésében elfoglalt álláspontjának nagy jelentőségére, szükségesnek tartom a következő dokumentumok nyilvánosságra hozatalát általános tudomásulvétel végett:

I. Glebov elvtárs levelei a „testület" tagjaihoz.

a) Szeptember.

„Még nem alakult ki a Központi Laphoz és a Ligához való viszonyunk. Nyilatkozatunk után bizony fejükbe szállt a dicsőség s étvágyuk nőttön nő. Helyzetünk itt nagyon nehéz: a külföld a Liga kezében van, a magánjellegű pénzforrások a Központi Lap kezében vannak, s ezért nyakig úszunk az adósságban. A szükség annyira szorongat (adósságunk kb. 9 000), hogy kénytelen vagyok valami kivezető utat keresni. Ezért fordultam a kisebbséghez azzal a javaslattal, hogy vázolják fel a számukra kívánatos reformok tervét."

b) Szeptember 7.

„Tegnap este Sz. jelenlétében hivatalos megbeszélést folytattam a kisebbség három megbízottjával: Popovval, Blumenfelddel és Martovval."

Ez az ülés Glebov szavai szerint „a béke előkészítésének preliminárís ülésévé" vált. Az ülésen megtárgyalt kérdések közül megemlítjük a következőket:

I. Szervezeti viszonyok külföldön.

„Az oroszországi mozgalommal való foglalkozást a Központi Bizottság, a Központi Lap és a Liga vállalja. A kölcsönös súrlódások kiküszöbölése, a munka iránti érdeklődés foko-

zása és a teljes bizalom helyreállítása végett az általános ügyvezetést a Központi Bizottság, a Központi Lap és a Liga egy-egy megbízottjából álló bizottságra bízzuk. A Központi Bizottságnak két szavazata és vétó*-joga van..."

II. Szállítás.

„A Központi Lap, bizonyos autonómia biztosítása mellett, alá van rendelve a Központi Bizottságnak. Mégpedig: külföldön csak egy expedíciós szerv lehet, a Központi Bizottság expedíciós szerve. Határszállítmányait a Központi Lap továbbra is maga irányítja. Az irodalom elosztása Oroszországban a Központi Bizottság feladata. A Központi Lap nagyobb önállóságának biztosítása érdekében megkapja a Délvidéket. Ezt megmagyarázom. A Központi Lapnak van szállítási lehetősége. A Központi Lap attól tart, hogy ha a vezetésben változások következnek be, megfosztják ezektől a lehetőségektől. Ezért kéri, hogy a szállítási lehetőségeket szervezeti úton biztosítsák számára."

c) Szeptember 7.

„Dan — de lehet, hogy mások is — szörnyen dühös az ügyvezetésre vonatkozóan tegnap kötött megállapodásra. Micsoda telhetetlen társaság. Szeretnének itt egy bizottságot alakítani a Központi Lap, a Központi Bizottság és a Liga képviselőiből, amely a külföldön mindenben döntene; persze, mindegyiknek csak egy szavazata van. Ugye nem is rossz?"

d) Szeptember.

„Felhívom a figyelmet a Tanácsnak a kiegészítésre vonatkozó kívánságára (a Központi Bizottság tanácsbeli képviseletének kiegészítéséről van szó). Lenin helyett másvalakit kell választanunk, amit ő természetesen törvénytelennek fog nyilvánítani. Én Dant vagy Deutschot javasolnám a Tanácsba, de pontosan meg kell határozni, hogy meghatalmazásuk csak a Tanács üléseire érvényes. Azt hiszem, nincs más, akit megválaszthatnánk."

II. A Központi Bizottság egyik (jelenleg már hivatalosan a Központi Bizottságba kooptált) megbízottjának levele Glebov elvtárshoz:

Szeptember 4.

„A deklarációval kapcsolatban olyan zűrzavar keletkezett, hogy nehéz benne kiigazodni. Egy világos: valamennyi

* — tiltakozás. — *Szerk.*

bizottság — a harkovi, a krimi, a bányavidéki és a doni bizottságot kivéve — többségi bizottság. A doni bizottság úgy látszik semleges, de ezt nem tudom pontosan. A «többségi» bizottságok közül a rigai, a moszkvai, a pétervári és az északi bizottság a deklaráció miatt kifejezték bizalmatlanságukat a Központi Bizottság iránt, amint ezt már előzőleg közöltem veled. Csak igen kevés bizottság szavazott feltétlen bizalmat a Központi Bizottságnak. A többi bizalmat szavazott neki békítési kísérleteiért azzal a feltétellel, hogy kudarc esetén azonnal rendkívüli kongresszust hívnak össze. Ez utóbbi bizottságok közül néhány a kibékülés feltételéül azt kívánja megszabni, hogy a kisebbség ne tartsa magát tárgyaló «félnek» és mint «fél» (?) mondjon le kooptációs követeléséről. Így áll a dolog. Ha a kibékülés nem sikerül, a Központi Bizottság elveszti a bizottságok többségének bizalmát, s akkor már magának kell a kongresszus összehívása mellett agitálnia, hogy felhatalmazását visszaadhassa. **A bizottságok hangulatából pedig világosan látható, hogy a kongresszus a 22-ők szellemében fog határozatokat hozni, vagyis a szerkesztőség leváltása és a többség kezébe való átadása, a Párttanács összetételének megváltoztatása stb. mellett fog dönteni.** De annak, hogy a kibékülés kielégítse a bizottságokat, az az elengedhetetlen feltétele, amiről már írtam neked, hogy tudniillik a kisebbség elfogadja a deklarációt és lemondjon arról, hogy «félnek» tekintse magát. Ha ezt megteszi, azt hiszem, Lenin lába alól Oroszországban kicsúszik a talaj, és helyre lehet állítani a békét. Az a megjegyzésed, hogy Martovval «lassanként» rendbe jön a dolog, meglepett. A szerkesztőségi tagok makacssága már kezd valósággal boszszantóvá válni, és irántuk érzett eszmei és egyéb természetű rokonszenvem ellenére lassanként megrendül a bizalmam bennük, mint politikai «vezetőkben». A szervezeti kérdést teljesen tisztázták, és további makacskodásuk — oroszországi támogatás hiányában **(a kisebbség itt tehetetlen)** — be fogja bizonyítani, hogy csakis a pozíciókért szállnak harcba."

Így kezdődik az alkudozás, a vége pedig ez:

A Központi Bizottság levelet küld a bizottságoknak, amelyben közli velük, hogy

„A tárgyalások a közeljövőben (legkésőbb két hét mulva) befejeződnek, s egyelőre közölhetjük, hogy 1) a Központi Bizottság semmiféle kisebbséget sem kooptált (ezzel kapcsolatban valaki valami pletykát terjesztett);... 3) a kisebbséggel a tárgyalások ugyanabban a szellemben folynak, amint azt Valentyin jelentette nektek, vagyis ha engedményekről

beszélünk, akkor csakis a kisebbség által tett engedményekről lehet szó, s ezeknek az engedményeknek a Központi Lap frakciós polémiájáról való lemondásban, a kisebbség titkos szervezetének feloszlatásában, a kisebbség tagjainak a Központi Bizottságba történő kooptálásáról való lemondásban, valamennyi vállalkozásnak (technika, szállítás, kapcsolatok) a Központi Bizottság rendelkezésére bocsátásában kell állaniok. Csakis ezekkel a feltételekkel lehetséges a pártban a béke helyreállítása. Van okunk remélni, hogy ez így is fog történni. Mindenesetre ha a kisebbség most is régi politikáját kívánja folytatni, a Központi Bizottság azonnal megszakítja a tárgyalásokat és megteszi a lépéseket a rendkívüli kongresszus összehívására."

Így igyekszik megnyugtatni a Központi Bizottság azokat a bizottságokat, amelyek kifejezték bizalmatlanságukat iránta, s most közöljük *a kisebbség „tekintélyes" képviselőinek leveleit*. A levelek 1904 december hó közepén érkeztek.

„Végre ismét összeültünk azzal a szemét népséggel. Válaszuk ez volt: technikai vállalkozásaink autonómiájába beleegyeznek; ami az agitációs bizottságot illeti, ellene vannak, mert az a véleményük, hogy ez (az agitáció irányítása) a Központi Bizottság közvetlen funkciója s ezzel a tervvel szemben előnyben részesítik a Központi Bizottság megreformálását, **hivatalosan azonban most nem kooptálhatnak, hanem javasolják három kisebbséginek (Popovnak, Fominnak, Fisernek) tényleges kooptálását. Mi természetesen azonnal egyetértettünk X-szel, s mától kezdve a mensevik ellenzék hivatalosan feloszlik.** Szinte mázsás tehertől szabadultunk meg. A napokban a teljes Központi Bizottság velünk együtt ülést fog tartani, utána pedig összehívjuk a hozzánk legközelebb álló bizottságok konferenciáját.

...**Természetesen szilárd meggyőződésünk, hogy a Központi Bizottságot hatalmunkba fogjuk keríteni és úgy fogjuk irányítani, ahogy ez számunkra kívánatos.** Ez annál is könnyebb, mert közülük sokan már helyesnek ismerik el a kisebbség elvi bírálatát... A munkások valamennyi következetesen sziklaszilárd bizottságban (Bakuban, Odesszában, Nyizsnyij-Novgorodban és Pétervárott) választási rendszert követelnek. Világos tünete ez a sziklaszilárdak agóniájának."

Ezzel a levéllel egyidőben egy másik levél is érkezett:

„Megegyezés jött létre a «kisebbség» megbízottai és a Központi Bizottság között. A megbízottak ezt írásba foglalták. Minthogy azonban a «kisebbséget» előzőleg nem kérdezték meg, maga az írás sem túlságosan szerencsés, mert a Központi Bizottságnak és nem a Központi Bizottság egyesítési politikájának szavaz «bizalmat»; van benne szó a pártba való felszívódásról is, a külön létezés felszámolásáról is, holott a második magában is elegendő. Végül az írásból hiányzik a «kisebbség» «credó»-ja*. Ezért még azt is elhatároztuk, hogy a «kisebbség» valamennyi szervezetében elfogadtatunk egy határozatot a «credó»-val és a megjelölt módosításokkal együtt, de persze a meghatalmazottaink és a Központi Bizottság közti megegyezés létrejöttét is elismerjük."

* * *

Nagyon valószínű, hogy a tett színhelyén rajtakapott személyek, akiket ezek a dokumentumok lelepleznek, a rájuk jellemző „erkölcsi finomságnál" fogva mindent el fognak követni, hogy a párt figyelmét a dokumentumok tartalmáról arra az erkölcsi kérdésre tereljék, jogos volt-e a dokumentumok közzététele. Meggyőződésem, hogy a párt nem fogja megengedni, hogy ezzel a mesterkedéssel port hintsenek szemébe. Kijelentem, hogy ezért a leleplezésért az erkölcsi felelősséget teljes egészében magamra vállalom, s a döntőbíróság előtt, amely majd az ügyet egészében meg fogja vizsgálni, megadom a szükséges magyarázatokat.

---

* — hitvallás, programm, valamely világnézet kifejtése. — *Szerk.*

KÖZLEMÉNY A SZERVEZŐ BIZOTTSÁG MEGALAKULÁSÁRÓL ÉS AZ OROSZORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA MUNKÁSPÁRT III. RENDES KONGRESSZUSÁNAK ÖSSZEHÍVÁSÁRÓL[180]

A súlyos válságnak, amelyet pártunk a II. kongresszus, vagyis immár másfél esztendő óta átél, elkerülhetetlen és régen előrelátott következménye: a központi szervek teljes szakítása a párttal. Nem akarjuk itt elismételni a válság hosszú történetét, nem akarjuk felidézni azokat a tényeket, amelyeket a pártirodalom általában, különösen pedig az oroszországi bizottságok számos határozata és nyilatkozata, valamint e bizottságok konferenciái már eléggé megvilágítottak. Elegendő rámutatni arra, hogy az utolsó ilyen konferencia, az északi konferencia, amelyen résztvett a pétervári, a rigai, a tveri, a moszkvai, az északi és a nyizsnyijnovgorodi bizottság, titkárságot választott s ezt megbízta azzal, hogy Szervező Bizottság minőségében tegyen lépéseket az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt III. rendes kongresszusának haladéktalan összehívása érdekében.

Most már lejárt valamennyi határidő, amelyet a bizottságok az úgynevezett Központi Bizottság válaszára megszabtak s a titkárság megegyezést kötött három déli (az odesszai, jekatyerinoszlavi, nyikolajevi) és négy kaukázusi bizottság megbízottjával. A titkárság most Szervező Bizottságként lép fel és a pártnak alárendelt, de a párt iránti felelősség elől kitérő központi szervek beleegyezése nélkül összehívja az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt harmadik rendes kongresszusát.

Oroszország még soha nem látott politikai fellendülés időszakába lépett, s a proletariátusra az önkényuralom elleni harc óriási történelmi feladatai hárulnak. Valamennyi Oroszországban dolgozó szociáldemokrata tudja,

milyen roppant kárt okozott pártviszályunk a proletariátus erői megszervezése és összefogása ügyének, milyen felmérhetetlen kárt szenvedett Oroszországban a propaganda, az agitáció és a munkások egyesítésének ügye a külföldi körösdi bomlasztó hatása következtében. S ha nincs mód a külföldi körök és védenceik egyesítésére, legalább egyesüljön valamennyi oroszországi szociáldemokrata pártmunkás, a forradalmi szociáldemokrácia következetes irányzatának valamennyi híve. Ez az egyesülés az egyetlen helyes út valamennyi oroszországi szociáldemokrata majdani tartós és szilárd egysége felé.

Éljen az orosz, éljen a nemzetközi forradalmi szociáldemokrácia!

A kongresszus összehívásának feltételeire vonatkozólag a Szervező Bizottság szükségesnek tartja, hogy mindenkinek tudomására hozza a következőket:

1) A Szervező Bizottság feltétlenül jogosnak ismeri el, hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt II. kongresszusa által jóváhagyott valamennyi oroszországi bizottság és szervezet a III. rendes kongresszuson szavazati joggal résztvegyen (a pétervári, a moszkvai, a harkovi, a kievi, az odesszai, a nyikolajevi, a doni, a jekatyerinoszlavi, a szarátovi, az urali, az északi, a tulai, a tveri, a nyizsnyij-novgorodi, a bakui, a batumi, a tifliszi, a bányavidéki, a szibériai és a krimi bizottság).

2) A Szervező Bizottság feltételesen elismeri azoknak a bizottságoknak a kongresszuson való részvételre való jogát, amelyeket a Központi Bizottság hagyott jóvá a második kongresszus után (a mingreli, az asztraháni, az orlov-brjanszki, a szamárai, a szmolenszki, a rigai, a kurszki, a voronyezsi bizottság, valamint a Külföldi Liga). Mindezeket a bizottságokat olyan központi szervek hagyták jóvá, amelyek elvesztették a párt bizalmát. Kötelesek vagyunk meghívni őket a III. kongresszusra, de csakis maga a kongresszus döntheti el véglegesen részvételük kérdését (a bizottság megalakulásának érvényessége, szavazati vagy tanácskozási joggal való részvétel stb.).

3) A Szervező Bizottság az oroszországi bizottságok többségének nevében kifejezi azt az óhaját, hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt III. rendes kongresszusán vegyen részt az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt *valamennyi* szervezete, mind a külföldiek, mind az oroszországiak, különösképpen pedig valamennyi olyan munkásszervezet, amely az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárthoz tartozónak vallja magát. Ez utóbbiak részvételét azért tartjuk különösen kívánatosnak, mert a pártválság, valamint a választási elvnek és a rabocsejegyelós demokratizmusnak demagóg hirdetése már számos esetben szakadást idézett elő. Fel kell használnunk a kongresszust arra, hogy az oroszországi bizottságok többsége képviselőinek részvételével megkíséreljük e szakadások kiküszöbölését, vagy az általuk okozott kár csökkentését.

4) A Szervező Bizottság tehát minden olyan szervezetet, amely részt akar venni a kongresszuson, felszólít arra, hogy haladéktalanul nyilatkozzon és lépjen érintkezésbe a Szervező Bizottsággal (a fent megjelölt 13 bizottság valamelyikének útján).

5) A kongresszusra való *meghívás* feltételeit vita esetén a két legközelebbi bizottság és a Szervező Bizottság részéről kijelölt harmadik személy döntése fogja meghatározni.

6) A III. kongresszus maga fogja meghatározni, hogy a második pártkongresszus által jóvá nem hagyott bizottságok és más szervezetek milyen feltételek mellett *vehetnek részt* a kongresszuson (szavazati vagy tanácskozó joggal).

7) A kongresszus idejét és helyét a Szervező Bizottság jelöli ki.

A megírás ideje: 1904 december.

Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik" V. köt. 1926.

JEGYZETEK

[1] Leninnek „*Ismertetés az OSzDMP II. kongresszusáról*“ c. írása a II. pártkongresszus utáni időszakból származik, amikor kiélesedett a bolsevikoknak a mensevikek szakadár, bomlasztó tevékenysége ellen vívott harca. A kongresszusi jegyzőkönyv nyilvánosságra hozataláig (1904 január), az „Ismertetés“ volt az egyetlen okmány, amely megvilágította a II. kongresszus eredményeit és az OSzDMP kettészakadásának okait. — *1*

[2] Lenin az OSzDMP II. kongresszusának szavazati joggal bíró küldötteire vonatkozóan azokat az adatokat használja fel, amelyeket 1903 július 18-án (31-én) a kongresszus második ülésén, a mandátumvizsgáló bizottság jelentése megállapított. Eddig az időpontig 42 küldött érkezett a kongresszusra: 33 küldött egy-egy szavazattal, 8 küldött két-két szavazattal és a Bund külföldi bizottságától egy küldött ideiglenesen, a második küldött megérkeztéig, ugyancsak két szavazattal. Július 22-én (augusztus 4-én), a Bund második küldöttének megérkezésekor, a kongresszuson 43 szavazati joggal bíró küldött volt jelen, közülük 35 egy-egy, nyolc küldött pedig két-két szavazattal rendelkezett. — *5*

[3] *T* — a bolsevik P. A. Kraszikov (az OSzDMP II. kongresszusának jegyzőkönyve szerint — Pavlovics, P.). — *7*

[4] „*Borba*“ („Harc“) — külföldi irodalmár-csoport, az OSzDMP-hez tartozónak vallotta magát; önálló csoportként 1901-ben alakult meg Párizsban. A szociáldemokrata nézetektől és taktikától való eltérése, bomlasztó tevékenysége, az oroszországi szociáldemokrata szervezetekkel való kapcsolatának hiánya miatt nem engedték meg részvételét

a II. pártkongresszuson. A II. kongresszus határozata alapján a „Borba"-csoportot feloszlatták. — *8*

5 *N (NN)* — a mensevik E. M. Alekszandrova álneve (az OSzDMP II. kongresszusának jegyzőkönyve szerint — Stein). — *8*

6 *„Renegát"* — I. V. Csernisev; kezdetben „ökonomista" volt, azután az „Iszkra" külföldi szervezetébe lépett be, s 1903 áprilisában ismét átpártolt az „ökonomistákhoz". — *8*

7 *Kommentár a Tagesordnung-hoz.* Lenin így nevezte a második pártkongresszus napirendjének és ügyviteli szabályzatának tervezetéhez írt megjegyzéseit, amelyeknek „Az OSzDMP II., rendes kongresszusának programmja" címet adta. — *17*

8 *Sztarover* — a mensevik A. N. Potreszov álneve. — *18*

9 *„Zarja"* („Hajnal") — marxista tudományos-politikai folyóirat; az „Iszkra" szerkesztősége adta ki Stuttgartban 1901—1902-ben. Négy száma jelent meg.

A „Zarjá"-ban jelentek meg Lenin következő cikkei: „Alkalmi megjegyzések", „A zemsztvo üldözői és a liberalizmus Hannibáljai", „Az agrárkérdés és a «Marx-kritikusok»" c. munka első négy fejezete („A «kritikus» urak az agrárkérdésről" címmel), „Belpolitikai Szemle", „Az orosz szociáldemokrácia agrárprogrammja". Ugyancsak a „Zarjá"-ban jelentek meg Plehanov elméleti cikkei is. — *18*

10 *„Revoljucionnaja Rosszija"* („A Forradalmi Oroszország") — eszer ujság; 1900 végétől 1905-ig jelent meg. 1902 januárjától az eszer párt központi lapja. — *24*

11 *„Az április 2-i ügy"* — Szipjagin belügyminiszter meggyilkolásáról van szó. A gyilkosságot egy Balmasov nevű diák követte el 1902 április 2-án (15-én). — *24*

12 *A petrasevisták köre* a XIX. század 40-es éveinek derekán Pétervárott alakult meg. A haladó orosz raznocsinyec-értelmiség képviselői—irodalmárok, tanítók, diákok, kishivatalnokok, tisztek stb.— voltak a tagjai. A kör élén M. V. Butasevics-Petrasevszkij, a francia utópista-szocialista Fourier követője állt.

Petrasevszkij hívei különböző politikai nézeteket vallottak, de nagy többségükben a cári önkényuralom és a jobbágyrendszer ellen léptek föl.

A Petrasevszkij-körrel kapcsolatban voltak M. J. Szaltikov-Scsedrin, F. M. Dosztojevszkij, A. N. Plescsejev, A. N. Majkov, T. G. Sevcsenko és mások. — *29*

[13] *„A forradalmi ifjúság feladatai“* c. cikk alcíme „Első levél“; a többi levél megírására azonban nem került sor. A cikk sokszorosítva külön brosúra formájában is megjelent „A diáksághoz. A forradalmi ifjúság feladatai (A szociáldemokrácia és az értelmiség)“ címen.

Az 1904—1905. évi rendőrségi akták szerint Lenin brosúráját a letartóztatások és házkutatások során megtalálták Jekatyerinoszlavban, Nyizsnyij-Novgorodban, Kazánban, Odesszában, Arzamaszban, Szmolenszk és Minszk kormányzóságban. — *31*

[14] *„Sztugyent“* („A diák“) — a forradalmi diákság lapja. Három száma jelent meg: az 1. sz. 1903 áprilisában; a 2—3. sz. 1903 szeptemberében. — *31*

[15] *„Oszvobozsgyenyije“* („Felszabadulás“) — a liberális-monarchista burzsoázia kéthetenként megjelenő folyóirata; 1902-től 1905-ig jelent meg külföldön P. B. Sztruve szerkesztésében. Az „Oszvobozsgyenyije“ hívei alkották később Oroszország fő burzsoá pártjának, a kadetok pártjának magvát. — *31*

[16] Lenin cikkei, amelyeket ennek a tervnek alapján írt, nem kerültek elő. A terv utolsó bekezdését — a Bundról — Lenin „Az arcátlanság maximuma és a logika minimuma“ (lásd ebben a kötetben 48—54. old.) c. cikkében fejtette ki. — *46*

[17] *„A «nomád» időszak vége“* — a szociáldemokrata szervezetek eszmei és szervezeti szétforgácsoltságának vége. — *46*

[18] *„Poszlednyije Izvesztyija“* („Utolsó Hírek“) — időszaki közlöny, a Bund külföldi bizottsága adta ki 1901-től 1906-ig. — *49*

[19] *Cionizmus* — reakciós nacionalista irányzat a zsidó burzsoázia körében. — *53*

[20] *A KB tagja* — F. V. Lengnyik (álnevei — Vasziljev, Kol). — *55*

[21] *„Az Orosz Forradalmi Szociáldemokrácia Külföldi Ligájának" második kongresszusát* 1903 október 13—18 (26—31) között Genfben tartották; a mensevikek sürgetésére hívták össze. A kongresszuson 15 küldött (18 szavazat) Leninnel az élükön a többség, 18 küldött (22 szavazat) pedig a kisebbség híve volt, egy küldött (2 szavazat) nem csatlakozott sem a bolsevikokhoz, sem a mensevikekhez.

A kongresszus napirendjének fő pontja Lenin beszámolója volt, aki az OSzDMP II. kongresszusán a Liga küldötte volt. Lenin után Martov szólalt fel. Felszólalásában védelmezte a mensevikek opportunizmusát és rágalmazó kirohanásokat intézett a bolsevikok ellen. Lenin és hívei kivonultak a kongresszusról. Mivel a Liga nem volt hajlandó alávetni magát a II. pártkongresszus határozatainak, a Központi Bizottság és a Párttanács a Liga kongresszusát törvénytelennek nyilvánította. — *59*

[22] *A nemzeti kérdésről szóló beszámolóját* Lenin később feldolgozta az „Iszkra" számára „A nemzeti kérdés programmunkban" c. cikkében (lásd Lenin Művei. 6. köt. 1953. 472—481. old.). — *65*

[23] *PPS* (Polska Partia Socjalistyczna — Lengyel Szocialista Párt) — kispolgári nacionalista párt; 1893-ban alapították. — *65*

[24] *„Nyilatkozat Martov beszámolójával kapcsolatban"* — Lenin ezt a nyilatkozatot „Az Orosz Forradalmi Szociáldemokrácia Külföldi Ligájának" II. kongresszusán, a harmadik ülésen olvasta fel, majd átadta a kongresszus titkárságának. Azoknak a rágalmazó vádaknak a kivizsgálására, amelyeket Martov a kongresszuson hangoztatott, nem ült össze a döntőbíróság, mert Martov 1903 november 16-i (29-i) levelében kénytelen volt kijelenteni, hogy Lenin jóhiszeműségében és őszinteségében nem kételkedik. — *76*

[25] A *„Be nem nyujtott nyilatkozatot"* Lenin „Az Orosz Forradalmi Szociáldemokrácia Külföldi Ligája" II. kongresszusára írta. A kongresszus 1903 október 16-i (29-i) ülésén Lenin egy rövid szóbeli nyilatkozatra szorítkozott. — *78*

[26] A *„Nyilatkozatot a Párttanácsból és a Központi Lap szerkesztőségéből való kilépésről"* Lenin akkor nyujtotta be, amikor Plehanov nyiltan a mensevikek oldalára állt és azt java-

solta, hogy kooptálják az „Iszkra" szerkesztőségébe a lap valamennyi volt szerkesztőjét, akiket az OSzDMP II. kongresszusa visszautasított.

November 5-én (18-án) Lenin azzal a kéréssel fordult Plehanovhoz, hogy közölje az „Iszkrá"-ban a szerkesztőségből való kilépéséről szóló nyilatkozatát (lásd ebben a kötetben 83. old.). A szerkesztőség közleménye a szerkesztőség összetételében bekövetkezett változásokról, az új mensevik „Iszkra" 53. számában 1903 november 25-én jelent meg. — *83*

27 *Bund* — „Litvániai, Lengyelországi és Oroszországi Általános Zsidó Munkásszövetség"; 1897-ben alakult, főleg Oroszország nyugati területeinek zsidó kézműveseit egyesítette. Az OSzDMP I. kongresszusán, 1898 márciusában, a Bund belépett az OSzDMP-be. Az OSzDMP II. kongresszusán a bundisták azt követelték, hogy a Bundot ismerjék el a zsidó proletariátus egyedüli képviselőjének. A kongresszus elvetette a bundista szervezeti nacionalizmust, s ezért a Bund kilépett a pártból.

1906-ban, a IV. („egyesülési") kongresszus után, a Bund ismét belépett az OSzDMP-be. A bundisták állandóan támogatták a mensevikeket és szüntelenül harcoltak a bolsevikok ellen. A Bund, bár formailag az OSzDMP-hez tartozott, burzsoá-nacionalista szervezet volt. — *84*

28 *„Die Arbeiterstimme"* („A Munkás Hangja") — a Bund központi lapja; 1897—1905-ben jelent meg. — *84*

29 Lenin az OSzDMP I. kongresszusán Minszkben 1898 márciusában elfogadott kiáltványra gondol. — *84*

30 A Bund harcát az OSzDMP jekatyerinoszlavi bizottsága ellen Lenin „Szüksége van-e a zsidó proletariátusnak «önálló politikai pártra»?" c. cikkében tárgyalja (lásd Lenin Művei. 6. köt. 1953. 336—341. old.). — *90*

31 *„Die Neue Zeit"* („Új Kor") — a német szociáldemokrácia folyóirata, Stuttgartban jelent meg 1883-tól 1923-ig. 1885 és 1895 között a „Neue Zeit" Engels több cikkét közölte. Engels gyakran adott útmutatásokat a folyóirat szerkesztőségének és élesen bírálta a szerkesztőséget a marxizmustól való elhajlása miatt. A 90-es évek második felétől, Engels halála után, a folyóirat kautskysta nézeteket hirdetett és

rendszeresen közölte a revizionisták cikkeit. Az első világháború éveiben (1914—1918) a folyóirat centrista álláspontot foglalt el, s ezzel valójában a szociálsovinisztákat támogatta. — *92*

32 Lenin saját fordításában idézi Renan francia filológus és történész „Le judaïsme comme race et comme religion" („A zsidóság mint faj és mint vallás") c. művét. A mű a „Discours et Conférences par Ernest Renan" („Renan, Ernest. Beszédek és nyilvános előadások") Párizs 1887. 373 old. c. könyvben jelent meg. — *93*

33 *V. V.* és *Nyikolaj —on* — V. P. Voroncovnak és N. F. Danyielszonnak, a XIX. század 80—90-es éveiben a liberális-narodnyik irányzat ideológusainak álneve. — *96*

34 *Millerand* — francia reformista „szocialista". 1899-ben belépett a reakciós burzsoá kormányba. — *98*

35 *„Kiadatlan nyilatkozat"* — a párt Központi Bizottságának határozattervezete, melyet Lenin terjesztett be a KB 1903 november 14-i (27-i) ülésén. Ezzel a nyilatkozattal kapcsolatban nem hoztak határozatot a Központi Bizottság egyes tagjainak a mensevikekkel szemben elfoglalt megalkuvó magatartása következtében. — *107*

36 *A Központi Bizottság ultimátumát* 1903 november 12-én (25-én) nyujtották át a mensevikeknek. Lenin még 1903 október 22-én (november 4-én) levelet írt a Központi Bizottságnak, amelyben azt javasolta, hogy a következő feltételeket szabják a mensevikeknek: 1) három volt szerkesztő kooptálása a szerkesztőségbe; 2) a régi helyzet visszaállítása a Külföldi Ligában; a Párttanácsban egy szavazat biztosítása a mensevikek részére. Ezeket az elsődleges feltételeket a Központi Bizottság megalkuvó tagjai nem támogatták. Lenin ugyanebben a levélben azt javasolta a Központi Bizottságnak, hogy hagyja jóvá, de egyelőre ne közölje a mensevikekkel az ultimátum fő pontjait, vagyis azokat a gyakorlati engedményeket, amelyeket a Központi Bizottság a mensevikeknek tehet: 1) négy volt szerkesztő kooptálása az „Iszkra" szerkesztőségébe; 2) két elvtárs kooptálása a Központi Bizottságba a Központi Bizottság választása alapján; 3) a régi helyzet visszaállítása a Külföldi Ligában; a Párttanácsban egy szavazat biztosítása a men-

sevikek részére. „Az ultimátum visszautasítása esetén — mondotta Lenin — végsőkig menő harc. Kiegészítő feltétel: 5) a II. pártkongresszus alatti és utáni viszálykodással kapcsolatos valamennyi döntőbírósági eljárás, vita és tárgyalás megszüntetése." Leninnek ezeket a javaslatait (a kiegészítő feltétel kivételével) beiktatták a Központi Bizottság november 12-i (25-i) ultimátumába, de a Központi Bizottság békülékeny tagjai által némileg enyhített formában.

A mensevikek elutasították a Központi Bizottság ultimátumát és a párttöbbség elleni harc útjára léptek.

A Központi Bizottság ultimátumát Lenin „Egy lépés előre, két lépés hátra" c. könyvében értékelte ki (lásd ebben a kötetben 398—399. old.). — *107*

37 A „Levél az «Iszkra» szerkesztőségéhez" Lenin válasza Plehanovnak az „Iszkra" 1903 november 7-i 52. számában megjelent „Mit ne tegyünk?" c. cikkére. — *108*

38 Leninnek az „Iszkra" szerkesztőségéhez írt levelét („Miért léptem ki az «Iszkra» szerkesztőségéből?") külföldön röplap formájában kiadták, majd Oroszországban illegálisan újranyomták. Az 1904—1905. évi rendőrségi iratokból kitűnik, hogy letartóztatások és házkutatások alkalmával megtalálták a „Levelet" Moszkvában, Harkovban, Tulában, Tomszkban, Rigában, Nyikolajevben, Poltavában, Asztrahánban és a Donyec-medencében. — *113*

39 Lenin „*Egy lépés előre, két lépés hátra (Pártunk válsága)*" c. könyvéről van szó (lásd ebben a kötetben 207—452. old.). — *125*

40 1903 november 13-án (26-án) Plehanov kooptálta az „Iszkra" szerkesztőségébe a mensevik Martovot, Akszelrodot, Zaszulicsot és Potreszovot. — *132*

41 A levél szerzője N. J. Vilonov munkás, az OSzDMP jekatyerinoszlavi bizottságának tagja. Lenin 1903 december 9-én (22-én) válaszolt a levélre. — *135*

42 „*A párt tagjaihoz. Felhívástervezet*" c. munkáját Lenin Martovnak az „Iszkra" 56. számában 1904 január 1-én megjelent „A soronlévő kérdés (Kör vagy párt?)" c. cikkével kapcsolatban írta. — *136*

43 *Az OSzDMP Tanácsa* 1904 január 15—17-én (28—30-án) ülésezett. A Tanácsot Plehanov javaslatára hívták össze abból a célból, hogy „a Központi Bizottságnak és a Központi Lapnak a pártirodalom kiadásával kapcsolatos tevékenységét összeegyeztessék". A Tanács ülésén jelen volt Lenin, Plehanov, Lengnyik, Martov és Akszelrod.

Lenin a Központi Bizottság nevében javasolta, hogy először „a pártbéke és a normális viszonyok helyreállítására irányuló intézkedések" kérdését, utána pedig a III. pártkongresszus összehívásának kérdését tárgyalják meg. A Párttanács januári ülésszaka csakugyan ezekkel a Lenin által felvetett elvi kérdésekkel foglalkozott. A Tanács határozatot hozott a mensevikeknek a Központi Bizottságba való kooptálásáról, állást foglalt a III. pártkongresszus összehívása ellen, s ugyancsak helyeselte a mensevik „Iszkra" bomlasztó tevékenységét. A Tanács januári ülésszaka után Lenin a Központi Bizottsághoz írt, január 18-i (31-i) levelében a Központi Bizottság legfontosabb feladataként a III. pártkongresszus azonnali összehívását jelölte meg. — *141*

44 *Travinszkij* — G. M. Krzsizsanovszkijnak, az OSzDMP Központi Bizottsága tagjának álneve. — *155*

45 Az 1903 november 12-i (25-i) ultimátum harmadik pontjában a Központi Bizottság javasolta, hogy kooptálják a Központi Bizottságba a kisebbség két tagját. Abban az időben a Központi Bizottság tagjai Lenin, Krzsizsanovszkij, Lengnyik, Noszkov, Guszarov, Zemljacska, Kraszin, Esszen és Galperin voltak. — *161*

46 *Ru* — L. J. Galperin álneve. — *164*

47 *„A Központi Bizottság irata"*, *„a Központi Bizottság okmánya"* és *„a november 25-i okmány"* — a KB 1903 november 12-i (25-i) ultimátuma, amelyet Lenin javaslatára nyujtottak át a mensevikeknek. — *167*

48 Azt a levelet, amelyet 1903 november 29-én (december 12-én) Lengnyik (Vasziljev), a Központi Bizottság tagja, küldött az „Iszkra" szerkesztőségének, Lenin írta. — *169*

49 Lenin az 1903 augusztus 31-én (szeptember 13-án) Potreszovnak írt levélre gondol. Lenin ezt a levelet némileg

lerövidítve „Egy lépés előre, két lépés hátra" c. könyvében (lásd ebben a kötetben 371—373. old.) közölte. — *169*

50 A Központi Bizottság külföldre küldte Lengnyiket, hogy állandó kapcsolatot tartson a Központi Lap szerkesztőségével, valamint Krzsizsanovszkijt, aki 1903 novemberében érkezett meg a mensevikekkel való tárgyalás céljából. — *171*

51 Lenin a szarátovi, odesszai és más bizottságokra gondol. A szarátovi és az odesszai bizottság határozata megjelent Sahov „Harc a kongresszusért" c. brosúrájában, Genf 1904. 28. old. — *174*

52 *Zagorszkij* — V. N. Krohmal mensevik álneve. — *182*

53 Lenin I. H. Lalajancnak 1903 december 24-én (1904 január 6-án) N. K. Krupszkajához írt levelét idézi. — *183*

54 *Martin* — V. N. Rozanov mensevik álneve. — *183*

55 Lenin Kraszinnak 1904 január 1-én (14-én) a Központi Bizottság külföldi osztályához írt levelét idézi. — *183*

56 A Központi Bizottság expedíciós osztályának vezetője az első levélben kérte a mensevik „Iszkra" szerkesztőségét, hogy a Központi Bizottság tájékoztatása végett közölje vele, hova küldi a szerkesztőség az „Iszkrá"-nak hozzá eljuttatott 50 példányát. A második levélben megtagadta, hogy az „Iszkrá"-ból a Központi Bizottság engedélye nélkül a martovistáknak a szerkesztőség számára előirányzott 50 példányszámon felül további példányokat kiadjon. — *185*

57 Lenin Lengnyiknek, a Központi Bizottság külföldi képviselőjének, 1903 december 14-én (27-én) a Központi Lap szerkesztőségéhez küldött levelét idézi. A levelet Lenin írta. — *185*

58 „*Vorwärts*" („Előre") — a német szociáldemokrácia központi lapja; 1876-tól jelent meg W. Liebknecht és mások szerkesztésében. A lap hasábjain Engels harcolt az opportunizmus különböző megnyilvánulásai ellen. A 90-es évek második felétől, Engels halála után, a „Vorwärts" rend-

szeresen közölte a német szociáldemokráciában és a II. Internacionáléban uralomra jutott opportunisták cikkeit. — *186*

59 Lenin Lengnyiknek, a Központi Bizottság külföldi képviselőjének leveléből idéz, amelyet 1903 december 26-án (1904 január 8-án) küldött az „Iszkra" szerkesztőségének. Az idézett részt Lenin írta. — *186*

60 *Z* — V. N. Krohmal. — *188*

61 „*Egy lépés előre, két lépés hátra (Pártunk válsága)*" c. könyvét Lenin több hónapon át készítette elő, miközben gondosan tanulmányozta a II. pártkongresszus üléseinek jegyzőkönyvét és határozatait, minden egyes küldött felszólalását és a kongresszuson kialakult politikai csoportosulásokat, a Központi Bizottság és a Párttanács okmányait.

Lenin könyve felháborodást keltett a mensevikek körében. Plehanov azt követelte a Központi Bizottságtól, hogy határolja el magát Lenin könyvétől. A Központi Bizottság békülékeny tagjai igyekeztek a könyv kinyomását és terjesztését akadályozni.

A párt szervezeti alapelveinek védelmében, amelyeket Lenin „Egy lépés előre, két lépés hátra" c. könyvében kifejtett, Sztálin elvtárs lépett föl. Ennek a kérdésnek szentelte „A proletárok osztálya és a proletárok pártja" c. 1905-ben megjelent cikkét (lásd Sztálin Művei. 1. köt. 1949. 66—77. old.) s több más munkáját, s ugyanakkor a lenini szervezeti elveket a gyakorlatban is alkalmazta.

Lenin „Egy lépés előre, két lépés hátra" c. könyve, melyet külföldön adtak ki, igen nagy mértékben elterjedt az élenjáró orosz munkások között. Letartóztatások és házkutatások alkalmával megtalálták Moszkvában, Péterváron, Rigában, Szarátovban, Tulában, Orelben, Ufában, Permben, Kosztromában, Scsigriben, Savliban (Kovno kormányzóság) és másutt. A könyvet Lenin újra kiadta 1907-ben (a címlapon 1908) a „12 év" c. gyűjteményes kötetben. Az új kiadásban Lenin kihagyta a j), k), l), m), o) és p) pontokat, néhány más pontot lerövidített és néhány kiegészítő megjegyzést fűzött a műhöz.

Ez a kiadás a könyv 1904-es első kiadásának teljes szövegét tartalmazza mindazon kiegészítésekkel együtt, amelyeket a szerző az 1907-es második kiadásban eszközölt.

Az „Egy lépés előre, két lépés hátra" c. mű értékelését

lásd „Az SzK(b)P története. Rövid tanfolyam". (II. fej. 4. pont.) 1953. 7. kiad. 57—65. old. — *207*

62 *„Praktyik" (Panyin)* — a mensevik M. Sz. Makadzjub álneve. — *213*

63 *Az 1902. évi konferencia* — az OSzDMP bizottságainak konferenciája; 1902 március 23 és 28 (április 5 és 10) között tartották Belosztokban. Az „ökonomistáknak" és a bundistáknak az volt a szándékuk, hogy a konferenciát pártkongresszussá nyilvánítják. A beszámoló, amelyet Lenin írt és a konferencián az „Iszkra" képviselője ismertetett, bebizonyította, hogy a kongresszus nincs előkészítve és nincs illetékessége. A konferencia Szervező Bizottságot alakított az OSzDMP II. kongresszusának összehívására. A Szervező Bizottság tagjainak nagy részét hamarosan letartóztatták. Az új Szervező Bizottságot az OSzDMP II. kongresszusának összehívására ugyanez év novemberében alakították meg a pszkovi értekezleten. A belosztoki konferenciát Lenin „Az «Iszkra» szerkesztőségének az OSzDMP-bizottságok tanácskozása (konferenciája) számára készült beszámolójában" értékeli (lásd Lenin Művei. 6. köt. 1953. 88—98. old.). — *213*

64 Pavlovics. „Levél az elvtársakhoz az OSzDMP II. kongresszusáról". Genf 1904. (oroszul). — *222*

65 *Szorokin* — a bolsevik N. E. Bauman álneve; *Lange* — a bolsevik A. M. Sztopanyi álneve. — *222*

66 *„Rabocsaja Miszl"* („Munkásgondolat") — „ökonomista" csoport; lapot adott ki ugyanezen a néven. A lap 1897 októberétől 1902 decemberéig jelent meg (összesen 16 szám), K. M. Tahtarev és mások szerkesztették.

Lenin a „Rabocsaja Miszl"-nek mint a nemzetközi opportunizmus orosz válfajának nézeteit az „Iszkra" hasábjain és a „Mi a teendő?" c. könyvében bírálta. — *231*

67 *Kosztrov* — N. N. Zsordanyija kaukázusi mensevik álneve. — *245*

68 Lásd „Az SzK(b)P — kongresszusainak, konferenciáinak és a KB plénumainak határozataiban és döntéseiben". I. rész. 1940. 23. old. (oroszul). — *246*

[69] Arról az incidensről van szó, amely 1900-ban Hamburgban a „Kőművesek Szabad Szakszervezete" egy csoportjának magatartásával kapcsolatban játszódott le. E csoport tagjai sztrájk idején akkordmunkát vállaltak a szervezet központjának tilalma ellenére. A kőművesek hamburgi szervezete a helyi pártszervezetben fölvetette a csoport szociáldemokrata tagjai sztrájktörő magatartásának kérdését. A német szociáldemokrata párt Központi Bizottsága által kijelölt döntőbíróság elítélte a „Kőművesek Szabad Szakszervezete" szociáldemokrata tagjainak magatartását, de elvetette a pártból való kizárásukra tett javaslatot. — *274*

[70] Az OSzDMP II. kongresszusán az „Iszkra"-szervezet 16 tagja vett részt, közülük 9 tag — Leninnel az élükön — a többség, 7 tag — Martovval az élükön — a kisebbség híve volt. — *291*

[71] *Szablina* — N. K. Krupszkaja álneve. — *294*

[72] *Gerc* — D. J. Uljanov álneve. — *302*

[73] *Oszipov* — a bolsevik R. Sz. Zemljacskának, az OSzDMP központi bizottsági tagjának álneve. — *348*

[74] Lenin az „ökonomista" Akimovnak az OSzDMP II. kongresszusán elhangzott felszólalására gondol. Akimov elvetette az „Iszkra" által javasolt pártprogrammot s ennek egyik indokaként azt hozta föl, hogy a „proletariátus" szó a programmban nem mint alany, hanem mint bővítmény szerepel. — *352*

[75] *Hegypárt* és *Gironde* — a XVIII. század végén lejátszódott francia burzsoá forradalom időszakának két burzsoá politikai csoportosulása volt. Hegypártnak, jakobinusoknak nevezték az akkori forradalmi osztály, a burzsoázia legradikálisabb képviselőit, akik az abszolutizmus és a feudalizmus teljes megsemmisítéséért küzdöttek. A girondisták — a jakobinusoktól eltérően — a forradalom és az ellenforradalom között ingadoztak és a monarchiával való megalkuvás útján haladtak.

Lenin az opportunista szociáldemokrata áramlatot nevezte „szocialista Gironde"-nak, a forradalmi szociáldemokratákat pedig „Hegypártnak", proletár jakobinusoknak. — *363*

[76] *A voronyezsi bizottságot és a pétervári „Munkásszervezetet"* az „ökonomisták" tartották kezükben; ezek a lenini „Iszkrá"-val s az „Iszkrá"-nak a marxista párt szervezeti felépítésére vonatkozó tervével szemben ellenséges álláspontra helyezkedtek. — *365*

[77] *A Központi Bizottság új tagja* — F. V. Lengnyik. — *374*

[78] *Ortodox* — a mensevik L. I. Akszelrod álneve. — *394*

[79] *Bazarov* — Turgenyev „Apák és fiúk" c. regényének főhőse. — *397*

[80] Az „Iszkra" 1903 november 25-i 53. száma Lenin „Levél az «Iszkra» szerkesztőségéhez" c. írásával (lásd ebben a kötetben 108—112. old.) egyidejűleg közölte a szerkesztőség válaszát, amelyet Plehanov írt. Lenin levelében javasolta, hogy a lap hasábjain vitassák meg a bolsevikok és mensevikek elvi nézeteltéréseit. Plehanov válaszában ezt visszautasította s ezeket a nézeteltéréseket „körösdi civakodásnak" nevezte. — *397*

[81] *Ipszilon* — a békülékeny L. J. Galperin központi bizottsági tag álneve. — *400*

[82] Sztruvénak, a „legális marxizmus" képviselőjének nézeteiről van szó. Lenin 1894-ben fellépett Sztruve ellen „A marxizmus tükröződése a burzsoá irodalomban" c. referátumával. — *405*

[83] Lenin Martovnak az „Iszkrá"-ban „Vajjon így készülünk-e?" címen megjelent cikkére gondol, amelyben Martov az egész Oroszországra kiterjedő fegyveres felkelés előkészítése ellen lépett fel s a felkelés előkészítését utópiának, összeesküvősdinek tekintette. — *407*

[84] *A német szociáldemokrácia drezdai kongresszusát* 1903 augusztus 31—szeptember 7 (szeptember 13—20) között tartották. A kongresszus elítélte a revizionista Bernsteint, Braunt, Göhrét, Davidot stb., a pártból azonban nem zárta ki őket, és a revizionisták akadálytalanul folytatták opportunista nézeteik propagálását. — *422*

[85] *Gyedov* — L. M. Knyipovics álneve. Knyipovics az OSzDMP II. kongresszusán a többség híve volt. — *445*

[86] *Borisz, Losagy, Valentyin, Mitrofan* — a békítgető V. A. Noszkov, L. B. Kraszin, L. J. Galperin és F. V. Guszarov álneve. — *453*

[87] *Zverev* — a bolsevik M. M. Esszen központi bizottsági tag álneve. — *458*

[88] *Nyikityics* — L. B. Kraszin álneve. — *459*

[89] Kautsky az „Iszkra" 1904 május 15-i 66. számában közzétett levelében azt javasolta, hogy amíg a pártban „fegyverszünetet" nem kötöttek, ne hívjanak össze pártkongresszust a bolsevikok és mensevikek közötti nézeteltérések megvitatására. — *460*

[90] *A Pártlanács* ülései 1904 május 31-én és június 5-én (június 13-án és 18-án) voltak. A Tanács összetétele a következő volt: Lenin, Plehanov, Noszkov, Akszelrod és Martov. Az első ülésen valamennyi oroszországi forradalmi és ellenzéki párt pártközi konferenciája összehívásának és a küszöbönálló nemzetközi amszterdami kongresszusnak a kérdését tárgyalták. A második ülésen a párt következő belső kérdéseit tárgyalták: 1) a párt központi szerveinek (Központi Lap és Központi Bizottság) joga a Párttanácsban levő képviselőik visszahívására; 2) a helyi bizottságba való kooptáláshoz szükséges szavazatok száma a szervezeti szabályzat szerint; 3) a bizottságokba való kooptálásról és a Központi Bizottság jogáról új bizottsági tagok bevonására; 4) a pártszervezetek szavazásának rendjéről a III. pártkongresszus összehívásának kérdésében stb.

A Párttanács a párt legfontosabb belső kérdéseiben mensevik határozatot fogadott el. — *463*

[91] *A „Proletariat" nevű lengyel szocialista párt* 1900-ban alakult. A „Proletariat" elfogadta a szociáldemokrata párt programmját, de ugyanakkor az egyéni terror szükségességét hangoztatta. — *467*

[92] A határozatot a Párttanács egyhangúlag elfogadta. — *467*

[93] *„Rasszvet"* („Virradat") — szociáldemokrata ujság a szek-

tások számára; az OSzDMP II. kongresszusának határozata alapján adták ki. Az első szám 1904 januárjában jelent meg. Jóllehet a Párttanács 1904 júniusi határozata az ujság kiadásának megszüntetéséről rendelkezett, az ujság 1904 szeptemberéig megjelent. Összesen 9 szám jelent meg. — *471*

94 Az OSzDMP pétervári bizottságának 1904 június 23-án (július 6-án) elfogadott határozatáról van szó, amelyben a pétervári bizottság a III. pártkongresszus mielőbbi összehívását követelte. — *478*

95 Lenin a Párttanács 1904 június 5-i (18-i) határozatára gondol, amely korlátozta a Központi Bizottság azon jogát, hogy új tagokat nevezzen ki a helyi bizottságokba. — *479*

96 *A 22 bolsevik értekezlete* Lenin vezetésével Svájcban 1904 augusztusában (új időszámítás szerint) folyt le. Az értekezleten tizenkilencen vettek részt, később az értekezlet határozataihoz még hárman csatlakoztak. Az értekezlet elfogadta ezt „A párthoz" intézett felhívást, amely a bolsevikok számára az OSzDMP III. kongresszusának összehívásáért folyó harc programmja lett. — *483*

97 *Konyagin* — L. J. Galperin álneve. — *492*

98 A KB *„júliusi deklarációjáról"* van szó — arról a határozatról, amelyet 1904 júliusában a Központi Bizottság békülékeny tagjai, Kraszin, Noszkov és Galperin a Központi Bizottság nevében hoztak. A határozatot az „Iszkra" 72. számában 1904 augusztus 25-én „A Központi Bizottság nyilatkozata" címen hozták nyilvánosságra. Ebben a határozatban a békítgetők törvényesnek ismerték el az „Iszkra" Plehanov által kooptált mensevik szerkesztőségét és védelmezték a mensevikek opportunizmusát. A Központi Bizottságba még három békítgetőt kooptáltak — Ljubimovot, Karpovot és Dubrovinszkijt. A békítgetők a III. pártkongresszus összehívása ellen foglaltak állást és feloszlatták a Központi Bizottság Déli Titkárságát, amely a kongresszus összehívása mellett agitált. Lenint megfosztották attól a jogától, hogy a párt Központi Bizottságát külföldön képviselje és megtiltották, hogy munkáit a Központi Bizottság kollégiumának engedélye nélkül kinyomják.

A „júliusi deklaráció" elfogadása azt jelentette, hogy a Központi Bizottság békítgető tagjai elárulták az OSzDMP

II. pártkongresszusa határozatait, azt jelentette, hogy nyíltan átálltak a mensevikek oldalára. — *492*

99 *Mitrofanov* — F. V. Guszarov álneve. — *492*

100 A Lenin által megjelölt okmányok közül a Központi Bizottság tagjaihoz intézett levelet, a Központi Bizottság három tagja közötti megállapodást és a Központi Bizottság határozatának törvénytelensége miatti tiltakozást ebben a kötetben közöljük (lásd 453—459. és 492—493. old.). A Központi Bizottság határozata — az a határozat, amelyet a békítgetők, Kraszin, Noszkov és Galperin, 1904 júliusában hoztak („júliusi deklaráció"). — *494*

101 Lenin cikkét — „*Egy lépés előre, két lépés hátra*" (válasz Rosa Luxemburg „Az orosz szociáldemokrácia szervezeti kérdései" c. cikkére) — elküldték Kautskynak, hogy közölje a német szociáldemokrácia lapjában, a „Neue Zeit"-ben, de Kautsky nem volt hajlandó a cikket közölni. — *505*

102 „*Rabocsaja Gazeta*" („Munkásujság") — a szociáldemokraták kievi csoportjának illegális lapja. Két száma jelent meg. Az első 1897 augusztusában, a második ugyanez év decemberében (novemberi kelettel). Az OSzDMP első kongresszusa a „Rabocsaja Gazetá"-t a párt hivatalos lapjának nyilvánította. A kongresszus után a lap nem jelent meg többé, mert a rendőrség a nyomdát szétzúzta és a Központi Bizottság tagjait letartóztatta. A kiadás megújításával kapcsolatos próbálkozásokról 1899-ben lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 211—213. old. — *510*

103 *A szocialistaellenes kivételes törvényt* Németországban 1878-ban vezették be. E törvény alapján betiltották a szociáldemokrata párt valamennyi szervezetét, a munkás tömegszervezeteket, a munkássajtót, elkobozták a szocialista irodalmat, megkezdték a szociáldemokraták száműzését. A munkás tömegmozgalom nyomására 1890-ben a törvényt hatályon kívül helyezték. — *514*

104 A párt második kongresszusán a Központi Bizottságba beválasztották Lengnyiket, Krzsizsanovszkijt, Noszkovot. 1903 októberében (régi időszámítás szerint) a Központi Bizottságba kooptálták Zemljacskát, Kraszint, Esszent,

Guszarovot. Ugyanez év novemberében belépett a Központi Bizottságba Lenin, és kooptálták Galperint. 1904 július és szeptember között a Központi Bizottság összetételében a következő változások történtek: Lengnyiket és Esszent, akik Lenin hívei voltak, elfogták. A békülékenyekhez tartozó Krzsizsanovszkij és Guszarov lemondott. Lenin tiltakozása ellenére a békülékeny Kraszin, Noszkov és Galperin törvénytelenül kizárta a Központi Bizottságból Zemljacskát, a többség hívét, és kooptált három békülékenyt, Ljubimovot, Karpovot és Dubrovinszkijt. E változások következtében a Központi Bizottságban a békülékenyek voltak többségben. — *516*

105 Lenin a Központi Bizottságnak arra a határozatára gondol, amellyel a Központi Bizottságnak a III. pártkongresszus összehívása mellett agitáló Déli Titkárságát feloszlatta. — *516*

106 *Galjorka* — a bolsevik M. Sz. Olminszkij (Alekszandrov). — *516*

107 *V. Boncs-Brujevics és N. Lenin szociáldemokrata pártirodalmi kiadóját* a bolsevikok hozták létre az után, hogy az „Iszkra" mensevik szerkesztősége elzárta előlük a lap hasábjait és megtagadta a II. kongresszus határozatainak védelmében fellépő és a III. pártkongresszus összehívását követelő szervezetek és párttagok nyilatkozatainak közlését. A kiadó több olyan munkát adott ki, amelyek a mensevikek és békülékenyek ellen irányultak, így N. Lenin. „A zemsztvokampány és az «Iszkra» terve"; Galjorka. „Le a bonapartizmussal!"; Orlovszkij. „A Tanács a párt ellen" stb. — *517*

108 *Rjadovoj* — A. A. Malinovszkij álneve, akit inkább Bogdanov néven ismertek. — *518*

109 *„Rabocseje Gyelo"* („Munkásügy") — az „ökonomisták" folyóirata, az „Orosz Szociáldemokraták Külföldi Szövetségének" nem időszaki sajtószerve; Genfben adták ki 1899-től 1902-ig. 12 száma — kilenc könyv — jelent meg.

A „Rabocseje Gyelo" 10. száma (1901 szeptember), amelyet Lenin említ, közölte Martinov „Leleplező irodalom és proletárharc", valamint Kricsevszkij „Elvek, taktika és harc" c. cikkét, amely nyiltan védelmezte az „ökonomizmust". — *521*

110 Az *„Értesítés a Többségi Bizottságok Irodájának megalakulásáról“* c. írást 1904 október 20-án (november 2-án) küldték el Oroszországba egy Bogdanovnak címzett levélben. Nyomtatásban nem adták ki. — *523*

111 *„A 19-ek nyilatkozatát“* az OSzDMP moszkvai bizottsága 1904 októberében adta ki „Felhívás az OSzDMP tagjaihoz“ címen. Visszhangja volt „A párthoz“ c. felhívásnak. amelyet Lenin elnökletével a 22 bolsevik értekezlete fogadott el. — *523*

112 Lenin *„A zemsztvo-kampány és az «Iszkra» terve“* c. brosúrájában a mensevik „Iszkra“-szerkesztőség 1904 novemberében közzétett levelét bírálja. A szerkesztőség Lenin brosúrájára a pártszervezetekhez intézett újabb levélben válaszolt. Mindkét levélnek a következő felirata volt: „Csak párttagok részére“. A mensevik szerkesztőség a második levelet kizárólag a mensevikek között terjesztette. Ez Lenint arra késztette, hogy kiegészítést írjon brosúrájához, amelyet már kinyomattak és a bizottságok között terjesztettek. A kiegészítést külön nyomatták ki és színes mellékletként beragasztották a brosúrának a bolsevik kiadó raktárán még megmaradt példányaiba. Az „1904 december 22“ dátum csak a kiegészítés szövegére vonatkozik (lásd ebben a kötetben 552. old., a két utolsó bekezdés).

Lenin „A zemsztvo-kampány és az «Iszkra» terve“ c. brosúrája széles körben elterjedt a helyi pártszervezetek közt. A letartóztatások és házkutatások alkalmával megtalálták Szmolenszkben, Batumban, Rigában, Szarátovban, Szuvalkiban stb. — *529*

113 *Ugrjum-Burcsejev* — az ostoba, korlátolt hivatalnok típusa Szaltikov-Scsedrin „Egy város története“ c. művében. Lenin „a mi Ugrjum-Burcsejevjeinknek“ II. Miklós udvari klikkjének tagjait nevezi. — *535*

114 *„Novoje Vremja“* („Új Kor“) — napilap, Péterváron jelent meg 1868-tól 1917 októberig. Eleinte mérsékelt liberális volt, 1876-tól a reakciós nemesi és a bürokratikus hivatalnoki körök sajtószerve lett. A lap nemcsak a forradalmi, hanem a liberális burzsoá mozgalom ellen is harcolt. 1905-ben a feketeszázak egyik lapja volt. — *536*

115 *„A rosztovi tüntetés“* 1902 november 2-án (15-én) gazdasági

sztrájkkal kezdődött. A sztrájk hamarosan politikai tüntetésbe nőtt át, amelyben kb. 30 ezer ember vett részt. A sztrájkot az OSzDMP iszkrás donvidéki bizottsága vezette. Lenin „Új események és régi kérdések“ c. cikkében foglalkozik a rosztovi sztrájkkal (lásd Lenin Művei. 6. köt. 1953. 279—285. old.). — *546*

116 *Balalajkin* — Szaltikov-Scsedrin „Jelenkori idill“ c. művének egyik szereplője. Liberális fecsegő, kalandor és hazudozó. Lenin Trockijt nevezi a mensevik „Iszkra“ „szerkesztőségi Balalajkinjának“. — *547*

117 Lenin az „ökonomistáknak“ („rabocsejegyelósoknak“) 1901 tavaszán „a despotizmus erődjének“ azonnali megrohamozására vonatkozó kalandor felhívásaira gondol. — *550*

118 *A párt belső helyzetéről szóló referátumot* Lenin nem sokkal „A zemsztvo-kampány és az «Iszkra» terve“ c. brosúrájának megjelenése után tartotta az orosz politikai emigránsok gyűlésein, 1904 november 19-én (december 2-án) Párizsban, november 23—24-én (december 6—7-én) Zürichben és ugyanez év november 25-én (december 8-án) Bernben. — *555*

119 Orlovszkij (V. V. Vorovszkij) „*A Tanács a párt ellen*“ c. brosúrája Genfben V. Boncs-Brujevicsnek és N. Leninnek bolsevik szociáldemokrata pártirodalmi kiadójánál jelent meg. — *557*

120 1904 szeptembere és decembere között a bolsevik helyi bizottságok három konferenciát tartottak: 1) a déli konferenciát (az odesszai, a jekatyerinoszlavi és a nyikolajevi bizottság); 2) a kaukázusit (a bakui, a batumi, a tifliszi és az imeretyino-mingreli bizottság); 3) az északit (a pétervári, a moszkvai, a tveri, a rigai, az északi és a nyizsnyijnovgorodi bizottság).

A III. pártkongresszus összehívásának előkészítése céljából a konferenciák Lenin javaslatára megválasztották a Többségi Bizottságok Irodáját, amelybe Guszevet, Zemljacskát, Ljadovot, Litvinovot és másokat választottak be. A Többségi Bizottságok Irodája, amelynek Lenin is tagja lett, véglegesen 1904 decemberében alakult meg. — *558*

121 Az 1904 augusztus 20-i (szeptember 2-i) genfi gyűlést a mensevikek hívták össze azzal a céllal, hogy támogassák a Központi Bizottság úgynevezett „júliusi deklarációját". A gyűlésre meghívták mind a mensevikeket, mind a bolsevikokat. A bolsevikok azonban visszautasították a gyűlésen való részvételt; a bolsevikok képviselője a gyűlésen felolvasott egy nyilatkozatot, amely szerint a gyűlésnek nincs jogában a többség és a kisebbség nevében határozatot hozni, s elhagyta a gyűlést. A gyűlésen a mensevikek kénytelenek voltak beismerni, hogy az oroszországi pártbizottságok ellenzik a Központi Bizottság békülékeny politikáját, és hogy a bizottságok túlnyomó többsége egyáltalán nem hajlandó fenntartani a kapcsolatot a mensevik „Iszkra" szerkesztőségével. — *558*

122 Lenin a „Levél a pártszervezetekhez" c. levélre gondol, melyet a mensevik „Iszkra" 1904 novemberében adott ki. A levelet Lenin „A zemsztvo-kampány és az «Iszkra» terve" c. brosúrájában bírálja (lásd ebben a kötetben 529—552. old.). — *559*

123 Lenin a Többségi Bizottságok Irodájára gondol. — *560*

124 *N* — R. Sz. Zemljacska, az OSzDMP Központi Bizottságának tagja. — *567*

125 *P.* — P. A. Kraszikov. — *569*

126 *Ligyin* — M. N. Ljadov álneve. — *569*

127 *A KB négy tagja* — V. I. Lenin, F. V. Lengnyik, M. M. Esszen és R. Sz. Zemljacska. — *570*

128 A deklaráció tartalmát lásd ebben a kötetben 458—459. old. — *570*

129 *A II. Internacionále amszterdami kongresszusát* 1904 augusztus 1—7 (14—20) között tartották. A mensevikek a kongresszus elé terjesztették „Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt jelentését az amszterdami nemzetközi szocialista kongresszusnak". A mensevik jelentés ellensúlyozására a bolsevikok külön jelentést terjesztettek be brosúra formájában „Adatok az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt válságának tisztázásához" címen. A bro-

súra összeállításában és szerkesztésében Lenin is résztvett. — *570*

180 A „*Közleményt a Szervező Bizottság megalakulásáról és az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt III. rendes kongresszusának összehívásáról*" Lenin 1904 decemberében írta, s ezt azonnal elküldték a Többségi Bizottságok Irodája tagjainak. Leninnek ez az irata lett az alapja annak a hivatalos okmánynak, melyet „Közlemény a harmadik pártkongresszus összehívásáról" címen a „Vperjod" 1905 február 28-i (15-i) 8. számában tett közzé a Többségi Bizottságok Irodája aláírásával. — *577*

V. I. LENIN

ÉLETÉNEK ÉS TEVÉKENYSÉGÉNEK DÁTUMAI

(1903 szeptember — 1904 december)

1903

Szeptember első fele. Lenin megírja „Ismertetés az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt II. kongresszusáról“ c. munkáját.

Szeptember 12—15 (25—28). Lenin és Plehanov tárgyalnak Dannal a kisebbséggel való megegyezés feltételeiről. A tárgyalások nem vezettek eredményre.

Szeptember 21 (október 4). Lenin, Plehanov és Lengnyik a megegyezésről tárgyalnak Martovval, Akszelroddal, Potreszovval és Zaszulicscsal. A tárgyalások nem vezettek eredményre.

Szeptember. Lenin „A forradalmi ifjúság feladatairól“ c. cikke megjelenik a „Sztugyent“ 2—3. számában.

Október 1 (14). Lenin „Az arcátlanság maximuma és a logika minimuma“ c. cikke megjelenik az „Iszkra“ 49. számában.

Október 13—17 (26—30). Lenin résztvesz „Az Orosz Forradalmi Szociáldemokrácia Külföldi Ligá“-ja II. kongresszusának ülésein Genfben.

Október 14 (27). Lenin a Liga kongresszusának második ülésén beszámolót tart a párt II. kongresszusáról.

Október 15 (28). Lenin a Liga kongresszusának harmadik ülésén tiltakozást jelent be Martov méltatlan harci módszerei ellen, majd a többség híveivel együtt elhagyja a kongresszus ülését.

Október 16 (29).	Lenin a Liga kongresszusának negyedik ülésén kijelenti, hogy lemond a II. pártkongresszusról szóló beszámoló vitájában való részvételről és a zárszóról.
Október 19 (november 1).	Lenin kilép az „Iszkra" szerkesztőségéből azzal a szándékkal, hogy a párt Központi Bizottságában erősíti meg pozícióját és innen támadja az opportunistákat.
Október 22 (november 4).	Leninnek „A Bund helyzete a pártban" c. cikke megjelenik az „Iszkra" 51. számában.
Október 24 vagy 25 (november 6 vagy 7).	Lenin résztvesz a bolsevikok genfi csoportjának gyűlésén, ahol elítélik Plehanovnak a mensevikekhez való átpártolását.
November 5 (18).	Lenin befejezi és elküldi Plehanovnak „Narodnyikoskodó burzsoák és fejvesztett narodnyikok" c. cikkét. A cikk az „Iszkra" 1903 december 1-i, 54. számában jelent meg.
November 6—8 (19—21).	Lenint kooptálják a Központi Bizottságba.
November 12 (25).	Lenin résztvesz a Központi Bizottság ülésén Genfben. Javaslatára a Központi Bizottság kidolgozza a pártbéke helyreállításának feltételeiről a mensevikekhez intézendő ultimátumot.
November 14 (27).	Lenin a Központi Bizottsághoz intézett beadványában tiltakozik az ellen, hogy Plehanov kooptálja az „Iszkra" szerkesztőségébe a volt mensevik szerkesztőket.
November 16 (29).	Lenin mint központi bizottsági tag tagja lesz a Párttanácsnak.
November 25 és 29 (december 8 és 12) között.	Lenin nyilt levelet ír a mensevik „Iszkra" szerkesztőségének „Miért léptem ki az «Iszkra» szerkesztőségéből" címen, amelyet külön röpirat formájában elküldenek Oroszországba.

November 27 (december 10).	Lenin Oroszországba, a Központi Bizottság tagjainak küldött levelében követeli a párt harmadik kongresszusának összehívását.
December 9 (22).	Lenin tiltakozik az ellen, hogy a Központi Bizottság arról értesítette a bizottságokat, hogy kibékült a mensevikekkel.
December 17 (30).	Lenin a Központi Bizottságnak írt levelében követeli a központi bizottsági tagok álláspontjának tisztázását a pártkongresszus összehívásának kérdésében.
December 31 (1904 január 13) előtt.	Lenin elő- és utószót ír „Levél egy elvtárshoz szervezeti feladatainkról" c. brosúrájához.
Az év végén.	Lenin levelet ír Sztálinnak a szibériai száműzetésbe. Ekkor kezdődött Lenin és Sztálin levélváltás útján létrejött ismeretsége.

1904

Január 4 (17) után.	Lenin megírja „A párt tagjaihoz" c. felhívás tervezetét, amelyben bírálja a mensevik „Iszkra" opportunista nézeteit.
Január 15—17 (28—30).	Lenin résztvesz a Párttanács ülésein Genfben. Felszólal a pártbéke helyreállításával és a III. pártkongresszus összehívásával kapcsolatos intézkedések kérdésében.
Január 20 és 25 (február 2 és 7) között.	Lenin Krzsizsanovszkij központi bizottsági taghoz írt levelében felhívja a figyelmet arra a veszélyre, hogy a mensevikek kezükbe keríthetik a Központi Bizottságot, és követeli, hogy a helyi bizottságokban fogjanak hozzá a III. pártkongresszus összehívásának előkészítéséhez.
Január második fele (febr. eleje).	Lenin hozzáfog „Egy lépés előre, két lépés hátra" c. könyvének sajtó alá rendezéséhez.

Január vége (február első fele). Lenin megírja „A párthoz" c. felhívás tervezetét a párt válságáról és a mensevikek szakadár tevékenységéről.

Január. Lenin beszélget a genfi bolsevikok egy csoportjával a pártprogramm propagandájának megszervezéséről.

Február 7 (20). Lenin a „Kommentár az Orosz Forradalmi Szociáldemokrácia Külföldi Ligája II. kongresszusának jegyzőkönyvéhez" c. brosúra szerzőinek levelet ír, amelyben ismerteti az „Iszkra" szerkesztőségéből való kiválásának körülményeit.

Március 1 (14). Lenin bejelenti, hogy ideiglenesen kiválik a Párttanácsból.

Március 9 (22). Lenin beszédet mond Genfben a Párizsi Kommün évfordulóján rendezett szociáldemokrata gyűlésen.

Március vége (április első fele). Lenin megírja a május 1-i röplap tervezetét, amely a párt Központi Bizottságának és Központi Lapjának aláírásával jelent meg.

Március—április. Lenin Genfben szociáldemokrata tanulókört vezet, amely a párt szervezeti szabályzatát tanulmányozza.

Május 6 (19). Megjelenik Lenin „Egy lépés előre, két lépés hátra (Pártunk válsága)" c. könyve.

Május 13 (26). Lenin a Központi Bizottságon belüli nézeteltérések kiéleződésével kapcsolatban levelet ír a Központi Bizottság tagjaihoz. Közli, hogy újból elfoglalja helyét a Párttanácsban.

Május 15 (28) után. Lenin megírja „A párthoz" c. felhívás tervezetét, amelyben felszólítja a bizottságokat, hogy döntsék el a III. pártkongresszus összehívásának kérdését.

Május 31 és június 5 (június 13 és 18).	Lenin résztvesz a Párttanács ülésein.
Május vagy június.	Lenin levelet ír Bogdanovnak. A levélben bírálja Bogdanov „Empiriomonizmus" c. könyvét.
Június 11—12 (24—25).	Lenin visszautasítja a Központi Bizottság egyik tagjának, a békéltető Noszkovnak javaslatát arra vonatkozólag, hogy lépjen be az „Iszkra" szerkesztőségébe és egyezzen bele, hogy a Központi Bizottságba két menseviket kooptáljanak.
Július 22 és 30 (augusztus 4 és 12) között.	Lenin szerkeszti a bolsevikoknak a II. Internacionále amszterdami kongresszusán tartandó beszámolóját.
Július vége (augusztus első fele).	Svájcban Lenin vezetésével folyik a 22 bolsevik tanácskozása. A tanácskozás elfogadja „A párthoz" c., Lenin által megfogalmazott felhívást, amely a III. pártkongresszus összehívásáért folytatott harcban a bolsevikok harci programmjává vált.
Augusztus 5 (18).	Lenin a Központi Bizottság tagjaihoz intézett levelében tiltakozik a Központi Bizottság békéltető tagjai által elfogadott „júliusi deklaráció" ellen.
Augusztus.	Lenin irányítja a szociáldemokrata pártirodalom bolsevik kiadója megszervezésének munkáját.
	Lenin a többségi bizottságokhoz írt levelében javasolja, hogy fogjanak hozzá tudósítások gyüjtéséhez a bolsevikok külföldi kiadója számára.
Szeptember első fele (második fele).	Lenin megírja „Egy lépés előre, két lépés hátra. N. Lenin válasza Rosa Luxemburgnak" c. cikkét.

Szeptember 22 (október 5) után.	Lenin a Központi Bizottság Déli Titkárságának írt levelében javasolja, hogy a III. kongresszus összehívására alakult Szervező Bizottságot nevezzék el a Többségi Bizottságok Irodájának.
Október 2 (15) után.	Lenin megírja „A szolgálatkész liberális" c. cikkét.
Október 20 (november 2) előtt.	Lenin megírja az „Értesítés a Többségi Bizottságok Irodájának megalakulásáról" tervezetét.
November 1 és 8 (14 és 21) között.	Megjelenik Lenin „A zemsztvo-kampány és az «Iszkra» terve" c. brosúrája.
November 19 (december 2) előtt.	Lenin Genfben a párttagok számára beszámolót tart „A zemsztvo-kampány és az «Iszkra» terve" címmel.
November 19 és 21 (december 2 és 4).	Lenin az OSzDMP tagjainak gyűlésén Párizsban beszámol a párt belső helyzetéről és résztvesz a beszámolót követő vitában.
November 20 (december 3).	Lenin a Többségi Bizottságok Irodájának tagjaihoz intézett levelében javasolja, hogy azonnal hozzanak létre külföldön egy bolsevik szervet.
November 23 és 24 (december 6 és 7).	Lenin Zürichben beszámolót tart a párt belső helyzetéről.
November 25 (december 8).	Lenin beszámolót tart ugyanerről a témáról Bernben.
November 26 (december 9).	Lenin visszatér Genfbe.
November 27 (december 10).	Lenin Zemljacskához, a Többségi Bizottságok Irodájának tagjához írt levelében követeli, hogy mielőbb adjanak ki Orosz-

országban egy nyomtatott közleményt a Többségi Bizottságok Irodájának megalakulásáról.

November 29 (december 12). Lenin elnököl a bolsevikok gyűlésén, amely határozatot hoz a párttöbbség lapjának, a „Vperjod"-nak a kiadásáról.

Lenin megírja a „Levél az elvtársakhoz (A párttöbbség lapjának megjelenéséhez)" c. munkáját.

November 29 (december 12) után. Lenin megkapja a kaukázusi bizottságok konferenciájának határozatát a III. pártkongresszus összehívásáról. A konferenciát Sztálin kezdeményezte.

Lenin a kaukázusi szövetségi bizottsághoz intézett levelében javasolja, hogy alakítsák meg a Többségi Bizottságok Irodáját.

December 7 (20). Lenin a kaukázusi szövetségi bizottság kérésére közli, hogy hajlandó résztvenni az OSzDMP kaukázusi szövetsége „Proletariatisz Brdzola" („A Proletariátus Harca") c. lapjának munkájában. A lapot Sztálin, Culukidze és Saumjan szerkesztették.

December 9 (22). Lenin megírja „Nyilatkozat és dokumentumok a központi szerveknek a párttal való szakításáról" c. brosúráját.

December 13 (26) előtt. Lenin megkapja az Északi Bizottságok konferenciájának határozatát a III. pártkongresszus összehívásáról és a Többségi Bizottságok Irodájának megválasztásáról.

December. Lenin elküldi Oroszországba a Többségi Bizottságok Irodája tagjainak a „Közlemény a Szervező Bizottság megalakulásáról és az OSzDMP III. rendes kongresszusának összehívásáról" tervezetét.

TARTALOM

1904

KÉPMELLÉKLETEK

5603 Franklin-nyomda Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.
Felelős: Vértes Ferenc.